

DYAL SINGH PUBLIC LIBRARY

ROUSE AVENUE, NEW DELHI-1

Class No. 294.382

Book No. F 27 J

Accession No. 6808

V. 5

DYAL SINGH PUBLIC LIBRARY

ROUSE AVENUE, NEW DELHI-1.

Cl. No. 294.382

F 27 J v.5

~~Ac. No. 6808~~

Date of release for loan

**This book should be returned on or before the date last stamped below.
An overdue charge of 0.6 P. will be charged for each day the book
is kept overtime.**

[illegible]

JĀTAKATTHAVANNANĀ

BY

V. FAUSBØLL.

THE
JĀTAKA
TOGETHER WITH ITS COMMENTARY
BEING
TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

VOI. V.

Published for the Pali Text Society
by
LUZAC AND COMPANY, LTD.
46 GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C.1
1963

First edition (Kegan Paul, Trench, Trübner & Co., Ltd.) 1891
Reprinted (Pali Text Society) 1963

All rights reserved

PRINTED IN GREAT BRITAIN BY OFFSET LITHOGRAPHY BY
BILLING AND SONS LTD., GUILDFORD AND LONDON

TO
THE ENERGETIC STARTER AND SUPPORTER OF THE PĀLI TEXT SOCIETY

T. W RHYS DAVIDS,
Ph. D., L. L. D., *Professor,*

AND

THE STRENUOUS AND INGENIOUS INTERPRETER OF THE PĀLI LANGUAGE

THE REV. **RICHARD MORRIS,**
M. A., D. D. L.

THIS VOLUME IS DEDICATED WITH PROFOUND RESPECT.

PRELIMINARY REMARKS 6.

I have done my utmost by abbreviations to compress the text, still it has not been possible to finish the book in 5 vols, as originally computed, because of the many verses that appear in the latter Jātakas and take up so much space. In the remaining part of the book there are also many verses, but by employing local abbreviations, if I may say so, I mean abbreviations in each separate Jātaka besides the general ones, I hope to finish the whole of it in two more volumes.

For the Cullahamsajātaka I have had one extra MS. written in Siamese characters procured for me by Doctor Sofus Deuntzer at Bangkok and marked *S^{dr}*. From the Various Readings it will be seen that this MS., in most instances, agrees with B in opposition to C.

Kopenhagen, 29 June 1891.

V. Fausbøll.

ADDITIONAL ABBREVIATIONS.

A. after ti means attho.

Ā. — āha.

Bā. — Bārāṇasī.

Bhi. — bhikkhave.

Dh. — dhammaṃ.

J. — Jetavane.

Ta. — tattha.

Dh. d. — dhammaṃ desesi.

G. ā. — gātham āha.

J. s. — jātakam samodhānesi.

T. a. — tass' attho.

I. v. h. — idaṃ vuttaṃ hoti.

T. a. p. S. — tam atthaṃ pakāseto Satthā.

K. n. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. — kāya nu 'ttha
bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā ti pucchitvā imāya nāmā
ti vutte na bhikkhave idān' eva pubbe.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 48 l 29 read , idha āvātam khaṇitvā tasmiṃ etc
 — 65 l. 24 add (= Sumaṅgala- I ¹⁵⁶/₁) after tathā.
 — 87 l. 24 read Indassa vākyena hi Samvaro
 — 93 l 24 read paridevamānam
 — 109 l 2 cfr Senart, Mahāvastu I p. 282
 — 123 l 15 cfr Mahāvastu I p 281
 — 140 l 17 cfr. Sumaṅgala- I ¹⁵⁶/₁₇.
 — 180 l. 21 read karunā
 — 354 l. 9 read Samyamassa for Seyyassa
 — 364 l. 24 read Baranasīrāṇā pana Samyamena
 — 372 l 25 read baddhabhavam
 — 384 l 27-29 read „Samī, panduvanno sī jato, kin nu te kāci cintā atthi,
 udahu raja - - tanha uppanna - - tanhā - - nam (Neglect of the
 compositor in the last proof)
 — 387 l 12 cfr Mahāvastu II p 49 sq.

- Vol IV Page 5 l 36 ^{11. 14} read Ck.
 — — 48 l. 16 read maddhapaye, cfr ⁴¹/₂₆, III ⁹⁹/₈
 — — 57 l 2 read na asmase
 — — 64 l 8 cfr Feer, Samyutta- I p 18 sq.
 — — 71 l 18 cfr. III ⁵¹³/₁₀.
 — — 89 l 1 read rājā satim
 — — 95 l 14 read ekadā
 — — 132 l 15 read ayapatten eva, cfr V ³⁵⁹/₄.
 — — 141 l 1 read patidissati
 — — 163 l 11 read modathavho
 — — 166 l 1 cfr Milindap p 422.
 — — 177 l 5 read gamakūtakammam va pīsunakammam va
 — — 192 l 27 read appativēkkhivā
 — — 239 l 22 read sammantam
 — — 266 l. 23 read me.
 — — 285 l. 8 read paribhāsenti
 — — 357 l 24 read vedayittho.
 — — 398 l 6 cfr Samyutta- I p 2.
 — — 499 l. 26 read : ¹ Bā Ck

XVI. TĪMSANIPĀTA.

1. Kīmchandajāataka.

Kīmchando kimadhippāyo ti. Idam S. J. v. uposatha-
kammaṃ ā. k. Ekadivasam hi S. bahū¹ upāsake ca upāsikāyo ca
uposathike dhammasavanatthāya āgantvā dhammasabhāyaṃ nisinne
„uposathik' attha upāsakā“ ti pucchitvā „āma bhante“ ti vutte
„sādhu vo kataṃ uposatham karontehi, porāṇakā upaḍḍhuposatha-
kammaṃ nissandena mahantaṃ yasaṃ paṭilabhiṃsū“ 'ti vatvā tehi
yācito a. ā.:

A. B. Brahmadaṭṭo dhammena r. kārento saddho²
ahosi dānasīlauposathakammesu appamatto. So sese pi
amaccādayo dānādīsu samādapesi³. Purohito pan' assa para-
piṭṭhimaṃsiko⁴ lañcakhādako kūṭavinicchayiko⁵ ahosi. Rājā
uposathadivase amaccādayo pakkosāpetvā „uposathikā hothā“
'ti āha. Purohito uposatham na samādiyi, atha naṃ divā
lañcam gahetvā kūṭattam⁶ katvā upaṭṭhānam āgataṃ rājā
„tvam⁷ uposathiko“ ti amacce pucchanto „tvam pi⁸ ācariya
uposathiko“ ti pucchi. So „āmā“ 'ti musāvādam katvā
pāsādā otari. Atha naṃ eko amacco „nanu tumhe na uposa-
thikā“ ti codesi⁹. So āha: „aham velāyam eva bhuñjīmi,
geham pana gantvā mukham vikkhāletvā uposatham adhiṭṭhāya

¹ Ck Bā -u. ² Bā su-. ³ Ck -dā-. ⁴ Bā adds viya. ⁵ Ck Bā ku-. ⁶ Bā
tumhe. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā omit pi. ⁹ Ck ce-.

sāyaṃ na bhuñjissāmīti, rattim sīlaṃ rakkhissāmī¹, evaṃ me upaḍḍhuposathakammaṃ bhavissatīti². „Sādhū ācariyā³ ‘ti. So⁴ gehaṃ gantvā tathā akāsi. Pun’ ekadivasaṃ tasmim vinicchaye nisinne aññatarā sīlavatī itthi aṭṭaṃ karontī⁵ gharaṃ gantum

5 alabhamānā „uposathakammaṃ nātikkamissāmīti“ upakaṭṭha-kāle⁶ mukhaṃ vikkhāletum ārabhi. Tasmin khape brāhmaṇassa supakkānaṃ ambānaṃ⁷ ambapiṇḍī⁸ āhariyittha⁹. So tassā uposathikabhāvaṃ ñatvā „imaṃ¹⁰ khāditvā uposathikā hohīti“ adāsi. Sā tathā akāsi. Ettakaṃ brāhmaṇassa kam-

10 maṃ. So aparabhāge kālaṃ katvā Himavantapadese Kosikigaṅgāya¹¹ tīre tiyojanike ambavane ramaṇīye bhūmibhāge so bhaggappatte kanakavimāne alaṃkatasirisayane suttappabuddho viya nibbatti alaṃkatapaṭiyatto uttamarūpadharo soḷasa-sahassadevakaññāparivāro, so rattim yeva taṃ sirisampattim

15 anubhoti, vemānikapetabhāvena hi ‘ssa kammassa sarikkhako¹² vipāko ahosi, tasmā aruṇe uggacchante¹³ ambavanaṃ pavisati, pavitṭhakkhane yev’ assa dibbatbhāvo antaradhāyati, asītī-tālahatthappamāṇo¹⁴ attabhāvo nibbattati¹⁵, sakalasarīraṃ jhāyati, supupphitakimsuko viya hoti, dvīsu hatthesu ekekā va

20 aṅguli, tattha¹⁶ mahākuddālappamāṇā¹⁷ nakhā honti, tehi nakhehi attano piṭṭhimamsaṃ phāletvā uddharitvā khādanto vedanāmatto¹⁸ mahāraṇaṃ ravanto dukkhaṃ anubhoti. Suriye atthamente¹⁹ sarīraṃ antaradhāyati, dibbasarīraṃ nibbattati, alaṃkatapaṭiyattā dibbanāṭakiyo²⁰ nānāturīyāni gahetvā pari-

25 vārenti, so mahāsampattim anubhavanto ramaṇīye ambavane dibbapāsādaṃ abhirūhati²¹. Iti so uposathikāya itthiyā ambaphaladānassa²² nissandena tiyojanikaṃ²³ ambavanaṃ paṭilabhi, lañcaṃ gahetva kūtattakaraṇanissandena pana piṭṭhimamsaṃ

¹ B^d - mā ti. ² C^{ks} omit so. ³ all three MSS. -i. ⁴ B^{ds} -kaṭṭhe-. ⁵ B^d ambaphalānaṃ. ⁶ C^{ks} -im, B^d -i. ⁷ C^k -riyitta, C^s -rayittha, B^d -ra-. ⁸ B^d imāni. ⁹ C^{ks} -sa-. ¹⁰ C^s kammassasariikkhako, C^k kammāsari-, B^d -sarikkhiko. ¹¹ B^d upaga-. ¹² B^{ds} asīthattatālakkhandhappa-. ¹³ B^d nippatti ¹⁴ B^d batthā. ¹⁵ B^d -ṇa. ¹⁶ B^{ds} -nappatto. ¹⁷ C^{ks} -mante, B^{ds} atthaṅgamite taṃ. ¹⁸ B^k -kitthiyo. ¹⁹ B^d -hi. ²⁰ C^k -naṃ, C^s -na. ²¹ C^{ks} -kā.

uppāṭetvā khādati, upaḍḍhuposathassa nissandena¹ rattiṃ
 rattiṃ² yasaṃ anubhoti³ soḷasasahassanātakiparivuto⁴ [pari-
 vāreti⁵]. Tasmīṃ kāle Bārāṇasirājā kāmesu dosaṃ disvā
 isipabbajjāṃ pabbajitvā Adhogaṅgāya ramaṇīye bhūmippadese
 paṇṇasālam kāretvā uñchācariyāya yāpento vihāsi. Ath' eka- 5
 divasaṃ tamhā ambavanā mahāghaṭappamāṇaṃ ambapakkāṃ
 Gaṅgāya patitvā sotena vuyhamāṇaṃ tassa tāpasassa pari-
 bhogatitthābhimukhaṃ āgami⁶, so mukhaṃ dhovanto taṃ
 majjhe nadiyā āgacchantāṃ disvā udakaṃ taranto gantvā
 ādāya assamapadaṃ āharitvā agyāgāre⁷ ṭhapetvā satthakena 10
 phāletvā yāpanamattaṃ khāditvā sesaṃ kadalipaṇṇehi paṭicchā-
 detvā punappuna divase divase⁸ yāva parikkhayā khādi. Tasmīṃ
 pana khīṇe aññaṃ⁹ phalāphalam khādituṃ nāsakkhi, rasa-
 taṇhāya bajjhivā „tam eva ambapakkāṃ khādissāmīti“ nadī-
 tīraṃ¹⁰ gantvā nadiṃ olokento „ambaṃ alabhitvā na utṭha- 15
 hissāmīti“¹¹ sannitṭhānaṃ katvā nisīdi. So tattha nirāhāro
 ekam pi divasaṃ dve pi tīṇi catupañcachadivasāni¹² vātāta-
 pena parisussanto olokento nisīdi, atha sattame divase nadī-
 devatā āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ ṇatvā „ayaṃ tāpaso taṇhāva-
 siko hutvā sattāhaṃ nirāhāro Gaṅgaṃ olokento pi nisīdi, 20
 imassa ambapakkāṃ adātuṃ¹³ na yuttaṃ, alabhanto marissati,
 dassāmi 'ssā¹⁴“ 'ti āgantvā Gaṅgāya upari ākāse ṭhatvā tena
 saddhiṃ sallapaṇṭi paṭhamāṃ gāthāṃ āha:

1. Kimchando kimadhippāyo eko sammasi ghammani,

kiṃ patthayāno kiṃ esaṃ kena atthena brāhmaṇā 'ti. 1. 25

Tattha chando ti ajjhāsayo, adhippāyo ti cittaṃ, sammāsīti acchasi,
 ghammanīti gimhe, esaṃ ti esanto, brāhmaṇā 'ti pabbajitattā tāpasāṃ
 ālapati, idaṃ vuttaṃ hoti: brāhmaṇa tvaṃ kimadhippāyo kiṃ cinto kiṃ
 patthento kiṃ gavesanto ken' atthena imasmīṃ Gaṅgātīre Gaṅgaṃ olokento
 nisīno ti.

30

¹ Ck omits pana -- nissandena. ² Bd only one ratti. ³ Cks -bhonti. ⁴ Cks -tā.

⁵ Bd -si, C parivāreti corr. to -cāreti. ⁶ Bd -māsi. ⁷ Ck agya-. ⁸ Ck only one di-. ⁹ Ck -a. ¹⁰ Bd -re. ¹¹ Bd upaṭha-. ¹² Ck dvepi nīṇja divasāni.

¹³ Cks ā-. ¹⁴ Bd tassā.

Taṃ sutvā tāpaso nava gāthā abhāsi:

2. Yathā mahā vāridharo kumbho supariṇāmavā
tathūpamaṃ ambapakkam vaṇṇagandharasuttamaṃ. 2.
3. Taṃ vuyhamānaṃ soteṇa disvā¹ amalamajjhime
5 pāṇīhi naṃ gahetvāna agyāyatanam āharim. 3.
4. Tato kadalipattesu nikkhipitvā sayam ahaṃ
satthena naṃ vikappetvā khuppipāsaṃ² ahāsi me. 4
5. So³ 'haṃ apētaratho⁴ vyantibhūto dukkhakkhamo
assādaṃ nādhigacchāmi phalesv-aññesu kesuci⁵. 5.
- 10 6. So setvā nūna⁶ maraṇaṃ taṃ mamaṃ āvahissati
ambam y'assa⁷ phalaṃ sādum⁸ [yam uddharim⁹] vuyhamānaṃ
[udadhismā⁹] mahaṇṇave. 6.
7. Akkhātan te mayā sabbam yasmā upavasāma¹⁰ aham,
rammaṃ pati nisinna 'smi, puthulomāyutā puthū¹⁰. 7.
- 15 8. Tvaṇ ca kho me va akkhāhi attānam apalāyini,
kā vā tvam asi kalyāni, kissa vā tvam sumajjhime. 8.
9. Ruppapaṭṭapalimatthīva¹¹ vyagghīva girisānujā
yā santi¹² nariyo¹³ deveṣu devānaṃ paricārikā 9.
10. Yā ca manussalokasmiṃ rūpen' anvāgatitthiyo¹⁴ —
20 rūpe te sadiṣi n' atthi
deveṣu¹⁵ gandhabbamanussaloke¹⁶,
puṭṭhāsi me, cāruppubbaṅgi brūhi,
akkhāhi me nāmaṇ ca bandhave cā 'ti. 10.

Tattha vāridharo kumbho ti udakaghaṭo, supariṇāmavā ti susaṇ-
25 thito¹⁷, vaṇṇagandharasuttamaṃ ti vaṇṇagandharasehi uttamaṃ, disvāna
'ti disvā, amalamajjhime ti nimmalamajjhe, devataṃ ālapanto evam āha,
pāṇīhīti hatthehi, agyāyatanam āharin ti attano aggihuttasālaṃ āharim,
vikappetvā ti vicchinditvā¹⁸, vikantetvā ti pi pāṭho, khādin ti pāṭhaseso,
ahāsi me ti taṃ jivhagge thapitamattam eva sattarasaharanisatāni¹⁹ pharitvā

¹ Ck -sa. ² Ck yo. ³ Ck -dharato. ⁴ Cks -pi. ⁵ Cks sositvā nūna, Bđ
sosetvā nanu. ⁶ Bđ passa. ⁷ Ck -dhum. ⁸ Ck sam-. ⁹ Ck -samā, Bđ
-sammā. ¹⁰ Bđ -u. ¹¹ Ck -palimatthīma, Bđ rūpapaṭṭaplamatti, Bđ rupa-
mattaplamattiva. ¹² Ck yassanti. ¹³ Bđ nā-. ¹⁴ Bđ rūpenānvā-. ¹⁵ Cks
devesi. ¹⁶ Bđ gandhabbesu-. ¹⁷ Bđ -saṇṭhāno. ¹⁸ Ck chin-. ¹⁹ Bds -ṇisa-
hassāni.

mama khudañ ca pīpāsañ ca hari, apetaḍaratho ti vigatakāyacittadaratho, sudhābhōjanañ bhuttassa viya hi tassa tañ sabbadarathan̄ apāhari, vyanti-bhūto ti tassa ambapakkassa vigatanto jāto, parikkhīpaambapakko hutvā ti attho, dukkhakkhamo ti dukkhena asātena kāyakkhamena c' eva cīttakkhamena¹ ca samaunāgato, aññesu² kadalipanasādīsu phalesu parittakam pi assādañ³ nādhigacchāmi, sabbāni⁴ jīvāya t̄hapitamattāni tittān' eva sampajjan-tīti dīpeti, sosetvā⁵ ti nīrāhātāya sosetvā⁶ sukkāpetvā, tañ mamañ⁷ ti tañ mamañ⁸, yaśā⁹ 'ti yañ assa, yañ⁹ ahoṣīti attho, idañ vuttañ honti: yañ phalañ mama sādum ahoṣi yañ ahañ gambhīre¹⁰ puthulaudakakkhandha-samkhāte mahaṇṇave vuyhamānañ tato uḍadhiṣmā uddharim¹¹ ambañ mama 10 maraṇaṃ āvahiṣsatīti maññāmi, mayhañ¹² tañ alabhañtassa jīvitañ na-ppa-vattīṣsatīti, upaḇasāmi¹³ ti khuppiṇāsi upagato¹³ vaśāmi¹⁴, rammañ pati nisīnno smi'ti ramaṇiyañ nadiñ pati ahañ nisīnno, puthulomāyutā puthū ti ayañ nadī puthulomehi macchehi āyutā, puthū ti vipulā, api nāma me ito sotthi¹⁵ bhavēyyā 'ti adhippāyo, apalāyini'ti apalāyitvā mama sam- 15 mukhe¹⁶ thite ti devatañ ālapati, apalāpiñti¹⁷ pi pātho, palāparahite¹⁸ ana-vajjasarīre ti attho, kissa vā ti kissa vā kāraṇā idhāgato sīti pucchati, ruppapaṭṭapalimaṭṭhivā¹⁹ 'ti sutthupalimaṭṭhakañcanapaṭṭasadiśā²⁰, vy-agghivā 'ti līlāvilāsena taruṇavyagghapotikā viya, devānañ ti channañ²¹ kāmāvacaraḍevānañ, yā ca manussalokasmin ti yā ca manussaloke, rū- 20 penanvāgatitthiyo²² ti rūpena anvāgatā²³ itthiyo, natthīti attano sam-bhāvaṇāya evaṃ āha, tava rūpasadiśāya nāma na bhavitabbañ ti hi 'ssa adhip-pāyo, gandhabbamanussaloke ti mūlagandhādīnissītesu²⁴ gandhabbesu ca manussaloke²⁵ ca, cārupubbañgīti cāruṇā pubbañgena varalakkaṇena²⁶ samaunāgato, nāmañ ca bandhave cā 'ti attano uāma gottañ ca bandhave 25 ca mayhañ akkhāhīti vadati.

Tato²⁷ devatā attha gāthā abhāsi:

11. Yañ tvañ pati nisīnno si rammañ brāhmaṇa Kosikim sāhañ²⁸ bhusālayā vutthā²⁹ varavāriyahoghasā. 11.

12. Nānāḍumagaṇākiṇṇā bahukā³⁰ girikandarā 30 mam' eva pamukhā honti, abhisandanti pāvuso³¹. 12.

¹ Ck^s cittakilamathena. ² B^d adds paṇa. ³ Ck^s B^d -da. ⁴ B^d adds me. ⁵ Ck^s sositvānā, B^d sositvā. ⁶ all three MSS. sosi- ⁷ Ck^s man. ⁸ B^d mama. ⁹ Ck^s omits yañ. ¹⁰ B^d -ra. ¹¹ B^d -ritam. ¹² B^d mayhe. ¹³ Ck^s upā-. ¹⁴ Ck^s -miti. ¹⁵ B^d sutthi. ¹⁶ B^d samukhañ. ¹⁷ so B^s; B^d apalāsinīti. Ck^s apalā-yiti, C^s apalāyini'ti. ¹⁸ B^d malāyarahite. ¹⁹ B^d rūpapaṭṭaplamathivā, B^s ruppe-pattaplamattivā. ²⁰ Ck^s -sañ, B^d -si, B^s -sī. ²¹ Ck^s cha. ²² B^d -nānvā-. ²³ Ck^s -ta. ²⁴ B^d -khandhā-. ²⁵ B^d -esu. ²⁶ B^d urulak-. ²⁷ B^d add sā. ²⁸ B^d ahañ. ²⁹ B^d vutthā, B^s vuttā. ³⁰ B^d adds na. ³¹ B^d -se.

13. Atho bahū vanato 'dā' nīlavārivahindharā
bahukā nāgavittodā abhisandanti vārinā. 13.
14. Tā ambajambulabujā nipā tālā c' udumbarā²
bahūni phalajātāni āvahanti abhiṇhaso. 14.
- 5 15. Yaṁ kiñci ubhatotīre phalaṁ patati ambuni
asaṁsayāṁ taṁ sotassa phalaṁ hoti vasānugāṁ. 15.
16. Etad aññāya medhavi puthupañña suṇohi me,
mā rocaya-m-abhisāṅgam paṭisedha janādhīpa. 16.
17. Na vāhaṁ³ vaddhavaṁ maññe yaṁ tvaṁ raṭṭhābhivaddhana
10 āceyyamāno⁴ rājisi maraṇaṁ abhikaṁkhasi. 17.
18. Tassa⁵ jānanti pitaro gandhabbā ca sadevakā
ye cāpi isayo loke saññatattā yasassino,
asaṁsayan te⁶ jānanti vaddhabhūtā⁷ yasassino ti. 18.

Tattha Kosikin ti yaṁ tvaṁ brāhmaṇa rammam Kosikigaṇṇaṁ patini-
15 sinno, bhūsālayā vutthā⁸ ti bhuse⁹ caṇḍasote¹⁰ ālayo yassa vimānassa
tasmiṁ addhivattā, Gaṇḍaṭṭhakavimānavāsiniṭi attho, varavārivahoghasā ti
varavārivahena oghena samannāgata, pamukkhā ti tā vuttappakārā gitikandarā
maṁ pamukhaṁ karonti, ahaṁ tasmaṁ pāmokkhā homiṭi dasseti, abhisandan-
tīti sandanti pavattanti, tato āgantvā maṁ Kosikigaṇṇaṁ pavisantīti attho,
20 vanatodā¹¹ ti na kevalaṁ kandarā va atha kho bahū vanatodā tamhā tamhā
vanamhā¹² udakāni pi bahūni pavisanti¹³, nīlavārivahindharā ti mani-
vaṇṇena nīlena vārinā yutte udakakkhandhasaṁkhāte vahe dhārayantiyo, nāga-
vittodā ti nāgānaṁ vittakarena¹⁴ vanasaṁkhātena¹⁵ udakena samannāgata,
vārinā ti evarūpā hi bahunadiyo maṁ vārina va abhisandanti pūrentiṭi dasseti,
25 tā ti tā nadiyo, āvahantīti etāni ambādīni ākaḍḍhanti, sabbāni hi etāni
upayogatthe paccattavacanāni, atha vā tā ti upayogabahuvacanaṁ, āvahantīti
imāni ambādīni tā nadiyo āgacchanti¹⁶ upagacchantīti attho, evaṁ upagatāni
pana mama sotaṁ pavisantīti adhippāyo, sotassā 'ti yaṁ ubhatotīre jāta-
rukkhehi phalaṁ mama ambuni patati sabbaṁ taṁ mama sotass' eva vasānugāṁ
30 hoti, n atth' ettha saṁsayo ti, evaṁ ambapakkassa nadisotena āgamanakāraṇaṁ
kathesi, medhavi puthupañña 'ti ubhayaṁ ālapanam eva, mā rocayā 'ti
evaṁ taṇhābhisaṅgaṁ mā rocaya¹⁷, paṭisedhā 'ti paṭisedha¹⁸ naṁ ti rājānaṁ
ovadati, vaddhavan ti paññāvaddhabhāvaṁ paṇḍitabhāvaṁ, raṭṭhābhi-

¹ Bā dhanatodā, Ck vanatodā, read vanat' odā or vanato 'dā? ² Bā -talamudum-
parā. ³ Ck cāhaṁ. ⁴ Bā adds hutvā. ⁵ Ck tattha. ⁶ Bā adds pi, Ck vi. ⁷
Bā saṇhabhūtā ⁸ Bā vutthā. ⁹ Ck bhūye, Bā bhūse. ¹⁰ Bā -tena. ¹¹ Ck -jā.
¹² Ck vanamānā. ¹³ Ck tīti. ¹⁴ Bā vittakamraṇena, Ck vittikarena. ¹⁵ Bā
dhana-, Ck adds vā. ¹⁶ Bā ākaḍḍhanti. ¹⁷ Bā rocatha. ¹⁸ Bā -dhehi.

vaddhanā 'ti raṭṭhassa abhivaddhana, āceyyamāno ti maṃsalohitehi
 ācīyanto¹ vaddhanto² taruṇo va hutvā ti attho, rājjisīti taṃ ālapati, idaṃ
 vuttaṃ hoti: yaṃ tvaṃ nīrahāratāya sussaṃmāno taruṇo va samāno ambalobhena
 maraṇaṃ abhikaṃkhasi na ve ahaṃ tava³ paṇḍitabhāvaṃ maññāmi, tassā
 'ti yo puggalo taṇhāvasiko hoti tassa taṇhāvasikabhāvaṃ, pitaro ti saṃkhā- 5
 gatā brāhmaṇa ca saddhiṃ kāmāvacaradevehi gandhabbā ca vuttapakārā dibba-
 cakkhukā isayo ca asaṃsayaṃ jānanti, anacchariyaṃ c' etaṃ yaṃ te iddhimanto⁴
 jāneyyūṃ: asuko nāma taṇhāvasiko ti⁵, tesaṃ bhāsaṃmānānaṃ vacanaṃ sutvā ye
 pi tesaṃ vaddhabhūtā⁶ yasassino paricārikā⁷ te pi jānanti, pāpaṃ⁸ karontassa
 hi raho nāma n' atthīti tāpasassa saṃvegā uppadenti evaṃ āha. 10

Tato tāpaso catasso gāthā abhāsi:

19. Evaṃ viditvā vidū sabbadhammaṃ
 viddhaṃsanaṃ cavanaṃ⁹ jīvitassa
 na cīyati¹⁰ tassa narassa pāpam
 sace na ceteti vadhāya tassa. 19. 15
20. Isipūgasamaññāte evaṃ loka¹¹ viditā sati¹²
 anariyaparisaṃbhāse pāpakammaṃ jigimsasi¹³. 20.
21. Sace ahaṃ marissāmi tīre te puthusussoṇi
 asaṃsayaṃ asiloko mayi pete¹⁴ āgamissati. 21.
22. Tasmā hi pāpakaṃ kammaṃ rakkhass' eva sumajjhime 20
 mā taṃ¹⁵ sabbo jano pacchā pakatthāsi¹⁶ mayi mate ti. 22.

Tattha evaṃ viditvā ti yathā ahaṃ silāṇ ca aniccataṇ ca jānāmi evaṃ
 jānitvā ṭhitassa, vidū ti viduno, sabba'dhammaṃ ti sabbāṃ sucaritadhammaṃ,
 tividaṃ sucaritaṃ hi idha sabbadhammo ti adhiṭṭhetaṃ. viddhaṃsanaṃ
 ti bhaṇṇaṃ, cavanaṃ ti cutiṃ, jīvitassā 'ti āyuno, idaṃ vuttaṃ hoti: evaṃ 25
 viditvā ṭhitassa paṇḍitassa sabbasucaritadhammaṃ jīvitassa ca aniccataṃ jāna-
 tassa evarūpassa narassa pāpam na cīyati na vaḍḍhati, sace naceteti
 vadhāya tassā 'ti¹⁷ saṃkham gatassa parapuggalaassa vadhāya na ceteti na
 kappeti, n' eva parapuggalaṃ vadhāya ceteti nāpi parasantakaṃ nāseti¹⁸, ahaṃ
 ca kassaci vadhāya acetetva kevalam ambapakke āsāmi¹⁹ katvā Gaṅgaṃ olokento 30
 nisīno, tvaṃ²⁰ mayhaṃ kiṃ nāma akusalaṃ passasīti, isipūgasamaññāte

¹ ? Ck Bā ac-, C² ajīyanto. ² Cks vaṭṭanto. ³ Bā adds idaṃ. ⁴ Ck -te. ⁵ Bds hotīti
 puna. ⁶ Bā paṇḍitabhūtā. ⁷ Ck -vārakā. ⁸ Bā pāpakammaṃ. ⁹ all three MSS.
 vacanaṃ. ¹⁰ Ck nāciyati, Bā najīyati. ¹¹ Ck -a. ¹² Bā viditā ti. ¹³ Cks
 jigimsati, Bā jigīsasi. ¹⁴ Bā mate. ¹⁵ Bā tvaṃ. ¹⁶ Cks -katvāsi, Bā pakvat-
 thāsi. ¹⁷ Bā adds tassā. ¹⁸ Cks puggalānaṃ piṇṇa santikaṃ vināseti. ¹⁹ Ck
 āsaṃgaṃ katvā. ²⁰ Bds add olokenti.

ti isigāṇena suṭṭhu aññāte isīnaṃ sammate¹, evaṃ lokyā ti tvaṃ nāma
 pāpavāhanena lokassa hitā ti evaṃ viditvā, satīti² sati³ sobhane uttame
 ti ālapanam etam, anariyapaṇisambhāse ti tassa jānanti pitaro ti ādikāya⁴
 asundarāya paribhāsāya samannāgate⁵, jigimsasīti⁶ mayi pāpe avijjante pi
 5 maṃ⁷ paribhāsanti maramānaṃ⁸ ajjupekkhanti ca attano⁹ pāpakammaṃ
 gavesasi uppādesi, tīre te ti tava tīre, puthusussosīti puthulāya sunda-
 rāya soṇiyā samannāgate, pete¹⁰ ti ambapakkam alabhitvā paralokaṃ gate,
 mate ti attho, pakatthāsīti¹¹ akkosi garahi nindi, paccakkhāsīti¹² pi pātho.

Taṃ sutvā devadhītā pañca gāthā abhasi:

- 10 23. Aññātam etaṃ avisayhasāhi,
 attānaṃ ambaṃ ca dadāmi te taṃ
 yo duccejae kāmagaṇe pahāya
 santiṃ ca dhammaṃ ca adhiṭṭhito si. 23.
24. Yo hitvā pubbasamyogaṃ pacchā samyojane ṭhito
 15 adhammaṃ c' eva carati pāpaṃ c' assa pavaddhati. 24.
25. Ehi, taṃ pāpayissāmi, kāmaṃ¹³ appossuko bhava,
 upanayāmi¹⁴ sītasmiṃ, viharāhi anussuko. 25.
26. Taṃ puppharasamattehi vakkaṇṇegehi arindama,
 koṇcā mayūrā diviyā koyatṭhimadhusāliyā
 20 kūjitā haṃsapūgehi kokil' ettha pabodhare. 26.
27. Amb' ettha vippasūnaggā palālakhalasannibhā
 kosumbhasalaḷānīpā pakkatālavilambino ti. 27.

Tattha aññātametan ti garahā te bhavissatīti vadanto ambapakkatthāya
 vadasīti etaṃ kāraṇaṃ¹⁵ mayā nītaṃ, avisayhasāhīti rājāno nāma dussahaṃ
 25 sahaṇtīti¹⁶ tena naṃ ālapanāti evam āha, attānaṃ ti taṃ ālīngitvā ambavanaṃ
 nayanāti attānaṃ ca te dadāmi taṃ ca ambaṃ, kāmagaṇe ti kaṇṇanamāla-
 setacchattapaṭiṃḍite vatthukāme, santiṃca dhammaṃcā 'ti dussīlyapasas-
 mena¹⁷ santisamākhātāṃ silāṇi c' eva sucaritadhammaṃ cā 'ti, adhiṭṭhito sīti
 yo¹⁸ tvaṃ ime gaṇe upagato etesu vā patiṭṭhito sīti attho, pubbasamyogaṃ
 30 ti purimabandhanaṃ, pacchāsamyojane ti parchimabandhane, idaṃ vuttam
 hoti: ambho tvam tāpasa yo mahantaṃ rajjasirivibhavaṃ¹⁹ pahāya amba-

¹ B^d sammame. ² B^d patīti. ³ B^d pati. ⁴ B^d adds kathā. ⁵ B^d -to. ⁶ C^k
 jigimsasīti, B^d jigīsasīti. ⁷ B^d add evaṃ. ⁸ B^d ca parameraṇaṃ. ⁹ C^k -na,
 B^d adds ca. ¹⁰ B^d mate. ¹¹ C^k pakatvā-, B^d pakvatthā-. ¹² B^d pakvatvā-
¹³ B^d komaṇi. ¹⁴ B^d upā-. ¹⁵ B^d adds mahāyanā. ¹⁶ B^d sahaṇti. ¹⁷ B^d
 dussilavūpasamena. ¹⁸ C^k so. ¹⁹ C^k rajjaṃ.

pakkamatte rasataṇhāya bajjhītvā vātātaṇaṃ aṇaṇetvā naditīre sussaṃsāno
 nīśidati so mahāsamuddaṃ taritvā velante saṃsīdanapuggalasaddiso, yo puggalo
 rasataṇhāvasiko adhammaṃ c' eva carati rasataṇhāvasena kariyamānaṃ pāpaṃ¹ c'
 assa pavaḍḍhatīti, iti sā tāpasasā garahantī evaṃ āha, kāmaṃ appossukko
 bhavā² 'ti ekamsen' eva ambapakke nīrālayo hohi³. sītale ambavane etan ti
 evaṃ vadamānā devatā tāpasasā āliṅgitvā ure nipajjāpetvā ākāse pakkhanta⁴,
 tiyojanikaṃ dibbaṃ ambavanānaṃ disvā sakūṇasaddaṃ ca sutvā tāpasassa
 ācikkhantī ehi tan⁵ āha, puppharasamattehi⁶ti puppharasehi matthehi,
 vakkaṇṇeghīti vakkaṇṇeghehi sakūṇehi abhināditan ti attho, idāni te sakūṇe
 ācikkhantī koṇḍā ti ādim āha, tattha diviyā ti dibbā⁷, koyatṭhimadhusā-
 liyā⁸ ti koyatṭhisakūṇā⁹ ca nāma suvaṇṇasālikasakūṇā¹⁰ ca ete dibbasakūṇā
 ettha vasantīti dasseti, kūjitaṃ haṃsapūgehi¹¹ti haṃsagaṇehi upakūjita¹²
 virāvasaṃghatitā¹³, kokilethha pabodhare ti ettha ambavane kokilā
 vassantiyo attānaṃ pabodhenti nāpenti, ambetthā ti ambā ettha, vip-
 pa-sūnaggā ti phalabhārena uddhumātasākhaggā¹⁴, palālakhalaṣaṇṇibhā ti
 pupphasannicayena sālipalālakhalaṣadisā¹⁵, pakkatālavilambinoti pakkatāla-
 phalavilambino¹⁶, evarūpā rukkhā ca ettha atthīti ambavanānaṃ vaṇṇeti

Vaṇṇayitvā ca pana tāpasasā tattha otaretvā „imasmiṃ
 ambavane ambāni khādanto attano taṇhaṃ pūrehīti“ vatvā
 pakkāmi. Tāpasasā ambāni khādītva taṇhaṃ pūretvā vissamitvā
 ambavane vicaranto taṃ petāṃ dukkhaṃ anubhūtaṃ disvā
 kiñci vattum nāsakkhi, suriye pan' atthamite¹⁷ taṃ nāṭaka-
 parivāritaṃ dibbasampattiṃ anubhavamānaṃ disvā tisso
 gāthā abhāsī:

28. Mālī tirīṭi kāyūrī aṇḍadī candanussado 25

rattim tvaṃ paricāresi divā vedesi vedanaṃ. 28.

29. Soḷas' itthisahassāni yā te 'mā¹⁸ paricārikā,
 evaṃ mahānubhāvo si abbhuto lomahaṃsano. 29.

30. Kim kammaṃ akarī pubbe pāpaṃ attadukkhāvahaṃ
 yaṃ karitvā manussesu piṭṭhimaṃsāni khādasīti. 30. 30

Tattha māliṭi dibbamālādharo, tirīṭiṭi dibbaveḷḷhanadharo¹⁷, kāyūrīti
 dibbābharaṇapatimandito, aṇḍadīti dibbaṇḍadasamaṇṇagato, candanussado

¹ Bā kayiramānaṃ-. ² Bā hotīti. ³ Ck -ti, Bā -ti. ⁴ Ck etan, Bā tan. ⁵ Bā
 adds evaṃ. ⁶ Ck divya. ⁷ Cks kosaṭṭhi-, Bā kopaṭhi-. ⁸ Cks kos- ⁹ Bā
 -sāliya-. ¹⁰ Cks pak-. ¹¹ Ck -saṃghāṭika, Bā saṃghāṭitā. ¹² Bā onamita
 sā-. ¹³ Bā omits khala. ¹⁴ Ck omits phala. ¹⁵ Bā aṭaṇḍamite. Bā atthagamite.
¹⁶ Ck yāmaṭe. ¹⁷ Ck -vedhana-, Bā -vettana-.

ti dibbacandanavilitto, paricāresīti indriyāni dibbavissayesu cāresi¹, divā ti divā pana mahādukkhaṃ anubhosi, yā te mā ti yā te ima, abbhuto ti manussaloke abhūtapubbo, lomahamsano ti ye taṃ passanti tesāṃ lomāni haṃsanti, pubbe ti purimabhava, attadukkhāvahan ti attano dukkhāvahaṃ,
 5 manussesu² 'ti yaṃ³ manussaloke katvā idāni attano piṭṭhimamsāni khāda-
 sīti pucchati.

Peto taṃ sañjānitvā „tumhe maṃ na⁴ sañjānātha, ahaṃ
 pana tumhākaṃ purohito ahoṣiṃ, idaṃ me rattiṃ sukhānu-
 bhavanaṃ tumhe nissāya katassa upaḍḍhuposathassa nissan-
 10 dena laddhaṃ, divā dukkhānubhavanaṃ pana mayā katapā-
 pass' eva nissando⁵, ahaṃ hi tumhehi vinicchaye ṭhapito
 kūṭaṭṭaṃ karitvā lañcaṃ gahetvā parapitṭhimamsiko hutvā
 tassa divā katassa kammaṃ nissandena idaṃ dukkhaṃ anu-
 bhavāmīti“ vatvā gāthadvayam āha:

- 15 31. Ajjhenāni paṭiggayha kāmesu gathito⁶ ahaṃ,
 acarīṃ dighaṃ addhānaṃ paresaṃ ahitāy' ahaṃ. 31.
 32. Yo piṭṭhimamsiyo⁷ hoti evaṃ ukkacca khādati
 yathāham ajja khādāmi piṭṭhimamsāni attano ti. 32.

Tattha ajjhenānīti vede, paṭiggayhā⁸ 'ti paṭiggahetvā adhiyitvā, acarīṃ
 20 ti paṭṭapajji, ahitāyahan ti⁹ attanāsanāya ahaṃ, yo piṭṭhimamsiko ti yo
 puggalo paresaṃ piṭṭhimamsakhādako pisuno hoti, ukkaccā¹⁰ 'ti ukkantitvā¹¹.

Idaṃ ca pana vatvā tāpasam pucchi: „tumhe kathaṃ
 idhāgatā“ ti. Tāpaso sabbam vitthārena kathesi. „Idāni pana
 bhante idh' eva vasissatha gamissathā“ 'ti. „Na vasissāmi,
 25 assamapadam yeva gamissāmīti“. Peto „sādhu bhante, ahaṃ
 vo⁹ nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahissāmīti“ vatvā attano
 ānubhāvena assamapade yeva otāretvā „anukkaṇṭhantā idh'
 eva vasathā“ 'ti patiññaṃ gahetvā gato¹⁰. Tato paṭṭhāya
 nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahi. Tāpaso taṃ paribhuñjanto
 30 kaṣiṇaparikkammaṃ jhānābhiññaṃ¹¹ nibbattetvā Brahmalo-
 parāyano ahoṣi.

¹ B² vicā-. ² B² omits yaṃ. ³ C² maṃ nana, B² ma na. ⁴ B² -ena. ⁵ B²
 giddhito. ⁶ B² -iko. ⁷ B² adds ahitāya. ⁸ B² ukkantitvā. ⁹ B² te. ¹⁰ C²
 omits gato. ¹¹ B² -ā.

S. upāsakānaṃ i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino: „Tadā devatā¹ Uppala-vaṇṇā ahosi, tāpaso aham evā“² ti. Kimchanda-jātakaṃ.

2. Kumbhajātaka.

Ko pāturāsīti. Idam S. J. v. Visākhāya sahāyikā surā-
pāyikā³ pañcasatā itthiyo ā. k. Sāvatthiyaṃ kira surācchaṇe ghuṭṭhe⁴
tā pañcasatā itthiyo sāmikānaṃ chaṇakīlāvasāne tikkhasuram paṭi-
yādetvā⁵ „chaṇaṃ kilissāmā“⁶ ti sabbāpi Visākhāya santikaṃ gantvā
„sahāyike chaṇaṃ kilissāmā“⁷ ti vatvā⁸ „ayaṃ surācchaṇo, aham
suram na pivissāmi“⁹ vutte „tumhe Sammāsambuddhassa dānaṃ
detha, mayam chaṇaṃ karissāmā“¹⁰ ti āhamsu. „Sādhū“¹¹ ti sam-
paṭicchitvā tā¹² uyyojetvā S-ram nimantāpetvā mahādānaṃ datvā
bahum¹³ gandhamālāṃ ādāya sāyaṇhasamaye dhammakathaṃ sotum tāhi
parivāritā¹⁴ Jetavanaṃ agamāsi. Tā pan¹⁵ itthiyo suram¹⁶ pivanamānā¹⁷
va¹⁸ tāya saddhiṃ gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvāpi¹⁹ suram pivitvā va²⁰
tāya saddhiṃ Satthu santikaṃ agamaṃsu. Visākhā S-ram vanditvā
ekamantaṃ nisīdi, itarāsu ekaccā Satthu santike yeva naccimsu
ekaccā gāyimsu ekaccā hatthakukkuccapādakukkuccāni²¹ ekaccā
kalahaṃ akamsu. S. tāsāṃ saṃvegā²² janantathāya²³ bhamukalo-
mato raṃsim²⁴ vissajjesi, andhakāratimisā²⁵ ahosi. Tā bhūtā²⁶ ahesuṃ
maraṇabhaya-tajjitā, tena tāsāṃ surā jīri²⁷. S. nisinnapallamke
antarāhito²⁸ Sinerumuddhani ṭhatvā uppalomato raṃsim vissajjesi,
candasahassuggamanam²⁹ viya ahosi. S. tattha ṭhito va tāsāṃ saṃ-
vegajanantathāya

Ko nu hāso kim ānando niccam pajjalite sati, (Dhp. p. 146.)
andhakārena onaddhā padīpaṃ na gavessathā³⁰ ti
imam gātham āha. Gāthāpariyosāne tā pañcasatāpi sotāpattiphale
paṭiṭṭhahimsu. S. āgantvā gandhakuṭicchāyāya Buddhāsane nisīdi.
Atha naṃ Visākhā vanditvā „bhante idam hirottappabbedanaṃ surā-
pānaṃ nāma kadā³¹ uppannaṃ“ ti pucchi. So tassā ācikkhanto a. ā.: 30

¹ Bā devadhītā. ² Bā surāpitā. ³ Bā saṃghuṭṭhe. ⁴ Bā pati-. ⁵ Bā gatvā. ⁶ Ck^s taṃ. ⁷ Ck^s -u. ⁸ Bā -vutā. ⁹ Ck^s -raṃ. ¹⁰ Ck^s pivamānā, C^s pivamānā corr. to pivamānā, Bā pivamānā. ¹¹ Bā ca. ¹² Bā omits pi. ¹³ Ck^s -ccā-pāda-, Bā -ccāpādakukkuccā. ¹⁴ C^s -ga, Bā savega. ¹⁵ Bā janantathāya. ¹⁶ all three MSS. -i. ¹⁷ Bā -ssā. ¹⁸ Ck^s Bā bhi-, C^s si- corr. to bhi-. ¹⁹ Bā jīri. ²⁰ Bā -hino. ²¹ Bā candasuriyasahassa-. ²² Bā adds kāle.

A. B. Br. r. k. eko Kāsiraṭṭhavāsī¹ Suro nāma vanacarako
 bhaṇḍapariyesanattāya Himavantam agamāsi. Tatth' eko
 rukkhho uggantvā porisamatte ṭhāne tidhākappo ahosi, tassa
 tinnaṃ kappānaṃ antare surācāṭippamaṇo² āvāto ahosi, so
 5 deve vassante udakena pūri³. Tam parivāretvā haritaki⁴
 āmalakī maricagaccho ca ahosi, tesam pakkāni phalāni⁵
 chijjivā⁶ patanti. Tassāvidūre sayañjāto⁷ va⁸ sāli. Tato
 suvā⁹ sālisīsāni āharitvā¹⁰ tasmiṃ rukkhhe nisīditvā khādanti,
 tesam khādamānānaṃ patito¹¹ sāli pi taṇḍulāpi tattha patanti,
 10 iti tam¹² udakam suriyātapena¹³ paccamānaṃ¹⁴ salohita-
 vannaṃ¹⁵ ahosi. Nidāghasamaye pipāsita sakunagaṇā¹⁶ tam
 pivitvā mattā¹⁷ patitvā¹⁸ rukkhhamūle thokam niddāyitvā
 vikūjamānā¹⁹ pakkamanti, rukkhasunakhamakkaṭṭādisu pi es'
 eva nayo. Vanacarako tam disvā „sace idam visam bhaveyya
 15 ime mareyyum²⁰, ime pana thokam niddāyitvā yathāsukham
 gacchanti²¹, na idam²² visan²³ ti²⁴ sayam pivitvā matto hutvā
 maṃsam²⁵ khādītukāmo ahosi, tato aggim katvā²⁶ rukkhhamūle
 patite²⁷ tittirakukkuṭṭādayo²⁸ māretvā maṃsam aṅgāresu pacitvā
 ekena hatthena naccanto ekena maṃsam²⁹ khādanto ekāha-
 20 dvīham tatth' eva ahosi. Tato pana avidūre eko Varuṇo
 nāma tāpaso vasati. Vanacarako aññadāpi³⁰ tassa santikam
 gacchati. Ath' assa etad ahosi: „idam pānam³¹ tāpasena
 saddhim pivissāmiti“ so ekam vejunālikam³² pūretvā pakka-
 maṃsena saddhim haritvā³³ paṇṇasālām gantvā „bhante imam

¹ so all three MSS. -i. ² Bā sucāṭi-. ³ Bā pūrito. ⁴ Bā harittaki. ⁵ Ck^s vanṭā. ⁶ Bā add tattha. ⁷ Bā sayam jāta. ⁸ Bā omits va. ⁹ Bā suvakā. ¹⁰ Bā haritvā. ¹¹ Ck^s -tāya, Bā patita. ¹² Ck^s tā, omitting iti. ¹³ Bā -yasantā-pena. ¹⁴ Bā -na. ¹⁵ Ck^s sasalo-, Bā lo-, B^s rasamlo-. ¹⁶ Bā -gaṇāgantvā. ¹⁷ Bā adds upari, B^s upariśākhā. ¹⁸ Ck^s paṭipattitvā. ¹⁹ C^s viku-, Bā vikuṇca-. ²⁰ Bā mā-. ²¹ B^s kūjivā uṭṭhāya pakkaman ti in the place of y. g. ²² Bā yidam. ²³ Bā adds tato thokam gahetvā. ²⁴ Bā maṃsādi, B^s maṃsāni. ²⁵ Bā adds nippajji, B^s pajjalitvā. ²⁶ Bā patita. ²⁷ Ck^s tittura-, Bā titthira-. ²⁸ Bā omits ma-. ²⁹ Bā aññe divase. ³⁰ Ck^s pana. C^s pana corr. to pānam, Bā pipānam. ³¹ Ck^s -nalakam, C^s -nālīkam corr. to -nalakam. ³² Bā gahetvā

pānaṃ¹ pivathā² “’ti vatvā ubho pi maṃsaṃ khādantā pi-
 vimṣu. Iti Surena ca Varuṇena ca diṭṭhattā tassa pānassa
 „surā³ ti ca „vāruṇīti⁴“ ca nāmaṃ jātaṃ. Te ubho pi „atth’
 eso⁵ upāyo⁶“ ti veḷunāliyo pūretvā kācenādāya⁷ paccantana-
 garaṃ gantvā „pānāgārikā⁸ nāma āgatā⁹“ ti rañño ārocāpesuṃ. ⁵
 Rājā pakkosāpesi, te tassa pānaṃ upanesuṃ, rājā dve tayo
 vāre pivitvā majji, tassa taṃ¹⁰ ekāhadvihamattam eva ahosi.
 Atha ne „aññam pi atthīti¹¹“ pucchi, „atthi devā¹²“ ’ti, „kuhin¹³
 ti, „Himavante devā¹⁴“ ’ti, „tena hi ānethā¹⁵“ ’ti. Te gantvā¹⁶
 ekadvevāre¹⁷ ānetvā „nibaddhaṃ¹⁸ gantum na sakkhissāmā¹⁹“ ’ti ¹⁰
 sambhāre sallakkhetvā tassa rukkhassa tacam ādim katvā
 sabbasambhāre²⁰ parikkhipitvā²¹ nagare suraṃ karimsu. Nāgarā
 suraṃ pivitvā pamādam āpannā duggatā ahesuṃ, nagaraṃ
 suññaṃ viya ahosi. Te pānāgārikā²² tato palāyitvā Bārānasīṃ
 gantvā „pānāgārikā²³ āgatā²⁴“ ti rañño ārocāpesuṃ. Rājā ¹⁵
 pakkosāpetvā paribbayaṃ adāsi, tatthāpi suraṃ akamsu, taṃ
 pi nagaraṃ tath’ eva vinassi. Tato palāyitvā Sāketam²⁵ Sāke-
 tato Sāvattihīṃ agamamsu²⁶. Tadā Sāvattihīyaṃ Sabbamitto
 nāma rājā ahosi²⁷, so tesam saṃgahaṃ katvā „kena vo
 attho²⁸“ ti pucchitvā „sambhāramūlena c’ eva sālipiṭṭhena²⁹“ ²⁰
 pañcah’ eva ca³⁰ cāṭisatehīti³¹ vutte sabbam dāpesi. Te pañ-
 casu cāṭisatesu suraṃ saṇṭhāpetvā³² cāṭirakkhanatthāya³³ eke-
 kāya cāṭiyā santike ekekaṃ bilālam³⁴ bandhimsu, te³⁵ paccitvā³⁶
 uttarāṇakāle³⁷ cāṭikucchisu paggharantaṃ suraṃ pivitvā mattā
 niddāyimsu³⁸, mūsikā āgantvā tesam³⁹ kaṇṇanāsikadāṭhikanam- ²⁵
 guṭṭhe khāditvā agamimsu⁴⁰. „Bilālā⁴¹ suraṃ pivitvā matā⁴²“

¹ Ck naṃ, C^o naṃ corr. to pānaṃ. ² B^d varuṇo ti. ³ B^d eko. ⁴ B^d kāje-.

⁵ B^d pānaṃkārikā. ⁶ B^d omits taṃ. ⁷ B^d atthinatthīti. ⁸ C^o āg-. ⁹ B^d ekaṃdvevāraṃ. ¹⁰ B^d nibandhanā. ¹¹ B^d -raṃ. ¹² B^d pakkhi-. ¹³ B^d pānakā-
 guṇā. ¹⁴ Ck -ke, C^o -ko, B^d pānakārikā, B^o pānakārikā. ¹⁵ Ck -ta, B^d omits
 sāketam. ¹⁶ B^d āg-. ¹⁷ B^d hoti. ¹⁸ B^d add ca. ¹⁹ Ck pañcameva, omitting
 ca, C^o pañcameva ca, B^d pañcahi, omitting eva ca. ²⁰ C^o B^d saṇṭha-, B^o add
 mūsikā bhayena. ²¹ B^d -ṇa-. ²² Ck bilā-, C^o bilā corr. to bilā-, B^d bilāraṃ.
²³ B^d bilārā te. ²⁴ Ck paṇḍitvā, B^d pacitvā, B^o muñcivā. ²⁵ B^d uttarāna-,
 B^o uttarānāye. ²⁶ B^o nicātiyaṃ. ²⁷ B^d ne-. ²⁸ āg. ²⁹ B^d rājā bilārā.

ti āyuttakapurisā rañño ārocesuṃ. Rājā „visakārakā ete bhavissantīti“ dvinnāṃ pi janānaṃ sīsāni chindāpesi, te „suram detha¹, madhuraṃ dethā²“ ‘ti vadentā³ va marimsu⁴. Rājā te mārāpetvā „cāṭiyo bhindathā“ ‘ti āṇāpesi. Bilālāpi⁵ surāya⁶ jinnāya utṭhahitvā kilantā vicarimsu. Te disvā rañño ārocesuṃ⁷. Rājā „sace visam assa ete mareyyuṃ, madhuren⁸ eva⁹ bhavitabbaṃ, pivissāma¹⁰ nan“ ti nagaram alamkārapetvā¹¹ rājaṅgaṇe maṇḍapaṃ kāretvā¹² alamkatamaṇḍape samussita-setacchatte¹³ rājapallamaṃke nisīditvā amaccaganaṇaparivuto suraṃ pātuṃ ārabhi. Tadā Sakko devarājā „ke nu kho mātu-paṭṭhānādīsu appamattā tīpi sucaritādīni pūrentīti“ lokam volokento¹⁴ taṃ rājānaṃ suraṃ pātuṃ nisinnaṃ disvā „sac¹⁵ āyaṃ suraṃ pivissati sakala-Jambudīpo nassissati, yathā na pivati¹⁶ tathā naṃ karissāmīti“ ekaṃ surāpuṇṇaṃ kumbhaṃ hatthatale ṭhapetvā brāhmaṇavesenāgantvā rañño sammukhaṭṭhāne ākāse ṭhatvā „imaṃ kumbhaṃ kiṇatha imaṃ kumbhaṃ kiṇathā“ ‘ti āha. Sabbamittarājā taṃ tathā vadantaṃ ākāse ṭhitam disvā „kuto nu kho brāhmaṇo āgacchatīti“ tena saddhiṃ sallapanto¹⁷ tisso gāthā abhāsi:

- 30 1. Ko pātur āsī tidivā nabhamhi
 obhāsayaṃ saṃvarim candimā va,
 gattehi te rasmiyo niccharanti
 sateratā¹⁸ vijju-r-iv¹⁹ antalikkhe. 33.
- 25 2. So chinnavātaṃ²⁰ kamasī aghamhi²¹,
 vehāsayaṃ gacchasi tiṭṭhasī ca,
 iddhī nu te vatthukatā²² subhāvitā
 anaddhagūṇāṃ api²³ devatānaṃ. 34.
3. Vehāsayaṃ saṃkammāgamma²⁴ tiṭṭhasi
 ‘kumbhaṃ kiṇāthā’ ‘ti yam etam atthaṃ

¹ Bds deva. ² Bds devā. ³ Bd viravantā. ⁴ Bd mā-. ⁵ Bd bilār-. ⁶ Bd -cāpesuṃ. ⁷ Ck -renekena. ⁸ Bd -mī. ⁹ Bd -karetvā. ¹⁰ Bd kārāpetvā. ¹¹ Bd omits seta. ¹² Bd olo-. ¹³ Bds pivissati. ¹⁴ Bd -pento. ¹⁵ Bds -ri-. ¹⁶ Ck jinnā-, Bd channa-. ¹⁷ Bd agghasmi. ¹⁸ Ck -thā. ¹⁹ Bd andhagṇamasi. ²⁰ Ck saṃtamamāg-, C² saṃkamamāg-, Bds saṃgammamāg-.

ko vā tuvaṃ¹ kissa vatāya² kumbho
akkhāhi me brāhmaṇa etam atthan ti. 35.

Tattha ko pāturāsīti kuto pātubhūto kuto āgato sīti attho, tidiṃā
nabhamhīti kiṃ Tāvatisasabbhavanā āgantvā idha nabhamhi ākāse pākaṇo jāto
sīti pucchati, saṃvarin ti rattin, sateratā³ ti evaṃnāmikā⁴, so ti so tvaṃ, 5
chinnavātan ti valāhako pi tāva vātena kamati, tassa pana so pi vāto n'
atthi, ten' evaṃ āha, kamasīti pavattasi, aghamhīti⁵ appaṭṭighe ākāse,
vatthukatā⁶ ti vatthu viya paṭiṭṭhā viya katā, anaddhagūṇāmapi⁷ deva-
tānan ti yā va padasā addhānaṃ agamanena⁸ anaddhagūṇaṃ⁹ devānaṃ¹⁰ iddhi
yā api¹¹ tava subhāvitā ti pucchati, vechāsayaṃ saṃkammāgammā¹² ti 10
ākāse pavattapadaṃvītibhāraṃ¹³ paṭicca nissāya ca¹⁴ tiṭṭhasi¹⁵, imassa ko vā
tuvan¹⁶ ti iminā sambandho, evaṃ tiṭṭhamāno ko vā¹⁷ tvaṃ ti attho, yam
etamattham ti yam¹⁸ etaṃ¹⁹ vadasi imissa²⁰ kiṃ vā vatāyaṃ ti iminā
sambandho, yaṃ etaṃ kumbhaṃ kiṇāthā²¹ ti vadasi²² kissa vā te ayaṃ kum-
bho ti attho 15

Tato Sakko „tena hi suṇāhīti“ vatvā surāya dose das-
sento āha:

4. Na sappikumbho na pi telakumbho
na phāṇitassa na madhussa kumbho,
kumbhassa vajjāni anappakāni, 20
dose bahū kumbhagate²³ suṇātha. 36.
5. Gaḷeyya yaṃ²⁴ pītvā²⁵ pate papātāṃ
sobbhaṃ guhaṃ candaniyoligallaṃ²⁶
bahum pi bhuñjeyya abhojaneyyaṃ
tassā puṇṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 37. 25
6. Yaṃ²⁶ pītvā²⁷ cittasmi²⁸ anesamāno
āhīṇḍatī go-r-iva bhakkhasārī²⁹

¹ Cks tvaṃ, Bā tuvā. ² Ck tāya, Cs catāya, Bā vatāyaṃ. ³ Bds -ri-. ⁴ so Cks; Bā -mako. ⁵ Bā agghasmi. ⁶ Ck -thā. ⁷ Cks -bhūnāmapi, Bā anantagūṇamasi.
⁸ Bā yā padisā andhāna andhāgamanena, Bs addhāgamanena. ⁹ Ck anandhabhū-
naṃ, Cs anaddhabhūnaṃ corr. to anaddhagūṇaṃ, Bā anandhagūṇaṃ. ¹⁰ Ck
devāna, Bā devatānaṃ. ¹¹ read: sā api? Bā iddha va yā asi. ¹² Cks saṃ-
kamamāgammā, Bds saṃgammamāgammā. ¹³ Bds pavattāmpa-. ¹⁴ Bā omits ca.
¹⁵ Bā -siti. ¹⁶ Cks tvaṃ. ¹⁷ Bds nāma. ¹⁸ Bs paraṃ. ¹⁹ Bā evaṃ. ²⁰ Bā
imassa. ²¹ Bā -ti. ²² Bā -ghaṭe. ²³ Ck gaḷeyyam, omitting yaṃ, Bā gaḷeyyam,
omitting yaṃ. ²⁴ Bds pītvā. ²⁵ Cks -nioli-. ²⁶ Cks yaṃ. ²⁷ Bā pītvā,
Bs ve pītvā. ²⁸ Cks -smiṃ. ²⁹ Cks -sāvī.

anāthamāno¹ upagāti² naccati³

tassā punṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 38.

7. Yam⁴ ve⁵ pivitvā acelo va naggo

careyya gāme visikhantarāni

5 sammūlharitto ativelasāyī⁶

tassā punṇaṃ kumbham imaṃ kiṇātha. 39.

8. Yam⁶ pītvā⁷ utthāya pavedhamāno

sīsaṃ ca bāhaṃ⁸ ca pacālayanto

so naccatī dārukaṭallako va etc. 40.

10 9. Yam⁶ ve⁴ pivitvā aggidaḍḍhā sayanti

atho sigālehi pi⁹ khāditāse

bandham vadham bhogajāniṃ c' upenti etc. 41.

10. Yam⁶ pītvā¹⁰ bhāseyya abhāsaṇeeyam

sabhāyam āsīno¹¹ apetavattho

15 sammakkhito vantagato vvasanno etc. 42.

11. Yam⁶ pītvā¹² ukkaṭṭho āvilakkho¹³

mam' eva sabbā puthavīti¹⁴ maññe

na me samo cāturato pi rājā etc. 43.

12. Mānātimānā¹⁵ kalahāni¹⁶ pesuṇāni¹⁷

20 dubbaṇṇinī naggayinī palāyinī

corāna¹⁸ dhuttānaṃ gatī niketo etc. 44.

13. Iddhāni phītāni kulāni assu

anekasāhassadhanāni¹⁹ loke

ucchinnadāyajjakatān' imāya etc. 45.

25 14. Dhañṇam dhanam rajatam jātarūpam

khettaṃ gavaṃ yattha vināsayanti

ucchedanī vittavataṃ²⁰ kulānaṃ etc. 46.

¹ Bā adds va. ² Bā -gāyati. ³ Bā adds ca. ⁴ Cks yañce. ⁵ Cks -sāsi. ⁶ Cks yam. ⁷ Bā pivitvā, B^o ve pivitvā. ⁸ Bā bāhuṇ. ⁹ Cks -lepihi, Bā atho piṇḍalehi. ¹⁰ Bā yam ve pivitvā. ¹¹ Cks āsi-, Bā abhāsamāsīno. ¹² Bā ve pivitvā, adding bhāseyya. ¹³ Bā ava-. ¹⁴ Bā patha-. ¹⁵ Bā māpātīmāno. ¹⁶ Cks kalahā. ¹⁷ Bā paresunī, B^o pesunī. ¹⁸ all three MSS. -naṃ. ¹⁹ Ck -sasāhassahananāni, C^o -sāhassagananāni, Bā -sahassāni dhanāni, B^o -sāhassadhanāni. ²⁰ Bā vattataṃ.

15. Yañ ce pītvā¹ dīttarūpo va² poṣo
akkosati pītaraṃ mātaraṃ ca
sassum pi³ gaṇheyya atho pi suṇhaṃ etc. 47.
16. Yañ ce pītvā¹ dīttarūpā va nārī
akkosati sasuraṃ sāmikaṃ ca 5
dāsam pi gaṇhe paricārakam pi etc. 48.
17. Yañ ce pītvāna⁴ haneyya poṣo
dhamme t̥hitaṃ samaṇaṃ⁵ brāhmaṇaṃ vā
gacche apāyam pi⁶ tattonidānaṃ etc. 49.
18. Yañ ce pītvā⁴ dūccaritaṃ caranti 10
kāyena vācāya ca cetasā ca
nirayaṃ vajanti⁷ dūccaritaṃ caritvā etc. 50.
19. Yaṃ yācamānā⁸ na labhanti pubbe
bahuṃ hiraṇṇam pi pariccajantā
so taṃ pītvā alikaṃ bhaṇāti etc. 51. 15
20. Yaṃ pītvā⁹ pesane pesiyanto¹⁰
accāyike karaṇīyamhi jāto¹¹
attham pi so na-ppajānāti vutto etc. 52.
21. Hirīmanāpi ahirīkabhāvaṃ
pātumkaronti¹² madirāya¹³ mattā, 20
dhīrāpi santā bahukaṃ bhaṇanti etc. 53.
22. Yañ ce¹⁴ pītvā¹⁵ ekathūpā¹⁶ sayanti
anāsakā¹⁷ thaṇḍiladukkhaseyyā¹⁸
dubbaṇṇiyaṃ āyasakkaṃ¹⁹ c' upenti etc. 54.
23. Yañ ce pītvā²⁰ pāttakkhandhā [sayanti] 25
gāvo kūṭahatā-r-iva²¹

¹ Bđ yañ ve pītvā. ² Bđ ca. ³ Bđ sassurampi. ⁴ Bđ yañ ve pītvā. ⁵ Cks -ṇa. ⁶ Bđ -yamhi. ⁷ so all three MSS. ⁸ Ck yā yācamānā, C² yā yācamānā, Bđ yañ yoca-. ⁹ so Bđ; Cks yampītvā. ¹⁰ Cks posi-, Bđ pisi-, Bs pesa-. ¹¹ Bds -te. ¹² Cks pātuk-. ¹³ Bds madanāya. ¹⁴ Bđ yañ ve. ¹⁵ all three MSS. pītvā. ¹⁶ Bđ -thupā. ¹⁷ Bs -sanā. ¹⁸ Ck -yya, Bđ -yyaṃ. ¹⁹ Cks -kkā, Bđ ayyasayyaṃ. ²⁰ Bđ yañ ve pītvā. ²¹ Bđ -ṭariva.

na hi vāruṇiyā vego¹
narena susaho-r-iva². 55.

24. Yaṁ manussā vivajjenti³
sappaṁ ghoravisam⁴ iva⁵

5 taṁ loke visasamānaṁ
ko naro pātum arahati. 56.

25. Yaṁ ce pivitvā⁶ Andhakaveṇhuputtā⁷
samuddatīre paricārayantā
upakkamuṁ musalehi⁸ aññamaññaṁ etc. 57.

10 26. Yaṁ ce pītvā⁶ pubbadevā pamattā
tidivā cutā sassatiyā samāyā
taṁ tādisaṁ majjam imaṁ niratthakaṁ
jānaṁ mahārāja kathaṁ pipeyya⁹. 58.

27. Na imasmi kumbhasmiṁ¹⁰ dadhi vā madhuṁ vā
15 evaṁ abhiññāya kiṇāhi rāja.
evaṁ hi maṁkumbhagatā mayā te,
akkhātārūpaṁ tava Sabbamittā 'ti. 59.

Tattha vajjānāti ādīnavā, gaḷeyyā 'ti gacchanto pade pade pari-
vaṭṭeyya¹¹, yaṁ pītvā¹² pate ti yaṁ pītvā pateyya, sobbhaṇ ti āvāṇaṇ,
20 candaniyoḷigallaṇ ti candanikaṇ¹³ ca oḷigallaṇ¹⁴ ca, abhojaneyyaṇ ti
bhuñjituṁ ayuttaṇ, aṇesamāno ti anissaro, gorivā 'ti goṇo viya, bhakkha-
sārīti¹⁵ purāṇakasatākhādako¹⁶, yathā so tattha tattha bhakkhaṇ¹⁷ sampari-
yesanto āhiṇḍati¹⁸ evaṁ āhiṇḍatīti attho, anāthamāno ti niravassayo anātho
viya, upagāyati¹⁹ aññaṁ gāyantaṁ disvā upagantvā va²⁰ gāyati, acelo vā 'ti
25 acelo viya, visikhantārānāti antaravithiyā, ativelasāyīti²¹ aticiram²²
pi niddaṁ okkameyya, ativelacārīti pi pāḥo, ativelacārī hutvā careyyā 'ti attho,
dārūkaṭṭallako vā 'ti dārumayāntarūpakaṁ viya, bhogajāniñcupenti²³
bhogajāniñ ca upenti pāpātipātādīni katvā daṇḍapīlītā dhanaajāniñ ca aññaṇ
c' eva²⁴ vadhabandhādīdukkhaṁ pāpuṇatīti attho, vantaḡato ti attano²⁵

¹ B^s sañvego ² B^s naṛaḡesussābhoriva. ³ B^d -jjanti. ⁴ B^d ghoramvi-. ⁵ C^k
cīva, C^s mīva, B^d -visamiva. ⁶ B^d yaṁ ve p.vitvā. ⁷ C^s -kāveṇṇu-, C^k -ka-
veṇṇu-, B^d -kāveṇha-. ⁸ so all three MSS. for musale or -leh'? ⁹ B^d pive-.
¹⁰ B^d na himasmi kumbhamhi, C^k na imasmiñ-, read n' imasmi kumbhe. ¹¹
B^d paripateyya. ¹² C^k pītvā, B^d pītvā. ¹³ B^d -yañ. ¹⁴ C^k oli-. ¹⁵ C^k
-sāvīti. ¹⁶ C^k surākasate-. ¹⁷ B^d -ā. ¹⁸ B^d omits āh-. ¹⁹ B^d omits va. ²⁰
C^k -sāsīti. ²¹ B^d atirekataram. ²² C^k aññaṁ. ²³ C^k -nā.

vantasmīm gato, vyasanno¹ ti vyasanāpanno, visanno² ti pi pātho, tasmiñ
 vante caanno³ ti attho, ukkaṭṭho ti ayam mahāyodhako⁴ mayā sadiso atthīti
 evaṃ ukkamsagato hutvā, āvilakkho ti rattakkho, sabbā paṭhavīti sabbā
 paṭhavi, sabbā puthavīti pi pātho, cātुरanto ti catusamuddantāya⁵ paṭha-
 viyā⁶ issaro, mānātimānā ti mānakārikā, sesapadesu pi es' eva nayo, gatīti 5
 nipphatti⁷, niketo ti nivāso, tassā puṇṇan ti yā evarūpā tassā puṇṇam⁸
 yattha vināsayantīti yaṃ nissāya yattha paṭiṭṭhitā evaṃ bahum pi dhaññā-
 disāpateyyam⁹ nāseṇti kapaṇā¹⁰ honti, iddhānīti samiddhānī¹¹, phīṭānīti
 vatthālāṃkārabhaṇḍehi¹² pupphitāni, ucchinnadāyajjakatānīti ucchinna-
 dāyajjāni niddhanāni katāni¹³, dittarūpo ti gabbitarūpo¹⁴, gaṇḥeyyā 'ti 10
 bhariyasaññāya¹⁵ kilesavasena hattvena gaṇḥeyya, dāsampi gaṇḥe ti attano
 dāsam pi kilesavasena sāmiko me ti gaṇḥeyya, pivitvānā ti pivitvā, duc-
 caritaṃ caritvā ti evaṃ tili dvārehi dasavidham pi akusalaṃ katvā, yaṃ
 yācamānā ti yaṃ purisaṃ pubbe suraṃ apivantaṃ, bahuṃ hiraññaṃ paricca-
 jantāpi musāvādaṃ karohīti yācamānā na labhanti, pītva¹⁶ ti pivitvā 15
 nappaṇānāti vutto ti ken' atthena¹⁷ gatosīti vutto sāsanassa duggahitattā¹⁸
 tam¹⁹ attham²⁰ na jānāti, hirimaṇāpīti hiriyyuttacittāpi, ekathūpā²¹ ti
 sūkarapotakā viya hīñjaccehi²² saddhiṃ ekaṛasī hutvā, anāsakā ti nirāhārā²³,
 thaṇḍiladukkhaseyyan ti bhūmiyaṃ dukkhaseyyaṃ sayanti, āyasakka²⁴
 ti garahaṃ, pattakkhandhā ti patitakkhandhā, kūṭabata²⁵ ti gīvāya bad- 20
 dhena kūṭena haṭā²⁶ gāvo viya²⁷, yathā tā²⁸ tipaṃ akkhāntiyo pāṇiyaṃ api-
 vantiyo sayanti tathā sayanīti²⁹ attho, ghoraviśammivā³⁰ ti ghoraviśaṃ
 viya, viśasamānaṃ ti viśasadiśaṃ, Andhakaveṇḥuputtā³¹ ti dasabhātika-
 rājāno, upakkamun ti paharimsu, pubbaḍevā ti Asurā, tidivā ti Tāva-
 timsadevalokā³², sassatiyā ti sassatā³³ dighāyukabhāvena³⁴ niccasammata³⁵ 25
 devalokā³⁶ ti attho, samāyā ti saddhiṃ asuraṃyāhi³⁷, jānaṃ ti evaṃ ni-
 ratthakaṃ etaṃ³⁸ ti jānanto tumhādiso paṇḍitapuriso kathaṃ piṇḍeyya³⁹, kum-
 bhagatā mayā⁴⁰ ti kumbhagataṃ mayi⁴¹ ayaṃ eva vā pātho, akkhātā-
 rūpan ti sabhāvato akkhātāni.

Tam sutvā rājā surāya ādīnavam nātvā⁴² tuṭṭho Sakkassa 30
 thutim karonto dve gāthā abhāsi:

¹ Cks vyaccannā. ² Bā vipanno, Ck visatto. ³ Cks osanto. ⁴ Bds -yodhako. ⁵ Ck -tā, Bā cāturasamuddantā. ⁶ Ck sabbapa-. ⁷ Ck Bds nibbatti. ⁸ yā evarūpā tassā puṇṇam wanting in Cks. ⁹ Cks yaṃñādi-. ¹⁰ all three MSS. -nā. ¹¹ Cks -ddhā. ¹² Bā -kārakappabhaṇḍehi. ¹³ Cks repeat katāni. ¹⁴ Bā dippata-, Bā dappita-. ¹⁵ Bā -yyā-. ¹⁶ Bā pivitvā vā. ¹⁷ Bā tenarthenā. ¹⁸ Ck -tthā. ¹⁹ Cks nam. ²⁰ Ck omits attham. ²¹ Cks -thupo, Bā -thupā. ²² Bā -ena. ²³ Cks nira-bhārā. ²⁴ Bk -saṇṇan. ²⁵ Ck ku-, Bā kūṭabata. ²⁶ Bā haṭā. ²⁷ Bā omits viya. ²⁸ Bā omits tā. ²⁹ Bā omits tathā - ti. ³⁰ Bā -viśamivā. ³¹ Ck -vennu-, Ck -veṇhu-, Bā -veṇḍu-. ³² Cks -ke. ³³ Bā -ti. ³⁴ Bā -kābhāvena. ³⁵ Ck tiḍasamatā? Bā niccasamatā. ³⁶ Cks -ko. ³⁷ Cks -yābhi. ³⁸ Cks patan. ³⁹ Bā pive-. ⁴⁰ Bā māyā. ⁴¹ Bā -gatā mayā. ⁴² Cks add disvā.

28. Na me pitā vā athavāpi mātā
etādisā yādisako tuvaṃ si,
hitānukampī paramatthakāmo
so 'ham karissam vacanam tav' ajja. 60.

5 29. Dadāmi te gāmavarāni pañca,
dāsīsataṃ satta gavaṃ satāni
ājaññayutte ca rathe dasā ime,
ācariyo hosi mam' atthakāmo ti. 61.

Tattha gāmavarānīti brāhmaṇa ācariyassa nāma ācariyabhāgo icchī-
10 tabbo samvaccare sataṣaṣaṭṭhānake tuyhaṃ pañca gāme dadāmīti vadati,
dasā ime ti dasa¹ ime purato ṭhite kañcanavicittarathe² dassento evam āha.

Taṃ sutvā Sakko devadattabhāvaṃ dassetvā attānaṃ
jānāpento ākāse ṭhatvā dve gāthā abhāsi:

30. Tav' eva dāsīsataṃ atthu rāja³,
15 gāmā ca gāvo ca tav' eva hontu,
ājaññayuttā ca rathā tav' eva,
Sakko 'ham asmī tidasānam indo. 62.
31. Maṃsodanaṃ sappipāyāsaṃ bhuñja,
khādassu⁴ ce⁵ tvaṃ madhuna apūpe⁶,
20 evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato janinda
anindito saggam upehi ṭhānaṃ ti. 63.

Tattha evaṃ tuvaṃ⁷ dhammarato ti evaṃ tvaṃ nānaggarasasu-
bhojanaṃ bhuñjanto surāpānavirato tiṇi duccaritāni pahāya tividhasucarita-
dhamme⁸ rato hutvā kenaci anindito saggatṭhānaṃ⁹ upehiti¹⁰.

25 Iti Sakko tassa ovādaṃ datvā saggatṭhānaṃ eva gato.
So pi suraṃ apivtvā surābhājanāni bhindāpetvā sīlaṃ samā-
dāya dānaṃ datvā saggaparāyano ahosi. Jambudīpe pi anukka-
mena surāpānaṃ vepullappattaṃ jātaṃ.

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā rājā Anando ahosi, Sakko aham evā“ 'ti.
30 Kumbhajātakaṃ.

¹ Bā ime dasa. ² Bā -tte rathe. ³ Cks rājā. ⁴ Cks -dassa. ⁵ so all three MSS. for ca? ⁶ Bā sapūve. ⁷ Cks tvaṃ. ⁸ Bā -mma. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ Cs -hīti, Bā upeti.

3. Jayaddisajātaka.

Cirassam¹ vata me ti. Idam S. J. v. mātiposaka-bhikkhum² ā. k. Paccuppannavatthum Sāmajātaka vatthusadisam. Tadā pana S. „porānakapaṇḍitā kañcanamālaṃ setacchattaṃ pahāya mātāpitaro posesun“ ti vatvā a. ā.:

5

Atite³ Kampillaraṭṭhe Uttarapañcālanagare Pañcālo nāma rājā ahoṣi. Tassa aggamahesī gabbhaṃ paṭilabbhivā puttaṃ vijāyi. Tassā purimabhava ekā sapattikā⁴ kujjhitvā „tuyhaṃ jātaṃ pajāṃ khādituṃ samatthā bhavissāmīti“⁵ patthanāṃ ṭhapetva yakkhiṇī ahoṣi. Sā tadā okāsaṃ labhivā⁶ tassā passantiyā va⁷ taṃ allamaṃsapesivannaṃ kumārakaṃ⁸ gahetvā murumurā⁹ ti khādinvā pakkāmi. Punavāre¹⁰ pi tath' eva akāsi. Tatiyavāre pana tassā sūtiḡharaṃ pavitṭhakāle gehaṃ parivāretvā gālhaṃ¹¹ ārakkaṃ akāmsu. Vijātadvase yakkhiṇī āgantvā puna 'dārakaṃ gahesi¹². Devī „yakkhiṇīti“¹³ mahāsaddam akāsi. Āvudhahatthā purisā āgantvā deviyā dinnasaññāya¹⁴ yakkhiṇiṃ anubandhimsu. Sā khādituṃ okāsaṃ alabbhanti palāyinvā udakaniddhamanaṃ pāvisi. Dārako mātusaññāya¹⁵ tassā thanaṃ¹⁶ mukhena gaṇhi, sā puttasiṇhaṃ uppādetvā susānaṃ gantvā dārakaṃ pāsāṇalene¹⁷ katvā¹⁸ paṭi-¹⁹ jaggi. Ath' assa anukkamena vaḍḍhamānassa manussamaṃsaṃ āharinvā adāsi, ubho pi manussamaṃsaṃ khādinvā vasiṃsu. Dārako attano manussabhāvaṃ na jānāti, „yakkhiṇīputto 'smīti“²⁰ saññāya²¹ attabhāvaṃ jahinvā antaradhāyituṃ na sakkoti. Ath' assa sā antaradhānatthāya ekaṃ mūlaṃ adāsi.²² So mūlanubhāvena antaradhāyinvā²³ manussamaṃsaṃ khādanto vicarati. Yakkhiṇī Vessavaṇamahārajassa veyyāvaccatthāya gatā²⁴ tatth' eva kālam akāsi. Devī pi catutthe²⁵ vāre aññaṃ

3. Cfr. Carlyāp. p. 90. ¹ Ck -ssa. ² B² mātu-. ³ B² adds kira. ⁴ B² omits kā. ⁵ B² bhavēyanti. ⁶ B² ga. ⁷ B² -raṃ. ⁸ B² murumurā, C² murū corr. to murumurā. ⁹ B² dutiyavāre. ¹⁰ B² dajhaṃ. ¹¹ B² agga-. ¹² B² dinnāya sa-, C² diyādinnasaññāya. ¹³ B² mātā ti saññāya. ¹⁴ B² thaññaṃ. ¹⁵ B² -leqe. ¹⁶ B² kapetvā, B² ṭhapetvā. ¹⁷ Ck asaṃñāya. ¹⁸ B² -yi. ¹⁹ B² gantvā. ²⁰ B² -a.

puttaṃ vijāyi, so yakkhiniyā matattā¹ ārogo² ahosi³, tassa paccāmittaṃ yakkhimim jinitvā jātattā Jayaddisakumāro ti⁴ nāmaṃ akaṃsu⁵. So vayappatto sabbasippe⁶ nipphattiṃ patvā chattaṃ ussāpetvā rajjaṃ⁷ anusāsi. Tadā Bo. tassa
 5 aggamaheṣiyā kucchimiṃ⁸ nibbatti, Alīnasattukumāro i⁹ 'ssa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto uggahitasabbasippo uparājā ahosi. So pi¹⁰ yakkhinīputto aparabhāge pamādena taṃ mūlaṃ nāsetvā antaradhāyitum asakkonto dissamānarūpo va susāne manussamaṃsaṃ khādati. Manussā taṃ disvā bhīta
 10 āgantvā rañño upakkosiṃsu¹⁰ „deva eko yakkho dissamāna- rūpo¹¹ susāne manussamaṃsaṃ khādati, so anukkamena na- garaṃ pavisitvā manusse māretvā khādissati, taṃ gāhāpetum¹² vattatīti“. Rājā „sādhū“ 'ti paṭisunītvā „gaṇhatha¹³ nan“ ti āṇāpesi. Balakāyo gantvā susānaṃ parivāretvā atthāsi.
 15 Yakkhinīputto naggo uggarūpo¹⁴ maraṇabhayaabhīto viravanto manussānaṃ antaram¹⁵ pakkhandi. Manussā „yakkho“ ti maraṇabhayaabhītā dvidhā bhijjimsu. So pi tato palāyitvā araṇṇaṃ pāvisi, na puna manussapathaṃ āgañchi¹⁶. So ekaṃ mahāvattaniatāvim¹⁷ nissāya maggaṇṇipānesu manussesu
 20 ekekaṃ gahetvā araṇṇaṃ pavisitvā māretvā khādanto ekasmiṃ nigrodharukkhamūle vāsaṃ kappesi. Ath' eko satthavāha- brāhmaṇo aṭavipālānaṃ sahaṃsaṃ datvā pañcahi sakataṣaṭehi taṃ maggaṃ paṭipajji. Manussayakkho viravanto pakkhandi. Bhītā manussā ure nipajjimsu. So brāhmaṇaṃ gahetvā palā-
 25 yanto khānuna¹⁸ viddho aṭavipālesu anubandhantesu brāhmaṇaṃ chaḍḍetvā¹⁹ gantvā attano vasanarukkhamūle nipajji. Tassa tattha nipannassa sattāme divase Jayaddisarājā migavaṃ²⁰ āṇāpetvā nagarā nikkhami. Taṃ²¹ nagarā nikkhantamattam

¹ Bḍ mutattā, B^o vuttattā. ² Bḍ a-. ³ Bḍ -sīti. ⁴ Bḍ tissa. ⁵ Bḍ kariṃsu.

⁶ Bḍ -āni. ⁷ Bḍ -am. ⁸ Bḍ -imhi. ⁹ Bḍ omits pi. ¹⁰ Bḍ ārocesi. ¹¹ Ck^s -rūpena. ¹² Bḍ ga-. ¹³ Bḍ -hā-. ¹⁴ Bḍ ubbhiggatarū-, B^o uggata-. ¹⁵ Bḍ -re. ¹⁶ C^s āgañji, Bḍ āgacchi. ¹⁷ Ck^s -viyaṃ, Bḍ -vi, B^o mahāatāvim. ¹⁸ Bḍ add pāde. ¹⁹ Ck^s ja-, Bḍ chaṭṭe-. ²⁰ Bḍ adds vadhāya. ²¹ Ck^s naṃ.

eva¹ Takkasila-vāsī² Nando nāma mātiposakabrāhmaṇo³ catasso
 satārahā gāthā ādāya āgantvā⁴ addasa. Rājā nivattitvā
 „suṇissāmīti“ tassa nivāsagehaṃ⁵ dāpetvā nigavaṃ gantvā
 „yassa passena⁶ migo palāyati tass’ eva⁷ gīvā“ ti āha. Ath’
 eko pasadamigo utṭhahitvā rañño abhimukhaṃ gantvā palāyi. 5
 Amaccā parihāsaṃ karimsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ
 anubandhitvā tiyojanamatthake patvā⁸ khaggena paharitvā dve
 khaṇḍāni kāce katvā⁹ āgacchanto manussayakkhassa nisin-
 natṭhānaṃ¹⁰ patvā dabbatīsesu nisīditvā thokaṃ vissamitvā
 gantuṃ ārabhi. Atha naṃ so utṭhāya „tiṭṭha kuhiṃ gacchasi, 10
 bhakkho me sī¹¹“ ti¹² hatthe gahetvā paṭhamaṃ gāthaṃ āha:

1. Cirassaṃ vata me¹³ udapādi ajja
 bhakkho mahā sattamibhattakāle¹⁴,
 kuto si ko vāsi tad imgha brūhi,
 ācikkha jātīm vidito¹⁵ yathāsīti. 64.

15

Tattha bhakkho mahā ti mahābhakkho, sattamibhattakāle¹⁴ ti
 paṭipadato paṭṭhāya nirāhārassa sattamiyaṃ bhattakāle, kuto sīti kuto āgato si.

Rājā yakkhaṃ disvā bhīto ūrukambhaṃ¹⁶ patvā¹⁷ palā-
 yitum nāsākkhi, dhitim pana paccupaṭṭhāpetvā dutiyaṃ
 gātham āha:

20

2. Pañcālarājā migavaṃ pavuttho¹⁸
 Jayaddiso nāma yadi-ssuto te
 carāmi kacchāni¹⁹ vanāni cāhaṃ,
 pasadaṃ²⁰ imaṃ khāda, mam ajja muñcā ’ti. 65.

Tattha migavaṃ pavuttho¹⁸ ti migavadhatthāya²¹ raṭṭhā nikkhanto, 25
 kacchānīti¹⁹ pabbatassā ’ti²²

¹ B^d nikkantameva. ² all three MSS. -i. ³ B^d mātu-. ⁴ B^d adda taṃ. ⁵
 B^d nivesana-. ⁶ C^k passeva. ⁷ C^k add so. ⁸ B^d gantvā. ⁹ B^d kājenaādāya,
 B^s kājenādāya. ¹⁰ B^d nipanna-. ¹¹ B^d si me. ¹² C^k omit ti. ¹³ so all
 three MSS. for cirassa ve me? ¹⁴ B^d -me-. ¹⁵ C^k vidhito, B^d viditvā. ¹⁶
 C^k ūrukamhaṃ, B^d urukammaṃ. ¹⁷ B^d katvā. ¹⁸ B^d pavittho. ¹⁹ B^d ga-.
²⁰ C^k visa-. ²¹ B^d migamvādāya. ²² B^d pappatapassāni, adding pasadanti
 sarabhamigam.

Taṃ sutvā yakkho tatiyaṃ gātham āha:

- a. Sen' eva tvaṃ paṇasī' sassamāno',
mam' esa bhakkho pasad' āyaṃ' vadesi,
taṃ khādiyānaṃ' pasadaṃ dighaññaṃ'

5 khādissaṃ' pacchā, na vilāpakālo' ti. 66.

Tattha senevā 'ti mama santaken' eva, paṇasīti⁸ voharasi⁹ attñānaṃ
vikkipasi, sassamāno¹⁰ ti himsamāno¹¹, taṃ khādiyānaṃ¹² ti taṃ paṭha-
maṃ¹³ khāditvā, pasadaṃ ti pasadamigaṃ, dighaññaṃ¹⁴ ti ghasitukāmo
'smi¹⁵, khādissaṃ¹⁶ ti tasmā etaṃ pacchā khādissāmi, na vilāpakālo ti
10 mā vilāpi¹⁵ nāyaṃ vilāpakālo ti vadati.

Taṃ sutvā rājā Nandabrāhmaṇaṃ saritvā catuttham
gātham āha:

4. Na c' atthi makkho mama nikkayena
gantvāna paccāgamanāya¹⁶ paṇhe¹⁷
15 taṃ saṃgaram¹⁸ brāhmaṇassa-ppadāya¹⁹
saccānurakkhī punar āvajissan ti. 67.

Tattha na catthīti na²⁰ ce mayhaṃ nikkayena vinimayena²¹ makkho
atthi, gantvānā 'ti evaṃ sante ajja imaṃ migaṃ²² khāditvā mama nagaraṃ
gantvā paṇhe²³ ti²⁴ page²⁵ yeva sve tava pātārāsakāle paccāgamanatthāya¹⁶
20 paṭiññaṃ gaṇhā 'ti adhippāyo, taṃ saṃgaram¹⁸ ti mayā dhanan te dassamīti
brāhmaṇassa saṃgamo¹⁸ kato, taṃ tassa datvā imaṃ mayā vuttam saccam
anurakkhanto ahaṃ puna āgamissāmīti²⁶ attho.

Taṃ sutvā yakkho pañcamaṃ gātham āha:

5. Kiṃ kammajātaṃ anutappatī taṃ²⁷
25 pattaṃ samīpaṃ maraṇassa rājā²⁸,
ācikkha me taṃ, api sakkuṇemu
anujānitum āgamanāya paṇhe¹⁷ ti. 68.

¹ Bā palassi. ² Cā sasmāno, Bā sayamāno. ³ Cā pasadayam, Bā pasadayaṃ, read pasado, omitting yaṃ? ⁴ Bā -na. ⁵ Bā ji-; C. tator jighacchaṃ? ⁶ Bā -disaṃ. ⁷ Bā -le. ⁸ Bā palāsiti. ⁹ Cā Bā -hā-. ¹⁰ Cā ssamāno, Bā sayamāno. ¹¹ Bā vihisayamāno. ¹² Bā -nā. ¹³ Bā pasadamamsam. ¹⁴ Bā si. ¹⁵ Cā vilapa, Bā lapi. ¹⁶ Bā pacchā-. ¹⁷ Cā pañhe. ¹⁸ Bā sañka-. ¹⁹ Bā -passasampadāya. ²⁰ Bā sa. ²¹ Bā pi na vi in the place of vi-. ²² Bā migamamsam. ²³ Cā pañhe, Cā paññhe. ²⁴ Cā su, Cā omits ti. ²⁵ Bā padose. ²⁶ Bā punāga-. ²⁷ Bā tvaṃ. ²⁸ Cā Bā rājā.

Tattha kammameva kammajātaṃ, anutappatitī¹ anutappatī, pattaṃ
ti upagataṃ, api sakuṇeṃ ū² 'ti api nāma taṃ tava sokakāraṇaṃ sutvā pāto
va āgamanāya taṃ anujānitum sakuṇeyyāma³ 'ti attho.

Rājā taṃ kāraṇaṃ kathento chaṭṭhaṃ gātham āha:

6. Katā mayā² brāhmaṇassa dhanāsā³, 5
taṃ saṃgaram⁴ paṭimokkham⁵ na muttam,
taṃ saṃgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶
saccānurakkhī punar āvajissan⁷ ti. 69.

Tattha paṭimokkham⁵ na muttan ti catasso satārahā gāthā sutvā
dhanan te dassamīti paṭiññāya mayā attani paṭimuṇcitvā ṭhapitaṃ na pana 10
muttam dhanassa adinnattā.⁸

Taṃ sutvā yakkho sattamaṃ gātham āha:

7. Yā te katā brāhmaṇassa dhanāsā⁹
taṃ saṃgaram⁴ paṭimokkham⁵ na muttam,
taṃ saṃgaram⁴ brāhmaṇassa-ppadāya⁶ 15
saccānurakkhī punar āvajassū¹⁰ 'ti. 70.

Tattha punarāvajassū¹¹ 'ti puna āgacchassu¹².

Evaṃ cā pana vatvā rājānaṃ vissajjesi. So tena viṣaṭ-
ṭho „tvam mā cintaya¹³, ahaṃ pāto va āgamiṣsamīti“ vatvā
magganimittāni sallakkhanto attano balakāyaṃ upagantvā²⁰
balaparivuto nagaram pavisitvā Nandabrāhmaṇaṃ pakkosā-
petvā mahārahe āsane nisīdāpetvā tā gāthā sutvā cattāri
sahassāni datvā yānaṃ āropetvā „imaṃ Takkaṣilaṃ eva
nethā“ 'ti manusse pesetvā¹⁴ brāhmaṇaṃ uyyojetvā¹⁵ dutiyadivase
paṭigantukāmo hutvā puttaṃ āmantetvā anusāsi. 25

Tam atthaṃ dīpento S. dve gāthā abhāsi:

8. Mutto ca so purisādassa¹⁶ hatthā
gantvā sakam mandiraṃ kāmakāmī

¹ Bā tappatitī. ² Bā mahā. ³ Cks -sa; read: -passa-ddhanāsā? ⁴ Bā saṅka-.

⁵ Bā paṭi-. ⁶ Bā -passasampadāya. ⁷ Cks -jissun. ⁸ Ck -sa. ⁹ Bā -mukkam.

¹⁰ Ck -jissu, Ck āvapussu, Bā āvajassu. ¹¹ Cks -jassu, Bā punarājavassu. ¹²

Ck āgacchessum. ¹³ Bā -yi. ¹⁴ Cks datvā. ¹⁵ Ck uyyedetvā, Ck uyyodetvā,

Bā uyotvā. ¹⁶ Cks purisodassa.

taṃ saṃgaram¹ brāhmaṇassa-ppadāya²
āmantayī puttāṃ Alīnasattun³: 71.

9. Ajj' eva rajjaṃ abhisecayassu,
dhammaṃ cara⁴ sesu⁵ paresu cāpi,
5 adhammakāro te māhu raṭṭhe,
gacchāma⁶ ahaṃ porisādassa ṇatte⁷ ti. 72.

Tattha Alīnasattun⁷ ti evaṃnāmakaṃ kumārakaṃ⁸ Pāliyaṃ⁹ pana
Adīnasattun¹⁰ ti likhitaṃ, ajjeva rajjan ti putta rajjaṃ te dammi tvaṃ ajj'
eva muddhaṃ abhisekaṃ abhisecayassu¹¹, ṇatte¹² ti ty-ante¹³ santike ti attho.

- 10 Taṃ sutvā kumāro dasamaṃ gātham āha:
10. Kiṃ kamma kubbaṃ tava deva pāde
nārādhayaṃ, tad icchāmi sotuṃ
yam ajja rajjamhi udassaye¹⁴ tvaṃ¹⁵,
rajjam pi n' iccheyyaṃ¹⁶ tayā vinā ahan ti. 73.

- 15 Tattha kubbaṃ ti karonto, yamajjā¹⁷ ti yena anārādhanena¹⁸ kammena
ajja maṃ rajjamhi tvaṃ udassaye ussayāpesi¹⁹ tam me ācikkha, ahaṃ hi¹⁹
tayā vinā rajjam pi na icchāmi ti attho:

Taṃ sutvā rājā anantaram gātham āha:

- 20 11. Na kammanā²⁰ vā²¹ vacasā va²² tāta
aparādh' ito²³ 'haṃ tuyhaṃ²⁴ sarāmi,
sandhiṃ ca²⁵ katvā purisādakena
saccānurakkhī pun' ahaṃ²⁶ gamissan ti. 74.

- 25 Tattha aparādhito²³ ti aparādhama²³ ito. tuyhaṃ ti²⁷ tava santakaṃ²⁸,
idaṃ vuttaṃ hoti: tāta ahaṃ ito tava kammato vā vacanato vā kiñci²⁹ mama
appiyaṃ aparādham²² na sarāmi²¹, sandhiṃ ca katvā ti maṃ pana mi-

¹ B^d saṅka-. ² B^d -ṇassa sampadāya. ³ B^d aliṇnasuttam. ⁴ B^d care. ⁵ B^d sesa. ⁶ C^s ṇatetta, B^d ṇante, B^s dassu sante. ⁷ B^d alinna-. ⁸ B^d -raṇ. ⁹ C^k pāliyam, C^s pāliyam. ¹⁰ C^s ādīnasattan, B^d arindasattun, B^s adinna-sattun. ¹¹ C^k abhiseka abhisekaca, C^s abhisekaṃ abhisekañcayam, B^d abhisekaṃ abhisecassu, B^s abhiseceyyuṃ. ¹² B^d ṇante, B^s sante. ¹³ C^s ṇante, C^k omiṭṭa ti tyante. ¹⁴ B^s udi-. ¹⁵ C^k tvaṃ, C^s tvā. ¹⁶ C^k na iccheyya. ¹⁷ C^s -dhane, B^d -dhanam. ¹⁸ B^d ussayāpesi, C^k assasāpesi. ¹⁹ B^d ahañhi. ²⁰ B^d -unā. ²¹ vā wanting in all three MSS. ²² B^d ca. ²³ C^k ava-. ²⁴ B^d yantuviyaṃ in the place of haṃ tuyhaṃ. ²⁵ B^d saddhiṃca ²⁶ C^k puṇāham, B^d punarā. ²⁷ B^d hantuviyanti in the place of tuyhanti. ²⁸ B^d -ti-. ²⁹ B^d adds tava santikaṃ.

gavaṃ¹ gataṃ eko yakkho khādisamīti gaṇhi athāhaṃ brāhmaṇassa dhamma-kathaṃ sutvā tassa sakkāraṃ katvā aye tava pātarāsakāle āgamiṣsamīti tena purisāḍakena sandhīm² katvā āgato tasmā taṃ saccaṃ anurakkhanto puna tattha gamiṣsamīti³ tvaṃ rajjaṃ karehīti vadati.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha:

5

12. Ahaṃ gamiṣsāmi, idh' eva hohi,
n' atthi tato jīvato vippamokkho,
sace tuvaṃ⁴ gacchasi yeva rāja
aham pi gacchāmi, ubho na homā 'ti. 75.

Tattha idheva 'ti tvaṃ idh' eva hohi, tato ti tassa santikā jīvantassa 10
mokkho nāma n' atthi, ubho ti evaṃ sante⁵ ubho pi na bhaviṣṣāma.

Taṃ sutvā rājā gātham āha:

13. Addhā hi tāta satān' esa⁶ dhammo,
maraṇā ca me dukkhataṃ tad assa⁷
kammāsapādo taṃ yadā pacitvā
pasayha⁸ khāde hitarukkhasūle⁹ ti. 76.

13

Tass' attho: addhā¹⁰ esa tāta satānaṃ paṇḍitānaṃ dhammo sabhāvo
yuttaṃ tvaṃ vadasi¹¹, api ca kho pana mayhaṃ maraṇato p' etaṃ¹² dukkha-
taraṃ assa yadā taṃ so kammāsapādo hitarukkhasūle¹³ ti tikhiṇarukkha-
sūle¹⁴ hitvā¹⁵ pacitvā¹⁶ pasayha balakkārena khādeyyā 'ti.

20

Taṃ sutvā kumāro gātham āha:

14. Pāṇena te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
mā tvaṃ agā porisādassa ñatte¹⁷,
evaṇ ca¹⁸ te pāṇam ahaṃ nimissaṃ,
tasmā mataṃ jīvitassa vaṇṇemīti. 77.

25

Tattha nimissan ti¹⁹ ahaṃ idh' eva tava pāṇena mama pāṇaṃ pari-
vattessaṃ¹⁹, tasmā ti yasmā²⁰ etaṃ pāṇaṃ tava pāṇenāhaṃ nimissaṃ tasmā²¹

¹ Bā -vadhāṃvanaṃ. ² Ck saddhīm, Bā saddhīm saccaṃ. ³ Bā -ssāmi. ⁴ Ck
tvaṃ. ⁵ Ck omit ubho ti evaṃ sante. ⁶ Ck sutanena. ⁷ Bā tavassa. ⁸ Bā
pasayha. ⁹ so Ck; C hirutakkha-, Bā bhīdārukkha-, Bā tīdārukkha-. ¹⁰ Bā
add ekaṃsena. ¹¹ Bā -desi. ¹² Bā metaṃ. ¹³ C hitarukkhamūle, Bā
bhīdārukkhamūle. ¹⁴ C tinarukkha-, Bā tikkaṇṇesukkarukkhasūle. ¹⁵ Bā
bhītvā. ¹⁶ Bā omits pa-. ¹⁷ Bā ñante. ¹⁸ Bā etaṃca. ¹⁹ Bā -eyyaṃ. ²⁰ C
yatasmā, Bā omits ti yasmā. ²¹ C omit tasmā.

tava jīvitassa¹ atthāya mama maraṇam² vaṇṇemi, maraṇam eva vāremi³
icchāmīti attho.

Tam sutvā rājā puttassa balaṃ⁴ jānanto „sādhū tāta,
gacchā 'ti sampañcchi. So mātāpitāro vanditvā nagarā
5 nikkhami.

Tam attham pakāśento S. upadḍhagātham āha:

15^a. Tato have⁴ dhitimā rājaputto

vandittha⁵ mātuc ca pituc ca pāde ti.

Tattha pāde ti pāde vanditvā nikkhanto ti attho

10 Ath' assa mātāpitāro pi bhaginī pi bhariyāpi amacca-
janāpi⁶ saddhim yeva⁷ nikkhamimsu. So nagarā nikkhamitvā
pitaram maggaṃ pucchitvā suṭṭhu vavatthapetvā⁸ sesānam
ovādam datvā asambhīto kesarasīho viya maggaṃ āruyha
yakkhāvāsaṃ⁹ pāyāsi. Tam gacchantam disvā mātā saka-
15 bhāvena saṇṭhātum¹⁰ asakkontī paṭhaviyaṃ papati¹¹. Pitā
bāhā paggayha mahantena saddena kandati.

Tam pi attham pakāśento S.

16^b. Dukkhiṇi 'ssa mātā nipatī¹² pathavyā,

pit' assa paggayha bhujāni kandatīti 78.

20 upadḍhagātham vatvā tassa pitarā payuttaṃ āsimsam¹³ mātibhagi-
nibhariyāhi¹⁴ kataṃ¹⁵ saccakiriyaṃ pakāśento aparāpi catasso
gāthā abhāsi:

16. Tam gacchataṃ¹⁶ tāva¹⁷ pitā viditvā

parammukho vandati pañjalī so:

25 Somo ca rājā Varuṇo ca rājā

Pajāpati candimā sūriyo ca¹⁸ —

etehi gutto purisādakamhā

anuññāto¹⁹ sotthi paccehi²⁰ tāta. 79.

¹ Bḍ matam. ² Bḍ omits maraṇameva vāremi. ³ Bḍ phalam. ⁴ Cks bha-.

⁵ Cks -tva, Bḍ -tvā. ⁶ Bḍ -parijanāpi. ⁷ Bḍ űeva. ⁸ Ck Bḍ -tta-, C -tva- corr. to -ttha-? ⁹ Bḍ yakkha-. ¹⁰ Bḍ sandhāretum. ¹¹ Bḍ pati. ¹² Cks -tā, Bḍ -ti.

¹³ Cks -sa, Bḍ tāsīsavādam, B -āsīmsavāda. ¹⁴ Bḍ mātā-, C -yāya, Ck mati-yāya. ¹⁵ Ck katā, C katā corr. to kataṃ. ¹⁶ Cks -ti. ¹⁷ Cks teva. ¹⁸ Cks va. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ Bḍ muñcehi.

17. Yam Daṇḍakāraṇṇagatassa¹ mātā
Rāmass' akā² sotthānaṃ suguttā³
tan te⁴ ahaṃ sotthānaṃ karomi,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁵ sotthi paccehi⁶ putta⁷. 80. 5
18. Āvī raho pi manopadosaṃ
nāhaṃ sare jātum Ālīnasatte⁸,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto⁹ sotthi paccehi¹⁰ bhātā¹¹. 81.
19. Yasmā ca me anadhimano¹² si¹³ sāmi 10
na cāpi me manasā appiyo si,
etena saccena sarantu devā,
anuññāto sotthi paccehi¹⁴ sāmīti. 82.

Tattha parammukho ti ayam me putto parammukho gacchatīti taṃ
viditvā¹⁵, pañjalīti tasmīn kāle sirasi añjalim thapetvā vandati devatā na- 15
massatī, purisāḍakamhā 'ti purisāḍakassa santikā tena anuññāto sotthina
paccehi¹⁶, Rāmassakā¹⁷ ti Rāmassa akāsi, eko kira Bārāṇasivāsi¹⁸ Rāmo
nāma mātīposako¹⁹ mātāpitāro paṭijagganto vohāratthāya gato Daṇḍakiraṇṇo
vijite Kumbhavatinagaraṃ gantvā navavidhena vassena sakalaraṭṭhe vināsiya-
māne mātāpitunnaṃ²⁰ guṇaṃ sari, aha naṃ mātupatṭhanadhammassa²¹ balena²² 20
devatā sotthina ānāyitvā mātu adāsi, taṃ kāraṇaṃ sutivasena²³ āharitvā evaṃ
āha, sotthānaṃ ti sotthibhāvaṃ²⁴ pana kiñcāpi devatā karissu mātupatṭhanāna
nissāya nibbattatā pana mātā akāsi vuttam, taṃ te²⁵ ahaṃ ti ahaṃ pi te
tath' eva sotthānaṃ²⁶ karomi, maṃ nissāya tath' eva²⁷ sotthibhāvo hotu 'ti
attho, aha vā karomīti icchāmi, etena saccena 'ti sace devatāhi tassa 25
sotthina ānītabhāvo sacco etena saccena mātāpitunnaṃ²⁸ sarantu devā, Rāmaṃ
viya tam pi ānetvā mama dassentū 'ti attho, anuññāto ti porisādena gacchā
'ti anuññāto devatānaṃ ānubhāvena sotthim²⁹ paṭigaccha puttā 'ti vadati,
jātumālīnasatte³⁰ ti jātu³¹ Ālīnasatte³² mama bhātike ahaṃ sammukhā
vā parammukhā vā manopadosaṃ na sarāmi, na mayā tamhi manopadoso kata- 30
pubbo pi³³, evaṃ assa kaniṭṭhā saccam akāsi, yasmā ca me anadhimano

¹ Bḍ -kirāṇṇo-. ² Bḍ akosi, Bḍ akāsi. ³ Bḍ sugutto, Bḍ suguttā. ⁴ Bḍ bhante.
⁵ so all three MSS. ⁶ Bḍ muñcehi. ⁷ Ck puttā. ⁸ Ck jāmadina. Bḍ jātum-
alīnasatte. ⁹ Bḍ -āto. ¹⁰ Bḍ muccehi, Ck paṇḍehi. ¹¹ Ck hoti. ¹² Bḍ -māno.
¹³ Bḍ pi. ¹⁴ Bḍ mañceti. ¹⁵ Bḍ adds mātāpitāro vanditvā gacchatīti iti etaṃ
taṃ purāmmukha gacchantam puttāṃ disvā in the place of taṃ viditvā. ¹⁶
Bḍ muñcehi. ¹⁷ Bḍ -kāsīti. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bḍ mātu-. ²⁰ Bḍ -tu.
²¹ Bḍ -kammasa. ²² Bḍ phalena. ²³ Bḍ suta-. ²⁴ Bḍ add taṃ. ²⁵ Bḍ bhan-
te. ²⁶ Bḍ tameva sotthinaṃ. ²⁷ Bḍ tattheva. ²⁸ Bḍ mamapituttā. ²⁹ all
three MSS. -i. ³⁰ Ck jātumādina-, Bḍ jātumandalisatte. ³¹ Bḍ add ekaṇṣena.
³² Ck ādi-, Bḍ ālīnasatte. Bḍ alina-. ³³ Bḍ ti.

s i sāmīti mama sāmī Alinasattu¹ yasmā tvaṃ adhīmano² maṃ³ adhibhavītvā⁴
atikkamītvā aññāṃ manena na patthesi⁵, na cāpi me manasā appiyo sīti
mayham pi ca⁶ manasā tvaṃ⁷ appiyo na hosi, aññamaññaṃ piyasamvāsā va
mayan ti evam assa aggamaheṣi saccam akāsi.

5 Kumāro pi⁸ pitarā akkhātanayena yakkhāvāsamaggaṃ paṭi-
pajji. Yakkho pi⁹ „khattiyā nāma bahumāyā honti, ko jānāti
kiṃ bhavissatīti“ rukkhaṃ abhirūhitvā mañño āgamanam¹⁰
olokento nisīdi. So kumāraṃ āgacchantam disvā „pitaraṃ
nivattetvā¹¹ putto āgato bhavissati¹², n' atthi me bhayan“ ti
10 otarītvā tassa piṭṭhiṃ dassento nisīdi. So āgantvā tassa purato
atṭhāsi. Atha¹³ yakkho g. ā.:

20. Brahā¹⁴ ujū cārumukho kuto si,
na maṃ pajānāsi vane vasantaṃ,
luddaṃ maṃ nātvā purisādako ti
15 ko soṭṭhim ājānam idhāvajeyyā 'ti. 83.

Tattha ko soṭṭhimājānam idhāvajeyyā 'ti kumārako nāma puriso
attano soṭṭhibhāvaṃ jānanto icchanto¹⁵ idhāgaccheyyā¹⁶, ājānanto āgato mañño ti.

Taṃ sutvā kumāro gātham āha:

21. Jānāmi ludda: purisādako tvaṃ,
20 na taṃ na¹⁷ jānāmi vane vasantaṃ,
aham pi¹⁸ putto 'smi Jayaddisassa,
mam ajja khāda pituno pamokkhā¹⁹ ti. 84.

Tattha pamokkhā ti pamokkhaheṭṭu²⁰, ahaṃ pitu jīvitaṃ datvā idhā-
gato, tasmā taṃ²¹ muñca maṃ khādā 'ti attho.

25 Tato yakkho gātham āha:

22. Jānāmi: putto ti²² Jayaddisassa,
tathā hi vo mukhavaṇṇo ubhinnaṃ,

¹ Bā alinda-. ² Bā anadhīmāno. ³ Bā nāma. ⁴ Bā abhibha-. ⁵ Bā pathesi.
⁶ Bā omits ca. ⁷ Bā adds pi. ⁸ Cks omit pi. ⁹ Bā adds evaṃ ciutesi. ¹⁰
Bā ga-, Bā āgamanamaggaṃ? ¹¹ Bā -itvā. ¹² Bā -tīti. ¹³ Bā athassa, Bā
atha naṃ. ¹⁴ Ck brū-? Bā brahmā. ¹⁵ Bā omits ic-. ¹⁶ Bā add tvaṃ. ¹⁷
Cks Bā omit na. ¹⁸ Bā ahañca. ¹⁹ Bā -o, Bā pamokkhā. ²⁰ Bā -kkhā-. ²¹
Cks tvaṃ. ²² Bā si.

sudukkaraṃ c' eva kataṃ tavêdaṃ
yo maccum¹ icche pituno pamokkhā² ti. 85.

Tattha tathā hi vo ti tādiso va³ vo tumhākaṃ ubhinnaṃ pi sadiso va
mukhavaṇṇo ti attho, kataṃ tavedaṃ ti idaṃ tava kammaṃ sudukkaraṃ.

Tato kumāro g. ā.:

5

23. Na dukkaraṃ kiñci-m-ah' ettha maññe
yo maccum⁴ icche pituno pamokkhā
mātu⁵ ca hetū paraloka gamya⁶
sukhena saggena ca sampayutto ti. 86.

Tattha kiñci mahettha maññe ti kiñci ahaṃ ettha na maññāmi, idaṃ 10
vuttaṃ hoti: yakkha yo puggalo pitu vā pamokkhatthāya⁷ mātu vā⁸ hetu⁹
paralokaṃ gantvā sukhena¹⁰ sagge nibbattanasukhena¹¹ sampayutto bhavitum
maccum icche¹² maritum icchati, tasmā ahaṃ ettha mātāpitunnaṃ atthāya
jīvītapariccāge kiñci dukkaraṃ na maññāmi.

Taṃ sutvā yakkho „kumāra maraṇassa abhayanakasatto¹³ 15
nāma n' atthi, tvam kasmā na bhāyasīti“ pucchi. So tassa
kathento dve gāthā abhāsi:

24. Ahañ ca kho attano pāpakiriyaṃ
āvī¹⁴ raho vāpi¹⁵ sare na jātu,
saṃkhātājātīmaraṇo¹⁶ 'ham asmi,
yath' eva me idha tathā parattha. 87.

20

25. Khād' ajja man dāni mahānubhāva,
karassu kiccāni imaṃ sarīraṃ,
rukkhassa vā te papatāmi¹⁷ aggā,
chādayamāno¹⁸ me yaṇ¹⁹ tvam adesi maṃsaṃ ti. 88. 25

Tattha sare na jātū 'ti ekamsen' eva na²⁰ sarāmi, saṃkhātājāti-
maraṇohamasmi²¹ ahaṃ nānena supari hinna-jātīmaraṇo jātasatto²² amara-
nadhammo nāma n' atthīti jānāmi. yatheva me idhā 'ti yath' eva²³ mama

¹ B^d mattam. ² B^s pamukkhā. ³ C^ks ca. ⁴ B^d matthum. ⁵ so all three MSS. for matuc-? ⁶ B^d -kaṃ gantvā. ⁷ B^d pamukkhā-. ⁸ B^s adds pitu vā. ⁹ B^d atthāya. ¹⁰ B^d sukha saggenā ti. ¹¹ B^d nippatita-. ¹² B^d matumicche ti. ¹³ C^ks abhā-. ¹⁴ C^k B^d avi. ¹⁵ C^ks cāpi. ¹⁶ all three MSS. -jāti-. ¹⁷ C^s pi-patāmi, B^d omits pi. ¹⁸ so C^ks; B^d chādayamāno. ¹⁹ C^ks me ya, B^d mayhami. ²⁰ C^ks omit na. ²¹ C^ks -jāti- asminti, B^d -jātīmaraṇo, omitting hamasmīti. ²² B^d ti attho in the place of jā-. ²³ C^ks tatheva.

idha tathā paraloke tathā idhāpi maraṇato mutti¹ nāma n' atthīti idam me²
 nāṇena suparicchinnam, karassu kiccānīti iminā sarīrena kattaḅbakiccāni
 kara³, iman te mayā nissaṭṭham sarīram, chādayamāno⁴ me yantvama-
 desimamsan⁵ ti mayi rukkhaggā patitvā mate mama sarīrato⁶ tvaṃ chāda-
 5 yamāno⁷ rocayamāno yaṃ yaṃ icchasi taṃ taṃ mainaṃ adesi⁸ khādeyya-
 sīti attho.

Yakkho tassa vacanam sutvā bhīto hutvā „na sakkā imassa
 mamsāni khāditum, upāyena nañ palāpessāmiti“ cintetvā

96. Idañ ca⁹ te ruccati rājaputta:

10 cajāsi¹⁰ pāṇaṃ pituno pamokkhā¹¹,
 tasmā hi so¹² tvaṃ taramānarūpo
 sambhañja kaṭṭhāni jalehi¹³ aggin ti ā. 89.

Tattha jalehīti¹³ araṇṇaṃ pavisitvā sārādārūni āharitvā aggin jaletvā¹³
 niddhūme¹⁴ aṅgāre kara tattha te mamsaṃ pacitvā khādessāmiti dipeti.

15 So tathā katvā tassa santikaṃ agamāsi.

Taṃ kāraṇaṃ pakāsento S. itaraṃ gātham āha:

27. Tato have¹⁵ dhitimā rājaputto
 dārū samāhatva¹⁶ mahantam aggin¹⁷
 sandīpayitvā¹⁸ paṭivedayittha¹⁹:
 20 ādipito dāni mahāyam aggīti²⁰. 90.

Yakkho aggin katvā āgataṃ kumāraṃ oloketvā „ayaṃ
 purisa-sīho²¹, maraṇena²² pi 'ssa bhayaṃ n' atthi, mayā etta-
 kaṃ kālaṃ evaṃ nibbhayo nāma na diṭṭhapubbo“ ti loma-
 haṃsajāto kumāraṃ punappuna²³ olokeno nisīdi. Kumāro
 25 tassa kiriyaṃ disvā g. ā.:

28. Khād' ajja man dāni²⁴ pasayhakārī²⁵,
 kiṃ maṃ muhuṃ pekkhasi haṭṭhalomo,

¹ Bā mutto. ² Bā mama. ³ Bā karaṇa. ⁴ Bā khādayamāno. ⁵ Ck yantvaṃ
 mandesi-, C yantvaṃ madesi-, Bā mayhaṃ tvaṃadesi mainaṃ in the place
 of me-. ⁶ Ck sarīro. ⁷ Bā khādayamāno. ⁸ Bā khādesi. ⁹ so all three
 MSS. for ce? ¹⁰ Ck carāsi, C cchāsi. ¹¹ Bā o. ¹² Ck han, C bha. ¹³ Bā jā-
¹⁴ Bā nanidhū-. ¹⁵ Ck bha-. ¹⁶ Ck -bhatva, Bā -hantvā. ¹⁷ all three MSS. -i.
¹⁸ Ck sandhī-, Bā sanni-. ¹⁹ Ck -ttho, Bā pati-. ²⁰ Bā mahāyakkhamaggiti. ²¹
 Bā -sosiho viya. ²² Bā haraṇa. ²³ Bā -naṃ. ²⁴ Bā inaddāni. ²⁵ Ck Bā -ri.

tathā tathā tuyham ahaṃ karomi

yathā yathā maṃ chādamāno¹ adesīti. 91.

Tattha muhu ti punappuna, tathā tathā tuyhamahan ti ahaṃ
tuyhaṃ tathā tathā² vacanaṃ karomi, idāni³ karissāmi yathā yathā maṃ
chādayamāno⁴ adesī khādisasi, tasmā khād' ajja man ti. 5

Ath' assa⁵ vacanaṃ sutvā yakkho g. ā.:

99. N' etādisaṃ⁶ arahati khāditāye⁷

dhamme t̥hitaṃ saccavādiṃ vadaññuṃ,

muddhāpi tassa vipphaleyya⁸ sattadhā

yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā⁹ 'ti. 92.

10

Taṃ sutvā kumāro „sace maṃ na khāditukāmo si atha
kasmā dārūni⁹ bhañjāpetvā aggim kāresīti¹⁰“ vatvā „palā-
yissati nu kho no ti tava parigaṇhatthāyā“ 'ti vutte „tvam
idāni maṃ kathaṃ parigaṇhissasi, so¹¹ 'haṃ tiracchānayaṇiyaṃ
nibbatto Sakkassa¹² devarañño attānaṃ parigaṇhituṃ¹³ na¹⁴
adāsin“ ti vatvā 15

a. Indaṃ¹⁵ hi so brāhmaṇaṃ¹⁶ maññaṃāno (vol. III p. 51.)

saso¹⁷ avāsesi¹⁸ sake sarīre,

ten' eva so candimā devaputto

sasatthuto¹⁹ kāmduh' ajja²⁰ yakkho ti ā. 93.

20

Tass' attho: Indaṃ²¹ hi so sasapaṇḍito brāhmaṇo eso ti brāhmaṇaṃ
maññaṃāno ajja imāni sarīraṃ khāditvā idha vasā²² 'ti²³ evaṃ sake sarīre attano
sarīraṃ dātuṃ avāsesi²⁴ vāsāpesīti²⁵ attho sarīraṃ c' assa bhakkhatthāya adāsi,
Sakko pabbatarasāṃ pīletvā ādāya candamaṇḍale sasalakkaṇaṃ akāsi, tato
paṭṭhāya ten' eva sasalakkaṇena so candimā devaputto sasī sasīti evaṃ sa-
satthuto²⁶ lokassa kāmduho²⁷ pemaṇvaddhano²⁸ ajja²⁹ yakkho viroceti,
kappaṭṭhiyaṃ h' etaṃ³⁰ paṭihāriyaṃ ti. 25

¹ Bā khāda-; read chādamāno? ² Ck^s omit one tathā. ³ Bā adds kiṃ. ⁴ Ck
cā-, Bā khā-, adding rocanamāno, B^s adds rocamāno. ⁵ Bā kumārassa in
the place of athassa ⁶ Bā ko tā-. ⁷ Bā -tāse. ⁸ Ck vipa-, C^s vipha-, Bā
phaleyyuṃ. ⁹ all three MSS -uni. ¹⁰ Bā kāresīti, Ck^s karohīti. ¹¹ Bā yo.
¹² Bā sakka. ¹³ Ck -tun. ¹⁴ Bā omits na. ¹⁵ so C^s; Bā idaṃ, Ck na idaṃ.
¹⁶ B^s -ṇo. ¹⁷ Bā yaso. ¹⁸ Ck Bā ā-, C^s ā- corr. to a-. ¹⁹ Bā sasatthako.
²⁰ Bā -ruhaṇṇa ²¹ C^s indaṃ corr. to idaṃ, Bā idaṃ, Ck na idaṃ. ²² Bā hi.
²³ Ck āva-, C^s āvā-. ²⁴ C^s va. ²⁵ Ck sasutthato, Bā sasatthuko. ²⁶ Bā -ruho.
²⁷ Bā -vaḍḍhano. ²⁸ Bā ajjāpi. ²⁹ Bā kappatthiyaṇhetāṃ, Ck^s kappatthiyaṃ-.

Taṃ sutvā yakkho kumāraṃ vissajjento

31. Cando yathā Rāhumukhā pamutto

virocate pannarase va bhānumā

evaṃ tvaṃ¹ porisādā pamutto

5

viroca Kampilla mahānubhāva²

āmodayaṃ³ pitaraṃ mātaraṃ ca,

sabbo ca te nandatu nātipakkho⁴ ti ā. 94.

Tattha bhānumā ti suriyo, i. v. h.: yathā⁵ pannarase Rāhumukhā pamutto cando vā bhānumā vā virocati evaṃ tvaṃ pi mama santikā mutto

10 Kampillaratthe viroca mahānubhāva 'ti, nandatū 'ti tussatu⁶

„Gaccha mahāvīra“ 'ti M-am uyyojesi. So pi taṃ nibbisevanam katvā pañcasīlāni⁷ datvā „yakkho nu kho eso no“ ti parigaṇhanto „yakkhānam akkhīni rattāni honti animi-

15

sāni, chāyā na paññāyati, asaṃbhītā honti, nāyaṃ yakkho, manusso esa, mayhaṃ kira pitu⁸ tayo bhātaro yakkhiniyā gahitā, tesu tāya⁹ dve khādītā bhavissanti eko¹⁰ puttasinghena paṭijaggito bhavissati¹¹, iminā tena bhavitabbaṃ, imaṃ netvā mayhaṃ pitu⁸ ācikkhitvā rajje paṭiṭṭhāpessāmīti¹² cintetvā

20

„evam¹³ bho, na tvaṃ yakkho, pitu me jeṭṭhabhātiko si, ehi mayā saddhiṃ gantvā kulasantake rajje chattaṃ ussāpehiti“ vatvā itarena „nāhaṃ manusso“ ti vutte „na tvaṃ mayhaṃ saddhasi, atthi pana so yassa saddahasīti“ pucchitvā „atthi asukaṭṭhāne dibbacakkhutāpaso¹⁴“ ti vutte taṃ ādāya tattha agamāsi. Tāpaso taṃ disvā va „kiṃ karonto¹⁵“ pitāputtā

25

araññe carathā¹⁶ 'ti vatvā tesam nātibhāvaṃ kthesi. So¹⁷ porisādo tassa saddahitvā „tāta tvaṃ gaccha, ahaṃ ekasmim yeva¹⁸ attabhāve dvidhā¹⁹ jāto, na me rajjen' attho, pabbajissāma ahan“ ti tāpasassa santike isipabbajjāṃ pabbaji. Atha naṃ kumāro vanditvā nagaram agamāsi.

¹ Ckṣ tvaṃ. ² Ckṣ -vā. ³ Bā amodaya. ⁴ Ckṣ pamokkhā. ⁵ Bā tathā. ⁶ Bā adda vā. ⁷ Bā -lādi. ⁸ Bā -tuno. ⁹ Bā omits tāya. ¹⁰ Ck eke, Cṣ eke corr. to eko. ¹¹ Bā -tūti. ¹² Bā ehi. ¹³ Bā -kkhukātā-. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā -omits so. ¹⁶ Bā -ññeva. ¹⁷ Cṣ duvidhā. Ck dvi- corr. to dui-, Bā duvidho.

Tam atthaṃ pakāśento S.¹

32. Tato have² dhitimā rājaputto
katañjali paggayha³ porisādaṃ
anuññāto sotthi sukhī arogo
paccāga⁴ Kampillam Alīnasatto⁵ ti 95.

5

gātham vatvā tassa nagaram gatassa negamādihi katakiriyaṃ das-
sento osānagātham ā.:

33. Tam negamā jānapadā ca sabbe
hatthārohā rathikā pattikā ca
namassamānā pañjalikā-m-upāgamum⁶:
nam' atthu te, dukkarakārako sīti. 96.

10

Rājā⁷, „kumāro kirāgato“ ti sutvā paccuggamanam akāsi.
Kumāro mahājanaparivāro gantvā rājānam vandi. Atha nam
so pucchi: „tāta katham tādīsā porisādā mutto sīti“. „Tāta
nāyam yakkho, tumhākaṃ jeṭṭhabhātā⁸ esa mayham petteyyo“
ti sabbapavattiṃ⁹ ārocetvā „tumhehi mama petteyyam daṭṭhum
vaṭṭatīti“ āha. Rājā tam khaṇam űeva bherim carāpetvā
mahantena parivārena tāpasānam santikaṃ¹⁰ agamāsi. Mahātā-
paso tassa¹¹ yakkhiniyā ānetvā akhādītvā positakāraṇaṃ ca
yakkhabhāvākāraṇaṃ ca¹² tesam nātibhāvaṃ ca sabbam vitthā-
rena katesi. Rājā „ehi bhātika, rajjam kārehīti“ āha.
„Alam mahārājā“ ti. „Tena hi etha¹³, uyyāne vasissatha,
aham vo catupaccayehi¹⁴ upaṭṭhahissāmīti“. „Nāgacchāmi¹⁵
mahārājā“ ti. Rājā tesam assamato¹⁶ avidūre ekaṃ pabba-
tantaram¹⁷ khandhāvāram¹⁸ bandhitvā mahantaṃ taḷākam
kāretvā kedāre sampādetvā mahādhanam¹⁹ kulasahassam ānetvā²⁰
mahāgāmaṃ²¹ nivesetvā²² tāpasānam bhikkhālāram²³ patṭha-
pesi. So gāmo Cullakammāsadammanigamo²⁴ jāto. Suta-

15

20

25

¹ Bā adds āha ² Ck bha-. ³ Bā -hā, Cks pariyagā. ⁴ Bā paccāgamā. ⁵ Bā
-linna-. ⁶ read: namassamān' añj-? Bā pañjaligatā up-. ⁷ Cks rāja ⁸ Pā
-tiko. ⁹ Bā sabbam-. ¹⁰ Bā -ke. ¹¹ Bā tassā. ¹² Ck omits yakkha-. ¹³ Bā
ettha ¹⁴ Bā catūhi-. ¹⁵ Bā na āg-, Ck na ga-. ¹⁶ Bā asamāpadato. ¹⁷ Ck
pabbatattaram? Bā pappautaram. ¹⁸ Cks omit kha-. ¹⁹ l'ā mahantam. ²⁰
Bā adds mahādhanam kulasahassam. ²¹ Bā omits mahā. ²² Bā nivāsetvā. ²³
Bā -ācāram. ²⁴ Bā khuddakak - - nāma.

somanahāsattena porisādassa damitapadeso¹ Mahākammāsa-
dammaṃ² nāmā³ 'ti veditabbo.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne mātīposakatto⁴ sotā-
pattiphale patitṭhahi): „Tadā mātāpitaro mahārājakulāni ahesum.
5 tāpaso Sāriputto, porisādo Aṅgulimālo, kaniṭṭhā Uppalavaṇṇā, agga-
mahesī Rāhulamātā, Alīnasattukumāro⁵ aham evā⁶ 'ti. Jayaddisa-
jātakam.

4. Chaddantajātaka.

Kinno socasīti. Idam S. J. v. ekam daharabhikkhunim
10 ā. k. Sā kira Sāvatthiyam ekā kuladhītā gharāvāse ādīnavam disvā
pabbajitvā ekadivasam bhikkhunīhi saddhim dhammasavanāya gantvā
alamkatadhammāsane nisīditvā dhammam desetassa Dasabalassa
aparimāṇapuṇṇāppabhāvanibbattaṃ uttamarūpasampattiyuttaṃ atta-
bhāvaṃ oloketvā „pariṇṇapubbā⁷ nu kho me bhavamhi carantiyā⁸
15 imassa purisassa pādapariṇṇapubbā⁹ 'ti cintesi. Ath' assā taṃ khaṇaṃ
nēva jātissaraṇṇānam uppajji: „Chaddantavāraṇakāle aham imassa
purisassa pādapariṇṇapubbā¹⁰ bhūtapubbā¹¹ 'ti. Ath' assā sarantiyā
mahantaṃ pītipāmojjaṃ uppajji. Sā pītivegena mahāhasitaṃ hasitvā
puna cintesi: „pādapariṇṇapubbā¹² nāma sāmikānaṃ hitajjhāsaya¹³ hi¹⁴
20 appakā¹⁵ ahitajjhāsaya¹⁶ va bahutarā, hitajjhāsaya¹⁷ nu kho aham imassa
purisassa ahoṣiṃ ahitajjhāsaya¹⁸ 'ti sā anussaramānā „aham appa-
mattakam¹⁹ dosam hadaye ṭhapetvā vīsamratanasatikaṃ Chaddanta-
mahāgajissaram Sonuttaram nāma nesādam pesetvā visapītasallena²⁰
vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpesin²¹ 'ti addasa. Ath' assā soko
25 udapādi, hadayaṃ uṇhaṃ ahosi, sā sokaṃ sandhāretum asakkonti
assasitvā passasitvā²² mahāsaddena parodi. Taṃ disvā S. sitaṃ
pātukaritvā²³ „ko nu kho bhante hetu²⁴ sitassa pātukammāyā²⁵ 'ti
bhikkhusamghena puṭṭho „bhikkhave ayaṃ daharabhikkhunī pubbe
mayi kataṃ aparādhaṃ saritvā rodīti²⁶ vatvā a. ā.:

¹ B^s adds pana. ² B^s adds dammanigamo ³ B^d mātu-. ⁴ B^d alina-. ⁵ C^k
-ciṇṇā-, C^s parimāṇā-, B^d pariṇṇapubbā-, B^s pariechiṇṇa. ⁶ B^d vica-. ⁷ so
all three MSS. for -cāriyā? ⁸ B^d omits hi. ⁹ C^k omits appakā. ¹⁰ B^d -kampī.
¹¹ B^d visayantena sallena. ¹² C^k -sen, B^d -sī. ¹³ B^d omits pa-. ¹⁴ B^d pātum-.
¹⁵ B^d adds ko paccayo. ¹⁶ B^d rodātīti.

Atīte Himavati¹ Chaddanta-dahaṃ upanissāya aṭṭhasa-
 hassā hatthināgā vasimsu iddhimanto vehāsayaṃgamā². Tadā
 Bo. jeṭṭhakavāraṇassa putto hutvā nibbatti, so sabbaseto ahosi
 rattamukhapādo. So aparabhāge vuddhippatto³ aṭṭhāsīti-
 hatthubbedho ahosi viśaṃratanasatāyāmo⁴ aṭṭhapannāsahatthāya 5
 rajatadāmasadisāya soṇḍāya samannāgato, dantā pan' assa
 parikkhepato pannaṃrasahatthā ahesuṃ dīghato timsahatthā⁵
 chabbannaṃhi rasmihi⁶ samannāgatā. So aṭṭhannam nāgasa-
 hassānaṃ jeṭṭhako ahosi, paccekabuddhe⁷ pūjesi. Tassa dve
 aggamaheśiyo ahesuṃ Cullasubhaddā Mahāsubhaddā cā 'ti. 10
 Nāgarājā aṭṭhasahassanāgaparivāro Kaṇcanaguhāyaṃ vasati.
 So pana Chaddantadaho āyāmato ca vitthārato ca paññāsa-
 yojano hoti, tassa majjhe dvādasayojanappamāṇe ṭhāne sevālaṃ
 vā paṇakāṃ⁸ vā n' atthi, maṇikkandhavaṇṇaṃ udakam eva
 santiṭṭhati. Tadanantaraṃ yojanavitthataṃ suddhaṃ kalla- 15
 hāravanaṃ⁹ taṃ udakam parikkhipitvā ṭhitaṃ. Tadanantaraṃ
 yojanavitthataṃ eva suddhaṃ¹⁰ nīluppalavanaṃ taṃ parikkhi-
 pitvā ṭhitaṃ, yojanayojanavitthatān' eva rattuppalasetuppala-
 rattapadumasetapadumakumudavanāni purimaṃ purimaṃ pa-
 rikkkhipitvā ṭhitāni, imesaṃ pana sattannaṃ vanānaṃ anantaraṃ 20
 sabbesaṃ pi tesāṃ kallahārādivasena¹¹ omissakavanaṃ yojana-
 vitthataṃ eva tāni parikkhipitvā ṭhitaṃ. Tadanantaraṃ nā-
 gānaṃ patiṭṭhappamāṇe¹² uḍake yojanavitthataṃ eva rattasāli-
 vanaṃ. Tadanantaraṃ udakapariyante nīlapīṭalohitodātasura-
 bhisukhumakusumasamākiṇṇaṃ khuddakagacchavanaṃ. Iti 25
 imāni dasa vanāni yojanayojanavitthatān' eva. Tato khuddaka-
 rājamahārājamāsamuggavanaṃ. Tadanantaraṃ tipusaēlālukalā-
 bukakumbhaṇḍavallivanāni¹³. Tato pūgarukkhappamāṇaṃ¹⁴
 ucchuvanaṃ. Tato hatthidantappamāṇaṃ¹⁵ kadaliphalaṃ

¹ Bđ -vante. ² Bđ vehāsaiṃ-. ³ Bđ vuḍhi-. ⁴ Bđ viśa ra- ⁵ Bđ casa-. ⁶ Bđ
 rasmihi. ⁷ Bđ pañcasate pacceka-. ⁸ C^k pāna-, C^k panna-. ⁹ Bđ kallā-. ¹⁰
 C^k suddha ¹¹ Bđ kallahārādīvaṃ vasena. ¹² Bđ^s kaṭippa-. ¹³ Bđ -vanaṃ.
¹⁴ C^k puga-, Bđ pugga-. ¹⁵ -daṇḍa-, adding phalaṃ.

kadalivanam. Tato sālivanam. Tadanantaram cāṭṭipamāṇa-phalam¹ panasavanam. Tato madhuraphalam ciñcavanam. Tato kaviṭṭhavanam². Tato omissako mahāvanasaṇḍo³. Tato veṇuvanam. Ayam assa tasmiṃ kāle sampatti, Samyuttaṭṭha-
⁵ kathāya pana idāni vattamānasampatti yeva kathitā. Veṇu-
 vanam⁴ pana parikkhipitvā sattapabbatā ṭhitā, tesam bāhira-
 tato⁵ paṭṭhāya paṭhamo Cullakālapabbato⁶ nāma, dutiyo
 Mahākālapabbato⁷ nāma, tato Udaḥapabbato⁸ nāma, tato
 Candapassapabbato nāma, tato Suriyapassapabbato nāma, tato
¹⁰ Maṇipassapabbato nāma, tato⁹ sattamo Suvannapassapabbato
 nāma, so ubbedhato sattayojaniko Chaddantadahaṃ parikkhi-
 pitvā pattassa mukhavaṭṭi viya ṭhito, tassa abbhantarimapaṇṇaṃ
 suvaṇṇavaṇṇaṃ, tato nikkhantena obhāsenā Chaddantadaho
¹⁵ samuggatabālasuriyo viya hoti, bāhirimappabbatesu¹⁰ pana eko
 ubbedhato cha yojanāni eko pañca eko cattāri eko tīni eko
 dve eko yojanam. Evaṃ sattapabbataparikkhittassa pana
 tassa dahassa pubbuttarakaṇṇe udakavātapaharaṇokāse mahā-
 nigrodharukkho¹¹, tassa khandho parikkhepato pañcayojaniko
 ubbedhato sattayojaniko, catūsu disāsu catasso sākhā chayo-
²⁰ janikā, uddham ugghatasākhāpi chayojanikā va, iti so mūlato
 paṭṭhāya ubbedhena terasayojaniko sākhānaṃ orimantato yāva
 pārīmantā dvādasayojaniko¹² aṭṭhahi pārōhasahashehi¹³ paṭi-
 maṇḍito Muṇḍamaṇipabbato viya vilasamāno¹⁴ tiṭṭhati. Chad-
 dantadahassa pana pacchimadisābhāgena¹⁵ Suvannapabbate
²⁵ dvādasayojanikā Kañcanaguhā. Chaddanto¹⁶ nāgarājā vassā-
 ratte aṭṭhasahassanāgaparivuto Kañcanaguhāyaṃ vasati, gimha-
 kāle udakavātaṃ sampaṭicchamāno mahānigrodhamūle pārō-
 hantare¹⁷ tiṭṭhati. Ath' assa ekadivasam „mahāsālavanam
 pupphitan“ ti ārocayimsu, so saparivāro „sālākīlaṃ kilissāmīti“

¹ C^{ks} -ṇam-. ² B^d kapītha-, B^e kapittha-. ³ B^d saṇḍo. ⁴ B^d tato veṇuvanam.

⁵ B^d -rantarato. ⁶ C^e -kāla-, B^d cu'la-. ⁷ C^e -kāla-. ⁸ C^{ks} udakapassapab-

⁹ C^e B^d omit tato. ¹⁰ so C^{ks}; B^d bāhīrapa-. ¹¹ B^d add atthi. ¹² B^d -kā.

¹³ C^{ks} roha-, B^d poro-. ¹⁴ C^{ks} B^d vilā-, C^e villa- corr. to vilā-. ¹⁵ C^e B^d -ge.

¹⁶ B^d add nāma. ¹⁷ B^d poro-.

taṃ sālavanaṃ gantvā ekaṃ supupphitaṃ sālaruḁkkaṃ kum-
 bhena pahari. Tada¹ Cullasubhaddā uparivātapasse ʒhitā,
 tassā sarīre sukkhadaṇḁakamissāni² purānapaṇṇāni c' eva
 tambakipillikāni ca patiṃsu. Mahāsubhaddā pana³ adhovāta-
 passe ʒhitā, tassā sarīre pupphareṇukiṇṇakkhapattāni patiṃsu. 5
 Cullasubhaddā⁴ „attano piyabhariyāya upari pupphareṇukiṇ-
 jakkhapattāni pātesi, mama sarīre sukkhadaṇḁakamissāni
 purānapaṇṇāni c' eva tambakipillikāni ca⁵, hotu jānissāmīti“
 Mahāsatte veraṃ bandhi. Aparam pi divasaṃ nāgarājā sa-
 parivāro nahānatthāya Chaddantadahaṃ otari, atha dve taruṇa- 10
 nāgā soṇḁeli usirakalāpe gaheṭvā Kelāsakūṭaṃ majjantā viya
 nahāpesuṃ, tasmīṃ nahātvā uttiṇṇe dve kaṇeruyo⁶ nahāpesuṃ,
 tāpi uttaritvā M-assa santike aṭṭhaṃsu. Tato aṭṭhasahassa-
 nāgā saraṃ otaritvā udakakīlaṃ kīlitvā sarato nāṇapupphāni
 āharitvā rajatathūpaṃ alaṃkarontā⁷ viya M-aṃ alaṃkaritvā 15
 pacchā dve kaṇeruyo⁶ alaṃkarīṃsu. Ath' eko hatthi sare
 vicaranto sattuddayamahāpadumaṃ⁸ labhitvā āharitvā M-assa
 adāsi. So taṃ soṇḁāya gaheṭvā reṇuṃ kumbhe okiritvā
 jeṭṭhikāya⁹ Mahāsubhaddāya adāsi. Taṃ disvā itarā „idam pi
 sattuddayamahāpadumaṃ¹⁰ attano piyabhariyāya eva dadāti 20
 na mayhan“ ti puna pi tasmīṃ veraṃ bandhi. Ath' eka-
 divasaṃ B-tte madhuraphalāni c' eva bhisamuḁlālāni¹¹ ca
 pokkharamadhunā yojetvā pañcasate paccekabuddhe bhojente¹²
 Cullasubhaddā⁴ attanā laddhaphalāphalaṃ paccekabuddhānaṃ
 datvā „ito dāni cavitvā Maddarājakule nibbattitvā Subhaddā nāma 25
 rājakaṇṇā hutvā vayappattā Bārāṇasiraṇṇo aggamaheṣibhāvaṃ
 patvā tassa piyā manāpā taṃ attano ruciṃ kāretuṃ samatthā
 hutvā tassa ācikkhitvā ekaṃ luddakaṃ¹³ pesetvā imaṃ hat-
 thīṃ visapīṭena kaṇḁena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā

¹ Cks omit ta-. ² Bđ rukka -- missakāni. ³ Cks omit pana. ⁴ Bđ cūla-. ⁵
 Bđ adds pātesi. ⁶ Bđ kaṇerukāyo. ⁷ Bđ -to, C -tā corr. to -to. ⁸ Bđ
 -ddayaṃ nāma mahā-. ⁹ Ck jeṭṭhitā ti, C jeṭṭhitā ni. ¹⁰ Bđ -yamamahā-.
¹¹ Bđ -mūlāni. ¹² C -to corr. to -te. Bđ -jante. ¹³ Bđ luddaṃ.

chabbannaramsī vissajjente yamakadante āhārāpetum samatthā
 homīti“ patthanam t̐apesi. Sā tato patthāya gocaram aga-
 hetvā sussitvā nacirass’ eva kālam katvā Maddaratt̐he rāja-
 mahesiyā kucchismim nibbatti, Subhaddā ti ’ssā nāmam
 5 karimsu. Atha nam vayappattam Bārāṇasirañño adamsu, sā
 tassa piyā ahosi manāpā soḷasannam itthisahassānam jeṭṭhikā,
 jātissaraññānam patilabhi. Sā cintesi: „saniddhā me patthanā,
 idāni tassa nāgassa yamakadante āhārāpessāmīti“. Tato sarīram
 telena makkhetvā kiliṭṭhavattham nivāsetvā gilānākāram das-
 10 setvā¹ mañcake nipajji. Rājā „kuhim Subhaddā²“ ti vatvā
 „gilānā“ ti sutvā sirigabbham pavisitvā mañcake nisīditvā
 tassā piṭṭhim parimajjanto paṭhamam g. ā.:

1. Kin nu socasi anujjaṅgi³, paṇḍu sī varavaṇṇini,
 milāyasi visālakkhi, mālā va parimadditā ti. 97.

15 Tattha anujjaṅgīti⁴ kañcanasannibhasarīre, mālā va parimadditā
 ti batthehi parimadditapadumamāi viya

Tam sutvā sā itaram gātham āha:

2. Dohaḷo me mahārāja supinanten’ upaccagā,
 na so sulabharūpo va yādiso mama dohaḷo ti. 98.

20 Tattha na so ti yādiso mama supinanten’ upaccagā supinam passantiyā
 mayā diṭṭho dohaḷo so sulabharūpo viya na hoti dullabho so, mayham pana
 tam⁵ alabhantiyā jīvitanū n’ atthīti avoca⁶.

Tam sutvā rājā gātham āha:

3. Ye keci mānusa kāmā idhalokasmiṃ nandane
 25 sabbe te pacurā mayham, ahan te dammi dohaḷan ti. 99.

Tatthā pacurā ti bahū sulabhā⁷.

Tam sutvā devī „mahārāja, dullabho mama dohaḷo, na
 nam idāni kathemi, yāvatakā pana vo⁸ vijite luddā te sabbe

¹ B^d adda sirigabbham pavisitvā. ² B^d cūlasu-. ³ B^d -caṅgi. ⁴ B^d -caṅgiti.

⁵ B^d tañca. ⁶ B^d -caṇi. ⁷ B^d add bhadde subhaddā idhalokasmi manussā
 kāmā manussesā paṭhiyamānā ye keci sattaratanamandane manussesā ye keci
 pañca kāmagaṇā atthī sabbe te vatthukāmakilesakāme aham te tuyham dadāmi

⁸ B^d te.

sannipātāpetha¹, tesam majjhe kathessāmīti“ dipentī anan-
taram g. ā.:

4. Luddā deva samāyantu ye keci vijite tava,
etesam aham akkhissam yādiso mama dohaḷo ti². 100.

Rājā „sādhū“ 'ti sirigabbhā nikkhamitvā „yāvatikā³ 5
tiyojanasatike Kāsiraṭṭhe luddā te sabbe⁴ sannipātentū' 'ti'
bheriṇ carāpethā“ 'ti amacce āṇāpesi, te tathā akaṃsu.
Nacirass' eva Kāsiraṭṭhavāsino⁶ luddā yathābalaṃ paṇṇākāraṃ
gahetvā⁷ āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesum, te sabbe pi saṭṭhi-
sahassamattā ahesum. Rājā tesam āgatabhāvaṃ Ňatvā vāta- 10
pāne ṭhito hattham pasāretvā tesam āgatabhāvaṃ deviyā
kathento

5. Ime te luddakā devi katahatthā visāradā
vanaññū ca migaññū ca, mama te⁸ cattajīvita ti ā. 101.

Tattha ime te ti ye tvam sannipātesīme te, katahatthā ti vijjhana- 15
chedane sukatahatthā kusalaṃ susikkhitā, visāradā ti nibbhayā, vanaññū ca
migaññū ca 'ti vanaññū ca mige ca jānanti, mama te⁹ ti sabbe pi te mama¹⁰
cattajīvita, yam aham¹¹ icchāmi tam karontīti.

Tam sutvā devī te āmantetvā itaram g. ā.:

6. Luddaputtā nisāmetha yāvant' ettha samāgatā: 20
chabbisāṇaṃ¹² gajaṃ setaṃ addasaṃ supinen' aham¹³,
tassa dantehi me attho, alābhe n' atthi jīvitān ti. 102.

Tattha nisāmethā 'ti supātha, chabbisāṇaṃ ti chabbapṇavisāṇaṃ.

Tam sutvā luddaputtā

7. Na no pitunnam na pitāmahānaṃ 25
diṭṭho suto kuñjaro chabbisāṇo

¹ B^d -pāpetha. ² B^d add tattha deva ye keci tava vijitā yattakā luddā atthi
sabbe te luddā samāyanti pakkosiṃsu aham yādiso mama dohaḷo etesaṃ lud-
dānaṃ akkhissam akkhissāma tam. ³ B^d -vattakā. ⁴ B^d sam. ⁵ B^d sanni-
pātattāya in the place of san-. ⁶ B^d kāsikaraṭṭha-. ⁷ B^d add āgantvā. ⁸
C^s omits te, B^d has hatthe. ⁹ C^s mama te corr. to mamatthe, B^d mamatte.
¹⁰ B^d pi ca ete mamatte. ¹¹ B^d -tā yam ayaṃ. ¹² C^s B^d -naṃ. ¹³ B^d
supine aham.

yam addasā¹ supine rājaputti,
akkhāhi no yādiso hatthināgo² ti bhāsimsu. 103.

Tattha pitunnaṃ ti karaṇatthe sāmivacanāṃ, i. v. h.: n' eva amhākaṃ
pītūhi na pītūmahehi evarūpo kuñjaro diṭṭhapubbo pageva amhehi, tasmā attanā
5 diṭṭhalakkhanavasena akkhāhi³ no yādiso tayā diṭṭho hatthināgo ti.

Anantaram gāthāpi tehi⁴ yeva vuttā:

8. Disā catasso vidisā catasso⁵ (vol. I p. 401.)

uddham adho, dasa disā⁶ imāyo,

katamanṃ disaṃ tiṭṭhati nāgarājā

10 yam addasā¹ supine chabbisāṇaṃ ti. 104.

Tattha disā⁷ ti disā⁸, kataman ti etāsu disāsu katamāya disāya

Evam vutte Subhaddā⁹ sabbe ludde oloketvā tesam
antare patthaṭapādam¹⁰ bhattapuṭasadisajamgham¹¹ mahājānum
mahāphāsukam¹² bahalamassum tambadāṭhikam nibbidha-
15 piṅgalam¹³ dussanṭhānam bhībhaccham¹⁴ sabbesam matthaka-
matthakena paññāyamānam M-assa pubbe verim Sonuttaram¹⁵
nāma nesādam disvā „esa mama vacanam¹⁶ kātum sakkhissa-
tīti“ rājānam anujānāpetvā tam ādāya sattabhūmakapāsādassa
uparimatalam āruya uttarasīhapañjaram vivaritvā Uttara-
20 himavantābhimukham hattham pasāretvā catasso gāthā ābhāsi.

9. Ito ujum¹⁷ uttariyam¹⁸ disāyam

atikamma¹⁹ so satta giri²⁰ brahante

Suvaṇṇapasso nāma²¹ giri²⁰ ulāro

supupphito kimpurisānuciccuṇṇo. 105.

25 10. Āruya selam bhavanam²² kinnarānam
olokaya²³ pabbatapādamulam,

¹ C^s -sā corr. to -sam, B^d -sa. ² C^{ks} hatthināho. ³ B^d bhak-. ⁴ C^{ks}
gāthāhi te. ⁵ C^k omits vi-. ⁶ C^{ks} disā tā. ⁷ C^k disatā, C^s disātā. ⁸ B^{ds}
disāsu. ⁹ B^d cūlasu-. ¹⁰ B^d patthatha-. ¹¹ C^k hattapuṭasādisam-, C^s
bha - - sam-, B^d -sadigha-. ¹² C^k B^d -pā-. ¹³ B^d nipphaddham-. ¹⁴ B^d
vibhajjam ¹⁵ C^s soṇu-. ¹⁶ C^k esa camamanam, C^s esa mamamanam? ¹⁷ C^{ks} -ū,
¹⁸ B^d -rā-. ¹⁹ C^{ks} atikka-. ²⁰ all three MSS. -ri. ²¹ so all three MSS. for
pi? ²² so all three MSS. for bhavam? ²³ so all three MSS. for -yā?

atha dakkhasī meghasamānavannaṃ
nigrodharājaṃ aṭṭhasahassapādaṃ¹. 106.

11. Tath' acchatī kuñjaro chabbisāṇo
sabbaseto² duppasaho parehi³,
rakkhanti naṃ⁴ aṭṭhasahassanāgā
isādantā⁵ vātajavappahārino. 107. 5
12. Tiṭṭhanti te bhīmūla⁶ passasantā,
kuppanti vātassa pi eritassa,
manussabhūtaṃ pana tattha disvā
bhasmaṃ⁷ kareyyuṃ, nāssa⁸ rajo pi tassā⁹ 'ti. 108. 10

Tattha¹⁰ ito ti imamahā ṭhānā, uttariyaṃ¹¹ ti uttarāyaṃ¹², ulāro ti mahā¹³ itarehi chahi pabbatehi uccataro, olokayā¹⁴ 'ti¹⁵ olokeyyāsi, tatthacchatī ti tasmiṃ nigrodharukkhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampaṭicchanto¹⁶ tiṭṭhati, duppasaho ti aññe¹⁷ taṃ upagantvā pasayhakāraṃ kātuṃ samatthā nāma¹⁸ 'ti atthīti duppasaho parehi¹⁹, isādantā ti rathīsāsamanādanā, vāta- 15
javappahārino ti vātajaveṇa gantvā paccāmitte paharaṇasīlā²⁰, bhīmūlā²¹ ti bhīmsanakahāsaddā nibaddhaṃ²² assāsaṃ²³ muñcantā²⁴, eritassā²⁵ 'ti vātassa yaṃ²⁶ saddānubaddhaṃ eritaṃ calanaṃ kampanaṃ tassa²⁷ pi kuppanti²⁸ evaṃ pharusaṃ, nāssa²⁹ 'ti tassa nāsāvātena³⁰ viddhamāsitvā bhasmaṃ ka- 20
tassa³¹ tassa rajo³² pi na³³ bhaveyya.

Taṃ sutvā Sonuttaro³⁰ maraṇabhayaabhīto³¹

13. Bahū h' ime rājakulamhi santi
pilandhanā³² jātārūpassa devi

¹ so Cks; l'ds -poram; read pi for aṭṭha? ² so all three MSS. ³ Bd -bhi.
⁴ Cks taṃ. ⁵ Bd byāsadanantā. ⁶ so Bd for bhīmālā, Cks timūlaṃ. ⁷ Bd
asmī. ⁸ so Cks for na? Bd nasā, B^o nāsā. ⁹ Bds add bho luddaputta so tvam.
¹⁰ Bd -rā-. ¹¹ Bd -rāya dīsāyaṃ, adding ujuṃ gaccha gacchāhi gamtvāna bra-
hante sattapīri atikkamma atikkantena tayā pathamameva chapabbate atikkamitvā
suvaṇṇapasso nāma gīri kidiso. ¹² Bd mahanto. ¹³ Cks si ¹⁴ Bd adds ac-
chatī. ¹⁵ Bds -ehi. ¹⁶ Bd parebhi, adding evarūpo kuñcaro tattha tasmi nigro-
dhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampaṭicchanto acchatī tiṭṭhati ludda aṭṭha
sahassanāgā kimdisā. ¹⁷ Bd adds evarūpa aṭṭhasa nāgā naṃ rakkhanti. ¹⁸ Bd
bhīmūlaṃ, Cks timūlā. ¹⁹ Bd nubandhaṃ. ²⁰ Bd -sa passāsantā. ²¹ Cks muc-
cantā, Bd muñcantā tiṭṭhanti. ²² Bd vātapaharitassa yaṃ. ²³ Bd tassā ²⁴
Bd adds te nāgā tattha tasmi ṭhāne āgataṃ manussabhūtaṃ disvā. ²⁵ Bd
nassā. ²⁶ Bd nāsāvātena. ²⁷ Bd katvā. ²⁸ Bd adds rajaññabhāvaṃ
bhasmaṃ pi kareyyuṃ. ²⁹ Bd omits pina. ³⁰ C^o Bd soṇu-. ³¹ Bd adds
huvā. ³² Bd piladdhanā.

muttā maṇī veluriyāmayā ca,
kiṃ kāhasī dantapilandhanena¹,
udāhu ghāteṣṣasi luddaputte ti āha. 109.

Tattha pilandhanā² ti ābharāṇāni, veluriyāmayā ti veluriyāmayāni,
5 ghāteṣṣasīti udāhu pilandhanapadesena luddaputte ghātāpetukāmāsīti pucchati³.

Tato devī gātham āha:

14. Sā issitā dukkhitā c' asmi ludda,
uddhañ ca⁴ sussāmi anussarantī,
karohi me luddaka etam atthaṃ,
10 dassāmi te gāṇavarāṇi pañca 'ti. 110.

Tattha sā ti sā ahaṃ, anussarantīti tena vāraṇena⁵ mayi kataṃ
veraṃ anussaramānā, dassāmi te ti etasmim te atthe nippādite⁶ sañ-
vacchare sataṣaṣṣuṭṭhānake pañca gāme⁷ dadāmiṭi.

Evañ ca pana vatvā „samma luddaka 'ahaṃ etam'⁸
15 chaddantahatthim mārāpetvā⁹ yamakadante āharāpetum¹⁰
samatthā homīti¹¹ paccekabuddhānaṃ dānaṃ datvā patthanaṃ
ṭhapesim, mayā supinantena diṭṭhan¹² nāma n' atthi, sā pana
mayā patthitapatthanaṃ samijjhissati, tvaṃ gacchanto mā bhā-
yīti¹³ taṃ samassāsesi¹⁴. So „sādhu ayyo¹⁵“ ti tassā va-
2- canaṃ sampatīcchitvā „tena hi me pākaṭaṃ katvā tassa
vasanaṭṭhānaṃ kathehīti“ pucchanto

15. Katth' acchatī¹⁶ kattha-m-upeti ṭhānaṃ,
vīthi 'ssa kā nahānagatassa hoti,
kathaṃ¹⁷ hi so nahāyati nāgarājā,
25 kathaṃ vijānemu gatiṃ gajassā 'ti ā. 111.

Tattha katthacchatīti kattha vasati, katthamupeti ṭhānaṃ ti
kattha tiṭṭhatīti attho, vīthissa kā ti tassa nahānagatassa kā vīthi hoti,
kataramaggena nāma¹⁸ gacchatīti¹⁹, kathaṃ vijānemu 'ti tayā akathīte
mayam kathaṃ tassa gajassa gatiṃ vijānissāma, tasmā kathehi no ti attho.

¹ Bā piladdhanena, adding māretukāmā kuṇjaraṃ chabbisāṇaṃ. ² Ck -nāni, Bā piladdhanā. ³ Bā pucchi. ⁴ Bā uddhacca. ⁵ Bā adde pūre. ⁶ Ck Bā nippā-. ⁷ Bā varagāme te tuyhaṃ dassāmi. ⁸ Bā eka. ⁹ Bā māretvā. ¹⁰ C -tu. ¹¹ Bā diṭṭhā. ¹² Bā -ssāsīti. ¹³ Bā -e. ¹⁴ all three MSS. -ti. ¹⁵ Ck kattha, C kattha corr. to kathaṃ, Bā kathañ. ¹⁶ Bā adde so. ¹⁷ Bā -ati.

Tato sã jātissaraññāṇena paccakkhato diṭṭhatṭhānaṃ tassa
ācikkhanti dve gāthā abhāsi:

16. Tatth' eva sã pokkharanī adūre
rammā sutitthā ca mahodikā¹ ca
sampupphitā bhamaragaṇānucippā,
ettha hi so nahāyati nāgarājā. 112. 5

17. Sīsam nahāto² uppalamālabhārī
sabbaseto puṇḍarīkattacaṃgī³
āmodamāno⁴ gacchatī [san] niketaṃ
purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan ti. 113. 10

Tattha tatthevā 'ti tassa vasanaṭṭhāne yeva, pokkharanīti Chad-
dantadāham sandhāyāha, sampupphitā ti duvidhehi kumudehi tividdhehi
uppalehi pañcavaṇṇehi ca paḍūmehi samantato pupphitā, ettha hi so ti so
nāgarājā ettha Chaddantadahe nahāyati, uppalamālabhārīti uppalādīnaṃ
jalajathalajānaṃ pupphānaṃ mālaṃ bharanto⁵, puṇḍarīkattacaṃgīti⁶ puṇ- 15
ḍarīkasadisattacabhāvena⁷ odātena aṅgena samannāgato, āmodamāno⁸ ti
āmodītapamodito, sanniketaṃ ti attano vasanaṭṭhānaṃ, purakkhatvā ti
sabbabhaddaṃ⁹ nāma mahesiṃ purato katvā aṭṭhaḥhi nēgasahashehi parivuto
attano vasanaṭṭhānaṃ gacchatī.

Taṃ sutvā Sonuttaro „sādhū ayye, ahaṃ taṃ vāraṇaṃ 20
māretvā dante āharissāmi“ sampatiṇṇi. Ath' assa sã
tuṭṭhā sahaṃsaṃ datvā „gehaṃ tāva gaccha, ito sattāhacca-
yena tattha gamissasīti“ taṃ uyyojetvā kammāre pakkosā-
petvā „tāta¹⁰ ambhakaṃ vāsipharasukuddālanikhādanamuṭṭhika-
veḷugumbacchedanasatthitīṇalāyanaasilohadaṇḍakhānukaayasim- 25
ghātakehi attho, sabbāṃ sīghāṃ katvā āharā“ 'ti āṇāpetvā
cammakāre pakkosāpetvā „tāta ambhakaṃ kumbhakāragāhikaṃ¹¹
cammabhastaṃ¹² kātum vaṭṭati¹³, cammayottavarattahatthipāda-
upāhanacammachattehi¹⁴ pi no attho, sabbāṃ sīghāṃ katvā
āharā 'ti āṇāpesi. Te ubho pi sabbāni tāni sīghāṃ katvā 30

¹ Bđ -dakā. ² read nahāt' ? ³ Ck -i, Bđ puṇḍarīkattacaṃgī. ⁴ Ck Bđ a-. ⁵
Bđ dhārento. ⁶ Ck puṇḍarīkattha-, Bđ puṇḍarīkattacaṃgīti. ⁷ Bđ puṇḍari-
kasadisattabhāvena. ⁸ Ck a-. ⁹ Cks sabbāṃ-. ¹⁰ Ck tāta, Cs tāta corr. to tāta.
¹¹ Bđ -gāhakaṃ. ¹² Cs cammaṃ bhestaṃ. ¹³ Cks vaṭṭatīti. ¹⁴ Cks yottañca-
ratta --, Cs -upāhanañca cam-, Bđ -yottaṃ varattaṃ -- upāhanaṃ.

- āharitvā adamsu. Sā tassa pātheyyaṃ samvidahitvā araṇisa-
 hitaṃ ādiṃ katvā¹ sabbaṃ upakaraṇaṃ ca baddhasattuādikaṃ²
 pātheyyaṃ ca sammabhasāyaṃ pakkhipi, taṃ sabbam pi
 kumbhabhāramattaṃ ahosi. Sonuttaro pi attano parivacchaṃ
 5 katvā sattame divase āgantvā devīṃ vanditvā aṭṭhāsi. Atha
 naṃ sā „niṭṭhitaṃ te samma³ panthūpakaraṇaṃ⁴, imaṃ⁵ tāva
 pasibbakaṃ gaṇhā“⁶ 'ti āha. So pana mahāthāmo pañcannaṃ
 hatthīnaṃ balaṃ dhāreti, tasmā taṃ pūpapasibbakaṃ⁷ viya
 ukkhipitvā upakacchantare ṭhapetvā rittahattho viya aṭṭhāsi.
 10 Cullasubhaddā⁸ luddassa dāraṇaṃ paribbayaṃ datvā raṇṇo
 ācikkhitvā Sonuttaraṃ uyyojesi. So pi rājānaṃ ca devīṃ ca
 vanditvā rājanivesanā oruyha rathe ṭhapetvā mahantena pari-
 vārena nagarā nikkhamitvā gāmanigamaparamparāya⁹ paccan-
 taṃ patvā jānapade¹⁰ nivattetvā paccantavāsīhi saddhīṃ
 15 araṇṇaṃ pavisitvā manussapathaṃ atikkamma paccantavāsino
 pi nivattetvā ekako va gacchanto timsayojanikaṃ maggaṃ¹¹
 dabbagahanaṃ kāsagahanaṃ tiṇagahanaṃ¹² tulasigahanaṃ¹³
 saragahanaṃ¹⁴ tirivacchagahanādīni¹⁵ chakaṇṭakagumbaka-
 gahanaṃ vettagahanaṃ omīssakagahanaṃ naḷavanasaravana-
 20 gahanasadiṣaṃ¹⁶ uragena pi dubbinivijjhaṃ ghanavanagahanaṃ
 rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ¹⁷ kalalagahanaṃ udakagahanaṃ
 pabbatagahanaṃ ti aṭṭhārasagahanaṃ paṭipāṭiyā patvā¹⁸ dabb-
 gahanādīni asitena lāyitva¹⁹ tulasigahanādīni veḷugumbacche-
 danasatthena chinditvā rukkhe pharasunā koṭṭetvā²⁰ atimahante
 25 nikhādanena vijjhितvā maggaṃ karonto veḷuvane nisseṇiṃ katvā
 veḷugumbaṃ²¹ āruyha veḷuṃ chinditvā aparassa veḷugumbassa
 upari pāṭetvā veḷugumbamatthaken²² eva gantvā kalalagahane

¹ Bā āharitvā. ² Ck -sattuṃ-, Bā bandhasatthuādikaditvā. ³ Bā omits sa-. ⁴ Bā sabbūpa-. ⁵ Bā idaṃ. ⁶ Ck puppasimbakaṃ, Bā tampulapasippa-. ⁷ Bā omits culla. ⁸ Bā -nigama janapadaṃparamparāya. ⁹ Bā ja-. ¹⁰ Ck tīm-
 yojana, C timsayojanikaṃ maggaṃ corr. to timsayojanaṃ. ¹¹ Bā adds sara-
 gahanaṃ. ¹² Bā tū-. ¹³ Ck sarasiga-. ¹⁴ Bā -dīnaṃ vasena. ¹⁵ Bā naḷa-
 gahanaṃ sara-. ¹⁶ C omits rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ. ¹⁷ Bā petvā upa-
 gantvā. ¹⁸ Bā palā-. ¹⁹ Ck koṭṭhe-, Bā koṭe-. ²⁰ Bā veḷuvanagumbaṃ.

sukkhapadaram¹ attharivā tena gantvā aparam attharivā
 itaram khipitvā puna purato attharanto tam atikkamivā
 donim katvā tāya udakagahanam taritvā pabbatapāde ṭhatvā
 ayasimghāṭakam yottena bandhitvā uddham khipitvā pabbate
 laggāpetvā yottenāruyha vajiraggena lohadanḍena pabbatam 5
 vijjhivā khāṇukam koṭṭetvā tattha ṭhatvā simghāṭakam
 ākaḍḍhitvā puna upari laggāpetvā tattha ṭhito cammayottam
 olambetvā tam ādāya otarivā heṭṭhimakhāṇuke bandhitvā
 vāmahatthena yottam gahetvā dakkhiṇahatthena muggaram
 ādāya yottam paharivā khāṇukam nīharivā puna abhirūhati, 10
 eten' upāyena pabbatamatthakam āruyha parato² otaranto³
 purimanayen' eva paṭhamapabbatamatthake khāṇukam koṭṭetvā
 cammapasibbake yottam⁴ bandhitvā khāṇuke⁵ veṭhetvā⁶ sayam
 antopasibbake nisīditvā makkakaṭakānam makkakasuttavissajjanā-
 kārena yottam viniveṭhento otari⁷, cammachattena vātam gāhā- 15
 petvā sakunō viya otaratīti⁸ pi vadanti yeva. Evaṃ tassā
 Subhaddāya vacanam ādāya nagarā nikkhamivā sattarasa-
 gahanāni atikkamivā pabbatagahanam patvā tatrāpi cha
 pabbate atikkamivā Suvannapassapabbatamatthakam abhirūha-
 bhāvam⁹ ācikkhanto¹⁰ S. ā.:

20

18. Tatth' eva so uggahetvāna vākyam
 ādāya tūṇiṃ ca dhanuṃ ca luddo
 vitureyyati¹¹ satta giri¹² brahante
 Suvannapassam nāma girim¹³ ulāram. 114.
 19. Āruyha selam bhavanam¹⁴ kinnarānam 25
 olokayī¹⁵ pabbatapādamūlam,
 tatth' addasā meghasamānavannam
 nigrodharājām atṭhasahassapādam¹⁶. 115.

25

¹ Bā sukharukkhapa-. ² Bā pu-. ³ Bā adds itare. ⁴ Bā yottakam. ⁵ Bā
 -kam. ⁶ Bā pavedhitvā. ⁷ Bā -riti. ⁸ Bā otarantiti ⁹ Bā abhirūyha. ¹⁰
 Bā āvikaronto. ¹¹ so Cks; Bā vitariyati. ¹² all three MSS. -i. ¹³ so all
 three MSS. for pi? ¹⁴ so all three MSS. for bhavam? ¹⁵ all three MSS. -yi.
¹⁶ so Cks; Bā -poram; read pi for atṭha?

20. Tatth' addasā kuñjaram chabbisāṇaṃ
sabbasetam duppasaham parehi¹,
rakkhanti nam atthasahassanāga
isādantā² vātajavappaharino. 116.
- 5 21. Tatth' addasā pokkharaniṃ adūre
rammam sutitthaṇ ca mahodikaṇ³ ca
sampupphitam bhamaraganānucinnaṃ
yattha hi so nahāyati nāgarājā. 117.
- 10 22. Disvāna nāgassa gatim tthitiṇ ca
vithi 'ssa yā nahānagatassa hoti
opātam āgañchi anariyarūpo
payojito cittavasānugāyā 'ti. 118.

Tattha so ti bhikkhave so luddo tatth' eva sattabhūmikapāsādātale
thitāya tassā⁴ vacanam uggahetvā saratūnīraṇ⁵ ca mahādhanuṇ ca ādāya
15 pabbatagahanam patvā kataro nu kho Suvannapassapabbato nāmā 'ti satta
mahāpabbate vitureyyāti⁶ tasmim kāle tuletī tīretī, so evam tīrento Suvanna-
passam nāma girivaram⁷ disvā ayaṇi so bhavissatīti cintesi, olokayīti tam
kinuarānam bhavanabhūtam⁸ pabbatam āruya Subhaddāya dinnasāññāvasena⁹
hetthā¹⁰ olokesi, tatthā 'ti tasmim pabbatapādamūle avidūre yeva taṇ
20 nigrodham addasa, tatthā 'ti tasmim nigrodhamūle thitam, tatthā 'ti tatth'
eva antopabbate tassa nigrodhassa avidūre¹¹ yattha so nahāyati tam pokkha-
raniṇ addasa, disvāna 'ti gāthāyaṇi Suvannapassapabbatā oruya hatthīnam
gatakāle hatthipādakaupāhanam āruya tassa nāgarāñño gatattthānam nibaddha-
vasanattthānāni¹² upadhārento iminā maggena gacchati idha nahāyati nahāyitvā¹³
35 uttiṇṇo idha tittthātīti sabbam disvā ahirikabhāvena anariyarūpo tāya citta-
vasānugāya payojito tasmā opātam āgañchi¹⁴ paṭipajji, āvātam khanīti attho.

Tatthāyaṃ¹⁵ anupubbikathā: so kira M-assa vasanokāsam
sattamāsādhikehi sattehi samvaccharehi¹⁶ sattadivasehi patvā
vuttanayena tassa¹⁷ vasanokāsam sallakkhetvā idha āvātam
30 khanitvā¹⁸ „tasmim thito vārapādhipatiṃ¹⁹ vijjhितvā jīvitakkha-
yam pāpessāmīti“ vavatthapetvā araññaṃ pavisitvā thambhā-
dīnam²⁰ atthāya rukkhe chinditvā dabbasambhāre sajjetvā

¹ Bā -bhi. ² Bā byāsā-. ³ Bā -da-. ⁴ Bā adds subhaddāya. ⁵ Cks -tuñhīraṇ. Bā -tuñhiṇ. ⁶ so Cks; Bā vitariyātīti. ⁷ Bā giriulāram. ⁸ Cks -nambhū-. ⁹ Bā -saññāyavasena. ¹⁰ Cks add na. ¹¹ Bā adds patvā. ¹² Bā nibandhanī vasanattthānam. ¹³ Bā nhatvā. ¹⁴ Bā tasmā upātam āgacchi, Cks tassā ovādanī āgañchi. ¹⁵ Bā tatrāyam. ¹⁶ Bā adds ca. ¹⁷ Ck tassā, Cs tassā corr. to tassa. ¹⁸ C Bā -ni-, Ck -ni-. ¹⁹ Bā adds visapitena kaṇḍeja. ²⁰ Bā sambhārādīnam.

batthīsu nahānatthāya gatesu tassa ṭhānokāse¹ mahākuddālena
 caturassam āvāṭam khaṇitvā uddhaṭapaṃsuṃ² bijaṃ vapanto viya
 uduke vikiritvā udukkhalapāsāṇānaṃ upari thambhe patitṭhā-
 petvā tulā ca kāce³ ca datvā padarāṇi attharitvā kaṇḍappa-
 māṇaṃ chiddaṃ katvā upari paṃsuṃ ca kacavaraṇ ca pakkhi- 5
 pitvā ekena passena attano pavisaṇatṭhānaṃ katvā evaṃ
 niṭṭhite āvāṭe paccūsakāle yeva paṭṭisakāṃ paṭimuṇcitvā
 kāsāvāṇi paridahitvā saddhiṃ visapītena⁴ sallena dhanuṃ
 ādāya āvāṭam otaritvā atṭhāsi.

Taṃ attham pakāsento S.⁵:

10

23. Katvāna⁶ kāsūṃ phañakehi chādayi
 attānaṃ odhāya dhanuṃ ca luddo,
 passāgataṃ puthusallena nāgaṃ
 samappayī dukkatakkammakārīti vatvā⁷ 119.

24. Viddho ca nāgo⁸ koṇcam anādi ghoram⁹, 15
 sabbe va¹⁰ nāgā niṇṇadam¹¹ ghorarūpaṃ,
 tiṇaṃ ca katṭhaṇ ca cuṇṇam¹² karontā
 dhāvimsu te atṭhadisā samantato. 120.

26. Vadhissam etan ti¹³ parāmasanto
 kāsāvam¹⁴ addakkhi dhajaṃ isīnaṃ, 20
 dukkhena phuṭṭass¹⁵ udapādi¹⁶ saṇṇā:
 arahaddhajo¹⁷ sabbhi avajjharūpo¹⁸ ti ā. 121.

Tattha odhāya 'ti odahitvā pavesetvā, passāgatan ti attano¹⁹ āvāṭassa
 passaṃ āgataṃ, so kira dutiyadivase āgantvā nahātvā²⁰ uttiṇṇo²¹ tasmiṃ
 mahāvisālamālake nāma padese atṭhāsi, ath' assa sarīrato udakaṃ²² nābhippa- 25
 desena ogaḷitvā²³ tena chiddena²⁴ luddassa sarīre pati, tāya saṇṇāya so M-assa
 āgantvā ṭhitabhāvaṃ ṇatvā taṃ²⁵ passāgataṃ puthunā sallena samappayī²⁶ vijjhi,
 dukkatakkammakārīti tassa M-assa²⁷ kāyikacetasikassa dukkhassa uppā-
 danena dukkatassa kammassa kāraṇo, koṇcamanaḍḍi koṇcamanaḍḍi kari, tassa
 kira taṃ sallan²⁸ nābhīya pavisitvā pihakādīni saṃcuṇṇitvā antāni chinditvā 30

¹ B^d vasaṇokāsaṃ. ² C^s -su, B^d uddhatapaṃsu. ³ B^d -je. ⁴ B^d adds ca. ⁵ B^d adds āha. ⁶ B^d khaṇitvā. ⁷ C^s B^d omit vatvā. ⁸ so all three MSS. for so? ⁹ C^s ku-. ¹⁰ B^d ca. ¹¹ so all three MSS. for naduṃ? ¹² C^s raṇaṃ. ¹³ B^d vadhissāminanti. ¹⁴ C^s -yain. ¹⁵ C^s puṭṭh-, B^d puṭh-. ¹⁶ B^d aharad-dhajo. ¹⁷ C^s avajja-, B^d apajha-. ¹⁸ B^d add ca. ¹⁹ B^d nahatvā. ²⁰ C^s -e. ²¹ C^s B^d -ka. ²² B^d ogaḷitvā. ²³ C^s omit chiddena. ²⁴ B^d omits taṃ ²⁵ C^s samappayī, C^s sampayī. ²⁶ B^d omits m-assa. ²⁷ B^d sallena.

piṭṭhibhāgaṃ pharasunā phālentam¹ viya uggantvā ākāse pakkhandi, bhinnarajatakumbhato rajatam² viya pahāramukhena lohitam pagghari, balavavedanā uppajji, so vedanam adhvāsetum asakkonto vedanāmatto sakalapabbatam ekanninnādam karonto tikkhattum mahantam koṇcanādam nadi, sabbevā³ 'ti te
 5 pi sabbe aṭṭhasahasā nāgā tam saddam sutvā maranabhayabbhīṭā ghorarūpaṃ ninnadam⁴, cūṇṇam⁵ karontā ti tena saddenāgantvā⁶ chaddantavāraṇam vedanāmatam disvā paccāmittam gahissāmā⁷ 'ti tinaṇca kaṭṭhañ ca cūṇnavi-cūṇṇam karontā dhāvimsu, vadhissametan ti⁷ bhikkhave so chaddanta-vāraṇo disā pakkhantesu nāgesu Subhaddāya kaṇeruyā⁸ pavesse thatvā sandhāretvā
 10 samassāsayaṃānāya vedanam adhvāsetvā kaṇḍassa āgataṭṭhānam sallakkhento⁹ sace imam¹⁰ puratthimadisādihi āgataṃ bhavissa¹¹ kumbhādīhi pavisitvā pacchimakāyādīhi nikkhamissati imam¹⁰ paṇa nābhīm¹² pavisitvā ākāsam pakkhantam tasmā paṭhavīyam thiteṇa vossatṭham¹³ bhavissati upadhāretvā thitaṭṭhānam upaparikkhitukāmo ko jānāti kim bhavissati Subhaddam apanetum vaṭṭatī¹⁴
 15 cintetvā bhadda aṭṭhasahasānāgā mama paccāmittam pariyesantā disā pakkhantā tvaṃ idha kiṃ karosīti vatvā deva ahaṃ tumhe sandhāretvā samassāsenti¹⁵ 'ti thitā khamatha me ti tikkhattum padakkhinam kaṭvā catūsū thānesu vanditvā tāya ākāsam pakkhantāya bhūmim pādanakhena pahari, padaram uppatitvā gataṃ, so¹⁵ chiddena olokeno Sonuttaram¹⁶ disvā vadhissam¹⁷ etan ti⁷ cittam
 20 rajatadāmaṇṇam soṇḍam pavesetvā parāmasanto Buddhādīnam isīnam dhammānā kāśāvaṃ addakki, luddo kāśāvaṃ M-assa hatthe thāpesi, so tam ukkhipitvā purato thāpesi, ath' assa tena¹⁷ tatharūpenāpi dukkhena phuṭṭhassa¹⁸ arahaddhajo¹⁹ nāma sabbhi²⁰ paṇḍitehi avajjharūpo²¹ aññadattu²² sakkātabbo garukātabbo yevā ti ayaṃ saññā udapādi, so tena saddhim sallapanto gātha-
 25 dvayam ā :

26. Anikkasāvo kāśāvaṃ yo vattham paridahessati²³

apeto damasaccena na so kāśāvaṃ arahati. 122. (Dhp. 9-10.

Jāt. II. 198. Therag. v. 969.)

27. Yo ca vantakāsāv' assa sīlesu susamāhito

30 upeto damasaccena sa ve kāśāvaṃ arahahīti. 123.

Tass' attho: samma luddaputta yo puriso rāgādīhi kāśāvehi anikkasāvo indriyadamanena²⁴ c' eva vacīsaccena ca²⁵ anupagato tehi guṇehi kāśāyarasa-pītam kāśāvavattham paridahati so²⁶ tam kāśāvaṃ nārahati, ananucchaviko²⁷ so

¹ Ck pāl-, Cs phāl-, Bā padāl-. ² Ck Bā -nam. ³ Bā -cā. ⁴ Bā ninnādam.

⁵ Bā cūṇṇam, Cks raṇam. ⁶ Bā -na-. ⁷ Bā vadhissāminanti. ⁸ Bā kaṇeruyā.

⁹ Bā -etvā. ¹⁰ Bā idam. ¹¹ Bā abha-. ¹² Bā -iyā. ¹³ Bā viṣaṭṭham. ¹⁴ Cks

-santi. ¹⁵ Bā adds tam. ¹⁶ Cs soṇ-. ¹⁷ Bā omits tena. ¹⁸ Ck pu-. ¹⁹ Bā

arahattadhajo. ²⁰ Ck sabba. ²¹ Bā abajha-. ²² Bā aññamādhūm. ²³ read

paridahassati? ²⁴ Bā -damena. ²⁵ Bā adds apeto. ²⁶ Bā yo. ²⁷ Bā nānu-.

tassa vatthiassa, yo pana tesam kāsāvānaṃ¹ vantattā² vantakasāvo³ assa sīlesu
susamāhito suppatitthito paripuṇṇasilācāro so etaṃ kāsāvaṃ arahaṃ nāma⁴ 'ti.

Evam vatvā M. tasmim cittaṃ nibbāpetvā „samma ki-
matthaṃ tvaṃ maṃ vijjhi⁴ attano atthena⁵ udāhu aññena
payojito sīti“ pucchi. 5

Tam attham āvikaronto S.⁶

28. Samappito puthusaḷlena nāgo

aduṭṭhacitto luddakaṃ ajjhabhāsi⁷:

kimatthiyaṃ kissa vā samma hetu

mamaṃ vadhī kassa vāyaṃ payogo ti. 124. 10

Tattha kimatthiyaṃ 'ti āyatiṃ kiṃ patthento, kissa vā ti kissa hetu
keṇa kāraṇena, kiṃ nāma tava mayā saddhim veran ti adhippāyo, kassa vā
ti kassa vā aññassa ayaṃ payogo, keṇa payojito maṃ vadhīti attho.

Ath' assa ācikkhanto luddo gātham āha:

29. Kāsisso rañño mahesi⁸ bhadante,

15

sā pūjitā rājakule Subhaddā

[sā] taṃ addasā sā ca mamaṃ asaṃsi,

dantehi attho ti⁹ ca maṃ avocā 'ti. 125.

Tattha pūjitā ti aggamahesiṭṭhānena¹⁰ pūjitā, addasā ti sā kira taṃ
supinena addasa, asaṃsīti sā ca mama sakkāraṃ karetvā Himavantapadeso 20
evarūpo nāma nāgo asukasmiṃ nāma ṭhāne vasīti ācikkhi, dantehīti tassa
nāgassa chabbaṇṇaraṃsi samujjaladantā¹¹ tehi mam' attho¹² pilandhanam
kātukāmo¹³ 'mhi te me āharā 'ti maṃ avoca.

Taṃ sutvā „idaṃ¹⁴ Cullasubhaddāya kamman“ ti ñatvā
M. vedanaṃ adhiyāsetvā „tassā mama dantehi attho n' atthi, 25
māretukāmatāya pana pahīṇīti“ dīpento gāthadvayam ā.:

30. Bahū hi me dantayugā ulārā

ye me pitunnam pi pitāmahānaṃ,

jānāti sā kodhanā rājaṇṇī,

vadhatthikā veram akāsi bālā. 126. 30

¹ Cks -vaṃ. ² Cks vantatā ³ Bā -kā-. ⁴ Bā vijhasi, adding kiṃ. ⁵ Bā omits
atthena. ⁶ Bā adds āha. ⁷ so all three MSS. for ajjhabhāsi luddaṃ? ⁸ all
three MSS. -i ⁹ Bā te. ¹⁰ Bā -ṭhāne ṭhapetvā. ¹¹ Cks -lantā. ¹² Bā adds
atthi. ¹³ Bā kāretukāma. ¹⁴ Bā imaṃ.

51. Utṭhehi tvaṃ ludda, khuraṃ¹ gahetvā
dante ime chinda purā marāmi,
vajjāsi taṃ kodhanaṃ rājaputtiṃ:
nāgo hato, handa im' assa dantā ti. 127.

5 Tattha ime ti² tassa kira pitupitāmahānaṃ dantā mā vinassimsū 'ti
guhāya sannicita, te sandhāya evam āha, jānāttī bahunnaṃ vāraṇānaṃ idha
sannicite dante jānāti, vadhatthikā ti kevalaṃ paṇa sā maṃ māretukamā
appamattā³ dosaṃ badaye ṭhapetvā attano veraṃ akāsi, evarūpena pharusa-
kammena matthakaṃ pāpesi, khuraṃ¹ ti kakacaṃ, purā marāmiti yāva na
10 marāmi⁴, vajjāsīti⁵ vaddeyyāsi, handa imassa dantā ti hato so mayā
nāgo, manoratho te matthakaṃ patto, gaṇha ime tassa dantā ti.

So tassa vacanaṃ sutvā nisinnatṭhānā utṭhāya⁶ kakacaṃ
ādāya „dante chindissāmīti“ tassa santikaṃ upagato. So pana
ubbedhato atṭhāsītihattho pabbato viya⁷ apaviddho, ten' assa
15 so dantatṭhānaṃ na pāpuṇi⁸. Atha M. kāyaṃ upanāmento
hetṭhāsīsako⁹ nipajji, tadā nesādo M-assa rajatadāmasadisam
soṇḍaṃ maddanto abhirūhitvā Kelāsakūte viya kumbhe ṭhatvā
mukhakoṭimaṃsaṃ jānuna¹⁰ paharitvā anto pakkhipitvā kum-
bhato oruyha kakacaṃ antomukhe pavesesi. M-assa balava-
20 vedanā uppajji, mukhaṃ lohiteṇa pūri. Nesādo ito c' ito ca
sañcārento¹¹ kakacena chinditum na¹² sakkhi. Atha naṃ M.
mukhato lohitaṃ chaḍḍetvā vedanaṃ addivāsetvā „kiṃ samma
chinditum na sakkosīti“¹³ pucchi. „Āma sāmīti“ vutte¹⁴ M.
satim paccupaṭṭhāpetvā „tena hi samma mama soṇḍaṃ ukkhi-
25 pitvā kakacakoṭiyaṃ¹⁵ gaṇhāpehi, mama sayam soṇḍaṃ ukkhi-
pituṃ balaṃ n' atthīti“ āha. Nesādo tathā akāsi. M. soṇ-
ḍāya kakacaṃ gahetvā aparāparaṃ cālesi, dantā kaḷirā viya
chijjimsu. Atha ne āharāpetvā gaṇhitvā „samma luddaputta,
ahaṃ ime dante tuyhaṃ dadamāno n' eva „mayhaṃ appiyā“

¹ Bā kha-. ² all three MSS. ime hi. ³ Bā appamattakaṃ. ⁴ Bā adda tāva
ime dantā kacchaṃ kakacaṃ pūretvā chinda te gahetvā kāsipuram gaṇitvā de-
viyā datvā taṃ kodhanaṃ rājaputti. ⁵ Bā vajjāsīti, Cā vajjeyyāsīti. ⁶ Bā vu-
thāya. ⁷ Bā adda atṭhāsi. ⁸ Bā -pāti. ⁹ Bā hatthā-. ¹⁰ Bā jaṇuna. ¹¹ Cā
sañcārento, Bā sañcārento. ¹² Cā Bā rā. ¹³ Bā nāsakkhiti. ¹⁴ Bā omits vu-.
¹⁵ Bā -ti.

ti dammi na Sakkatta-Māratta-Brahmādim' patthento, imehi
 pana me dantehi satasahassaguṇena² sabbaññutañāṇadantā
 va piyatarā³, sabbaññutañāṇapaṭivedhāya me idaṃ puñṇam
 paccayo hotū⁴ 'ti dante datvā „samma tvaṃ imaṃ ṭhānaṃ
 'kittakena kālena āgato⁵“ ti pucchitvā „sattamāsasattadivasā- 5
 dhikehi sattasamvaccharehīti“ vutte „gaccha imesaṃ dan-
 tānaṃ ānubhāvena sattadivasabbhantare yeva Bārāṇasiyaṃ⁶
 pāpuṇissasīti“ vatvā tassa parittaṃ katvā⁷ uyyojesi, uyyo-
 jetvā ca pana anāgatesu⁸ yeva tesu nāgesu c' eva Subhad-
 dāya ca⁹ kālam akāsi. 10

Imam atthaṃ pakāseto S.⁵

32. Uṭṭhāya so luddo khuraṃ¹⁰ gahetvā
 chetvāna dantāni gajuttamassa
 vaggū subhe appaṭime pathavyā
 ādāya pakkāmi tato hi khippaṃ ti āha¹¹. 128. 15

Tattha vaggū ti vilāsavante, subhe ti sundare, appaṭime ti imissā
 puthuviyaṃ aññehi¹² asadisē.

Tasmiṃ pakkante nāgā paccāmittaṃ adisvā āgamiṃsu.

Tam atthaṃ pakāseto S.¹³

33. Bhayadditā nāgavadhena aṭṭā 20
 ye te nāgā aṭṭha¹⁴ disā vidhāvum
 adisva¹⁵ posaṃ gajapaccamittaṃ¹⁶
 paccāgamum yena so nāgarājā ti āha¹⁷. 129.

Tattha bhayadditā ti maraṇabhayena upaddutā, aṭṭā ti dukkhitā,
 gajapaccamittan¹⁶ ti gajassa paccāmittaṃ, yena so ti yattha mahāvisāla- 25
 mālāke¹⁸ so nāgarājā kālaṃ katvā Kelāsapabbato viya patito taṃ ṭhānaṃ
 paccāgamum ti attho.

¹ B^d sakkasampatti na mārasampatti na brahmasampatti. ² B^d sataguṇena
 sahasaguṇena satasahassaguṇena. ³ C^k omits sabba - - tarā, B^d omits tarā.

⁴ C^k ahato, B^d adds si. ⁵ B^d -sī, C^s -sīm. ⁶ B^d adds taṃ. ⁷ C^k āgatesu.

⁸ B^d omits ceva and ca ⁹ B^d adds āha ¹⁰ B^d kha-. ¹¹ B^d omits āha. ¹²

B^d add dantehi. ¹³ B^d adds āha. ¹⁴ C^k -ā. ¹⁵ C^s adisvā, B^d adisvāna.

¹⁶ B^d parcā - ¹⁷ B^d omits āha. ¹⁸ C^k -mālāke, B^d omits mahā.

- Tehi¹ saddhiṃ Subbhaddāpi āgatā, te sabbe tattha roditvā
 kanditvā M-assa kulūpakapaccekabuddhānam² santikaṃ gantvā
 „bhante tumhākaṃ paccayadāyako visasallena³ viddho kāla-
 kato, sīvathikadassanam assa āgacchathā“⁴ ti vadimsu.
 5 Pañcasatāpi⁵ paccekabuddhā⁶ ākāsenāgantvā mālake⁷ otarimsu.⁸
 Tasmiṃ khane dve taruṇanāgā nāgarañño sarīraṃ dantehi
 ukkhipitvā paccekabuddhe vandāpetvā citakaṃ āropetvā⁹ jhā-
 payimsu. Paccekabuddhā sabbarattim ālāhane¹⁰ sajjhāyam
 akaṃsu. Aṭṭhasahasā¹¹ nāgā ālāhanam¹² nibbāpetvā nahātvā
 10 Subhaddam purato katvā attano vasanaṭṭhānam gamimsu¹³.

Etam attham pakāsento S.

34. Te tattha kanditvā roditvā¹⁴ nāgā
 sīse sake¹⁵ paṃsukaṃ okiritvā
 āgamaṃsu¹⁶ te sabbe sakaṃ niketaṃ
 15 purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan¹⁷ ti ā. 130.

Tattha paṃsukaṃ ti ālāhanapaṃsukaṃ.

Sonuttaro¹⁸ pi appatte yeva sattame divase dante ādāya
 Bāraṇasiṃ pāvisi¹⁹.

Tam attham pakāsento S.²⁰

35. Ādāya dantāni gajuttamassa
 vaggū subhe appaṭṭime pathavyā
 suvaṇṇarājīhi samantamodare
 so luddako Kāṇḍipuraṃ upāgami,
 upanesi so rājakañḍāya dante:
 25 nāgo hato, handa im²¹ assa dantā ti. 131.

Tattha suvaṇṇarājīhīti suvaṇṇaramsīhi²², samantamodare ti sa-
 mantato obhāsento²³, sakalavanasaṇḍaṃ suvaṇṇavaṇṇam viya karonte²⁴,
 upanesīti Chiddantavāraṇassa chabbanṇaramsī viya vissajjamāne yamakadante

¹ Ck tena hi. ² Bā -kānaṃpac-. ³ Bā visapitena sa-. ⁴ Bā omits pi. ⁵ Bā
 adds pi. ⁶ Ck mā-, Bā visālamālake ⁷ Ck citam āpetvā, Bā cittakam-.
 Ck Bā ālā-, Bā adding dhammam. ⁸ Bā -a. ⁹ Ck ālā-. ¹⁰ Bā āg-. ¹¹ Ck
 -tvā, Bā tvāna. ¹² Ck sisakena, Ck sisakena. ¹³ Bā āgamsu. ¹⁴ read: katvā
 pure sabbabhaddam mahesiṃ? ¹⁵ Ck soṇ- ¹⁶ Bā -nasiyam sampāpuṇi ¹⁷
 Bā adds āha. ¹⁸ Ck -rājīhi. ¹⁹ Bā -sante, Ck -sento ²⁰ Ck -to.

ādāya āgacchāmi¹ nagaraṃ alaṃkārapetū 'ti deviyā sāsanaṃ pesetvā tāye rañño ārocetvā² devanagare³ viya nagare alaṃkārapite Sonuttaro⁴ pi nagaraṃ pavasi tvā pāsādaṃ āruyha⁵ dante upanesi.

Upanetvā⁶ ca pana „ayye yassa kira tumhe appamattakaṃ⁷ dosaṃ hadaye karittha⁸ so nāgo mayā⁹ hato mato“ ti¹⁰. „Mata-
bhāvam me āroceyyāsīti“ āha. „Tassa matabhāvaṃ jānātha,
ime tassa¹¹ dantā“ ti dante adāsi. Sā M-assa chabbanna-
raṃsivicitte dante maṇitālavanṇena¹² gahetvā ūrūsu ṭhapetvā
purimabhava¹³ attano piyasāmikassa dante olokeṇti „evarūpaṃ
nāma sobhaggappattaṃ vāraṇaṃ visapītena sallena jīvitakkha-
yaṃ pāpetvā¹⁴ dante chinditvā¹⁵ āgato“ ti M-am¹⁶ anussaranti
sokaṃ uppādetvā adhi vāsetuṃ [nāsakkhi, ath' assā tatth' eva
hadayaṃ phali¹⁷, taṃ divasaṃ eva kālaṃ akāsi¹⁸.

Tam atthaṃ-ppakāsento S.¹⁹

26. Disvāna dantāni gajuttamassa
bhattu-ppiyassa purimāya jātiyā
tatth' eva tassā hadayaṃ aphāli,
ten' eva sā kālaṃ akāsi bālā ti āha. 132. 15
27. Sambodhipatto va²⁰ mahānubhāvo
sitāṃ akāsi parisāya majjhe,
pucchimsu bhikkhū suvinuttacittā,
nākāraṇe pātukaronti buddhā. 133. 20
28. Yam addasātha²¹ daharim kumārīm
kāśāya vatthaṃ anagāriyaṃ²² caranti
sā kho tadā rājakaṇṇā ahoṣi,
ahaṃ tadā nāgarājā ahoṣim. 134. 25
29. Ādāya dantāni gajuttamassa
vaggū subhe appaṭṭime pathavyā

¹ Ck^s ga-. ² B^d -cāpetvā. ³ B^d -raṃ. ⁴ C^s soṇ-. ⁵ Ck^s oruyha, B^d āruyhitvā.

⁶ B^d upanāmesi upanāmetvā. ⁷ B^d -ka. ⁸ B^d -ttā ti vadati. ⁹ Ck^s omit mayā.

¹⁰ Ck^s omit matoti. ¹¹ B^d jānāthā ti banda tassa ime ¹² so Ck^s; B^d maṇi-

kālahatthavanṇe, B^s maṇitālahatthavanṇe ¹³ B^d porāṇaka, B^s porāṇakassa. ¹⁴

B^d add ime. ¹⁵ B^d add sonuttaro. ¹⁶ B^d mahāsuttaṃ. ¹⁷ B^d phalitvā. ¹⁸

B^d -siti. ¹⁹ B^d adds āha. ²⁰ B^d ca ²¹ B^d -ssatha ²² B^d anagāriyaṃ.

yo¹ luddako Kāṣipuraṃ upāgami
so kho tadā Devadatto ahoṣi. 135.

40. Anāvasūraṃ cirarattasaṃsitam²
uccāvacaṃ³ caritam idaṃ purāṇaṃ

5 vītaddaro vītasoko visallo
sayam abhiññāya abhāsi Buddho. 136.

41. Ahaṃ vo tena kālena ahoṣim tattha bhikkhavo
nāgarājā tadāhoṣim, evaṃ dhāretha jātakan ti 137.

imā gāthā Dasabalassa guṇe vaṇṇentehi dhammasaṃgāyikattherehi
10 ṭhapitā.

Tattha sītam akāśīti āvuso⁴ sambodhippato S. mahānubhāvo⁵ alaṃ-
katadhammasane parisamajjhe nisīno ekadivasam sītam akāsi, na akāraṇe ti
bhante buddhā nāma akāraṇe sītam na karonti tumhehi⁶ ca sītam kena nu
kho kāraṇena taṃ katan ti mahākhīṇāsava⁷ bhikkhū pucchimsu, yamad-
15 sāthā⁸ 'ti evaṃ puṭṭho āvuso S attano sitakāraṇaṃ ācikkhanto ekaṃ dahara-
bhikkhunim dassetvā evaṃ āha: bhikkhave yaṃ etaṃ⁹ daharaṃ yobbanap-
pattam kumārīm kāsāyavatthaṃ anagāriyaṃ upetaṃ pabbajitvā imasmim sāsane
carantiṃ addasātha¹⁰ passatha sū tadā visapitasallena¹¹ nāgaṃ¹² gantvā¹³
vadhehīti Sonuttaraṃ¹⁴ pesetvā¹⁵ rājakaññā ahoṣi tena gantva jīvitakkhayaṃ
20 pāpito ahaṃ tadā¹⁶ nāgarājā ahoṣim ti attho, Devadatto ti bhikkhave idāni
Devadatto tadā so luddo¹⁷ ahoṣi, anāvasūraṃ ti na avasuraṃ anattam
gatasuriyaṃ ti attho, cirarattasaṃsitam¹⁸ ti ito ciratte anekavassakoṭi-
matthake saṃsitam¹⁹ aññeṇa²⁰ anucinnaṃ, i. v. h: āvuso ito anekavassakoṭi-
matthake saṃsaritam²¹ pi pubbaṃhe katarā taṃ divasaṃ eva sāyaṃhe saranto
25 viya attano caritavasena uccam tāya rājadhītāya ca²² Sonuttarassa²³ ca carita-
tavasena nīcattā uccānīcacaritam²⁴ idaṃ purāṇaṃ rāgādīnaṃ darānaṃ²⁵ vīgata-
tāya²⁶ vītaddaro nātīdhanasokādīnaṃ²⁷ abhāvena vītasoko rāgasallādīnaṃ
vīgatatta²⁸ visallo attanā²⁹ jānitvā Buddho abhāsi³⁰, ahaṃ vo ti ettha vo ti
nīpātamattaṃ. bhikkhave ahaṃ tena kālena tattha Chaddantadahe ahoṣim ti
30 attho, nāgarājā ti bhonto³¹ va³² na añño koci tadā homi, atha kho
nāgarājā homīti attho, evaṃ dhārethā³³ 'ti tumhe etaṃ³⁴ jātakam evaṃ dhā-
retha³⁵ pariāpunaṃtha.

¹ Ck^s so, B^d ya. ² B^d -rattam saṃsitam. ³ Ck^s uccāni, C^s uccānīcam. ⁴ B^d so. ⁵ B^d adds alaṃkatasabāyaṃ. ⁶ Ck^s tumhe. ⁷ B^d -ssathā. ⁸ B^d ekaṃ, omitting yaṃ. ⁹ B^d adassatha. ¹⁰ B^d -pitena-. ¹¹ B^d nāgarājāyaṃ, adding vijhītvā. ¹² B^d gantvā, Ck^s hantvā. ¹³ C^s son-, B^d sonuttarassa. ¹⁴ Ck^s pesitā. ¹⁵ B^d adds so. ¹⁶ B^d -ako. ¹⁷ B^d -rattiyamsitan. ¹⁸ B^d saṃsaritam. ¹⁹ B^d omits ca. ²⁰ B^d sītam. ²¹ B^d omits ca. ²² Ck^s B^d son-. ²³ B^d -nīcānīca-. ²⁴ Ck^s dā-, B^d purāṇa, B^s ariṇānaṃ. ²⁵ B^d vīgatāya, Ck^s viha-tatāya. ²⁶ B^d adds paṇa. ²⁷ B^d omits dhana, Ck^s sokadhanasokā-. ²⁸ C^s viha-. ²⁹ B^d -no ca. ³⁰ B^d -siti. ³¹ Ck^s homito, B^d hontā. ³² B^d ca. ³³ B^d taṃ. ³⁴ B^d upadhāretha. adding gaṇṇātha.

Idaṃ ca pana desanaṃ sutvā bahū sotāpannādayo ahesuṃ, sā
pana bhikkunī pacchā vipassitvā arahattaṃ pattā ti. Chaddanta-
jātakam.

5. Sambhavajātaka.

Rajjaṇca paṭipannasmā 'ti. Idaṃ S. J. v. paññāpāramiṃ 5
ā. k. Paccuppannavatthuṃ Mahāummaggajātake āvibhavissati.

Atīte pana Kururaṭṭhe Indapattanagare Dhanañ-
jayakora byo nāma¹ rajjaṃ kāreti². Tassa Sucīrato nāma
brāhmaṇo purohito atthadhammānusāsako ahoṣi. Rājā
dānādīni puññāni karonto dhammena rajjaṃ anusāsi. So ekā- 10
divasaṃ dhammayāgaṃ nāma pañhaṃ abhisamkharitvā Sucī-
rataṃ brāhmaṇaṃ āsane nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā pañhaṃ
pucchanto catasso gāthā abhāsi:

1. Rajjaṇ ca paṭipann' asmā adhipaccaṃ Sucīrata,
mahattaṃ³ pattum icchāmi vijetum paṭhaviṃ imaṃ 138. 15
2. Dhammena no adhammena, adhammo me na ruccati,
kicco va⁴ dhammo carito rañño hoti Sucīrata, 139.
3. Idha c' evāninditā⁵ yena pecca⁶ yena aninditā
yasaṃ devamanussesu yena pappomu brāhmaṇa. 140.
4. Yo 'haṃ⁷ atthaṇ ca dhammaṇ ca kattum icchāmi brāhmaṇa 20
taṃ tvaṃ atthaṇ ca dhammaṇ ca
brāhmaṇ' akkhāhi pucchito ti. 141.

Tattva rajjan ti ācariya mayam imasmiṃ sattayojanike Indapattanagare
rajjaṇ ca tiyojanasatike Kururaṭṭhe issariyabhāvasamkhātaṃ adhipaccaṇ ca
paṭipannā adhigata, mahattaṇ⁸ ti idāni mahantabhāvaṃ pattum icchāmi, 25
vijetun ti imaṃ paṭhaviṃ dhammena abhibhavitum ajjhottharituṃ icchāmi,
kicco⁹ va¹⁰ 'ti avasesajanehi rañño va¹¹ dhammo kicco¹² karaṇīyataro, rājā-
nuvattako hi loko. so tasmīṃ dhammike sabbo¹³ dhammiko hoti, tasmā esa
dhammo¹⁴ rañño va kicco ti, idha cevāninditā ti yena mayam idhaloke

¹ Bds add rājā. ² Bds -si. ³ Ck Bds mahantaṃ, Cs mahattaṃ? ⁴ Bds ca. ⁵
Ck idha vevā-. ⁶ Bds pacca. ⁷ Cks sohaṃ. ⁸ Bds mahantaṃ. ⁹ Cks kiso. ¹⁰
Bds cā. ¹¹ Bds carito. ¹² Bds adds ca. ¹³ Bds add pi. ¹⁴ Bds add, ~~the~~

ca¹ paraloke ca aninditā, yena pappomū² 'ti yena mayaṃ³ nirayādīsu
 anibbattitvā devesu ca manussesu ca⁴ yasaṃ⁵ issariyaṃ sobhaggaṃ pāpuṇey-
 yāma taṃ⁶ kāraṇaṃ kathehīti, yo han ti brāhmaṇo yo ahaṃ phalavipākasaṃ-
 khātāṃ atthaṇ ca tassa⁷ atthassa hetubhūtaṃ dhammaṃ ca kattum samādāya
 5 vattitum uppādetuṃ ca icchāmi, taṃ tvaṃ ti⁸ taṃ⁹ tassa¹⁰ mayhaṃ tvaṃ
 sukheṇ' eva nibbānagāmiṃ maggaṃ āruya appaṭisaṇḍhikabhāvaṃ patthentassa taṃ
 atthaṇ ca dhammaṃ ca pucchito akkhāhi me pākātaṃ katvā kathehīti brāh-
 maṇaṃ dhammayāgapāṇhaṃ pucchi.

Ayaṃ pana paṇho gambhīro Buddhavisayo, sabbaññu-
 10 buddham ev' etaṃ¹¹ pucchitum yuttaṃ, tasmim asati sabbaññu-
 tañānapariyesakaṃ Bodhisattaṃ. Sucīrato pana attano abodhi-
 sattatāya paṇhaṃ kathetum nāsakkhi asakkonto ca paṇḍita-
 mānaṃ akatvā attano asamatthabhāvaṃ kathento

6. Nāññatra¹² Vidhurā¹³ rāja etad akkhātum¹⁴ arahati
 15 yaṃ tvaṃ atthaṇ ca dhammaṃ ca
 kattum icchasi khattiyā 'ti g. ā. 142.

Tass' attho¹⁵: avisayo esa mahārāja paṇho mādisānaṃ, ahaṃ hi n' ev'
 assa ādīm na pariyoṣānaṃ passāmi. andhakūraṃ¹⁶ pavitṭho viya homi, Bārāṇasi-
 rañño pana purohito Vidhuro nāma brāhmaṇo atthi so etaṃ ācikkheyya,
 20 taṃ tṭhapetvā yaṃ tvaṃ atthaṇ ca dhammaṃ ca kātum icchasi etad¹⁷ akkhātum
 na añño arahatīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā „tena hi brāhmaṇa khippaṃ
 tassa santikam gacchā“ 'ti paṇṇākāraṃ datvā taṃ pesetukāmo

6. Ehi kho pahito gaccha Vidhurassa upantikaṃ,
 25 nikkham imaṃ¹⁸ suvaṇṇassa hamaṃ gaccha Sucīrata,
 abhihāraṃ imaṃ dajjā atthadhammānusatthiyā ti g. ā. 143.

Tattha upantikaṃ ti santikaṃ, nikkhaṇ ti pañcadasasuvaṇṇā¹⁹ eko
 nikkho, ayaṃ pana rattasuvaṇṇassa nikkhasahassaṃ datvā evaṃ āha, imaṃ
 dajjā ti tena imasmim dhammayāgapāṇhe kathite tassā²⁰ atthadhammānu-
 30 satthiyā abhihāraṃ pūjāṃ karonto imaṃ nikkhasahassaṃ dadeyyāsīti²¹.

¹ B^d omits ca ² B^d pappe-. ³ B^d mayā ⁴ B^d ma. ⁵ C^ks yaṃ. ⁶ B^ds taṃ
 no. ⁷ C^ks cassa. ⁸ C^k omits taṃ tvaṃ ti ⁹ B^d omits taṃ. ¹⁰ C^k omits
 tassa. ¹¹ C^k evenāpi, B^d buddhametaṃ. ¹² C^ks naa-. ¹³ B^d vidhūrā. ¹⁴ C^k
 akko-, C^s akkho-. ¹⁵ C^k has etadakkhātum na añño arahatīti in the place of
 khattiyā - - attho. ¹⁶ B^d -ra ¹⁷ B^d etaṃ. ¹⁸ B^d nikkhañci-. ¹⁹ C^k -e,
 C^s -o. ²⁰ B^d tassa. ²¹ C^ks dadeyyāti

Evañ ca pana vatvā pañhavissajjanassa likhanatthāya
 satasahassagghanikaṃ suvaṇṇapaṭṭaṃ¹ gamanatthāya yānaṃ
 parivāraṭṭhāya² balakāyaṃ³ tañ ca paṇṇākāraṃ datvā taṃ
 khaṇaṃ ñeva uyyojesi. So⁴ Indapattanagarā nikkhamitvā
 ujukam eva Bārāṇasim agantvā⁵ yattha yattha paṇḍitā vasanti 5
 sabbāni tāni ṭhānāni upasamkamitvā sakala-Jambudīpe pañ-
 haṃ⁶ vissajjetāraṃ⁷ alabhivā anupubbena Bārāṇasim patvā
 ekasmiṃ ṭhāne nivāsaṃ gahetvā katipayehi⁸ saddhim pātara-
 saṃ⁹ bhuñjanavelāya Vidhurassa¹⁰ nivesanaṃ gantvā āgata-
 bhāvaṃ ārocāpetvā tena pakkosāpito taṃ sake ghare bhuñja- 10
 mānaṃ addasa.

Tam atthaṃ pakāseto S. sattamaṃ gātham āha:

7. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvājo Vidhurassa upantikaṃ,
 tam addasa mahābrahmā asamānaṃ sake ghare ti. 144.

Tattha svādhippāgā¹² ti so Bhāradvājagotto Sucīrato adhippāgato¹³ 15
 ti attho, mahābrahmā ti mahābrāhmaṇo, asamānaṃ ti bhuñjamānaṃ.

So pana tassa bālasahāyako ekācariyakule uggahitasippo,
 tasmā tena saddhim ekato bhuñjitvā bhattakiccapariyosāne
 sukhanisino „samma kimatthaṃ āgato sīti“ [putṭho āgama-
 kāraṇaṃ ācikkhanto atṭhamam g. ā. 20

8. Rañño 'haṃ pahito dūto Korabyassa¹⁴ yasassino,
 'atthaṃ dhammaṃ ca pucchesi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
 taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
 Vidhur' akkhāhi¹⁵ pucchito ti. 145.

Tattha rañño ti ahaṃ rañño Korabyassa¹⁶ yasassino dūto. pahito¹⁷ ti 25
 tena pesito idhāgamiṃ, pucchesi ti so Yudhiṭṭhilagotto Dhanañjayaarājā maṃ
 dhammayāgapañhaṃ nāma pucchī, ahaṃ kathetuṃ asakkonto tvaṃ¹⁸ sakkhissa-
 sīti ñatvā tassārocesim¹⁹, so paṇṇākāraṃ datvā pañhaṃ pucchanaṭṭhāya maṃ
 tava santikaṃ pesento Vidhurassa²⁰ santikaṃ gantvā imassa pañhassa atthaṃ ea
 paḷidhammaṃ ca puccheyyāsīti iti abravi. taṃ tvaṃ idāni mayā pucchito akkhāhīti. 30

¹ Bā - paṭṭaṇa. ² Bā - raṇatthāya. ³ Bā - yaṇa. ⁴ Bā adds pana. ⁵ Ck Bā
 āg-. ⁶ Ck -a. ⁷ Bā pañhassa visajjanākāraṃ. ⁸ Bā adds janehi. ⁹ Bā -a. ¹⁰
 Bā -dhū-. ¹¹ Ck svādhippākāgā, Ck -ppagākā ¹² Ck svādhippākā. ¹³ Ck
 adhippāgāhato, Bā adhippāgā āgato? ¹⁴ Bā korabbassa. ¹⁵ Bā vidūra-. ¹⁶ Ck
 -vyassa. ¹⁷ Ck pañ-, Bā pañhi-. ¹⁸ Ck taṃ. ¹⁹ Bā tassa ā- ²⁰ Bā vidhūra.

Tadā pana so brāhmaṇo „mahājanassa cittaṃ gaṇhissā-mīti“ Gaṇgaṃ pidahanto viya vinicchayaṃ vicāreti, nāssa pañhavissajjane okāso atthi¹.

So tam atthaṃ ācikkhanto navamaṃ gātham āha:

- 5 9. Gaṃgaṃ me pidahissanti, na naṃ² sakkomi brāhmaṇa
apidhetuṃ mahāsindhuṃ, taṃ kathaṃ so bhavissati,
na te sakkomi akkhātum
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 146.

- Tass' attho: brāhmaṇa mayhaṃ³ mahājanassa nānācittagatisamkhātāṃ
10 gaṃgaṃ pidahissanti, vyāpāro uppanno, tam ahaṃ mahāsindhuṃ apidhetuṃ na
sakkomi⁴, tasā kathaṃ so okāso bhavissati yasmim⁵ te ahaṃ pañhe⁶ vissaj-
jeyyaṃ, iti cittekaggataṃ c' eva⁷ okāsaṃ ca alabhanto na te sakkomi akkhātum
atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti.

- Evaṃ ca pana vatvā „putto me paṇḍito mayā nāṇavanta-
15 taro, so te vyākarissati⁸, tassa santikaṃ gacchā“ 'ti vatvā
dasamaṃ gātham āha:

10. Bhadrakāro ca me putto oraso mama atrajo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 147.

- 20 Tattha oraso ti ure samvaddho, atrajo ti attano jāto.

Taṃ sutvā Sucīrato Vidhurassa⁹ gharā nikkhamitvā Bha-
drakārassa bhuttapātārāsassa attano parisāya majjhe nisinna-
kāle nivesanaṃ agamāsi¹⁰.

Tam atthaṃ pakāsento S. ekādasamaṃ g. āha:

- 25 11. Sv-ādhippāgā¹¹ Bhāradvājo Bhadrakārass' upantikaṃ,
tam addasa mahābrahmā nisinnaṃ samhi vesmanīti. 148.

Tattha vesmanīti ghare.

So tattha gantvā Bhadrakāramāṇavena katāsanābhihāra-
sakkāro nisīditvā āgamanakāraṇaṃ puṭṭho dvādasamaṃ g. āha:

¹ Bā tassa pañhassa vi - - natthi. ² Bā taṃ. ³ Bā pañhaṃ. ⁴ Bā na taṃ
sakkomi brahmaṇa apidhetuṃ mahāsindhuṃ. ⁵ Bā yasmā. ⁶ Bā -aṃ. ⁷ Bā
tava. ⁸ Bā -titi. ⁹ Cke -nā. ¹⁰ Bā āg-. ¹¹ Cke svādhippakā

12. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa' yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
Bhadrakāra brāvīhi² me ti. 149.

Atha naṃ Bhadrakāro „tāta ahaṃ imesu divasesu⁵
paradārakakamme³ abhiniviṭṭho, cittaṃ me vyākulaṃ⁴, tena
ty-āhaṃ⁵ vissajjetuṃ na sakkhissāmi, mayhaṃ pana kaniṭṭho
Saṇḍayakumāro⁷ mayā⁷ visadañāṇatāro⁸, taṃ puccha, so te
taṃ pañhaṃ vissajjessatīti¹¹ tassa santikaṃ pesetuṃ dve
gāthā abhāsi:

10

13. Maṇṣakācaṃ⁹ avahāya godhaṃ anupatāṃ' ahaṃ,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 150.
14. Saṇḍayo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇā 'ti. 151.

15

Tattha maṇṣakācaṃ⁹ ti yathā nāma puriso thūlamigamaṇṣaṃ kācenā-
jāya¹⁰ gacchanto antaramagge godhapotakaṃ disvā maṇṣakācaṃ⁹ chaḍḍetvā taṃ
anubandheyya evaṃ evaṃ¹¹ attano ghare vasantiṃ¹² bhariyaṃ chaḍḍetvā parassa
rakkhitaḡopitaṃ¹³ itthiṃ anubandhanto homīti dīpento evaṃ āha.

So tasmim̐ yeva khaṇe Saṇḍayassa nivesanaṃ gantvā tena¹⁰
katasakkāro āgamanakāraṇaṃ puṭṭho ācikkhi.

Taṃ atthaṃ pakāseto S. dve gāthā abhāsi:

15. Sv-adhippāgā¹⁴ Bhāradvājo Saṇḍayassa upantikaṃ,
taṃ addassa mahābrāhmā nisinnaṃ sa[mhi] parīsati¹⁵. 152.
16. Rañño 'haṃ pahito dūto Koravyassa' yasassino,
'atthaṃ dhammaṃ ca pucchasi' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca Saṇḍay' akkhāhi pucchito ti. 153.

25

Saṇḍayakumāro pi pana tadā paradāraṃ eva sevati, ath'
assa „so ahaṃ tāta paradāraṃ sevāmi, sevanto ca¹⁶ Gaṃgaṃ

¹ Bā -byassa. ² Bā pabrūhi. ³ Cks pā-. ⁴ Bā byā-. ⁵ Bā kyāhaṃ. ⁶ Bā
sañceyya-. ⁷ Bā mahā. ⁸ Bā ativiyañānavantatāro. ⁹ Bā -jaṃ. ¹⁰ Bā -kāje-.
¹¹ Bā eva. ¹² Bā vasavattauṃ. ¹³ Bā -taṃgo-. ¹⁴ Cks -ppakā. ¹⁵ Ck Bā
parīsati, C parīsatiṃ. ¹⁶ Bā adds pana.

taritvā paratīraṃ gacchāmi, taṃ maṃ sāyaṇ ca pāto ca nadim
tarantaṃ maccu gilati nāma, tena me cittaṃ vyākulaṃ, na
ty-āhaṃ ācikkhituṃ sakkhissāmi¹, kaniṭṭho pana me² Sam-
bhavakumāro nāma atthi jātiyā sattavassiko mayā sata-
5 guṇena saḥassaguṇena³ adhikaṇāṇo⁴, so te ācikkhissati, gaccha
taṃ⁵ pucchā⁶ 'ti.

Taṃ atthaṃ pakāsento S. dve gāthā abhāsi:

17. Sadā maṃ gilati⁷ maccu sāyaṃ pāto Sucīrata,
na te sakkomi akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchito. 154.
10 18. Sambhavo nāma me bhātā kaniṭṭho me Sucīrata.
taṃ tvaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca
gantvā pucchassu brāhmaṇa⁸ 'ti. 155.

Taṃ sutvā Sucīrato „ayaṃ paṇho imasmiṃ loke abbhuto
bhavissati, imaṃ vissajjetuṃ samattho nāma n' atthi, maññe"
15 ti cintetvā⁹ dve gāthā abhāsi:

19. Abbhuto vata bho dhammo, nāyaṃ asmāka ruccati,
tayo janā pitā puttā te su paññāya no vidu. 156.
20. Na taṃ sakkotha akkhātuṃ atthaṃ dhammaṃ ca pucchitā,
kathan nu daharo jaññā atthaṃ dhammaṃ ca pucchito ti. 157.
20 Tattha nāyaṃ ti ayaṃ pañhadhammo⁸ abbhuto, imaṃ kathetuṃ sa-
matthena⁹ nāma na bhavitabbaṃ, tasmā yaṃ tvaṃ kumāraṃ kathessatīti vadesi¹⁰
nāyaṃ amhākaṃ ruccati, te sū 'ti ettha sukāro nipātamattaṃ, pitā Vidhuro¹¹
putto Bhadrakāro ca Saṇjāyo cā 'ti te pi me tayo pitā puttā paññāya imaṃ
dhammaṃ no vidu na vijñanti¹², añño ko jānissatīti attho, na taṃ ti tumhe
25 tayo janā pucchitā etaṃ akkhātuṃ na sakkotha daharo sattavassikakumāro puc-
chito nu jaññā, kena kāraṇena jānituṃ sakkhissatīti attho.

Taṃ sutvā Saṇjayakumāro „tāta Sambhavakumāraṃ
daharo ti mā maññāsi, sace pi pañhaṃ¹³ vissajjane n' atthi
ko¹⁴ gaccha taṃ pucchā¹⁵ 'ti atthadīpanāhi upamāhi kumā-
30 rassa vaṇṇam pakāsento dvādasa gāthā abhāsi:

¹ Bā - mīti. ² Ck^o omit me. ³ Bā adds sataḥassaguṇena. ⁴ Bā - nānataro.
⁵ Bā tvaṃ. ⁶ Bā pucchāhi. ⁷ Bā - te. ⁸ Bā - hā-. ⁹ Ck^o - ttho. ¹⁰ Bā vada-.
¹¹ Bā - dhū-. ¹² Ck^o viditanti, Bā vidu ti. ¹³ Bā pañhā. ¹⁴ so all three MSS.
for koci? ¹⁵ Ck^o gacchā, omitting taṃ pucchā, Bā gaccha naṃ pucchā.

21. Mā naṃ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavaṃ,
pucchitvā Sambhavaṃ jaññā
atthaṃ dhammaṃ ca brāhmaṇa. 158.
22. Yathāpi cando vimalo gacchaṃ ākāśadbātuyā
sabbe tārāgaṇe³ loke ābhāya atirocati 159. 5
23. Evam pi dahar' ūpeto⁴ paññāyogena Sambhavo,
mā naṃ daharo [ti] uññāsi¹ apucchitvāna² Sambhavaṃ,
pucchitvā Sambhavaṃ jaññā
atthaṃ dhammaṃ ca brāhmaṇa. 160.
24. Yathāpi rammako⁵ māso gimhānaṃ hoti brāhmaṇa 10
at' ev' aññehi māsehi dumapupphehi sobhati 161.
25. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 162.
26. Yathāpi himavā brahme pabbato Gandhamādano
nānārukkhehi sañchanno⁶ mahābhūtagaṇālayo
osadhehi ca dibbehi disā bhāti pavāti ca 163. 15
27. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 164.
28. Yathāpi pāvako brahme accimālī yasassimā
jalamāno caraṃ kacche⁷ analo⁸ kaṇhavattani 165.
29. Ghatāsano⁹ dhumaketu uttamāhevanandaho¹⁰
nisīthe¹¹ pabbataggasmim pahūtedho¹² virocati 166. 20
30. Evam pi dahar' ūpeto -pe-. 167.
31. Javena bhadrāṃ jānanti balivaddaṃ ca vāhiye¹³
dohena dhenuṃ jānanti bhāsamānaṃ ca paṇḍitaṃ, 168.
32. Evam pi dahar' ūpeto paññāyogena Sambhavo,
mā naṃ daharo [ti] uññāsi apucchitvāna² Sambhavaṃ, 25
pucchitvā Sambhavaṃ jaññā
atthaṃ dhammaṃ ca brāhmaṇā 'ti. 169.

Tattha jaññā ti jānissasi¹⁴, cando ti punṇacando, vimalo ti abbhā-
dimalarabho, evampi daharūpeto ti evaṃ Sambhava-kumāro daharabhāvena

¹ Bā maññāsi. ² Bā āp-. ³ Ck tarāgāṇā, Bā tārāgaṇe. ⁴ Cks upe-. ⁵ Ck
raññāko. ⁶ Ck sañjanno, Cs sañjatto, Bā sacchanno. ⁷ Ck varaṃ kacche, Cs
varaṃ kaccho, Bs vane gacche. ⁸ Cs atalo yathā pi pāvako - - - analo wanting in
Bā. ⁹ Ck -ne. ¹⁰ Ck -hemanañcāho, Cs -hevanandāho, Bā -hevandaneho. ¹¹
Ck -te, Bā niseve. ¹² Bā babutejo. ¹³ Cks -se, Bā vāhiye. ¹⁴ Cks -ti.

- upeto pi paññāyogena sakale pi¹ Jambudīpatale avasesapaṇḍitehi² atirocati³ bhāsati⁴, rammako ti cittamāso, atevaññehīti ativiya aññehi ekādasahi māsehi, evan ti evaṃ Sambhavo pi paññāyogena sobhati, himavā ti hima-pātasamaye himayutto ti himavā, gimhakāle himaṃ vamatīti⁵ himavā, sampatta-
 5 janam⁶ gandhena madayatīti⁷ Gandhamādano, maṭṭabhūtagaṇālayo ti devagaṇanivāso, disā bhātīti sabbadisā ekobhāso⁸ viya karoti, pavātīti gandhena sabbadisā⁹ pharati¹⁰, evan ti Sambhavo pi paññāyogena¹¹ sabbadisā¹² bhāti¹³ c' eva pavāti ca, yasassimā ti tejasampattiya yasassinihi accīhi¹⁴ yutto, jalamāno caram¹⁵ kacche¹⁶ ti kacchasaṃkhāte¹⁶ mahāvane
 10 jalanto carati, analo ti atitto gatamaggassa kaṇhabhāvena kaṇhavattani yaññe āhutivasena¹⁷ āhutam¹⁸ ghatam asanātīti ghatāsano dhūmaketu kiccaṃ assa sādhetīti dhūmaketu, uttamāhevanandaho¹⁹ ti ahevanaṃ vuccati vanasaṇḍo, uttamavanasanāḍadaho ti²⁰ attho. nisīthe²¹ ti rattibhāge, pabbataggasmin ti pabbatasikhare, pahūtedho²² ti bahuindhano²³, virocati
 15 sabbadisāsu obhāsati²⁴, evan ti evaṃ mama kaniṭṭho Sambhavamūro pi paññāyogena virocati, bhadrān ti bhadrāṃ assājānīyaṃ jvasampattiya jānanti na sarīrena, vāhiye²⁵ ti vāhitabbe bhāre sati bhāravahanatāya²⁶ ayaṃ uttamo ti²⁷ balivaddaṃ jānanti, dohenā ti dohasampattiya dhenum sakhirā ti jānanti, bhāsamānaṃ ti ettha pana²⁸ bhāsamānaṃ jānanti missaṃ bālehi paṇḍitaṃ
 20 ti suttaṃ āharitabbam

Sucīrato evaṃ etasmim²⁹ Sambhavaṃ vaṇṇante „pañhaṃ pucchitvā jānissāmīti“ „khaṃ pana te kumārakaniṭṭho“ ti pucchi. Ath' assa so sīhapañjaraṃ vivaritvā hatthaṃ pasāretvā „so esa³⁰ pāsāadvāre antaravīthiyaṃ kumārakehi sad-
 25 dhim suvaṇṇavaṇṇo kilati ayaṃ mama kaniṭṭho, upasaṃkamitvā naṃ puccha³¹, Buddhalīlāya te pañhaṃ kathessatīti“ āha. Sucīrato tassa vacanaṃ sutvā pāsādā oruyha kumārassa santikaṃ agamāsi, kāya velāya 'ti kumārasya³² nivatthasāṭakaṃ

¹ Bā sakala. ² Bā -te. ³ Bā atikkamitvā pirocati, C^o atirocati atakkamitvā virocati. ⁴ Bā sobhati ⁵ Ck himaṃ vatīti, Bā himaṃca vamatī. ⁶ Bā -(tām)ja-. ⁷ Bā mo-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Bā sabbā- ¹⁰ Ck pa-, Bā vāyati. ¹¹ Bā paññāyo-. ¹² Bā sabbā-. ¹³ Bā bhāsati ¹⁴ Bā -ya yasassimā accchimāhiti accīhi. ¹⁵ Bā vane ¹⁶ Bā ga-. ¹⁷ C^o āhū-. ¹⁸ C^o āhū-, Bā abutī. ¹⁹ Ck -naṇḍaho. ²⁰ Bā -saṇḍam dahatīti. ²¹ Ck nisīce, Bā nisive. ²² Ck bahu-, C^o bahū-, Bā bahūtejo, B^o pahūtejo ²³ Bā bahutaiddhino, B^o pahūtāindhano. ²⁴ Ck obhāsāsati. ²⁵ Bā vāhaye. ²⁶ Ck -vahanatāya, Bā -vahanatāya. ²⁷ Ck omīti ti. ²⁸ Bā nā. ²⁹ Bā tasmim. ³⁰ Bā eso; all three MSS. so for yo ³¹ Bā tam pucchatha. ³² Ck -re.

mocetvā khandhe¹ khipitvā ubhohi hatthehi paṁsum gahetvā
ṭhitavelāya.

Tam atthaṁ āvikaronto S.

33. Sv-ādhippāgā² Bhāradvājo Sambhavassa upantikaṁ,
tam addasa mahābrahmā kīlamānaṁ bahi pure ti g. ā. 170. 5

Tattha bahi pure ti bahi nivesane.

M. pi brāhmaṇaṁ āgantvā purato ṭhitaṁ disvā „tāta
ken' atthenāgato sīti“ pucchitvā „tāta kumāra ahaṁ Jambudī-
patale āhiṇḍanto mayā pucchitaṁ pañhaṁ kathetuṁ samatthaṁ
alabhitvā tava santikaṁ³ āgato 'mhīti“ vutte „sakala-Jam- 10
budīpe kira avinicchito pañho, mama santikaṁ āgato, ahaṁ
ñāṇena mahallako“ ti hiriottappaṁ paṭilabhitvā hatthagataṁ
paṁsum chaḍḍetvā khandhato sāṭakaṁ ādāya nivāsetvā „puc-
cha brāhmaṇa, Buddhalīlāhāya te kathessāmi“ sabbaññū pavā-
raṇaṁ pavāresi. Tato brāhmaṇo 15

34. Rañño 'haṁ pahito dūto Koravyassa yasassino,
'atthaṁ dhammaṁ ca pucchassu' icc-abravi Yudhiṭṭhilo,
taṁ tvaṁ atthaṁ ca dhammaṁ ca
Sambhav' akkhāhi pucchito ti 171.

gāthāya pañhaṁ pucchi. 20

Tass' attho Sambhavapaṇḍitassa gaganamajjhe punṇa-
cando viya pākato ahoṣi. Atha naṁ „tena hi suṇāhīti“ vatvā
dhammayāgapañhaṁ vissajjento

35. Taggha⁴ te ahaṁ akkhissaṁ yathāpi kusalo tathā,
rājā ca kho naṁ⁵ jānāti yadi kāhati vā na vā ti g. ā. 172. 25

Tassa antaravithiyaṁ ṭhatvā madhurassarena⁶ dhammaṁ
desentassa saddo dvādasayojanikaṁ sakala-Bārāṇasinagaraṁ⁷
avatthari⁸, atha rājā⁹ uparājādayo ca sabbe sannipatiṁsu, M.
mahājanamajjhe¹⁰ dhammadesanaṁ paṭṭhapesi.

¹ Bā adds kaṇthe. ² Ck^s -ppakū. ³ Bā -ke. ⁴ Ck -ā. ⁵ Bā tam. ⁶ Bā -rena
sarena. ⁷ Bā -lambārā-. ⁸ Bā atthari. ⁹ Bā adds ca. ¹⁰ Bā -nassamajhe.

Tattha tagghā 'ti ekamsavacanān, yathāpi kusalo ti yathā atikusalo
sabbānñū Buddhō ācikkhati tathā ekamsen' eva aham akkhissan ti attho. rājā
ca kho nan' ti aham etam² pañham yathā tumhākaṃ rājā jānitum sakkoti
tathā kathessāmi, tato uttarim rājā evaṃ taṃ jānāti yadi karissati vā na vā
5 karissati, karonta-sa hi vā akarontassa vā tass' eva na² bhavissati mayham
pana doḍo n' atthi dīpeti.

Evam imāya gāthāya pañhakathanam paṭijānitvā idāni
dhammayāgapañham kathento

36. Ajja suve ti samseyya raññā puṭṭho Sucīrata
10 mā katvā avasī rājā atthe jāte Yudhiṭṭhilo. 173
37. Ajjhataṃ nēva samseyya raññā puṭṭho Sucīrata,
kummaggaṃ na niveseyya³ yathā mūlho acetaso. 174.
38. Attānaṃ⁴ nātivatteyya, adhammaṃ na samācare,
atitthe na-ppātareyya⁵, anathe na yuto⁶ siyā. 175.
15 39. Yo ca etāni ṭhānāni kattum jānāti khattiyo
sadā⁷ so vaḍḍhate rājā sukkapakkhe va candimā. 176.
40. Nātinaṃ ca piyo hoti mittesu ca virocati,
kāyassa bhedā sappañño saggam so upapajjatī āha. 177.

Tattha samseyya 'ti katheyya, i. v. h : tāta Sucīrata sace tumhākaṃ
20 raññā ajja dānaṃ dema silaṃ rakkhāma uposathakammaṃ karomā⁸ 'ti koci
puṭṭho mahārāja ajja tāva pānaṃ hanāma⁹ kāme paribhuñjāma suraṃ pipama¹⁰
kusalaṃ pana¹¹ karissāma sve ti rañño samseyya¹² tassa attamahautassāpi
amaccassa vacanaṃ katvā tumhākaṃ rājā Yudhiṭṭhilogotto tathārūpe atthe jāte
taṃ divasaṃ pamādena vitināmento mā avasi tassa vacanaṃ akatvā uppannaṃ
25 kusalcittam aparihāpetvā kusalapatisamnyuttaṃ kammaṃ karotu yeva idaṃ assa
katheyyāsi, evaṃ M. imāya gāthāya 'ajj eva kiccaṃ ātappaṃ ko jaññā mara-
ṇaṃ suve' ti Bhaddekarattasuttaṃ c' eva 'appamādo amatapadaṃ pamādo mac-
cuno padan' ti Appamādovādaṃ ca kathesi, ajjhataṃ yevā 'ti tāta Sucīrata
Sambhavaṇḍito taya dhammayāgapañhe pucchite kiṃ kathesi ti raññā¹³ puṭṭho
30 samāno tumhākaṃ rañño¹⁴ ajjhataṃ eva samseyya niyakajjhattasamkhātā¹⁵
khandhapañcakaṃ hutvā abhāvatāya¹⁶ aniccaṃ ti katheyyāsi, ettavatā M. 'sabbe
saṃkhārā aniccā ti yadā paññāya passati' 'aniccā vata saṃkhārā uppādaya-
dhammino' ti evaṃ pi bhāsitaṃ aniccataṃ kathesi, kummaggaṃ ti brāhmaṇa

¹ Bā tan. ² Bā tani. ³ Bā niseveyya. ⁴ ajja suve - - attānaṃ wanting in C^s

⁵ Bā pahāreyya. ⁶ Bā yutto. ⁷ C^s satani. ⁸ C^s karissāmā. ⁹ Bā pākema

¹⁰ C^s Bā pīvā-. ¹¹ C^s patata corr. to pana, C^k pana na. ¹² Bā add ka-
theyya. ¹³ C^s -ā. ¹⁴ C^k niyakajjhattasamkhāta, C^s tikajjhata-, Bā niyyakajha.

¹⁵ Bā abhāvato.

yathā mūlho acetano andhabālaputhujjano dvāsattḥiditṭhigatasamkhātāṃ kum-
 maggaṃ sevati etaṃ tava rājā taṃ na seveyya niyyānikaṃ dasakusalakamma-
 pathamaggaṃ eva sevātū 'ti evaṃ assa vadeyyāsīti, attānaṃ ti imaṃ sugatiyaṃ
 tṭhitaṃ¹ attabhāvaṃ nātivatteyya, yena kammena tisso kusalasampattiyo sabba-
 kāmamagge² atikkamitvā apāye nibbattati taṃ³ kammaṃ na kareyyā 'ti attho, 5
 adhammaṃ ti tividhaduccaritasamkhātāṃ adhammaṃ na samācareyya, atitthe
 ti dvāsattḥisamkhāte atitthe nappatāreyya⁴, na otāreyyā 'ti pi pātho, attano
 ditṭhānugatiṃ āpajjantaṃ janaṃ na otāreyya, anattthe 'ti akāraṇe⁵, yuto⁶
 ti yuttapayutto na siyā, brāhmaṇa yaḍi te rājā dhammayāgapaṇhe vattitu-
 kāmo imasmiṃ ovāde vattatū 'ti tassa katheyyāsīti ayam ettha adhippāyo, 10
 sadā ti satataṃ, i. v. h.: yo khattiyo etāni kāraṇāni kātuṃ jānāti so rājā
 sukkapakkhe⁷ cando viya sadā vadḍhati, virocātīti⁸ mittāmaccamajjhe attano
 silācārānāpādiguṇehi⁹ sobhati virocātīti.

Evam M. gaganatale candam utṭhāpento viya Buddhalī-
 hāya brāhmaṇassa paṇhe¹⁰ kathesi. Mahājano nadanto selento¹¹ 15
 appoṭhento sādhu-kārasahassāni adāsi celukkhepe ca aṅguli-
 poṭhe ca pavattesi, hatthapilandhanādīni khipi, evaṃ khitta-
 dhanam koṭimattam ahoṣi. Rājāpi 'ssa tuṭṭho mahantaṃ yasaṃ
 adāsi. Sucirato pi nikkhasahassena pūjetvā¹² suvaṇṇapaṭṭe
 jātihiṅgulakena paṇhe¹³ vissajjanaṃ likhitvā Indapattanagaraṃ 20
 gantvā raṇṇo dhammayāgapaṇham kathesi. Rājā tasmim
 dhamme vattitvā saggaṇadāmaṃ¹⁴ pūresi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idāṃ' eva pubbe pi T. mahāpaṇho yevā“
 'ti vatvā j. s.: „Tadā Dhanañjayarājā Anando ahoṣi, Sucirato Anu-
 ruddho¹⁵, Vidhuro Kassapo¹⁶, Bhadrakāro Moggallāno¹⁷, Sañjaya- 25
 māṇavo Sāriputto¹⁸, Sambhavaṇḍito aham evā“ 'ti. Sambhava-
 jātakaṃ.

6. Mahākapijātaka.

Bārāṇassaṃ¹⁶ ahū rājā ti. Idam S. Veluvane v. Deva-
 dattassa silāpavijjanaṃ ā. k. Tena hi dhanuggahe payojetvā apara- 30

¹ Cks -yaṭṭhitaṃ. ² Cks -kāmagge, Bḍ -kāmasagge. ³ Ck sam, Cṣ yaṃ. ⁴ Bḍ nappakāreyya. ⁵ Bḍ -ṇena. ⁶ all three MSS. yutto. ⁷ Ck adds va. ⁸ Ck -cati. ⁹ Bḍ -dīhigu- ¹⁰ Bḍ -am. ¹¹ Bḍ omits se-. ¹² Bḍ pūjam katvā. ¹³ Bḍ -am. ¹⁴ Bḍ -pūram. ¹⁵ Bḍ adds ahoṣi. ¹⁶ Bḍ -syam.

bhāge silāya paviddhāya¹ bhikkhūhi Devadattassa aṇṇe kathite S.
 „na bhikkhave idān’ eva pubbe pi Devadatto mayhaṃ silaṃ² pa-
 vijjhi yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Kāsīgāmake³ eko kassakabrāhmaṇo khet-
 5 taṃ kasitvā goṇe vissajjetvā kuddālakammaṃ kātuṃ ārabhi.
 Goṇā ekasmiṃ gacche paṇṇāni⁴ khādantā anukkamena aṭaviṃ
 pavisitvā palāyimsu. So velaṃ sallakkhetvā kuddālaṃ ṭha-
 petvā goṇe olokeno adisvā domanassappatto te pariyesanto
 aṭaviṃ⁵ pavisitvā āhiṇḍanto anto⁶ Himavantam pāvisi, so tattha
 10 disāmūlho⁷ sattāhaṃ nirāhāro vicaranto ekaṃ tiṇḍukarukkhaṃ
 disvā abhiruyha phalāni khādanto⁸ parigalitvā⁹ satṭhihatthe
 narakapapāte pati, tatr’ assa dasadivasā vītivattā. Tadā Bo.
 kapiyoniyam nibbattitvā phalāphalāni khādanto taṃ purisaṃ
 disvā silāya yoggaṃ¹⁰ katvā taṃ purisaṃ uddhari. So tassa
 15 niddāyantassa silāya matthakaṃ padālesi¹¹. M. tassa taṃ
 kammaṃ ṇatvā uppatitvā sākāya nisīditvā „bho purisa, tvaṃ
 bhūmiyaṃ¹² gaccha, ahaṃ sākhaḍḍena tuyhaṃ maggaṃ ācik-
 khanto gamissāmīti“ taṃ purisaṃ araṇṇato niharitvā magge
 ṭhapetvā pabbatapādam eva pāvisi. So¹³ puriso M-e aparaj-
 20 jhitvā kuṭṭhi¹⁴ hutvā diṭṭhadhamme yeva manussapeto ahoṣi,
 so sattavassāni dukkhapīlito vicaranto Bārānasiyaṃ Migā-
 ciram¹⁵ uyyānaṃ pavisitvā pākārantare kadalipaṇṇaṃ attharitvā
 vedanāmatto¹⁶ nipajji. Tadā Bārānasirājā uyyānaṃ gantvā
 tattha vicaranto taṃ disvā „ko si tvaṃ, kiṃ vā katvā imaṃ
 25 dukkhaṃ patto“ ti pucchi. So pi ’ssa sabbam vitthārato
 ācikkhi.

Tam atthaṃ pakāsento S. āha:

1. Bārānassaṃ¹⁷ ahū rājā Kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ,
 mittāmaccaparibbūlho agamāsi Migāciram¹⁸. 178.

¹ Bā -vijhāya-. ² Ck Bā si-. ³ Bā -gāme. ⁴ Bā tināni. ⁵ Bā anto aṭavi. ⁶ Bā omits anto. ⁷ Bā adds hutvā. ⁸ Bā tiṇḍukarukkato. ⁹ Bā -ji-. ¹⁰ Ck bhoggaṃ. ¹¹ Ck pa-. ¹² Bā -yā. ¹³ Bā adds pi. ¹⁴ Ck kuṭṭhi. ¹⁵ so Ck; Bā migājinaṃ. ¹⁶ Bā -patto. ¹⁷ Bā -nasyaṃ

2. Tattha brāhmaṇam addakkhi setaṃ citraṃ kilāsinam
viddhastam kuviḷāraṃ¹ va kisaṃ dhamanisanthataṃ. 179.
3. Paramakāruṇṇataṃ pattaṃ disvā kicchagataṃ naraṃ
avaca² vyamhito³ rājā: yakkhānaṃ katamo nu si, 180.
4. Hatthapādā ca te setā, tato setataro⁴ siro, 5
gattaṃ kammāsavaṇṇan te. kilāsabahulo c' asi, 181.
5. Vaṭṭhanāvalisaṃkāsa⁵ piṭṭhi te ninnatunnatā,
kāḷā pabbā⁶ ca te aṅgā, nāṇṇaṃ⁷ passāmi edisaṃ, 182.
6. Ugghaṭṭapādo⁸ tasito kiso dhamanisanthato
chāto ātattarūpo⁹ si, kuto nu tvaṃ¹⁰ agacchasi¹¹, 183. 10
7. Duddasī appakāro si dubbaṇṇo bhīmadassano¹²,
janetti yāpi te mātā na taṃ iccheyya passitum, 184.
8. Kiṃ kammaṃ akara¹³ pubbe, kaṃ avajjhaṃ aghātayi¹⁴,
kibbisam yaṃ karitvāna idaṃ dukkhaṃ upāgamaṃti. 185.

Tattha Bārāṇasassa¹⁵ ti Baranasiyam, mittāmacceparibbūho ti 15
mittehi ca dāhabhattiḥi amacehi parivuto, Migāciraṇ¹⁶ ti evaṇṇamakaṃ
uyyānaṃ, setaṃ ti setakutṭhena setaṃ kabarakutṭhena citraṃ¹⁷ pabbinnena
kaṇḍūyanakilāsakuṭṭhena¹⁸ kilāsinam vedanāmatam¹⁹ kadalipanṇe nipannaṃ²⁰
addasa, viddhastam kuviḷāraṃ vā 'ti vanamukhehi patantena²¹ mānsena
viddhastam supupphitakuviḷārasadisam²², kisaṃ ti ekaccesu padasesu aṭṭhi- 20
cammamattasariṇaṃ²³ sirajālasantharaṃ²⁴, vyamhito²⁵ ti bhīto vimhaya-
puppo²⁶ vā, yakkhānaṃ ti yakkhānaṃ antare tvaṃ katarayakko nāma 'ti,
vaṭṭhanāvalisaṃkāsa²⁷ ti piṭṭhikaṭṭhāne²⁸ āvunitvā ṭhāpitā vaṭṭhanāvali-
sadiṣa²⁹, aṅgā ti kālapabbavallisadisāni³⁰ te aṅgaṇi, nāṇṇaṃ ti aṇṇaṃ purisaṇ
ca³¹ edisaṃ na passāmi, ugghaṭṭapādo³² ti rajokinnapādo, ātattarūpo³³ 25
ti sukkhasariro, duddasīti dukkheṇa passitabbo, appakāro sīti sarirappa-
kārahito, dussanṭhāno sīti attho, kiṃ kammaṃ akaraṃ³⁴ ti ito pubbe kiṃ
kammaṃ akara³⁵, akāsiṭi attho, kibbisam³⁶ ti dāruṇakammaṃ.

Tatoparam brāhmaṇo āha:

9. Taggha te aham akkhissam yathāpi kusalo tathā, 30
saccavādiṃ hi³⁴ lokasmiṃ pasamsant' idha paṇḍitā. 186.

¹ Bā ko-. ² Ck avaṇca. ³ Bā byamitto. ⁴ Bā -raṃ. ⁵ so Ck; Cā vaṭṭhatā-
vali-, Bā vaṭṭanā-, Bā vaḍḍhana-. ⁶ Bā kālapubbā ⁷ Bā naṇṇaṃ. ⁸ Bā ug-
ghaṭṭha-. ⁹ Ck ātattā-, Bā āditta-. ¹⁰ Ck Bā tvaṃ. ¹¹ Bā kuto si kattha
gacchasi. ¹² Ck hima-, Bā bhiṃm-. ¹³ Bā -raṃ. ¹⁴ Ck -si, Bā aghātayi. ¹⁵
Bā -syan. ¹⁶ Bā migājīnaṃ. ¹⁷ Bā vici-. ¹⁸ Bā kaṇḍupharanaki-. ¹⁹ Bā -nap-
pattam. ²⁰ Cā tipa-, Bā nippa-. ²¹ Bā paggharaṇ- ²² Bā puppitaṃ ko-. ²³
Cā Bā -mattam-. ²⁴ Ck -santhavaṃ, Cā -santhavaṃ corr. to -santhataṃ, Bā
sirajālasanaṭam. ²⁵ Bā by-. ²⁶ Bā vimhayamāpanno. ²⁷ so Ck; Cā vaṇṭhatāvali-,
Bā vaṭṭanāvali-. ²⁸ Bā piṭṭhikaṇḍukāṭṭhāne. ²⁹ Ck kālavalli-, Cā kālapavalli-.
³⁰ Bā -sam, omitting ca-. ³¹ Bā atitta-, Bā āditta-. ³² so all three MSS. for
-rā? ³³ Bā -raṃ. ³⁴ Ck -dīmhi, Bā -dī hi.

10. **Eko** caram gogaveso mūlho¹ accasarim vane
araññe iriṇe² vane³ nānakuṇḍjarasevite. 187.
11. Vālamigānucarite vippanaṭṭho 'smi kānane,
acarim tattha sattāham khuppiṇāsāsamappito. 188.
- 5 12. Tattha tindukam addakkhim visamaṭṭhabubhukkhito
papātam abhilambantaṃ sampannaphaladhārinam. 189.
13. Vātasītāni bhakkhesim, tāni rucimsu me bhusam,
atitto⁴ rukkham āruhim⁵, 'tattha hessāmi āsito'. 190.
14. Ekam me bhakkhitam āsi dutiyam abhipatthitam,
10 tato sā bhañjatha⁶ sākha chinnā pharasunā viya. 191.
15. So 'ham sahā va sākhaḥ uddhapādo⁷ avamsiro
appatitṭhe anālambe giriduggasmi pāpatam. 192.
16. Yasmā ca vāri gambhīram tasumā na samabhajjisam⁸,
tattha sesim nirānando anūnā dasa rattiyo. 193.
- 15 17. Ath' ettha kapi-m-āgañchi⁹ gonaṅgulo¹⁰ daricaro
sākha [hi] sākham vicaranto¹¹ khādamāno dumapphalam,
so maṃ disvā kisaṃ paṇḍum kāruṇṇam akaram¹² mayi: 194.
18. Ambho ko nāma so ettha evaṃ dukkhena aṭṭito,
manusso amanusso vā attānam me pavedaya. 195.
- 20 19. Tass' añjalim paṇāmetvā idaṃ vacanam abravim:
manusso 'ham vasam patto. sā me n' atthi ito gati,
tam vo¹³ vadāmi: bhaddam vo¹³. tvaṃ ca me saraṇam bhava¹⁴. 196.
20. Garusilam¹⁵ gahetvāna vicari pabbate kapi,
silāya yoggaṃ katvāna nisabho etad abravi: 197.
- 25 21. Ehi me piṭṭhim āruya gīvaṃ gaṇhāhi bāluhi¹⁶,
ahan tam uddharissāmi giriduggato vegasā. 198.
22. Tassa tam vacanam sutvā vānarindassa sirīnato
piṭṭhim āruya dhīrassa gīvaṃ bāhāhi aggahim. 199.
23. So maṃ tato samutṭhāsi tejasī¹⁷ balavā kapi
30 vihaṇṇamāno kicchena giriduggato vegasā. 200.
24. Uddharitvāna maṃ santo nisabho etad abravi:
imgha maṃ sanma rakkhassu, passupissam¹⁸ muhuttakam¹⁹. 201.

¹ Ck -e, C^s -a ² Cks irine, B^d irane ³ Ck vicīṇe, C^s vicīṇe. ⁴ B^d atito.
⁵ B^d āruhi. ⁶ Cks bhañjitā. ⁷ B^d uddham-. ⁸ B^d sampapaṇḍijyam. ⁹ Ck
gañji, B^d gacchi. ¹⁰ B^d -guṭṭho. ¹¹ so all three MSS. ¹² so all three MSS.
for -rā? ¹³ B^d te. ¹⁴ Ck -vam, C^s -ve. ¹⁵ Ck B^d silam. ¹⁶ Cks -hāhi. ¹⁷
Ck terasī, B^d tejasī. ¹⁸ Cks passa-, B^d pasu-. ¹⁹ B^d -tti.

25. Sīhavyagghā¹ ca dīpi² ca acchako kataracchayo
te mañ pamattañ himseyyum, te tvañ disvāna³ vāraya. 202.
26. Evam me paritātūna⁴ passupi so muhuttakam;
tadāham pāpikam dīthim paṭilacchim ayoniso: 203.
27. Bhakkho ayañ manussānañ yathā c' aññe vane migā, 5
yan nūn' imañ vadhivāna chāto khādeyya vānaram. 204.
28. Āsito⁵ ca gamissāmi mamsam ādāya sambalam,
kantāram nittharissāmi, pātheyyam me bhavissati. 205.
29. Tato silam⁶ gahetvāna matthakam sannitālayim⁷,
mama hatthakilantassa⁸ pahāro dubbalo ahu. 206. 10
30. So ca vegen' udappatto⁹ kapi ruhiramakkhito
assupunñehi nettehi rodanto mañ udikkhati: 207.
31. Māyyo¹⁰ mañ kari¹¹, bhaddan te, tvañ ca nām' edisañ kari,
tvañ ca kho nāma dīghāyu¹² aññam¹³ vāretum arahasi. 208.
32. Aho vata re purisa tāva dukkarakāraka¹⁴ 15
edisā visamā duggā papātā uddhaṭo¹⁵ mayā. 209.
33. Anīto¹⁶ paralokā va dubbheyyam¹⁷ mañ amaññatha,
tañ tena¹⁸ pāpadhammena¹⁹ pāpam pāpena cintitañ. 210.
34. Mā²⁰ h' eva tvañ adhammaṭṭha vedanañ kaṭukam phusi,
mā h' eva pāpam kammantañ phalañ velum va tañ²¹ vadhi. 211. 20
35. Tayi me n' atthi vissāso, pāpadhammañ amaññatha²²,
ehi me piṭṭhito gaccha dissamāno va santike. 212.
36. Mutto si hatthā vālānañ²³, patto si mānusiñ padam,
esa maggo adhammaṭṭha, tena gaccha²⁴ yathāsukham. 213.
37. Idam vatvā giricaro rahade²⁵ pakkhalya matthakam 25
assūni sampamaññitvā tato pabbatam āruhi. 214.
38. So 'ham tenābhisatto²⁶ 'sni pariāhena aṭṭito²⁷,
ḍayhamānena gattena vārim²⁸ pātum upāgamim. 215.
39. Agginā viya santatto rahado ruhiramakkhito
pubbalohitasamkāso sabbo²⁹ me samapajjatha³⁰. 216. 30

¹ Bđ sīhā byaggbā. ² all three MSS. -i. ³ Bđ -ni. ⁴ Ck -tetuna, Cs -tātūna? Bđ -ttātūna. ⁵ Ck āsino, Cs āsito? Bđ asito. ⁶ all three MSS. si-. ⁷ Cs -layiñ, Bđ -layi. ⁸ Cs bhatta-, Bđ -gatta-, Bđ -gattam-. ⁹ Bđ -naduppatto. ¹⁰ Ck māyye. ¹¹ Cks omit kari. ¹² Bđ dīghāyu. ¹³ Bđ -e. ¹⁴ Ck -kā, Bđ -rikam. ¹⁵ Bđ -to. ¹⁶ Ck ānito, Bđ anito. ¹⁷ Cks dumbheyya. ¹⁸ Cks tetani. ¹⁹ Bđ -kammena. ²⁰ Cks me. ²¹ Cks va kam. ²² Cks asaññata. ²³ Ck vālā-. ²⁴ Ck -e. ²⁵ Bds ruhiram. ²⁶ Cks tenābhisatto, Bđ tenābhisitto. ²⁷ Ck aṭṭhi-, Bđ aṇḍito. ²⁸ Bđ -i. ²⁹ Cks -e. ³⁰ all three MSS. sammap-.

40. Yāvanto udabindūni kāyasmim nipatimsu me
tāvanto gaṇḍū¹ jāyetha addhabeluvasādisā². 217.
41. Pabbinnā paggharimsu me³ kuṇapā pubbalohitā,
yena yen' eva⁴ gacchāmi gāmesu nigamesu ca 218.
- 5 42. Daṇḍahattā nivārenti itthiyo purisā ca mañi:
okkita⁵ pūtigandhena māssu orena-m-āgamā⁶. 219.
43. Etādisam idam dukkham sattavassāni dāni me
anubhomi sakam kammaṃ pubbe dukkatam attano. 220.
44. Tam vo vadami bhaddam vo yāvant' ettha samāgatā: (Dhp. v. 337.)
māssu mittānam dubbhittho⁷, mittadubbho⁸ hi pāpako. 221.
- 10 45. Kuṭṭhi kilāsi bhavati yo mittānam idha⁹ dubbhati,
kāyassa bhedā mittaddu¹⁰ nirayam [so] upapajjati. 222.

- Tattha kusalo ti yathā cheko kusalo katheti¹¹ tathā¹² kathessāmi, go-
gaveso ti natthagone¹³ gavesanto, accasarin ti manussapatham atikkamitvā
15 Himavantam pāvisim, araṇṇe ti arājake¹⁴ suṇṇe, irine¹⁵ ti sukkhakanāre,
vicine¹⁶ ti vitte¹⁷, vippanattho ti maggamūlho, bubhukkhito ti sañ-
jātabubhukkho chātājḥatto, papatam abhilaṃbantaṃ ti papātaabhimukham¹⁸
olambantaṃ, sampannaphaladhārin ti madhuraphaladhārinam, vatasītāniti
pathamam tāva vātapatitāni khādini¹⁹, tattha²⁰ hessāmīti tasmim rukkhe
20 suhito bhavissāmīti āruḷho 'mhi, tato sā²¹ ti tassa abhipatthitassa atthāya
batthe pasārite sā mayā abhirulhasākhā²² pharasunā chinṇā viya abhañjatha²³,
anālambe ti ālambitatthānarahite²⁴, gīriduggasmin ti girivisame, sesin
ti sayito mhi, kapimāgañchīti²⁵ kapi āgacchi²⁶, gonaṅgulo²⁷ tigunnam²⁸
naṅgutthasadisanaṅguttho, gonaṅguttho²⁹ ti pi pātho, gonaṅgulīti pi paṭhanti,
25 akaram mayiti akari mayi, ambho ti maharāja so kapiṛāja tasmim Nara-
kapapāte³⁰ mama udakapothanasaddam sutvā mañi ambho ti ālapitvā ko
nāma³¹ so ti pucchi, vasappatto ti vyasanam patto³², papātassa vasam
patto³³ ti attho, bhaddam³⁴ vo³⁵ ti tasmā tumhe vadāmi: bhaddam tum-
hākam hotu, garusilan ti maharāja so kapiṛāja maya evam vutte mā bhāyiti
30 mañi assāsetvā pathamam tāva garuṇi silam³⁶ gahetvā yoggaṃ karonto pabbate

¹ Bds gaṇḍu, Cks anu. ² Bd adha- ³ Cks omit me. ⁴ Bd yena ca ⁵ Ck
osakkhitā, Cs osakkitā ⁶ Ck onemāgamam, Cs orena-, Bd orena āmaḥa ⁷ Bd
dubbi-. ⁸ Cks -dubho ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bd -dubbi. ¹¹ Bd -si. ¹² Bds
add vo. ¹³ Bds nattho-. ¹⁴ Bd araṇṇe ti rājake, Cks āraṇṇake ti arājake. ¹⁵
Ck irino, Cs irine, Bds irane. ¹⁶ so Cs; Ck -ne, Bd vivane. ¹⁷ Cks vicitte.
¹⁸ Bd -tābhi-. ¹⁹ Bd omits khā-. ²⁰ Cks omit tattha. ²¹ Bds sākhā. ²² Bd
-hā sākhā. ²³ Ck abhijja, Cs abhijjatha, Bd abhañcatha-. ²⁴ Bds ālambitabba-.
²⁵ Ck -gacchiti, Cs -gañjiti? Bd -gacchiti. ²⁶ Ck āgacchi, Cs āgañji? ²⁷ Bd
gonaṅguttho. ²⁸ Ck gunṇā, Cs gunṇa. ²⁹ Bd omits go-. ³⁰ Bd -ke-. ³¹ Cks
-mo ³² Cks panno. ³³ Bd omits va. ³⁴ Cks bhaddam ³⁵ Bds bhaddante.
³⁶ Ck Bd si-.

viçari, nisabho ti purisanisabho uttamavānarindo papātata¹ ¹ thatvā mañ
 etad² abravi, bāhu³ hīti³ dvihi bāhāhi mama gīvañ sugahitañ gañhi⁴, vegasā
 ti vegena, sirimato ti paññāvantassa, aggahin, ti saṭṭhihatthañ Narakapa-
 pātā⁵ vātavegena otaritvā⁶ udakapiṭṭhe ṭhitassa ahañ vegena piṭṭhiñ abhirū-
 hitvā ubbohi bāhāhi gīvañ aggahesiñ, vihaññamāno ti kilanto, kicchena⁷ 5
 'ti dukkhena santo paṇḍito athavā parisanto kilamanto, rakkhassū 'ti ahañ
 tañ uddharanto va⁷ kilanto⁸ muhuttañ vissamanto passupissamān tasmā mañ⁹
 rakkhāhīti, yathā c' aññe¹⁰ vane migā ti sīhādihi¹¹ aññe pi ye imasmiñ
 ṭhāne¹² vālamigā, pāliyañ pana acchako¹³ kataracchayo ti likhanti, pari-
 tātūnañ¹⁴ ti mahārāja eva¹⁵ so kapiṭṭhā mañ attano parittānañ katvā 10
 muhuttañ passupi ayonisomanasikārena, bhakkho ti khādita¹⁶ bhayuttako, āsito
 ti dhāto¹⁶ suhito, sambalan ti pāṭheyya¹⁷, matthakañ sannitālayin¹⁷
 ti tassa vānarindassa matthakañ pabarim¹⁸, sannitālayin¹⁹ ti pi pāṭho, dub-
 balo ahu¹⁹ 'ti na balavā āsi²⁰ yathādhippāyañ na agamāsi, vegena²¹ 'ti mayā
 pahaṭapāsānavegena²¹, udappatto²² ti uṭṭhito, māyyo²³ ti tena mittadūbhi- 15
 purisena²⁴ silāya paviddhāya²⁵ mahācammañ chijjitvā²⁶ olambi, ruhirañ pag-
 ghari, M vedanamatto²⁷ cintesi: imasmiñ ṭhāne añño²⁸ n' atthi, idañ bhayañ
 imañ²⁹ purisañ nissāya uppannañ ti so maraṇabhaya³⁰ bhito olambantañ camma-
 vattim³⁰ hatthena gaṇetvā uppatitvā sākhañ abhiruyha tena pāpēna saddhiñ
 sallapanto māyyo³¹ man ti ādim āha, tattha māyyo³¹ mañ bhaddante ti mā 20
 ayyo³¹ mañ bhaddante ti³² tañ nivāreti, tvañ nāma eva³³ mayā papatā uddhato³¹
 edisañ pharusakammañ mayi kari aho te ayuttañ katan ti, aho vatū 'ti gara-
 hanto eva³⁴ āha, tāva dukkarakāra³⁵ 'ti mayi aparajjanena atidukkaka-
 kammakāra³⁶, paralokā vā 'ti paralokato viya ānito, dūbheyya³⁷ 'ti dūbbhi-
 tabbañ vadhitabbañ, vedanañ kaṭukañ ti eva³⁸ sante pi tvañ adhamma³⁹ 25
 yādisa³⁵ ahañ phusa³⁶ edisa³⁶ vedanañ kaṭukañ mā phusi, tañ pāpa-
 kammañ phalañ veḷu⁴⁰ va tañ mā vadhīti mañ mahārāja piyaputtakañ viya
 anukampi, aha⁴¹ nañ ahañ etad avoca⁴²: ayya mayā katañ dosañ hadaye³⁷ mā
 kari, mā mañ asappurisañ evarūpe araññe mārayi³⁸, ahañ disāmūḷho maggañ
 na jānāmi, attanā katakammañ³⁹ mā⁴⁰ nāsetha, jīvitadānañ me detha, araññā 30
 nīharitvā manussapathe⁴¹ ṭhapethā 'ti eva⁴² vutto so mayā saddhiñ sallapanto
 tayi me n' atthi viśāso ti ādim āha, tattha tayi⁴³ ito paṭṭhāya mayhañ tayi

¹ Bds pabbatapapāte. ² Bd etam. ³ all three MSS, bāhāhīti. ⁴ Cks -a. ⁵ Bd -te. ⁶ Cks notaritvā. ⁷ Bd omits va. ⁸ Bd kilamanto. ⁹ Bs nam. ¹⁰ Cks yo cevaññe. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bd vane. ¹³ Cks acchā-. ¹⁴ Ck -tātūn, Bd parittānā. ¹⁵ Bd omits e-. ¹⁶ Bd khādito. ¹⁷ Ck -tālayin, Bd -tālayin. ¹⁸ all three MSS. -ri. ¹⁹ Cks -tālayin, Bd -tālan. ²⁰ Bd asi. ²¹ Bd pahita-. ²² Cks udapa-. ²³ Ck māyye. ²⁴ Ck -dubbi-, Ck -dūbhī, Bd -dubbi-. ²⁵ Bd paviddhāya. ²⁶ Bd bhijjitvā. ²⁷ Bd -ppatto. ²⁸ Bd -e. ²⁹ Bd omits i-. ³⁰ Bds cammabandhañ. ³¹ Ck Bd -e. ³² Bd omits mā - ti. ³³ Cks -rikā. ³⁴ Bd dubbhi-. ³⁵ Bds adds vedanañ. ³⁶ Bd id-. ³⁷ Cks omit dosañ hadaye. ³⁸ Bd mā nassa. ³⁹ Bd katañ-. ⁴⁰ so all three MSS for mā mañ? ⁴¹ Bd -am.

- vissāso n' atthi, ehīti bho purisa ahaṃ tayā saddhiṃ magge na gamissāmi
 tvaṃ pana ehi mama piṭṭhito avidūre dissamānasarīro va gaccha ahaṃ ruk-
 khaggen' eva¹ gamissāmi, mutto sīti atha maṃ so mahārāja araṇṇā niharitvā
 bho purisa mutto si vālamigānaṃ hatthā², patto si mānusiṃ padan ti
 5 manussupacāraṃ³ āgato si, esa te maggo etena gacca⁴ 'ti āha, giricaro ti
 giricārivanaro, pakkhalyā 'ti dhovitvā, tenābhisatto ti so ahaṃ mahārāja
 tena vānarena abhisatto pāpakamme parinate⁴ tenābhisatto⁵ 'smīti maññamāno
 evaṃ āha, atṭṭito⁶ ti upadduto, upāgamin ti ekaṃ rahadaṃ upagato 'smi,
 samapajjathā⁷ 'ti jāto evarūpo hutvā upatṭhasi, yāvanto ti yattakāni,
 10 gaṇḍū⁸ jāyethā 'ti gaṇḍā jāyimsu, so kira pīpasaṃ sandhāretum asakkonto
 udakañjalim ukkhipitvā⁹ thokaṃ pivitvā sesaṃ saṃre siñci¹⁰, ath' assa tāvad
 eva udabindugananāya addhabeluvapakkapamānā¹¹ gaṇḍā utṭhahiṃsu, tasmā
 evaṃ āha, pabhinna ti te gaṇḍā taṃ divasaṃ eva bhijjitvā kuṇapā¹² pūti-
 gandhikā hutvā pubbalohitaṃ pagghariṃsu, yena 'ti yena¹³ maggena, okkita¹⁴
 15 ti¹⁵ pūtigandhena okkita¹⁶ parikkita¹⁶ parivāritā, māssu orena āgamā ti¹⁷
 dutṭhasatta orena māssu āgamā, amhakaṃ santikaṃ mā agama¹⁸, evaṃ vadanta
 nivārenti¹⁹ attho, dāni me ti mahārāja tato paṭṭhāya idāni sattavassāni mama
 ettakaṃ kalam sakakammaṃ anubhomi, iti so attano mittadūbhikammaṃ²⁰
 vitthāretvā mahārāja maṃ yeva oloketvā evarūpaṃ kammaṃ na kenaci kattabban
 20 ti vatvā taṃ vo ti ādim āha, tattha taṃ ti tasmā yasmā evarūpaṃ kammaṃ
 evaṃ dukkhavipakaṃ tasmā ti attho, kutthi kilasi bhavati vo mittānaṃ idha
 dubbhati kāyassa bhedā mittaddu²¹ nirayam so upapajjati²² ayaṃ abhisam-
 buddhagāthā, bhikkhave yo idha masmiṃ²³ loke mittānaṃ dubbhati himsati
 so evarūpo hoti²⁴ attho
- 25 Tassāpi purisassa raṇṇā saddhiṃ kathentassa kathentass'
 eva paṭhavi vivaram adāsi, taṃ khaṇaṃ nēva cavitvā avicimhi
 nibbatto. Rājā tasmiṃ paṭhaviṃ pavitṭhe uyyānā nikkhamitvā
 nagaraṃ pavitṭho.

- S. i. d. ā „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto mayham
 30 silaṃ²⁵ pavijjhi²⁶ yevā²⁶ 'ti vatvā j. s.: „Tadā mittadūbhipuriso Deva-
 datto ahosi, kapiṛājā ahaṃ evā²⁶ 'ti. Mahākapijātakaṃ.

¹ Bā -ggeheva. ² Cks hattha. ³ Bā adds patto. ⁴ Bā -to. ⁵ Cks tena satto.
⁶ Cks atthi-, Bā aṇḍi-. ⁷ Cks sammāp-. ⁸ Cks andu. Bā gaṇḍu. ⁹ Cks
 udakañjalim-, Bā udakañcalikkhipitvā. ¹⁰ Bā -cati. ¹¹ Bā adhabelupakka-. ¹²
 Cks -pa. ¹³ Bā repeats yena. ¹⁴ Ck okkhitā ¹⁵ Cks add okkita. ¹⁶ Ck
 -kkhata. Ck -kkhita. Bā -kkhitā. ¹⁷ māssu - - ti wanting in Cks. ¹⁸ Bā -siti.
¹⁹ Cks -retti. ²⁰ Bā attanā dubbhi-. ²¹ Bā -dubbhi. ²² all three MSS.
 uppa-. ²³ Bā omits im-. ²⁴ Cks ahositi. ²⁵ all three MSS. silaṃ. ²⁶ Bā
 pativijjhi, cfr. Dh. p. 279.

7. Dakarakkhasajātaka.

Sace vo vuyhamānānan ti. Dakarakkhasajātakaṃ. Tam sabbaṃ Mahāummaggajātake āvibhavissati. Dakarakkhasajātakaṃ.

8. Paṇḍarajātaka.

5

Vikiṇṇavācan ti. Idam S. J. v. musāvādam katvā Deva-dattassa paṭhavipavesanam ā. k. Tadā hi S. bhikkhūhi tassa avanṇe kathite „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musāvādam katvā paṭhavim pavittṭho yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. pañcasatavāṇijā nāvāya samuddam pakkhan- 10
ditvā sattame divase 'atīradassaniyāya nāvāya samuddapittṭhe
bhinnāya tṭhapetvā ekaṃ avasesā macchabhattā¹ ahesum. Eko
pana vātavasena² Karambiyapaṭṭanam nāma pāpuṇi, so sa-
muddato uttaritvā naggabhoggo tasmim paṭṭane³ bhikkhāya
cari. Tam enaṃ manussā „ayaṃ samaṇo apiccho santuttṭho“ 15
ti sambhāvetvā sakkāraṃ karimsu. So „laddho me jīviko-
pāyo“ ti tesu nivāsanapāpuraṇaṃ⁴ dadantesu⁵ pi na icchi⁷.
Te „n' atthi ito uttarim appiccho samaṇo“ ti bhiyyo bhiyyo
pasiditvā tassa assamapadam katvā tattha naṃ vāsesum⁶.
So karambiyaacelo⁸ ti paññāyi. Tassa tattha vasantassa 20
mahālābhasakkāro udapādi, eko nāgarājāpi 'ssa supaṇṇarājā
ca upaṭṭhānaṃ āgacchanti, tesu nāgarājā nāmena Paṇḍaro
nāma. Ath' ekadivasam supaṇṇarājā tassa santikaṃ gantvā
vanditvā ekamantaṃ nisinno evam āha: „bhante amhākaṃ
ñātakā nāge gaṇhantā bahu vinassanti, etesaṃ nāgānaṃ 25
gaṇhananiyāmaṃ¹⁰ mayam na jānāma, gūyhaḥkāraṇaṃ¹¹ kira
nesaṃ atthi, sakkheyyātha¹² nu kho tumhe ete piyāyamānā¹³

¹ Bds macchakacchapabhakkhā. ² Bd -vegana. ³ Bd adds neva ⁴ Bd -topāyo.

⁵ Bd -pāruppanaṃ. ⁶ Bd dentesu; ahesum eko - - - tesu wanting in Ck. ⁷ Bd icchati. ⁸ Bd vāsāpesum. ⁹ Bd -biyam acelo, Cks -biyavelo. ¹⁰ Bd -taniyāmaṃ. ¹¹ Cks gūyhaṃ-. ¹² Bds sakkheyyātha. ¹³ Bd piyamānā.

viya taṃ kāraṇaṃ pucchitun¹ ti. So „sādhū“² 'ti sampaticchitvā supaṇṇarāje vanditvā pakkante³ nāgarājassa āgata-kāle vanditvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ pucchi: „nāgarāja supaṇṇā kira tumhe gaṇhantā bahu vinassanti, tumhe gaṇhantā
 5 katham⁴ gaṇhitum sakkontīti“. „Bhante, idaṃ amhākaṃ guyhaṃ⁵ rahassaṃ, mayā imaṃ kathentena nātisaṃghassa maraṇaṃ ābhataṃ⁶ hotīti“. „Kiṃ pana tvaṃ āvuso 'ayaṃ⁷ aññassa kathessatīti⁸“ evaṃsaññī hosi⁹, nāhaṃ aññassa¹⁰ kathessāmi, attanā¹¹ pana jānitukāmatāya pucchāmi¹², tvaṃ
 10 mayhaṃ saddahitvā nibbhayo hutvā kathehīti“. Nāgarājā „kathemi bhante“ ti vanditvā pakkāmi. Punadivasam¹³ pi pucchi, tadāpi 'ssa na kathesi. Atha naṃ tatiyadivase āgantvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ „ajja tatiyo divaso, mama pucchantassa kimatthaṃ na kathesi¹⁴“. „Tumhe aññassa
 15 ācikkhissathā¹⁵ 'ti bhayena bhante“ ti. „Kassaci na kathessāmi, nibbhayo kathehīti“. „Tena hi bhante aññassa mā kathayitthā“¹⁶ 'ti paṭiññaṃ gahetvā „bhante mayaṃ mahante mahante pāsāṇe gilitvā bhāriyā hutvā nipajjitvā supaṇṇānaṃ āgama-kāle mukhaṃ nibbāhetvā dante vivaritvā supaṇṇe ḍasitum
 20 gacchāma¹⁷, te āgantvā amhākaṃ sīsaṃ gaṇhanti, tesam¹⁸ amhe garubbhāre hutvā nipanne uddharitum vayamantānaṃ¹⁹ nēva udakaṃ ottharati, te anto udake yeva maranti, iminā kāraṇena bahū supaṇṇā vinassanti, tesam²⁰ amhe gaṇhantānaṃ kiṃ sīsena gahitena, bālā naṅguṭṭhe²¹ gahetvā amhe heṭṭhā-
 25 sīsake²² katvā gahitaḡocaraṃ²³ mukhena chaḍḍāpetvā lahu-
 ke katvā gantum²⁴ sakkontīti“. Iti so attano rahassa-kāraṇaṃ tassa dussīlassa kathesi. Atha tasmiṃ pakkante supaṇṇarājā āgantvā karambiyaacelakaṃ²⁵ vanditvā „kiṃ bhante pucchitaṃ te nāgarājassa guyhakāraṇaṃ²⁶ ti āha. So

¹ Ck pakkhante. ² Bđ guyha. ³ Bđ ahataṃ, Cks āvātaṃ. ⁴ Bds ahaṃ. ⁵ Bđ kathissāmi, B² kathissanti. ⁶ Bds ahoṣīti ⁷ Bđ aññānaṃ. ⁸ Bđ -no ⁹ Cks pucchi. ¹⁰ Bđ -se. ¹¹ Bđ icchāma. ¹² Bđ vāyamaṇa. ¹³ Bđ -ena. ¹⁴ Bđ sise. ¹⁵ Ck -ti, Bđ gahitaṃ. ¹⁶ Cks add na. ¹⁷ Bđ -laṃ. ¹⁸ Cks guyhaṃ-.

„āma āvuso“¹ ti vatvā sabbam tena kathitaniyāmen' eva
 kathesi. Tam sutvā supaṇṇo „nāgarājena ayuttam katam"²,
 ñātīnam nāma nassananiyāmo parassa na³ kathetabbo, hotu
 ajja mayā supaṇṇavātam⁴ katvā paṭhamam evam⁵ eva gahe-
 tum vaṭṭatīti“ so supaṇṇavātam katvā Paṇḍaranāgarājānam⁶ 5
 naṅguṭṭhe⁶ gahetvā hetthāsīsakam⁷ katvā gahitagocaram⁸
 chaddāpetvā uppatitvā ākāsam pakkhandi. Paṇḍarako⁹ ākāse
 hetthāsīsakam olambanto „mayā va¹⁰ mama dukkham ābha-
 tan“ ti paridevanto āha

1. Vikiṇṇavācam anigūlhamantaṃ¹¹ 10
 asaṇṇātaṃ aparicakkhitāram¹²
 bhayaṃ tam anveti¹³ sayam abodham¹⁴
 nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 223.
2. Yo guyhamantaṃ parirakkhaneyyam¹⁵ 15
 mohā naro saṃsati bhāsamāno¹⁶
 tam bhinnamantaṃ bhayaṃ¹⁷ anveti khippaṃ
 nāgaṃ yathā Paṇḍarakaṃ supaṇṇo. 224.
3. Nānumitto garuṃ¹⁸ atthaṃ guyhaṃ vedetum arahati
 sumitto ca asaṃbuddhaṃ sambuddhaṃ vā¹⁹ anatthavā. 225.
4. Vissāsam āpajjim²⁰ ahaṃ: acelo 20
 samaṇo ayaṃ sammato bhāvitatto,
 tassāham akkhiṃ vivariṃ guyhaṃ atthaṃ²¹,
 ātītamatto kapaṇo²² rudāmi. 226.
5. Tassāham paramaṃ brahme guyhaṃ²³ 25
 vācam h' imaṃ nāsakkhi saṃyametum,
 tappakkhato hi bhayaṃ āgataṃ mama,
 atītamatto kapaṇo²² rudāmi, 227.

¹ Bā kāraṇanti āmāvuso. ² Bā ak-. ³ Bā omits na. ⁴ Bā -vākam. ⁵ Bā etam. ⁶ ti vatvā - - naṅguṭṭhe wanting in Ck. ⁷ Bā sīsam. ⁸ Ck -te-. ⁹ Ck -ra, Bā -ro. ¹⁰ Bā omits va. ¹¹ Bā -guyha-. ¹² Bā aparirakkhi-. ¹³ Ck anve. ¹⁴ Ck akkho-, Cā akho-. ¹⁵ Bā -rakkheyyam. ¹⁶ Bā hā-. ¹⁷ so all three MSS. for bhay'. ¹⁸ Bā guru. ¹⁹ Ck ca. ²⁰ Bā -i. ²¹ Ck Bā guyha-mattam, Cā guyhamatthaṃ for guyhatthaṃ? ²² Bā -ṇam. ²³ so all three MSS. for tassāha brahme paramaṃ guyhatthaṃ?

6. Yo ve naro suhadam maññamāno
guyham attham samsati dukkulīne'
dosā bhayā athavā rāgaratto
pallittho³ bālo asamsayam so. 228.
- 5 7. Tirokkhavāco³ asatam pavitttho
yo samgatissu⁴-m-udireti⁵ vākyam
āsiviso dummukho ty-āhu tam naram,
ārā⁶ arā⁷ samyame tādīsamhā. 229.
- 10 8. Annam pānam kāsikam⁸ candanañ ca
manāpittthiyo mālāmucchādananā ca
ohāya gacchāmase sabbakāme,
supanna pānupagatā va ty-amhā⁹ 'ti. 230.

Tattha vikiṇṇavācan ti patthavācanam, anigūḷhamantan¹ apaticchannamantan, asaṇṇatan ti kāyadvārādini rakkhitum asakkontam, apari-
15 cakkhitāran¹⁰ ti ayaṁ mayā kathitamantan rakkhitum¹¹ na¹² sakkhissatīti
puggalam oloketum upaparikkhitem asakkontam, bhayam tan¹³ ti tam imehi
catūhi āṇehi samannāgataṁ abodham¹⁴ nippaṇṇam puggalam sayamkatam eva
bhayam anveti¹⁵ yathā mam Paṇḍarakam nāgam supanno anvāgato ti, sam-
sati bhāsamāno ti rakkhitum asamattassa pāpapurissassa bhāsamāno ka-
20 theti¹⁶, nānumitto ti na anumitto anuvattanamattena¹⁶ yo mitto na hadayena
so guyham¹⁸ attham jānitum nārahātīti¹⁹ paridevati, asambuddhan ti asam-
buddham ajānanto, appaṇṇo ti attho, sambuddhan ti sambuddham jānanto
ti attho, i v. h.: yo pi suhadayo mitto apaṇṇo sapaṇṇo pi vā yo²⁰ anattavā
anattacaro so pi guyham veditum nārahāt' evā²¹ 'ti. samaṇo ayan ti ayaṁ
25 samaṇo ti ca lokasammato ti ca bhāvitatto ti ca maññamāno aham etasmim
vissāsam āpajjim, akkhiṁ ti kathesiṁ, atītamatttho ti atītattho atikkha-
tattho hutvā idāni kapaṇam rudāmīti paridevati, tassā²² 'ti tassa acelassa
brahme ti supannam ālapati, samyametun ti idam²¹ guyham vācam ra-
hassakāraṇam²² rakkhitum guyhitum²³ na²⁴ sakkhiṁ, tappakkhatohīti idāni
30 idam bhayam mama tassa acelassa pakkhato²⁵ koṭṭhāsato santikā āgataṁ itī
atītattho kapaṇam rudāmīti, suhadan ti suhado me ayan ti maññamāno.

¹ Cks -no. ² so Cs; Ck pallitto, Bds pallatthito. ³ Ck nirukkha-, Cs rika-
rukkha-. ⁴ Bd -tisu, Cks -tisa. ⁵ Bs sumu-. ⁶ Bds arā. ⁷ Cs arā. ⁸ Bd
-ka. ⁹ Bd -guyha-. ¹⁰ Ck parinakkhi-, Cs paricakkhi-, Bd aparirakkhi-. ¹¹
Cks add rakkhissati. ¹² Bd nā. ¹³ Bd bhayamanveti. ¹⁴ Ck akhodaṁ, Cs
akhodaṁ corr. to abo-. ¹⁵ Cks ārocati. ¹⁶ Bd kathesi. ¹⁷ Cks -mantena. ¹⁸
Cs Bd -a. ¹⁹ Bd araha-. ²⁰ Cks so. ²¹ Bd imam. ²² Cks rahassam-. ²³ Bds
rahitum o: gu-. ²⁴ Bd nā. ²⁵ Ck ra-.

dukkulīne ti akulīne¹ nice, dosā ti etehi dosādīhi kāraṇehi yo evarūpe²
 guyhaṃ saṃseati so bālo asaṃsayāṃ pallatthito³ parivattetvā patito⁴ hato yeva
 nāmā⁵ 'ti attho, tirokkhāvāco ti attano⁵ vācam bhāsītukāmo⁶ tassa tirokkha-
 kattā⁷ paṭicchannavāco⁸, asataṃ pavittṭho ti asappurisaṇaṃ antaraṃ pa-
 vitṭho asappurisesu pariyaṇṇo, saṃgatisuṇudīretṭi⁹ saṃgatisu udīreti 5
 yo evarūpo paresaṃ rahassaṃ sutvā parisamajjesu asukena asukaṃ nāma
 kataṃ vā vuttaṃ vā ti vākyāṃ udīreti taṃ naraṃ āsiviso dummukho pūti-
 mukho ti āhu, tādisamhā puriṣā āra¹⁰ saṃyame dūradūrato¹¹ virameyya,
 parivajjeyyā¹² 'ti attho, mālamucchādānañcā¹³ 'ti mālā¹⁴ ca dibbaṃ catu-
 jātigandhaucchādānaṃ ca¹⁵, ohāyā¹⁶ 'ti etehi¹⁷ dibbaṇṇādayo sabbakāme ajja 10
 mayāṃ ohāya chaḍḍetvā gamissāma, supaṇṇapāṇupagatāvatyamaḥā¹⁸ 'ti bho
 supaṇṇa pāṇehi upagatā va te amhe¹⁸ saraṇaṃ no hohīti.

Evam Paṇḍarako ākāse heṭṭhāsīsako olambanto aṭṭhahi
 gāthāhi paridevi¹⁹. Supaṇṇo tassa paridevanasaddaṃ sutvā
 „nāgarāja attano rahassaṃ acelakassa kathetvā idāni ki- 15
 matthaṃ paridevasīti“ taṃ garahitvā

9. Ko n' idha tinnāṃ garaḥaṃ upeti
 asmiṃ dha loke pāṇabhū³ nāgarāja:
 samaṇo supaṇṇo athavā tav' eva,
 kimkāraṇā Paṇḍaraka-ggahīto ti gātham āha. 231. 20

Tattha konidhā¹ 'ti idha amhesu tīsu janesu ko nu, asmiṃ²⁰ dhā¹ 'ti
 ettha, idhā¹ 'ti nipātamattaṃ, asmiṃ loke ti attho, pāṇabhū¹ ti pāṇabhūto,
 athavā tavevā¹ 'ti udāhu tava yeva, tattha samaṇaṃ tāva mā garaḥa, so hi
 upāyena taṃ rahassaṃ pucchī, supaṇṇaṃ pi mā garaḥa, ahaṃ pi tava²¹ pac-
 catthiko, Paṇḍarakaggahīto ti samma Paṇḍaraka ahaṃ kimkāraṇā supaṇṇena 25
 gahito ti cintetvā pana attānaṃ eva garaḥa tayā hi rahassaṃ kathentena attanā
 va attano anatto kato ti ayam ettha adhippāyo.

Taṃ sutvā Paṇḍarako itaraṃ gātham āha:

10. Samaṇo ti²² me sammatatto ahosi
 piyo ca me manasā bhāvitatto, 30

¹ B^d akusalaje, B^s akulaje. ² B^d -paṃ. ³ so all three MSS. ⁴ B^d pāpito. ⁵
 C^k add yā. ⁶ B^d kathetu-. ⁷ C^k tirokatatthā, C^s tirokatattā. ⁸ B^d apati-. ⁹
 C^k saṃhatīsa-, C^s saṃgatisa-. ¹⁰ B^d arā arā. ¹¹ B^d omits dūra. ¹² all three
 MSS. -yyan-. ¹³ C^k mālāucchā-. ¹⁴ B^d -lām. ¹⁵ B^d -jātiyagandhañca-. ¹⁶
 C^k -ya. ¹⁷ B^d omit hi. ¹⁸ B^d amhaṃ. ¹⁹ B^d -viti. ²⁰ all three MSS.
 asmi. ²¹ B^d tāva. ²² C^k hiyo.

tasmāham¹ akkhiṃ vivariṃ gūyham attham²,
atītamatto kapaṇam rudāmīti. 232.

Tattha sammattatto ti so samaṇo mayham sappuriso ayan ti sammata-
bhāvo³ ahoṣi, bhāvitatto ti sambhāvitabhāvo³ ca me ahoṣi.

5 Tato supaṇṇo catasso gāthā abhāsi:

11. Na c' atthi satto amaro pathavyā,
paññāvidhā n' atthi na⁴ ninditabbā⁵,
saccena dhammena dhiyā⁶ damena
alabbham avyāharatī naro idha. 233.

10 12. Mātāpitā paramā bandhavānam,
nāssa⁷ tatiyo⁸ anukampak' atthi,
tesam pi gūyham paramam na samse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 234.

13. Mātāpitā bhaginī bhātaro ca
15 sabhāya vā⁹ yassa hontī¹⁰ sapakkhā
tesam pi gūyham paramam na samse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno. 235.

14. Bhariyā ce purisaṃ vajjā komārī piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā nātisaṃghapurakkhatā
20 tassāpi gūyham paramam na samse
mantassa bhedaṃ parisamkamāno ti. 236.

Tattha amaro ti amaranasabhāvo satto nāma n' atthi, paññāvidhā
natthīti nakāro padasandhikaro, paññāvidhā atthīti attho, i. v. h.: nāgarāja
loke amaro pi n' atthi, paññāvidhāpi atthi, sā aññesaṃ paññākoṭṭhāsasamkhātā
25 paññāvidhā attano jīvitahetu na ninditabbā ti, athavā paññāvidhā ti
paññāsadisā na¹¹ ninditabbā¹² nāma, paññājātidhammā¹³ n' atthi, tam
kasmā nindastī, yesaṃ pana paññāvidhānam pi na ninditabban ti pi pātho
tesam¹⁴ ujukam eva saccenā¹⁵ ti ādisu vacīsaccena ca sucaritadhammena ca
paññāsasamkhātāya dhiyā¹⁶ ca indriyadamanena¹⁶ alabbham dullabbham attha-
30 samāpattiphalanibbānasamkhātam¹⁷ pi¹⁸ visesaṃ avyāharatī¹⁹ āvahati tam

¹ Bā tassā-. ² so all three MSS. for gūyhattham? ³ Cks -tasabhāvo. ⁴ Cks
omit na. ⁵ Cks nandi-. ⁶ Cks viyā, Bā dhitiyā for dhiccā, Bā dhitiyā. ⁷ Bā
nassa. ⁸ Bā tiyo; read na assa tacco? ⁹ C sabbhāvā, Bā sabhāvā. ¹⁰ all three
MSS. -i. ¹¹ Ck omits na. ¹² Ck nandi-. ¹³ Ck amñāchātīdhammā, Bā aññā-
dhammājāti. ¹⁴ Cks tejasam. ¹⁵ Cks viyā, Bā dhitiyā, Bā vīthiyāya. ¹⁶ Bā
-dhammena. ¹⁷ Bā -pattimaggaphala-. ¹⁸ C s hi ¹⁹ Bā abyā-.

nippādeti¹ naro idha, tasmā nārahasi² acelam ninditum, attānam eva garaha,
 acelena hi attano paññāvantatāya³ upāyakusalatāya tam⁴ vañcetvā tvaṃ⁵ ra-
 hassaṃ gūḷhamantaṃ⁶ pucchito ti attho, paramā ti ete ubho bandhavānaṃ
 uttamabandhavā nāma, nassa⁷ tatiyo ti assa puggalassa mātāpitūhi añño
 tatiyo satto anukampako nāma n' atthi mantassa bhedaṃ parisamkamāno 5
 paṇḍito, tesam mātāpitunnam pi paramaguyhaṃ na samseyya, tvaṃ pana
 mātāpitunnam pi akathetabbaṃ acelassa kathesi ti attho, sabhāya⁸ vā ti suha-
 dayamittā vā, sapakkhā⁹ ti petteyyamātulapitucchāmātucchādayo samāna-
 pakkhā nātayo¹⁰, tesampīti nesaṃ¹¹ pi nātimittānaṃ na kathesya, tvaṃ
 pana¹² acelakassa kathesi, attano va kujjhassū 'ti dīpeti, bhariyā vā¹³ ti 10
 komāri piyabhāpini¹⁴ puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā 'ēvarūpa bhariyāpi
 ce¹⁵ ūcikkhāhi me tava guyhaṃ ti vadeyya tassāpi na samseyya.

Tatoparā¹⁶:

16. Na guyhaṃ atthaṃ vivareyya rakkheyya naṃ yathā nidhiṃ,
 na hi pātukato sādhu guyho¹⁷ attho pajānatā¹⁸. 237. 15
16. Thiyā¹⁹ guyhaṃ na samseyya amittassa ca paṇḍito
 yo cāmisena²⁰ samhīro²¹ hadayatthe no ca yo naro. 238.
17. Guyhaṃ atthaṃ asambuddhaṃ sambodhayati yo naro
 mantabhedabhayā tassa dāsabhūto titikkhati. 239.
18. Yāvanto purisass' atthaṃ guyhaṃ jānanti mantinaṃ 20
 tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyhaṃ na vissaje²². 240.
19. Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ,
 rattim giram nāvelam pamuñce,
 upassutikā hi suṇanti mantaṃ,
 tasmā manto khippam upeti bhedaṃ ti 241. 25
- pañca gāthā Ummaggajātaka Pañcapaṇḍitapañhe āvibhavissanti²³.

Tatoparāsu:

20. Yathāpi assa²⁴ nagaram mahantaṃ
 ālārakaṃ²⁵ āyasaṃ Bhaddasālaṃ

¹ C^s B^d nippā-. ² B^d nāharasi. ³ B^d paññāvantāya. ⁴ B^d omits tam. ⁵ C^s
 omit tvaṃ. ⁶ B^d guyha-. ⁷ B^d nassa. ⁸ all three MSS. sabhāya. ⁹ C^s saparikkhā.
¹⁰ C^s B^d nāti-. ¹¹ B^ds ete-. ¹² C^s adds mātāpitunnampi akathetabbaṃ. ¹³
 B^ds ce. ¹⁴ B^d adds ti. ¹⁵ C^s me. ¹⁶ B^d adds āha. ¹⁷ C^s -am. ¹⁸
 B^ds -to. ¹⁹ C^s piyā, B^d tiyā. ²⁰ C^s -naṃ. ²¹ all three MSS. -hi-. ²² B^d
 vissaje ²³ C^s -ssati. ²⁴ B^ds aya. ²⁵ B^ds advār-.

samantakhātāparikhāupetaṃ

evam pi me te idha guyhamantā. 242.

21. Ye guyhamantā avikiṇṇavācā

daḷhā sadatthesu narā dujivhā¹

5 ārā amittā vyavajanti tehi

āsivisā vā-r-iva sattusaṃghā² ti dvīsu gāthāsu. 243.

Bhaddasālan ti āpanādihi³ sālādihi sampannam, samantakhātā-
parikhāupetaṃ ti samantakhātāhi⁴ parikhāhi upetaṃ⁵. evampi me ti
evam pi mayham te purisā khāyanti katara ye idha guyhamantā, i. v. h.: yathā
10 ālādvārakassa⁶ ayomayanagarassa manussānam upabhogo⁷ paribhogo anto hoti
na abbhantarimā bahi nikkhamanti na bāhirā anto pavisanti aparāparaṃ sañ-
cāro⁸ chijjati gūḷhamantā⁹ purisā evarūpā honti attano gūḷham¹⁰ attano anto
yeva jīrāpenti¹¹ na aññassa kathentīti, daḷhā sadatthesū 'ti' attano atthesu
thirā, dujivhā ti Paṇḍarakam¹² nāgam ālapati, vyavajantīti paṭikkamanti,
15 āsivisā vāriya sattusaṃghā¹³ ti ettha vā 'ti nīpātamatam, āsivisā sattu-
saṃghāriyā¹⁴ 'ti attho, yathā āsivisato sattusaṃghā¹⁵ jīvitukāmā manussā ārā
paṭikkamanti evam tehi guyhamantehi narehi¹⁶ ārā amittā paṭikkamanti¹⁷.
upagantum otāram¹⁸ na labhantīti vuttam hoti.

Evam supañṇena dhamme kathite Paṇḍarako:

20 22. Hitvā¹⁹ gharam pabbajito acelo

naggo muṇḍo carati²⁰ ghāsahetu,

tamhī nu kho vivarim²¹ guyham attham²²,

atthā ca dhammā ca avāgat' amhā²³. 244.

23. Kathamkaro cā hi²⁴ supañṇarāja²⁵

25 kimsīlo kena²⁶ vatena vattam

samaṇo caram hitvā mamāyitāni

kathamkaro saggam upeti ṭhānan ti āha. 245.

Tattha ghāsahetū 'ti nissiriko kucchipūranatthāya khādanīyabhojanīyam²⁷
pariyesanto carati, avāgatamhā²⁸ ti apagatā parihīn' amhā, kathamkaro

¹ B^d dujivā. ² C^k satthu-, B^d satta saṅkhā. ³ B^d āpanādihi sālāhi. ⁴ B^d samantā-. ⁵ B^d upagatam. ⁶ so C^k for āla-? C^s āvarakassa, B^d advār-. ⁷ B^d -ga. ⁸ B^d -caro. ⁹ B^d guyha-. ¹⁰ B^d guyham-. ¹¹ C^k B^d ji-. ¹² B^d -ka. ¹³ B^d satta-, B^s santa-. ¹⁴ C^k -gharivā, C^s -ttusaṃghāriyā corr. to -gharivā, B^d satta-saṅkhāriyā, B^s santasaṃghā-. ¹⁵ B^d satta-saṅkhā. ¹⁶ B^d na-garehi. ¹⁷ B^d atikkamanti. ¹⁸ B^d okāsam. ¹⁹ B^d hitvāna. ²⁰ C^k vicarati. ²¹ C^k vicarim. ²² C^k B^d guyhamattam. ²³ B^d apagatamhā. ²⁴ C^s ca hi, B^d hoti. ²⁵ C^k -jā. ²⁶ so all three MSS. for koneva? ²⁷ B^d -ye.

cā¹ ti idaṃ nāgarājā naggassa samañābhāvaṃ² ūtvā samaṇapattipattim pucchanto āha. tattha kiṃsīlo ti katarena ācārena samannāgato, kena vatenā³ ti katarena⁴ vatasaṃmādanena vattanto, samaṇo caraṇa ti⁵ pabbajjāya⁶ sañcāranto⁷ tañhāmamāyitāni⁸ hitvā kathaṃ samitapāpasamaṇo nāma hoti, saggaṇa ti kathamkaronto ca suttu aggaṃ devanagaraṃ samaṇo upeti.

5

Supaṇṇo āha:

24. Hiriyā titikkhāya daṇeṇa khantiyā
akkodhano pesuṇiyāṃ pahāya
samaṇo caraṇa hitvā mamāyitāni
evaṃkaro saggaṇa upeti tṭhānaṃ ti. 246.

10

Tattha hiriyā ti samma nāgarāja ajjhatabhiddhāsamuṭṭhānehi hirottapphehi titikkhāsamkhātāya adbhāvanakhantiyā indriyadaṇeṇa ca upeto akujjhana-sīlo piṇḍavācāṇaṃ pahāya tañhāmamāyitāni ca hitvā pabbajjāya caranto samaṇo nāma hoti, evaṃkaro yeva ca etāni hiriādini ca kusalāni karonto saggaṇa upeti tṭhānaṃ ti.

15

Imaṃ supaṇṇarājassa dhammakathaṃ sutvā Paṇḍarako
jīvitāṃ yācanto

25. Mātā va⁹ puttāṃ taruṇāṃ tanujjāṃ¹⁰
sampaṇṇa taṃ¹¹ sabbagattāṃ phareti¹²
evaṃ pi me tvaṃ pāturaṃ ahu dijjinda¹³
mātā va puttāṃ anukampamāno ti gātham āha. 247.

20

Tass attho: yathā mātā tanujjāṃ¹⁴ attano sarirajātāṃ taruṇaputtāṃ sampassaṃ diṇḍā taṃ¹⁵ ure nipajjāpetvā tṭhānaṃ¹⁶ pāyenti puttasaṃpassena¹⁷ sabbāṃ attano¹⁸ gattāṃ phareti na pi¹⁹ mātā puttato bhāyati na putto mātito evaṃ pi me²⁰ tvaṃ pāturaṃ ahu pātubhūto dijjinda²¹ dijjarāja, tasmā²² mātā va puttāṃ mudukena hadayena anukampamāno maṃ passa jīvitāṃ me dehi:

25

Ath' assa supaṇṇo jīvitāṃ dadanto itaraṃ g. ā.:

26. Hand' ajja tvaṃ muñca vadhā dujivha²³
tayo hi puttā na hi añño atthi:

¹ Cks vā. ² Cks assamaṇā-. ³ Bā adds saha. ⁴ Cks caratitī. ⁵ Cks -jjā. ⁶ Bā caranto. ⁷ Bā tamhā. ⁸ Cks ca. ⁹ Bā tanujjāṃ. ¹⁰ Bā -tā. ¹¹ Cks parehi. ¹² Cks dichinda. ¹³ Cks -jjāṃ. ¹⁴ Ck sampaṇṇaṃ diṇḍā taṃ, Bā sabbassatā, Bā sampassa tā, omitting diṇḍā. ¹⁵ Bā thaññāṃ. ¹⁶ Ck Bā -sampaṇṇa. ¹⁷ Bā adds vā. ¹⁸ Bā hi. ¹⁹ Bā omits me. ²⁰ Cks dichinda, Bā dijjindā ti. ²¹ Bā tasmā. ²² Cks di-

antevāsī dinnako atrajo¹ ca,
rajassu, putt' aññataro me ahoṣīti. 248.

Tattha muncā 'ti muñcarū², ayam eva vā pāṭho, dujivhā 'ti tam ālapati,
año ti año catuttho putto nāma n' atthi, antevāsīti³ sippam vā ugga-
1 hanto⁴ pañham vā sunanto santike vutto⁵, dinnako ti ayam te putto hotū
'ti parehi dinno, rajassū 'ti abhiramassu, aññataro sīti tisu puttesu añña-
taro⁶ antevāsiputto me tvaṃ jāto ti dīpeti.

Evañ ca pana vatvā ākāsa otaritvā tam bhūmiyaṃ
patitṭhāpesi.

- 10 Tam attham pakāseṇto S. dve gāthā abhāsi:
27. Icc-eva⁷ vākyam visajī⁸ supaṇṇo
bhūmyā patitṭhāya dijo dujivham⁹:
mutt' ajja tvaṃ sabbabhayātivatto
thalūdake hohi mayābhigutto. 249.
15 28. Atamkinam yathā¹⁰ kusalo bhisakko
pipāsītānam [udaka] rahado va sīto¹¹
vesmam yathā himasīsiraṭṭitānam¹²
evam pi te saraṇam aham bhavāmīti. 250.

Tattha icceva vākyan ti iti evam¹³ vacanam vatvā tam nāgarājānam
20 vissajjesi¹⁴, bhūmyā ti so sayam pi bhūmiyaṃ patitṭhāya dijo tam dujivham
samassāseṇto mutto ajja tvaṃ ito patṭhāya sabbabhayātivatto thale ca udae ca
mayā bhigutto rakkhito hohīti āha, ātamkinan ti gilānānam, evampi te ti
evam aham tava saraṇam bhavāmīti

- „Gaccha tvaṃ“ ti tam uyyojesi. So¹⁵ nāgabhavanam pāvisi.
25 Itaro pi supaṇṇabhavanam gantvā „mayā Paṇḍarako¹⁶ nāgo
satham katvā saddahāpetvā vissajjito, kīdisam¹⁷ nu kho mayi
tassa hadayaṃ, vimaṃsissāmi nan“ ti nāgabhavanam gantvā
supaṇṇavātam akāsi. Tam disvā nāgo „supaṇṇarājā maṃ
gahetuṃ. āgato bhavissatīti“ maññamāno vyāmasahassamattam
30 attabhāvaṃ māpetvā pāsāṇe ca vālukaṃ ca gilitvā bhāriko¹⁸

¹ Cks -je. ² Ck muñca, Cs muñcā. ³ Bds -vāsi dinnako atrajo cā ti. ⁴ Bđ -hamāno. ⁵ Ck Bđ vutto. ⁶ tisu - - - 10 wanting in Cks. ⁷ Ck iccesu, Cs iccesuva. ⁸ Ck visajim, Cs visapim, Bds vissajji. ⁹ Cks dijuvham. ¹⁰ so all three MSS for va? ¹¹ Cks āno, Bđ sito. ¹² Cks -tṭhitānam, Bđ himasitattitānam; read: himasīsiraṭṭitānam or himasītattitānam? ¹³ Bđ etam. ¹⁴ Bđ vissajjesi vissajjesi. ¹⁵ Bđ adds nāgarājā. ¹⁶ Bđ -ka. ¹⁷ Cks -so, Bđ kiṇḍisam. ¹⁸ Bđ -to.

hutvā naṅgutṭhaṃ heṭṭhā katvā bhogamatthake phaṇaṃ dhāra-
yamāno¹ nipajjitvā supaṇṇarājānaṃ ḍasitukāmo viya ahoṣi.
Taṃ disvā supaṇṇo itaraṃ g. ā.:

29. Sandhiṃ katvā amittena aṇḍajena jalābuja² (= II ^{5.3}_{1.8})
vivariya dāṭhaṃ³ sayasi⁴, kuto taṃ bhayam āgatan ti. 251. 5
Taṃ sutvā nāgarājā tisso gāthā abhāsi:
30. Saṃketh'eva⁵ amittasmim, mittasmim pi na vissase, (II ^{5.3}_{2.2})
abhayā bhayam uppannaṃ api mūlāni kantati. 252.
31. Kathaṃ nu vissase tyamhi yenāsi kalaho kato,
niccayattena⁶ ṭhātabbam, so disamhi⁷ na rajjati. 253. 10
32. Vissāsaya na ca naṃ⁸ vissaseyya,
asaṃkito⁹ ca¹⁰ saṃkito¹¹ bhaveyya,
tathā tathā viññū parakkameyya
yathā yathā bhāvaṃ¹² paro na jaññā ti. 254.

Tattha abhayā ti abhayatṭhānabhūtā¹³ mittamhā bhayam uppannaṃ jīvita- 15
saṃkhatāni mūlāni¹⁴ eva kantati, tyamhīti tasmim, yenāsi yena saddhiṃ
kalaho kato ahoṣi, niccayattena¹⁵ 'ti niccaṃ paṭiyattena¹⁶, so disamhi
na¹⁷ rajjatīti so¹⁸ niccayatto tiṭṭhati¹⁹, so attano sattūhi saddhiṃ vissāsa-
vasena na rajjati, tato tesam yathākāmakaraṇīyo²⁰ na hotīti attho, vissāsaya
ti paraṃ attani vissāsaya, taṃ pana sayam na vissaseyya, parena asaṃkito attā 20
va²¹ taṃ saṃkito bhaveyya, bhāvaṃ paro ti yathā yathā paṇḍito parakka-
mati tathā tathā tassa²² paro bhāvaṃ na jānāti, tasmā paṇḍitena viriyaṃ kat-
tabbam eva 'ti dīpeti.

Iti te aṇṇamaṇṇaṃ sallapitvā samaggā sammodamānā
ubho pi acelassa assamaṃ gamimsu. 25

Tam atthaṃ pakāsento S.:

33. Te devavaṇṇi²³ sukhumālarūpā
ubho samā²⁴ sujayo²⁵ puñṇagandhā²⁶

¹ B^d -ri-. ² B^d -jā. ³ B^d -dādhi. ⁴ C^k sasayi, C^s ḍasasi. ⁵ C^k yaṇ-, B^d
saketeva. ⁶ B^d yatthena. ⁷ B^d risappi, B^s risabbhi. ⁸ C^k na, B^d taṃ. ⁹ C^k
ās-. ¹⁰ C^k omit ca. ¹¹ C^k add ca. ¹² C^k -va. ¹³ C^k -nambhūtā, B^d
abhatṭhānabhūtā. ¹⁴ B^d yatthenā. ¹⁵ niccapiyatthena. ¹⁶ B^d so risabbhi ni.
¹⁷ B^d yo. ¹⁸ B^d niccayatthena abhitiṭṭhati. ¹⁹ B^d -kāmaṇ-. ²⁰ C^k atthāva,
B^s attanā ca. ²¹ C^k ssa. ²² C^k -i, B^d -ā. ²³ C^k omit samā. ²⁴ so C^k;
B^d -yā. ²⁵ B^d pañṇākaṇḍhā.

apāgamuṃ kārāmbiyāṃ¹ acelāṃ
missībhūtā assavāhā va² nāgā ti āha. 255.

Tattha samā ti samānarūpā sadisaṣaṇṭhānā hutvā, sujayo³ ti sucayo⁴
parisuddhā⁵ ayam eva vā pāṭho, puññagandhā⁶ ti katakusalatāya puñña-
5 gandham viṣajjenta⁷ viya⁷, missībhūtā ti hatthena hattham gabetvā kāya-
missībhāvaṃ upagatā, assavāhā va⁸ nāgā ti dhurayuttakā⁹ rathavāhā¹⁰ dve
assā viya purisanāgā¹¹ tassa assamaṃ agamaṃsu, gantvā pana supaṇṇarājā
cintesi: ayaṃ nāgarājā acelassa jīvitaṃ na dassati, etaṃ¹² dussilaṃ na van-
dissamīti so bhi tathvā nāgarājānaṃ eva tassa santikaṃ pesesi.

10 Tam sandhāya S. itaraṃ gātham āha :

84. Tato have Paṇḍarako acelāṃ
sayam [evam] upāgama¹³ idaṃ avoca :
mutt' ajj' ahaṃ sabbabhayātivatto,
na ha¹⁴ nūna tuyhaṃ manaso piy' amhā ti. 256.

1 Tattha piyambā ti dussīlauggabhoggamusāvādi nūna mayaṃ tava manaso
na-ppiyā abumhā ti taṃ paribhāsi.

Tato acelo itaraṃ gātham āha :

35. Piyo hi¹⁵ me āsi supaṇṇarājā
asaṃsayāṃ Paṇḍarakena saccaṃ,
20 so rāgaratto¹⁶ va akāsim etaṃ¹⁷
pāpaṃ kammaṃ sampajāno na mohā ti. 257.

Tattha Paṇḍarakenā 'ti tayā Paṇḍarakena so¹⁸ mama piyataro ahosi
saccam etaṃ, so ti so ahaṃ tasmīṃ supaṇṇe¹⁹ rāgena ratto hutvā etaṃ²⁰
pāpakammaṃ jānanto va akāsim na mohana ajānanto ti.

25 Tam sutvā nāgarājā dve gāthā abhāsi :

86. Na me piyaṃ appiyaṃ vāpi hoti
sampaṣṣato lokam imaṃ paraṃ ca, (IV ¹²⁷/₁₇)
susaññātānaṃ hi viyañjana²¹
asaññato lokam imaṃ carāsi. 258.

¹ C^o kasambī-, B^d karampi, B^s karapi-. ² Ck ca. ³ B^d -yā. ⁴ Ck sumcayo, B^d sujayā. ⁵ Cks -o. ⁶ B^d -khandhā. ⁷ B^d puññakhaudhā viya, Ck -vi. ⁸ Cks ca. ⁹ B^d dhura-. ¹⁰ Cks -ha. ¹¹ Cks -sā-. ¹² Cks evaṃ. ¹³ B^d sayam-
evupāgamaṃ. ¹⁴ B^d hi. ¹⁵ Cks omit hi. ¹⁶ B^d so na rāgaratto. ¹⁷ B^d etaṃ
in the place of metāṃ. ¹⁸ B^d nāgā in the place of so. ¹⁹ B^d -ena. ²⁰ B^d
adds pi. ²¹ Cks piyañjana, B^d viyañj-.

37. Ariyāvākāso si anariyo cāsi
 asaṇṇato saṇṇatasannikāso,
 kaṇhābhijātiko¹ si anariyarūpo,
 pāpaṃ bahuṃ duccharitaṃ acārīti. 259.

Tattha na me ti ambho dussīlanaggamusāvādi pabbajitassa hi imaṃ ca⁵
 paraṃ ca lokam² sampaṣṣato piyaṃ vā me appiyaṃ vāpi me ti na hoti, tvaṃ
 paṇa sasaṇṇatānaṃ silavantaṇaṃ vyañjanaena pabbajitaliṅgena asaṇṇato hutvā
 imaṃ lokam vañcento carasi, ariyāvākāso sīti ariyapatirūpako³, asaṇṇato
 ti kāyādihi asaṇṇato si, kaṇhābhijātiko⁴ ti kālakasabbhāvo, anariyarūpo
 ti abhikasabbhāvo, acārīti akāsi. 10

- Iti naṃ⁵ garahitvā idāni abhisapanto imaṃ gātham āha:
 38. Aduṭṭhassa tvaṃ⁶ dūbhi⁷ dūbhi⁸ ca pisuṇo c' asi⁹,
 etena saccavajjena muddhā [te] phalatu sattadhā ti. 260.

Tass' attho: ambho dūbhi¹⁰ tvaṃ aduṭṭhassa mittassa dūbhi¹⁰ ca pisuṇo
 cāsi, etena saccena muddhā te sattadhā phalatū 'ti. 15

Iti nāgarājassa passantass' eva¹¹ acelassa sīsaṃ sattadhā
 phali, nisinnaṭṭhāne yev' assa bhūmi vivaraṃ adāsi. So
 paṭhaviṃ¹² pavisitvā Avicimhi nibbatti, nāgarājasupannaṛājāno
 pi attano bhavanam eva āgamaṃsu¹³.

- S. tassa paṭhaviṃ pavitṭhabbhāvaṃ pakāsentō osānag. ā.: 20
 39. Tasmā hi mittānaṃ na dubbhitabbaṃ,
 mittadubbhā¹⁴ pāpiyo¹⁵ n' atthi aṇṇo,
 āsittasatto¹⁶ nihato pathavyā,
 indassa vākyena hi saṃvaro hato ti. 261.

Tattha tasmā ti yasmā mittadūbhikammassa¹⁷ pharuso vipāko tasmā, 25
 āsittasatto¹⁶ ti āsittavisena satto¹⁸, indassā 'ti nāgindassa vākyena
 saṃvaro ti¹⁹ saṃvare ṭhito 'smīti paṭiññāya evaṃ²⁰ paññāto²¹ ājīviko hato.

¹ so all three MSS. for -jacco? ² Cks loka. ³ Bd paṭirūpako si. ⁴ Cks -yo.
⁵ Bd taṃ. ⁶ Cks tvaṃ. ⁷ Bd dubbhi, Cks omit dubbhi. ⁸ Bds dubbhi, Ck
 dubbhi, Cs dubbhaṃ omitting ca. ⁹ Bc cāsi. ¹⁰ Cks -i, Bd dubbhi. ¹¹ Bd
 sampas-. ¹² Cc -viyaṃ. ¹³ Bd āgamiṃsu. ¹⁴ Bd mittadubbhā. ¹⁵ Cks
 -ko. ¹⁶ Bd -patto. ¹⁷ Bd -dubbhi-. ¹⁸ Bd patto. ¹⁹ Bd adds ahaṃ. ²⁰
 Cc eva. ²¹ Bd saṇṇāto.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto musā-vādaṃ katvā paṭhavim pavitṭho“ ti vatvā j. s.: „Tadā acelo Devadatto ahosi, nāgarājā Sāriputto, supaṇṇarājā¹ aham eva“ ti. Paṇḍara-jātakam².

5

9. Sambulajātaka.

Kā vedhamānā ti. Idam S. J. v. Mallikam devim ā. k. Vatthum Kummāsapiṇḍajātaka vittharitam eva. Sā pana T-assa tiṇṇam kummāsapiṇḍakānam³ dānānubhāvena tam divasaṃ ũeva raṇṇo aggamahesibhāvaṃ patvā pubbuṭṭhāyikādīhi⁴ pañcavi kalyāṇadhammehi
10 samannāgatā nāṇasampannā Buddhūpaṭṭhāyikā patidevatā ahosi, tassā patidevatābhāvo sakalanagare pākaṭo ahosi. Ath' ekadivasaṃ dh. k. s.: „āvuso Mallikā devī kira vattasampannā patidevatā“ ti. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esā patidevatā
15 yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Brahmadattassa raṇṇo Soṭthiseno nāma putto ahosi, tam⁵ rājā vayappattaṃ uparajje patiṭṭhāpesi. Sambulā nāma aggamahesī ahosi uttamarūpadharā sarīrappabhāsam-pannā, nivāte jalamānā⁶ dīpasikhā viya khāyati. Aparabhāge
20 Soṭthisenassa sarīre kuṭṭham⁷ uppajji, vejjā tikicchitum nā-sakkhimsu. So bhijjamāne kuṭṭhe paṭikkūlo hutvā vippati-sāraṃ⁸ patvā „ko me rajjen' attho, araṇṇe anāthamaraṇaṃ marissāmīti“ raṇṇo ārocāpetvā itthāgāraṃ⁹ chaḍḍetvā nik-khami. Sambulā bahūhi upāyehi nivattiyamānāpi anivattitvā
25 „aham tam sāmī¹⁰ araṇṇe paṭijaggiṣāmīti“ vatvā saddhim yeva nikkhami. So araṇṇaṃ pavisitvā sulabhaphalāphale¹¹ c. āyūdakasampanne¹² padese paṇṇasālaṃ katvā vāsaṃ kappesi. Rājadhītā tam paṭijaggi, katham: sā hi pāto uṭṭhāya assama-padaṃ sammajjitvā pāṇiyaṃ¹³ paribhojanīyaṃ¹⁴ upaṭṭhāpetvā

¹ Bā -ṇno-. ² Bā paṇḍaranāgarārajā-. ³ Bā -piṇḍi-. ⁴ Bā pubbuṭṭhāyikādīhi, Ck pubbuṭṭhakā-, Cc pubbuṭṭhukāyikā-. ⁵ Ck omī tam. ⁶ Ck jalamā, Cc jalamānā. ⁷ Bā kuṭhi. ⁸ Ck -ri, Cc -rī. ⁹ Ck itthā-. ¹⁰ Bā sāmīkam. ¹¹ Bā sulabhamūlapha-. ¹² Bā chāyo-. ¹³ Bā pāniya, Ck pāniyam. ¹⁴ Ck Bā -niyam.

dantakatthañ ca mukhadhovanañ ca upanāmetvā mukhe dhote
 nāñṣosadhāni pimsitvā tassa vaṇe¹ makkhetvā madhurāni
 phalāphalāni khādāpetvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthesu dhotesu
 „appamatto hohi devā“² 'ti vatvā vanditvā³ pacchikhanittiam-
 kuse⁴ ādāya phalāphalathāya araṇṇaṃ pavisitvā phalāphalāni⁵
 āharitvā ekamante ṭhapetvā ghaṭena udakaṃ āharitvā nāñ-
 cunṇehi ca mattikāhi ca Sotthisenaṃ nahāpetvā puna madhura-
 phalāphalāni⁶ upanāmetvā⁷ paribhogāvasāne vāsitaṇṇiyaṃ
 upanāmetvā⁸ sayāṃ phalāphalāni paribhuñjitvā padaratthara-
 kaṃ⁹ saṃvidahitvā tasmiṃ tattha nīpanne tassa pāde dhovitvā¹⁰
 sīsaparikammaṇipitṭhiparikammaṇapādaparikammāni katvā sayana-
 passaṃ upagantvā nipajji¹¹, eten' upāyena sāmikaṃ paṭijaggi.
 Sā ekadivasāṃ araṇṇā¹² phalāphalāni¹³ āharanti¹⁴ ekaṃ giri-
 kandaraṃ disvā sīsato pacchiṃ otāretvā kandaratīre ṭhatvā¹⁵
 „nahāyissāmīti“¹⁶ otaritvā haliddāya sarīraṃ ubbaṭṭetvā¹⁷ na-
 hātvā¹⁸ sudhotasarīrā uttaritvā vākacīraṃ nivāsetvā kandara-
 tīre aṭṭhāsi. Ath' assā sarīrappabhāya vanaṃ ekobhāsaṃ
 ahoṣi. Tasmiṃ khaṇe eko dānavo gocarathāya caranto taṃ¹⁹
 disvā paṭibaddhacitto hutvā gāthadvayam āha:

1. Kā vedhamānā girikandarāyaṃ²⁰
 ekā tuvaṃ²¹ tiṭṭhasi saññatūru²²,
 puṭṭhāsi me paṇipameyyamajjhe,
 akkhāhi me nāmañ ca bandhave ca. 270.
2. Obhāsayaṃ vanaṃ rammaṃ sīhavyagghanisevitaṃ²⁵
 kā vā tvam asi kalyāṇi, kassa vā tvam sumajjhime,
 abhivādemi taṃ bhadde, dānav' āhaṃ, nam' atthu te ti. 271.

Tattha²⁶ vedhamānā ti nahātamatatāya²⁷ sītabhāvena kampamānā,
 aṇṇatūru²⁸ 'ti sampiṇḍitūru²⁹ uttamaśūlakkhaṇe³⁰, paṇipameyya-

¹ Ck vaṇṇo Bđ vaṇe? ² C* adds saṃkappesi. ³ Bđ -kusake. ⁴ Bđ omits phalā.
⁵ Bđ -meti. ⁶ Bđ upanetvā. ⁷ Bđ padarasandharaṃ. ⁸ Bđ -iti. ⁹ Ck -a, Bđ -e.
¹⁰ Bđ -laṃ. ¹¹ all three MSS. -i. ¹² Bđ ṭhapetvā. ¹³ Bđ uppattitvā. ¹⁴ C*
 nahatvā, Bđ nahāyitvā. ¹⁵ Ck tā. ¹⁶ Ck* ekaṃ tvaṃ. ¹⁷ Ck -turu, C* Bđ -turū.
¹⁸ Bđ adds kā. ¹⁹ Bđ nhāna-. ²⁰ all three MSS. -turū. ²¹ Ck* -turu, Bđ
 -turū. ²² Ck Bđ -uru-.

majjhe ti hatthena minitabbamajjhe¹, kā vā tvaṇ ti kā vā tvaṇ, abhivādemīti vandāmi, dānavāhan ti ahaṃ eko dānavo, ayaṃ namakkāro tava atthu, añjalīn te paggaṇhāmīti² avaca.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tisso gāthā abhāsi:

- 5 a. Yo putto Kāsirājassa Sotthiseno ti taṃ vidū
tassāhaṃ Sambulā bhariyā, evaṃ jānāhi dānava,
[abhivādemi taṃ bhante, Sambulāhaṃ, nam' atthu te ti]. 272.
4. Vedehaputto bhaddan te vane vasati āturo,
tam ahaṃ rogasammattaṃ³ ekā ekaṃ upatṭh' ahaṃ. 273.
- 10 6. Ahañ ca⁴ vanam uñchāya⁵ madhumamsaṃ migābilaṃ
yadā harāmi taṃ bhakkho, tassa nūn' ajja nādhatīti⁶. 274.

Tattha Vedeha, putto ti Vedeharājadhītāya putto, rogasammattan⁷ ti rogapīlitaṃ, upatṭhahan ti upatṭhāmi patijaggāmi, upatṭhita⁸ ti pi pātho, vanam uñchāya⁹ 'ti vanam uñchitvā¹⁰ cariyaṃ caritvā. madhumamsaṃ ti
15 nimmakki¹¹ kamadhuṇ ca migābilamamsaṃ ca sihavyagghamigeḥi khāditamamsato
atirittam¹² kotṭhasaṃ, taṃ bhakkho ti yaṃ¹³ āharāmi¹⁴ taṃ¹⁵ bhakkho va,
so mama sāmiko, ta'ssa nūn' ajja āharāmi alabhamānassa
sarīraṃ ātape¹⁶ pakkhittapadumaṃ viya nādhati¹⁷ upatappati milāyati¹⁷.

Tatoparaṃ dānavassa ca tassā ca vacanapaṭivacana-
20 gāthā honti:

- a. Kiṃ vane rājaputtena āturena karissasi
Sambule paricīṇṇena, ahaṃ bhattā bhavāmi te. 275.
7. Sokaṭṭāya¹⁸ durattāya¹⁹ kiṃ rūpaṃ vijjate mama,
aṇṇaṃ pariyesa bhaddan te abhirūpataṃ mayā. 276.
- 25 8. Ehi maṃgirim āruyha, bhariyā mayhaṃ catussatā²⁰,
tāsaṃ tvaṃ pavarā hohi²¹ sabbakāmasamiddhinī. 277.
9. Nanu hāṭakavaṇṇābhe²² yaṃ kiñci manas' icchasi
sabban taṃ pacuraṃ mayhaṃ, ramasv-ajja²³ mayā saha. 278.

¹ Bā namitabba-. ² Ck^s paggaṇh-. ³ Bā sampattari? ⁴ Ck^s addhāma in the place of ahanca. ⁵ Ck^s uñjāya, Bā uñcāya ⁶ Ck^s nāvātīti. ⁷ Bā -pattan. ⁸ Ck^s utṭhitā, Bā upaṭṭhihā. ⁹ Ck^s uñjāya, Bā uñcāya. ¹⁰ Bā uñchā. ¹¹ Bā -a. ¹² Bā adds ahaṃ. ¹³ Bā -miti. ¹⁴ Ck^s omits taṃ. ¹⁵ Bā ātape. ¹⁶ Ck^s nāva-, Bā nādhatīti. ¹⁷ Bā adds āha. ¹⁸ Ck^s sokaṭṭhāya. ¹⁹ Ck^s durattāya. ²⁰ Ck^s matussatā, C^s catussatā? ²¹ Bā hoti. ²² Bā tārakāvaṇṇābhe, B^s bārīta-vaṇṇābhe. ²³ Ck^s ramasajja? C^s ramassajja, Bā rammasvajja.

10. No ce tuvaṃ¹ maheseyyaṃ Sambule² kārayissasi
alam tuvaṃ³ pātarāsāya maññe bhakkhā bhavissasi. 279.
11. Tañ ca sattajaṭo luddo kaḷāro purisādako
vane nāthaṃ⁴ apassantiṃ⁵ Sambulaṃ aggaḥi bhuje. 280.
- 12 Adhipannā⁶ piśācena luddenāmisacakkhunā
sā ca sattuvassam pattā⁷ patim evānusocati. 281. 5
13. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso
yañ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā. 282.
14. Na santi devā, pavasanti nūna, (II ¹²³/₁₅)
na ha⁹ nūna santi idha lokapālā,
sahasā karontānaṃ asaññatānaṃ
na ha⁹ nūna santi paṭisedhitāro¹⁰ ti. 283. 10

Tattha paricijñenā 'ti tena āturena paricijñena kiṃ karissasi, so-
kaṭṭhāyā 'ti sokāturāyā¹¹, sokatṭhāyā ti pi pātho soke thitāyā 'ti attho. du-
rattāyā¹² 'ti duggatakapaṇabhāvappattāyā¹³ attabhāvāyā¹⁴, ehi maṃ ti mā 15
tvaṃ duratt' amhiti¹⁵ cintayī¹⁶, etaṃ mama gīrimbi dibbavimānaṃ ehi, imaṃ
gīriṃ abhiruḥha, catussatā ti tasmīṃ me¹⁷ vimāne aparāpi catussatā bhari-
yāyo atthi, sabbantaṃ ti yaṃ kiñci upabhogaparibhogāyā¹⁸ vatthābharatūdi-
kaṃ¹⁹ icchasi sabbān taṃ nanu mayhaṃ pacuraṃ bahuṃ sulabhaṃ, tasmā
kaṇa' amhiti mā cintayī, ehi mayā saha ramassū 'ti vadati, maheseyyaṃ ti 20
bhadde Sambule no ce me tvaṃ mahesibhāvaṃ kāressasi pariyattā tvaṃ mama
pātarāsāya, tena taṃ balakkārena vimānaṃ nessāmi, tatra maṃ asarigaṇhanti
mama sve pāto va bhakkhā²⁰ bhavissasīti, taṃ eā 'ti evaṃ vatvā so sattaḥi
jaṭāhi²¹ samannāgato²² dāruṇo nikkhantadanto tasmīṃ vane kiñci²³ attano
nāthaṃ apassantiṃ Sambulaṃ bhuje aggaḥesi, adhipannā²⁴ ti ajjhotthaṭā²⁵, 25
āmisacakkhunā ti kilesalolena, patimevā 'ti attano acintetvā patim eva
anusocati, mano hessatīti maṃ cirāyantiṃ viditvā aññathā cittaṃ bhavissati²⁶,
na santi devā ti idaṃ sā dānavena bhuje gahitā devatujjhāpanaṃ²⁷ karonti
āha, lokapālā ti evarūpanāni sīlavantīnaṃ patidevatānaṃ pālakā lokapālā
nūna idhaloke na santīti paridevati. 30

¹ Cks tvaṃ. ² Bā -lā. ³ Cks taṃ. ⁴ Cks -a. ⁵ Bā -i. ⁶ Cks -am. ⁷ Ck
pannā, Bā satthā. ⁸ Cā Bā ca. ⁹ Cā Bā -ca. ¹⁰ Ck paṭime-, Cā paṭice-. ¹¹ so-
kaṭṭhāyā - - - turāya wanting in Cks. ¹² Ck duratthāyā. ¹³ Cks -ppatta. ¹⁴
Ck -vā. ¹⁵ Bā durattimhiti. ¹⁶ Cks cittayī. ¹⁷ Bā omits me. ¹⁸ Bā -gaṃ.
¹⁹ Bā --kiṃ, ²⁰ Cks -o. ²¹ Bā etāhi. ²² Bā adds luddako. ²³ so all three
MSS. ²⁴ Bā -pattā. ²⁵ Ck ajjhetthaṭā, Cā ajjhotthathā, Bā ajhottaṭā. ²⁶ Bā
-tīti. ²⁷ Bā -kujjhā-.

Ath' assā sīlatejena Sakkabhavanam kampi, Paṇḍu-kambalasilāsanaṃ unḥākāraṃ dassesi. Sakko āvajjanto taṃ kāraṇaṃ nātvā vajiraṃ ādāya vegenāgantvā dānavassa matthake tṭatvā itaraṃ g. ā.:

- 5 15. Itthīnam esā pavarā yasassini
 santā samā aggi-r-iv' ¹ uggatejā,
 tañ ce' ² tuvaṃ ³ rakkhasādesi kaññaṃ
 muddhā va ⁴ hi sattadhā te phaleyya,
 mā tvaṃ jahī' ⁵ muñca patibbatā yā 'ti. 284.

- 10 Tattha santā ti upasantā atha vā paṇḍitā nāpasampannā, samā ti kāyavisamādirahitā ⁶, adesīti khādasī ⁷, phaleyyā 'ti iminā ⁸ Indavajjirena paḥaṭṭam bhijjetha, mā tvaṃ jahīti ⁹ tvaṃ imaṃ patibbatam mā vāraya.

- Taṃ sutvā dānavo Sambulaṃ vissajjesi. Sakko puna pi „so esa ¹⁰ evarūpaṃ kareyyā“ 'ti cintetvā dānavaṃ devasaṃ-
 15 khalikāya bandhitvā puna anāgamanāya tatiye pabbatantare vissajjesi, rājadhītarāṃ appamādena ovaḍitvā sakatṭhānam eva gato. Rājadhītāpi atthamite ¹¹ suriye candālokena assamaṃ pāpuṇi.

T. a. p. S. atṭha gāthā abhāsi:

- 20 16. Sā ca assamaṃ āgañchi pamuttā purisāḍakā
 nīlaṃ ¹² phalinasakuṇīva ¹³ gatasimṅgaṃ ¹⁴ va ālayaṃ. 285.
 17. Sā tattha paridevesi ¹⁵ rājaputtī yasassini
 Sambulā utumattakkhā vane nāthaṃ apassantī: 286.
 18. Samaṇe brāhmaṇe vande sampannacaraṇe ise,
 25 rājaputtaṃ apassantī tumhaṃ hi saraṇaṃ gatā. 287.
 19. Vande sihe ca vyagghe ca ye ca aññe ¹⁷ vane migā
 rājaputtaṃ etc. 288.
 20. Tīṇalatāni ¹⁸ osadhyo ¹⁹ pabbatāni vanāni ca etc. 289.
 21. Vande indavarīsāmaṃ ²⁰ rattim nakkhattamālinim ²¹ etc. 290.

¹ Ck aggi pi. ² Ck tace, Bđ bhance. ³ Cks tvaṃ. ⁴ Bđ ca. ⁵ Cks -i, Bđ dhi.
⁶ Bđ -divira-. ⁷ Cks -ti. ⁸ Bđ adds me. ⁹ Bđ dahiti. ¹⁰ Bđ omits so esa.
¹¹ Bđ atthaṅga- ¹² Bđ āgacchi. ¹³ Bđ ninnam. ¹⁴ Ck palinasakuṇīva, C^s palinasakuṇīva, Bđ palinaṃ sakunī ca. ¹⁵ so C^s; Bđ gavāsīṅga, Ck gatasimṅgaṃ.
¹⁶ Ck Bđ -vasi. ¹⁷ Cks canne. ¹⁸ Bđ -tā ca. ¹⁹ Ck osadhye, C^s -ddhyo, Bđ osabyo. ²⁰ Ck indavaraṃ-, C^s indisaraṃ-, Bđ indipari. ²¹ Bđ nikkhitta-.

22. Vande Bhāgīrathīm gaṅgām¹ savantīnaṃ paṭiggahaṃ etc. 291.

23. Vande ahaṃ² [pabbata]rājasetṭhaṃ

Himavantaṃ siluccayaṃ etc. 292,

Tattha nīlaṃ³ phalīnasakuṇīva⁴ 'ti yathā sakunīkā mukhatuṇḍa-
kena rocaraṃ gahetvā kenaci upaddavena sakunapotaḥkēnaṃ phalīnatā⁵ 5
phalīnasakuṇī⁶ nīlaṃ⁷ āgaccheyya yathā vā gatasīmgaṃ ti⁸ nikkhanta-
vacchakaṃ ālayaṃ suññaṃ⁹ vacchakasālaṃ vacchagiddhinī dhenu āgaccheyya
evaṃ suññaṃ assamaṃ [āgañchīti]¹⁰ attho, tadā hi Soṭṭhiseno Sambulāya
cīrayamānāya itthiyo nāma lolā paccāmittaṃ pi me gahetvā āgaccheyyā 'ti
parisaṃkanto paṇṇasālato nikkhamitvā gacchantaraṃ pavisitvā nisīdi, tena 10
vuttaṃ utumattakkhā ti sokavegasamjātena¹¹ unḥautunā¹² mattalocaṇā¹³,
apassantīti tasmiṃ vane nāthaṃ attano patitthaṃ apassantī ito c' ito ca
sandhāvamānā paridevati, tattha samaṇe brāhmaṇe ti samitapāpabāhitapāpa-
samaṇabrāhmaṇena¹⁴ saha silānaṃ¹⁵ aṭṭhanuṇaṃ samūpattinaṃ vasena¹⁶ sam-
pannacaraṇe ise vande ti, evaṃ vatvā rājaputtaṃ apassantī tumbhākaṃ sara- 15
naṃ gat' amhi, sace me sāmikassa nisinnaṭṭhānaṃ jānātha acikkhathā 'ti pari-
devesīti attho, sesagāthāsu pi es' eva nayo, tiṇaḥalātāni osadhyo¹⁷ ti anto-
pheggubāhisāratiṇāni ca latāni ca¹⁸ antosāraosadhiyo ca, imaṃ gāthaṃ tiṇādisu
nibbattadevatā¹⁹ sandhāyāha, indīvarisāmaṇi ti indīvaripupphasamānavannaṃ,
tumbhaṃhīti rattiṃ sandhāya taṃ pi ahaṃ pīti²⁰ āha, Bhāgīrathin²¹ ti 20
evaṃpariyāyanāmikaṃ gaṅgāṃ, savantīnaṃ ti aññesaṃ²² bahunnaṃ nadīnaṃ
paṭiggāhikagaṅgāya nibbattadevataṃ²³ sandhāy' evaṃ āha, Himavante pi es'
eva nayo.

Taṃ evaṃ paridevamaṇaṃ disvā Soṭṭhiseno cintesi: „ayaṃ
atīviya paridevati, na kho paṇ' assā bhāvaṃ jānāmi, sace mayi 25
sinehena etaṃ²⁴ karoti hadayaṃ pi 'ssa phaleyya, parigaṇhis-
sāmi tāva naṃ“ ti gantvā paṇṇasāladvāre nisīdi. Sāpi pari-
devamānā paṇṇasāladvāraṃ gantvā tassa pāde vanditvā
„kuhiṃ gato si devā“ 'ti āha. Atha naṃ 'so „bhadda tvam

¹ Ck bhāgīrasigaṅgā, C^o bhāgīrasigaṅgā, B^d bhagīrasigaṅgā. ² Cks haṃ; read vande 'haṃ pabbataṃsetṭhaṃ'. ³ Ck līnaṃ, C^o līnaṃ; B^d nīḍḍam. ⁴ Ck pā-
līma-, B^d palīma-. ⁵ Ck phalīnatthā, C^o phalīnatthā, B^d palīnatthā? ⁶ Cks
phalīnasakuṇaṃ, B^d palīnasakuṇi, Cks add vā gatasīmgaṃ vā. ⁷ B^d nīḍḍam. ⁸
so C^o; B^d yathā gavāsīṅgavanti. ⁹ Cks -ā. ¹⁰ B^d āgacchati. ¹¹ B^d -vegena-
sañjātena. ¹² B^d unḥena-. ¹³ B^d maṇha- or maṇḍa-. ¹⁴ B^d -pāpe samaṇe
brahmaṇe damnnacaraṇatī. ¹⁵ B^d silena. ¹⁶ B^d adda ca. ¹⁷ Cks -ddhyo, B^d
asabyo. ¹⁸ so B^d; Cks antepheggumhi sāratiṇāni. ¹⁹ B^d -ttā. ²⁰ C^o tampi
ahamaḥbhīti, B^d tamhi amhīti. ²¹ Ck bhāgīrasaṇ, C^o bhāgīrasaṇ, B^d bhagīrasaṇ.
²² Cks aññesaṃ. ²³ B^d -hitaṃ gaṅgāya nibbattaṃ-. ²⁴ Ck ekaṃ, B^d evaṃ.

aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, ajja atisāyaṃ āgatāsīti“ pucchanto gātham āha :

24. Atisāyaṃ vatāgañchi¹ rājaputti yasassini,

kena nu 'jja² samāgañchi³, ko te piyataro mayā ti³. 393.

5 Atha naṃ sā „ahaṃ⁴ ayyaputta phalāphalāni ādāya āgacchanti⁵ ekaṃ dānavam passim, so mayi paṭibaddhacitto hutvā maṃ hatthe gaṇhitvā ‘sace me vacanaṃ na karosi khādissāmi tan’ ti āha, ahaṃ tāya velāya taṃ ñeva anusocanti⁶ evam paridevin⁶“ ti vatvā

10 25. Idam kho 'haṃ tadāvocaṃ gahitā tena sattunā,

na me⁷ idam tathā dukkhaṃ yaṃ maṃ khadeyya rakkhaso yaṃ ce⁸ me ayyaputtassa mano hessati aññathā ti g. ā. 294.

Ath' assa sesam pi pavattim ārocenti „tena panāhaṃ deva dānavena gahitā attānaṃ vissajjāpetum asakkonti deva-
15 tujjhāpanakammaṃ⁹ akāsim, atha Sakko vajirahattho āgantvā ākāse ṭhito dānavam santajjetvā maṃ vissajjāpetvā taṃ¹⁰ deva-
sāṃkhalikāya bandhitvā¹¹ tatiye pabbatantare khipitvā pak-
kāmi, ev' ahaṃ Sakkaṃ nissāya jīvitam labhin¹²“ ti āha. Taṃ
sutvā Sotthiseno „bhadde hotu, mātugāmassa antare saccaṃ
20 nāma dullabhaṃ, Himavante¹² bahū¹³ vanacarakatāpasavijjā-
dharādayo vasanti¹⁴, ko tuyhaṃ saddahissatīti¹⁴“ vatvā gā-
tham āha :

26. Corīnaṃ¹⁵ bahubuddhīnaṃ¹⁶ yāsu saccaṃ sudullabhaṃ

thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 295.

25 Sā tassa vacanaṃ sutvā „ayyaputta¹⁷ ahaṃ taṃ¹⁸ asadda-
hantaṃ mama saccabalen' eva¹⁹ tikicchissāmīti¹⁹“ udakalasaṃ
pūretvā saccakiriyaṃ katvā tassa sīse udakaṃ āsiṃcanti

¹ Bā -gacchi. ² Cks nūnāja. ³ Cks omit ti. ⁴ Bā āha. ⁵ Cks -i, Bā gac-
chanti, Bā āgacchantim. ⁶ all three MSS. -i. ⁷ Cks ime. ⁸ Bā ca. ⁹ Ck
tujjāna-, Ck tujjhāna-, Bā devakujjhāpāna. ¹⁰ Cks ta. ¹¹ Bā add taṃ. ¹²
Bā adds hi. ¹³ Ck Bā -u. ¹⁴ Bā santi. ¹⁵ Ck Bā -inaṃ. ¹⁶ Ck -inaṃ, Bā
-vuddhinaṃ. ¹⁷ Cks -am. ¹⁸ Cks maṃ. ¹⁹ Bā saccaṃ phaleneva.

27. Tathā mañ saccam pāletu pālayissati ce mamañ
yathāhañ nābhijānāmi aññam piyataram tayā¹,
etena saccavajjena vyādhi te vūpasammatū 'ti g. ā. 296.

Tattha tathāsaddo ce mamañ ti iminā saddhiñ yojetabbo, i. v. h.: yathā-
ham vadāmi tathā mama saccam, ātha mañ idani pi pāletu āyatim pi pālessati, 5
idani me vacanam suda²: yathāham nābhijānāmiti³, potthakesu pana tathā
mañ saccam pāletiti likhitam tam⁴ Atthakathāyañ n' atthi

Evam tāya saccakiriyañ katvā uduke āsittamatte yeva
Sotthisenassa kuṭṭham ambiladhotam viya tambamalam tāvad
eva apagañchi⁵. Te katipāham tattha vasitvā araññato⁶ nik- 10
khamma Bārānasiñ patvā uyyānam pavisimsu. Rājā tesam
āgatabhāvam natvā uyyānam gantvā tatthi⁷ eva Sotthisenassa
chattam ussāpetvā Sambulam aggamaheṣiṭṭhāne abhisiñcāpetvā
nagaram pavesetvā sayam isipabbajjam pabbajitvā uyyāne
vāsam kappesi, rājanivesane yeva nibaddham bhuñji. Sotthi- 15
seno pi Sambulāya aggamaheṣiṭṭhānamattam⁸ eva adāsi, na
pana⁹ koci sakkāro ahosi, atthibhāvam pi 'ssā va na⁹ aññāsi,
aññāh⁹ eva itthihi saddhiñ abhirami. Sambulā sapattirosena¹⁰
kisā ahosi uppaṇḍuppaṇḍukajātā dhamanisanthataḡattā¹¹. Sā
ekadivasam sokavinodanattam bhuñjitum āgatassa sasuratā- 20
pasassa santikam gantvā tam katabhattakiccam vanditvā eka-
mantam nisīdi. So tam milātindriyam¹² disvā

28. Ye kuñjarā sattasatā ulārā

rakkhanti rattindivam uyyutāvudhā¹³

dhanuggahānañ ca satāni soḷasa

25

kathamvidhe passati bhadde sattavo ti g. ā. 297.

Tass' attho: bhadde Sambule ye amhākam sattasatā kuñjarā te va
khaggagatānam¹⁴ yodhānam ca vasena¹⁵ uyyutāvudhā¹⁶ aparāni ca soḷasa

¹ Ck yathā. ² Bđ sunātha. ³ Ck Bđ -miti. ⁴ so Bđ; Ck likhitāya, Bđ likhi-
tam. ⁵ Bđ -gacchi. ⁶ Bđ araññā. ⁷ Bđ -ṭhānam. ⁸ Bđ puna. ⁹ Bđ piṣṣā ni.

¹⁰ Bđ yasapatidosena. ¹¹ Ck dhamanasantagatagattā? Bđ dhamanisapḡatagattā.

¹² Bđ milāyati. ¹³ Ck uyyatā-, Bđ uyyuttā-. ¹⁴ Bđ tesañceva khandhagatānam,
Bđ tesañca gandha-. ¹⁵ Ck yodhānāvavasena, Bđ yodhānavasena. ¹⁶ Bđ uyyuttā-.

dhanuggabasatāni rattindivaṃ Bārāṇasīṃ rakkhanti, evaṃ surakkhite nagare
kathaṃ vidhe tvaṃ sattavo passasi¹, yassā tava sāsāṃkā sappatibhayā araṇṇā
āgatakāle² pabbāsampannaṃ sarīraṃ idāni paṇa mīlātapaṇḍupalāsavaṇṇā³ ati-
viya kilantindriyāṃsī, kassa nāma tvaṃ bhāyasitī⁴.

5 Sā tassa vacanaṃ sutvā „putto te deva mayi na puri-
masadiso“ ti vatvā pañca gāthā abhāsi:

29. Alamkatāyo padumuttarattacā
virāgitā passati haṃsagaggarā,
tāsaṃ suṇitvā mitagītavādināṃ⁵

10 na 'dāni⁶ me tāta tathā yathā pure. 298.

30. Suvannaśaṃkaccadharā⁷ suviggaḥā
alamkatā mānusiya⁸ accharūpamā
senūpiyā⁹ tāta aninditaṅgiyo
khattiyakaṇṇā paṭilābhayanti¹⁰ naṃ¹⁰. 299.

15 31. Sace ahaṃ tāta tathā yathā pure
patita uñchāya,¹¹ punā vane bhare
sammānaye maṃ na ca maṃ vimānaye
ito pi me tāta tato varaṃ¹² siyā. 300.

20 32. Yaṃ annapāne vipulasmi ohite
nārī vimaṭṭhābharanā alamkatā
sabbaṅgupetā patino va¹³ appiyā
ābajja¹⁴ tassā maraṇaṃ tato varaṃ. 301.

25 33. Api ce daḷiddā¹⁵ kapaṇā anālhiyā¹⁶
kālādutiya¹⁷ patino ca sā piyā
sabbaṅgupetāya pi appiyāya
ayam eva seyyā kapaṇāpi yā piyā¹⁸ ti. 302.

Tattha padumuttarattacā ti padumagabbhasadisauttarattacā, sabbāsaṃ
sarīrato suvaṇṇābhā niccharantīti¹⁹ vā dīpeti, virāgitā ti vilaggasārīrā

¹ Bds add bhadde. ² Bd adds pi. ³ Ck - paṇḍusālavaṇṇā. ⁴ Bd add pucchī.

⁵ Ck^s suṇitvāmbhita-, Bd suṇitvā mitagītivāditāṃ, B^s suṇitvāpita-. ⁶ Ck^s idāni.

⁷ Bds -saṅkaṇṇa-. ⁸ Bd seno-. ⁹ Bds -lo-. ¹⁰ C^s taṃ. ¹¹ Ck patitā uñchāya,

Bd patitāṃ uccāya. ¹² Bd paraṃ. ¹³ Bd ca. ¹⁴ Ck ābajja, Bd abajha. ¹⁵

Bd dali-. ¹⁶ Ck anālhiyā, Bd adināhiyā. ¹⁷ Ck^s -tiyā, Bd kaṭādutiya. ¹⁸

Ck piyā, Bd miyāyā, B^s piyāyā. ¹⁹ Ck Bd nicca-.

tanumajjhā ti attho, haṃsaggarā ti evarūpā haṃsamadhurassarā¹ nāriyo
 passati, tāsān ti so tava putto tāsān nārīnaṃ gītādīnaṃ² sutvā³ idāni me
 tāta yathā pure tathā na vattatīti⁴ vadati, suvaṇṇasamkaccadhara ti su-
 vaṇṇamayā⁵ ekaccālaṃkāradharā, alaṃkatā ti nānālaṃkārapatimaṇḍitā, mānu-
 siyaccharūpamā ti mānusiyo accharūpamā, senūpiyā⁶ ti sayanūpagatā⁷,
 nan ti taṃ⁸ tava puttān paṭilābhayanti⁹, sace ahaṇ ti tāta yathā pure sace
 ahaṇ puna pi taṃ patim tath' eva kuṭṭharogena vanaṃ pavittān uñchaya
 tasmiṃ vane bhare puna pi maṃ so¹⁰ sammāneyya na vimāneyya¹¹ tato me
 ito pi Bārāṇasirajjato taṃ araṇṇān eva varam siyā ti sapattirosena¹² sussantiyā¹³
 ti dīpeti, yamaṇṇapāne ti yaṃ anuapāne, ohite ti ṭhapite paṭiyatte, iminā¹⁴
 bahvaṇṇapānaṃ¹⁵ gharaṇaṃ dasseti, ayaṇ kir' assa¹⁶ adhīppāyo: yā nārī vipu-
 lannapāne pi ghare ekikā va asaṃpattisamānā vimaṭṭhābharaṇā nānālaṃkārehi¹⁷
 alaṃkatā sabbehi guṇehi upetā patino ca appiyā hoti ābajjha¹⁸ gīvāya vallim
 vā rajjūn vā¹⁹ bandhitvā tassa²⁰ tato gharāvāsato [maraṇaṃ eva varatarān ti,
 anālhiyā ti na ālhikā²¹, kālādutiya²² ti nīpajjanakakatasarakadutiya²³,
 s'eyyā ti kapaṇāpi samānā sā patino piyā ayam eva uttamā ti.

Evam tāya attano parisussanakāraṇe tāpasassa kathite
 tāpaso rājānaṃ pakkosāpetvā „tāta Soṭṭhisena tayi kuṭṭharo-
 gābhibhūte²⁴ araṇṇān pavisante tayā saddhim pavisitvā taṃ
 upaṭṭhahanti attano saccabalena tava rogaṃ [vūpasametvā yā²⁵
 te rajjapatitṭhānakāraṇaṃ²⁶ akāsi tassā nāma tvaṃ n' eva
 ṭhitatṭhānaṃ na nisinnatṭhānaṃ jānāsi, ayuttaṃ te kataṇṇi,
 mittadūbbikammaṃ nān' etaṃ pāpikaṇ²⁷“ ti vatvā puttān
 ovadanto

24. Sudullabh' itthi purisassa yā hitā,
 bhatt' itthiyā dullabho yo hito ca²⁸,
 hitā ca te silavatī ca bhāriyā,
 janinda dhammaṇ cara Saṃbulāyā 'ti gātham āha. 303.

Tassa' attho: tāta yā²⁹ purisassa hitā muduecittā anukampikā itthi yo ca
 bhettā itthiyā hito katagūṇaṃ jānāti ubbo pi³⁰ te sudullabhā, ayaṇ ca Saṃbulā³¹

¹ B^o haṃsā viya madhu-. ² B^o mibitādini, B^o mitagītā. ³ B^o sunitvā. ⁴ B^o vaṭṭa-. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^o seno-. ⁷ B^o sotṭhisenassa piyā paṭipalobhayanti in the place of sayanūpagatā. ⁸ B^o nam. ⁹ B^o -lo-. ¹⁰ B^o adds na. ¹¹ B^o mānātimāneyyā, B^o nātimāneyya in the place of na vi-. ¹² B^o sapatidosena, B^o apatidosena. ¹³ B^o bahunnaipānaṃ. ¹⁴ C^o tirassa. ¹⁵ B^o nānāla-. ¹⁶ B^o abajha. ¹⁷ B^o valliya vājjuvā vā. ¹⁸ B^o tassā. ¹⁹ B^o na alhāka, C^o na anālhikā, C^o na anālhikā. ²⁰ B^o kaṭadu-. ²¹ C^o -to. ²² B^o rajje-. ²³ B^o pāpa. ²⁴ C^o hitāya. ²⁵ C^o tayā. ²⁶ B^o pe.

tuyhaṃ hitā c' eva silasampannā ca, tasmā etissā dhammaṃ cara, kataguppaṃ jānitvā muducitto hohi, cittaṃ assā paritosehiti.

Evam so puttassa ovādaṃ datvā utṭhāya pakkāmi. Rājā pitari gate Sambulaṃ pakkosāpetvā „bhadde ettakaṃ kālāṃ
5 mayā katadosaṃ khama¹, ito paṭṭhāya sabbissariyaṃ tuyham eva dammiti“ osānagātham āha:

ss. Sace tuvaṃ² vipule³ laddhabhoge

issāvatiṇṇā⁴ maraṇaṃ upesi

ahaṃ ca te bhadde imā ca kaṇhā⁵

10 sabbe va te vacanakarā bhavāma⁶ 'ti. 304.

Tass' attho: bhadde Sambule sace tvaṃ ratanarasiṃbi ṭhaṭevā abhisiṇ-citvā⁶ aggamahesiṭṭhānavasena vipulabhoge⁷ labhivāpi issāya otiṇṇā maraṇaṃ upesi ahaṃ ca imā ca rājakaṇhāyo⁸ sabbe tava vacanakarā bhavāma tvaṃ yathādhippāyaṃ imaṃ rajjaṃ vicārehiti sabbissariyaṃ tassā adāsi.

15 Tato paṭṭhāya ubho samaggāvāsaṃ vasantā dānādīni puñṇāni katvā⁹ yathākammaṃ gamamsu. Tāpaso jhānābhīṇṇaṃ¹⁰ nibbattetvā Brahmaloṇḍakā ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Mallikā patidevatā yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā Sambulā Mallikā ahoṣi, Soṭṭhiseno

20 Kosalarājā, pitā tāpaso aham evā“ 'ti. Sambulajātakaṃ.

10. Gaṇḍatindujātaka.

Appamādo ti. Idam S. J. v. rājovādaṃ ā. k. Rājovādo heṭṭhā vitthārito.

Atīte pana Kampillaraṭṭhe Uttarapañcālānagare
25 Pañcālo nāma rājā agatigamane ṭhito adhammena pamatto rajjaṃ kāresi. Ath' assa amaccādayo sabbe pi adhammikā jātā. Balipīṭā raṭṭhavāsino puttadāre ādāya araṇṇe migā viya carimsu. gāmaṭṭhāne gāmo nāma nāhoṣi, manussā rāja-

¹ Bḍ khamatha. ² Ck tvaṃ. ³ Ck vipulama, C- lam? ⁴ Bḍ issācatiṇṇā. ⁵ Bḍ imā rājakaṇhā. ⁶ Bḍ -sittā. ⁷ Bḍ -le-. ⁸ Ck -kaṇhāso, Bḍ rājakaṇhā. ⁹ Bḍ karitvā. ¹⁰ Bḍ -āyo.

purisabhayena divā gehe vasitum na sakkonti, gehāni kaṇṭha-
 kasākhāhi parikkhipitvā aruṇe uggacchante yeva araṇṇaṃ pavi-
 santi, divā rājapurisā¹ vilumpanti rattim corā². Tadā Bo.
 bahinagare gaṇḍatindurukkhe³ devatā hutvā nibhatti, anusam-
 vaccharaṃ raṇṇo santikā sahasasagghaṇakaṃ⁴ balikammaṃ 5
 labhati, so cintesi: „ayaṃ rājā pamatto rajjaṃ kāreti, sakala-
 raṭṭhaṃ vinassati, tṭhapetvā maṃ aṇṇo⁵ rājānaṃ patirūpe
 nivesetum samatto nāma n' atthi, upakārako cāpi me anu-
 samvaccharaṃ sahasabalinaṃ pūjesi⁶, ovadisāmi na⁷“ ti so
 rattibhāge raṇṇo sirigabbhaṃ pavisitvā ussisa kapasse tṭatvā 10
 obhāsaṃ vissajjento⁷ ākāse atṭhāsi. Rājā taṃ bālasuriyaṃ viya
 jalamānaṃ disvā „ko si tvaṃ, kena vā kāraṇena gata⁸“ ti pucchi.
 So tassa vacanaṃ sutvā „mahārāja ahaṃ tindukadevatā,
 tuyhaṃ ovādaṃ dassamīti āgato mhitī⁹. „Kim ovādaṃ nāma
 dassasīti“ evaṃ vutte M. „mahārāja, tvaṃ pamatto hutvā 15
 rajjaṃ kāresi, tena te sakalaraṭṭhaṃ bhata viluttaṃ⁹ viya vi-
 naṭṭhaṃ, rājāno nāma pamādena rajjaṃ kārentā sakala-
 raṭṭhassāpi¹⁰ sāmīno na¹¹ honti, ditṭhe va dhamme vināsaṃ
 patvā samparāye pana mahānirāye nibbattanti, tesu ca
 pamādaṃ āpannesu antojanā bahijanā pi 'ssa pamattā va 20
 honti, tasmā raṇṇā atirekena appamattena bhavitaṭṭhaṃ¹² ti
 vatvā dhammadesanaṃ paṭṭhapento āha:

1. Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padaṃ, (Dhp. v. 21)
 appamattā na miyanti, ye pamattā yathāmatā. 305.
2. Madā pamādo jāyetha, pamādā¹² jāyate khayō, 25
 khayā padosā¹³ jāyanti, mā mado¹⁴ bharatūsaṃbha¹⁵. 306.
3. Bahū hi khattiyā jīnā¹⁶ atthaṃ raṭṭhaṃ pamādino
 atho pi gāmīno gāmā anāgārā agārīno. 307.

¹ Bā adds pi. ² Bā adds khādanti ³ Bā gaṇḍatindukarukkha. ⁴ Bā -nikaṃ.
⁵ Ck aṇṇe maṃ, C^o aṇṇo maṃ. ⁶ Bā -ti. ⁷ Bā visajjettvā. ⁸ Bā -na idhā-
 gato si. ⁹ Bā bhata viluppantaṃ. ¹⁰ Bā -ssa. ¹¹ Bā nāma. ¹² Ck Bā -do. ¹³
 Ck^s -de-. ¹⁴ Bā pamādo. ¹⁵ Ck -saṃbhaṃ. ¹⁶ Ck pītā? Bā jinnā, B^o jānā.

4. Khattiyassa pamattassa raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana
sabbe bhogā vinassanti, raṇṇo taṃ vuccate aghaṃ. 308.
5. N' esa dhammo mahārāja, ativelaṃ pāmajjasi,
iddhaṃ¹ phītaṃ² janapadaṃ corā viddhaṃsayanti taṃ³. 309.
6. Na te puttā bhavissanti na hiraṇṇaṃ na dhāniyaṃ,
raṭṭhe vilumpamaṇaṃhi sabbabhogehi jīyasi⁴. 310.
7. Sabbabhogaparijñāṇaṃ⁵ rājānaṃ cāpi⁶ khattiya
ñātimitā suhajjā ca na naṃ⁷ maññanti khattiyāṃ⁸, 311.
8. Hatthārūhā⁹ anīkaṭṭhā rathikā pattikārikā
tam evaṃ upajīvantā na naṃ⁷ maññanti khattiyāṃ¹⁰. 312.
9. Asaṃvihitakammantaṃ bālaṃ dummantinantitaṃ¹¹
sirī jahati dummedhaṃ jīṇṇaṃ va urago tacāṃ. 313.
10. Susaṃvihitakammantaṃ kāluttṭhāyīṃ atanditaṃ —
sabbe bhogābhivaddhanti¹² gāvo sausaṃbhā-m-iva. 314.
11. Upassutiṃ mahārāja raṭṭhe janapade cara,
tattha disvā ca sutvā ca tato taṃ paṭipajjasīti. 315.

Tattha appamādo ti satiyā avippavāso, amatapadaṃ ti amatassa
nibbānassa padaṃ adhiḡamakāraṇaṃ¹³, maccuno padaṃ ti maraṇassa kāraṇaṃ,
pamatto hi vipassanaṃ avaḍḍhetvā¹⁴ appaṭisaudhikabhāvaṃ pattuṃ asakko
20 punappuna saṃsāre jāyati c' eva mīyati ca, tasmā pamādo maccuno padaṃ
nāma, na mīyanti vipassanaṃ vaḍḍhetvā appaṭisaudhikabhāvaṃ pattā puna
saṃsāre anibbattantaṃ na mīyanti nāma, ye pamattā ti mahārāja ye puggalā
pamattā te yathāmatā¹⁵ tath' eva dattṭhabbā, tasmā¹⁶ aniccasādhanaṭāya tassāpi¹⁷
hi abhūti dānaṃ dassāmi sīlaṃ rakkhissāmi uposathakammaṃ karissāmi kalyāṇa-
25 kammaṃ karissāmi itthi ābhogo¹⁸ vā patthanā¹⁹ vā pariyyuttānaṃ vā n' atthi,
appattaviññānattā²⁰ pamattassāpi appamādabbhāvā ti, tasmā ubho p' ete ekadivasa
va²¹, madā ti mahārāja ārogyayobbanajīvitamadāsaniḡhātā tividhā madā²² pa-
mādo nāma jāyati, so pamatto pamādam āpanno paṇātipātādīni pāpakkammāni
karoti, atha naṃ rājāno chindāpentī vā hanāpentī vā sabbassa vā paṇ' assa²³
30 haranti, evaṃ assa pamādo²⁴ nātīdhanajīvitakkhaya jāyati, puna so²⁵ dhana-

¹ B^d idaṃ. ² C^d pītaṃ, B^d pītaṃ. ³ B^d naṃ. ⁴ C^k riyati, C^s jīyati, B^d jīyasi.

⁵ C^k -junnaṃ, B^s -jinnāṃ. ⁶ B^d vāpi. ⁷ B^d taṃ. ⁸ B^d mandiyāṃ. ⁹ B^d -

ro-. ¹⁰ B^d mantiyāṃ. ¹¹ C^k -naṃ. ¹² B^d bhogo pi vaḍḍhanti. ¹³ B^d -gamaṇa-.

¹⁴ C^k vaḍḍhetvā, B^d avaḍḍhetvā. ¹⁵ B^d adds te. ¹⁶ C^k B^d kasā. ¹⁷ so C^k;

B^d matassa pi. ¹⁸ C^s a-. ¹⁹ C^k pattaṇā, C^s pattatthanā? B^d paṭṭhaṇā. ²⁰ B^d -

aparagata. ²¹ so C^k; B^d ekasādivasāva. ²² C^k dā, B^d omits madā. ²³ so C^k;

B^d sabbāsaṃ vā dhanassa. ²⁴ so all three MSS. for -dā? ²⁵ C^k yo.

khayaṃ vā yasakkhayaṃ vā patto jīvitum asakkonto jīvitavuttatthāya kāya-
 duccharitādini karoti, icc-assa¹ khayā padosā jāyanti, tena taṃ vadāmi: mā
 mado² bharatūsaḥha ratthabharanakaḥḥa³ Bharatūsaḥha mā pamajja⁴, mā
 pamādi⁵ attho, atthaṃ ratthān ti janapadavāsinaṃ vuddhiṃ c' eva⁶ sakala-
 ratthān ca bahū pamādi⁷ jīnā⁸, tesam āvibhāvattāya Khantivādiḥḥatāka- 5
 Mātāṅgajātaka-Sarabhaṅgajātaka-Bharujātaka-Cetiyaḥḥatākadini kathetabbāni, gā-
 mino ti gāmahojakāpi⁹ te te gāmino¹⁰ bahupamādadossena jīnā⁸ parihīnā
 vinatthā, anāgarā agāriṇo ti pabbajitāpi pabbajitapaṭipattito gihī pi gharā-
 vāsato c' eva dhanadhaññādihi ca bahū jīnā⁸ parihīnā ti vadati, taṃ vuccate
 aghaṇ ti mahārāja bhogaparihāni¹¹ nāma taṃ rañño dukkhaṃ vuccati, bhoga- 10
 bhāvena hi niddhanassa yaso hāyati, hīnayaso mahantaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ
 pāpunāti, nesa dhammo ti mahārāja esa porāṇakarājūnaṃ dhammo na hoti,
 iddhaṃ phitaṇ ti annapānādina hiraññasuvannādina phitaṃ pupphitaṃ, na
 te puttā¹² ti mahārāja pavēnipālakā¹³ te puttā na bhavissanti, ratthavāsino
 hi adhammikarañño esa putto kim amhakaṃ vadḍhiṃ¹⁴ karissati nāssa chattaṃ 15
 dassamā¹⁵ ti chattaṃ na denti, evam eva¹⁵ tesam pavēnipālakā¹³ puttā na
 bonti nāma, pariḥḥannā¹⁶ ti parihīnaṃ rājānaṃ, cāpiti¹⁷ sacce hi¹⁸ so rājā
 hoti atha naṃ rājānaṃ samānaṃ pi khattiyaṇ¹⁹ ti ayaṃ rājā ti garucittena²⁰
 mānetabbam katvā na maññanti, upajīvanta ti upanissāya jīvantaṃpi ete
 ettakā janā garucittena maññitabbam na maññanti, kimkāraṇa: adhammika- 20
 bhāvena, sirīti yasavibhāvo²¹, tacaṇ²² ti yathā urago jinnāṃ tacaṇ
 jigucchamaṇo jahati²³ na puna oloketi evaṃ tādisaṃ rājānaṃ sirī jahati, su-
 saṃvihitakamantaṇ²⁴ ti kāyadvārādihi pāpakammaṃ akarantaṃ²⁵, abhi-
 vadḍhantīti abhimukhaṃ gacchantā²⁶ vadḍhanti, saṃsabhāmiṇā²⁷ ti sa-
 usabhā iva, appamattassa hi usabhajetthako²⁸ zogaṇo viya bhoga vadḍhanti, 25
 upassutina ti janapadacārittasavanāya cārikaṃ attano sakalaratthe janapade ca
 rara, tatthā²⁹ ti tasmiṃ ratthe caranto datthabbaṃ diṣvā sotabbam sutvā
 attano guṇaguṇaṃ pacakkhaṃ katvā tato attano hitapaṭipattiṃ paṭijaggissasi³⁰.

Iti M. ekādasahi gāthāhi rājānaṃ ovaditvā „gaccha pa-
 pañcaṃ akatvā parigaṇha rattham, mā nāsayīti“ vatvā sa- 30
 katthānaṃ eva gato. Rājāpi tassa vācanaṃ sutvā saṃ-
 vegappatto hutvā³¹ punadivase rajjāṃ amacce paṭicchāpetvā³²
 purohitena saddhiṃ kālass' eva pācīnadvārena nagarā nikkha-

¹ Bā imassa. ² Bā pamādo. ³ Ck rattham-. ⁴ Ck pajja. ⁵ Bā mā pamā-
 damāpajji. ⁶ Bā vuddhicceva, Ck vuddhameva. ⁷ Ck -ne, Bā padāmādiṇo. ⁸
 Bā jinnā. ⁹ Bā -bhōjanakāpi. ¹⁰ Bā gāmaṇi. ¹¹ Bā yasabhoga-. ¹² Ck
 vuttā. ¹³ Ck pavēni-. ¹⁴ Bā vuddhi. ¹⁵ Bā eva. ¹⁶ Ck pariḥḥanna. ¹⁷ Bā
 vāpiti. ¹⁸ Bā pi. ¹⁹ Bā mantiyaṇ. ²⁰ Bā tigarukacittena. ²¹ Ck sirini-
 yasavibhāvo, Ck sirītiyasavibhāvo, Bā sirīti-. ²² Ck taṇ. ²³ Bā hoti. ²⁴ Bā
 -kamman. ²⁵ Bā -to. ²⁶ Ck -taṇ. ²⁷ Bā sa usabho jethako. ²⁸ Bā
 -pajjissasi. ²⁹ Bā omits hutvā. ³⁰ Bā -detvā.

mitvā yojanamattam gato. Tatth' eko gāmvāsimahallako
 atavito kaṇṭhakasākhā¹ āharitvā gehadvāram parikkhipitvā
 pidahitvā puttadāram ādāya araṇṇam pavisitvā sāyam rāja-
 purisesu pakkantesu attano gharam āgacchanto gehadvāre
 5 pāde kaṇṭakena² viddho ukkuṭikaṃ nisīditvā kaṇṭakaṃ³ nī-
 haranto

12. Evaṃ vedetu Pañcālo saṃgāme saraṃsamappito⁴

yathāham ajja vedemi kaṇṭakena² samappito ti 316.
 imāya gāthāya rājānam akkosi, taṃ paṇ' assa akkosanam'
 10 B-ssānubhāven' eva ahosi, B-ttena adhiggaḥito va so akkosīti
 veditabbo. Tasmim pana samaye rājā ca purohito ca aññā-
 takavesena⁵ tassa santike va aṭṭhaṃsu. Ath' assa vacanam
 sutvā purohito itaram g. ā.:

13. Jjṇo dubbalacakkhū sī, na rūpaṃ sādhu passasi,

15 kiṃ attha Brahmaddattassa

yan taṃ maggheyya⁶ kaṇṭako⁷ ti. 317.

Tattha maggheyya⁷ 'ti vijjheyya⁸, i. v. h : yadi tvam attano avyatta-
 tāya kaṇṭakena² viddho ko ettha raṇṇo doso ti yena rājānam akkosasi kiṃ te
 raṇṇā⁹ kaṇṭako² oloketvā ācikkhitabbo ti.

20 Taṃ sutvā mahallako tisso gāthā abhāsi:

14. Pahottha¹⁰ Brahmaddattassa yo¹¹ haṃ maggo¹² smi brāhmaṇa,
 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā¹³. 318.

15. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
 raṭṭhasmim kuḍḍarājassa¹⁴ bahu adhammiko jano. 319.

25 16. Etādisse bhaye tāta bhayaṭṭhā tāva¹⁵ mānavā
 millenakāni kubbanti vane āhatvā¹⁶ kaṇṭakan⁷ ti. 320.

Tattha pahotthā¹⁷ 'ti brāhmaṇa yo¹⁸ kamsakaṇṭake maggo¹⁹ patito
 sannisinno bahū²⁰ ettha Brahmaddattassa dosā²¹, tvam ettakaṃ kalam raṇṇo

¹ Bā kaṇḍakasākhā. ² Bā kaṇḍa-. ³ Bā saraṃsamappito. ⁴ Cks -taṃ. ⁵ Bā
 -neva. ⁶ Bā yaṃ tvam maggeyya. ⁷ Bā maggeyyā. ⁸ Ck Bā vijjheyya. ⁹ Bā -o.
¹⁰ so C; Ck bhotta, Bā pahettha. ¹¹ Bā so. ¹² so Cks for magge? Bā magga.
¹³ Bā matā. ¹⁴ Bā kuṭa-, B° kūṭa-. ¹⁵ Ck nāna, C° tāta. ¹⁶ Bā āhatā. ¹⁷
 Bā pahvetthā. ¹⁸ Bā so. ¹⁹ Cks kaṇṭakena maggo. ²⁰ Cks -u. ²¹ Bā -o.

dosena mama sakaṇṭake magge vicaraṇabhāvaṃ na jānāsi¹, arakkhitā-pe-
kaṇṭakan ti, tattha khāḍantīti vilumpanti, tuṇḍiyā² 'ti vadhabandhanādīhi
piḷetvā adhammalisādhakā³, kuḍḍarājassā⁴ 'ti pāparaṇño, adhammiko ti
paṭicchannakammanto, tātā 'ti purohitaṃ ālapati, mānavā ti manussā⁵,
nillena kānīti nīliyanatṭhānāni, vane āhatva⁶ kaṇṭakan ti kaṇṭakam 5
āharitva dvārāni pidahitvā gharāni chaḍḍetvā puttadāraṃ ādāya vanam pavi-
sitvā tasmīm vane attano nīliyanatṭhānāni karonti, athavā vane yo kaṇṭako taṃ
āharitvā gharāni parikkhipanti, itī raṇño dosen' ev' amhi kantakena viddho mā
eva rūpassa raṇño upatthambho hohīti.

Taṃ sutvā rājā purohitaṃ āmantetvā „ācariya mahallako 10
yuttaṃ bhaṇati, amhākam eva doso, ehi nivattāma, dhammena
rajjam kāressāmā“ 'ti āha. Bo. purohitassa sarīre adhi-
muccitvā⁷ purato ṭhatvā⁸ „parigaṇhāma tāva mahārājā“ 'ti
āha. Te tamhā gāma āññaṃ gāmaṃ gacchantā antarāmagge
ekissā mahallikāya saddaṃ assosum, sā kir' ekā daḍidditthi dve 15
dhītaro vayappattā rakkhamānā tasmaṃ araṇñaṃ gantum na
deti, sayam araṇñaṃ dārūni c' eva sākaṃ ca āharitvā dhītaro
paṭijaggi⁹. Sā taṃ divasaṃ ekaṃ gumbaṃ āruya sākaṃ
gaṇhantī pavatṭamānā¹⁰ bhūmiyaṃ patitvā rājānaṃ maraṇena
akkosanti 20

17. Kadāssu nāma¹¹ ayaṃ rājā Brahmadatto marissati
yassa raṭṭhasmim jivanti¹² appatītā¹³ kumārīkā ti g. ā. 321.

Tattha appatītā¹³ ti assāmikā, sace hi tā sassāmikā¹⁴ assu maṃ po-
syyum, pāparaṇño pana rajje abam dukkhaṃ anubhomi, kadā nu kho esa
marissatīti evam Bodhisattānubhāvena¹⁵ akkosī. 25

Atha naṃ purohito paṭisedhento

18. Dubbhāsitaṃ hi te jammi anattapadakovide,
kuhim rājā¹⁶ kumārīnaṃ
bhattāraṃ pariyesatīti g. ā. 322.

¹ B^d add tassa hi ² B^d ku-. ³ C^k -sātakā, B^d adhammena balisādhakā.

⁴ B^d kuṭa-, B^e kūṭa-. ⁵ B^d adds pi. ⁶ C^e āgatva, B^d āgantvā, C^k āhatvā. ⁷

B^d -muñci-. ⁸ B^d gaṇtvā. ⁹ B^d -ggati. ¹⁰ B^d pavatta-. ¹¹ B^d raṭṭhamhi

jivanti. ¹² B^d appatikā. ¹³ C^k B^d appatikā, C^e appatītikā corr. to appatikā.

¹⁴ B^d tasamsāmikā. ¹⁵ B^d -neva. ¹⁶ C^e -a.

Taṃ sutvā mahallikā dve gāthā abhāsi:

19. Na me dubbhāsitaṃ brahme¹, kovid² atthapadā ahaṃ,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 323.
20. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
5 raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa³ bahu adhammiko jano,
dujjīve dubbhare dāre kuto bhattā⁴ kumāriyo ti. 324.

Tattha kovidatthapadā ti ahaṃ atthapade kāranapade⁴ kovidā chekā,
mā tvaṃ etaṃ pāparājānaṃ pasamsi, dujjīve ti dujjīve raṭṭhe⁵ dubbhare dāre
jāte manussesu⁶ bhittasitesu araṇṇe vasantesu, kuto bhattā kumāriyo ti⁷
10 kuto kumāriyo bhattāraṃ labhissantīti attho.

Te tassā vacanaṃ sutvā „yuttaṃ⁸ kathetīti“ parato⁹ gac-
chantā ekassa kassakassa saddaṃ assosum, tassa kira kassan-
tassa Sāliyo¹⁰ nāma balivaddo phālena pahaṭo¹¹ sayi, so rājā-
naṃ akkosanto

- 15 21. Evaṃ sayatu Pañcālo saṅgāme sattiyā hato¹²
yathāyaṃ kapaṇo seti hato phālena Sāliyo ti g. ā. 325.

Tattha yathā ti yathā ayaṃ vedanāmatto¹³ Sāliyalivaddo seti evaṃ
sayatū 'ti attho.

Atha naṃ purohito paṭisedhento

- 20 22. Adhammena tuvaṃ¹⁴ jamma Brahmadattassa kujjhasi
yo tvaṃ sapasi¹⁵ rājānaṃ aparajjhivāna attanā ti g. ā. 326.

Tattha adhammena 'ti akāraṇena asabhāvena.

Taṃ sutvā so¹⁶ tisso gāthā abhāsi:

23. Dhammena Brahmadattassa ahaṃ kujjhāmi brāhmaṇa,
25 arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 327.
24. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹⁷ bahu adhammiko jano. 328.

¹ C^s -a. ² B^d kuṭa-, B^s kūṭa-. ³ C^k hatthā, B^d tatthā. ⁴ B^d kāraṇe. ⁵ C^s
adds raṭṭhaṃ. ⁶ C^s -sse. ⁷ C^s omits ti. ⁸ ti ahaṃ --- yuttaṃ wanting in
C^k. ⁹ B^d pu-. ¹⁰ C^k sālittassayo. ¹¹ B^d mahato. ¹² C^k bhato. ¹³ B^d
-nāppatto. ¹⁴ C^k tvaṃ. ¹⁵ C^k yapaṃsi, C^s pasamsi, B^d samasi or sapasi?
¹⁶ C^k omit so. ¹⁷ B^d kuṭa-

25. Sā nūna puna re pakkā vikāle bhattam āhari,
bhattahāriṃ¹ apekkhanto hato phālena Sāliyo ti. 329.

Tattha dhammenā 'ti kāraṇen' eva na akāraṇena akkosatīti saññāṃ mā kari, sā nūna puna re pakkā vikāle bhattamāharīti brāhmaṇa sā mama bhattahārikā itthi pāto va mama bhattam pacitvā āharantī adhammabalisādhakehi Brahmaddattassa dāsehi palibuddhā bhavissati, te parivisitvā puna mayhaṃ bhattam pakkam bhavissati, tena kāraṇena vikāle bhattam āhari, ajja vikāle bhattam āharīti cintetvā chātajjhanto ahaṃ tam bhattahāriṃ olokeno goṇaṃ aṭṭhāne patodena vijjhim, ten' esa pādam ukkhipitvā² phālena paharanto hato phālena Sāliyo, tasmā esa mayā hato ti saññāṃ mā kari, pāparañño yeva hato nām' esa, mā narass'³ avannaṃ bhaṇīti. 5 10

Te parato⁴ gantvā ekasmiṃ gāme vasiṃsu. Punadivase pāto va ekā kūṭadhenu godohakaṃ pādena paharitvā saddhim khīrena⁵ pavaṭṭesi⁶, so Brahmaddattam akkosanto

26. Evaṃ haññatu Pañcālo saṃgāme asinā daḥam⁷ 15
yathāham ajja pahato khīraṇ ca me pavaṭṭitan⁸ ti g. ā. 330.
Tam sutvā⁹

27. Yam pasu khīram chaḍḍeti¹⁰ pasu phālāṇ ca himsati
kim tattha Brahmaddattassa yaṃ no garahato¹¹ bhavan ti 331.

brāhmaṇena gāthāya vuttāya puna¹² tisso gāthā abhāsi: 20

28. Gārayho brahme Pañcālo, Brahmaddattassa rājino
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 332.

29. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā
raṭṭhasmiṃ kuḍḍarājassa¹³ bahu adhammiko jano. 333.

30. Caṇḍā aṭanakagāvē¹⁴ yaṃ pure na duhāmase 25
tam dāni ajja dohāma khīrakāmeḥ¹⁵ upaddutā ti. 334.

Tattha caṇḍā ti pharusā, aṭanakagāvēti¹⁵ palāyanasilā, khīrakāmeḥīti addhammikaṇaṇño purisehi bahum khīram āharāpentehi upaddutā duhāma, sace hi so dhammena rajjam kāreyya na no evarūpaṃ bhayaṃ āgaccheyyā 'ti. 30

¹ C^s bhattagāriṃ, C^k -bhāriṃ. ² B^d add tena. ³ B^d C^k tarass. ⁴ B^d pu-.
⁵ C^k sakhīrena. ⁶ B^d -ttesi. ⁷ B^d hato. ⁸ C^s pavaṭṭhi-, B^d pavatti. ⁹
B^d add purohito. ¹⁰ B^d chaḍḍetvā. ¹¹ so C^s for -te? B^d -hito. ¹² B^d
punaṃ so. ¹³ B^d kuṭa-. ¹⁴ C^s aṭakanāgāvē, B^d akatanā-, B^s akaṭanā-. ¹⁵
C^s aṭakanāgāvēti, B^d akaṭanāti.

Te „yuttaṃ kathetīti“ tamhā gāmā nikkhamitvā mahā-
maggam āruyha nagarābhimukhā gamiṃsu. Ekasmiñ ca
gāme balisādhakā¹ asikosatthāya ekam taruṇam kabara-
vaccharaṃ² māretvā cammam gaṇhiṃsu, vacchakamātā dhenu
5 puttasokena tiṇam na khādanti pāṇiyam³ na pivati parideva-
mānā āhiṇḍati. Tam disvā gāmadārakā rājānam akkosantā

31. Evaṃ kandatū Pañcālo viputto vippasukkhato
yathāyaṃ kapaṇā gāvī viputtā paridhāvātīti g. ā. 335.

Tattha paridhāvātīti paridevamānā dhāvātīti.

10 Tato purohito itaraṃ gātham āha:

32. Yaṃ pasu pasupālassa⁴ pabbhameyya⁵ raveyya vā
ko n' idha aparādh' atthi Brahmadattassa rājino ti. 336.

Tattha pabbhameyya⁵ raveyya vā ti bhameyya vā viraveyya vā,
i. v. h.: pasu nāma pasupālassa⁴ rakkhantass' eva dhāvati pi viravati tiṇam:
15 pi na khādanti pāṇiyam pi na pivati, idha rañño ko nu aparādhho ti.

Tato gāmadārakā dve gāthā abhāsiṃsu⁶:

33. Aparādhho mahābrahme Brahmadattassa rājino,
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā. 337.

34. Rattimhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā,
20 ratthasmiṃ kuḍḍarājassa⁷ bahu adhammiko jano,
katham no⁸ asikosatthā khīrapā haññate pajā ti. 338.

Tattha mahābrahme ti mahābrāhmaṇa, rājino ti rañño, katham no
ti katham nu kena nāma kārāṇena, khīrapā haññate pajā ti pāparājassa
sevakhehi khīrapako vacchako haññati, idān' eva sū dhenu puttasokena paridevati,
25 so pi rājā ayaṃ dhenu viya paridevatū 'ti rājānam akkosimṃsu yeva.

Te⁹ „kāraṇam vadathā“ 'ti vatvā pakkamiṃsu. Athi
antarāmagge ekissā sukkhapokkharaniyā kākā¹⁰ tuṇḍehi vij-
jhitvā maṇḍuke¹¹ khādanti. Bo. tesu tam tṭhānam sampattesu
attano ānubhāvena maṇḍukena

¹ Ck balisādhako. ² Bā -akam. ³ Ck pāni-, Bā pāṇi-. ⁴ Bā -phā-. ⁵ Bā sambha-. ⁶ Ck abhāsum. ⁷ Bā kuṭṭa-. ⁸ Bā nu. ⁹ Bā add sādhu vo. ¹⁰ Ck kākā. ¹¹ Ck Bā -uke.

35. Evaṃ khajjatu Pañcālo hato yuddhe saputtako
yathāham ajja khajjāmi gāmakehi¹ araṇṇājo ti 339.
rājānaṃ akkosāpesi.

Tattha gāmakehi¹ gāmaṇṇi.

Taṃ sutvā purohito maṇḍukena² saddhiṃ sallapanto: 5
36. Na sabbabhūtesu vidhenti rakkhaṃ
rājāno maṇḍuka manussaloke,
n' ettāvatā rājā adhammacārī
yaṃ tādisaṃ jīvaṃ adeyyu³ dhamkā ti g. ā. 340.

Tattha jīvaṃ ti jīvaṇṇaṃ, adeyyuṃ⁴ ti khādeyyuṃ⁵, dhamkā kākā. 10
Ettāvatā rājā adhammiko nāma na hoti, kiṃ sakkā araṇṇānaṃ pavasiṭvā raṇṇā
taṃ rakkhantaṃ caritaṃ ti.

Taṃ sutvā maṇḍuko dve gāthā abhāsi:

37. Adhammarūpo vata brahmacārī
anuppiyaṃ bhāsati khattiyassa, 15
vilumpamānāya puthuppajāya
pūjesi rājā⁶ paramappavādiṃ⁷. 341.
38. Sace imaṃ brahme surajjakaṃ siyā
phītaṃ rattham muditaṃ vippasannaṃ
bhutvā baliṃ aggapiṇḍaṃ ca kākā 20
na mādisaṃ jīvaṃ adeyyu dhamkā ti. 342.

Tattha brahmacārīti purohitaṃ garahantaṃ⁸ āha, khattiyassa⁹ 'ti
evarūpassa pāparaṇṇo, vilumpamānāya¹⁰ ti viluppamānāya¹¹, ayam eva vā
pātho, puthuppajāya¹² ti vipulāya pajāya vināsiyamānāya, pūjesi¹³ pasamsi¹⁴,
surajjakaṃ ti chandādivasena agantvā¹⁵ dasa rājadhamme akopentena¹⁶ 25
rakkhiyamānaṃ sace idaṃ surajjaṃ¹⁷ bhavēyya, phītaṃ ti deveṣu¹⁸ sammā
dhāraṇā¹⁹ anuppavacchantesu²⁰ sampannasassaṃ²¹, na mādisaṃ ti²² evaṃ sante
mādisaṃ jīvaṇṇaṃ yeva kākā na khādeyyuṃ, evaṃ chasu ṭhānesu akkosanaṃ
Bodhisattānubhāvena ahoṣi.

¹ Bds -mi-. ² Bds -ehi. ³ Cks ādheyya, Bds adeyyuṃ. ⁴ Ck adheyyuṃ. ⁵ Cks
-dhe-. ⁶ Cks Bds rājānaṃ. ⁷ Bds -dāmi. ⁸ Bds -to. ⁹ Bds viluppa-. ¹⁰ Cks
vilumpā-. ¹¹ Ck -sayam, Cks -sayim. ¹² Bds āg-. ¹³ Bds adds raṇṇā. ¹⁴ Bds
-akam. ¹⁵ Cks deve. ¹⁶ Cks samma-. ¹⁷ Bds -va-. ¹⁸ Bds -ssisaṃ. ¹⁹
Ck khādiyaṃ, Cks khādisaṃ.

Tam sutvā rājā ca purohito ca araṇṇe vāsitaracchāna-
maṇḍukaṃ¹ upādāya sabbe amhe yeva akkosantīti. Tato va
nagaraṃ gantvā dhammena rajjaṃ kāretvā M-assa ovāde t̥hitā
dānādīni puññāni karīmsu.

- 5 S. Kosalaraṇṇo i. d. ā. „mahārāja raṇṇā nāma agatigamanam
pahāya dhammena rajjaṃ kāretabban“ ti vatvā j. s.: „Tadā gaṇḍa-
tindukadevatā“ aham evā“ 'ti. Gaṇḍatindukajātakam³. Tīm-
sanipātavannanā niṭṭhitā⁴.

¹ Ck^s vāsam-. ² B^d gaṇḍutiṇḍuka-. ³ B^d gaṇḍutiṇḍukajātakam niṭṭhitam. ⁴ B^d
omits timsa - - tā

XVII. CATTĀLĪSANIPĀTA.

1. Tesakuṇajātaka.

Vessantarantaṃ pucchāmiti. Idam S. J. Kosalarañño
ovādasena¹ kathesi. Tam hi rājānaṃ dhammasavanatthāya āgataṃ
S. āmantetvā „mahārāja rañña nāma dhammena rajjaṃ kāretabbaṃ, 5
yasmim hi samaye rājāno adhammikā honti rājayuttāpi tasmim² samaye
adhammikā hontīti“ Catukkanipāte āgatayuttanayena³ ovaḍitvā agati-
gamane ca agamane ca ādīnavaṃ ca ānisaṃsaṃ ca kathetvā supina-
kūpama⁴ ti ādinā nayena kāmesu ādīnavam vitthāretvā⁵ „mahā-
rāja imesaṃ⁶

10

Maccunā saṃgaro⁷ n' atthi lañcaggāho na vijjati
yuddhaṃ n' atthi jayo n' atthi, sabbe maccuparāyanā,
tesaṃ paralokaṃ gacchantānaṃ t̥hapetvā attanā katakalyāṇakammaṃ⁸
añña⁹ paṭiṭṭhā nāma n' atthi, evaṃ ittarapaccupaṭṭhānaṃ avassaṃ
pahātabbaṃ, yasaṃ nissāya pamādaṃ kātum na vaṭṭati¹⁰, appamat- 15
tena¹¹ hutvā dhammena rajjaṃ kāretum vaṭṭati¹⁰, porāṇakarājāno¹²
anuppanne pi Buddhhe paṇḍitānaṃ ovāde t̥hatvā dhammena r. kāretvā
devanagaraṃ pūrayamānā gamimsū“ ti vatvā tena yācito a. ā.:

A. B. Br-o r. k-o aputtako ahosi, patthento puttam vā
dhītaram vā na labhi¹³. So ekadivasaṃ mahantena parivārena 20
uyyānaṃ gantvā divasabhāgaṃ uyyāne kilītvā maṅgalasāla-

¹ B^d adds ārabba. ² B^d adds hi. ³ C^k -suttanayena, B^d -vuttanayeneva. ⁴
C^k -ku-, B^d -kūpamā kāmā. ⁵ B^d vivāretvā. ⁶ B^d -sañhi. ⁷ B^d saṃka-. ⁸
B^d katanī-. ⁹ C^k amññam. ¹⁰ C^k vaṭṭatīti. ¹¹ B^d appamattena. ¹² C^k
pārānakā. ¹³ B^d -ati.

rukkhāmūle sayanam attharāpetvā¹ thokaṃ niddāyitvā pabuddho
 sālārukkhaṃ olovento² tattha sakunakulāvakaṃ passi, saha
 dassanen³ ev⁴ assa sineho⁵ uppajji, so ekaṃ purisaṃ pakkosā-
 petvā „imaṃ rukkhāṃ abhirūhitvā⁶ etasmiṃ⁷ kulāvake kassaci
 5 atthitaṃ vā natthitaṃ vā jānāhīti“ āha. So abhirūhitvā⁸ tattha
 tīṇi aṇḍakāni disvā rañño ārocesi. „Tena hi etesaṃ⁹ upāri
 nāsāvātaṃ¹⁰ mā vissajjesīti“ vatvā caṃgotake¹¹ kappāsapicumaṃ
 attharivitvā „tatth¹² etāni¹³ aṇḍakāni ṭhapetvā sanikaṃ otarā¹⁴“ ‘ti
 otarāpetvā caṃgotakaṃ¹⁵ hatthena gahetvā „katarasakunaṇḍa-
 10 kāni¹⁶ nāma¹⁷ etānīti“ amacce pucchi. Te „mayamaṃ na jānāma,
 nesādā jānissantīti“ vadimsu. Rājā nesāde pakkosāpetvā
 pucchi. Nesādā „mahārāja¹⁸, ekaṃ ulūkaṇḍaṃ¹⁹, ekaṃ sāli-
 kāya aṇḍaṃ, ekaṃ sukaṇḍaṃ²⁰“ ti kathayimsu. „Kiṃ pana
 ekasmiṃ kulāvake tinnaṃ sakunikānaṃ aṇḍāni hontīti“.
 15 „Āma deva paripantho asati sunikkhittāni na nassantīti“.
 Rājā tussitvā „ime mama puttā bhavissantīti“ tāni tīṇi aṇḍāni
 tayo amacce paṭicchāpetvā²¹ „ime mayamaṃ puttā bhavissanti,
 tumhe sādhukaṃ paṭijaggitvā aṇḍakosato nikkhantakāle mama
 āroceyyāthā“ ‘ti āha. Te²² sādhukaṃ rakkhimsu. Paṭhamamaṃ²³
 20 ulūkaṇḍaṃ bhijji, amacco ekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā „itthi-
 bhāvaṃ vā purisabhāvaṃ vā jānāhīti“ vatvā tena vīmaṃsitvā
 „puriso“ ti vutte rājānaṃ upasaṃkamitvā „putto te deva jāto“
 ti āha. Rājā tuṭṭho tassa bahumaṃ²⁴ dhanamaṃ datvā „putta-
 kaṃ²⁵ sādhukaṃ paṭijagga, Vessantaro ti c’ assa nāmaṃ
 25 karohīti“ vatvā uyyojesi. So tathā akāsi. Tato katipāhacca-
 yena sālikāya aṇḍaṃ bhijji, so pi amacco taṃ nesādena vī-
 maṃsāpetvā „itthīti“ sutvā rañño santikaṃ gantvā „dhītā
 deva jātā“ ti āha. Rājā tuṭṭho tassāpi dhanamaṃ²⁶ datvā

¹ B^d attharivitvā. ² B^d -etvā. ³ C^k sineho. ⁴ B^d -ruyhitvā. ⁵ B^d ekasmiṃ. ⁶
 B^d tesam. ⁷ B^d nāsa-. ⁸ B^d caṃkotake. ⁹ B^d eva. ¹⁰ B^d -āhi. ¹¹ B^d
 caṃkotakaṃ. ¹² C^k -kā. ¹³ B^d adds tesu. ¹⁴ B^d -kaṇḍaṃ. ¹⁵ B^d suvaka-
 aṇḍaṃ. ¹⁶ B^d -devā. ¹⁷ B^d adds tāni. ¹⁸ B^d tesu pa-. ¹⁹ C^k B^d -u. ²⁰
 B^d adds me. ²¹ B^d bahudha-.

„dhītaram me sādhuḥkaṃ paṭijagga, Kuṇḍalinīti c' assā
 nāmaṃ karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi. Puna
 katipāhaccayena sukaṇḍaṃ² bhijji, so pi amacco taṃ ne-
 sādēna vīmaṃsāpetvā „puriso“ ti vutte rañño santikaṃ gantvā
 „putto te deva jāto“ ti āha. Rājā tuṭṭho dhaṇaṃ³ datvā 5
 „puttassa me māhantena parivārena maṃgalaṃ katvā Jam-
 buko ti⁴ nāma karohīti“ vatvā uyyojesi. So¹ tathā akāsi.
 Te tayo pi sakunā tiṇṇaṃ amaccānaṃ gehesu rājakumāra-
 pariḥārena vaḍḍhanti. Rājā „mama putto, mama dhītā“ ti
 voharati. Atha⁵ amaccā aññaṃaññaṃ avahasanti⁶: „passatha 10
 rañño kiriyaṃ, tiracchānagate⁷ ‘putto dhītā me’ ti vadanto
 vicaraṭṭi“. Rājā cintesi: „ime amaccā etesaṃ pamāṇaṃ⁸
 paññāsampadaṃ na jānanti, pākataṃ nesaṃ karissāmīti“.
 Ath⁹ ekaṃ amaccaṃ Vessantarassa santikaṃ pesesi: „tumhe¹⁰
 pitā pañhaṃ pucchitukāmo, kadā kira āgantvā pucchatīti“.
 15 Amacco āgantvā¹¹ Vessantaraṃ vanditvā taṃ sāsanaṃ ārocesi.
 Vessantaro attano paṭijaggakaṃ¹² amaccaṃ pakkhositvā¹³
 „mayhaṃ kira pitā maṃ¹⁴ pañhaṃ pucchitukāmo, tassa idhā-
 gatassa sakkāro¹⁵ kātum vaṭṭatīti¹⁶“, „kadā āgacchatīti¹⁷“.
 pucchi. Amacco „ito sattame divase āgacchatū“ ti āha. Taṃ 20
 sutvā Vessantaro „pitā me ito sattame divase āgacchatū“ ti vatvā
 uyyojesi. So gantvā¹⁸ rañño ārocesi¹⁹. Rājā sattame divase
 nagare bheriṃ carāpetvā puttassa vasananivesanaṃ²⁰ agamāsi.
 Vessantaro rañño mahantaṃ sakkāraṃ kāresi, antamaso dāsa-
 kammakarādīnaṃ²¹ pi sakkāraṃ kārāpesi²². Rājā Vessantarassa- 25
 kuṇassa gehe bhuñjitvā mahantaṃ yasaṃ anubhavitvā sakani-
 vesanaṃ āgantvā rājamaṇḍapaṃ karetvā²³ nagare
 bheriṃ carāpetvā alamkatamaṇḍape mahājanaparivāro nisīditvā

¹ Bā adds pi. ² Bā suvaṇḍaṃ. ³ Bā bahudha-. ⁴ Bā adds cassa. ⁵ Bā athassa.

⁶ Cks abbasanti. ⁷ Bā maṃa puttānaṃ in the place of pamāṇaṃ. ⁸ Bā
 -hākaṃ. ⁹ Bā -tūti. ¹⁰ Bā gantvā. ¹¹ Bā -naṃ. ¹² Bā pakkosāpetvā. ¹³
 Bā omits maṃ. ¹⁴ Bā -raṃ. ¹⁵ Cks vaṭṭati. ¹⁶ Bā rājā āgacchatūti. ¹⁷
 Bā āg-. ¹⁸ Bā ācikkhi. ¹⁹ Bā omits vasana. ²⁰ Bā -kārānaṃ. ²¹ Bā
 kāresi. ²² Bā kārāpetvā.

„Vessantaram ānetū“ 'ti amaccassa santikaṃ pesesi. Amacco Vessantaram suvaṇṇapīṭhe nisīdāpetvā ānesi. Sakuṇo pitu amke nisīditvā pitarā saha kīḷitvā gantvā¹ tatth' eva pīṭhe nisīdi. Atha naṃ rājā mahājanamajjhe rājadhammaṃ puc-
 5 chanto paṭhamam gātham āha:

1. Vessantaran taṃ pucchāmi², sakuṇa³ bhaddam atthu te,
 rajjam kāretukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti. 1.

Tattha sakuṇa⁴ 'ti taṃ ālapati, kiṃsū 'ti katarakiccaṃ, kataṃ varan ti uttamaṃ hoti, kathehi me tāta sakalam rājadhammaṃ ti evam kira naṃ⁵
 10 so pucchi.

Taṃ sutvā Vessantaro pañham akathetvā va rājānaṃ tāva pamādena codento dutiyaṃ gātham āha:

2. Cirassam vata maṃ⁶ tato Kaṃso Bārāṇasiggaho
 pamatto appamattaṃ maṃ pitā puttam acodayīti. 2.

Tattha tato 'ti pitā, Kaṃso ti idaṃ tassa nāmaṃ, Bārāṇasiggaho ti catūhi saṃgahavatthūhi Bārāṇasim gahetvā vattanto, pamatto ti evarūpanaṃ paṇḍitānaṃ santike vasanto pañhassa apucchana pamatto, appamattan ti silādiguṇayogena maṃ appamattaṃ, pitā ti posakapitā, acodayīti amaccehi tiracchānagate putte katvā voharatīti avahasiyamāno pamādam āpajjitvā cirassam.
 15 20 ajja codesi pañham pucchīti vadati.

Imāya gāthāya codetvā „mahārāja raññā nāma tisu“ dhammesu thatvā dhammena rajjam kāretabban“ ti vatvā rājadhammaṃ kathento āha:

3. Paṭhamen' eva vitatharū kodham hāsam⁷ nivāraye,
 25 tato kiccāni kāreyya, taṃ vataṃ⁸ āhu khattiya. 3.
4. Yaṃ tvaṃ tāta tape kammaṃ pubbe katam asaṃsayam
 ratto dutṭho ca yaṃ kayirā na taṃ kayirā tato punaṃ⁹. 4.
5. Khattiyassa pamattassa raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana¹⁰
 sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate agham. 5.
- 30 6. Sirī ca tāta Lakkhī ca pucchitā etad abravum:
 utṭhānaviriye¹¹ pose ram' āham¹² anusuyyake. 6.

¹ Bā omits ga-. ² Cks -ma. ³ Cks -naṃ. ⁴ Bā taṃ. ⁵ Bā me. ⁶ Ck nāmātiṣu. ⁷ Ck haṃsam, Cs haṣam. ⁸ Bds vattarū. ⁹ Cs Bā puna. ¹⁰ Bā -vaḍḍhana. ¹¹ Bā utṭhāne-. ¹² Ck ramaham, Bā ramāmaham.

7. Ussuyyake duhadaye purise kammadussake
kālakaṇṇī mahārāja ramati cakkabhañjaṇī. 7.
8. So [tvam] sabbesaṃ¹ suhadayo sabbesaṃ rakkhito bhava,
alakkhiṃ² nuda mahārāja lakkhi³ bhava nivesanaṃ. 8.
9. Salakkhi dhisampanno puriso hi⁴ mahaggaṭṭo
amittānaṃ Kāsipati mūlaṃ aggaṃ ca chindati. 9. 5
10. Sakko pi hi bhūtapati utthāne⁵ na-ppamajjati
sa kalyāṇe dhiṭṭiṃ katvā utthāne kurute mano. 10.
11. Gandhabbā pitaro devā sañjīvā honti tādino,
utthahato appamajjato anūtiṭṭhanti devatā. 11. 10
12. So appamatto akkuṭṭho tāta kiccāni kāraye
vāyamaṃsa ca⁶ kicesu, nālasa yindate sukhaṃ. 12.
13. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁷ anusāsani
alaṃ mitte sukhāpetuṃ amittānaṃ dukkhāya cā⁸ 'ti. 13.

Tattha paṭhameneva vitathan ti tāta rājā nāma ādito va musāvādaṃ 15
nīvāre, musāvādino hi rañño rattham nirojaṃ hoti, paṭhaviyā oja⁹ kamma-
karaṇatthānato sattaratanaṃ mattaṃ heṭṭhā bhassati¹⁰, tato āhāre¹¹ telamadhū-
phānitādisu vā osadhesu¹² oja⁹ na hoti, nirojāhārabhojīno¹³ manussa bāvā-
bādhā¹⁴ honti, ratthe thalajalapathesu āyo n' uppajjati, tasmim anuppajjante
rājāno duggatā honti, te sevake saṃgaṇhituṃ na sakkonti, asaṃgaṇhitā rājānaṃ 20
garucittena ōlokenti, evaṃ tāta musāvādo nāma¹⁵ esa nirojo, so jīvitaṃ pi
na¹⁵ katabbo, sarcaṃ pana sādhuṭaraṃ¹⁶ rasānaṃ ti tad eva pariggahetabbaṃ,
api ca musāvādo nāma guṇaparidhaṃsako vipattipariyosāno dutiyakacittavāre
avīcīparāyanaṃ karoti, imasmim pan' atthe 'dhammo have hantitī' Cetiya-
jātakaṃ kathetabbaṃ, kodhaṃ ti tāta rājā nāma paṭhamam eva kujjhanalakkha- 25
ṇaṃ kodhaṃ pi nīvāreyya, tāta aññesaṃ hi kodho khippaṃ matthakaṃ na
pāpuṇāti rājūnaṃ¹⁷ pāpuṇāti, rājāno nāma [vācāvudhā kujjhitvā olokitaṃ matte-
nāpi paresaṃ vināseṃti, tasmā rañña aññehi manussehi atirekataraṃ nikkodhena
bhavitabbaṃ khaṇtimettānuddayasampannaṃ attano piyaputtaṃ viya lokam
volokentena, tāta atikodhano hi rājā uppannaṃ yasaṃ rakkhituṃ na sakkoti, 30
imaṃsa pan' atthassa dīpanatthaṃ Khaṇtivādijātaka-Culladhammapāla-jātakāni
kathetabbaṇi, Culladhammapāla-jātakasmiṃ hi Mahāpatāpano¹⁸ rājā puttaṃ

¹ Bā sabbe. ² Ck's -ī, Bā -i. ³ Bā -i, B's -khyā. ⁴ Bā ca. ⁵ C's -no. ⁶ Bā's sa. ⁷
Bā va. ⁸ Ck's vā. ⁹ Ck's ojo. ¹⁰ so C's; Ck's hassati, Bā bhavissati. ¹¹ C's -ro,
Bā's -re vā. ¹² Bā adds vā. ¹³ Bā -janā. ¹⁴ C's bahmā, Bā bahvā. ¹⁵ Bā na
so j. pi musāvādo. ¹⁶ Ck's sādhuṭara, C's sādurasam. ¹⁷ Bā rājānaṃ. ¹⁸ Bā
mahāpatāpano, Jāt. III ¹⁷/₁₉ mahāpatāpo.

- ghātetvā¹ puttāsokena hadaye² phalite matāya deviyā sayam pi devīm anuso-
canto hadayaphālanen' eva³ mari, atha ne tayo pi ekaālāhanen' eva⁴ jhāpesuñ,
tasmā raññā paṭhamam eva musāvādam vajjetvā dutiyam kodho vajjetabbo,
hāsan⁵ ti hassam⁶, ayam eva vā pāṭho, tesu tesu kiccesu ubbīlāvitacittatāya⁷
5 kelisīlataṃ parihāsam nivāreyya, tāta raññā nāma kelisīlena na⁸ bhavitabban,
aparapattiyenā⁹ hutvā sabbakiccāni¹⁰ attapaccakkhen' eva kātābbāni, ubbīlā-
vitacitto¹¹ hi rājā atuletvā kammāni karonto laddham yasam vināseti, imasmīn
pan' atthe Sarabhañgajātake purohitassa vacanam gahetvā rañño¹² kisavacche
aparajjhivā saha raṭṭhena ucchijjivā¹³ Kukkulaniraye nibbattabhāvo¹⁴ Mā-
10 tañgajātake Mejjharañño brāhmanānam katham gahetvā Mātāngatāpase aparaj-
jhivā saha¹⁵ raṭṭhena ucchijjivā¹³ niraye nibbattabhāvo¹⁴ Ghatajātake dasa-
bhātikarājādārakānam lobhamūlhanam¹⁶ Kanhadipāyane aparajjhivā Vāsudeva-
kulassa nāsitabhāvo ca kathetabbo, tato kiccāni kāreyyā¹⁷ 'ti evam tāta
paṭhamam musāvādam dutiyam kodham tatiyam adhammahēsam vajjetvā tato
15 pacchā rājā raṭṭhāvāsīnam katabbakiccāni kāreyya¹⁷, tam vataṃ¹⁸ āhu
khattiyā 'ti khattiya mahārāja yaṃ mayā vuttam etam rañño vatasamādānam
ti porāṇakapaṇḍitā kathayimsu, na tam kayirā ti yaṃ tayā rāgādivasena
pacchātāpakaram kammam kataṃ hoti tato pubbe kataṃ tato¹⁹ puna tādīsam
kammam na kayirā²⁰ mā kāreyyāsi²¹ tāta 'ti, vuccate ti tam rañño aghan
20 ti vuccati, evam porāṇakapaṇḍitā kathayimsu 'ti, siri eā 'ti²² Vessantara-
sakunē²³ pubbe Bārāṇasīyaṃ pavattitaṃ kāraṇam āharitvā dassento āha, tattha
abravun ti Suciparivāraseṭṭhinā pucchitā kathayimsu, uttāhānavirīye²⁴ ti
yo poso uttāhāne ca virīye ca paṭiṭṭhito na ca paresam sampattiṃ disvā usuyyati²⁵
tasmīm aham abhiramāmīti²⁶ evam²⁷ tāta Siri katesi, usuyyake²⁸ ti Alakkhi
25 pana tāta pucchitā aham parasampattiusuyyake duccite²⁹ kalyāṇakammadussake,
yo³⁰ kalyāṇakammam dussento³¹ appiāyanto aṭṭiyanto³² na karoti tasmīm
abhiramāmīti āha, evam sā kālakaṇṇī mahārāja ramati patirūpadesavāsādinō
kusalacakkassa bhañjanī, suhadayo ti sundaracitto hitacittako, nudā³³ 'ti
nīhara³⁴, nivesanan ti lakkhyā³⁵ pana³⁶ nivesanam bhava paṭiṭṭhā hohi,
30 salakkhī dhitisampanno ti mahārāja Kāsiṇi so puriso paññāya c' eva
viriyena ca sampanno, mahaggato ti³⁷ mahajjhāsayo, corānam paccayabhūte
gaṇhanto amittānam mūlam³⁸ core gaṇhanto amittānam³⁹ aggaṃ chindatīti vadati,

¹ Bā ghāte-. ² Ck -ya, Cs -yam. ³ Bā hadayena phaliteneva. ⁴ Bā ekālāhāne.
⁵ Bā ha-. ⁶ Bā hā-. ⁷ Bā uppiāya cittakāya. ⁸ Cks kelisīlān nāma. ⁹ Cks
-patta-. ¹⁰ Bā sabbāni-. ¹¹ Bā uppiāpita-. ¹² Bā daṇḍakirañño. ¹³ Cks
ucchinditvā. ¹⁴ Bā add ca. ¹⁵ Bā saka. ¹⁶ Bā moha mūlhanam vacanam gahetvā.
¹⁷ Bā ka-. ¹⁸ Bā vattam. ¹⁹ so Bā; Cks katara in the place of kataṃ tato.
²⁰ Cks -ra. ²¹ Ck -rati, Cs -rāti. ²² Bā adds idam, Bā imam. ²³ Bā -no.
²⁴ Bā -ne-. ²⁵ Bā ussuyati. ²⁶ Bā adds āha. ²⁷ Bā add tāva. ²⁸ Bā
ussuya-. ²⁹ Bā duhadaye. ³⁰ Cks so. ³¹ Ck Bā dussanto. ³² Ck aṭṭi-,
Bā ati-. ³³ Ck nudhā. ³⁴ Cks add ti. ³⁵ Ck -s, Cs lakhyā, Bā lakkhā. ³⁶
Bā ṇanam. ³⁷ Cks omit ti. ³⁸ Cks -le. ³⁹ so Bā; Cks omit amittānam.

Sakko ti Indo, bhūtapatīti rājēnaṁ ālapati, uttāhāne ti uttāhānaviriye na-
ppamajjati¹ sabbakiccāni karoti, sa² kalyāṇe ti so devarājā uttāhānaviriye
manāṁ karonto pāpakammaṁ akatvā kalyāṇe puññakammasmiṁ ōva dhiṭṭiṁ
katvā appamatto uttāhāne manāṁ karoti, tassa pana kalyāṇakamme viriyakarāṇa-
bhāvādassanattāṁ³ dvisu devalokesu devatāhi saddhīm Kaviṭṭhārāmaṁ⁴ 5
āgantvā pañhaṁ pucchitvā dhammassa sutabhāvo Mahākaṇhajātaka attano ānu-
bhāvena janāṁ tasetvā osakkantassa pavattitabhāvo ti evaṁ ādini vatthūni
kathetabbānti, gandhabbā ti cātummahārājikānaṁ heṭṭhā catuyonikadevā
catuyonikattā yeva kir⁵ ete⁵ gandhabbā nāma jātā, pitaro ti brahmaganadevā⁶
ti uppattivāsena⁷ chakāṁāvacarā⁸, tādino ti tathāvidhassa kusalābhīratassa⁹ 10
rañño¹⁰ te sajjivā honti samānājjivikā upajjivittabbā, tādissā hi rājāno dānādini
puññāni karonto¹¹ devatānaṁ pattim denti, tā¹² taṁ pattim¹³ anumoditvā
sampaṭicchitvā dibbayasena vaḍḍhanti, anuttittānti, tādissā¹⁴ rañño viriyaṁ
karontassa appamādaṁ āpajjantassa devatā anuttittānti anugacchanti¹⁵ dhammika-
rakkaṁ sāmīdhaṁti, so ti so tvaṁ, vāyamaṁsu cā¹⁶ 'ti tēni ratthā- 15
kiccāni karonto tulanavasena tīraṇavasena paccakkhakammavasena¹⁷ tesu¹⁸ kic-
cesu viriyaṁ karassu, tattheva te vattapadā ti tāta yaṁ maṁ tvaṁ¹⁹ kiṁ
su²⁰ kiccaṁ kataṁ varan ti pucchi tattha vata²¹ pañhe ye²² ete mayā paṭṭha-
men²³ eva vitathan ti ādayo vuttā ete vattapadā vattakoṭṭhāsā ettha vattassu,
esā ti yā te mayā kathitā esā vata²⁴ anusāsanī, alān ti evaṁ vattamāno 20
hi rājā attano mitte sukhāpetum amittānaṁ ca dukkhāya alāṁ pariyatto²⁵
samatto²⁶ ti.

Evaṁ Vessantarasaṁkhepa ekāya²⁵ gāthāya rañño pa-
mādaṁ codetvā ekādasahi gāthāhi dhamme kathite Buddha-
līlāya pañho kathito ti. Mahājano acchariyabbhūtaṁti²⁶ 25
sādhukārasatāni pavattesi. Rājā somanassappatto amacce
āmantetvā „bho²⁶ amaccā mama puttana Vessantarena evaṁ
kathentena kena²⁷ kattabbakiccaṁ“ ti²⁸ „mahāsenaguttana²⁹ devā“
ti „tena hi 'ssa mahāsenaguttatṭhānaṁ²⁹ dhammīti“ Vessantaraṁ
ṭhānantare ṭhapesi. So³⁰ tato paṭṭhāya mahāsenaguttatṭhāne²⁹ 30
ṭhito pitu kammaṁ akāsi. Vessantarapañho niṭṭhito.

¹ Bā -tīti. ² Cks omit sa. ³ Bā adds sarabhaṅgajātaka. ⁴ Bā kapiṭhā-. ⁵ Bā kira te. ⁶ Ck prā-, Bā brahmāno devā, Bā brāhmaganā-. ⁷ Bā upattideva-
vasena. ⁸ Bā adds deva. ⁹ Bā kusalavasānābhīratassa. ¹⁰ Bā adds tādissassa
rañño viriyaṁ karontassa rañño. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bā te. ¹³ Cks
pavattim. ¹⁴ Bā tādissassa. ¹⁵ Cks gacchanti. ¹⁶ Cks vā. ¹⁷ Ck paccakkhaya-
dhammavasena, Ck paccakkhayaḍḍhi-. ¹⁸ Bā repeat tesu. ¹⁹ Bā omits tvaṁ. ²⁰
Bā ki su, Ck omits kiṁ su. ²¹ Bā tava. ²² Bā yeva. ²³ Bā vatava. ²⁴ so Bā
for samatto? Cks -anto. ²⁵ Bā ettakāya. ²⁶ Bā bhonto. ²⁷ Bā kiṁ. ²⁸ Cks
omit mahāsenaguttana devā ti tena hissa. ²⁹ Bā -senaṅgutta-. ³⁰ Cks omit so.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Kuṇḍaliniyā santikaṃ dūtaṃ pāhetvā¹ sattame divase tattha gantvā paccā-gantvā tath' eva² maṇḍapamajjhe nisīditvā Kuṇḍaliniṃ ānā-petvā³ suvaṇṇapīṭhe nisinnaṃ rājadhammaṃ pucchanto

- 5 14. Sakkhī tuvaṃ Kuṇḍalini maññasi khattiyabandhunī:
rajjam kāretukāmena kiṃ su kiccaṃ kataṃ varan ti g. ā. 14.

Tattha sakkhīti mayā puṭṭhaṃ pañhaṃ kathetuṃ sakkhissasīti pucchati⁴, Kuṇḍalīnīti salīngato⁵ āgatanāmenālapati, tassā kira dvīsu kaṇṇapīṭṭhesu kuṇḍalisāṇṭhānā⁶ dve lekḥā ahesuṃ, tena tassā⁷ Kuṇḍalīnīti nāmaṃ kāresi,
10 maññasīti jānissasi mayā puṭṭhapañhassa atthan ti, khattiyabandhunīti khattiyassa mahāsenaguttassa⁸ bhaginībhāvena nam' evaṃ ālapati, kasmā paṇ' esa Vessantarassakūpaṃ evaṃ apucchitvā imam eva pucchati itthibhāvena, itthiyo hi⁹ parittapaññā, tasmā sace sakkoti pucchissāmi no ce na pucchissā-mīti¹⁰ vīmaṃsanavasena evaṃ pucchitvā taṃ ñeva pañhaṃ pucchi.

- 15 Sā evaṃ raññā rājadhamme pucchite „tāta maṃ 'itthikā nāma kiṃ kathessatīti' vīmaṃsasi"¹¹ maññe, sakalan te rāja-dhammaṃ dvīsu yeva padesu pakkhipitvā kathessāmīti"¹² vatvā¹³ āha:

15. Dve vā tāta padakāni yesu¹⁴ sabbam patitṭhitam
20 aladhassa ca yo lābho laddhassa anurakkhanā¹⁵. 15.
16. Amacce tāta jānāhi dhīre atthassa kovide
anakkh' ākitave tāta asoṇḍe avināsake. 16.
17. Yo ca taṃ tāta rakkheyya dhanam yaṇ c' eva te¹⁶ siyā
sūto¹⁷ va ratham saṃgaṇhe so te kiccāni kāraye. 17.
25 18. Susaṃgahītantajano¹⁸ sayam cittam avekkhiya
nidhiṃ ca iṇadānaṃ ca na kare parapattiyā¹⁹. 18.
19. Sayam āyavayam²⁰ jaññā, sayam jaññā katākataṃ,
niggaṇhe niggahārahaṃ, paggaṇhe paggaṇhārahaṃ. 19.

¹ Bā pesetvā. ² Bā tattheva. ³ Bā āharāpe-. ⁴ Bā pucchi. ⁵ Bā tassālīn-gato. ⁶ Cks -naṃ. ⁷ Bā tenassā. ⁸ Bā -senāgutta-. ⁹ Cks pi. ¹⁰ Cks -mi.
¹¹ Cks vīmaṃsati. ¹² Cks omit vatvā. ¹³ Bā yattha. ¹⁴ Bā -ṇā. ¹⁵ Cks vane. ¹⁶ all three MSS. su-. ¹⁷ Cā -antajano? Ck Bā -atthajano. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ Bā āyavayam, Cks ayavayam.

20. Sayam jānapadam attham¹ anusāsa rathesabha,
mā te adhammikā yuttā dhanam raṭṭhañ ca nāsayum. 20.
21. Mā ca vegena kiccāni kāresi kārayesi vā,
vegasā hi katañ kammañ mando pacchānutappati. 21.
22. Mā te avisare² muñca³ subālham adhikodhitam,
kodhasā hi bahū pi tā kulā akulatañ⁴ gatā. 22. 5
23. Mā tāta issaro 'mhīti anathāya patārayi,
itthīnañ purisānañ ca mā te āsi dukhudrayo⁵. 23.
24. Apetalomahamsassa rañño kāmānūsārino
sabbe bhogā vinassanti, rañño tañ vuccate agham. 24. 10
25. Tatth' eva te vattapadā esā ca⁶ anusāsani,
dakkh' assu dāni puññakaro asoṇḍo avināsako,
silav' assu⁷ mahārāja, dussīlo vinipātako⁸ ti. 25.

Tattha padakāṇīti kṛāṇapadāni, yesū⁹ 'ti yesu dvīsu padesu sabbam
attham jātam¹⁰ hitasukkam¹¹ patitthitam, aladdhassā 'ti yo pubbe aladdhassa 15
lābhassa lābho yā ca¹² laddhassa anurakkhanā, tāta nuppannassa hi lābhassa
uppadanañ nāma na¹³ bhāro uppannassa pana anurakkhanam¹⁴ eva bhāro,
ekacco hi yasañ¹⁵ uppādetvāpi yase pamatto mānañ¹⁶ uppādetvā paṇātipātā-
dīni karoti mahācoro hutvā raṭṭham vilumpamāno carati, atha nañ rājāno
gāhāpetvā mahāvīnāsam pāpenti, athavā pana¹⁷ rūpādīsu kāmāgūṇesu pamatto 20
ayoniso dhanam nāseno sabbasāpateye¹⁸ khīne kapāno hutvā cīrakavasano¹⁹
kapālam²⁰ ādāya carati, pabbajito vā²¹ pana gandhadhurādivasena lābhasakkārañ
nibbattetvā pamatto hināya vattati, aparo paṭhamajjhānādīni nibbattetvāpi
mutthassatitāya²² tathārūpe ārammane bajjhivā jhāna²³ parihiyati, evaṃ uppannassa
yasassa vā jhānādīlābhassa vā rakkhanam²⁴ eva dukkaram, tadatthadīpanattham 25
pana²⁴ Devadattassa vatthuñ Mudulakkhana-Lomasakassapa-Hārītājātaka-Sam-
kappajātakāni ca kathetabbāni, eko pana lābhasakkārañ uppādetvā appamāde
tātvā kalyāṇakammañ karoti, tassa so yaso sukkapakkhe cando viya pavaḍḍhati,
tasmā mahārāja²⁶ appamatto payogasampattiya²⁷ tātva dhammena r. karento tava
uppannam yasañ²⁷ anurakkhāhīti, jānāhīti bhaṇḍāgārikakammādikāraṇattham 30
upadhārehi, anakkhākitave ti anakkhe akitave ajūtakare²⁸ c' eva akerāṭike

¹ Cks raṭṭham, Bđ janapade attam, Bc attam. ² Cks avisara, Bds adhisara. ³
Cks mucca ⁴ Bđ kusālā akusalam. ⁵ Bđ asi dukkhindriyo. ⁶ Bđ va. ⁷ Bđ
silavāssu, Cks silavassa. ⁸ Bđ -tiko. ⁹ Bds yatthā. ¹⁰ Cc atthajātam, Ck
atthajāta ¹¹ Bđ hitam. ¹² Cks vā. ¹³ Bđ omits na. ¹⁴ Bđ -nam. ¹⁵ Bđ
sayam. ¹⁶ Bđ pamādam. ¹⁷ Bđ uppanna. ¹⁸ Cks -patiyee. ¹⁹ Bđ pilotika-
vasano. ²⁰ Bđ kapalam? ²¹ Bđ omits vā. ²² Bđ mutthassatitāya, Cks muttha-
satitāya. ²³ Bđ -nam. ²⁴ Bđ omits pana. ²⁵ Bđ adds tvañ. ²⁶ Ck sayam. ²⁷
Bds ajuta-, Cks adūta.

- ca, asoṇḍe ti pūvasurāgandhamālāsoṇḍabbhāvarahite, avināsaḥke ti tava
 santakānam dhanadhaññādinam anāsaḥke¹, yo ti yo amacco tam c' eva² yañ ca
 te ghare dhanam siyā tam rakkheyya, sūto³ vā 'ti rathasārathi viya yathā
 sārathi visamamaggañivāraṇattham⁴ asse⁵ saṃganhanto ratham saṃganheyya
 5 evam yo saha bhogehi tam rakkhitum sakkoti so te amacco nāma, rādisam gahetvā
 bhaṇḍāgarikakiccāni⁶ kāraye⁷, susaṃgahītantaṭṭaṇo⁸ ti tāta yassa hi rañño
 attano antojano antovaḷaṇṇanakaparijaṇo⁹ ca dānādīhi asaṃgahito hoti tassa
 antonivesane suvaṇṇabhiraññādīni tesam¹⁰ asaṃgahitamānussānam vasena nassanti,
 antomanto bahi gacchati¹¹, tasmā tvaṃ¹² suṭṭhugahitaantoṭṭaṇo¹³ hutvā etta-
 10 kam hi¹⁴ nāma me vittan ti sayam attano dhanam avekkhitvā asukaṭṭhāne
 nāma nidhiṃ nidhema asukassa iṇam demā 'ti idam ubhayam pi, na kare
 parapattiyā¹⁵ ti¹⁶ parapattiyāyitvā¹⁷ mā kari, sabbam¹⁸ attapaccakkhen'
 eva¹⁹ kareyyāsīti vadati, āyavayan²⁰ ti tato uppajjanakam²¹ āyañ ca²² tesam
 tesam dātabbavayañ ca sayam eva jāneyyāsīti, katakatan ti saṃgāme vā
 15 navakamme vā aññesu vā kiccesu iminā idam nāma mayham kataṃ iminā na
 katan ti evam²³ pi sayam eva vā²⁴ jāneyyāsīti²⁵ mā parapattiyā²⁶ ahoṣi,
 niggaṇhe ti tāta rājā nāma sandhicchedakārakam niggaḥārahān ānetvā
 dassitam upaparikkhitvā sodhetvā porānakarājūhi ṭhapitadāṇḍam oloketvā
 dosānurūpam niggaṇheyya, paggaṇhe ti yo pana paggaḥārāho hoti abhinnaṣṣa
 20 vā parabalassa bhetṭā²⁷ bhinnassa vā sakabalassa ārādhako²⁸ aladdhassa vā
 rājassa āharako²⁹ laddhassa vā thāvarakārako yena vā pana jīvitaṃ diṇṇam
 hoti evarūpaṃ paggaṇheyya³⁰ mahantaṃ sakkārasammānam kareyya, evam hi
 'ssa kiccesu aññesu³¹ pi uram datvā kattaḥbham karissanti, jānapadan ti
 janapadavāsīnam attham yasaṃ attapaccakkhen' eva anusāsa, adhammikā
 25 yuttā ti adhammikā tattha tattha nīyuttā ayuttakālān ca gahetvā vinicchayaṃ
 bhindantā tava dhanān ca raṭṭhān ca mā nāsayaṃ, iminā kāraṇena appamatto
 hutvā sayam eva anusāsa, vegaṇā 'ti sahasā atuletvā atiretvā, vegaṣā ti
 atuletvā chandādivasena sahasā katam kamman³² na hi sādhu³³ kam³⁴ na
 sundaram, kimkāraṇā: tādisam hi katvā mando pacchā vippaṭṭisaravasena
 30 idhaloke apāyadukkhāni³⁴ anubhonto³⁵ paraloke ca anutappati³⁶, ayam pan'
 attho³⁷ 'isīnam antaram katvā Bharurājā³⁸ ti me sutan' ti Bharujātakena³⁹

¹ Bds avinā-. ² Bd yañceva. ³ all three MSS. su-. ⁴ Bds -maggagamanani-.

⁵ Cks asesu. ⁶ Bds -kādikiccāni. ⁷ Bds kāreyya, Cks kāraya. ⁸ Ck -attahajano,

Cs -attajano? Bd -attajano. ⁹ Ck -antojana-, Cs rañño anne antovaḷaṇṇ-, Bd

-antojano vaḷaṇṇ-. ¹⁰ Cks tesu. ¹¹ so Cks; Bd anto bahi ca gacchanā. ¹²

Bd tam. ¹³ Bd samga-. ¹⁴ Bd omits hi. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ Cks omit

ti. ¹⁷ Ck -patthiyāyitvā, Cs -patthiyādhitvā, Bd -pattiyāpitvā. ¹⁸ Bd tabbam.

¹⁹ Ck -paccavekkheneva, Cs antopaccavekkheneva, Bds attapaccakkhameva. ²⁰

Cks āya-, Bd āyam. ²¹ Cks -ka. ²² Bd āyañca. ²³ Bd etam. ²⁴ Bd omits va.

²⁵ Cks -ti. ²⁶ so Bd; Cks -yo. ²⁷ Bd tinno. ²⁸ Bd adhārako. ²⁹ Cks āhā-. ³⁰

Bds paggaṇhārakam paggaḥetvā in the place of paggaṇheyya. ³¹ Cks añño. ³²

Bd kappāñhi. ³³ Cs sādhu. ³⁴ Bd -am. ³⁵ Bd -bhavanto. ³⁶ Bd -tapati.

³⁷ Bd adds ti. ³⁸ Bds garu-, Vol. II ¹⁷²/₁₈. ³⁹ Bd garurājāt-.

dīpetabbo, mā te avisare muñca¹ subālhamadhikodhitau ti tāta tava
 hadayaṃ² kusalaṃ avisaritvā³ atikkamitvā⁴ pavatte paresaṃ akusaladhammesu⁵
 subālham⁶ adhikodhitam kujjhāpitam⁷ hutvā mā muñca⁸ mā patitthayātū⁹ 'ti
 attho, i. v. h.: tāta yadā te vinicchaye thitassa iminā puriso¹⁰ vā hato sandhi
 vā chinno¹¹ ti¹² coraṃ dassenti¹³ tadā te paresaṃ vacanehi suṭṭhu kodhitam¹⁴ 5
 pi hadayaṃ kodhavasena mā muñca⁶ apariggahetvā mā daṇḍam panesi¹⁵, kim-
 kāraṇā: acoraṃ pi hi¹⁶ coro ti gahetvā ānenti, tasmā akujjhītvā¹⁷ ubhinnaṃ
 attapaccakkhikānaṃ¹⁸ katham sutvā suṭṭhu sodhetvā attapaccakkhena tassa
 corabhāvaṃ nātvā paveniyā thapitadaṇḍavasena kattabbaṃ karohi, raṇṇā hi
 uppanne pi koddhe hadayaṃ sītaṃ akatvā kammaṃ na katabbaṃ, yadā 10
 pan' assa hadayaṃ nibbutaṃ hoti mudukaṃ tadā vinicchayakammaṃ kā-
 tabbaṃ, pharusehi cittehi¹⁹ pakkatṭhite²⁰ uduke mukhanimittam viya kāraṇaṃ
 na paññāyati, kodhasāhīti²¹ tāta kodhane hi bahūni pi tāni²² rājakulāni
 akulabhāvaṃ²³ gatāni mahāvīnaṣaṃ eva pattāniti, imassa pan' atthassa dīpa-
 natthaṃ Khantivādijātakaṃ²⁴ Nālikerarājassa vatthunā sahasabāhu-Ajjuṇavattthu- 15
 ādīni²⁵ kathetabbāni, patārayiti tāta ahaṃ pathavissaro ti mā mahājānaṃ
 kāyaduccaritādiānatthāya patārayi²⁶ otārayi, yatha taṃ anatthaṃ samādāya
 vattati mā evaṃ akāsi attho, mā te āsi²⁷ tāta²⁸ tava vijite manussa-
 jātikanāṃ vā tiracchānajātikanāṃ vā itthipurisānaṃ dukkhudrayo²⁹ dukkhuppatti 20
 mā āsi³⁰, yathā hi adhammikaṃ rājūnaṃ vijite manussa kāyaduccaritādiṇi karitvā³¹
 nīraye uppajanti tava raṭṭhavāsīnaṃ dukkhaṃ yathā na hoti tathā karohīti
 attho, apetalomahaṃsisassā 'ti attānuvādādibhaye hi nibbhayassa, iminā
 idaṃ dasseti: tāta yo rājā kismiṇci āsāmaṃ jakatvā attano kammaṃ³² eva
 anussarati chandavasena yaṃ yaṃ icchati taṃ taṃ karoti vissaṭṭhayaṭṭhi viya
 andho niraṅkuso viya caṇḍahatthi hoti tassa sabbe bhogā vinassanti, tassa 25
 taṃ bhogavyāsanānaṃ dukkhaṃ ti vuccati³³, tatth' eva te vattapadā ti³⁴
 purīmanāyena eva veditabbaṃ³⁵, dakkhassu dānīti tāta tvaṃ imaṃ anusā-
 sanim³⁶ sutvā idāni dakkho analaso puññānaṃ karaṇena puññakaro surādi-
 parihaṇaṇena asoṇo ditṭhadhammikasamparāyikassa atthassa avināsaṇena avinā-
 sako bhavēyyāsi, sīlavassū³⁷ 'ti sīlavā³⁸ ācārasampanno bhava, dasasu rāja- 30
 dhammesu patiṭṭhāya r. kārehi³⁹, dussīlo vinīpātiko ti dussīlo hi mahā-
 rāja⁴⁰ attānaṃ nīraye vinīpātento vinīpātako⁴¹ nāma hotīti.

¹ Cks mucca, all three MSS. avisare. ² Bd adds dukkhaṃ. ³ Bd adhi-. ⁴ Bd
 aviti-. ⁵ Bds -kamme. ⁶ Bd suṭhu-. ⁷ Cks kujjha-, Bd kujjhāmitam. ⁸ Cks
 mucca. ⁹ so Cks; Bd patiṭṭha. ¹⁰ Bs -sena. ¹¹ Bd chinnaṃ. ¹² Bd iti. ¹³ Bd
 dassissanti. ¹⁴ Cks kotam. ¹⁵ Cs pane-. ¹⁶ Ck acoraṃhi. ¹⁷ Bds add va. ¹⁸
 Bd -paccatthikānaṃ. ¹⁹ Cks ecitte. ²⁰ Cs pakkatṭhite, Bd pakkutike, Bc paku-
 thiti. ²¹ Cks hi, omitting ti. ²² Ck bahūnīpāti ti, Cs bahūni, Bd bahūhi pi
 tāni. ²³ Bd akusala-. ²⁴ Cks -vādajātakaṃ, Bd -dijātaka. ²⁵ Bd -āñcuna-.
²⁶ Cs adds mā, Bd ha. ²⁷ Bd asiti. ²⁸ Bs adds ahaṃ pathavissaro. ²⁹ Cks
 dukkhadrayo? Bd dukkhindriyo. ³⁰ Bd dukkhuppattamakāsi. ³¹ Bd -tāni katvā.
³² Bd kāmam. ³³ Cks -anti. ³⁴ Cks omit ti. ³⁵ Bd yojetabbaṃ. ³⁶ Bd -nam-
³⁷ Cks -vassā. ³⁸ Cks add ca. ³⁹ Ck ka-. ⁴⁰ Bd adds attā. ⁴¹ Bd -tiko.

Evam Kuṇḍalinī pi ekādasahi gāthāhi dh. desesi. Rājā
 tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: „bho' amaccā mama dhītāya
 Kuṇḍaliniyā evam kathayamānāya kena katlabbakiccam katan“
 ti. „Ehaṇḍāgārika devā“¹ ti. „Tena hi 'ssā bhaṇḍāgāri-
 5 kaṭṭhāna² dammīti“ Kuṇḍalini³ ṭhānantare ṭhapesi. Sā
 tato paṭṭhāya bhaṇḍāgārikaṭṭhāne ṭhatvā pitu kammaṃ akāsīti.
 Kuṇḍalinipaṇho niṭṭhito.

Puna rājā katipāhaccayena purimanayen' eva Jambuka-
 paṇḍitassa santikaṃ dūtaṃ pesetvā sattame divase tattha
 10 gantvā sampattiṃ anubhavitvā paccāgato⁴ tath' eva maṇḍapa-
 majjhe nisīdi. Amacco Jambukapaṇḍitaṃ kañcanabaddha-
 piṭṭhe⁵ nisīdāpetvā piṭṭhaṃ sisenādāya āgañchi⁶. Paṇḍito pitu
 amke⁷ nisīditvā kilītvā gantvā kañcanapiṭṭhe yeva nisīdi. Atha
 naṃ rājā pañhaṃ pucchanto

15 26. Apucchamhāpi⁸ kosikaṃ⁹ Kuṇḍaliniṃ ca tath' eva⁹,
 Jambuka tvaṃ dāni vadehi¹⁰ balānaṃ balaṃ uttaman ti g. ā. 26.

Tass' attho: tāta Jambuka ahaṃ tava bhātaraṃ kosiyagottaṃ Vessantaraṃ
 bhaginiṃ ca te Kuṇḍaliniṃ rājadhammaṃ pucchim¹¹, te attano balena kathe-
 suruṃ, yathā pana te¹² pucchim¹³ tath' eva idāni puttāṃ Jambukaṃ pucchāmi,
 20 tvaṃ me rājadhammaṃ ca uttamaṃ balaṃ ca kathehīti.

Evam rājā M-am pañhaṃ pucchanto aññesaṃ pucchita-
 niyāmena apucchitvā visesetvā pucchi. Ath' assa paṇḍito „tena
 hi mahārāja ohitasoto suṇa“¹⁴, sabban te kathesāmīti“ pasārita-
 hatthe sahaṣsatthavikaṃ ṭhapento viya dhammadesanam ārabhi:

25 27. Balaṃ pañcavidhaṃ loke purisasmim mahaggate,
 tattha bāhābalaṃ¹⁵ nāma carimaṃ vuccate balaṃ,
 bhogabalaṃ ca dīghāvu dutiyaṃ vuccate balaṃ, 27.

28. Amaccabalaṃ ca dīghāvu tatiyaṃ vuccate balaṃ,
 abhijaccabalaṃ c' eva¹⁶ taṃ catutthaṃ asaṃsayam,
 30 yāni¹⁷ c' etāni sabbāni adhigaṇhāti paṇḍito 28.

¹ B² bhonto. ² B² -niyāva. ³ B² pucchā-. ⁴ B² -bandha-. ⁵ B² āgacchi. ⁶ B² āṇe. ⁷ C² -hāsi, B² āpucchimha. ⁸ B² kosiyagottaṃ. ⁹ so all MSS. for tatheva ca? ¹⁰ so all three MSS. for vada? ¹¹ B² āpucchimhi, C² pucchi, C² pucchim. ¹² B² panete. ¹³ B² pucchitā. ¹⁴ B² suṇāhi. ¹⁵ B² -hu-. ¹⁶ C² ahimajjaccabalaṃ, C² abhimajjabalaṃ, B² abhijjāñcaba-. ¹⁷ so all three MSS. for yena?

29. Taṃ balānaṃ balaṃ seṭṭhaṃ aggaṃ paññābalaṃ balaṃ¹,
paññābalaṃ² upatthaddho atthaṃ vindati paṇḍito. 29.
30. Api ce labhati mando phitaṃ dharaṇiṃ³ uttamaṃ
akāmassa pasayhaṃ⁴ vā añño taṃ paṭipajjati. 30.
31. Abhijāto pi ce hoti rajjaṃ laddhāna khattiyo
duppañño hi Kāsipati sabbena pi na jīvati. 31.
32. Paññā sutavinicchiniṃ paññā [kitti] silokavaddhaṃ,
paññāsahito naro idha [api] dukkhe⁵ sukhāni vindati. 32.
33. Paññaṇ ca kho asussūsaṃ na koci adhigacchati
bahussutaṃ anāgama dhammaṭṭhaṃ avinibbhujāṃ⁶. 33. 10
34. Yo dhammaṇ ca vibhāgaññū kāluttahāyī atandito
anuttahati kālena kammaphalaṃ tassa ijjhati. 34.
35. Nānāyatanasīlassa⁷ nānāyatanasevino⁸
na nibbindiyakāriṣṣa samma-d-attho vipaccati. 35.
36. Ajjhataṇ ca payuttassa tathāyatanasevino
anibbindiyakāriṣṣa samma-d-attho vipaccati. 36. 15
37. Yogappayogasaṃkhātaṃ sambhatassānuraṅkhaṇaṃ⁹
tāni tvaṃ tāta sevassu, mā akammāya randhayi¹⁰,
akammaṇā¹¹ hi dummedho naḷāgāraṃ va sīdatīti. 37.

Tattha mahaggaṭṭe ti mahārāja imasmiṃ sattaloṇe mahajjāsaye purise 20
pañcavidhaṃ balaṃ hoti, bāhābalaṃ¹² ti kāyabalaṃ, carimaṇ ti taṃ ati-
mahantaṃ pi samānaṃ lāmakam eva, kimkāraṇā: dandhabālabbhūvena¹³, sace hi
kāyabalaṃ mahantaṃ nāma bhavēyya vāraṇabalato laṭukikāya¹⁴ balaṃ khudda-
kaṃ bhavēyya vāraṇabalaṃ pana andhabālabbhūvena¹⁵ maraṇassa paccayo
jātaṃ, laṭukikā¹⁶ attano nānakusalatāya vāraṇaṃ jīvitaṅkhaṇaṃ pāpesīti¹⁷, 25
imasmiṃ paṇ¹⁸ atthe na h¹⁹ eva sabbattha balena kiccaṃ, 'balaṃ hi bālassa
vadhāya hotīti' suttam āharitabbāṇ²⁰, bhogabalaṃ ti upatthambhanavasena
sabbam²¹ hiraññasuvanādiupabhogajātāṃ bhogabalaṃ nāma, taṃ kāyabalato
mahantataraṃ, amaccabalaṃ ti abhejjamantassa sūraṇa suhadassa²² amacca-
maṇḍalassa atthitā²³, taṃ balaṃ saṅgāmasūratāya purimehi balehi mahanta- 30
taraṃ²⁴, abhijaccabalaṃ²⁵ ti tīni kulāni atikkamitvā khattiyakulavasena

¹ Ck -balabala, Cs -balambala. ² Bā dhā-. ³ Cks akāmasā-, Bā akāmapakā-
sayhaṃ, Bā akāmassa paseyhaṃ. ⁴ Cks add pi. ⁵ Bds -ijjati. ⁶ Bds anāya-.

⁷ Ck sambhakassā-, Cs sambhakassā-, Bā sambhūta-. ⁸ Bā raddhaya, Cks ru-.

⁹ Bds -unā. ¹⁰ Bā -hu-. ¹¹ Bā andabāla. ¹² Bā le-. ¹³ Cs -ba-. ¹⁴ Bā -si.

¹⁵ Cks sabba. ¹⁶ Bds -dayassa. ¹⁷ Bds -tāya. ¹⁸ Bā Cs mahantaraṃ. ¹⁹

Bā abhijja-.

jātisampatti, tam itarehi balehi mahantataram¹, jātisampannā eva hi yujjhanti
na itare, yānicetānīti yāni ca etāni² cattāri pi balāni paṇḍito paññānu-
bhāvena³ adbhiganhāti⁴ abbhivhavati tam sabbabalānaṃ paññābalam seṭṭhan ti ca
aggan ti ca⁵ vuccati, kimkāraṇā: tena hi balen' upatthaddho paṇḍito attham
5 vindati vadḍhīm pāpunāti, tadatthajotanattham 'punnam nadiṃ yena ca peyya-
mahū⁶ 7ti Punṇanadijātakam Sirikālakapūpaṇḍo⁸ Pañcapaṇḍitapaṇḍo⁹ Sattu-
bhastajātaka-Sambhava-jātaka-Sarabhaṅga-jātakādīni kathetabbāni, mando ti
mandapaṇḍo bālo, phītan⁷ ti tāta mandapaṇḍo puggalo sattaratana-punnam ce
pi⁸ uttamaṃ dharaniṃ labhi⁹ tassa anicchanānass' eva pasayhakāraṃ¹⁰ vā
10 pana katvā añño paññāsampanno tam paṭipajjati mando¹¹ laddham pi¹² yasam
rakkhītum kulasantakam vā pana paveniāgatam pi r. adhigantum na sakkoti,
tadatthajotanattham 'addhā Pādañjaliṃ sabbe paññāya atirocatiti' Pādañjali-
jātakam¹³ kathetabbam, laddhānā¹⁴ 'ti jātisampattim nissāya kulasantakam
r. labhivāpi, sabbena pīti¹⁴ sakalena pi rajjena (add: na) jīvati anupāya-
15 kusalatāya duggato va hotiti, evaṃ M. ettake thāne apaṇḍitassa agunam
kathetvā idāni paññam¹⁵ pasamsanto paññā ti ādim āha, tattha sutan ti
sutapariyattakan¹⁶, tam hi paññavā¹⁷ vinicchinati¹⁸, kittisilokavaddhanīti
kittighosassa ca lābhasakkārassa ca vaddhanī, sukhāni vindatīti dukkhe
uppanne pi nibbhayo hūtvā upāyakusalatāya sukhāni paṭilabhati, tadatthadīpa-
20 nattham 'yass' ete caturo dhammā vānarinda yatha tava¹⁹, 'alam etehi jambūhi²⁰
ambehi²¹ panasehi cā²² 'ti ādīni jātakāni kathetabbāni, asussūsan ti
paṇḍitapuggale apayirupasantō asuṇanto, dhammattham ti sabbhāvākāraṇe
thitam, bahussutam anagamma tassa²³ asaddahanto, avinibbhujan²⁴ ti
atthānattham kāranākāraṇam anogāhanto atirento na koci paññam²⁵ adhigacchati
25 tāte²⁶, dhamma vibhāgaññū²⁷ ti dasakusalakammam pathavibhāgakusalo, k-
luṭṭhāyīti viriyam kātum yuttakale viriyassa²⁸ kārako, anuṭṭhaḥatīti tasmiṃ
tasmiṃ kāle tam tam kiccaṃ karoti, tassā²⁹ 'ti²⁹ tassa puggalassa kammaphalaṃ
samijjhati nippajjati, anāyatanasilassā³⁰ 'ti anāyatanam vuccati lābhayasa-
sukhānam anākaro³⁰ dussilyakammaṃ³¹ tamsilassa tena dussilyakammena sa-
30 manāgatassa anāyatanabhūtam dussilapuggalam sevantassa, kusalassa kammassa
karāṇakāle nibbindiyakārisā³² 'ti³² nibbinditvā ukkaṇṭhitvā³³ karontassa,
evarūpassa³⁴ puggalassa kammānam³⁵ attho sammā na vipaccati na sam-
pajjati³⁶, tīni³⁷ kulaggāni cha kāmaggāni na upeṭīti³⁸ attho, ajjharatān cā

¹ B^d mahantaram. ² C^k add ea. ³ B^d paññānabhā-, C^k yassānu-. ⁴ C^k
C^k asamghanhāti. ⁵ C^k omit ca. ⁶ B^d -āni. ⁷ C^k jīvitam. ⁸ C^k cetipī,
B^d ce. ⁹ B^d labhati. ¹⁰ B^d paseyyākāraṇi. ¹¹ B^d adds hī. ¹² B^d omits pi.
¹³ B^d adds vā. ¹⁴ B^d add tena. ¹⁵ C^k paññā. ¹⁶ C^k -santakam, B^d
pariyatti. ¹⁷ B^d paññāva. ¹⁸ B^d -cchindati. ¹⁹ C^k add yassete tayo dhammā
vānarinda yathā tava. ²⁰ B^d appehi. ²¹ C^k jambēhi, B^d jappuhi. ²² C^k vā.
²³ B^d tam. ²⁴ B^d -bbhajan. ²⁵ C^k -ā. ²⁶ C^k nāni or tāti. ²⁷ so C^k B^d;
asussūsan ti - - - āññū wanting in C^k. ²⁸ B^d viya. ²⁹ C^k omit tassāti. ³⁰
B^d anākaro, B^d anācero. ³¹ C^k -an. ³² C^k -rissa, omittit ti. ³³ C^k ukkaṇṭhi-,
B^d ukkanitvā corr. to ukkaṇṭhi-. ³⁴ B^d add tāta. ³⁵ B^d -āni. ³⁶ C^k -tī, B^d
omits na. ³⁷ C^k tīni C^k tīni B^d kīni. ³⁸ B^d upeṇevvatīti.

'ti attano niyakajjhataṃ aniccabhāvanādivasena payuttassa, tathāyatana-
eevino ti tath'eva silavante puggale sevamānassa, vipaccatīti¹ sampajjati,
mahantaṃ yasaṃ deti, yogappayogasaṃkhātan ti yogayūñjitabbayuttake²
kāraṇe payogakotthāsabhūtaṃ paññaṃ³, sambhatassā⁴ 'ti rāsikatassa anu-
rakkhaṇaṃ⁵, tāni tvaṇ ti etāni ca dve purimāni ca mayā vuttakāraṇāni⁶ 5
sabbāni tāta sevassu, mayā vuttaṃ ovādaṃ hadaye katvā attano ghare dhaṇaṃ
rakkha, mā⁷ akammāya randhayi⁸ ayuttana akāraṇena mā randhayi,
taṃ dhaṇaṃ mā jhāpayi mā nāsayi, kiṃkāraṇā: akammaṇā⁹ hīti ayutta-
kammakāraṇena¹⁰ dummedho puggalo sabbaṃ¹¹ dhaṇaṃ nāsetvā pacchā dug-
gato na jāgāraṃ va sīdatīti¹² yathā na jāgāraṃ mūlato paṭṭhāya jīramānaṃ 10
appatiṭṭhaṃ patati evaṃ akāraṇena dhaṇaṃ nāsetvā apāyesu nibbattatīti.

Evam pi Bo. ettakena ṭhānena pañca balāni vaṇṇetvā
paññābalaṃ ukkhipitvā candamaṇḍale¹³ paharanto¹⁴ viya ka-
thetvā idāni dasahi gāthāhi rañño ovādaṃ deti:

38. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya, (IV p. 421.) 15
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 38.

39. Dhammaṃ cara mahārāja puttadāresu khattiya -pe-. 39.

40. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya -pe-. 40.

41. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca -pe-. 41.

42. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca -pe-. 42. 20

43. Dhammaṃ cara mahārāja raṭṭhe¹⁵ janapadesu ca -pe-. 43.

44. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇabrāhmaṇeṣu ca -pe-. 44.

45. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhisu khattiya -pe-. 45.

46. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo¹⁶ sukhāvaho¹⁷,
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 46. 25

47. Dhammaṃ cara mahārāja Indo¹⁸ devā sabrahmakā
suciṇṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo¹⁹ ti. 47.

Tattha paṭhamagāthāya tāva dhammaṃ ti mātupaṭṭhānaṃ pitupaṭṭhānaṃ,
dhammaṃ kālaṃ¹ eva vuṭṭhāya mātāpitunnaṃ mukhodakadantaṭṭhadānaṃ
ādiṃ katvā sabbaṃ sarīrapariharaṇaṃ²⁰ karonto ca²¹ pūrehīti vadati, putta-
dāresu 'ti puttadhīro tāva pāpā nivāretvā kalyāṇe nivesento²² sippaṃ

¹ Cks vipajja-. ² Cks yoga - - ko, Bā yoga - - tabbake, omitting yutta, Bā yoge-.

³ Cks pañña-. ⁴ Bā sambhū-. ⁵ Bā - - naṃ. ⁶ Cks -kara-. ⁷ Bā adds naṃ.

⁸ Bā raddha-. ⁹ Bā -unā. ¹⁰ Cks -kara-. ¹¹ Bā sakam. ¹² Cks sīdati. ¹³

Bā -laṃ. ¹⁴ Bā samha-. ¹⁵ Bā raṭṭhesu. ¹⁶ Bā suciṇṇo. ¹⁷ Bā sukhāmāvahā.

¹⁸ Ck Bā indā. ¹⁹ read pamādo, cfr. IV p. 422. ²⁰ Bā sabba sarīrapaṭṭijagga-

haraṇaṃ. ²¹ Bā va. ²² Bā nisevanto.

uggaṇhāpento veyappattakāle patirūpakulavasena¹ āvāhavihāmaṃ karonto samaṃ-
vasena² dhanam dento puttesu dhammaṃ carati nāma, bhariyaṃ samānento³
anaticaranto issariyaṃ⁴ vossajjanto alaṃkāraṃ anuppā'ento dāresu dhammaṃ
carati nāma, mittāmaccesū 'ti mittāmacce catūhi saṅgahavattūhi saṅgan-
5 hanto⁵ avisaṃvādentō⁶ tesu⁷ dhammaṃ carati nāma, vāhanesu balesu
cā 'ti hatthiassādinam vāhanānaṃ balakāyassa⁸ dātābbayuttakaṃ dento sakkā-
raṃ karonto⁹ hatthiassādayo mahallakakāle kamme¹⁰ ayojento tesu dhammaṃ
carati nāma, gāmesu nigamesu cā 'ti gāmanigamavāsino daṇḍabalīhi apī-
lento va tesu dhammaṃ carati nāma, raṭṭhe¹¹ janapadesu cā 'ti raṭṭhañ
10 ca janapadañ ca akāraṇena kilamanto hitacittam accupattāhapento¹² tattha adham-
maṃ carati nāma apīlento pana hitacittena pharanto¹³ tattha dhammaṃ carati
nāma, samaṃ abrahmaṇesu cā 'ti tesu cattāro paccaye dento va tesu
dhammaṃ carati nāma, migapakkhisū 'ti sabbacatuppasakunānaṃ abhayaṃ
dento tesu dhammaṃ carati nāma. dhammo ciṇṇo¹⁴ ti samacariyadhammo
15 ciṇṇo nisammacariyadhammo ciṇṇo¹⁵, sukhāvaho¹⁶ ti tisu kusalasampadāsu¹⁷
chasu kāmasaggesu sukhaṃ āvati¹⁸, suciṇṇena¹⁹ 'ti idha ciṇṇena kāyasu-
caritādinā suciṇṇena, divaṃ pattā ti deva lokabrahmalokasamkhātāṃ divaṃ
gatā, tattha dibbayasapaṭilābhino jātā, mā dhammaṃ rāja pamādo ti
tasmā tvaṃ mahārāja jīvitaṃ jahanto pi dhammaṃ nā pamajjīti.

20 Evaṃ dasa dhammacariyagāthā¹⁹ vatvā uttarim pi ova-
danto osānagātham āha:

48. Tatth' ev' ete²⁰ vattapadā esā ca anusāsani
sappaṇṇe²¹ sevi²² kalyāṇi²² samattaṃ sāmataṃ²³ vidū ti. 48.

Tattha tatthevete²⁴ vattapadā ti idaṃ purimanayen' eva yojetabaṃ,
25 sappaṇṇe sevi kalyāṇi²⁵ samattaṃ²⁶ sāmataṃ²⁷ vidū ti mahārāja
taṃ mayā vuttaṃ ovādaṃ tvaṃ niccakāle sappaṇṇo²⁸ puggalasevi kalyāṇaguṇa-
samannāgato hutvā samattaṃ paripunnāṃ sāmāṃ vidū attapaccakkhato va
jānitvā yathānusiṭṭhaṃ²⁹ patipajjā 'ti.

Evaṃ M. ākāsagaṃgaṃ otārento viya Buddhalīlāhāya dh.
30 d. Mahājano mahāsakkāraṃ akāsi sādhu kārasahassāni adāsi.
Rājā tuṭṭho amacce āmantetvā pucchi: „bho amaccā mama

¹ B^d -kusala-. ² so C^k for samena? B^d samaye. ³ B^d adds anavamānento.
⁴ C^k -rāyaṃ. ⁵ B^d omits sam. ⁶ B^d omits avi-. ⁷ B^d etesu. ⁸ B^d adds ca.
⁹ B^d omits s. k. ¹⁰ B^d -esu. ¹¹ B^d -esu. ¹² C^k apaccupa-. ¹³ C^k pa-, B^d
ramanto. ¹⁴ B^d suc-. ¹⁵ B^d sucaritadhammo in the place of sama - - - ciṇṇo.
¹⁶ C^k sukhāvahati, B^d sukhānāvahati. ¹⁷ B^d adds ca. ¹⁸ B^d -titi. ¹⁹ B^d
-āyo. ²⁰ B^d tattheva te, C^k tatthete. ²¹ so C^k for sappaṇṇa? B^d sabbaṇṇu?
²² so all three MSS. ²³ B^d samainttaṃ corr. to sāmāṃ, B^d sāmāṃ. ²⁴ C^k
tatthete, B^d tattheva te. ²⁵ B^d adds ti. ²⁶ I^d sāmattaṃ. ²⁷ B^d sāmāṃ taṃ.
²⁸ so C^k for sappaṇṇa? B^d sappaṇṇu-. ²⁹ B^d -seṭṭhaṃ.

puttena taruṇajambuphalasamānatuṇḍena¹ Jambukapaṇḍitena
 evaṃ kathentena kena kattabbakiccaṃ katan² ti. „Senāpatinā
 devā“ ti. „Tena hi 'ssa senāpatitṭhānaṃ dammīti“ Jambukaṃ
 ṭhānantare ṭhapesi, so tato paṭṭhāya³ senāpatitṭhāne ṭhatvā
 pitukammāni akāsi. Tiṇṇaṃ sakunānaṃ mahanto sakkāro⁴ 5
 ahosi, tayo pi janā⁵ atthaṇ ca dhammaṇ ca anusāsimsu.
 Mahāsattass⁶ ovāde ṭhatvā rājā dānādīni puṇṇāni katvā sagga-
 parāyano ahosi. Amaccā raṇṇo sarīrakiccaṃ kāretvā⁷ sakunā-
 naṃ ārocetvā „sāmi Jambusakuna rājā tumhākaṃ chattaṃ
 ussāpetabbaṃ akāsīti“ vadiṃsu. M. „na mayhaṃ rajjen⁸ 10
 attho, tumhe appamattā r. kārethā“ 'ti mahājanaṃ sīlesu
 patitṭhāpetvā „evaṃ vinicchayaṃ pavatteyyātha“ 'ti viniccha-
 yadhammaṃ suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tass⁹
 ovādo cattālīsa vassasahassāni pavatti¹⁰.

S. raṇṇo ovādasena imaṃ dh. desetvā j. s.: „Tadā rājā 15
 Anando ahosi, Kuṇḍalīni Uppalavaṇṇā, Vessantaro Sāriputto, Jambu-
 kasakuno aham evā“ 'ti. Tesakunajātakaṃ.

2. Sarabhaṅgajātaka.

Alaṃkatā kuṇḍalino suvatthā ti. Idaṃ S. Veḷuvane
 v. Mahāmoggallānattherassa parinibbānaṃ ā. k. Sāriputtathero¹ 20
 T-taṃ² J. viharantaṃ³ parinibbānaṃ anujānāpetvā gantvā Nālagāmake
 jātovarake⁴ parinibbāyi. Tassa parinibbutabhāvaṃ sutvā S. Rāja-
 gahaṃ gantvā Veḷuvane vihaṇsi. Tadā thero Isigilipasse Kālasilāyaṃ
 viharati, so pana iddhibalena⁵ koṭṭipattabhāvena devacārikaṃ ca
 ussādacārikaṃ ca gacchati, devaloke Buddhasāvākānaṃ mahantaṃ 25
 issariyaṃ ussadanirayesu ca titthiyasāvākānaṃ mahantaṃ dukkhaṃ
 anubhavantaṃ disvā manussalokaṃ āgantvā „asukaupāsako asuka-
 upāsikā ca⁶ 10 asukasmim nāma devaloke nibbattitvā mahāsampattiṃ
 anubhavanti⁷ titthiyasāvakesu asuko ca asukā ca⁸ 12 nirayādisu

¹ Ck -pala - - tuccena, C^s -pala - - tudhena. ² B^d adds tuṭho. ³ B^d adds raṇṇo.

⁴ B^d katvā. ⁵ B^d -ttayi. ⁶ B^d adds hi. ⁷ B^d -tena. ⁸ C^s -vārake. ⁹ C^{ks} -le. ¹⁰ B^d asukā va upasikā. ¹¹ C^{ks} -vati. ¹² Ck -ko ca, C^s omits asukā ca.

asukaapāyesu¹ nāma nibbattā² ti manussānaṃ katheti³. Manussā
 sāsane pasīdanti titthiye parivajjenti⁴. Buddhasāvakanāṃ sakkāro
 mahanto ahosi, titthiyānaṃ parihāyati. Te there āghātaṃ bandhitvā
 „īmasmiṃ jīvante amhākaṃ upatthākā bhijjanti, sakkāro parihāyati,
 5 mārāpessāma nan“ ti therassa mārāṇatthaṃ samānaguttakassa⁵ nāma
 corassa sahaṣṣaṃ adāmsu. So „theraṃ māressānīti“ mahantena pari-
 vārena Kāḷasilaṃ agamāsi. Thero taṃ āgacchantam disvā iddhiyā
 uppatitvā pakkāmi. Ćoro taṃ divasaṃ theram adisvā nivattitvā
 punadvase pi punadvase pi ti cha divase agamāsi. Thero pi tath'
 10 eva iddhiyā pakkāmi. Sattame divase therassa pubbe kataṃ aparā-
 pariavedaniyakammaṃ okāsaṃ labhi⁶, so kira pubbe bhariyāya va-
 canaṃ gahetvā mātāpitāro māretukāmo yānakena araṇṇaṃ netvā
 corānaṃ utthitākāraṃ katvā mātāpitāro potheti paharati, te cakku-
 dubbalatāya rūpadassanarahitā⁷ puttaṃ asañjānantā „corā evā⁸“ 'ti
 15 saṇṇāya „tāta asukā⁹“ nāma corā no mārenti, tvaṃ pakkamā¹⁰ 'ti
 etass' eva paridevimsu, so cintesi: „ime mayā va¹¹ pothiyamānā¹²
 mayhaṃ ūeva atthāya paridevanti, ayuttaṃ karonīti¹³“, atha ne assā-
 setvā corānaṃ palātākāraṃ katvā hatthapāde sambāhitvā¹⁴ „amma
 tāta, mā bhāyittha, corā palātā“ ti vatvā puna attano gehaṃ eva
 20 ahesi. Taṃ kammaṃ ettakaṃ kālāṃ okāsaṃ alabhivā bhaṣmā-
 paṭicchanno aggirāsi¹⁵ viya tthatvā¹⁶ imaṃ antimasarīraṃ upadhāvitvā
 gaṇhi, thero tassa nissandena ākāse uppatituṃ nāsakki, Nando-
 pananda-Damana-Vejayantassa¹⁷ kampanasamatthā¹⁸ pi 'ssa iddhi kamma-
 balena dubbalattaṃ pattā¹⁹. Ćoro therassa atthiṇi saṇcunnetvā
 25 palālapitthikakāraṇaṃ²⁰ nāma katvā „mato“ ti saṇṇāya saparivāro²¹
 pakkāmi. Thero pi²² satim labhitvā²³ jhānavetṭhanena²⁴ sarīraṃ
 vetṭhetvā²⁵ uppatitvā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā „bhante āyu-
 samkhāro me ossattho, parinibbāyissāmīti“ parinibbānaṃ anujānāpetvā
 tatth' eva parinibbāyi. Taṃ khaṇaṃ ūeva chadevalokā ekakolāhalaṃ
 30 ahesuṃ²⁶, „amhākaṃ kirācariyo²⁷ parinibbuto“ ti dibbagandhamālā-
 vāsadhūpe²⁸ c' eva²⁹ nānādārūni³⁰ c' eva gahetvā āgamiṃsu, ekūna-

¹ Bā -niraye. ² Bā nippatto. ³ Bā -si. ⁴ Bā -vajjanti. ⁵ so Cks; Bā -rattassa.

⁶ Bā -ati. ⁷ Cks -tāya. ⁸ Bā etā. ⁹ Cks -ka. ¹⁰ Cks -mī, Bā pakkamā corr. to pakkamā.

¹¹ Cks ca, Bā omits va. ¹² Bā adds ca. ¹³ Bā a. me katan ti. ¹⁴ Bā -etvā.

¹⁵ Bā āṅgarāsi. ¹⁶ Pā adds sinerurājāni vijhātvā pathavi nimmuṇṇitvā.

¹⁷ Cks Bā -ta. ¹⁸ Cks -ttham. ¹⁹ Cks patta, Cks pattam. ²⁰ Bā -pitakaraṇaṃ.

²¹ Bā adds yasaparivāro. ²² Bā omits pi. ²³ Bā patila-. ²⁴ Bā -vedhanena.

²⁵ Bā vedhitvā. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ Bā kira ā-. ²⁸ Bā gandha - - dhumehi, omitting dibba.

²⁹ Bā adds manussā. ³⁰ Cks -dārū, Bā -dārūni.

sataratanacandanacitakā ahoṣi, S. therassa santike t̥hatvā sarīra-
 nikkhepaṃ kāresi, ālāhanassa samantā yojanamatte pupphavassam
 vassi, devānaṃ antare manussā manussānaṃ antare devā aṭṭhaṃsu¹,
 sattadivasāni sādhuḷāṃ kilīṃsu. S. therassa dhātuṃ gāhāpetvā
 Veluvanadvārakotthake cetiyaṃ kārāpesi. Tadā dh. k. s. „āvuso 5
 Sāriputtathero T-assa santike aparinibbutattā Buddhānaṃ² santikā
 mahantaṃ sammānaṃ na labhi, Mahāmogallānatthero pana³ samīpe
 parinibbutattā mahāsammanāṃ labhīti⁴“. S. āgautvā „kāya nu t̥tha
 bhikkhave e. k. s.“ ti pucchitvā „imāya nāma⁵“ ti vutte „na bhik-
 khave Mogallāno idān’ eva mama santikā sammānaṃ labhi⁶ pubbe 10
 pi labhi yevā“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. purohitassa brāhmaṇiyā kucchimhi paṭi-
 sandhim gahetvā dasamāsaccayena paccūsasamaye mātu kuc-
 chimhā nikkhami. Tasmim̐ khane dvādasayojanike Bārāpasi-
 nagare sabbāvudhāni pajjalīṃsu. Purohito puttassa jātakkhane 15
 bahū nikkhamitvā ākāsaṃ olokeno nakkhattayogaṃ disvā⁷
 „iminā nakkhattena jātattā esa kumāro sakala-Jambudīpe dha-
 nuggahānaṃ aggo bhavissatīti“ nātvā kālass’ eva rājakulaṃ
 gantvā rājānaṃ suhasayitabhāvaṃ pucchitvā „kuto me ācariya
 sukhaṃ⁸, ajja sakalanivesane āvudhāni pajjalitānīti“ vutte „mā 20
 bhāyi deva, na tumhākaṃ nivesane yeva sakalanagare pi⁹
 pajjalīṃsu yeva, ajja¹⁰ amhākaṃ gehe kumārassa jātattā etad
 ahoṣīti“. „Ācariya evaṃ jātakumārassa pana kiṃ bhavissa-
 tīti“. „Na kiñci mahārāja¹¹, so pana sakala-Jambudīpe agga-
 dhanuggaho bhavissatīti“. „Sādhu ācariya, tena hi naṃ¹² 25
 paṭijaggitvā vayappattakāle amhākaṃ dasseyyāsīti“ vatvā
 khīramūlaṃ¹³ sahasaṃ dāpesi. Purohito taṃ gahetvā nive-
 sanaṃ gantvā puttassa nāmagahaṇadivase jātakkhane āvudhāni¹⁴
 pajjalitattā Jotipālo ti nāmaṃ akāsi. So¹⁵ mahantena pari-
 vārena vaḍḍhamāno soḷasavassakāle uttamarūpadharo ahoṣi. 30
 Ath’ assa pitā sarīrasampattim̐ olokeno¹⁶ „tāta Takkaṣilaṃ

¹ B^o ahesuṃ. ² B^o -assa. ³ B^o omits pana. ⁴ F^o labhatīti. ⁵ B^o labhati.

⁶ B^o oloketvā. ⁷ B^o omits su-. ⁸ B^o omits pi. ⁹ B^o omits a-. ¹⁰ B^o -jāti.

¹¹ B^o taṃ. ¹² B^o adds tāva. ¹³ so all three MSS. for -naṃ? ¹⁴ B^o adds
 pana. ¹⁵ B^o -etvā.

gantvā disāpāmokkhassa ācariyassa santike sippam uggaṇhā¹ 'ti āha. So „sādhū“ 'ti ācariyabhāgam gahetvā mātāpitaro vanditvā tattha gantvā sahaṣsam datvā sippam paṭṭhāpetvā² sattāhen' eva nipphattiṃ pāpuṇi. Ath' assa ācariyo tussitvā
 5 attano santakam khaggaratanam sandhiyuttamenḍakasiṅga-dhanuṃ³ sandhiyuttatunhīram⁴ attano sannāhakaṇcukam⁵ unhīsaṃ ca datvā „tāta Jotipāla, aham mahallako, idāni tvam ime māṇavake sikkhāpehīti“ pañcasate māṇavake pi tass' eva niyyādesi. Bo. sabbam gahetvā ācariyam vanditvā Bārāṇasim
 10 eva āgantvā mātāpitaro passi. Atha nam vanditvā ṭhitam pitā avoca: „uggahītam te tāta sippam“ 'ti. „Āma tātā“ 'ti. So tassa vacanam sutvā rājakulam gantvā „putto me deva sippam sikkhitvā⁶ āgato, kim karotīti⁷“ āha. „Ācariya amhākam⁸ upaṭṭhahatū“ 'ti. „Paribbayaṃ assa jānātha⁹ devā“ 'ti.
 15 „Devasikam¹⁰ sahaṣsam labhatū“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampatīchitvā geham gantvā kumāram pakkosāpetvā „tāta rājānam upaṭṭhahā“ 'ti āha. So tato paṭṭhāya devasikam sahaṣsam labhitvā rājānam upaṭṭhahi¹¹. Rājapādamūlikā ujjhāyimsu¹²: „mayam Jotipālena katakammaṃ na passāma, devasikam sa-
 20 haṣsam gaṇhati¹³, mayam assa sippam passitukāmā¹⁴“ 'ti. Rājā tesam vacanam sutvā purohitassa kathesi. Purohito „sādhū devā“ 'ti puttassārocesi. So „sādhū tāta, ito sattame divase dassessāmi, rājā attano vijite dhanuggahe sannipātāpetū“ 'ti āha. Purohito gantvā tam attham raṇṇo ārocesi. Rājā
 25 nagare bheriṃ carāpetvā dhanuggahe sannipātāpesi¹⁵. Saṭṭhi-sahaṣsā dhanuggahā sannipatimsu. Rājā tesam sannipātita-bhāvam ṇatvā va¹⁶ „nagaravāsino Jotipālassa sippam passantū“ 'ti¹⁷ bheriṃ carāpetvā rājaṇṇaṃ sajjāpetvā mahājanaparivuto

¹ Bḍ gaṇhāhi. ² C^s -ap-, Bḍ upaṭṭha-. ³ Bḍ sandhimenḍika-. ⁴ C^k -tumhī-
 ram, Bḍ -yuttam tuṇḍilam or tuṇhilam. ⁵ C^k -hamukham, Bḍ -hakaccukam.
⁶ Bḍ sikkhāpetvā. ⁷ Bḍ -tūti. ⁸ Bḍ^s amhe. ⁹ so Bḍ; C^k jānapa, C^s jāna.
¹⁰ Bḍ so de-. ¹¹ Bḍ -ahati. ¹² C^k upajjhā-, Bḍ ujjhāyisu. ¹³ Bḍ -āti. ¹⁴ Bḍ
 -mamhā. ¹⁵ Bḍ -pātesi. ¹⁶ Bḍ omits va. ¹⁷ Bḍ^s add nagare.

pallamkavare nisīditvā dhanuggahe pakkositvā¹ „Jotipālo āgacchatū“² 'ti pesesi. So ācariyena dinnāni dhanutunhīra-sannāhakañcukaṇḥisāni³ nivāsanantare ṭhapetvā khaggaṃ gāhāpetvā pakativesen⁴ eva⁵ rañño santikaṃ gantvā⁶ ekamantaṃ aṭṭhāsi. Dhanuggahā „Jotipālo kira dhanusippaṃ dassetuṃ 5 āgato, dhanuṃ agahetvā⁷ pana āgatattā ambhākaṃ hatthato dhanuṃ gahetukāmo bhavissati, nāssa⁸ dassāmā“⁹ 'ti katikaṃ karimsu. Rājā Jotipālaṃ āmantetvā „sippaṃ dassēhīti“ āha. So sāniṃ parikkhipāpetvā antosāṇiyaṃ ṭhito sāṭakaṃ apānetvā sannāhaṃ sannayha kañcukaṃ pavisitvā¹⁰ unḥisaṃ sīse paṭi- 10 muñcitvā meṇḍakasiṅgadhanuṃhi pavālavannaṃ jīyaṃ āropetvā tunhīraṃ¹¹ piṭṭhe bandhitvā khaggaṃ vāmato katvā vajiraggaṃ nārācaṃ nakhapitṭhe parivattento¹² sāniṃ vivaritvā paṭhaviṃ bhinditvā alaṃkatanāgakumāro viya nikkhamitvā¹³ rañño apacitiṃ dassetvā aṭṭhāsi. Taṃ disvā mahājano vaggati nadati 15 appoṭheti¹⁴. Rājā „dasseehi Jotipāla sippaṃ“ ti āha. „Deva tumhākaṃ dhanuggahe su akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisaravedhino, caturo dhanuggahe pakkosāpehīti“. Rājā pakkosāpesi. M. rājaṅgaṇe caturassaparichedabbhantare maṇḍapaṃ¹⁵ katvā catūsu kaṇṇesu cattāro dhanuggahe ṭhapetvā ekekassa 20 tiṃsa tiṃsa kaṇḍasahassāni dāpetvā ekekassa santike kaṇḍadāyake ṭhapetvā sayāṃ vajiraggaṃ nārācaṃ gahetvā maṇḍalamajjhe ṭhatvā „mahārāja, ime cattāro dhanuggahā ekappahārena¹⁶ sare khipitvā maṃ vijjhantu¹⁷, etehi khittakaṇḍāni vāressāmīti“ āha. Rājā „evaṃ karoṭhā“ 'ti ānāpesi. „Mahārāja, mayaṃ 25 akkhaṇavedhivāavedhisaddavedhisaravedhino, Jotipālo taruṇadārako, na mayaṃ vijjhissāmā“ 'ti. M. „sace sakkoṭha vijjhatha maṃ“ ti āha. Te „sādhū“ 'ti¹⁸ ekappahārena¹⁹ kaṇḍāni khipimsu. M.²⁰ tāni nārācena paharitvā paharitvāna²¹ yathā vā

¹ Bā - sāpetvā. ² Bā - tunhīsarassannāhaccekukaṇḥissādini. ³ Bā - na. ⁴ Bā āg-.

⁵ Cā āg-. ⁶ Bā - tti na. ⁷ Bā kaccukaṃ pavesetvā. ⁸ Bā tunhīsarāni. ⁹ Bā

parivatte galitvā. ¹⁰ Bā add āgamtvā. ¹¹ Bā vagganti nadanti appoṭenti. ¹² Bā maṇḍalaṃ. ¹³ Bā - neva. ¹⁴ Bā add aham. ¹⁵ Bā adds sampaticchitvā.

¹⁶ Bā bodhisatto. ¹⁷ so Ckā; Bā omits paharitvā pa.

tathā vā pātesi, Bodhisatto koṭṭhakaṃ¹ parikkhipanto viya tālena² tālaṃ³ dandakena dandakaṃ vājena vājaṃ anatikkamanto⁴ khipitvā⁵ saragabbhaṃ akāsi, dhanuggahānaṃ kaṇḍāni khīṇāni, so tesam khīṇabhāvaṃ ñatvā saragabbhaṃ avināsento va⁶ uppatitvā⁷ rañño santike aṭṭhāsi. Mahājano unnadanto vagganto⁸ appoṭhento⁹ mahākolāhalaṃ katvā vatthābharanāni khipi¹⁰, evam rāsibhūtaṃ aṭṭhārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam ahosi. Atha naṃ rājā pucchi: „kiṃ sippaṃ nāma¹¹ etaṃ Jotipālā“ ‘ti. „Sarapaṭibāhanaṃ nāma devā“ ‘ti. „Añño p’ etaṃ jānanta¹² atthāti“ ‘ti. „Sakala-Jambudīpe mam ṭhapetvā n’ atthi devā“ ‘ti. „Aparaṃ dassehi tātā“ ‘ti¹³. „Deva¹⁴, ete tāva catusu kaṇḍesu ṭhatvā cattāro pi janā maṃ vijjhituṃ nāsakkhiṃsu, ahaṃ pana te catūsu¹⁵ kaṇḍesu ṭhite¹⁶ eken’ eva sarena vijjhissāmīti“ ‘ti. Dhanuggahā ṭhātuṃ na ussaḥiṃsu¹⁷. M. catūsu kaṇḍesu catasso kadaliyo ṭhapetvā¹⁸ nārācapuṃkhaḥ¹⁹ ratta-suttakaṃ²⁰ bandhitvā ekaṃ kadaliṃ sandhāya²¹ khipi, nārāco taṃ²² vijjhi²³ tato dutiyaṃ tato tatiyaṃ tato catutthaṃ, tato paṭṭhamam²⁴ viddham²⁵ eva vijjhivā puna hatthe yeva paṭiṭṭhahi²⁶, kadaliyo suttaparikkhittā²⁷ aṭṭhaṃsu. Mahājano nādasahassāni²⁸ pavatteṣi. Rājā „kiṃ sippaṃ nāma²⁹ etaṃ tātā“ ‘ti. „Cakkaviddhaṃ nāma devā“ ‘ti. „Aparaṃ pi dassehi³⁰“ ‘ti. M. saralaṭṭhiṃ nāma sararajjuṃ nāma saraveniṃ³¹ nāma dassesi, sarapāsādaṃ nāma saramaṇḍapaṃ³² saraso-pānaṃ nāma sarapokkharanīṃ nāma akāsi, sarapadumaṃ nāma pupphāpesi, saravassaṃ nāma vassāpesi. Iti aññehi asādhā-

¹ Cks bodhi koṭṭhakaṃ. ² Cks ta-. ³ Bā adds vālena vālaṃ. ⁴ Bā ati-. ⁵ Bā repeats khi-. ⁶ Bā omits va. ⁷ Bā adds gaṇitvā. ⁸ Cks omit va-. ⁹ Bā -tento seḷento accharaṃ paharanto. ¹⁰ Bā khipisu. ¹¹ Bā añño eva jānanto. ¹² Bā adds vadati. ¹³ Bā so. ¹⁴ Ck pana te catusu, Cs pana te casu. ¹⁵ Bā panetesu catūsu kaṇḍesu ṭhitesu. ¹⁶ Bā -hanti. ¹⁷ Cs ṭhapāpetvā. ¹⁸ Bā nārācapokhe. ¹⁹ Cks rattasuttaka. ²⁰ Bā kadalikhandhaṃ. ²¹ Bā adds kadali. ²² Cks vijjhivā. ²³ Ck Bā patha-. ²⁴ Bā vijham. ²⁵ Bā paṭitṭhati. ²⁶ Bā suttam parikkhipitvā. ²⁷ Bā unṇāda-. ²⁸ Bā nāmetam sippam. ²⁹ Bā dassehi tātā ti. ³⁰ so Cks; Bā sarapavedhani. ³¹ Bā adds sarapākāraṃ nāma.

raṇāni imāni dvādasa sippāni dassetvā puna aññehi asādhā-
 rane yeva satta mahākāye padālesi, aṭṭhaṅgulabahalaṃ udum-
 barapadaraṃ vijjhi, caturaṅgulabahalaṃ asanapadaraṃ duvaṅ-
 gulabahalaṃ tambapaṭṭam¹ ekaṅgulabahalaṃ ayapaṭṭam¹ ekā-
 baddham phalakasataṃ vinivijjhivā² palālasakaṭavālukasakaṭa- 5
 padarasakaṭānaṃ purimabhāge saraṃ khipitvā pacchima-
 bhāgena nikkhāmesi³, pacchābhāge⁴ khipitvā purimabhāgena⁵
 nikkhāmesi³, udae catuusabham thale aṭṭhausabham thānaṃ⁶
 kaṇḍam⁷ pesesi, vātiṅgaṇasaññāya usabhamatthake vālaṃ
 vijjhi. Tassa ettakāni sippāni dassentass' eva suriyo attham- 10
 gato⁸. Ath' assa rājā senāpatitṭhānaṃ paṭijānitvā „Jotipāla,
 ajja vikālo, sve senāpatisakkāraṃ⁹ gaṇhissasi, massum¹⁰ kāre-
 tvā nahātvā ehīti“ taṃ divasaṃ paribbayatthāya satasahassaṃ
 adāsi. M. „iminā me¹¹ attho n' atthīti“ aṭṭhārasakoṭidhanaṃ¹²
 sāmikānaṃ ñeva datvā mahantena parivārena nahāyitum 15
 gantvā massum¹⁰ kāretvā nahātvā sabbālaṃkārapatimaṇḍito
 anopamāya siriyā nivesanaṃ pavisitvā nānaggarasabhojanaṃ
 bhuñjitvā sirisayanaṃ abhiruyha nipanno, dve yāme sayitvā
 pacchimayāme pabuddho¹³ pallaṃkaṃ ābhuñjitvā¹⁴ sayana-
 piṭṭhe nisinno, attano sippassa ādimajjhapariyosānaṃ olokento 20
 „mama sippaṃ¹⁵ ādito¹⁶ param maraṇaṃ¹⁷ paññāyati, majjhe
 kilesaparibhogo pariyosāne nirayamhi paṭisandhi¹⁸, pānātipāto
 hi¹⁹ kilesaparibhogesu ca adhimattappamādo²⁰ niraye paṭi-
 sandhim deti, raṇṇā mayhaṃ senāpatitṭhānaṃ dinnam, mahan-
 tam me issariyaṃ bhavissati, bhariyā ca puttadhītarō ca bahū 25
 bhavissanti, kilesavatthum kho pana vepullagataṃ duccejaṃ
 hoti, idān' eva nikkhamitvā ekako va²¹ araṇṇaṃ pavisitvā isi-

¹ Bđ -paṭṭanaṃ. ² Bđ -vijjhi. ³ Bđ nikkhamāpesi. ⁴ Cks -gena, Bđ adds saraṃ. ⁵ Bđ -ge. ⁶ Cks -bhaṭṭhānaṃ. ⁷ Ckikaṇṭhaṃ, Bđ omits ka-. ⁸ Bđ aṅgamito. ⁹ Bđ -tṭhānaṃsakkāraṃ. ¹⁰ Bđ kesamassum. ¹¹ Bđ mayham. ¹² Bđ -koṭisaṅkhyadhaṇaṃ. ¹³ Bđ adds uṭhāya. ¹⁴ Cs ābhuj-. ¹⁵ Cks -assa. ¹⁶ Bđ adds va. ¹⁷ Cs paramma-, Bđ paramā-. ¹⁸ Cks -dhiṇ, Bđ adds paraṃ-parānaṃ, Bđ paravaparā. ¹⁹ Bđ omits hi. ²⁰ Cks -dā, Bđ adhimattappamādo. ²¹ Cks ekena.

pabbajjāṃ pabbajitūṃ yuttaṃ mayhaṃ¹ ti M. sayanato² ut-
 thāya kañci³ ajānāpetvā pāsādā oruyha aggaḍvārena nikkha-
 mitvā ekako va araṇṇaṃ pavisitvā Godhāvaritīre⁴ tiyojanikaṃ
 Kaviṭṭhavanaṃ⁵ sandhāya pāvāsī⁶. Tassa nikkhantabhāvaṃ
 5 nātvā Sakko Vissakammaṃ⁷ pakkosāpetvā „tāta, Jotipālo
 abhinikkhamanaṃ nikkhanto⁸, mahāsamāgamo bhavissati, Go-
 dhāvaritīre Kaviṭṭhavane⁹ assamaṃ māpetvā pabbajitaparik-
 khāre paṭiyādehīti¹⁰ āha. So tathā akāsi. M. taṃ thānaṃ
 patvā ekapadikamaggaṃ disvā „pabbajitānaṃ vasaṇatṭhānena
 10 bhavitabban¹¹ ti tena maggena tattha gantvā kañci apassanto
 paṇṇasālaṃ pavisitvā pabbajitaparikkhāre disvā „Sakko deva-
 rājā mama nikkhamanabhāvaṃ¹² aññāsi, maññe¹³“ ti cintetvā
 sātakaṃ apānetvā rattavākacīraṃ nivāsetvā ca pārūpitvā¹⁴ ca
 ajinacammaṃ ekamsagataṃ¹⁵ akāsi, jaṭāmaṇḍalaṃ bandhitvā
 15 khārikājaṃ aṃse katvā kattaradaṇḍaṃ gahetvā paṇṇasālato
 nikkhamitvā caṃkamaṃ āruyha katipayavāre¹⁶ aparāparaṃ
 caṃkami¹⁷. Pabbajjāsiriyaṃ vanaṃ upasobhayamāno so kasiṇa-
 parikammaṃ katvā pabbajjato¹⁸ sattame divase aṭṭha samā-
 pattiyo pañca abhiññā ca¹⁹ nibbattetvā uñchacariyāya vana-
 20 mūlaphalāhāro²⁰ eko²¹ va vihāsi. Mātāpitumittasuhajjañāti-
 vaggio²² pi 'ssa taṃ apassanto rodanto carati²³. Ath' eko
 vanacarako²⁴ Kaviṭṭhaka-assamapade²⁵ M-aṃ disvā sañjānitvā
 tassa mātāpitunnaṃ ārocesi, te rañño ārocayimṃsu. Rājā „etha,
 naṃ passissāmā²⁶ 'ti mātāpitaro tassa²⁷ gahetvā mahājana-
 25 parivāro vanacarakadesitena maggena²⁸ Godhāvaritīraṃ pāpuṇi.
 Bo. naditīraṃ āgantvā ākāse nisinno dh. desetvā te sabbe

¹ Bḍ mahāsatto sayanato, Ck² mahāsayanapiṭṭhaṃ. ² Bḍ kiñci. ³ Bḍ -rinadi-
 tire. ⁴ Ck² kapittha-, Bḍ kapitthanavanaṃ. ⁵ Bḍ vāsivapāvisi, B² pāvāsi. ⁶ Bḍ
 visu-. ⁷ Ck² nikkhamanto. ⁸ Bḍ kapittha-, cfr. vol. III p. 463. ⁹ Bḍ nikkhanta-.
¹⁰ Bḍ omits maññe. ¹¹ Bḍ pārump-. ¹² Bḍ ekamsaṃ. ¹³ Bḍ -pāye-. ¹⁴ Bḍ
 -itvā. ¹⁵ Bḍ pappaji tato. ¹⁶ Bḍ -āyo, omitting ca. ¹⁷ Bḍ omits vana. ¹⁸
 Bḍ ekako. ¹⁹ Bḍ -jjā - - vaggā. ²⁰ Bḍ -tā rodantā paridevantā vīveranti. ²¹
 Bḍ adds araṇṇaṃ pavisitvā. ²² Bḍ kapitṭhaka - - de nisinnaṃ. ²³ Bḍ omits ta-.
²⁴ Bḍ vanacarikena maggadesakena.

assamaṃ pavesesi¹, tatrāpi tesam ākāse nisinno va kāmesu
 ādīnavaṃ pakāsetvā dh. d. Rājānaṃ ādim katvā sabbe va
 pabbajimsu. Bo. isigaṇaparivuto tatth' eva vasi. Ath' assa
 tattha vasanabhāvo sakala-Jambudīpe pākato ahosi. Rājāno²
 raṭṭhavāsīhi saddhim āgantvā tassa santike pabbajanti³, sam- 5
 āgamo mahā ahosi, anupubbena anekasahassā⁴ parisā. Yo
 kāmavitakkam vā⁵ vyāpādavitakkam vā⁵ vihiṃsāvitakkam vā⁵
 vitakketi M. gantvā tassa purato ākāse nisīditvā dh. deseti⁶,
 kaṣiṇaparikkammaṃ ācikkhati. Tass' ovāde tathavā samāpattim⁷
 uppādetvā nipphattim pattā Sāliissaro Meṇḍissaro Pabbato 10
 Kāladevalo Kisavaccho Anusisso Nārado ti satta jetṭhante-
 vāsino ahesum. Aparabhāge Kavittṭhassamo⁸ paripūri, isigaṇassa
 vasanokāso n' atthi⁹. Atha M. Sāliissaram āmantetvā „Sāliissara,
 ayaṃ assamo isigaṇassa na-ppahoti, tvaṃ imaṃ isigaṇam¹¹
 gahetvāna¹¹ Caṇḍapajjotarañño¹² vijite Lambacūlakam¹³ ni- 15
 gamam upanissāya vasā¹⁴“ 'ti āha. So „sādhū“ 'ti tassa
 vacanaṃ sampañcchitvā anekasahassam isigaṇam gahetvā¹⁵
 tattha gantvā vasaṃ kappesi. Manussesu āgantvā pabba-
 jantesu puna assamo pūri¹⁶. Bo. Meṇḍissaram āmantetvā¹⁷
 „imaṃ isigaṇam ādāya Surattṭhajanapadassa¹⁸ sīmantare Sāto- 20
 dikā¹⁹ nāma nadī atthi, tassā tīre vasā²⁰“ 'ti uyyojesi²¹. Eten'
 eva upāyena tatiyavāre Pabbatam „mahāaṭṭaviyam²² Añjana-
 pabbato nāma atthi, tam upanissāya vasā²³“ 'ti pesesi. Ca-
 tutthavāre Kāladevalam „Dakkhiṇāpathe Avantirattṭhe Ghana-
 selapabbato nāma atthi, tam upanissāya vasā²⁴“ 'ti pesesi. 25
 Puna Kavittṭhassamo pūri²⁵, pañcasu tṭhānesu anekasahasso²⁶
 isigaṇo ahosi. Kisavaccho pana M-aṃ āpucchitvā Daṇḍakī-

¹ Cks -setvā. ² Bā aññepi rā-. ³ Bds -jimsu. ⁴ Bā anekasatasahassa. ⁵ Bā omits vā. ⁶ Bā -si. ⁷ Bā -iyo. ⁸ Bā kapiṭṭhakassa ārāmo. ⁹ Bā nappahoti.
¹⁰ Bā omits isi. ¹¹ Bā -tvā. ¹² Bā tattha gantvā Mejhakarañño. ¹³ Bā ka-
 lamba-. ¹⁴ Bā vasissāhi. ¹⁵ Cs -tvāna. ¹⁶ Bā paripūri. ¹⁷ Bā adds meṇḍis-
 sara tvaṃ. ¹⁸ Bā suratta-. ¹⁹ Cks se-, Bā sātodakā. ²⁰ Bā vasāhi. ²¹ Bā
 adds puna kapiṭṭhassamo paripūri. ²² Bā pappatamāha aṭṭa-, Bā pabbatam
 māha aṭṭa-. ²³ Bā kapiṭṭha ka ārāmo paripūri. ²⁴ Bā -a.

rañño vijite Kumbhavatīnagare senāpatiṃ upanissāya uyyāne vihāsi, Nārado Majjhimadesa¹ Arañjaragirināmake² pabbata-jālantare vihāsi, Anusisso pana M-assa santikē va³ ahoṣi. Tas-mim kāle Daṇḍakirajā ekaṃ laddhasakkāraṃ ganikam ṭhānā
 5 cāvesi, sā attano dhammatāya vicarantī uyyānaṃ gantvā Kisa-vacchatāpasam disvā „ayaṃ kālakaṇṇī bhavissati, imassa sarīre⁴ kalim pavāhetvā nahātvā gamissāmīti“ dantakaṭṭhaṃ⁵ khādītvā sabbapaṭṭhamam tassa⁶ bahalakhelaṃ niṭṭhubhantī Kisavacchatāpasassa jaṭantare niṭṭhubhitvā dantakaṭṭhaṃ⁷ pi
 10 'ssa sīse yeva khipītvā sayam sīsam⁸ nahāyītvā gatā⁹, rājāpi tam saritvā¹⁰ pākatikam eva akāsi, sā mohamūlḥā hutvā „kāla-kaṇṇisarīre kalim pavāhetvā mayā yaso laddho“ ti saññam akāsi. Tato nacirass¹¹ eva rājā purohitaṃ ṭhānato cāvesi, so tassā santikam gantvā „tvam kena kārāṇena puna ṭhānam
 15 labhīti¹²“ pucchi. Ath' assa sā „rājuyyāne kālakaṇṇisarīre kalissa pavāhitattā“ ti ārocesi. Purohito gantvā tath' eva tassa sarīre kalim pavāhesi, tam pi rājā puna ṭhāne ṭhapesi. Ath' assa aparabhāge paccanto kuppi¹³, so senaṅgaparivuto yuddhāya nikkhami. Atha nam mohamūlḥo purohito „mahā-
 20 rāja tumhe jayam icchatha parājayan“ ti pucchitvā „jayan“, ti vutte „tena hi rājuyyāne kālakaṇṇī vasati, tassa sarīre kalim¹⁴ pavāhetvā yāhīti“. So tassa katham¹⁵ gahetvā „mayā saddhim gacchantā uyyāne kālakaṇṇisarīre kalim pavāhentū“ 'ti vatvā¹⁶ uyyānam pavisitvā dantakaṭṭhaṃ¹⁷ khādītvā sabba-
 25 paṭṭhamam sayam eva tassa jaṭantare khelaṃ ca dantakaṭṭhaṃ ca khipitvā sīsam nahāyi, balakāyo pi 'ssa tathā akāsi. Tasmim pakkante senāpati¹⁸ gantvā tāpasam disvā dantakaṭṭhāni nīharitvā sādhu-kam nahāpetvā¹⁹ „rañño kim²⁰ bhavissatīti“ pucchi²¹. „Āvuso mayham manopadoso n' atthi, devatā pana

¹ Bā pacchima-. ² Bā añcanagiri-. ³ Ck ca, Bā yeva. ⁴ Bā imassupari. ⁵ Bā daṇḍakoṭṭham. ⁶ Bā tassupari. ⁷ Bā omits sī-. ⁸ Bā gami. ⁹ Bā adda puna. ¹⁰ Bā labhasiti. ¹¹ Bā kupito. ¹² Cks -lim. ¹³ Bā adda sutvā. ¹⁴ Cks -hetū ti gantvā. ¹⁵ Cks -tim. ¹⁶ Bā nahāyītvā bhante. ¹⁷ Bā ki rañño. ¹⁸ Cks pucchitvā.

kupitā, ito sattame divase sakalaratṭhaṃ aratṭhaṃ bhavissati,
 tvaṃ siḅhaṃ palāyitvā aññattha yāhīti¹. So bhītatasi to
 gantvā rañño ārocesi. Rājā tassa vacanaṃ agaṇhi². So
 nivattitvā attano gehaṃ gantvā puttadāraṃ ādāya palāyitvā
 aññaṃ ratṭhaṃ agamāsi. Sarabhaṅgasatthā taṃ kāraṇaṃ 5
 ñatvā dve taruṇatāpase pesetvā Kisavacchaṃ mañcasivikāya
 ākāseṇa ānāpesi³. Rājā yujjhivā core gahetvā nagaram eva
 paccāgami. Tasmim āgate devatā paṭhamaṃ devaṃ vassa-
 pesuṃ, vassoghena sabbakuṇapesu avahātesu⁴ suddhavāluka-
 matthake dibbapupphavassaṃ vassi, pupphamatthake māsaka- 10
 vassaṃ, māsakamatthake kahāpaṇavassaṃ, kahāpaṇamatthake
 dibbābharaṇavassaṃ vassi. Manussā somanassappattā hirañña-
 suvaṇṇābharaṇāni gaṇhituṃ ārabhiṃsu. Atha nesaṃ sarīre
 pajjalitaṃ⁵ nānappakāraṃ⁶ āvudhavassaṃ vassi, manussā
 khaṇḍākhaṇḍikaṃ chijjimsu⁷. Atha nesaṃ upari mahantā 15
 vītaccikaṅgārā patimsu, nesaṃ upari mahantāni pajjalita-
 pabbatakūṭāni, tesaṃ upari satṭhihatthattṭhānaṃ pūrayantaṃ
 sukhumavālukavassaṃ vassi. Evaṃ satṭhiyojanattṭhānaṃ araṭ-
 ṭhaṃ ahosi, tassa⁸ evaṃ vinattṭhabhāvo⁹ sakala-Jambudīpe
 paññāyi¹⁰. Ath' assa ratṭhassa antaratṭhādhipatino Kaliṅgo¹¹ 20
 Atṭhako Bhīmaratho¹² tayo rājāno cintayimsu: „pubbe Bārāṇa-
 siyaṃ Kalābu¹³ Kāsirājā Khantivādītāpase aparajjhivā paṭhaviṃ
 pavittṭho ti sūyati, tathā Nālikīro¹⁴ tāpase sunakhehi khādā-
 petvā sahasabāhu Ajjuno ca Aṅgīrase aparajjhivā idāni
 Daṇḍakīrājā Kisavacche aparajjhivā saha ratṭhena vināsaṃ 25
 patto ti sūyati, imesaṃ¹⁵ catunnaṃ rājūnaṃ nibbattattṭhānaṃ
 mayam na jānāma, taṃ no ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāraṃ
 añño kathetuṃ samattho¹⁶ u' atthi, taṃ upasaṃkamitvā¹⁷

¹ B^d adds āha. ² so C^{ks}; B^d nagaṇhi. ³ B^d ānehi ānāpesi. ⁴ B^d apaharantesu
 suddhavālukaṃ vassaṃ vassāpesuṃ. ⁵ B^d sampajjalikaṃ. ⁶ B^d -ṇam. ⁷ B^d
 bhijjimsu. ⁸ B^d omits tassa. ⁹ B^d omits na. ¹⁰ B^d -yati. ¹¹ B^d ka-. ¹²
 B^d bhīmaratho. ¹³ B^d -pu. ¹⁴ B^d nālikeraṇā. ¹⁵ B^d adds pana. ¹⁶ B^d
 adds nāma. ¹⁷ B^d adds ime pañhe.

pucchissāmā“ 'ti tayo pi mahantena parivārena pañham
 pucchanatthāya nikkhamimsu. Te¹ pana² „asuko pi nikkhanto“
 ti³, „asuko pi nikkhanto“ ti na jānanti⁴, ekeko „aham eva
 gacchāmīti“ maññati, tesam Godhāvarīto avidūre samāgamo
 5 ahoṣi, te rathehi otaritvā tayo pi ekam eva ratham abhiruyha
 Godhāvarītīram sampāpuṇimsu. Tasmim khaṇe Sakko Paṇḍu-
 kambalasilāsane nisinno satta pañhe cintetvā „ime pañhe
 ṭhapetvā Sarabhaṅgasatthāram añño sadevake loke kathetum
 samattho nāma n' atthi, tam pañham⁵ pucchissāmi, ime pi
 10 tayo rājāno Sarabhaṅgasatthāram pañham pucchitum Godhā-
 varītīram pattā, etesaṃ pañhe pi aham pucchissāmīti“ dvīsu
 devalokesu devatāhi parivuto devalokato otari. Tam divasam
 eva Kisavaccho kālam akāsi, tassa sarīrakiccaṃ kātum catūsu
 ṭhānesu anekasahassā⁶ isigaṇā Kisavacchassa candanacitakam
 15 katvā sarīram jhāpesum, ālāhanassa samantā addhayaḥjanamatte
 ṭhāne⁷ dibbakusumavassam vassi. M. tassa sarīranikkhepaṃ
 kāretvā⁸ assamaṃ pavisitvā tehi isigaṇehi parivuto nisīdi.
 Tesam pi rājūnaṃ nadītīram⁹ āgatakāle mahāsenāvāhanaturī-
 yasaddo¹⁰ ahoṣi. M. tam sutvā Anusissatāpasam āmantetvā
 20 „tāta gantvā tāva jānāhi: kimsaddo nām' eso¹¹“ ti āha. So
 pāṇiyaghaṭaṃ ādāya tattha gantvā te rājāno disvā pucchā-
 vasena paṭhamam g. ā.:

1. Alamkatā kuṇḍalino suvatthā
 veluriyamuttā tharukhaggabaddhā
 25 rathesabhā tiṭṭhatha, ke¹² nu tumhe,
 katham vo jānanti manussaloke ti. 49.

Tattha veluriyamuttā tharukhaggabaddhā ti veluriyamanīhi c' eva
 muttolambakehi¹³ ca alamkatatharūhi khaggaratanehi samannāgatā, tiṭṭhathā
 'ti ekasmiṃ rathe tiṭṭhatha, ke¹² nū 'ti ke¹² nu tumhe, katham vo sañjānantiti.

¹ C^s tesam. ² C^k omiṭṭe te pana. ³ C^{ks} omiṭṭe ti, but add tesam pana. ⁴ C^{ks}
 jānāti. ⁵ B^d tam ime pañhe. ⁶ B^d adds issayo tattheva gantvā pañcasu ṭhā-
 nesu maḍḍappaṃ kāretvā anekasahassā. ⁷ C^{ks} omiṭṭe ṭhāne. ⁸ B^d -rāpetvā. ⁹
 B^d -re. ¹⁰ C^k -am, B^d adds mahā. ¹¹ B^d kim nāmeso saddo. ¹² C^{ks} ko.
¹³ B^d muttā.

Te tassa vacanaṃ sutvā rathā otaritvā vanditvā aṭṭhaṃsu.
Tesu Aṭṭhakarājā tena saddhiṃ sallapanto dutiyaṃ g. ā.:

1. Aham Aṭṭhako, Bhīmaratho panāyaṃ,

Kālīṅgarājā¹ pana uggato ayaṃ,

susaññatān'² isinaṃ³ dassanāya

5

idhāgatā pucchitāyēma pañhe ti. 50.

Tattha uggato ti cando viya suriyo viya ca pākato paññāto, susaṇṇatānaṃ⁴ isinaṃ⁵ ti bhante na mayaṃ⁶ idha vanakīlādīnaṃ atthāya āgatā, atha kho kāyādīhi susaṇṇatānaṃ sīlasampannānaṃ isinaṃ dassanattāya idhāgatā, pucchitāyēma pañhe ti Sarabhaṅgasatthāraṃ pañhe pucchitum emha⁷ 10
āgat' amhā 'ti attho, yakāro vyañjanasandhikaro ti veditabbo.

Atha te⁷ tāpaso „sādhu mahārāja, āgantabbatṭhānaṃ nēva āgat' attha, tena hi nahātvā vissamitvā assamapadaṃ pavisitvā isigaṇaṃ vanditvā satthāraṃ⁸ pañhaṃ pucchathā⁹ 'ti tehi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pāṇiyaghaṭaṃ ukkhipitvā uda- 15
kaccheve⁹ puñjanto¹⁰ ākāsaṃ oloketvā Sakkaṃ devarājānaṃ devagaṇaparivāraṃ Erāvaṇakkhandhagataṃ otarantaṃ disvā tena sallapanto tatiyaṃ g. ā.:

2. Vehāsayaṃ tiṭṭhati antalikkhe

pathaddhuno paṇṇarase va cando, (IV ³⁸⁴/₂₀)

20

pucchāmi taṃ yakkha mahānubhāva:

kathaṃ naṃ jānanti manussaloke ti. 51.

Tattha vehāsayaṃ ti¹¹ antalikkhe¹², pathaddhuno ti pathaddhagato, addhapathe gaganamajjhe ṭhito ti attho.

Taṃ sutvā Sakko catutthaṃ g. ā.:

25

4. Yam āhu devesu Sujampatīti (IV ⁴⁰³/₂₇)

Maghavā ti naṃ¹³ āhu manussaloke,

sa devarājā idam ajja¹⁴ patto

susaññatān' isinaṃ¹⁵ dassanāya 'ti. 52.

¹ Bḍ ka-. ² Cks -te, Bḍs -tānaṃ. ³ Cc isinaṃ. ⁴ Cks -te. ⁵ Ck isī-. ⁶ Bḍ adds idha. ⁷ Bḍ ne. ⁸ Bḍ sarabhaṅga-. ⁹ so Cks; Cc udaccheve, Bḍ udakatheve. ¹⁰ Bḍ muñcanto. ¹¹ Bḍ adds abbhuggamtvā. ¹² Bḍ adds ākāse tiṭṭhasi. ¹³ Bḍ taṃ. ¹⁴ Cks idhamajja. ¹⁵ Ck -te isinaṃ, Cc -te isinaṃ.

Tattha sa devarājā ti so ahaṃ Sakko devarājā, idamajja¹ patto ti idam thānam ajja āgato, dassanāyā 'ti dassanathāya vandanaṭṭhāya Sarabbaṅgasatthāraṇa ca pañhaṃ pucchanaṭṭhāya 'ti āha.

Atha naṃ Anusisso „sādhu mahārāja tumhe pacchā-
 5 gacchathā²“ 'ti vatvā pāṇiyaghaṭaṃ ādāya assamaṃ pavasitvā
 pāṇiyaghaṭaṃ paṭisāmetvā tiṇṇaṃ rājānaṃ devarājassa ca
 pañhe³ pucchanaṭṭhāya āgatabhāvaṃ M-assa ārocesi. So isi-
 gaṇaparivuto mahāvisālamālake nisīdi. Tayo rājāno gantvā⁵
 isigaṇaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdīmsu. Sakko pi otaritvā
 10 isigaṇaṃ upasaṃkamitvā añjaliṃ pagayha⁶ isigaṇaṃ vaṇṇetvā
 vandamāno pañcamaṃ g. ā.:

5. Dūre sutā no isayo samāgatā
 mahiddhikā iddhiguṇūpapaṇṇā,
 vandāmi te ayire⁷ pasannacitto
 15 ye jīvalok' ettha manussasatthā ti. 53.

Tattha dūre sutā no ti bhante amhehi tumhe dūre devaloke thitehi
 yeva sutā⁸, mamūyanto evam āha, i. v. h.: ime idha samāgatā ambakaṃ isayo
 dūre sutā yāva Brahmaloṇa vissutā pākāta ti, mahiddhikā ti⁹ mahānubhāvā,
 iddhiguṇūpapaṇṇā¹⁰ ti pañcavidhena iddhiguṇena samannāgatā, ayire⁷ ti
 20 ayye¹¹, ye ti¹² ye tumhe imasmiṃ jīvaloke manussasatthā.

Evam isigaṇaṃ vanditvā Sakko cha nisajjadose parihaaranto
 ekamantaṃ nisīdi. Atha naṃ isīnaṃ adhovāte nisinnaṃ disvā
 Anusisso chaṭṭhaṃ g. ā.:

6. Gandho isīnaṃ ciraḍakkhitānaṃ
 25 kāyā cuto gacchati mālutena,
 ito parakkamma¹³ sahasanetta
 gandho isīnaṃ asuci devarājā 'ti. 54.

Tattha ciraḍakkhitānaṃ ti ciraḍabbajittānaṃ, parakkamma¹⁴ 'ti
 parakkama¹⁵ apehi, sahasanetta 'ti ālapanam etaṃ, Sakko hi amacca-
 30 sahassehi¹⁶ cintitaṃ atthaṃ¹⁷ ekako¹⁸ va passati, tasmā sahasanetta ti

¹ C^s idhammajja. ² B^d pacchā āg-. ³ B^d -am. ⁴ B^d -lake. ⁵ B^d āg-. ⁶ B^d adds thito. ⁷ B^d ayyare. ⁸ C^s sutam. ⁹ C^k omits ti. ¹⁰ B^d -guṇo-.
¹¹ C^s ayyā, B^d ayyākā. ¹² C^s yo, omitting ti. ¹³ B^d paṭikkamma. ¹⁴ B^d paṭikkammā. ¹⁵ B^d -ssena. ¹⁶ B^d omits atthaṃ. ¹⁷ B^d ekameko.

vuccati, asuci ti sedamalādīparibhāvitattā duggandho, tumhe ca sucikāma, tena vo esa gandho khādattī¹.

Tam sutvā Sakko itaram g. ā.:

7. Gandho isīnam ciradakkhitānam

kāyā cuto gacchatu mālutena,

5

vicitrapuppham² surabhiṃ va mālaṃ

gandham etaṃ paṭikamkhāma bhante,

na h' ettha devā paṭikkūlasaṇṇino ti. 55.

Tattha gacchatū 'ti yathāsukham pavattatu, nāsāpuṭam no paharatū 'ti attho, paṭikamkhāmā 'ti icchāma patthema, etthā 'ti etasmiṃ gandhe devā jegucchasaṇṇino³ na honti, dussīle⁴ yeva hi devā jigucchanti na sīlavante ti. 10

Evaṇ ca pana vatvā „bhante Anusissa, aham mahantena ussāhena pañham pucchitum āgato, okāsam me karohīti“ āha. So tassa vacanam sutvā utthāyāsanaṃ isigaṇam okāsam karonto gāthadvayam āha:

15

8. Purindado bhūtapatī yasassī

devānam indo Maghavā Sujampati

sa devarājā Asura[gaṇa]ppamaddano⁵

okāsam ākamkhati⁶ pañha⁷ pucchitum. 56.

9. Ko n' ev' imesaṃ⁸ idha paṇḍitānam

20

pañhe puṭho⁹ nipuṇe vyākariṣṣati,

tiṇṇam ca raññaṃ manujādhipānam

devānam indassa ca Vāsavassā 'ti. 57.

Tattha purindado ti ādini Sakkass' eva gaṇanāmāni, so hi pure dānam dinnattā purindado, bhūtesu¹⁰ jeṭṭhakattā bhūpati, parivārasampadāya yasassī¹¹, 25 paramissaratāya devānam indo, sattannaṃ vatasamādānānaṃ sutthukatattā Sakko, purimajātivasena Maghavā, Sujāya¹² patibhāvena Sujampati, rañjanatāya¹³ rājā, ko nevā 'ti ko nu eva, nipuṇe ti saṃhasukhumapañhe¹⁴, raññaṃ ti rājūnam, imesaṃ catunnaṃ janānaṃ¹⁵ manāṃ gahetvā ko imesaṃ paṇḍitānam isi- nam pañham kathessati, pañhe¹⁶ esaṃ kathetum samattham jānāthā 'ti vadati. 30

¹ C^s khādha-? B^d bādha-. ² B^d vicittam-. ³ B^d jigucchi-. ⁴ B^d -lino. ⁵ B^d asūranappa-. ⁶ C^s -si. ⁷ C^s -he, B^d pañam. ⁸ C^s novimesaṃ, B^d neva-tesaṃ. ⁹ C^s puṭṭho. ¹⁰ C^s santesu. ¹¹ C^s -dāya ssi, C^s -resampadāya sassi, B^d -rasampadāya yassi. ¹² B^d sujātāya asukaññāya. ¹³ C^s rañjantāya. ¹⁴ C^s -ham. ¹⁵ B^d rājūnaṃ. ¹⁶ B^d -ham.

Taṃ sutvā isigaṇo „mārisa Anusissa, tvam paṭhaviyaṃ
thatvā paṭhaviṃ apassanto viya kathesi, ṭhapetvā Sarabhaṅga-
satthāraṃ ko aṇṇo ete pañhe kathetuṃ samattho“ ti vatvā

10. Ayaṃ isī Sarabhaṅgo tapassī
5 yato jāto¹ virato methunasma
ācariyaputto suvinītarūpo
so nesaṃ pañhāni viyākarissatīti g. ā. 58.

Tatha² Sarabhaṅgo ti sare khipitvā akāse sarapāsādādīni³ katvā puna
ekena sarena te sare⁴ pātentō bhaggavibhagge⁴ akāsīti Sarabhaṅgo, methu-
10 nasmā ti methunadhammato, so kira methunaṃ asevitvā va pabbajito, ācari-
yaputto ti raṇṇo ācariyassa purohitassa putto.

Evaṃ ca pana vatvā isigaṇo Anusissaṃ āha: „mārisa
tvam eva satthāraṃ vanditvā isigaṇassa vacanena Sakkena
pucchitapañhaṃ kathanāya okāsaṃ karohīti⁵“. So „sādhū“
15 'ti sampaṭicchitvā satthāraṃ vanditvā okāsaṃ karonto anan-
taraṃ g. ā.:

11. Koṇḍañña pañhāni viyākarohi,
yācanti taṃ isayo sādthurūpā,
Koṇḍañña eso manujesu dhammo
20 yaṃ vaddham⁶ āgacchati esa bhāro ti. 59.

Tattha Koṇḍañña 'ti taṃ gottenālapati, dhammo ti sabhāvo, yaṃ
vaddham⁷ ti yaṃ paññāya vuddham⁸ purisaṃ esa pañhaṃ⁹ vissajjanabhāvo¹⁰
nāma āgacchati, esa¹¹ manujesu sabhāvo, tasmā candasuriyasahassaṃ¹² utthā-
pento viya pākataṃ katvā devaraṇṇo pañhaṃ kathehīti.

25 Tato Mahāpuriso okāsaṃ karonto anantaraṃ g. ā.:

12. Katāvakāsā pucchantu bhonto
yaṃ kiñci pañhaṃ manasābhipatthitaṃ,
ahaṃ hi taṃ taṃ vo viyākarissaṃ
ñatvā sayāṃ lokāṃ imaṃ paraṃ cā 'ti. 60.

¹ read: jāto yato? ² Bā adds bhante anusissa. ³ Ck^s -pāsādīni. ⁴ Cs -ggo,
Bā bhaṅgavibhaṅgo. ⁵ Bā kare-. ⁶ Bā buddham. ⁷ Bā buddhan. ⁸ Bā
buddham. ⁹ Bā -hānam. ¹⁰ Bā -bhāro ¹¹ Bā eso. ¹² Bā candima-.

Tattha yaṃ kiñcīti na kevaṃ tumhākaṃ eva sadevakassa lokassa yaṃ manasābhipatthitaṃ taṃ maṃ bhavanto pucchantu ahaṃ hi¹ idhalokanissitaṃ vā paralokanissitaṃ vā² sabbapaṇhaṃ³ imaṃ ca paraṃ ca⁴ lokam sayam abhiññāya sacchikatvā kathessāmīti sabbaññū pavāraṇaṃ pavāresi⁵.

Evaṃ tena okāse kate Sakko attano⁶ abhisamkaṭaṃ pañ- 5
haṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento S. āha:

13. Tato ca Maghavā Sakko atthaddassī purindado
apucchi paṭhamam paṇhaṃ yañcāsi abhipatthitaṃ: 61.
14. Kiṃ sū vadhivā na kadāci socati, 10
kissa-ppahānaṃ⁷ isayo⁸ vaṇṇayanti,
kass' idha vuttaṃ pharusam khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ ti. 62.

Tattha yañcāsīti yaṃ tassa manasā abhipatthitaṃ āsi taṃ pucchīti
attho, etam ti etam mayā pucchitam atthaṃ akkhāhi me ti ekagāthāya tayo 15
pañhe pucchi.

Tato⁹ paṇhaṃ vyākaronto

15. Kodham vadhivā na kadāci socati,
makkhappahānaṃ isayo vaṇṇayanti,
sabbesaṃ vuttaṃ pharusam khametha, 20
etam khantiṃ uttamam āhu santo ti āha. 63.

Tattha kodham vadhivā ti socanto hi paṭighacitten'eva¹⁰ socati, kodhā-
bhāvā kuto soko, tena vuttaṃ na kadāci socatīti, makkhappahānaṃ ti
pucchi attano katagunamakkhanassa akataññūbhāvasamkhātassa makkhassa pa-
hānaṃ isayo vaṇṇayanti, sabbesaṃ ti hīnamajjhimokkattānaṃ¹¹ sabbesaṃ 25
pharusavacanaṃ khametha, santo ti porāpakapanditā evaṃ kathenti.

16. Sakkā hi dvinnam¹² vacanaṃ titikkhitum
sadisassa vā seṭṭhanarassa vāpi,
kathan nu hīnassa vaco khametha,
akkhāhi me Koṇḍañña etam atthaṃ ti¹³. 64. 30
17. Bhayā hi seṭṭhassa vaco khametha
sārambhabetu¹⁴ pana sādissassa¹⁵,

¹ Bā adds vo. ² Cks omī para- vā. ³ Bā sabbam-. ⁴ Cks para. ⁵ Bā sampā-.
⁶ Bā -nā. ⁷ Bā kiṃsu-. ⁸ so all three MSS. for isī? ⁹ Bā tatoparam. ¹⁰
Bā -mukka-. ¹¹ Bā sakkā ubhinnaṃ. ¹² Bā adds: sarabhaṅgo āha. ¹³ C Bā
sārabha-. ¹⁴ Bā sa-.

yo c' idha hīnassa vaco kametha

etaṃ khantiṃ uttamam āhu santo ti 65.

evamādināṃ gāthānaṃ vacanapaṭivacanavasena sambandho
veditabbo.

- 5 Tattha akkhāhīti bhante Koṇḍañña tumhehi¹ dve pañhā sukathitā, eko
cittam me² na gaṇhāti kathaṃ sakkā attano³ hīnatarassa vacanaṃ adbhivāsetuṃ tam
me akkhāhīti pucchanto evam āha, etaṃ khantiṃ ti yam p' etaṃ jātigottādīhi
hīnassa vacanaṃ khamā naṃ, etaṃ khantiṃ uttaman ti porāṇakapaṇḍitā va-
danti, yaṃ paṇ' etaṃ jātiādīhi seṭṭhassa bhayena sadisassa kāraṇuttariya-
10 lakkhaṇe sārāmbhe ādinavadassanena khamanaṃ n' esā adbhivāsanakhanti nāma
'ti attho.

- Evam vutte Sakko M-am āha⁴: „bhante paṭhamam tumhe
'sabbesaṃ vuttaṃ pharusaṃ khametha etaṃ khantiṃ uttamam
āhū' ti vatvā idāni 'yo c' idha hīnassa vaco khametha etaṃ
15 khantiṃ uttamam āhū' ti vadatha, na vo purimena pacchimaṃ
sametīti“. Atha naṃ M. „Sakka, pacchimaṃ mayā ayaṃ
hīno ti nātvā pharusavacanaṃ adbhivāsentassa vasena vuttaṃ,
yasmā pana na sakkā rūpadassanamattena sattānaṃ seṭṭhādi-
bhāvo nāturū tasmā purimaṃ⁵ vuttan“ ti vatvā sattānaṃ aññatra
20 saṃvāsā rūpadassanamattena seṭṭhādibhāvassa duviññeyyataṃ
pakāseṇto

18. Kathaṃ vijaññā catumaṭṭharūpaṃ
seṭṭhaṃ sarikkhaṃ athavāpi hīnaṃ,
virūparūpena caranti santo,
25 tasmā hi sabbesaṃ vaco khamethā 'ti g. ā. 66.

Tattha catumaṭṭharūpaṃ ti catūhi iriyāpathehi paṭicchannasabbhāvaṃ,
virūparūpenā 'ti virūpānaṃ lāmakapuggalānaṃ rūpena uttamaguṇā⁶ santo
pi caranti, imasmīṃ paṇ' atthe Majjhantikatherassa vatthuṃ kathetabbaṃ.

- Taṃ sutvā Sakko nikkamkko hutvā „bhante etāya no
30 khantiyā ānisaṃsaṃ kathethā“ 'ti yāci. Ath' assa⁷ M.:

19. Na h' etaṃ atthaṃ mahatī pi senā
sarājikā yujjhamānā labhetha

¹ Cks -he. ² Cks omit ne. ³ Bā -nā. ⁴ Cks omit āha. ⁵ Bā adds santo. ⁶
Bā -ṇena. ⁷ Ck atha.

yaṃ khantimā sappuriso labhetha,
khantībalass' ūpasamanti' verā ti g. ā. 67.

Tattha etamatthan ti etaṃ veravūpasamanāṃ nippatighabhāvasaṃ-
khātāṃ atthaṃ.

Evam M-ena khantiguṇe kathite te rājāno cintayimsu: 5
„Sakko attano pañhaṃ² pucchati, amhākaṃ pucchanaokāsaṃ
na dassatīti“. Atha nesaṃ ajjhāsayam viditvā³ attanābhisaṃ-
khaṭe⁴ cattāro pañhe ṭhapetvā va tesam kaṃkhā⁵ pucchanto

20. Subhāsitan te anumodiyānaṃ
aññaṃ taṃ pucchāmi, tad imgha brūhi, 10
yathā ahū Daṇḍakī Nālikīro
ath' Ajjuno Kalābu cāpi⁶ rājā
tesam gatiṃ brūhi supāpakammaṇaṃ
katth' ūpapannā isinaṃ viheṭṭhakā ti g. ā. 68.

Tattha anumodiyānaṃ ti idaṃ mayā puṭṭhānaṃ tinnāṃ pañhānaṃ 15
vissajjanasamkhātāṃ tava subhāsitaṃ anumoditvā, yathā ahū ti yo nāma
ahosi⁷, Kalābu ca 'ti Kalābu ca rājā⁸.

Ath' assa vissajjento⁹ M. pañca gāthā abhāsi:

21. Kisaṃ pi¹⁰ Vacchaṃ avakiriya Daṇḍakī
ucchinnaṃulo sajano saratṭho 20
Kukkulanāme¹¹ nirayamhi paccati,
tassa pulliṅgāni¹² patanti kāye. 69.
22. Yo saññate pabbajite avaṇcasi¹³
dhammaṃ bhaṇante samaṇe adūsake
taṃ Nālikīraṃ suvaṇṇā parattha 25
saṃgamma khādanti viphandamaṇaṃ. 70.
23. Ath' Ajjuno niraye sattisūle¹⁴
avaṃsiro patito addhapādo

¹ so Cks for ūpasamanti? Bđ upamanti. ² Bđ -e. ³ Bđ adds sakko. ⁴ Bđ
attano abhisāṅkhāte. ⁵ Bđ -am. ⁶ read: cāpi kalābu? ⁷ Bđ cattāro janā ca
ahesaṃ in the place of yo - ahosi. ⁸ Cks omit rājā. ⁹ Bđ visajja-. ¹⁰ Bđ
kissañhi? Cks kisaṃvi. ¹¹ Cks -a. ¹² Ck pulli-, Bđ phulli-. ¹³ so Cks; Bđ
acchedayi. ¹⁴ Bđ satta-.

Angīrasaṃ Gotamaṃ heṭṭhayitvā
khantiṃ tapassim ciraḥbrahmacāriṃ. 71.

24. Yo khaṇḍaso pabbajitaṃ achedayi
khantiṃ vadantaṃ samaṇaṃ adūsakaṃ
5 Kalābu vīcim upapajja paccati
mahābhitāpaṃ¹ kaṭukaṃ bhayānakam. 72.

25. Etāni sutvā nirayāni paṇḍito
aññāni pāpiṭṭhatarāni² c' ettha
dhammaṃ care samaṇabrāhmaṇesu,
10 evaṃkaro saggam upeti ṭhānan ti. 73.

Tattha kisaṇ u appamaṇasalohitattā kisaṇariraṃ, avakiriya³ 'ti avakiritvā
nuṭṭhubhanadantakaṭṭhapātanena² tassa sarīre kalin pavāhetvā, ucchinna-
mūlo ti chinna-mūlo hutvā, sajano ti sapariso, Kukkulanāme³ nira-
yamhīti yojanasatappamāṇe kappena saṇṭhite uṇhachārikaniraye, pulliṅgā-
15 nīti⁴ vitaccikaṅgārā⁵ tassa kira tattha uṇhakukkule nimuggassa navahi vaṇa-
mukhehi uṇhachārikā pavisanti⁶. sise mahantamahantā aṅgārā patanti yesaṃ⁷
patanakāle sariraṃ⁸ diparukkho viya jalati, balavedanā vattanti, tam⁹ adhi-
vāsetum asakkonto mahāravaṇi ravati, Sarabhaṅgasatthā paṭhavim bhinditvā tam
tathā¹⁰ paccamaṇaṃ dassesi, mahājano bhayaśantāsam āpajji, tassa atīta-
20 bhāvaṇi¹¹ nātvā M. tam nirayaṃ antarabhāpesi, dhammaṃ bhaṇante ti
dasakusalakammāpathadhammaṃ bhāsaṇte, samaṇe ti samitapāpe, adūsake
niraparādhe, Nālikīraṇ ti evaṇṇamakarājānaṃ, paratthā¹² 'ti paraloke niraye
nibbattaṃ, saṃgaṃma¹³ 'ti ito c' ito ca samāgantvā¹⁴ mahantā sunakhā khā-
danti, tasmiṃ kira Kālīṅgaratṭhe Dantapurāṇagare Nālikīre rajjaṃ kārāyamaṇe
25 eko mahatāpaso pañcasatāpasaṇivuto Himavanta āgamma rājuyyāne vasaṃ
kappetvā mahājanassa dhammaṃ desesi, dhammatāpaso uyyāne vasatīti raṇṇo
ārocayimsu, rājā pana adhammiko adhammena rajjaṃ kareti, so amaccesu
paṇṇantesu aham pi dhammaṃ supissamīti uyyānaṃ gantvā tāpasaṃ vanditvā
nisīdi, tāpaso raṇṇā saddhiṃ paṭisaṇṭhāraṃ karonto kim mahārāja dhammena
30 rajjaṃ kāresi janaṃ¹⁵ na¹⁶ piṇṇeti āha, so tassa kujjhivā ayaṃ kūṭajaṭilo
ettakaṃ kalam nāgarānaṃ santike mamaṃ nēva agupaṃ kathesi maṇṇe hotu
jānissamīti cintetvā sve anbhākaṃ gharadvāraṃ āgaccheyyāthā¹⁷ 'ti nimantetvā
punadivase purāṇagūṭhassa cāṭiyo pūrāpetvā tāpasesu āgatesu tesam bhikkhā-
bbājanāni gūṭhassa pūrāpetvā dvāraṃ pidaḥāpetvā musalāni ca lobhaṇḍe ca

¹ Bā mahāpa-. ² Bā nuṭṭhabhitadanta-. ³ Cks -ma. ⁴ Cks puli-, Bā phulli-.

⁵ Bā vitaccikaṅgārā. ⁶ Cks -sati. ⁷ Bā tesam. ⁸ Bā sakalasarīre. ⁹ Bā so.

¹⁰ Bā tattha. ¹¹ so Ck for atibhūta-? Bā ativiyaḥhitabhāvaṃ, Cā anibhūta-
bhāvaṃ. ¹² Bā adds chinditvā. ¹³ Cks jana. ¹⁴ Bā na raṭṭhaṃ in the place
of janana.

gāhāpetvāna isīnaṃ sīsāni bhindāpetvā jaṃghāsū¹ gahetvā kaḍḍhāpetvā suna-
khehi khādāpetvā bhinnam paṭhaviṃ pavisitvā Sunakkhamabāniraye nibbatti, tatr'
assa tigāvutikaṃ sarīraṃ ahoṣi, atha naṃ mahantā hatthikucchiṇṇamāṇā pañca-
vaṇṇasunakhā² anubandhitvā ḍasitvā navayojanāya jalitaayapaṭhaviyaṃ pādetvā
mukhapurāṇaṃ³ luñcantā vipphandamānaṃ khādisu, M. paṭhaviṃ dvidhā 5
bhetvā⁴ taṃ nirayaṃ dassetvā mahājanassa bhūtabbhāvaṃ ṇātvā puna antara-
dhāpesi; athajjuno ti sahasabāhurājā, Aṅgīrasaṃ ti aṅgehi raṃsīnaṃ
niccharaṇato evaṃ laddhanāmaṃ, heṭṭhayitvā ti viheṭṭhetvā visapitakaṇḍena
vijjhitvā jīvitaṃ khaṇḍam pāpetvā, so kira⁵ Mahimsakaraṭṭhe Kekarājadhāniyaṃ⁶
rajjam karento migavaṃ gantvā mige vadhitvā aṅgaramaṃsaṃ⁷ khādanto vicari, 10
ath' ekadivasaṃ migānaṃ āgamanatṭhāne koṭṭhakaṃ katvā mige olokayamāno
atṭhāsi, tadā so tāpaso tassa raṇṇo avidūre ekaṃ kāraruṃkhaṃ abhirūḍhitvā
phalāni ocinanto ocitaphalaṃ⁸ sākhaṃ muñci, tassā viṣaṭṭhāya⁹ taṃ ṭhānaṃ
pattā migā palayimsu, rājā kujjhitvā tāpasam visena sallena vijjhi, so patitvā
gaḷanto¹⁰ matthakena khadirakhāṇuṃ¹¹ āsādetvā sūlagge yeva kālam akāsi, rājā 15
taṃ khaṇḍam āva dvidhābhinnam paṭhaviṃ pavisitvā Sattisūlaniraye nibbatti,
tigāvutappamāṇam sarīraṃ ahoṣi, tatra taṃ¹² nirayapālā jalitehi āvudhehi
koṭṭetvā¹³ jalitā ayapabbataṃ āropenti, pabbatamatthake ṭhitakāle¹⁴ vāto
paharati, so vātappahārena patitvā paṇḍitaṃ¹⁵, tasmim khaṇe heṭṭhā nava-
yojanāya jalitaayapaṭhavitō¹⁶ mahātālakkhaṇḍhappamāṇam¹⁷ jalantaṃ¹⁸ aya- 20
sūlam utṭhahati, so sūlaggaṃ matthaken' eva āsādetvā sūlavuto tiṭṭhati, tasmim
khaṇe paṭhavi jalati, sūlam jalati¹⁹, sarīraṃ²⁰ jalati, so tattha mahāraṇaṃ
ravanto paccati, M. paṭhaviṃ dvidhā katvā nirayaṃ²¹ dassetvā mahājanassa
bhūtabbhāvaṃ ṇātvā antardhāpesi, khaṇḍaso ti cattāro²² cattāro batthapāde
kaṇṇanūsaṃ ca khaṇḍakhaṇḍam katvā, adūsakaṃ ti niraparādhānaṃ, tatha che- 25
dāpetvā dvilhi kasāpahārasahashehi²³ tālāpetvā jaṭṭasū gahitaṃ²⁴ ākaḍḍhāpetvā
paṭikujjāṃ nipajjāpetvā piṭṭhiyaṃ paṇhiyā paharitvā mahādukkhasamappitaṃ
akāsi, Kalābuvicin ti Kalābuaviciṃ, kaṭukan ti tikhiṇavedanaṃ, evaṃ²⁵
nirayaṃ upapajjitva channaṃ jālānaṃ antare paccati, vitthārato pana Kalābu-
raṇṇo vatthum Khantivādajātaka kathitaṃ eva, pāpiṭṭhatarāni cetthā 'ti 30
etehi nirayehi pāpiṭṭhatarāni ca aññāni nirayāni sūtvā, dhammaṃ care ti
Sakka devarāja paṇḍito kulaputto na kevalaṃ ete²⁶ cattāro nirayā eṭe yeva ca
rājāno nerāyikā atha kho aññe pi nirayā aññe pi rājāno nirayesu upaṇṇā ti
viditvā catupaccayadānadharmikarakkhāvaraṇasaṃvidhānaṃ khātāṃ samaṇa-
brāhmaṇesu dhammaṃ careyya. 35

¹ Bds -ghādisu. ² Bd -ṇṇā-. ³ Ck repeats mukha-, C^s mukhapurāṇamuka. ⁴
Ck hetvā, Bd bhinditvā. ⁵ Bd adds ajjuno nāma rājā. ⁶ Bd kevaka. ⁷ Bds
aṅgārapakkamaṃsaṃ. ⁸ C^s ocati-, Bds ocinaphala. ⁹ Bd adds saddena. ¹⁰
Bd paṇḍita- ¹¹ Bds khadirakhāṇuke, Cks khārahāṇuṃ. ¹² Cks tatrāyaṃ. ¹³ Ck
koṭṭhe-, Bd koṭe-. ¹⁴ Bd patitakāle. ¹⁵ Cks -ḷeti. ¹⁶ Bd -pathaviyā. ¹⁷ Ck
-ṇā, C^s -ṇa ¹⁸ Ck jaḷ-, C^s jalintaṃ, Bd jalitaṃ. ¹⁹ Bd sūlāni jalanti. ²⁰
Bd tassa sa-. ²¹ Bd taṃ ni-. ²² Ck varo, Bd omits cattāro. ²³ Bd kasāhi pa-.
²⁴ Bd gahitvā corr. to gahetvā. ²⁵ Bds evarūpaṃ. ²⁶ Bd adds yeva.

Evam M-ena catunnam rājūnam nibbattaṭṭhāne dassite
tayo rājāno nikkamkhā ahesum. Tato Sakko avasese cattāro
pañhe pucchanto g. ā.:

26. Subhāsitan te anumodiyānam

5 aṇṇam tam pucchāmi, tad imgha brūhi,
kathamvidham silavantam vadanti,
kathamvidham paññāvantam vadanti,
kathamvidham sappurisaṃ vadanti,
kathamvidham no¹ siri no jahātīti. 74.

10 Tattha kathamvidham no¹ siri no jahātīti kathamvidham nu
purisaṃ paṭiladdhasiri² na jahāti.

Ath' assa vissajjanto M. catasso gāthā abhāsi:

27. Kāyena vācāya ca yo⁴ ca⁴ saṇṇato

manasā ca kiñci na karoti pāpaṃ
15 na attahetu⁵ alikaṃ bhaṇāti
tathāvidham silavantam vadanti. 75.

28. Gambhīrapañham manasābhicintayam⁶
nāccāhitam kamma⁷ karoti luddam (IV ⁴⁶/₂₄)

kālābhataṃ⁸ atthapadam na riñcati
20 tathāvidham paññāvantam vadanti. 76.

29. Yo ve kataññū⁹ katavedi dhīro
kalyāṇamitto dāḥabhatti¹⁰ ca hoti¹¹
dukkhitassa¹² sakkacca karoti kiccaṃ
tathāvidham sappurisaṃ vadanti. 77.

25 30. Etehi sabbehi guṇeh' upeto¹³
saddho mudū saṃvibhāgī vadaññū —
saṃgāhakaṃ sakhilaṃ¹⁴ saṇhavācam (IV ¹¹⁰/₁₉)
tathāvidham no siri no jahātīti. 78.

¹ Bā nu. ² Bā -siri, Ck -siriṃ. ³ C so. ⁴ Eā dha. ⁵ so all three MSS. for -tū? ⁶ Bā -tiyam. ⁷ Bā -am. ⁸ Bā -gataṃ. ⁹ all three MSS. -u. ¹⁰ Ck -bhanti, Bā -bhitti. ¹¹ so all three MSS. for hoti ca? ¹² Bā dukkhi-, Ck dukkhi- corr. to dukhī-. ¹³ Ck -hīpeto. ¹⁴ Ck sakhī-.

Tattha kāyenā 'ti ādīni tividhasucaritadvārasena vuttāni, na attahetū
ti¹ desanāsisam, etaṃ attahetu vā parahetu vā yasahetu vā dhanahetu vā lābha-
hetu vā alikaṃ na katheti²ti attho, kāmaṃ c'esa³ attho vācāsāññato ti iminā va
siddho, musāvādinō pana akattabbaṃ pāpakammaṃ nāma n' atthi⁴ti garuka-
bhāvādi⁵panatthaṃ puna evaṃ āhā 'ti veditabbo⁶, gambhīrapañhaṃ ti⁷ 5
atthato ca pālito ca gambhīraṃ gūḷhaṃ paṭicchannaṃ Sattubhastajātaka-
Ummaggajātakesu āgatasadisāṃ pañhaṃ, manasābhicintayan ti manasābhi-
cintento atthapadaṃ⁸ pativijjhitaṃ candasahassaṃ utthāpento viya pākataṃ
katvā yo kathetuṃ sakko⁹ti attho, nācāhitaṃ ti na atīhitaṃ¹⁰ hitatikkantaṃ
luddaṃ pharusāṃ sāsasikakammaṃ ca yo na karoti¹¹ti attho, imassa ca paṇ'¹² 10
atthassa vibhāvanatthaṃ

Na paṇḍitā attasukhassa hetu

pāpāni kammāni samācaranti¹³,

dukkhena phutṭhā khalitāpi santā¹⁴

chanda ca dosā na jahanti dhamman ti

15

Bhūripaṇho kathetabbo, kālābhataṃ¹⁵ ti tattha dānaṃ dātābbakāle silāṃ
rakkhana¹⁶kāle¹⁷ uposathavāsakāle sarānesu paṭiṭṭhāpabbajjakāle¹⁸ samaṇa-
dhammakaraṇakāle vipassanācārasmiṃ yuñjanakāle¹⁹ ca imāni²⁰ dānādini sam-
pādentō²¹ kālābhataṃ²² atthapadaṃ na riñcati na gaḷapeti nāma, tathā-
vidhaṃ ti sabbaññū Buddhā ca Paccekabuddhā ca Bodhisattā ca paññavantaṃ 20
kathentā evarūpaṃ puggalaṃ kathenti, yo ve ti gāthāya parena attano kata-
guṇaṃ jānāti²³ti kataññū evaṃ nātvā pana yen' assa guṇo kato tassa guṇaṃ
paṭikaronto katavedi nāma, dukkhita²⁴ssa²⁵ 'ti attano sahāyassa dukkhappattassa
dukkhaṃ attani āropetvā yo tassa uppannaṃ kiecaṃ sahatthā sakkaccaṃ karoti
Buddhādayo evarūpaṃ sappurisaṃ kathenti, api ca sappurisa nāma kataññū 25
katavedino honti²⁶ti Satapattajātaka-Cullaḥamsa-Mahāḥamsajātakādini²⁷ katha-
tabbāni²⁸, ete hi sabbehi²⁹ti Sakka yo ete hi heṭṭhavuttehi silādīhi sabbehi pi
guṇehi upeto okappanasaddhāya samannāgato mudu³⁰ piyabhāni³¹ saṃvibhāgā-
bhira³²tattā saṃvibhāgi yācākaṇaṃ vacanaṃ nātvā³³ dānavasena vadaññū catūhi
saṃgahavattūhi tesāṃ tesāṃ saṃgaṇṇanato³⁴ saṃgāhakaṃ madhuravacanatāya 30
sakhilaṃ maṭṭavacanatāya saṇhāvacaṃ tathāvidhaṃ no puggalaṃ³⁵ adhigata-
yasa³⁶sobhaggasamukhātā siri no jahāti, nāssa siri vinassa³⁷ti.

¹ mitto dajha - - na attahetū ti wanting in Cs. ² Bā ceva. ³ Bā adds tam
puggalaṃ silavantaṃ vadanti. ⁴ Bā adds bho sakka yo gambhīrapañhaṃ. ⁵
Bā atthaṃ. ⁶ Ck^s atihitāni. ⁷ Ck samāha-, Bā sammāca-. ⁸ Bā pilitāpi-, Ck
khalinantaṇisanna? C^s balitattānisantā? ⁹ Bā^s kālāga-. ¹⁰ Ck Bā -na-. ¹¹
Bā^s paṭiṭṭhānakāle pabbajitakāle. ¹² Ck puñjana-, Bā yujjana-. ¹³ Ck^s idāni.
¹⁴ Bā samādentō. ¹⁵ Ck Bā dukkhi-. ¹⁶ Ck^s -dīhi. ¹⁷ Ck^s -bbaṃ. ¹⁸ Bā
mudu ti. ¹⁹ Bā adds saṃvibhāgi ti silasaṃvibhāgādāna. ²⁰ Bā sutvā. ²¹
Bā -gaṇṇato. ²² Bā tathāvidhanti tathāvidhaṃ mudupuggalaṃ.

Evam M. gaganatale candam utthāpento viya cattāro pañhe vissajjesi. Tatoparam sesapañhānam pucchā ca¹ vissaj-janañ ca hoti:

51. Subhāsitan te anumodiyānam
 5 aññam tam pucchāmi, tad imgha brūhi,
 sīlam sirī² cāpi satañ ca dhammā³
 paññā ca⁴ — kam setthatarām vadanti. 79.
32. Paññā hi setthā kusalā vadanti (III ³⁴⁹/₁₈)
 nakkhattarājā-r-iva tārakānam,
 10 sīlam sirī⁵ cāpi satañ ca dhammā⁶
 anvāyikā paññavato bhavanti. 80.
33. Subhāsitan te anumodiyānam
 aññam tam pucchāmi, tad imgha brūhi,
 kathamkaro kintikaro kim ācaram (IV ³³⁹/₂₅)
 15 kim sevamāno labhatīdha paññam,
 paññāya dāni paṭipadam vadehi,
 kathamkaro paññavā hoti macco. 81.
34. Sevetha vaddhe⁷ nipuṇe bahussute,
 uggāhako vā⁸ paripucchako siyā,
 20 suṇeyya sakkacca sabhāsītāni,
 evamkaro paññavā hoti macco. 82.
35. Sa paññavā kāmagaṇe avekkhati
 aniccato dukkhato rogato ca,
 evamvipassī pajahāti chandam
 25 dukkhesu kāmesu mahabbhayesu. 83.
36. Sa vītarāgo pavineyya⁹ dosam,
 mettam¹⁰ cittam bhāvaye¹¹ appamānam,
 sabbesu bhūtesu nidhāya daṇḍam (IV ⁴⁵²/₂₃)
 anindito Brahmam upeti thānan ti. 84.

¹ Cks omitt ca. ² Ck sirim, Cs Bā sirin. ³ Bā -am. ⁴ Cks paññā vā, Bā paññāñca. ⁵ Cks -rim, Bā -rin. ⁶ Bā -o. ⁷ Bā buddhe. ⁸ Bā -hato ca. ⁹ Bā savineyya. ¹⁰ Bā -a. ¹¹ Bā -veyya.

Tattha sīlan ti ācārasīlan¹ vā issariyasīlan¹ vā sappurissadhammaṃ vā paññāṃ vā ti imesaṃ dhammānaṃ kataradhammaṃ seṭṭhataraṃ vadanti² pucchati, paññā hīti Sakka etesu catūsu dhammesu yā eṣā paññā nāma sā³ vā seṭṭhā itī Buddhādayo kusalaṃ vadanti, yathā³ hi tārakā candaṃ parivārenti cando vā⁴ tnesaṃ⁵ uttamo evaṃ sīlan siri⁶ cāpi sataṇ ca dhammo ti ete tayo pi anvāyikā⁷ paññavato bhavanti paññāvantaṃ eva anugacchanti⁸, paññāya eva parivārā hontīti attho, kathaṃkaro ti ādīni aññamaññāvevacanān' eva⁹, kathaṃ karonto¹⁰ kiṃ nāma kammaṃ karonto kiṃ ācaranto kiṃ sevamāno bhajamāno¹¹ idhaloke paññāṃ¹² labhati, paññāyam eva paṭipadaṃ vadehi, jānitukāmo 'mhi, kathaṃkaro macco paññavā nāma hotīti pucchati, vaddhe¹³ ti paññāya vud-¹⁰ dhippatte paṇḍite nipune sukkumakāraṇajānanasamatthe, evaṃkaro ti¹⁴ yo puggalo evaṃvuttappakāre puggale sevati bhajati payirupāsati pāliṃ uggaṇhāti punappuna atthaṃ pucchati pāsāne lekhaṃ khaṇanto viya kaṇḍanāṇāyā siha-vasaṃ paṭicchanto¹⁵ viya obitasoto sakkaccaṃ subhāsītāni sunāti ayaṃ evaṃkaro macco paññavā hotīti evaṃ M pācīnalokadhātuto suriyaṃ utthāpento viya¹⁵ paññāya paṭipadaṃ kathetvā idāni tassā paññāya guṇaṃ kathento sa paññavā ti ādīm āha, tattha kāmaguṇe ti kāmakotṭhāse hutvā abbavatṭhena¹⁶ aniccato diṭṭhadhammikasamparāyikānaṃ dukkhānaṃ vatthubhāvena dukkhato atṭhanavutiyā rogamukhānaṃ kāme nissāya uppattisambhāvena rogato avekkhati¹⁷ oloketi, so evaṃvipassī¹⁸ etehi kāraṇehi kāmānaṃ aniccāditāṃ passanto kāme²⁰ nissāya uppajjanakadukkhānaṃ¹⁹ anto n' atthi kāmānaṃ pahānaṃ eva sukhaṃ ti viditvā dukkhesu kāmesu mahabbhayesu chaṇḍaṃ pajahati, sa vītaraḃo ti Sakka so puggalo evaṃ vītaraḃo navaḃhātavattuvasena uppajjanakabhāvaṃ²⁰ dosaṃ vinetvā²¹ mettaccittaṃ bhāveyya, appamānasattā rammanattā appamānaṃ taṃ²² bhāvetvā aparihīṇajjhāno agarahito Brahma-loke uppajjati²⁵

Evaṃ M-e kāmānaṃ dose²³ kathente yeva tesāṃ tiṇṇaṃ pi rājūnaṃ²⁴ sabalakāyānaṃ tadaṅgappahānena kāmaguṇarāgo²⁵ pahīno. Taṃ ṇatvā M. tesāṃ pahānsanavasena

37. Mahiddhiyaṃ āgamaṇaṃ ahosi

tava-m-Atṭhakā²⁶ Bhīmarathassa cāpi

Kālīṅgarājassa ca uggaṭassa,

sabbesaṃ vo kāmarāgo pahīno ti g. ā. 85.

¹ B^d -yasīri. ² B^d nāmesā. ³ C^{ks} tathā. ⁴ B^d ca. ⁵ B^d te- ⁶ all three MSS. siriñ.

⁷ C^{ks} -ko. ⁸ B^d omits paññā - - - gacchanti. ⁹ C^k aññamaññāmevamānāneva.

¹⁰ B^d -karoti. ¹¹ B^d omits bha-. ¹² C^{ks} -ā. ¹³ B^d vuddhe ¹⁴ C^{ks} omit ti.

¹⁵ C^k -channo, C^s vaṭicchanto, B^{ds} sampatiṭchanto ¹⁶ B^d -tthēna ¹⁷ C^k ape-, C^s āve-, B^d avekkhatīti. ¹⁸ B^d -ssati. ¹⁹ C^s uppajjanadu-, B^d uppajjamānaka-.

²⁰ B^{ds} -kasabbhāvaṃ. ²¹ B^d viditvā. ²² B^d -paṇi, omitting taṃ. ²³ B^d -am.

²⁴ C^{ks} -nampi. ²⁵ B^d paṇcākā-. ²⁶ all three MSS. -ka.

Tattha mahiddhiyan ti mahattham mahāvippahāram mahājutikaṃ, tava maṭṭhakā ti tava Atṭhakā¹, pahīno ti tadaṅgappahānena pahīno.

Tam sutvā mahārājāno M-assa thutiṇi karontā²

ss. Evam etaṃ³ paracittavedi:

6 sabbesaṃ no kāmarāgo pahīno,
karohi okāsaṃ anuggahāya
yathā gatiṃ te abhisambhavemā⁴ 'ti g. āhaṃsu. 86.

Tattha anuggahāyā⁵ 'ti pabbajjatthāya no okāsaṃ karohi yathā mayam pabbajitvā tava gatiṃ nipphattiṃ abhisambhavema pāpuṇeyyāma tayā paṭi-
10 laddham⁶ guṇaṃ paṭivijjheyāmā⁷ 'ti vadimsu.

Atha nesaṃ okāsaṃ karonto M. itaraṃ g. ā.:

ss. Karohi okāsaṃ anuggahāya
tathā hi vo kāmarāgo pahīno,
pharātha⁸ kāyaṃ vipulāya pītiyā
15 yathā gatiṃ me⁹ abhisambhavethā¹⁰ 'ti. 87.

Tattha pharāthā¹¹ 'ti jhānapītiyā vipulāya kāyaṃ pharathā¹² 'ti.

Tam sutvā te¹³ sampaṭicchantā¹⁴.

40. Sabbaṃ karissāma tavānusāsaniṃ
yaṃ yaṃ tuvaṃ¹⁵ vakkhasi bhūripaṇṇa,
20 pharāma kāyaṃ vipulāyā pītiyā
yathā gatiṃ te abhisambhavemā¹⁶ 'ti g. āhaṃsu. 88.

Atha nesaṃ balakāyānaṃ¹⁷ M. pabbajjaṃ dāpetvā isi-
gaṇaṃ uyyojento

41. Katāyaṃ Vacchassa Kisassa pūjā,
25 gacchantu bhonto isayo¹⁸ sādhurūpā,
jhāne ratā bhotha sadā samāhitā,
esā ratī¹⁹ pabbajitassa setṭhā ti g. ā. 89.

Tattha gacchantū²⁰ 'ti attano attano vasaṇaṭṭhānēni gacchantu.

¹ Ck^s -ka. ² all three MSS. -to. ³ so all three MSS. for evam pi etaṃ?

⁴ B^d paṭividdha ⁵ B^d -viddhe-. ⁶ B^d phara- ⁷ Ck^s gatimeva, B^d gati me.

⁸ B^d omits te. ⁹ B^d tati- corr. to sam-. ¹⁰ Ck^s yaṃ tvaṃ. ¹¹ B^d sabbaba-.

¹² so all three MSS. for isi? ¹³ Ck^s -tiṃ, C^s B^d -ti.

Isayo tassa¹ vacanaṃ sirasā sampaṭicchitvā² vanditvā ākāsaṃ uppatitvā sakatṭhānāni³ gamimsu. Sakko pi utṭhāyāsanā M-assa thutiṃ katvā añjalim paggayha suriyaṃ namassanto viya M-aṃ namassamāno sapaṛiso pakkāmi.

Etam atthaṃ viditvā S. imā gāthā āha⁴:

5

49. Sutvāna gāthā paramatthasamhitā⁵
subhāsītā isinā paṇḍitena
te vedajātā anumodamānā
pakkāmu devā⁶ devapuram yasassino. 90.

48. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā

10

subhāsītā isinā paṇḍitena,
yo koc' imā aṭṭhikatvā suṇeyya
labhetha pubbāpariyāṃ visesaṃ,
laddhāna pubbāpariyāṃ visesaṃ
adassanaṃ maccurājassa gacche ti, 91.

15

Tattha paramatthasamhitā⁷ ti⁸ aniccādini dipanena nibbānanissitā, gāthā imā ti idaṃ S. Sarabhaṅgasatthuno nibbānadāyakaṃ subhāsitaṃ vaṇṇento āha, tattha atthavatīti nibbānadāyakatthena paramatthanissitā, suvyañjanā ti suparisuddhavyañjanā⁹, subhāsītā ti sukathitā, aṭṭhikatvā ti attano atthikabhāvaṃ katvā atthiko hutvā sakkaccaṃ suṇeyya, pubbāpariyāṃ 20 ti paṭhamajjhānaṃ pubbaviseso dutiyajjhānaṃ aparaviseso tatiyajjhānaṃ aparaviseso ti evam aṭṭhasamāpatticatumaggavasena pubbāparabhāvena ṭhitā¹⁰ visesaṃ, adassanaṃ ti pariyosāne aparavisesaṃ arahattaṃ labhitvā nibbānaṃ pāpuṇeyya, nibbānappatto hi puggalo maccurājassa adassanaṃ gato nāma hotīti.

Evam S. arahattena desanākūtaṃ gaṇhitvā „na bhikkhave idān' 25 eva pubbe pi Mogallānassa ālāhane pupphavassaṃ vassīti“ vatvā s. p. j. samodhāneto

44. Sālissaro Sāriputto Meṇḍissaro ca Kassapo

Pabbato Anuruddho ca Kaccāyano ca Devalo

Anusisso ca Anando Kisavaccho ca¹¹ Kolito¹²

30

Sarabhaṅgo Bodhisatto, evaṃ dhāretha jātakaṃ ti āha. 92.

Sarabhaṅgajātakaṃ.

¹ Bds sarabhaṅgasatthuno. ² Cks paṭicch-. ³ Bds sakāni vasanaṭṭhānāni. ⁴ Bds gāthāyo abhāsi. ⁵ Bds -saññitā. ⁶ so Cks Bds for te? ⁷ Cks -matthaṃ-, Bds -saññitā. ⁸ subhāsītā - - ti wanting in Cks. ⁹ Bds omits su. ¹⁰ Bds tam.

¹¹ Cks pana. ¹² Bds add nārado udāyitthero.

3. Alambusajātaka.

Atha bravīti. Idam S. J. v. purāṇadūtiyikapalobhanam¹ ā. k. Vatthum Indriyajātaka vitthāritarā eva. S. pana tam bhikkhum „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti² pucchitvā
 15 „saccam bhante“ ti „kena ukkaṇṭhāpito sīti“³ purāṇadutiyaṅkāya 'ti vutte „bhikkhu esā itthi tuyham anattakārikā, tvaṃ etaṃ nissāya jhānam nāsetvā tīṇi samvaccharāṇi mūlho visaṇṇī“⁴ nipajjitvā uppannāya saṇṇāya mahāparidevaṃ paridevīti⁵ vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe brāhmaṇakule nibbat-
 10 titvā vayappatto sabbasippesu⁶ nipphattiṃ patvā isipabbajjam pabbajitvā araṇṇāyatane vanamūlaphalāhāro yāpesi. Ath' ekā migī⁷ tassa passāvaṭṭhāne sambhavamissakam tiṇaṃ khādī⁸ udakam pivi, ettaken' eva tasmiṃ paṭibaddhacittā gabbhaṃ paṭilabbhitvā tato paṭṭhāya tattha āgantvā⁹ assamasāmaṇṇe¹⁰
 15 yeva carati. M. parigaṇhanto taṃ kāraṇaṃ aṇṇāsi. Sā aparabhāge manussadārakam vijāyi, M. taṃ puttasiṇehena paṭijaggi, Isisiṅgo ti 'ssa nāmaṃ ahosi. Atha naṃ viṇṇūbhāvaṃ pattaṃ¹¹ pabbājetva attano mahallakakāle taṃ ādāya Nārivaṇaṃ nāma gantvā „tāta imasmiṃ Himavante imehi pupphehi sadisā itthiyo
 20 nāma honti, tā“¹² attano vasagate mahāvināsaṃ pāpenti, tāsam vasaṃ nāma gantum na vaṭṭatīti¹³“ ovaḍitvā aparabhāge Brahma-lokaparāyano ahosi. Isisiṅgo pi jhānakilaṃ kilanto Himavanta-padese vasaṃ kappesi ghoratapo, parimāritindriyo ahosi. Ath'
 25 kāraṇaṃ ñatvā „ayaṃ maṃ Sakkattā cāveyyā“¹⁴ 'ti „ekam accharam pesetvā sīlam assa bhindāpessāmīti“¹⁵ sakaladevalokaṃ upaparikkhanto attano adḍhateyyakoṭisaṃkhānaṃ¹⁶ paricārikānaṃ majjhe ekam Alambusaṃ nāma accharam ṭhapetvā aṇṇaṃ tassa sīlam bhinditum samatthaṃ adisvā taṃ pakkosāpetvā
 30 tassa sīlabhedam kātum āṇāpesi.

¹ Bā ukkaṇṭhitabhikkhum. ² Bā sīti. ³ Cks si. ⁴ Bā -o. ⁵ Cks -e. ⁶ Bā -ā. ⁷ Bā -itvā. ⁸ Bā katthaci āgantvā, adding tattheva tiṇaṃ khādī. ⁹ Bā assamassa-. ¹⁰ Bā viṇṇūtappattaṃ. ¹¹ Cks taṃ. ¹² Cks cāpe-. ¹³ Ck -saṃkhātānaṃ, C' -saṃkhānaṃ, Bā -saṃkhātānaṃ.

Etam¹ attham āvikaronto S. imam² g. ā.:

1. Ath' abravī brahā Indo Vatrabhū³ jayatam pitā
devakaññam parābhetvā Sudhammāya Alambusan: ti. 93.

Tattha brahā ti mahā, Vatrabhū ti Vatrassa nāma asurassa abhi-
bhavitā, jayatampitā ti jayantānam sesānam tettimisāya devaputtānam piti- 5
kiccasāghanena⁴ pitā, parābhetvā ti hadayaṃ bhindītvā olokeno viya tam
paṭibālā ayan ti natvā ti attho, Sudhammāya ti Sudhammāya devasabhāya
Paṇḍukambalasīlāsane nisinnō tam Alambusan pakkosāpetvā idam āha:

2. Misse devā tam⁵ yācanti Tāvatisā saindakā:
isim palobhiko gaccha Isisiṅgam Alambuse ti. 94. 10

Tattha Misse ti tam ālapati, idan⁶ tassā nāman, sabbāpi pana itthiyo
purise⁷ kilesamissanena⁸ missanato missā ti vuccanti, tena sādharanena nāme-
nālapanto⁹ evam āha, isim palobhike ti isinaṃ palobhanasamatthe,
Isisiṅgan ti tassa kira matthake migasiṅgākārena dve cūlā utṭhabimsu, tasmā 15
evam vuccati.

Sakko¹⁰ „gaccha Isisiṅgam upasamkamitvā attano vasaṃ
ānetvā sīlam assa bhindā“ ti Alambusan ānāpesi.

3. Purāyaṃ amhe acceti¹¹ vatavā brahmacariyavā
nibbānābhirato vaddho¹²
tassa maggāni ācara¹³ iti vacanaṃ ā. 95. 20

Tattha purāyaṃ ti ayaṃ tāpaso vattasampanno ca brahmacariyavā ca, so
kho pan' esa dīghāyukatāya nibbānasamkhāte magge abhirato guṇavuddhiyā ca
vaddho¹⁴, tasmā yāva esa amhe nātikkamati na abhibhavitvā imambhā ṭhānā
cāveti¹⁵ tāvad eva tvaṃ gantvā tassa devalokagamanāni maggāni ācara¹⁶, yathā
idha nāgacchati evam karohiti attho. 25

Tam sutvā Alambusā gāthadvayaṃ āha:

4. Devarāja kim eva tvam, mam' eva tuvaṃ¹⁷ s' ikkhasi¹⁸:
'isim palobhike¹⁹ gaccha', santi aññāpi accharā 96.
5. Mādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane,
tāsam pi hotu pariyāyo, tāpi yantu palobhikā ti. 97. 30

¹ Bā tam. ² Bās pathaman. ³ so all three MSS. and Abhidhānappadīpikā
for -hū =hā? ⁴ Cks pīti-, Bā pitukiccamāsa-. ⁵ Cks nam. ⁶ Bā idañca. ⁷ Bā
-sena. ⁸ Bā -missena. ⁹ Bā guṇanāmenā-. ¹⁰ Bā iti sakko. ¹¹ Bā nāceti.
¹² Bā buddho. ¹³ Bās āvara. ¹⁴ Bā vu-. ¹⁵ Ck cāpesi, Bā cāvesi. ¹⁶ Bā ava.
¹⁷ Cks tvaṃ. ¹⁸ so all three MSS. for yikkhasi? ¹⁹ Bā -bhake, Bā -bhane.

Tattha kimeva tvaṃ ti kiṃ nāṃ' etaṃ tvaṃ karosīti dīpeti, mameva tuvaṃ¹ sikkhasīti² imasmīm sakaladevaloke maṃ eva tuvaṃ ikkhasi³ aññāṃ na passasīti adhippāyena vadati, sakāro⁴ paṇ' ettha vyanjanasandhikaro, isiṃ palobhike gacchā 'ti kimkāraṇā maṃ ñeva evaṃ vadasīti adhippāyo, pavarā
5 cevā 'ti mayā uttaritarā c' eva, asoke ti sokarahite, nandane ti nandi-
janake, pariyāyo ti vāro.

Tato Sakko tisso gāthā abhāsi:

6. Addhā hi saccaṃ bhaṇasi, santi aññāpi accharā,
tādisiyo pavarā c' eva asoke Nandane vane. 98.
- 10 7. Na tā evaṃ pajānanti pāricariyaṃ pumaṃ gatā
yādisaṃ tvaṃ pajānāsi nāri sabbaṅgasobhane⁵. 99.
8. Tvam eva gaccha kalyāṇi, itthīnaṃ pavarā c' asi,
tam eva vaṇṇarūpena vasam ānāmayissasīti⁶. 100.

Tattha pumaṃ gatā ti purisaṃ upasaṃkantā samānā purisapalobhani-
15 pāricariyaṃ na jānanti, vaṇṇarūpenā 'ti sarīravāṇeṇ' eva ca rūpasampattiya
ca, ānāmayissasīti⁷ taṃ tāpasam attano vasam ānessasi.

Taṃ sutvā Alambusā dve gāthā abhāsi:

9. Na v' āhaṃ na gamissāmi devarājena pesitā,
vihemi⁸ c' etaṃ āsāduṃ, uggatejo hi brāhmaṇo. 101.
- 20 10. Aneke nirayaṃ pattā isiṃ āsādiya⁹ janā
āpannā¹⁰ mohasaṃsāraṃ, tasmā lomāni haṃsaye ti. 102.

Tattha na vāhan ti na ve ahaṃ, vihemīti¹¹ bhāyāmi, āsāduṃ ti āsā-
ditum, i. v. h.: nāhaṃ deva tayā pesitā na gamissāmi, na v' āhaṃ taṃ isiṃ
sīlabhedanattāyā alliyitum¹² bhāyāmi, uggatejo hi so ti, āsādiya ti āsādetvā
25 mohasaṃsāraṃ ti mohena¹³ saṃsāraṃ, mohena isiṃ palobhetvā saṃsāraṃ
āpannā¹⁴ vaṭṭadukkhe patiṭṭhitā sattā gaṇanapathaṃ atikkantā, tasmā ti tena
kāraṇenāhaṃ lomāni haṃsaye ti lomāni utthāpemi, tassa kirāhaṃ sīlaṃ
bhindissāmīti cintayamānāya me lomāni haṃsantīti vadati.

11. Idam vatvāna pakkāmi accharā nāma vaṇṇinī
30 missā missetum icchantī Isisiṅgaṃ Alambusā. 103.

¹ Cks tvaṃ. ² so all three MSS. for yikkha-? ³ Cks sikkhasi. ⁴ Cks yakāro.

⁵ Bā -ṇe. ⁶ Bā ānāyissasīti. ⁷ Cks anā-. ⁸ so Cks for bibhemi? Bā viromi.

⁹ Bā -ya ¹⁰ Cks -a ¹¹ Bā viromiti. ¹² Bā api cāhan in the place of na vāhaṃ. ¹³ Ck illi-. ¹⁴ Cks moha. ¹⁵ Ck Bā -a, Ck -a corr. to -ā.

12. Sā ca nam¹ vanam oḡayha Isisiṅgena rakkhitaṃ
bimbijālakasañchannaṃ samantā adḡhayaḡjanam 104.
13. Pāto va pātarāsamhi udaḡhasamayam² pati
agḡiṭṭham parimajjantaṃ Isisiṅgam upāgamīti 105.
imā abhisambuddhagāthā.

5

Tattha pakkāmiti tena hi devarājā āvajjeyyāsi man ti attano sayana-
gabbhaṃ pavisitvā alaṃkaritvā Isisiṅgam kilesena missetum icchanti pakkāmi,
bhikkhave sā accharā tassa assamaṃ gatā ti³, bimbijālakasañchannaṃ ti
rattakuravakavaneṇa⁴ sañchannaṃ, pāto va pātarāsamhīti bhikkhave pātarā-
savelāya pāto va page yeva kīvape⁵ ti udaḡhasamayam⁶ patīti⁷ suri- 10
yuggamanavelāyam eva, agḡiṭṭhaṃ ti agḡisālaṃ rattipadhānam⁸ anuyunḡjitvā
pāto va nahātvā udakakiccaṃ katvā paṇḡasālāya thokaṃ jhānasukhena vitinā-
metvā nikkhamitvā agḡisālaṃ sammajjantaṃ⁹ isiṃ sā upāgami, itthivīlaṃ
dassenti¹⁰ tassa purato atṭhāsi.

Atha nam tāpaso pucchamāno āha:

15

14. Kā nu vijju-r-ivābhāsi osadhī viya tārakā
vicitrahatthābharaṇā¹¹ āmuttamanikuṇḡalā 106.
15. Ādiccavaṇḡasamkāsā hemacandanagandhani
saññātūrū mahāmāyā kumārī cārudassanā 107.
16. Vilākā mudukā suddhā, pādā te suppatitṭhitā, 20
kamanā¹² kamanīyā te haranti¹³ ñeva me mano. 108.
17. Anupubbā va¹⁴ te ūrū nāganāsasamūpanā,
vimaṭṭhā tuyhaṃ sussoṇī akkhassa phalakaṃ yathā¹⁵. 109.
18. Uppalassēva kiṇjakkhā nābhi te sādhusaṇṭhitā
purā kaṇhaṇjanassēva dūrato patidissati. 110. 25
19. Duvidhā jātā urajā avaṇṭā¹⁶ sādḡhupaccudā¹⁷
payodharā appatītā addhalābusamā¹⁸ thanā. 111.
20. Dīghā kambutalābhāsā¹⁹ gīvā eṇeyyakā yathā
paṇḡarāvaraṇā vaggu catutthamanasannibhā. 112.

¹ Bā tam. ² Bā uḡhesa-. ³ Bā omits ti. ⁴ Bā -vaṇḡena. ⁵ Bā atipage. ⁶
Bā udaḡhe-. ⁷ Cks pati. ⁸ C^s rattin-, Bā rattipatanam. ⁹ Bā adds tam. ¹⁰
all three MSS. -i. ¹¹ Bā vicitta-. ¹² Bā gamanā. ¹³ Bā -ti, Cks -tiṃ. ¹⁴
Bā ca. ¹⁵ Bā adds aṭha nam tāpaso pucchamāno. ¹⁶ Bā avaṇḡā? ¹⁷ Cks
paṇḡu-. ¹⁸ Bā aḡaphālu-. ¹⁹ Bā kappukalā.

21. Uddhaggā ca adhaggā ca dumaggaparimajjitā
duvijā nelasambhūtā dantā tava sudassanā. 113.
22. Apaṇḍarā lohitantā jīṇjukaphalasannibhā¹
āyatā ca visālā ca nettā tava sudassanā. 114.
- 5 23. Nātidīghā susammatṭhā² kanakaggāsamocitā³
uttamaṅgaruhā tuyhaṃ kesā candanagandhikā⁴. 115.
24. Yāvataḥ kasigorakkhā vaṇijānaṃ ca yā gati
isīnaṃ ca parakkantaṃ saññatānaṃ tapassināṃ — 116.
25. Na te samasamaṃ passe asmiṃ puthuvimaṇḍale⁵,
10 ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānenu taṃ mayan ti. 117.

- Tattha vicitrahattābhāraṇā⁶ ti vicitrehi⁶ hattābhāraṇehi samannā-
gatā, hemaṇḍanagandhinīti suvaṇṇavaṇṇacandanagandhivilepanā, saññā-
tūrū ti suvatṭitaghanaūru sampannaūrulakkhaṇā⁷, vilākā ti saṃkhittamajjhā⁸,
mudukaḥ ti mudusukhumalā⁹, suddhā ti nimmalā, suppatitṭhitā ti samaṃ
15 pathaviṃ phussanta suttu patitṭhitā, Kamaṇā¹⁰ ti gacchamānā¹¹, kamaṇīyā
ti kantā kāmatabbayuttakā, harauti¹² ñeva me mano ti ete evarūpā¹³
paramena itthivilāseṇa caṃkamaṇīyā tava padā mama cittaṃ haranti yeva,
vimatṭhā ti visālā, sussonīti sundarasonī, akkhassā¹⁴ ti suvaṇṇaphalakāṃ¹⁴
viya visālā te sonīti vadati, uppallasēva kiṇṇakkhā¹⁵ ti nīluppalakannikā
20 viya, kanhāṇjanassevā¹⁶ ti sukhumaṇḍalomalācitattā evaṃ āha, duvidhā
ti gāthā thāne vaṇṇaṃ vadanto¹⁷ āha, te hi dve hutvā ure jātā vaṇṇassa abhāvā
avaṇṇā ure laggā eva hutvā suttu nikkhantattā sādhuṇaccudā¹⁸ payassādhā-
raṇato¹⁹ payodharā, appatītā ti na-ppatītā amilātātāya²⁰ vā anabbhūnatātāya²¹
vā na anto²² pavitṭhā ti appatītā, suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇamayavattā-
25 lābuno²³ addhena sadisatāya addhalābusamānā thanā eṇeyyakā yathā ti
eṇimigassa hi²⁴ dīghā ca vattā ca gīvā sobhati evaṃ tava gīvā²⁵ thoḥaṃ dīghā
kambutalābhāsa²⁶ suvaṇṇālīṅgatalasannibhā gīvā ti attho, paṇḍarāvaraṇā
ti dantāvaraṇā, catutthamaṇasannibhā ti catutthamaṇo vuccati catuttha-
vatthubhūtā²⁷ jivhā, abhirattabhāvena jivhāsadisāne otṭhapaṇḍiyosāne ti vadati,
30 uddhaggā ti hetthimadantā, adhaggā ti uparimadantā, dumaggapari-

¹ Ck jīṇjuka-, Cs jīṇdhuka-. ² Cks susama-, Bd susamapāthā. ³ Bds -kabyā?

⁴ Bd -itā. ⁵ Bd pathavī-. ⁶ Bd vicitt-. ⁷ Cks -ne. ⁸ Cks -majjhe, Bd -majhā.

⁹ Cks -e. ¹⁰ Cs kāmānā, Bds gamanā. ¹¹ so all three MSS. ¹² Cks garahantiṃ.

¹³ Bd -pena. ¹⁴ Bd sundaravaṇṇassasuvaṇṇassapalakāṃ. ¹⁵ Bd kiṇṇikkhā. ¹⁶

Ck kanhāja-, Cs kaṇṭabhāja-. ¹⁷ Ck gāthā ne vaṇṇaṃ-, Bd kathaṃ thāne

vaṇṇayanto. ¹⁸ Cks paṇḍudā. ¹⁹ Bd -ssa-. ²⁰ Cks amiyāmānatāya. ²¹ Cs

-tatāya, Bd anubhānnatātāya. ²² Cks add na ²³ Cks -mayācabundo. ²⁴ Cks

omit hi. ²⁵ Cks omit gīvā. ²⁶ Bd adds ti. ²⁷ Cs catutthabhūtā, Bd catuttha-

manavattubhūtā.

majjitā ti dantakaṭṭhaparimajjitā¹ parisuddhā, duvijā ti dvijā, nelasambhūtā ti niddosesu hanumanasapariyosānesu sambhūtā, apandārā ti kaṇḍā, lohitantā² ti rattapariyantā, jiṇṇukaphalasannibhā ti rattatṭhāne jiṇṇukaphalasadisā, sudassanā ti passantānān atittakarā³ pañcappasādasamanuṅgatā, nātidighā ti pamāṇayuttā, susammaṭṭhā ti suṭṭhu sammaṭṭhā, kanakaggā⁴ samocitā ti kanakaggā⁴ vuccati suvaṇṇaphaṇikā tāya⁵ gandhatelaṇ⁶ ādāya paharitā⁷ suraritā⁸, kasigorakkhā ti iminā kasin⁹ ca gorakkhaṇ ca nissāya jīvanasatte¹⁰ dasseti, yā gatitī¹¹ yattikā¹² nipphatti, parakkantaṇ ti yattakaṇ isinaṇ parakkantaṇ¹³, vitthārikatā¹⁴ imasmim Himavante yattakā isayo vasantitī attho, na te samasamaṇ ti tesu sabbesu ekam pi rūpalilā- 10
vīlāsādisamatāya¹⁵ tāya¹⁶ samaṇ na passāmi, ko vā tvaṇ ti idaṇ tassā itthi-
bhāvaṇ ti jānanto pi purisavohāravasena pucchi.

Evam pādato paṭṭhāya yāva kesā attano vappaṇaṇ bhāsante
tāpase Alambusā tuṇhī hutvā tassa kathāya yathānusandhiṇ
gatāya tassa sammūlhabhāvaṇ nātvā 15

26. Na pañhakālo bhaddan te Kassap' evaṇ gate sati,
ehi samma ramissāma ubho amhākaṇ assame,
ehi¹⁷ taṇ upagūhissam ratinaṇ kusalo bhavā 'ti g. ā. 118.

Tattha Kassapevaṇ gate satitī Kassapagotta evaṇ¹⁸ tava citte
pavatte sati pañhakālo na hoti, sammā 'ti vayassa¹⁹, ratinaṇ ti pañca- 20
kāmaguṇaratinaṇ.

Evam vatvā Alambusā cintesi: „nāyaṇ mama ṭhitāya²⁰
hatthapassam²¹ āgamiṇsati, gacchantī viya bhavissāmīti²²“ sā
itthimāyāya kusalatāya tāpasam kampetvā āgatamaggābhi-
mukhī²³ pāyāsi. 25

Taṇ atthaṇ pakāsento Satthā:

27. Idaṇ vatvāna pakkāmi accharā kāmavaṇṇinī
missā missetum icchantī Isisiṅgaṇ Alambusā ti g. ā. 119.

¹ Bā dantaotthapari-. ² Bā lohitaṇ. ³ Bā atitti-. ⁴ Bā -kabyā. ⁵ Ck -phani-
kāya, Bā -palikātāya. ⁶ Ck -tela, C -kelam, Bā -tesam. ⁷ Bā -kā. ⁸ Bā
sucaritā. ⁹ Ck -ī, C -ī. ¹⁰ Bā jīvanakasatte. ¹¹ Ck gati, C gaṇī. ¹² Bā
yattā. ¹³ Ck -ta. ¹⁴ Bā -ritakatvā? ¹⁵ Bā -līlā-. ¹⁶ Bā tassa. ¹⁷ C
adda ca, Ck ma. ¹⁸ ehi samma - - - evaṇ wanting in Bā. ¹⁹ Ck cayassa,
Bā piyavacanaṇ mā lapanametaṇ. ²⁰ Ck ṭhitassa, Bā mayi ṭhitāya. ²¹ Bā
-pāsam. ²² Bā gamissāmīti. ²³ Bā -khaṇi.

Atha naṃ tāpaso gacchantiṃ disvā „ayaṃ gacchatīti“
attano dandhaparakkamam¹ mandagamanam chinditvā vegena
dhāvitvā kesesu hatthena parāmasi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

- 5 28. So ca vegena nikkhamma chetvā dandhaparakkamam²
tam uttamāsu veṇiṣu ajjhāpatto parāmasi. 120.
29. Tam udāvattam kalyāṇī palissajjī³ susobhanā⁴
cavi tamhi⁵ brahmacariyā⁶ yathā tam atha tosītā. 121.
30. Manasā⁷ āgamā Indam vasantam Nandane vane,
10 tassā saṃkappam aññāya Maghavā devakuṇjaro
pallamkam pahinī khippam sovaṇṇam sopavāhanam 122.
31. Sauttaracchadapaññāsam⁸ saḥassapaṭiyatthataṃ⁹,
tam enam tattha dhāresi ure katvāna sobhanā. 123.
32. Yathā ekamuhuttam va tīṇi vassāni dhārayi
15 vimado tihi vassehi paṭibujjhivāna¹⁰ brāhmaṇo. 124.
33. Addasāsi harirukkhe¹¹ samantā¹² aggiyāyanam
navapattavanam phullam kokilagaṇaghositam¹³. 125.
34. Samantā paviloketvā¹⁴ rudam assūni vattayī,
na juhe na jape mante, aggihuttam a hāpitam. 126.
20 35. Ko nu me pāricariyāya pubbe cittam palobhayi
araññe me viharato yo me tejā ha sambhatam¹⁵
nānāratana-paripūram nāvam va gaṇhi añṇave ti. 127.

Tattha ajjhāpatto ti sampatto, tamudāvattam¹⁶ kalyāṇīti tam
kese parāmasitvā ṭhitam isim udāvattitvā nivattitvā kalyāṇadassanā sā suṭṭhu
25 sobhanā, palissajjīti āliṅgi, cavi tamhi¹⁷ brahmacariyā yathā tam
atha tosītā ti bhikkhave tassa isino tāvad eva jhānam antaradhāyi, tasmim
tamhā jhānā brahmacariyā cavite yathā tam Sakkena patthitam¹⁸ tath' eva
ahosi, atha Sakkassa patthanāsamiddhabhāvam¹⁹ viditvā sā devakaññā tosītā,
tassa tena brahmacariyāvināsena²⁰ sañjanitapīti pāmojjakatā²¹ ti attho, manasā
30 āgamā ti sā tam āliṅgitvā ṭhitā aho vata Sakko pallamkam peseyyā 'ti evam²²
pavattena manasā Indam āgamā, Nandane ti nandijananasammatthāya
Nandanavanasaṃkhatē Tāvatisabhaṇe vasantam, devakuṇjaro ti Deva-

¹ B^d daddhu-. ² B^d daddha-. ³ C^k palissapī, B^d palissajjī. ⁴ B^d susobhanī.

⁵ B^d tehi. ⁶ C^k -yāya. ⁷ C^k sā ma-. ⁸ B^d -sa. ⁹ C^k -sattatam, C^s -yatta-
tam, B^d yatthakam. ¹⁰ B^d parivijjhivāna. ¹¹ B^d haritaru-. ¹² B^d samannā.

¹³ C^k -lā-. ¹⁴ C^k paṭi-. ¹⁵ so C^k; C^s tejābhasam-, B^d tejābhasambhū-. ¹⁶
all three MSS. -tta. ¹⁷ B^d tehi. ¹⁸ so all three MSS. ¹⁹ B^d -nāyasamī-.

²⁰ B^d -yāvanāsane. ²¹ B^d -mejā, omitting katā. ²² C^k eva.

seṭṭho, pahinīti¹ pesesi, pāhinīti² pi pātho, sopavāhanan ti sapari-
vāsam, sauttaracchadapaññāsan ti paññāsāya uttaracchadehi paṭicchaditam,
sahassapaṭiyatthatan ti sahassadibbakojavatthatan³, tamenam tatthā 'ti
tam Isisiṅgam tattha dibbapallamke nisinnā sū ure⁴ katvā dhāresi, tīṇi
vassāni⁵ ekam⁶ muhuttam viya manussaganāyā tīṇi vassāni tam ure 5
nipajjāpetvā tattha nisinnam⁷ dhāresi, vimado ti nimmodo vigatavisaññabbāvo,
so hi tīṇi samvaccarāni visañño sayitvā pacchā paṭiladdhasañño pabujjhi⁸,
tasmim pabujjhamāne hatthādhiphandanam disvā va Alambusā tassa pabujjha-
bhāvam nātvā pallamkam antaradhāpetvā sayam pi antarabhi⁹ atthāsi,
addasāsīti¹⁰ assamapadam olokeno kena nu kho 'mhi sīlavināsanam¹¹ 10
pāpito ti cintevā mahantena saddena paridevamāno addasa¹², harirukkhe¹³
ti aggiyāyatanasamkhātā¹⁴ aggisālam samantā parivāretvā thite haritapatte¹⁵
rukkhe, navapattavanan ti taruṇehi navapattehi samchannam vanam,
rudan ti paridevanto, na juhe na jape¹⁶ mante¹⁷ ti ayam assa pari-
devanagāthā, ahāpitan ti hāptam, akāro¹⁸ upasaggamattam, pāricariyāyā 15
'ti ko nu kilesapāricariyāya ito pubbe mama cittam palobhayiti paridevati,
yo¹⁹ me tejāhasambhatan²⁰ ti hakāro²¹ nipātamattam yo mama samapa-
tejena sambhatan²² jhānaguṇam nānāratanaṇṇam²³ mahannave nāvam viya
gaṇhi vināsam pāpesi ko nām' eso ti paridevi²⁴.

Tam sutvā Alambusā cintesi: „sac' āham na kathessāmi 20
ayam me abhisapissati, hand' assa kathessāmīti“ sā dissa-
mānena²⁵ kāyena thatvā

36. Ahan te pāricariyāya devarājena pesitā

avadhi²⁶ cittam cittena, pamādā tvam na bujjhasīti g. ā. 128.

So tassā katham sutvā pitarā dinnaovādam²⁷ saritvā 25
„pitu vacanam akatvā mahāvināsam patto 'mhīti“ paridevanto
catasso gāthā abhāsi:

37. Imāni kira maṁ tāto Kassapo anusāsate²⁸:

kamalāsaris' itthiyo²⁹, tāyo bujjhesi māṇava, 129.

38. Ure gaṇḍāyo bujjhesi, tāyo bujjhesi māṇava, 30

icc-ānusāsi man tāto yathā maṁ anukampako. 130.

¹ Bā pā-, C^s pahinīti. ² C^s pahinīti, C^s pahinīti. Bā pahinīti. ³ Bā -kam.

⁴ Bā uttare. ⁵ C^s omīti vassānīti. ⁶ Bā eka. ⁷ Bā -nnā. ⁸ Bā -itvā adda-
sāsīti. ⁹ Bā -itvā. ¹⁰ Bā adda so. ¹¹ Bā -nāsam. ¹² Bā -sāsi. ¹³ Bā

haritaru-. ¹⁴ C^s aggiyāyana-. ¹⁵ Bā -tta. ¹⁶ Bā jappe. ¹⁷ C^s -to. ¹⁸

Bā ā-. ¹⁹ C^s ye. ²⁰ C^s -bhasamahatan, Bā -hasambhutan. ²¹ C^s bhākāro.

²² Bā -bhūtam. ²³ Bā -pari puṇṇam mahantam. ²⁴ Bā -vati. ²⁵ C^s disasa-,
mānena, C^s disassamānena, Bā disamānena. ²⁶ so C^s for -dhim? C^s Bā -dhi.

²⁷ Bā dinna-. ²⁸ Bā -ti. ²⁹ C^s kamma-, Bā kamalāsiripittiso.

39. Tassāhaṃ vacanaṃ nākaṃ pitu vaddhassa¹ sāsanaṃ,
araññe nimmanussamhi sv-ājja-jjhāyāmi² ekako. 131.

40. So 'haṃ tathā karissāmi, dhi-r-atthu jīvītena me,
puna vā tādiso hessaṃ, maraṇaṃ³ me bhavissatīti. 132.

5 Tattha imānāti imāni vacanāni, kamalāsarisiṭṭhiyo⁴ ti kamalā⁵
vuccati nāri phullatāya⁶, pupphasadisā itthiyo, tāyo bujjhesīti⁷ māṇava
tāyo jāneyyāsi, nātvā dassanapathaṃ agantvā⁸ palāyeyyāsi⁹, yāni evarūpāni
vacanāni tadā maṃ tāto anusāsati imāni kira tānīti¹⁰, ure gaṇḍāyo ti
10 uramhi dvīhi dvīhi¹¹ gaṇḍehi samannāgatāyo, tāyo bujjhesīti¹² tāyo attano
vasagata¹³ vināsaṃ pāpentīti jāneyyāsi¹⁴, nākaṃ ti nākarīṇaṃ, jhāyāmīti
pajjhāyāmi¹⁵ paridevāmi, dhiratthu jīvītena me ti dhi-r-atthu garahitaṃ
mama jīvitaṃ¹⁶, jīvītena me ko attho, puna vā ti tathā karissāmi yathā puna
tādiso¹⁷ na bhavissāmi, naṭṭhajjhānaṃ¹⁸ uppādetvā vītarāgo bhavissāmi,
maraṇaṃ¹⁹ me bhavissatīti.

15 So kāmarāgaṃ²⁰ pahāya²¹ jhānaṃ uppādesi. Ath' assa
samaṇatejaṃ disvā jhānassa ca uppāditabhāvaṃ nātvā Alam-
busā bhūtā khamāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā dve gāthā²² abhāsi:

41. Tassa tejaṃ ca viriyaṃ ca dhitiṃ ca nātvā avatthitaṃ
20 siraśa aggahi pāde Isisiṅgaṃ Alambusā. 133.

42. Mā me kujjhi²³ mahāvīra, mā me kujjhi²⁴ mahāisi²⁵,
mahā attho mayā ciṇṇo tidasānaṃ yasassināṃ,
tayā pakampitaṃ āsi sabbāṃ devapurāṃ tadā ti. 134.

Atha naṃ so „khamāmi te bhadde, yathāsukhaṃ gacchā“
25 'ti vissajjento

43. Tāvatiṃsā ca ye devā tidasānaṃ ca Vāsavo
tvaṃ ca bhadde sukhī hohi,
gaccha kaññe yathāsukhaṃ ti g. ā. 135.

Sā taṃ vanditvā ten' eva suvaṇṇapallaṇkena deva-
30 purāṃ gatā.

¹ Bā vuḍḍh-. ² Bā svajjajjhā-. ³ Cks add vā. ⁴ Cks kamma-, Bā kamalāsiriṭṭhiyo.

⁵ Cks kammalā. ⁶ Ck phalla, Bā phullatātāsaṃ. ⁷ Bā bujjha-. ⁸ Bā ā-. ⁹ Bā

malāpeyyāsīti. ¹⁰ Bā tāni ¹¹ Bā omits one dvīhi. ¹² Bā bujhasīti māṇava.

¹³ Bā vasāni-. ¹⁴ Bā omits jā-. ¹⁵ Ck omits pa-, Bā has sajjhā-. ¹⁶ Cks

omits ji-. ¹⁷ Bā adds vā ¹⁸ Bā naṭṭhajjhā-. ¹⁹ Bā adds vā. ²⁰ Cks -gaṃ.

²¹ Bā adds puna. ²² Bā -āyo. ²³ Bā -a. ²⁴ Bā -e.

Tam attham pakāsento S. tisso gāthā abhāsi:-

44. Tassa pāde gahetvāna katvā ca nam padakkhiṇaṃ
añjalim¹ paggahehvāna tamhā thānā apakkami. 136.
45. Yo ca tassāsi² pallaṃko sovaṇṇasopavāhano³
sauttaracchadapaññāso⁴ sahaṣṣapaṭiyatthato⁵
tam eva pallaṃkam āruyha agā devāna santike. 137.
46. Tam okkam iva āyantim⁶ jalantaṃ vijjutaṃ yathā
patito sumano vitto devindo⁷ adadā varan ti. 138.

5

Tattha okkamivā 'ti dipam⁸ viya, patito ti ādihi pi tuṭṭhākāro va
dassito⁹, adadā varan ti āgantvā vanditvā thitāya tuṭṭho varam adāsi.

10

Sā tassa santikā¹⁰ varam gaṇhantī osānagātham ā.:

47. Varaṇ ce me ado Sakka sabbabhūtānam issara
na isipalobhiyam¹¹ gacche, etam¹² Sakka varam vare ti. 139.

Tass' attho: Sakka devarāja sace me tvam varam ado puna isipalobhikāya
na gaccheyyam mā maṃ etadattāya pahineyyāsi etam varam varemīti.

15

S. tassa bhikkhuno i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu
sotāpatti-phale paṭiṭṭhahi): „Tadā Alambusā purāṇadutiyaikā ahoṣi,
Isisiṅgo ukkaṇṭhitabhikkhu, pitā mahāsi aham evā“ 'ti. Alam-
busajātakam.

4. Saṅkhapāla-jātaka.

20

Ariyāvakaṣo sīti. Idam S. J. v. uposathakammaṃ ā. k.
Tadā hi S. „uposathike upāsake sampahamsetvā porāṇakapaṇḍitā
mahatim¹³ nāgasampattim¹⁴ pahāya uposatham upavasimsu yevā“ 'ti
vatvā tehi yācito a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Tadā B. tassa rañño
aggamahesiyā kucchinihi nibbatti, Duiyodhano ti 'ssa nāmaṃ
karimsu. So vayappatto Takkaṣilāya¹⁵ sippam¹⁶ uggaṇhitvā
āgantvā pitaram addasa. Atha nam pitā rajje abhisiñcitvā isi-

25

¹ Bā -ī. ² Bā tassābhi. ³ C^s -ṇṇāso-, Bā -ṇṇoso-. ⁴ Bā sam-. ⁵ Bā -ko. ⁶
C^s Bā -ti. ⁷ C^k cino, C^s citto. ⁸ Bā dipakam. ⁹ C^k va ssito. ¹⁰ Bā -ke.
¹¹ Bā -itam. ¹² C^k evam. ¹³ Cfr. B. & Cariyāp. by R. Morris p. 91. ¹⁴
C^k -ti, Bā -ti. ¹⁵ C^k -ī, Bā -i. ¹⁶ Bā sabbasippam.

pabbajjaṃ pabbajitvā uyyāne vasi, B. divasassa¹ tikkhattum
pitu santikaṃ agamāsi², mahālābhasakkāro udapādi. So tena³
palibodhena kaṣiṇaparikkammamattam pi kātum asakkonto cin-
tesi „mahā me lābhasakkāro, na sakkā mayā idha vasantena
5 imaṃ jaṭaṃ bhinditum, puttassa anārocetvā va aññattha ga-
missāmīti“ so kañci⁴ ajānāpetvā uyyānā nikkhamma Magadha-
ratṭham atikkamitvā Mahimsakaratthe⁵ Saṃkhaṇḍapāladaḥato
nāma nikkhantāya Kaṇṇapennāya⁶ nadiyā nivattane Candaka-
pabbataṃ nissāya⁷ paṇṇasālaṃ katvā tattha⁸ vasanto kaṣiṇa-
10 parikkammaṃ katvā jhānābhinnāṃ⁹ nibbattetvā uñchācariyāya
yāpesi. Tam enaṃ Saṃkhaṇḍapālo nāma nāgarājā mahantena
parivārena Kaṇṇapennanadito¹⁰ nikkhamitvā antaranarā upa-
saṃkamati, so tassa dhammaṃ deseti¹¹. Ath' assa putto
pitaraṃ datṭhukāmo gatattṭhānaṃ ajānanto anuvijjāpetvā¹²
15 „asukattṭhāne nāma vasatīti“ natvā tassa dassanatthāya
mahantena parivārena tattha gantvā ekamante¹³ khandhāvāraṃ
nivesetvā¹⁴ katipayehi amaccehi saddhiṃ assamaṇapadābhimukho
pāyāsi. Tasmim̐ khaṇe Saṃkhaṇḍapālo mahantena parivārena dh.
suṇanto nisīdi, so taṃ rājānaṃ āgacchantam̐ disvā isiṃ van-
20 ditvā utṭhāya¹⁵ pakkāmi. Rājā pitaraṃ vanditvā paṭisanthāraṃ
katvā nisīditvā pucchi: „bhante katararājā nāma' esa tumhākaṃ
santikaṃ āgato“ ti. „Tāta Saṃkhaṇḍapālanāgarājā nāma' eso“
ti. So tassa sampattim̐ nissāya nāgabhavane lobhaṃ
katvā katipāham vasitvā pitu bhikkhāhāraṃ nibaddhaṃ dā-
25 petvā¹⁶ attano nagaram eva gantvā catūsu dvāresu dānasālaṃ¹⁷
kāretvā¹⁸ sakala-Jambudīpaṃ khobhento¹⁹ dānaṃ datvā silaṃ
rakkhitvā uposathakammaṃ²⁰ katvā nāgabhavanaṃ patthetvā
āyupariyosāne nāgabhavane nibbattitvā Saṃkhaṇḍapālanāgarājā

¹ Bḍ divase divase. ² Bḍ ā-. ³ Bḍ teneva. ⁴ Bḍ kiñci. ⁵ Cks mahiseka-. ⁶ Bḍ kaṇṇapennāya. ⁷ Cs Bḍ upani-. ⁸ Cks omit tattha. ⁹ Bḍ -ññā. ¹⁰ Bḍ kaṇṇapenna-. ¹¹ Bḍ -si. ¹² Cks -vijjhā-, Bḍ anuvicārapetvā. ¹³ Bḍ -taṃ. ¹⁴ Bḍ nivā-. ¹⁵ Bḍ utṭhāyāsanā. ¹⁶ Ck nibaddhāpetvā, Cs nioddhāpetvā, Bḍ nibandhaṃ dā-. ¹⁷ Bḍ -lāyo. ¹⁸ Bḍ kārapetvā. ¹⁹ Bḍ saṃkhobhanto. ²⁰ Bḍ -thavāsaka-.

ahoṣi. So gacchante' kāle tāya sampattiyā vipattiṣārī hutvā
 tato paṭṭhāya manussayoniṃ paṭthento uposathavāsaṃ vasi,
 ath' assa nāgabhave vasantassa uposathavāso na sampajjati,
 sīlavināsaṃ pāpuṇāti, so tato paṭṭhāya nāgabhave nā nikkha-
 mitvā Kaṇṇapennāya² avidūre mahāmaggaṃ ca ekapadika-
 maggaṃ ca antare ekaṃ vammikaṃ parikkhipitvā uposathaṃ
 adhiṭṭhāya samādinnaṃ sīlo „mama cammena atthikā³ camma-
 maṃsādīhi⁴ atthikā maṃsādīni⁵ harantū“ 'ti attānaṃ dāna-
 mukhe vissajjettvā vammikamatthake nipanno samānadhamaṃ
 karonto cātuddase⁶ pannaṃ vasiṭvā paṭipade⁷ nāgabhave naṃ
 gacchati. Tasmīṃ ekadivasaṃ evaṃ sīlaṃ samādiyitvā ni-
 panne⁸ paccantaḡāmaṃsino soḷasa janā „maṃsaṃ āharissāma“
 'ti āvudhahatthā araṇṇe carantā⁹ kiñci alabhitvā nivattā¹⁰ taṃ
 vammikamatthake nipannaṃ disvā „mayāṃ ajja godhapotakaṃ
 pi na labhimha, imaṃ nāgārājānaṃ vadhitvā khādissāma“ 'ti
 cintetvā „mahā kho paṇ' esa, gayhamāno palāyeyyāpi¹¹, yathā
 nipannaṃ eva taṃ¹² bhogesu sūlehi vijjhittvā dubbalaṃ katvā
 gaṇhissāma“ 'ti sūlāni ādāya upasaṃkamimsu. B-assāpi
 sarīraṃ mahantaṃ ekadoṇikaṃ nāvappamaṇaṃ vattetvā¹³ ṭhapita-
 sumanapupphadāmaṃ viya jīṇjukaphalasannibhehi akkhīhi
 jayasumanapupphasadisena sīsena samānāgataṃ¹⁴ ativiya so-
 bhati, so tesāṃ soḷasannaṃ janānaṃ padasaddena bhoganta-
 rato sīsaṃ nīharitvā rattakkhīni ummīletvā te sūlahatthe
 āgacchante disvā cintesi: „ajja mayhaṃ manoratho matthakaṃ
 pāpuṇissati, ahaṃ attānaṃ dānamukhe niyyādetvā viriyaṃ
 adhiṭṭhahitvā nipanno, ime me sarīraṃ sattihi koṭṭetvā¹⁵
 chiddavichiddaṃ karonte kodhavasena akkhīni ummīletvā na
 olokessāmīti¹⁶“ attano sīlabhedabhayaena dāhaṃ adhiṭṭhānaṃ¹⁷

¹ C^s B^d repeat ga-. ² C^k -pinnāya, B^d -vaṇṇāya. ³ B^d omits cammena atthikā.

⁴ C^k cammaṃ-. ⁵ B^d cammamāsa-. ⁶ C^s -sī. ⁷ C^s -pāde, B^d paṭipade.

⁸ C^k -o. ⁹ B^d vicaranto. ¹⁰ B^d nikkhamantā. ¹¹ B^d -ti, B^s palāyeyyāte. ¹²

C^k evaṃ naṃ. ¹³ C^s vaṭṭe-. ¹⁴ B^d -to. ¹⁵ C^s B^d koṭṭe-. ¹⁶ B^d -eyyāmīti.

¹⁷ B^d omits adhi-.

adhiṭṭhāya sīsaṃ bhogantare yeva pavesetvā nipajji. Atha
 nam te upagantvā naṅguṭṭhe gahetvā kaḍḍhantā bhūmiyaṃ
 pātetvā tikkhasūlehi¹ aṭṭhasu ṭhānesu vijjhivā sakaṇṭakā²
 kālavettayatṭhiyo pahāramukhehi pavesetvā aṭṭhasu ṭhānesu
 5 kāceḥ³ ādāya⁴ maggaṃ paṭipajjimsu. M.⁵ sūlehi vijjhanato
 paṭṭhāya ekaṭṭhāne pi kodhavasena akkhini ummiletvā te na
 olokesi, tassa aṭṭhahi kāceḥ³ ādāya⁴ niyyamānassa sīsaṃ olam-
 bitvā bhūmiyaṃ pahari. Atha nam „sīsaṃ assa olambatīti“
 mahāmagge nipajjāpetvā tarunasūlena nāsāpute⁶ vijjhivā
 10 rajjukaṃ pavesetvā sīsaṃ ukkhipitvā ca koṭiyaṃ⁷ laggetvā
 puna⁸ ukkhipitvā maggaṃ paṭipajjimsu. Tasmim̐ khaṇe Vide-
 haratṭhe Mithilanagaravāsī Ālāro nāma kuṭumbiko pañca sa-
 kaṭasatāni ādāya sukhayānake nisīditvā gacchanto te bhoja-
 putte B-aṃ tathā gaṇhitvā gacchante disvā tesāṃ soḷasannam
 15 pi soḷasahi vāhagoṇehi saddhiṃ pasataṃ pasataṃ suvaṇṇa-
 māsaḥ sabbesaṃ nivāsanapārūpaṇāni bhariyānaṃ pi tesāṃ
 vatthābharāṇāni datvā vissajjāpesi. So nāgabhavanaṃ gantvā
 tattha papañcaṃ akatvā mahantena parivārena nikkhamitvā
 Ālāraṃ upasaṃkamitvā nāgabhavanassa vaṇṇaṃ kathetvā taṃ
 20 ādāya nāgabhavanaṃ gantvā tīhi⁹ nāgakaññāsatehi saddhiṃ
 mahantam assa yasaṃ datvā dibbehi kāmehi santappesi.
 Ālāro nāgabhavane ekaṃ¹⁰ vassaṃ vasitvā dibbe¹¹ kāme
 paribhuñjitvā „icchāṃ¹² ahaṃ samma pabbajitun“ ti nāgarā-
 jassa kathetvā pabbajitaparikkhāre gahetvā nāgabhavanato
 25 Himavantapadesaṃ gantvā pabbajitvā tattha ciraṃ vasitvā
 aparabhāge cārikaṃ caranto Bārāṇasim̐ patvā¹³ rājuyyāne va-
 sitvā punadivase bhikkhāya nagaraṃ pavisitvā rājadvāraṃ aga-
 māsi¹⁴. Atha nam Bārāṇasirājā disvā iriyāpathe pasīditvā
 pakkosāpetvā paṇṇattāsane nisīdāpetvā nānaggarasabhojanaṃ

¹ Bā tikkhi. ² Bā -ka. ³ Cā kacehā ādāya, Bā kajeṇādāya. ⁴ Cā -e. ⁵ Bā kajeḥi ā-. ⁶ Bā nāsāputaṃ. ⁷ Bā kajaḥ. ⁸ Bā adda pi. ⁹ Cā tīhi.
¹⁰ Bā -a. ¹¹ Bā dipa. ¹² Bā gantvā. ¹³ Bā -ā.

bhojetvā aññatarasmim nīce āsane nisinno vanditvā tena sad-
dhiṃ sallapanto paṭhamam g. ā.:

1. Ariyāvakaṣo si pasannanetto
maññe bhavam pabbajito kulamhā,
kathan nu vittāni¹ pahāya bhoge
pabbaji² nikkhamma gharā sapañña³ 'ti. 140. 5

Tattha ariyāvakaṣosīti niddosasundarasarīravakāso abhirūpo sīti attho⁴
pasannanetto ti pañcahi pasādehi yuttanetto, kulamhā ti khattiyabrāh-
manakulā vā seṭṭhikulā vā pabbajito sīti maññāmi. kathan nū 'ti kena nu
kārapena kiṃ ārammaṇam katvā dhanam ca upabhoge ca pahāya gharā nikkha- 10
mitvā pabbajito si sapañña⁴ paṇḍitapurisa⁵ 'ti pucchati.

Tatoparam tāpasassa ca rañño ca vacanapaṭivacanavasena
gāthānam sambandho veditaḥ:

2. Sayam vimānam naradeva disvā
mahānubhāvassa mahoragassa
disvā puññānam mahāvipākam
saddhāyāham pabbajito 'mhi rāja. 141. 15
3. Na kāmakāmā na bhayā na dosā
vācam musā pabbajitā bhaṇanti,
akkhāhi me pucchito etam attham,
sutvāna me jāyihiti-ppasādo⁵. 142. 20
4. Vanijja⁶ raṭṭhādhipa gacchamāno
pathe addasāsīm hi milācaputte⁷
pavaṭṭakāyam⁸ uragam mahantaṃ
ādāya gacchante pamodamāne⁹. 143. 25
5. So 'ham samāgama janinda tehi
saṃhaṭṭhalomo¹⁰ avacasmi¹¹ bhīto:
kuhiṃ ayaṃ nīyati bhīmakāyo,
nāgena kiṃ kāhatha bhojaputtā. 144.

¹ Bā ci-. ² Ck^s pabbajja ³ Bā -o. ⁴ Bā -o ti ⁵ Ck^s mehi jāyihiti-, Bā me
jāyiti. ⁶ Bā vāṇijjam. ⁷ C^s bhīlāca- corr. to calāca, Bā bhojana pu-. ⁸ Bā
pavaḍha-. ⁹ Bā -o. ¹⁰ Bā^s pah-. ¹¹ Bā avacasī, Ck^s avacasim.

6. Nāgo ayaṃ nīyati bhojanatthaṃ
pavattakāyo¹ urago mahanto,
sāduṃ ca thūlaṃ ca muduṃ ca maṃsaṃ
na tvaṃ ras' amñāsi Videhaputta. 145.
- 5 7. Ito mayaṃ gantvā sakam niketanam²
ādāya satthāni vikopayitvā
maṃsaṃ bhokkhāma pamodamānā,
mayaṃ hi vo sattavo pannagānaṃ. 146.
8. Sace ayaṃ nīyati bhojanatthaṃ
10 pavattakāyo¹ urago mahanto
dadāmi vo balivaddāni soḷasa,
nāgaṃ imaṃ muñcatha bandhanasmā. 147.
9. Addhā hi no bhakkho ayaṃ manāpo
bahū³ ca no uragā⁴ bhuttapubbā⁵,
15 karoma te taṃ vacanaṃ Aḷāra,
mittaṃ ca no hohi Videhaputta. 148.
10. Tad assu⁵ te bandhanā mocayimsu
yaṃ natthuto paṭimokkh' assa pāse,
mutto ca so bandhanā nāgarājā
20 pakkāmi pācīnamukho muhuttaṃ. 149.
11. Gantvāna pācīnamukho muhuttaṃ
puṇṇehi nettehi palokayī maṃ,
tad ass' ahaṃ piṭṭhito anvagañchim
dasaṅgulim añjaliṃ paggahehvā. 150.
- 25 12. Gacch' eva⁶ kho tvaṃ taramānarūpo,
mā taṃ amittā punar aggahesum,
dukkho hi luddehi punā samāgamo,
adassanaṃ bhojaputtāna⁷ gaccha. 151.
13. Agamāsi so rahadaṃ vipprasannaṃ
30 nīlobhāsaṃ ramaṇiyaṃ sutitthaṃ

¹ B^d pavaḍha-. ² B^d niketaṃ. ³ C^{ks} -uñ. ⁴ B^d -o. ⁵ so all three MSS. C^{ks} gaccheca. ⁶ C^s B^d -naṃ, C^k -namna

samotataṃ¹ jambuhi vetasāhi²,
pāvekkhi nittinṇabhayo³ patīto. 152.

14. So taṃ pavissa⁴ nacirassa nāgo
dibbena⁵ me pātur ahū janinda,
upaṭṭhahī maṃ pitaraṃ va putto
hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇanto. 153.

15. Tvaṃ me si mātā ca pitā ca Alāra⁶
abbhantaro pānadado saḥāyo,
sakaṇ ca iddhiṃ paṭilābhito smi,
Alāra passa me nivesanāni
pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ
Masakkasāraṃ⁷ viya Vāsavassā⁸ 'ti. 154.

Tattha vimānaṃ ti Saṅkhapālanāgaraṇṇo auekasatanāṭakasampatisam-
pannaṃ kaṭṭhanamaṇḍivimānaṃ, puññānaṃ ti tena katānaṃ puññānaṃ ma-
hantaṃ vipākaṃ disvā kammaṃ ca phalaṃ ca paralokaṃ ca saddahitvā pavattāya
saddhāya ahaṃ pabbajito, na kāmakāmā ti na vatthukāmena na pi bhaya-
dosehi⁹ musā bhaṇanti, jāyihitī¹⁰ bhaṇte tumhākaṃ vacanaṃ sutvā mayham
pi pasādo somanassaṃ jāyissati, vaṇijjan ti vaṇijjakammaṃ karissāmi gac-
chanto, pathe addasāsi ti paṇcannaṃ sakatasatānaṃ purato sukhayānake
nisiditvā gacchanto mahāmagge janapadamanusse addasati, pavaṭṭakāyaṃ¹¹
ti vaḍḍhitakāyaṃ, ādāya¹² 'ti aṭṭhahi kācehi¹³ gahe tvā, avacasmiṃ¹⁴ ti abhāsiṃ,
bhīmakāyo ti bhayajanakakāyo, bhojaputtā ti luddake piyasamudācārenāla-
pati, Vedehaputtā¹⁵ 'ti Videharaṭṭhavasitāya¹⁶ Alāraṃ¹⁷ ālapimsu, viko pa-
yitvā ti chinditvā, mayaṃ hi vo sattavo ti mayaṃ pannagānaṃ verino
nama, bhojanatthā ti¹⁸ khādanatthāya, mittaṇca no hohīti tvaṃ amhakaṃ
mitto hohi, katagūṇaṃ jāna, tadassu te ti mahārāja tehi bhojaputtehi evaṃ
vutte ahaṃ tesam solasavāhagone¹⁹ nivāsanaṇḍarūpanāni pasatam pasataṃ su-
vaṇṇamāsake bhariyānaṃ ca tesam²⁰ vatthālamkāraṃ adāsiṃ, aha Saṅkhapāla-
nāgarājānaṃ bhūmiyaṃ nippajjāpetvā attano kakkhalaṭṭhāya kaṇṭakācitā kālavetta-
latā²¹ koṭṭiyaṃ gahe tvā ākaḍḍhitum ārabbiṃsu, athāhaṃ nāgarājānaṃ kilamantaṃ
disvā aṭṭhamanto va asinā tā latā chinditvā dāraḥkānaṃ kaṇṇavedhato vaṭṭini-
haraṇaniyāmena²² adukkhaṇento saṅkaṃ nīharim, tasmiṃ kāle te bhojaputtā
yaṃ bandhanaṃ assa natthuto pavesetvā pāse patimokkhaṃ tasmā bandhanaṃ

¹ Bā sammonataṃ. ² Cks ceta-, Bā vedisāhi. ³ Ck -yā, C* -ye. ⁴ Cks -issaṃ, Bā -issati. ⁵ Cks -ehi. ⁶ so all three MSS. for c' Alāra? ⁷ Bā pasakkāraṃ-sāraṃ. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā bhayena pi dosena pi. ¹⁰ Bā jāyihitī, Cks jāyihitī, C* jāyihitī. ¹¹ Bā pavaḍḍha --. ¹² Bā kācehi. ¹³ so all three MSS. = avacaṇi asmiṃ? ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā ve. ¹⁶ Bā ā-. ¹⁷ Bā adds bhojanatthāya. ¹⁸ Cks -goṇena. ¹⁹ Bā ne-. ²⁰ so Cks; Bā sakandakacitakālavettaṭṭhāya. ²¹ Bā atthihāra.

tañ uraṇaṃ mocayim̐su, tassa nāsato saha pāsena nañ rajjukaṃ nīharim̐sū 'ti
 dīpeti, iti te uraṇaṃ vissajjetvā thokaṃ gantvā ayaṃ urago dubbalo matakāle
 nañ¹ gahevā va gacchissamā² 'ti niliyim̐su, puṇṇehi³ so pi muhuttaṃ pā-
 cīnamukho⁴ gantvā assapūṇṇehi nettehi mañ palokayi, tadassahañ⁵ ti tadā
 5 assa ahañ, gacchevā 'ti evaṃ tañ avacañ ti vadati, rahadañ ti Kanna-
 penṇadahañ⁶, samotatan⁷ ti ubhayatīresu jamburukkhavetasarukkhehi⁸ ota-
 tañ⁹ vitatañ¹⁰, nittinṇabbhaya patīto ti so kira tañ rahadañ¹¹ pavisañto
 Alārassa¹² nipaccākārañ dassetvā yāva nañguṭṭhā otari, uḍake pavitṭhapa-
 vitṭhappāṇaṃ¹³ ev' assa nibbanañ¹⁴ ahoṣi, tasmā nittinṇabbhaya patito haṭṭha-
 10 tuṭṭho pāvekkhi¹⁵, pavissā 'ti pavisitvā, dibbena me ti nāgabhavana pa-
 mādañ anāpajjitvā mayi Kāṇṇapennatīrañ¹⁶ anatikkamante¹⁷ yeva dibbena
 parivārena mama purato pātur ahoṣi, upaṭṭhahīti upāgami, abbhantaro ti
 hadayaṃsasasadiṣo, passa me ti tvaṃ mama bahūpakāro sakkārañ te karis-
 sāmi passa me nivesanāni¹⁸ mama nāgabhavanañ passa, Masakkasārañ
 15 viyā 'ti Masakkasāro vuccati osakkanaparisaṃsakkanañbhāvena ghanasārātāya¹⁹ ca
 Sinerupabbatarājā, ayaṃ pana tattha māpitañ Tāvattimsabhavanañ sandhāy'
 evaṃ āha.

Mahārāja evaṃ vatvā so nāgarājā uttarim̐ attano bha-
 vanañ vaṇṇento gāthadvayam āha:

- 20 16. Tañ bhūmibhāgehi upetarūpañ,
 asakkharā¹⁹ c' eva mudū subhā ca
 nīcātīṇā²⁰ apparajā²¹ ca²² bhūmi
 pāsādikā yattha jahanti sokaṃ 155.
- 25 17. Anāvakulā²³ veḷuriyūpanṭlā,
 catuddisañ ambavanañ surammañ,
 pakkā ca pesī²⁴ ca phalā suphullā²⁵,
 niccotukā dhārayanti phalānīti. 156.

Tattha asakkharā ti²⁶ yā tattha bhūmi pāsāṇasakkhararāhitā²⁷, mudu
 30 subhā kañcanarajataṃapimayā sattaratanavālikākiṇṇā, nīcātīṇā²⁸ ti indago-
 pakapitṭhisadisavaṇṇehi nīcātīṇehi²⁹ samannāgatā, apparajā ti paṃsurahitā,
 yattha jahanti sokañ ti yattha pavitṭhamattā va nissokā honti, anāva-

¹ Bā paṃsañ. ² Bā gami-. ³ Bā pācīnābhi-. ⁴ Cks tassahañ, Bā tadassāhañ.
⁵ Bā -veṇṇudahañ. ⁶ Bā -natañ. ⁷ Ck -rukkheve-, C -rukkhece-, Bā jam-
 buka -rukkhavedisā-. ⁸ Cks -ta, Bā onatañ. ⁹ Bā vinatañ. ¹⁰ Bā dahan.
¹¹ Bā a-. ¹² Bā omits one pavitṭha. ¹³ Bā nippanṇaṃ. ¹⁴ Cks pa-. ¹⁵ Bā
 -vaṇṇa-. ¹⁶ Bā -kknte. ¹⁷ Bā -nanti. ¹⁸ Cks -tā. ¹⁹ Cks -ārā. ²⁰ Cks
 -pañ, Bā nicca-. ²¹ Cks -jañ. ²² Cks va. ²³ so all three MSS. for anuk-
 kulā? ²⁴ Cks keṣi, Bā pesi. ²⁵ Cks du-. ²⁶ Bā adds paṃsurahitā. ²⁷ Bā
 omits sakkhara. ²⁸ Bā nicca-.

kuḷā ti na avakuḷā¹ akhanimā² ukkulabbhavarahitā³ va⁴ samasaṇṭhitā, veḷuri-
yūpenilā ti veḷuriyena upanilā, tasmim nāgabhavane veḷuriyamayā pasanna-
salilā nīlobbhāsā anekavaṇṇakamaluppasasaṇṭhannā pokkharanīti attho, catuddi-
san ti tassā pokkharanīyā catūsu dīsasu, pakkā cā 'ti tasmim ambavane am-
barukkhe⁵ pakkaphalā ca addhapakkaphalā⁶ ca tarunaphalā ca phullitā yevā 5
'ti attho, niceotukā⁷ ti channam pi utūnaṃ anurūpehi pupphaphalehi
samanuṇṇatā ti.

18. Tesāṃ vanānaṃ naradeva majjhe
nivesanaṃ bhassarasannikāsaṃ
rajaṭaggaḷaṃ sovaṇṇamayāṃ ulāraṃ 10
obhāsati vijjur iv' antalikkhe 157.
19. Maṇimayā⁸ sovaṇṇamayā⁹ ulārā¹⁰
anekacittā¹¹ satataṃ sunimmitā¹²
paripūra¹³ kaṇṇāhi alaṃkatāhi
suvāṇṇakāyūradharāhi rāja. 158. 15
20. So Saṃkhaṇḍapālo taramānarūpo
pāsādam āruyha¹⁴ anomavaṇṇo
sahassathambhaṃ atulānubhāvaṃ
yatth' assa bhariyā mahesī ahosi. 159.
21. Ekā ca nārī taramānarūpā 20
ādāya veḷuriyamayaṃ mahagghaṃ
subhaṃ maṇiṃ jātimaṇṭūpapannaṃ
acoditā āsanam abbhīhāsi. 160.
22. Tato maṃ urago hatthe gahetvā¹⁵
nisīdayī pamukhaṃ āsanasmim¹⁶: 25
idam¹⁷ āsanaṃ atrabhavaṃ nisīdatu,
bhavaṃ hi me¹⁸ aññataro garūnaṃ. 161.
23. Aññā ca nārī taramānarūpā
ādāya vāriṃ upasaṃkamitvā
pādāni pakkhālayi¹⁹ me janinda 30
bhariyā ca²⁰ bhattū patino piyassa. 162.

¹ Cks ā-. ² so Co; Ck akkhamā, Bđ akhānuni ³ Bds ukkulavikkulā-. ⁴ Bds
vā. ⁵ Bđ apparukkhā. ⁶ Bđ adha-. ⁷ Cks -dukā. ⁸ so all three MSS. for
-am? ⁹ Bđ -ā. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ Cks -tvāna. ¹² Bđ -namhi. ¹³ Bđ
imam. ¹⁴ Bđ ve. ¹⁵ Cks -si. ¹⁶ Bđ vu.

24. Aparā ca nārī taramānarūpā
 paggayha sovaṇṇamayā¹ pātiyā
 anekasūpaṃ vividhaṃ viyañjanaṃ
 upanāmayī bhatta manuññarūpaṃ. 163.

5 25. Turiyehi maṃ Bhārata² bhuttavantaṃ
 upaṭṭhahum bhattu mano viditvā
 tatuttariṃ maṃ nipati mahantaṃ
 dibbehi kāmehi anappakehīti. 164.

Tattha nivesanaṃ ti pāsādo, bhassarasannikāsaṃ ti pabbassara-
 10 dassanaṃ, rajataggaḷaṇ ti rajatadvārakavāṭaṃ, mañimayā ti evarūpā tattha
 kūṭāgarā ca gabbhā ca, parīpūrā ti sampunṇaṃ³, so Saṃkhaṇḍapālo ti mahā-
 rāja ahaṃ evaṃ tasmīṃ nāgabhavanaṃ vaṇṇente taṃ daṭṭhukāmo ahoṣiṃ, atha
 maṃ⁴ tattha netvā so Saṃkhaṇḍapālo hatthe gaheṭvā taramāno veluriyathambhehi
 saḥassathambhaṃ pāsādaṃ āruya⁵ yasmiṃ ṭhāne assa mahesi ahoṣi taṃ ṭhānaṃ
 15 ieti⁶ dipeti, ekā cā 'ti mayi pāsādaṃ abhīrūḷhe ekā itthi aññeṭi pi⁷ maññi
 jātimantehi upetaṃ sabbaṃ veluriyāsanaṃ tena nāgarājena avuttā va, abbhīhā-
 sīti⁸ abbhīhari, attharīti vuttaṃ hoti, pamukhaṃ āsanasmaṃ ti pamukhā-
 sanasmaṃ, uttamāsane nisīdāpesīti attho. garūṇaṃ ti mātāpitunnaṃ me tvaṃ
 aññataro ti vatvā nisīdāpeti, vividhaṃ viyañjanaṃ ti vividhaviyañjanaṃ,
 20 bhattamanuññarūpaṃ ti bhattaṃ manuññarūpaṃ, Bhārata⁹ 'ti rājānaṃ
 ālapati, bhuttavantaṃ ti bhuttāvaṃ¹⁰ katabhattakīlecaṃ upaṭṭhahanti, anekasa-
 tehi turiyehi gandhabbaṃ kurumānā upaṭṭhahimsu, bhattumano viditvā ti
 attano patino cittaṃ jānitvā, tatuttariṃ ti tato gandhabbakarapaṭo uttariṃ,
 maṃ nipatīti so nāgarāja maṃ¹¹ upasaṃkami, mahantaṃ dibbehi¹²
 25 mahantehi ulārehi dibbehi kāmehi tehi ca paṇa na appehi na appakehi¹³.

Evam upasaṃkamitvā ca paṇa

26. Bhariyā maṃ¹⁴ etā tisatā Alāra
 sabb' atthamajjhā padumuttarābhā,
 Alāra etā su te kāmakāro¹⁵

30 dadāmi te tā paricārayaassu¹⁶ 'ti gātham āha. 165.

Tattha sabb' atthamajjhā ti sabbā atthamajjhā¹⁴, pāṇinā gahitappa-
 māṇamajjhā ti attho, aṭṭhakathāyaṃ paṇa sumajjhā ti pāṭho, padumutta-

¹ Bḍ su-. ² Bḍs -tha. ³ Bḍ sappanna. ⁴ Cks omīti maṃ. ⁵ Bḍ abhīrūya.

⁶ so Cks; Bḍ netīti. ⁷ Bḍ omīti pi. ⁸ Cks abbhīhāsīti, Bḍ mabbhīyāsīti.

⁹ Bḍs -thā ¹⁰ Bḍ gantabbaṃ. ¹¹ Bḍ naṃ. ¹² Cks add mahantaṃ dibbehi. ¹³

Bḍ anappakehi in the place of na appehi. ¹⁴ so Bḍ for -rā? Cks -karo. ¹⁵

Bḍ -cārī-, Cks -vāra-. ¹⁶ Bḍ atta-

rābhā ti padumavaṇṇanuttarābhā, padumavaṇṇacchaviyo¹ ti attho, paricāra-
yassū² 'ti³ pādapariacārīkā karohīti vatvā tīhi itthisatehi saddhim mahāsam-
pattim⁴ mayham adāsi.

So āha⁵:

27. Saṃvaccharam dibbaras⁶ ānubhuvā 5
tadass⁷ aham⁸ uttarim paccabhāsim⁹:
nāgass¹⁰ idam kinti¹¹ kathan ca laddham
kath¹² ajjhagamāsi vimānasetṭham. 166.
28. Adhicca¹³ laddham pariṇāmajan te
sayamkataṃ udāhu¹⁴ devehi dinnaṃ, 10
pucchāmi te¹⁵ nāgarāja¹⁶ tam attham,
kath¹⁷ ajjhagamāsi¹⁸ vimānasetṭhan ti. 167.

Tattha dibbarasānubhuvā ti dibbakāmaguvarase¹⁹ anubhavitvā, ta-
dassahan²⁰ ti tadāssa²¹ aham, nāgaseidan ti bhadrāmukhassa Saṃkha- 15
pālanāgassa idam sampattijātam, kin ti kim nāma kammaṃ katvā laddham
katham etaṃ vimānasetṭham tvam²² ajjhagamāsīti²³, iti nam aham pucchim,
adhicca laddhan ti ahetunā laddham, pariṇāmajante ti kenaci tava
atthāya pariṇāmitattā pariṇāmato jātam, sayamkatan ti kārake pakkosivā
ratanāni datvā kārītan ti. 20

Tatoparā dvinnam pi vacanapaṭivacanagāthā ca

29. Nādhicca laddham na pariṇāmajam me
na sayamkataṃ na pi devehi dinnaṃ,
sakehi kammehi apāpakehi
puññehi me laddham idam vimānam. 168. 25
30. Kin te vatam²⁴ kim pana brahmacariyam
kissa suciṇṇassa ayam vipāko,
akkhāhi me nāgarāje tam attham:
kathan nu te laddham idam vimānam. 169.
31. Rājā ahosiṃ Magadhānam issaro 30
Duyyodhano nāma mahānubhāvo,

¹ Bā -iko. ² Bā add tā attano. ³ all three MSS. -i ⁴ Ck aham. ⁵ Bā tadā-
suteham. ⁶ Ck paccabhāsim, Bā pajabbhāsi. ⁷ Ck kiñci. ⁸ Bā avicca. ⁹ so
all three MSS. for ādu? ¹⁰ Bā tam. ¹¹ Bā -je. ¹² Ck tadajjha-. ¹³ Bā
dibbe-guṇe-. ¹⁴ Bā tadāsuhan, Bā tadassuhan. ¹⁵ Bā tadāsu, Bā tadāssu. ¹⁶
Ck tam. ¹⁷ Bā pajha-. ¹⁸ Bā vattam.

- so¹ ittaraṃ jīvitaṃ saṃviditvā
asassataṃ vipariṇāmadhammaṃ 170.
32. Annañ ca pānañ ca pasannacitto
sakkacca dānaṃ vipulaṃ adāsi¹,
5 opānabhūtaṃ me gharaṃ tadāsi,
santappitā samaṇabrāhmaṇā² ca³. 171.
33. Tam me vataṃ⁴ taṃ pana brahmacariyaṃ
tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko,
ten' eva me laddham idaṃ vimānaṃ
10 pahūtabhakkhaṃ⁵ bahuannaṇapānaṃ 172.
34. Nacchehi gītehi upetarūpaṃ
ciraṭṭhitikaṃ⁶, na ca⁷ sassat' āyaṃ,
appānubhāvā taṃ mahānubhāvaṃ
tejassināṃ hanti atejavanto,
15 kim eva dāṭṭhāvudha⁸ kiṃ paṭicca
hatthattham āgañchi⁹ vanibbakānaṃ. 173.
35. Bhayaṃ nu te anvagataṃ mahantaṃ
tejo nu te nānvagaṃ dantamūlam,
kim eva¹⁰ dāṭṭhāvudha¹¹ kiṃ paṭicca
20 kilesaṃ āpajji vanibbakānaṃ. 174.
36. Na me bhayaṃ anvagataṃ¹² mahantaṃ
tejo na sakkā mama tehi hantuṃ,
sataṃ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 175.
- 25 37. Cātuddasiṃ pannarasiṃ c' Alāra¹³
uposathaṃ niccam upāvasāmi,
athāgamuṃ soḷasa bhojaputtā
rajjum gahetvāna dāhaṇ ca pāsāṃ. 176.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. for -nā brā-? ³ Bds add mālāñca
gandhañca vilepanaṇca pacipayaṃ yānaṇupassayaṇca acchādanāṃ sayanamathanna-
pānaṃ sakkacca dānaṇi adamma tattha ⁴ Bds vattaṃ. ⁵ Bds bahūta. ⁶ so
Bds; C^s -tīmā, Ck -tikā. ⁷ Cks va. ⁸ Cks kimeva-, Bds kimeva dhāvudha.
⁹ Bds āgacchi. ¹⁰ C^s kameva, Bds kiṃ meva. ¹¹ Bds dhāvudha. ¹² Cks anva-
gamaṇ. ¹³ Ck ca ulāra, C^s calāra, Bds cālāra.

38. Bhetvāna nāsaṃ atikassa¹ rajjūṃ
 nayiṃsu maṃ sampaṭiggayha² luddā,
 etādisaṃ³ dukkham ahan titikkhiṃ
 uposathaṃ appaṭikopayanto. 177.
39. Ekāyane taṃ pathe addasāsīṃ⁴ 5
 balena vaṇṇena upetarūpaṃ,
 siriya⁵ ca⁶ paññāya ca bhāvito si,
 kimatthiyaṃ nāga tapo karosi. 178.
40. Na puttahetu na dhanassa hetu (= IV ^{4 6 6}/₁₁)
 na āyuno cāpi Alāra hetu, 10
 manussayoniṃ abhipatthayāno
 tasmā parakkamma tato karomi. 179.
41. Tvaṃ lohitakkho vihatantaramso
 alaṃkato kappitakesamassu
 surosito⁶ lohitacandanena 15
 gandhabbarājā va disā pabhāsasi⁷. 180.
42. Deviddhipatto si mahānubhāvo
 sabbehi kāmehi samaṅgibhūto.
 pucchāmi taṃ nāgarāje tam atthaṃ:
 seyyo ito kena manussaloko. 181. 20
43. Alāra nāññatra⁸ manussalokā
 suddhī ca⁹ saṃvijjati saññamo vā,
 ahaṇ ca laddhāna manussayoniṃ
 kāhāmi jātīmaraṇassa antaṃ. 182.
44. Saṃvaccharo me vusito¹⁰ tav' antike, 25
 annena pānena upaṭṭhito 'smi,
 āmantayitvāna palemi¹¹ nāga,
 cirappavuttho 'smi ahaṃ janinda. 183.
45. Puttā ca dārā c' anujīvino¹² ca 30
 niccānusiṭṭhā upatiṭṭhate taṃ,

¹ Bḍ anti-. ² Bḍ samparipaggayha. ³ Cks -iṃ. ⁴ Bḍ addasamsu. ⁵ Cks -yāya,
 Bḍ siriya, omitting ca. ⁶ Ck sure-, Bḍ surohi-. ⁷ Ck -sasīṃ, C^s pabhassi, Bḍ
 -āsī. ⁸ Cks na añ-. ⁹ Ck -iñca, C^s -iññica, Bḍ suddhivā. ¹⁰ Bḍ -ro va me
 vasato. ¹¹ Cks pha-, Bḍ pale-. ¹² Cks ca anu-, Bḍ ca manu-.

kaccin¹ nu te nābhisamsittha² koci,
piyaṃ hi me dassanaṃ tuyh' Alāra. 184.

46. Yathā ca mātā ca pitā c' agāre³
putto piyo paṭivihito va seyyo
5 tato pi mayhaṃ idha-m-eva seyyo
cittaṃ hi te nāga mayī pasannaṃ. 185.

47. Maṇi mama⁴ vijjati lohitaṃko⁵
dhanāhāro⁶ maniratanam ulāraṃ,
ādāya taṃ gaccha sakaṃ niketaṃ

10 laddhā dhanam taṃ maṇim ussajassū⁷ 'ti. 186.

Tattha kinte vatan ti kim tava vatasamādānaṃ, brahmacariyaṃ ti
seṭṭhacariyaṃ, opānabbhūtaṃ ti catumahāpathe khatapokkharanī⁸ viya dham-
mikasamaṇabrāhmaṇānaṃ yathāsukhaṃ paribhūñjitabavivhavaṃ, na ca sassa-
tāyaṃ ti ciraṭṭhitikaṃ samānaṃ pi kataṃ⁹ mayhaṃ sassataṃ na hotīti me
15 kathesi, appānubhāvā ti bhojaputte sandhāyāha, hantīti aṭṭhasu thānesu
sūlehi vijjhantā kimkāraṇā hanimsu, kim paṭicca¹⁰ 'ti kim sandhāya tvam tadā
tesam hatthattam¹¹ āgāñchi¹² vasaṃ upagato, vanibbakānaṃ ti bhojaputtā
idha vanibbakā ti vuttā, tejo nu te nānvagaṃ dantamūlaṃ ti kin nu tava
te¹³ bhojaputte disvā tadā bhayaṃ mahantaṃ anvāgataṃ¹⁴ udāhu vasaṃ danta-
20 mūlaṃ na anvāgataṃ¹⁵, kilesaṃ ti dukkhaṃ, vanibbakānaṃ ti bhoja-
puttānaṃ santeke, bhojaputte nissāyā¹⁶ 'ti attho, tejo na sakkā mama tehi
hantun ti mama visatejo aññassa tejena abhiantum pi na sakkā, satan ti
Buddhādīnaṃ dhammānīti silasamādhipaṇṇākhantianuddayamettābhāvanāsain-
khātaḍḍhammā¹⁷, sukittitānīti suvaṇṇitāni sukathitāni, kin ti katvā ti samudda-
25 velā va¹⁸, tāni hi¹⁹ tehi samuddavelā viya²⁰ sappurisehi jivikattham²¹ pi duracca-
yānīti vaṇṇitāni, tasmā ahaṃ silabhedabbhayaṃ khantimettāsamannāgato hutvā
mama kopassa²² silavelaṃ²³ atikkamituṃ nādāsīn ti āha, imissā pana Saṃkha-
pālādhammadesanāya dasa pāramiyo labbhanti, tadā hi M-ena sarīrassa paric-
cattabhāvo dānapārami nāma hoti, tathārūpeṇa pi visatejēna silassa abhinnaṭṭā
30 silapārami, nāgabhavanato nikkhamitvā samaṇadhammakaraṇaṃ²⁴ nekkhamma-
pārami²⁵, idañ c' idañ kātūṃ vaṭṭatīti saṃvidahanaṃ paññāpārami, adhiva-
sanaviriyaṃ viriyāpārami, adhivāsanakhanti khantipārami, saccasamādānaṃ
saccapārami, mama silaṃ na bhindissāmīti adhiṭṭhānaṃ²⁶ adhiṭṭhānapārami,

¹ Bā kiñci. ² Cks -sidha, Bā -sambhittha. ³ Bā ca agāre. ⁴ Bā mayhaṃ, Cks mama. ⁵ Bā -taṇḍo. ⁶ so all three MSS. for -hāro? ⁷ Cā maṇimusa-, Bā maṇimāssa-. ⁸ Ck Bā khaṇa-. ⁹ Bā cetarā. ¹⁰ Bā -ttan? ¹¹ Bā -acchi.
¹² Bā tejo. ¹³ Bā anva-. ¹⁴ Bā -tāni dhammāni. ¹⁵ so Bā; Ck kintikatvā samuddavelaṃ, Cā - - velava. ¹⁶ Bā duraccayā ti in the place of tāni hi. ¹⁷ Cks samuddena velāya-. ¹⁸ so Bā; Cks jivitaṃ. ¹⁹ Bā kopathassa, Bā gopayassa?
²⁰ Bā -lantaṃ. ²¹ Cks -dhammaṃ-. ²² Bā nikkhama-. ²³ Bā omits adhi.

anuddayabhāvo mettāpāramī, vedanāya majjhantabbhāvo upekkhāpāramī, athā-
gamun ti ath' ekadivasaṃ vammikamatthake nipannaṃ divā soḷasa bhojaputtā
khararajjuṃ ca dāhapaṣaṇṇaṃ ca sūlāni ca gahetvā mama santikaṃ āgatā, bhett-
vānā 'ti mama sarīraṃ atthasū thānesu bhinditvā kantakalatā pavesetvā, nā-
saṃ atikassa¹ rajjun ti thokaṃ gantvā sīsaṃ² olambantaṃ divā mahā-
magge nipajjāpetvā puna nāsaṃ pi me bhinditvā rajjuṃ³ atikassa¹ kācakoti-
yam⁴ laggetvā samantato pariggahetvā maṃ nayimsu, addasaṃ sū 'ti samma
Saṃkhaṇḍapāla te bhojaputtā ekāyane ekagamane⁵ jaṃghapadikamagge taṃ balena⁶
vaṇṇena⁶ upetarūpaṃ passiṃsu, tvaṃ pana issariyasobhaggasiriya⁷ ca paññāya ca
bhāvito vadḍhito, so tvaṃ evarūpo samāno⁷ kimatthaṃ tapaṃ karosī⁸, kiṃ icchanto
uposathāvāsaṃ vasaṃ⁹, sīlaṃ rakhasīti¹⁰ pi pātho, ahaṃ ekāyane mahāmagge
taṃ addasaṃ ti attho, abhipatthayāno ti patthento, tasmā ti yasmā
manussayoniṃ patthemi tasmā viriyena parakkamitvā tapokammaṃ karomīti,
surosito ti suanulitto¹¹, ito ti imamahā nāgabhavanā mama manussaloko
kena uttaritaro ti¹², suddhīti maggaphalanibbānaśākhā¹³ viuddhi, saṃ-
yamo ti sīlaṃ, idaṃ so manussaloko va¹⁴ Buddhapaccakabuddhānaṃ uppattin
sandhāyāha, kāhāmīti attano appaṭṭisandhikabhāvaṃ¹⁵ karonto jātimaṇassa
antaṃ¹⁶ karissāmīti¹⁷, evaṃ mahārāja so Saṃkhaṇḍapālo manussalokaṃ vaṇṇe-
sīti¹⁸, saṃ vaccharo me ti evaṃ mahārāja tasmīṃ manussalokaṃ vaṇṇente
ahaṃ pabbajjāya sinehaṃ katvā etad avocaṃ, tattha upaṭṭhito 'smīti¹⁹
annapānehi²⁰ c' eva dibbehi ca kāmāgūnehi paricijño mānito²¹, paḷemīti²²
paremī gacchāmi, cirappavuttho 'smīti²³ ahaṃ manussalokato cirappavuttho,
nābhisaṃsīthā²⁴ 'ti kacci²⁵ nu²⁶ mama puttādisu koci taṃ nu akkosi
paribhāsīti pucchati²⁷, nābhisaṃsīthā²⁸ 'ti pātho, na kopesīti attho, paṭivī-
hito ti paṭijaggito, maṃ mamaṃ ti sace samma²⁹ Alāra³⁰ gacchasi yeva
evaṃ sante mama lohitamko³¹ dhanāharaṇo³² sabbakāmadado maṃ saṃvijjati,
taṃ ulāraṃ maṇiratanāṃ ādāya tava gehaṃ gaccha, tattha imassānubhāvena
yāvadicchakaṃ laddhā dhanāṃ puna imaṃ maṇiṃ ossajassu³³ ossajanto³⁴ ca
aññattha anussajitvā³⁵ attano udakacāṭiyāṃ ossajeyyasīti³⁶ vatvā mayhaṃ
maṇiratanāṃ upanesīti vadati.

Evam vatvā Alāro³⁰ „athāhaṃ mahārāja taṃ³⁵ nāgarā-
jānaṃ³⁶ 'samma nāhaṃ dhanen' atthiko, pabbajitum pana

¹ Bā antikaṣa. ² Bā siramme. ³ Bā vaṭṭarajjuṃ. ⁴ Bā kāja-. ⁵ Bā omits
eka-. ⁶ Bā adds ca. ⁷ Bā adds si. ⁸ Bā adds ti. ⁹ Ck vasi, Bā vasi. ¹⁰
Bā -asi addasāsinti. ¹¹ Bā suthu-. ¹² Bā omits ti. ¹³ Ck -laṃ nibbānaṃ-,
C -laṃ nibbānaṃ-. ¹⁴ Bā yeva. ¹⁵ Ck -tikasaṃ-. ¹⁶ Bā jātijarāmaṇassaṃ-
taṃ. ¹⁷ Ck -māti. ¹⁸ Bā -esi. ¹⁹ Ck -smintī, Bā -smintī. ²⁰ Bā -ṇena. ²¹
Ck māpato, Bā hanito. ²² Ck phale-. ²³ -smintī. ²⁴ Ck nāhisamsīthā, C
nābhisaṃsīcā. ²⁵ Bā kañci. ²⁶ Bā adds kho. ²⁷ Bā puechi. ²⁸ Ck abhiya-
jethā, C -tā, Bā nābhisaṃsīthā. ²⁹ Ck mama. ³⁰ Bā ā-. ³¹ Bā -taṅgo. ³²
Bā -ko. ³³ Bā uss-. ³⁴ Bā manussajitvā. ³⁵ Bā omits taṃ. ³⁶ Bā adds
etadavoca.

icchāmīti' pabbajitaparikkhāre yācitvā ten' eva saddhim nāga-
bhavanā nikkhamitvā tam' nivattetvā Himavantam pavisitvā
pabbajito" ti vatvā raṇṇo dhammakatham' kathento gātha-
dvayam ā.:

- 5 48. Diṭṭhā mayā mānusi-kāpi kāmā
 asassatā vipariṇāmadhammā,
 ādīnavam kāmagaṇesu disvā
 saddhāy' aham pabbajito 'mhi rāja. 187.

- 10 49. Dumapphalāu' eva² patanti mānavā³
 daharā ca vuddhā⁴ ca sarīrabhedā,
 etam pi disvā⁵ pabbajito 'mhi rāja
 appaṇakam sāmāññam eva seyyo. 188.

Tattha saddhāyā 'ti kamman' ca phalaṇ' ca nibbānaṇ' ca saddahitvā, du-
mapphalāneva 'ti yathā rukkhaphalāni pakkāni pi apakkāni pi patanti tathā
15 daharā ca vuddhā ca patanti, appaṇakan ti aviruddham niyyānikam, sā-
ññameva seyyo ti pabbajjā va uttamā ti pabbajjāya gaṇam disvā pab-
ajito 'mhi mahārājā 'ti.

Tam sutvā rājā anantaram gātham āha:

- 20 50. Addhā have sevitabbā sapaññā
 bahussutā ye bahuṭhānacintino,
 nāgaṇ' ca sutvāna tavaṇ' c' Alāra
 karomi⁶ puññāni anappakānīti. 189.

Tattha ye bahuṭhānacintino ti ye ca⁷ bahūni kārāṇāni⁸ jānanti,
nāgaṇ' ti tathā appamādevihārim¹⁰ nāgarājānaṇ' ca tava ca¹¹ vacanam sutvā.

- 25 Ath' assa ussāham janento tāpaso osānagātham ā.:

51. Addhā have sevitabbā sapaññā
 bahussutā ye bahuṭhānacintino,
 nāgaṇ' ca sutvāna mamaṇ' ca rāja
 karohi puññāni anappakānīti. 190.

¹ Cks omit tam. ² so all three MSS. for -nīva? ³ Cks -ṇa-. ⁴ Bd vuddhā. ⁵
so all three MSS. for disvāpi tam? ⁶ Bds kāhāmi. ⁷ Ck va, Bd omits ca. ⁸
Ck kārāṇakārāṇāni, Ck karāṇakārāṇāni. ⁹ Bd nāgañcā. ¹⁰ Bd -rinam. ¹¹
Cks tava, Bd tam, all three MSS. omitting ca.

Evaṃ so rañño dh. desetvā tatth' eva cattāro vassāna-
māse vasitvā¹ puna Himavantam gantvā yāvajīvam cattāro
brahmavihāre bhāvetvā Brahmakūpago ahoṣi. Saṃkha-
pālo pi yāvajīvam uposathavāsaṃ vasi², rājā ca dānādīni puññāni
karitvā yathākkammaṃ gato.

5

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā pitā tāpaso Kassapo ahoṣi, Bārāṇasirājā
Ānando, Alāro Sāriputto, Saṃkha-
pālo aham evā“³ ti. Saṃkha-
pāla-jātakaṃ.

5. Cullasutasomajātaka.

Amantayāmi nigaman ti. Idam S. J. v. nekkhammapāramim¹
ā. k Paccuppannavatthum Mahānārada-kassapa-jātakasadisam eva.

A. pana Bārāṇasī² Sudassanaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, tam
Brahmadatto nāma rājā ca⁴ ajjhāvasi. B. tassa aggamahesiyā
kucchimhi nibbatti, tassa⁵ puṇṇacandasassirikaṃ⁶ mukhaṃ
ahoṣi, ten' assa Somakumāro ti nāmaṃ karimṃsu. So viññū- 15
tam patto⁷ sutavitto⁸ savanasilo ahoṣi, tena naṃ Sutasomo
ti sañjānimṃsu. So vayappatto Takkaṣilāya⁹ sippaṃ¹⁰ uggahetvā
āgato pitu santikā setacchattaṃ labhitvā dhammena r. kāresi,
mahantaṃ issariyaṃ ahoṣi, tassa Candadevi-pamukhāni soḷasa
itthisahassāni ahesum. So aparabhāge puttadhītāhi vadḍhento 20
gharāvāse anabhirato araṇṇaṃ pavisitvā pabbajitukāmo ahoṣi.
'So ekadivasaṃ kappakaṃ āmantetvā „yadā me samma siras-
sim phalitaṃ“¹¹ passeyyāsi atha me āroceyyāsi¹²“ āha. Kap-
pako tassa vacanaṃ sampaṭicchitvā aparabhāge phalitaṃ¹³
disvā ārocetvā „tena hi naṃ samma kappaka uddharitvā 25
mama hatthe paṭiṭṭhāpehīti“ vutto¹⁴ suvaṇṇasaṇḍāsena ud-
dharitvā hatthe ṭhapesi. Tam disvā M. „jarāya me sarīraṃ
abhibhūtaṃ“ ti bhīto tam phalitaṃ gahetvā va¹⁵ pāsādā otaritvā

¹ Bā pavāsetvā. ² Bā -itvā. ³ Ck² -siyaṃ. ⁴ Bā omits ca. ⁵ Bā adds pana.

⁶ so all three MSS. ⁷ Bā -tappatto. ⁸ Ck² -citto? ⁹ Bā -yaṃ. ¹⁰ Bā sabba-
sippāni. ¹¹ Bā pa-. ¹² Bā -e. ¹³ Bā pi.

mahājanassa dassanaṭṭhāne paññattarāḍḍapallamke' nisīditvā
senāpatipamukhāni asītiamaṇṇasahassāni purohitapamukhāni
saṭṭhībrāhmaṇasahassāni aññe ca' raṭṭhikanegamaḍḍayo bahū
pakkosaṭṭevā „sirasmim me phalitaṃ jātaṃ", mahallako 'smi,
5 mama pabbajjabhāvaṃ⁴ jānāthā⁵ "ti paṭhamam g. ā.:

1. Āmantayāmi nigamaṃ mittāmacce paṭisaje⁶:

sirasmim phalitaṃ jātaṃ, pabbajjam dāni roc' ahaṃ⁶ ti. 191.

'Tattha āmantayāmi ti jānāpemi, rocahaṃ⁶ ti roce mi ahaṃ, tassa me
bhonto pabbajjabhāvaṃ⁴ jānāthā⁵ 'ti.

10 Taṃ sutvā tesu ekeko visādappatto⁷ hutvā

2. Abhumme kathan nu bhaṇasi

sallam me deva urasi kampesi,

sattasatā te bhariyā

kathan nu te tā bhavissanti ti g. ā. 192.

15 Tattha abhumme ti avaḍḍhim⁸, urasikampesīti urasmim nisītam⁹
sattim cāresi¹⁰, sattasatā ti samajātikā khattiyakaññā sandhāy' etaṃ vuttam,
kathan nu te tā bhavissanti ti tāta tava bhariyāyo¹¹ tavi pabbajite anāthā
niṭṭapaccayā katham bhavissanti¹², etaṃ anāthā katvā tumhākaṃ pabbajjā nāma
yuttā¹³ ti.

20 Tato M. tatiyam gātham āha:

3. Paññāyihinti etā,

daharā, aññam pi tā gamissanti,

saggaṃ ca¹⁴ paṭṭhayaṇo¹⁵

tena-m-ahaṃ¹⁶ pabbajissāmi ti. 193.

25 Tattha paññāyihintīti attano kammena paññāyissanti, ahaṃ etaṃ kiṃ
homi, sabbaṃ p' etaṃ daharāyo, añño¹⁷ rājā bhavissati, taṃ etaṃ gamissanti ti.

Amaccā¹⁸ B-assa paṭivacanam dātuṃ asakkontā¹⁹ tassa
mātu santikam gantvā tam attham ārocesuṃ. Sā turitaturitā

¹ Cc -ttaṃ-, Bc -tte- ² Cc añña. omitting ca. ³ Bc adds ahaṃ. ⁴ Bc
pappajita-. ⁵ Cc paṭisaje ca, Bc paṭisaje ⁶ Bc rocahaṃ. ⁷ Bc visāṭṭappatto.

⁸ Cc -, Bc avuḍḍhi. ⁹ Bc sunissitatetaṃ. ¹⁰ Cc vā-. ¹¹ Bc -riyā. ¹² Bc -titi.
¹³ Bc nayuttā. ¹⁴ Bc cassa. ¹⁵ Bc payaṭṭhayaṇaṃ. ¹⁶ Bc tena ahaṃ. ¹⁷ Cc Bc
-e. ¹⁸ Bc -ccādayo. ¹⁹ all three MSS. -to.

āgantvā „saccaṃ kira tvaṃ tāta pabbajitukāmo“ ti vatvā dve
gāthā¹ abhāsi:

4. Dulladdham me āsi²

Sutasoma yassa te ahaṃ³ mātā

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 194.

5

5. Dulladdham me āsi⁴

Sutasoma yaṃ taṃ ahaṃ vijāyissam

yaṃ me vilapantiyā

anapekho pabbajasi deva. 195.

10

Tattha dulladdhan ti yaṃ etaṃ mayā⁵ labhantiyā puttāṃ jammaṃ
laddhan ti dulladdhaṃ, yaṃ me ti yena kāraṇena mayi nānappakāraṃ⁶ vila-
pantiyā tvaṃ pabbajitum icchasi tena kāraṇena tādissassa puttassa labhanaṃ
mama⁷ dulladdhaṃ nāma.

B. evaṃ paridevamānāya pi mātara⁸ saddhiṃ kiñci na 15
kathesi. Sā roditvā sayam eva ekamantaṃ ahosi. Ath' assa
pitu ārocesuṃ. So āgantvā⁹ ekaṃ tāva g. ā.:

6. Ko nāṃ' eso dhammo

Sutasoma kā¹⁰ nāma pabbajjā

yaṃ no amhe jiṇṇe¹¹

20

anapekho pabbajasi devā 'ti. 196.

Tattha yaṃ no amhe ti yaṃ tvaṃ amhakaṃ putto samāno amhe¹²
jiṇṇe paṭijaggitabbakāle apatiṭṭhagatvā papāte silaṃ¹³ pavattento viya chaḍḍetvā
anapekho pabbajasi, tena taṃ vadāmi: ko nāṃ' eso tava dhammo ti adhippāyo.

Taṃ sutvā M. tuṇhī ahosi. Atha naṃ pitā „tāta Suta- 25
soma sace pi te mātāpitūsineho¹⁴ n' atthi puttadhītarō te bahū
taruṇā, ne¹⁵ tayā vinā vattitum na sakkhissanti, tesāṃ vuddhip-
pattakāle¹⁶ pabbajissasīti“ sattamaṃ g. ā.:

¹ Bā -āyo. ² Cā Bā asi. ³ Bā homaṃ. ⁴ Bā asi, Cā ādī. ⁵ Cā adds taṃ
etaṃ. ⁶ Bā -raṇaṃ. ⁷ Bā omits mama. ⁸ Cā -rāya. ⁹ Bā ga-. ¹⁰ Bā adds
ca. ¹¹ Cā -o. ¹² Cā add hi. ¹³ all three MSS. si-. ¹⁴ Bā -tūsu si-. ¹⁵
Bā omits ne. ¹⁶ Bā vuḍhi.

7. Puttāpi tuyhaṃ bahavo
dahaṛā appattayobbanā,
mañjū te¹ taṃ apassantā
maññe dukkhaṃ nigacchantīti². 197.

5 Tettha mañjū ti madhuravacanā nigacchantīti nigacchissanti kāyika-
cetasikaḍḍukhaṃ paṭilabhisantīti maññāmi.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

8. Puttehi ca me etehi
daharehi appattayobbanehi
10 mañjūhi sabbehi pi tumhehi
ciram pi katvā vinābhāvo³ ti. 198.

Tattha sabbehi pi tumhehīti tēta na kevalaṃ⁴ puttehi⁵ eva atha kho
tumhehi pi⁶ sabbasaṃkhārehi ciram pi katvā⁷ dīgham addhānaṃ thatvāpi vinā-
bhāvo⁸ va niyato, sakalasmin pi⁹ lokasannivāse ekasaṃkhāro pi nicco nāma
15 n' atthīti.

Evam M. pitu dh.⁹ kathesi. So tassa dhammakathaṃ¹⁰
suvā tuṇhī ahosi. Ath' assa sattasatānaṃ bhariyānaṃ āroca-
yimsu, tā pāsādā oruyha tassa santikam āgantvā gopphakesu¹¹
gahetvā paridevamānā

- 20 9. Chinnam nu tuyhaṃ hadayaṃ
ādu karunā ca n' atthi amhesu
yaṃ no pi¹² kandantiyo
anapekho pabbajasi devā¹³ ti g. ā. 199.

Tass' attho: sāmi Sutasoma amhe hi¹⁴ vidhavā katvā gacchantassa appa-
25 mattakassa pi sinehassa abhāvena chinnam nu tava amhesu hadayaṃ udāhu
karunāya abhāvena kāruṇānaṃ vā n' atthi yaṃ no evam kandantiyo¹⁵ pahāya
pabbajasīti

M. tāsāṃ pādamūle pavattetvā paridevamānānaṃ taṃ¹⁶
paridevaṃ¹⁶ sutvā anantaraṃ g. ā.:

¹ Cks add pi. ² Cks dukkhānigacch-. ³ Bds thatvā vināsaḥbhāvo. ⁴ Cks
-lañca. ⁵ Bds add aññehi pi. ⁶ Bd omits cirampi katvā. ⁷ Bd vināsa-. ⁸
Cks add hīve. ⁹ Bds dhammakathasīti. ¹⁰ Bd omits dhamma. ¹¹ all three
MSS. goppa-. ¹² Cs Bd vi. ¹³ Bd omits hi. ¹⁴ Bd vik-. ¹⁵ Bd omits taṃ.
¹⁶ Bd -vasaddam.

10. Na ca mayhaṃ chinnaṃ hadayaṃ
atthi karuṇāpi mayhaṃ tumhesu,
saggaṇ ca patthayaṇo¹
tena-m-ahaṃ² pabbajissāmīti. 200.

Tattha saggaṇcā 'ti ahaṃ saggaṇ ca patthayaṇo³ yasmā cāyaṃ⁴ pab-
bajjā nāma Buddhādihi vaṇṇitā tasmā pabbajjissāmi tumhe mā cintayitthā 'ti
tā assāsesi.

Ath' assa aggamahesiyā ārocesuṃ, sā garubbhārā pari-
pūṇṇagabbhāpi samānā āgantvā M-am vanditvā ekamante
ṭhitā tisso gāthā⁵ abbāsi: 10

11. Dulladdham me āsi⁶
Sutasoma yassa⁷ te ahaṃ bhariyā
yam me vilapantiyā
anapekho pabbajasi deva. 201.

12. Dulladdham me āsi⁶ 15
Sutasoma yassa te ahaṃ bhariyā
yam maṃ kucchimatim̐ santiṃ⁸
anapekho pabbajasi deva. 202.

13. Paripakko me gabbho
kucchigato, yāva naṃ vijāyāmi 20
māhaṃ ekā vidhavā
pacchā dukkhāni addakkhin ti. 203.

Tattha yaṃ me ti yasmā mama vilapantiyā tvam anapekho pabbajasi
tasmā yaṃ mayā tava santikā aggamahesiṭṭhānaṃ laddhaṃ taṃ dulladdhaṃ me
dutiya-gāthāya⁹ yasmā maṃ tvam kucchimatim̐ santiṃ¹⁰ pahāya anapekko pabba- 25
jasi tasmā yaṃ mayā tava bhariyattaṃ taṃ dulladdham me ti attho, yāva naṃ
ti yāva ahaṃ¹¹ taṃ gabbhaṃ vijāyāmi tava adbhavasehīti.

Tato M. gātham āha:

14. Paripakko te gabbho
kucchigato, iṃgha naṃ vijāyassu 30

¹ Bā paṭhayamāno. ² O' tena mayhaṃ, Bā tena ahaṃ. ³ Bā paṭhayanto. ⁴
Bā yaṃ. ⁵ Bā -āyo. ⁶ Bā asi. ⁷ Ck sassa, Bā passa. ⁸ Bā me kucchipaṭi-
sandhi. ⁹ so Ck'; Bā -kathāya? ¹⁰ Bā kucchipaṭisaudhi. ¹¹ Bā yāvahan.

puttaṃ anomavaṇṇaṃ,
taṃ hitvā pabbajissāmīti. 204.

Tattha puttaṃ ti bhadde tava gabbho paripakko ti jānāmi, tvaṃ pana
vijāyanānaṃ puttaṃ vijāyissasi na dhītaraṃ, sā tvaṃ sotthinaṃ vijāyassu puttaṃ,
5 ahaṃ pana saddhiṃ taya taṃ puttaṃ hitvā pabbajissāmi yevā 'ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonti
„ito dāni patthāya deva amhākaṃ siri nāma n' atthhīti“ ubhohi
hatthehi hadayaṃ dhārayamānā¹ assūni puñjantī mahasaddena
paridevi. Atha naṃ samassāsento M.:

10 15. Mā tvaṃ Candē rudi²
mā soci vanatimiramattakkhi, (IV ²²⁵/₂₄)
āroha³ ca pāsādaṃ,
anapekko ahaṃ gamissāmīti g. ā. 205.

Tattha mā tvaṃ Candē rudīti⁴ bhadde Candā devī tvaṃ mā rodi
15 mā soci, vanatimiramattakkhīti⁵ girikaṇṇikasamānanette⁶, Pāliyaṃ pana
kovilāratambakkhīti likhitaṃ, tassa⁷ kovilārapupphaṃ⁸ viya tambanette ti attho.

Sā tassa vacanaṃ sutvā ṭhātuṃ asakkonti pāsādaṃ āruhya
rodamānā nisīdi. Atha naṃ B-assa jeṭṭhaputto disvā „kin
nu kho me mātā rodanti nisinnā“ 'ti taṃ pucchanto:

20 16. Ko taṃ amma kopesi,
kim rodasi pekkhasi⁹ ca maṃ bālhaṃ,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ
ñātīnaṃ udikkhamānānaṃ ti g. ā. 206.

Tattha kopesīti amma ko nāma taṃ kopesi, ko te appiyaṃ akāsi,
25 pekkhasi¹⁰ cū 'ti maṃ bālhaṃ pekkhanti¹¹ kimkāraṇaṃ rodasīti adhippāyo,
ghātemi kaṃ avajjhaṃ¹² ti aghātetabbhaṃ pi kaṃ attano ñātīnaṃ udikkha-
mānānaṃ¹³ nēva akkhāhi me ti pucchati

Tato devī gātham āha:

17. Na hi so sakkā hantuṃ
30 jīvītāvī yo¹⁴ maṃ [tātā¹⁵] kopesi,

¹ Bā vāra-. ² Cks rucci. ³ Cks -hañ, Bā -hiṃ. ⁴ Cks ruccīti. ⁵ Cks -netta,
Bā -ṇṇakapuppassa-. ⁶ Bā -rarattakkhīti. ⁷ so Cks; Bā -ā. ⁸ Cks -ā. ⁹
Ck -siṃ, Cā -si. ¹⁰ Bā -taṃ. ¹¹ Bā taṃ avajjhaṃ ghātemi. ¹² Cks ude-.
¹³ Cks so. ¹⁴ Bā tūta.

pitā te mañ tāta avaca:

anapekkho ahañ gamissāmīti. 207.

Tattha vijitāvīti tāta yo mañ imissā paṭhaviyā vijitāvī kopesi appiya-samudācārena me hadaye kopāñ ca sokañ ca pavesesi so tayā hantuñ na sakkē, mañ hi tāta tava pitā ahañ rajjasiriñ ca tañ ca pahāya araṇṇaṃ pavisitvā 5 pabbajissāmīti avaca, idaṃ me rodanakāraṇaṃ ti.

So tassā vacanaṃ sutvā va¹ „amma, kin nāma tvaṃ kathesi, nanu evaṃ sante mayaṃ anāthā² bhavissāmā“³ 'ti paridevanto

18. Yo 'hañ pubbe niyyāmi

10

uyyānaṃ mattakuñjare⁴ ca yodhemi

Sutasome pabbajite

kathaṃ nu dāni karissāmīti g. ā. 208.

Tass' attho: yo ahañ pubbe caturājaññayuttam⁴ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ rathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gacchāmi mattakuñjare yodhemi aññehi ca 15 assakīlādīhi kilāmi sv-āhañ idāni Sutasome pabbajite kathaṃ karissāmīti.

Atth' assa kaniṭṭhabhātā sattavassiko te ubho pi⁵ rodante disvā mātaraṃ upasaṃkamitvā „amme⁶ kimkāraṇā⁷ rodathā“ 'ti pucchitvā tam atthaṃ sutvā „tena hi mā rodatha, ahañ tāt' assa⁸ pabbajituṃ na dassāmīti“ ubho pi te assāsetvā 20 dhātiyā saddhiṃ pāsādā oruyha pitu santikaṃ gantvā „tāta tvaṃ kira amhe akāmake pahāya 'pabbajāmīti' vadasi, ahañ te pabbajituṃ na dassāmīti“ pitaraṃ gīvāya daḷhaṃ gahetvā

19. Mātuc ca⁹ me rudatyā¹⁰

jeṭṭhassa ca bhātuno akāmassa

25

hatthe pi te gahessaṃ,

na hi gañchisi¹¹ no akāmānaṃ ti g. ā. 209.

M. cintesi: „ayaṃ me paripanthakaro ti, kena nu kho naṃ upāyena paṭikkamāpeyyaṃ“ ti, tato dhātiṃ oloketvā „amma dhāti hand' imaṃ maṇikkhandhapilandhanaṃ¹² tav' eso 30

¹ Ck ca, Bđ omits va. ² Bđ adds nāma. ³ Cks omit matta ⁴ Cks -ā, Bds catuāñ-. ⁵ Cks mi. ⁶ Cs -a, Bđ amhe. ⁷ Bds add tumhe. ⁸ Bđ tāpassa, Bs tāvassa ⁹ Bđ -tuñca. ¹⁰ Ck rudantiyā, Bđ rudatyāsi. ¹¹ Bđ gacchasi, Cks gañjisi. ¹² Cks -aṃpil-.

hoti¹, puttāṃ apanehi, mā me antarāyaṃ karitī² sayāṃ puttāṃ
hatthe gahetvā apānetuṃ asakkonto tassā lañcaṃ paṭṭijānitvā

10. Uṭṭhehi tvaṃ dhāti,

imaṃ kumāraṃ ramehi aññattha,

5 mā me paripantham akā

saggaṃ mama patthayānassā 'ti g. ā. 210.

Tattha imaṃ kumāraṃ ti amma dhāti tvaṃ uṭṭhehi, imaṃ kumāraṃ
apānetvā āgantvā imaṃ mañiṃ gahetvā aññattha naṃ abhiramehi.

Sā lañcaṃ labhitvā³ kumāraṃ saññāpetvā ādāya aññattha
10 gantvā paridevamānā

11. Yan nūn' imaṃ jaheyyaṃ⁴

pabhaṃkaraṃ, ko nu me n' attho⁵,

Sutasome pabbajite

kin nu me naṃ karissāmīti g. ā. 211.

15 'Tass' attho: yan nūna ahaṃ imaṃ lañcatthāya gahiṃ taṃ pabhaṃkaraṃ
suppabhāsaṃ mañiṃ jaheyyaṃ⁶, ko nu mayhaṃ Sutasomanarinde⁷ pabbajite
iminā attho, kin nu me taṃ⁸ karissāmi⁹, ahaṃ tasmīṃ pabbajite imaṃ¹⁰
labhissāmi, labhanti pi ca kin nu etaṃ karissāmi, passatha me kamman ti.

Tato mahāsenagutto cintesi: „ayaṃ rājā 'gehe me dhanāṃ'
20 mandan' ti saññaṃ karoti maññe, bahubhāvam assa¹⁰ kathessā-
mīti¹¹“ so uṭṭhāya vanditvā

22. Koso ca tuyhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṇ ca tuyhaṃ paripūraṃ¹¹,

paṭhavī ca tuyhaṃ vijitā¹²,

25 ramassu mā pabbaja¹³ devā 'ti g. ā. 212.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

23. Koso mayhaṃ vipulo,

koṭṭhāgāraṇ ca mayhaṃ paripūraṃ,

paṭhavī ca mayhaṃ vijitā,

30 naṃ¹⁴ hitvā pabbajissāmīti. 213.

¹ B^d -tu. ² B^d gahetvā. ³ B^d dadeyyaṃ. ⁴ so C^k for me ten' attho? B^d
me iminā attho, B^s -iminattho. ⁵ B^d -me-. ⁶ C^s naṃ, B^d na. ⁷ B^d -miti.
⁸ C^k add na. ⁹ B^d vana? C^s danaṃ. ¹⁰ B^d bahutāpassa. ¹¹ C^k add saṃ.
¹² C^k -ta, B^d -tavi. ¹³ B^d -ji. ¹⁴ C^s B^d taṃ.

Taṃ sutvā tasmim̐ apagate Kulavaddhanasetṭhi nāma
utthāya vanditvā g. ā.

24. Mayham pi dhanam̐ pahūtam̐
saṃkhātum̐ no pi deva sakkomi,
tan te dadāmi sabbam̐¹, 5
ramassu mā pabbaja⁴ devā 'ti. 214.

Taṃ sutvā M. gātham āha:

25. Jānāmi dhanam̐ pahūtam̐
Kulavaddhana pūjito tayā c' asu.,
saggañ ca patthayāno 10
tena aham̐³ pabbajissāmīti. 215.

Taṃ sutva Kulavaddhane apagate⁴ Somadattam̐ nāma
kaniṭṭhabhātaram̐ āmantetvā „tāta aham̐ pañjaraparikkhitto⁵
vanakukkūṭo viya ukkaṇṭhito, maṃ gharāvāse arati⁶ abhi-
bhavati, ajj' eva pabbajissāmi⁷, tvaṃ imaṃ r. paṭipajjā“ 'ti⁸ 15
r. niyyādentō

26. Ukkaṇṭhito smi bālham̐,
arati maṃ Somadatta āvisati⁹,
bahukāpi¹⁰ antarāyā¹¹,
ajj' ev' aham̐¹² pabbajissāmīti g. ā. 216. 20

Taṃ sutvā so pi pabbajitukāmo taṃ¹³ dipento itaram̐ g. ā.

27. Idañ ca tuyham̐ rucitam̐
Sutasoma ajj' evā dāni tvaṃ¹⁴ pabbaja¹⁵,
aham̐ pi pabbajissāmi,
na ussahe tayā vinā aham̐ ṭhātun¹⁶ ti. 217. 25

Atha naṃ so paṭikkhipitvā upaḍḍhag. ā.

- 28¹⁷. Na hi sakkā pabbajitum̐,
nagare na hi paccati janapade vā¹⁷ ti. 218.

¹ Bđ -mpi. ² Bđ -ji. ³ Cks mayham̐. ⁴ Bđ adds mahāsatto. ⁵ Bds -pak-
khitto. ⁶ Bđ anabhirati. ⁷ Cks -mīti. ⁸ Bđ paṭiccādihi. ⁹ Bđ āgissati, B* vis-
sati. ¹⁰ Bds add me. ¹¹ Cks -ya. ¹² Bds āham̐. ¹³ Cks -kāmaṃ. ¹⁴ Cks
omit tvaṃ. ¹⁵ Cks pabbajjaṃ, Bds pabbajja. ¹⁶ Bđ kātun. ¹⁷ Bds cā.

Tattha na hi paecatīti idaṃ n' eva tāva¹ ma'na pabbajjādhīppāyaṃ
 sutva va imasmiṃ dasayojanike² Sudassananagare ca sakalajanapade ca na
 parcati, kori uddhane aggim na jāleti³, amhesu pana dvīsu pabbajitesu anāthā
 ca ratthavāsino bhavissanti, tasmā na hi sakkā tayā pabbajitum, aham eva
 5 pabbajissāmi.

Taṃ sutvā mahājano M-assa pādamūle pavatṭitvā⁴ pari-
 devanto

25^b. Sutasome pabbajite

kathaṃ nu dāni karissāmā 'ti āha. 218.

10 Tato M. „alaṃ, mā socittha, ahaṃ ciram pi ṭhatvā tum-
 hehi vinā bhavissāmi, uppannasamkhāro hi nicco nāma n'
 atthīti“ mahājanassa dh. desento⁵

30. Upanīyat' idaṃ maññe (IV ²⁴⁴/₉)

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāramhi⁶,

15 evaṃ suparittake jīvite

na-ppamajjitukālo⁷. 219.

30. Upanīyat' idaṃ maññe

parittaṃ udakaṃ va caṃgavāramhi⁶,

evaṃ suparittake jīvite

20 atha bālā pamajjanti. 220.

31. Te vaḍḍhayanti⁸ nirayaṃ

tiracchānayoniṃ ca pettivisayaṃ ca,

taṇhābandhanabaddhā⁹

vaḍḍhenti asurakāyaṃ ti āha. 221.

25 Tattha upanīyatidaṃ maññe ti tāta idaṃ jīvitam upanīyatīti ahaṃ
 maññāmi, aññesu suttesu upasamharauattho upanayanattho¹⁰ idha pana pari-
 yādānattho, tasmā yathā parittaṃ udakaṃ rajakānaṃ khāracāṅgavāre¹¹ pak-
 khittāni siḥhaṃ pariyādiyati tathā jīvitam pi, evaṃ suparittake jīvite taṃ
 parittakaṃ āyusamkhāraṃ gahetvā vicarantānaṃ sattānaṃ na puññakiriya-
 30 pamajjitum¹² kālo, appamādo va¹³ kātuṃ vaṭṭatīti ayam ettha attho, atha
 bālā pamajjantīti ajarāmarā viya hutvā gūthakalale sūkarā viya kāmapiṇke

¹ so B^d; C^k idam nevatava. ² B^d dvādasa-. ³ B^d jālehi, C^k jaleti. ⁴ B^d
 pavatettvā. ⁵ B^d kathamto. ⁶ B^d caṃka-. ⁷ B^d na ca papajjitu-. ⁸ B^d
 vaḍḍhanti. ⁹ B^d taṇhāyabandhanam-. ¹⁰ B^d -niyya-. ¹¹ B^d -caṃka-. ¹² B^d
 papajji-. ¹³ B^d ca.

nimujjantā¹ pamajjanti, asurakāyaṇ ti² kālakañjakaasurayoniṇ ca³ vaḍḍhen-
tīti⁴ attho.

Evam M. mahājanassa dh. desetvā Pupphakaṃ nāma
pāsādaṃ āruya sattamāya bhūmiyā ṭhito khaggena cūlaṃ
chinditvā „ahaṃ tumhākaṃ kiñci na homi, attano rājānaṃ 5
gaṇhathā“⁵ ti saveṭhanacūlaṃ mahājanassa antare khipi. Taṃ
gahetvā mahājano bhūmiyaṃ pavatṭento⁶ vippavatṭento⁷ pari-
devi, tasmiṃ ṭhāne mahantaṃ rajaggaṃ utṭhaḥi, paṭikkamitvā
ṭhitajano taṃ oloketvā „rañṇā“⁸ cūlaṃ chinditvā saveṭhanacūlā⁹
mahājanantare khittā bhavissati, tenāyaṃ pāsādassa avidūre 10
rajavatṭi uggatā“ ti paridevanto

32. Ūhañṇate rajaggaṃ

avidūre Pupphakamhi⁸ pāsāde,

mañṇe no kesā¹⁰ chiṇṇā

yasassino dhammarājassa¹¹ ti g. ā. 222.

15

Tattha ūhañṇate ti utṭhahati, rajaggaṇ ti rajakkhandho, avidūre
ti ito amhākaṃ ṭhitatṭhānato avidūre, Pupphakamhīti Pupphakapāsādassa
samīpe, mañṇe no ti amhākaṃ dhammarājassa kesā chiṇṇā bhavissantīti
mañṇe.

M. pi paricāraṇaṃ¹¹ pesetvā pabbajitaparikkhāre āharā- 20
petvā kappakena kesamassuṃ oharāpeivā alaṃkāraṃ sayana-
pitṭhe pātetvā rattapaṭṭānaṃ¹² dasāni chinditvā tāni kāsāyāni
nivāsetvā mattikāpattaṃ¹³ vāmamsakūṭe¹⁴ laggetvā kattara-
daṇḍaṃ ādāya mahātale aparāparaṃ caṃkamitvā pāsādā ota-
ritvā antaravithiṃ paṭipajji, gacchantāṃ pana taṃ¹⁵ na koci 25
sañjāni. Ath' assa sattaṣaṭṭhi khattiyakañṇā pāsādaṃ abhirū-
hitvā taṃ adisvā ābharaṇabhaṇḍaṃ eva disvā otaritvā avase-
sānaṃ soḷasasahassānaṃ itthiṇaṃ santikaṃ gantvā „tumhā-
kaṃ piyasāmiko Sutasomo mahissaro pabbajito“ ti mahā-
saddena paridevamānā¹⁶ bahi nikkhamimsu. Tasmiṃ khaṇe 30

¹ Bā adds viya. ² Cks omit asu-. ³ Bā -kañcika-. ⁴ Cks vaḍḍhanti-, Bā
vadhanti-. ⁵ Bā -tt-. ⁶ Bā omits vi-. ⁷ Bā -o-. ⁸ Bā -nā-. ⁹ Bā adds ca.
¹⁰ Cks -e. ¹¹ Bā -ikaṃ. ¹² Ck -ṭṭha, Bā -paṭā-. ¹³ Bā -ka-. ¹⁴ Bā vāma-
amsa-. ¹⁵ Bā omits taṃ. ¹⁶ Bā adds va.

mahājano tassa pabbajitabhāvaṃ aññāsi, saḥalanagaraṃ saṃ-
 khubhitvā „rājā kira no pabbajito“ ti¹ rājadvāre sannipati,
 mahājano „rājā idha bhavissati, ettha bhavissatīti“ pāsādā-
 dīni² paribhogatṭhānāni gantvā rājānaṃ adisvā

- 5 33. Ayam assa pāsādo
 sovaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 223.
- 10 34. Ayam assa pāsādo
 sovaṇṇo³ pupphamalyavītikiṇṇo
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo nātisaṃghena. 224.
- 15 35. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 225.
- 20 36. Idam assa kūtāgāraṃ
 sovaṇṇaṃ pupphamalyavītikiṇṇaṃ
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo nātisaṃghena. 226.
- 25 37. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālīkā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo itthāgārehi. 227.
- 30 38. Ayam assa asokavanikā
 supupphitā sabbakālīkā rammā
 yamhi-m-anuvicari rājā
 parikiṇṇo nātisaṃghena. 228.
- 35 39. Idam assa uyyānaṃ
 supupphitaṃ sabbakālīkaṃ rammaṃ

¹ B^d adds tadā. ² C^k -e, B^d -a. ³ C^s -e, B^d -a.

- yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 229.
40. Idam assa uyyānaṃ
supphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvicari rājā 5
parikiṇṇo ñātisaṃghena. 230.
41. Idam assa kaṇikāravanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvicari rājā 10
parikiṇṇo itthāgārehi. 231.
42. Idam assa kaṇikāravanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo ñātisaṃghena. 232. 15
43. Idam assa pāṭalivanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 233. 20
44. Idam assa pāṭalivanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo ñātisaṃghena. 234. 25
45. Idam assa ambavanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo itthāgārehi. 235. 30
46. Idam assa ambavanaṃ
supupphitaṃ sabbakālikaṃ rammaṃ
yamhi-m-anuvicari rājā
parikiṇṇo ñātisaṃghena. 236.
47. Ayam assa pokkharāṇi
sañchannā aṇḍajehi vītikiṇṇā

natṭhānaṃ laddhum¹ vaṭṭati, samāgamo mahā bhavissati,
 gaccha Himavantapadese Gaṅgārīre tiṃsayojanāyāmaṃ pañca-
 yojanavithataṃ assamapadaṃ māpehīti² pesesi, so tathā
 katvā tasmim assamapade pabbajitaparikkhāre paṭiyādetvā
 ekapadikamaggaṃ nīharitvā devalokaṃ eva gato. M. tena³
 maggena⁴ taṃ assamaṃ⁵ pavisitvā paṭhamaṃ sayamaṃ pabha-
 jitvā pacchā sese pabbājesi, aparabhāge bahū pabbajimsu,
 tiṃsayojanikaṭṭhānaṃ⁶ paripūri. Vissakammena⁷ paṇ' assa
 assamaṃ māpitanīyāmo ca bahunnaṃ pabbajitanīyāmo ca
 B-assa assamapadaṃ saṃvidahananīyāmo⁸ ca Hatthipāla-
 jātake āgatanāyena⁹ eva veditabbo. Tattha M. yassa yass'
 eva kāmavitakkādinnicchāvitakko uppajjati taṃ taṃ ākāseṇa
 upasaṃkamitvā ākāse pallaṃkena nisīditvā ovaḍanto¹⁰ gātha-
 dvayaṃ abhāsi:

50. Māssu¹ pubbe ratikīlītāni 15
 hasitāni anussaritto²,
 mā vo kāmā haniṃsu
 rammaṃ hi Sudassanaṃ nagaraṃ. 240.
51. Mettaṇ ca cittaṇ ca bhāvētha
 appamāṇaṃ divā ca ratto ca, 20
 atha gañchittha¹⁰ devaṃ puraṃ
 āvāsaṃ puñṇakammānaṃ¹¹ ti. 241.

Tattha ratikīlītānīti kāmaraṭṭiyo ca kāyavācākīlāvasena¹² pavatta-
 kilītāni ca, mā vo kāmā haniṃsū 'ti mā tumhe vatthukāmakilēsakāmā
 haniṃsu, rammaṃ hīti Sudassananagaraṃ nāma ramaṇīyaṃ. taṃ mā anussa-
 rittha, mettaṇ ti idaṃ desanāmatam eva, so pana cattāro pi brahmavibhāre
 ācikkhi, appamāṇaṇ ti appamāṇasattāraṃmanāṃ, gacchitthā 'ti gamissa-
 tha¹³, devapuraṇ ti Brahmaḷokaṃ

¹ Bā adds ca. ² Bā adds gamitvā. ³ Bā -mapadaṃ. ⁴ Bā -kaṃ thā-, Ck
 -kaṭhā-. ⁵ Bā visu-. ⁶ Bā -dahita-. ⁷ Bā ovāde-. ⁸ Bā māsu. ⁹ Bā
 -ittha. ¹⁰ Ck gañji-, Bā gacchi-. ¹¹ Bā -mīnaṃ. ¹² Bā -khiḍā-. ¹³
 Ck* -issati.

So pi isigaṇo tassa ovāde ṭhatvā Braḥmaloka-parāyaṇo
aṇosīti sabbaṃ Hatthipālaajātakanāyena' eva kathetabbaṃ.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahānekkham-
maṃ nikkhami yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā mātāpitāro mahārāja-
5 kulāni ahesuṃ. Candā Rāhulamātā, jeṭṭhaputto Sāriputto, kaniṭṭha-
putto Rāhulo, dhātī Khujjuttarā, Kulavaddhanaseṭṭhi Kassapo, mahā-
senagutto Moggallāno, Somadattakumāro Ānando, Sutasomārājā aham
evā“ 'ti. Cullasutasomajātakam. Cattālisaniṭṭapāṭavaggaṇā
niṭṭhitā.

XVIII. PANNĀSANIPĀTA.

1. Naḷinikājātaka.

Uḍḍayhate janapado ti. Idam S. J. v. purāṇadutiya-
palobhanam ā. k., kathento ca tam bhikkhum „kena ukkaṇṭhā-
pito sīti“ pucchitvā „purāṇadutiya-kāyā“ 'ti vutte „esā kho bhikkhu tava 5
anattakārikā, pubbe tvaṃ etaṃ nissāya jhānā parihāyitvā mahāvi-
nāsam patto“ ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. udicca brāhmaṇa mahāsālakule nib-
battitvā vayappatto uggahitasippo isipabbajjam pabbajitvā
jhānābhiññam¹ nibbattetvā Himavantapadese vāsam kappesi. 10
Alambusājātake vuttanayen' eva tam paṭicca ekā migā gab-
bham paṭilabbhitvā puttam vijāyi, Isisiṅgo t' ev' assa nāmam
ahosi. Atha nam pitā vayappattam pabbājetvā kaṣiṇapari-
kamman² uggahāpesi. So nacirass' eva jhānābhiññam nib-
battetvā³ Himavantapadese⁴ jhānasukhena kiṇi⁵, ghoratapo 15
parimāritiṇḍriyo ahosi, tassa sīlatejena Sakkabhavanam kampi.
Sakko āvajjanto tam kāraṇam ñatvā „upāyen' assa sīlam
bhindissāmīti“ tīṇi samvaccharāni sakala-Kāsiṇatthe vutthim
vāresi, rattham aggidaḍḍham viya ahosi, sasse asampajjamāne
dubbhikkhapīḷitā manussā sannipatitvā rājaṅgaṇe upakkosimsu. 20
Atha ne rājā vātapāne tthito „kim etan“ ti pucchi. „Mahārāja

¹ B^d -ā. ² B^d adds vatvā. ³ B^d -ā uppādetvā. ⁴ B^d omits hi. ⁵ B^d adds so.

tīṇi saṁvaccharāṇi devassa avassantassa sakalaratṭham¹ uḍ-
 dayhati, manussā dukkhitā, devaṁ² vassāpehi devā³ 'ti. Rājā
 silaṁ samādiyitvā uposathaṁ upavasanto vassāpetuṁ nāsakkhi.
 Tasmim kāle Sakko adḍharattasamaye tassa sirigabbhaṁ pavi-
 5 sitvā ekobhāsaṁ katvā vehāsaṁ atṭhāsi. Rājā taṁ disvā „ko
 si tvaṁ“ ti pucchi. „Sakko 'ham asmīti“. „Ken' atthenā-
 gato sīti“. „Vassati te mahārāja rajje³ devo“ ti. „Na vassa-
 tīti“. „Jānāsi pan' assa avassanakāraṇaṁ“ ti. „Na jānā-
 miti“. „Mahārāja Himavantapadese Isisiṅgo nāma tāpaso
 10 vasati ghoratapo parimāritindriyo, so nibaddhaṁ deve vassante
 kujjhितvā ākāsaṁ olokesi, tasmā devo na vassatīti“. „Idān'
 ettha kiṁ kātābbaṁ“ ti. „Tassa tape bhinne devo vassatīti“.
 „Ko pan' assa tapaṁ bhindituṁ samattho“ ti. „Dhītā te
 mahārāja Naḷinikā⁴ samatthā, taṁ pakkositvā⁵ 'asukatṭhānaṁ
 15 nāma gantvā tāpasassa tapaṁ bhindā' ti pesehīti“. Evaṁ so
 rājānaṁ anusāsितvā sakatṭhānaṁ eva agamāsi. Rājā puna-
 divase amaccehi saddhiṁ mantetvā dhītaraṁ pakkosāpetvā
 paṭhamam g. ā.:

1. Uḍdayhate janapado ratṭhaṇ cāpi vinassati,
 20 ehi Naḷinike gaccha, taṁ me brāhmaṇam ānayā 'ti. 1.

Tattha tamme ti taṁ mama anattakāritū brāhmaṇam attano vasaṁ
 ānehi, kilesarativasen' assa silaṁ bhindā 'ti.

Taṁ sutvā sā dutiyaṁ g. ā.:

2. Nāhaṁ dukkhakkhamā rāja, nāhaṁ addhānakovidā,
 25 kathaṁ ahaṁ gamissāmi vanaṁ kuṇjarasevitaṁ ti. 2.

Tattha dukkhakkhamā ti ahaṁ mahārāja dukkhassa khamā na homi,
 addhānaṁ pi na jānāmi, sāhaṁ kathaṁ gamissāmīti.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

3. Phītaṁ janapadaṁ gantvā hatthinā ca rathena ca
 30 dārusaṁghāṭayānena evaṁ gaccha Naḷiniye. 3.

¹ Bā adds pi. ² Bā vassam. ³ Bā rathe. ⁴ Bā milikā. ⁵ Bā pakkosāpetvā.

4. Hatthī assarathā patti — gacch' evādāya khattiye
tav' eva¹ vaṇṇarūpena vasaṁ taṁ ānayissasīti. 4.

Tattha dārusaṁghāṭayānenā 'ti amma Naḷinike tvaṁ padasā na gamissasī, phītaṁ pana subhikkhaṁ khemaṁ attano janapadaṁ hatthivāhanehi² gantvā tatoparam pi ajjhokāse paṭicchannena vaybhādina udakatṭhāne nāvāsaṁ- 5
ghāṭena³ dārusaṁghāṭayānenā gaccha, vaṇṇarūpenā 'ti evaṁ akilamamānā⁴ gantvā tava⁵ vannena c' eva rūpasampadāya ca taṁ⁶ brāhmaṇaṁ attano vasaṁ ānayissasīti.

Evaṁ so dhītārā saddhiṁ akathetabbam pi ratṭhapari-
pālanam nissāya kathesi. Sāpi „sādhū“ 'ti sampaṭicchhi. Ath' 10
assā sabbam dātabbayuttakam datvā amaccehi saddhiṁ uyyo-
jesi. Amaccā paccantaṁ gantvā tattha khandhāvāraṁ nivā-
setvā rājadhītaram ukkhipāpetvā vanacarakadesitena maggena
Himavantaṁ pavisitvā pubbaṇhasamaye tassa assamasamīpaṁ⁷
pāpuṇimsu. Tasmim khaṇe Bo. puttaṁ assamapade nivattetvā 15
sayam phalāphalattāya araṇṇam pavittṭho hoti. Vanacarakā
sayam assamaṁ āgantvā tassa pana dassanaṭṭhāne ṭhatvā
Naḷinikāya taṁ dassetvā⁸ dve gāthā vadiṁsu:

1. Kadalidhajapaṇṇāṇo ābhūjiparivāraṇo⁹
eso padissati rammo Isisiṅgassa assamo¹⁰. 5. 20
2. Eso aggi 'ssa saṁkhāto, eso dhūmo padissati,
maññe no aggiṁ hāpeti Isisiṅgo mahiddhiko ti. 6.

Tattha kadalisaṁkhātā dhajā paṇṇānaṁ¹¹ assā 'ti kadalidhajapaṇṇāṇo,
ābhūjiparivāraṇo¹² ti bhūjapattavanaparikkhitto, saṁkhāto ti eso aggi
assa Isisiṅgassa paṇṇāna¹³ saṁkhāto paccakkhato jalati, maññe no aggiṁ ti 25
na aggiṁ hāpeti juhati¹⁴ paricaratīti¹⁵ maññe¹⁶.

Amaccāpi¹⁷ B-assa araṇṇam pavittṭhavelāyam eva assa-
mam parivāretvā ārakkham ṭhapetvā rājadhītaram isivesam

¹ Ck tadveva. ² Bd adds ca ratṭhavāhanehi ca. ³ Cks -nā. ⁴ Bd aklīmānā.
⁵ Ck tañca. ⁶ Ck tu, Cs ta. ⁷ Bd assamāpadassasa-. ⁸ Bd dassanto. ⁹
Cks -jīm-, Bd -javārito. ¹⁰ Cks -e. ¹¹ Ck -ṇā. ¹² Bd ābhūjiparivārito,
Cks ābhūjipariharāṇo. ¹³ Bd jhānena. ¹⁴ so Bd; Cks duggatīti. ¹⁵
Cks -hara-. ¹⁶ Bd -āmi. ¹⁷ Bd adds kho.

gāhāpetvā suvaṇṇacīrakam¹ nivāsanaṇṇapārupaṇṇam² katvā sab-
 bālamkārehi alamkaritvā tantubaddham³ cittabheṇḍukam⁴ gāhā-
 petvā assamapadam pavesetvā sayam bahi rakkantā aṭṭhamṇsu.
 Sā tena bheṇḍukena⁵ kilānti camkamanakoṭim⁶ otari. Tasmim
 5 khaṇe Isisiṅgo paṇṇasāladvāre paṇṇasālaphalake⁷ nisinno hoti,
 so tam āgacchantiṃ disvā bhittatasito utthāya paṇṇasālam
 pavisitvā aṭṭhāsi. Sāpi 'ssa paṇṇasāladvāram gantvā kilī yeva.

S. taṇ ca tato ca uttarim attham pakāsento tisso gāthā abhāsi:

7. Taṇ ca disvāna āyantiṃ āmuttamanikunḍalam⁸
- 10 Isisiṅgo pāvisi bhito assamam paṇṇachādanam. 7.
8. Assamassa ca sā dvāre bheṇḍuken⁹ assa kilāti
 vidamsayanti āṅgāni guyham pakāsītāni¹⁰ ca. 8.
9. Taṇ ca disvāna kilantiṃ paṇṇasālam gato jaṭi,
 assamā nikkhamitvāna idam vacanam abravīti. 9.
- 15 Tattha bheṇḍukenassā 'ti assa Isisiṅgassa assamadvāre bheṇḍukena
 kilāti, vidamsayantiṃ dassenti, guyham pakāsītāni¹¹ cā 'ti guyhaṇ ca
 rahassāṅgam pakāsītāni¹² ca pakāsītāni mukkahatthādīni, abravīti¹³ so kira
 paṇṇasālāya (thatvā cintesi: sac' āyam yakkho bhavēyya paṇṇasālam pavisitvā
 mam¹⁴ murumurāpetvā khādeyya, nāyam¹⁵ yakkho tāpaso bhavissatīti, tasmā¹⁶
- 20 nikkhamitvā pucchissāmi nan ti vatvā gātham¹⁷ āha.

10. Ambho ko nāma so rukkho yassa tēvaṃgataṃ phalaṃ,
 dūre pi khittam pacceti, na tam ohāya gacchatīti kathesi. 10.

Tattha yassa tēvaṃgataṃ ti yassa tava rukkhassa evaṃgatikam
 manoramam phalaṃ ko nāma so rukkho ti citrabheṇḍukena aditṭhapubbattā
 25 rukkhaphalen¹⁸ etena bhavitabban ti maññamāno evam pucchi.

Ath¹⁹ assa sā rukkham ācikkhanti:

11. Assamassa mama¹⁵ brahme samīpe Gandhamādane
 bahavo¹⁶ tādisā rukkhā yassa tēvaṃgataṃ phalaṃ,
 dūre pi khittam pacceti, na mam¹⁷ ohāya gacchatīti g. ā. 11.

¹ Bā - kena. ² Ck - ṇam, C - pāpuraṇam, Bā nivāsena pāruppanam. ³ Bā
 - bandham. ⁴ Bā citrage-. ⁵ Bā ge- throughout. ⁶ Bā - tiyam. ⁷ Bā pāsānapha-
⁸ Bā - līm. ⁹ Ck - kāni. ¹⁰ Bā adds pucchissāmi nanti, Bā pucchissāmi nanti
 gāthamāha. ¹¹ Ck tam. ¹² Ck nacāyam. ¹³ Bā tasmā corr. to assamā. ¹⁴
 Ck omīti pucchissāmi nanti vatvā gātham. ¹⁵ C ca mam, Ck ca, omitting mam.
¹⁶ Ck - ve. ¹⁷ Bā vanaṃ in the place of na mam.

Tattha samīpe Gandhamādanē ti Gandhamādanapabbate mama assa-
masamīpe, yassa tevaṅgatan ti yassa evaṅgatan, takāro sandhikaro¹.

Iti sā musā² abhāsi, itaro pana saddahitvā „tāpaso eso“
ti saññāya paṭisanthāraṁ karonto:

12. Etū bhavaṁ assaṁ³ imaṁ adetu, 5
pajjaṇ ca bhakkhaṇ ca paṭicca danmi,
idaṁ āsanaṁ atrabhavaṁ nisīdatu,
ito bhavaṁ mūlaphalāni bhuñjatū⁴ ti g. ā. 12.

Tattha assaṁimaṁ ti assemaṁ imaṁ bhavaṁ pavisatu, adetu⁵ ti yathā-
saṁnihitāni āhāraṁ bhuñjatu. pajjaṇ ti pādabbhañjanaṁ. bhakkhaṇ ti 10
madhuraphalāphalaṁ, paṭicchā⁶ ti paṭiganha. idaṁ āsanaṁ ti pavitṭhakāle
evaṁ āha.

„Kin te idaṁ“ ti tassā⁷ paṇṇasālāṁ pavisitvā kaṭṭhatthare⁸
nisīdantiyā suvaṇṇacīrake dvidhāgate⁹ sarīraṁ appaṭicchannaṁ
ahosi, tāpaso mātugāmasarīrassa adiṭṭhapubbattā disvā „vaṇo 15
eso“ ti saññāya evaṁ āha:

13. Kin te idaṁ ūrunaṁ antarasmiṁ
supicchitaṁ kaṇha-r-iva-ppakāsati,
akkhāhi me pucchito etaṁ atthaṁ,
kose¹⁰ nu te uttamaṅgaṁ pavitṭhaṁ¹¹ ti. 13. 20

Tattha supicchitaṁ ti dvinnāṁ ūrūnaṁ samāgamakale¹² suphassitaṁ¹³
sippimukhasaṅṭhānaṁ¹⁴ subhalekkaṇaṁ hi¹⁵ asamaṇṇagatāya taṁ ṭhānaṁ
āvāṭadhātukaṁ hoti samannāgatāya abbhunṇataṁ¹⁶ sippipuṭamukhasaṅṭhānaṁ.
kaṇharivappakāsati¹⁷ ubhosu passesu kālakaṁ¹⁸ viya khāyati, kose¹⁹
nu te uttamaṅgaṁ pavitṭhaṁ ti tava uttamaṅgaṁ līṅgasāṅṭhānaṁ na 25
paññayati. kin nu taṁ tava sarīrasaṁkhāte kose pavitṭhaṁ ti pucchi.

Atha naṁ sā vañcayanti gāthadvayam āha:

14. Ahaṁ vane mūlaphalesanaṁ caraṁ
āsādayiṁ acchaṁ sughorarūpaṁ²⁰,

¹ C^k -kar-ena, C^s -karona, B^d byañjana sandhikāro. ² B^d musāvādan. ³ C^k B^d
tassa. ⁴ B^d kaṭṭhantare. ⁵ B^d -kate. ⁶ C^k -so. ⁷ C^k -tṭho. ⁸ B^d -gamana-.
⁹ B^d -phu-. ¹⁰ B^d sippipuṭamukha-. B^s sippibalamukha-. ¹¹ B^d -ne ti. ¹²
so C^k; B^d abbhantaram. ¹³ C^k -kāsiti, B^d -kāsanti. ¹⁴ C^k kālamekaṁ. ¹⁵
C^k omit su.

so maṃ patitvā sahas' ajjhapatto
panujja maṃ abbahi¹ uttamaṅgaṃ. 14.

15. Sv-āyaṃ vaṇo khajjati kaṇḍuvāyati,
sabbañ ca kālāṃ na labhāmi sātāṃ,
5 paho bhavaṃ kaṇḍum imaṃ vinetuṃ,
kurute² bhavaṃ yācito brāhmaṇatthan ti. 15.

Tattha āsādayin ti ghaṭṭesiṃ³, āgacchantāṃ disvā leḍḍunā paharin⁴ ti
attho, patitvā ti upadhāvitvā, sahasajjhapatto ti⁵ sahasā ajjhapatto
samppatto, panujjā 'ti atha maṃ pādetvā, abbahīti⁶ mukhena mama utta-
10 maṅgaṃ luñcītvā pakkāmi, tato paṭṭhāya imasmiṃ ṭhāne vaṇo jāto, svāyaṃ ti
so ayaṃ tato paṭṭhāya mayhem vaṇo khajjati c' eva kaṇḍuṃ ca karoti, tappac-
cayā cāhaṃ⁷ sabbakālāṃ kāyikacetasikasukhaṃ na labhāmi, paho⁸ ti paho⁹
samattho, brāhmaṇatthan ti bhavaṃ mayā yācito idaṃ¹⁰ brāhmaṇassa
atthaṃ karotu idam me dukkhaṃ harā¹¹ 'ti vadati.

- 15 So tassā musāvādaṃ sabhāvo ti saddahitvā „sace vo¹²
evaṃ sukhaṃ hoti karissāmīti“ taṃ padesaṃ oloketvā anan-
taraṃ g. ā.:

16. Gambhīrarūpo te vaṇo salohito
apūtika pannagandho¹³ mahā ca,
20 karomi te kiñci kasāyayogaṃ¹⁴
yathā bhavaṃ paramasukhī bhaveyya¹⁵ 'ti. 16.

Tattha salohito ti rattobhāso, apūtika ti pūtimāmsarahito, panna-
gandho¹⁶ ti thokaṃ duggandho, kasāyayogaṃ¹⁷ ti ahaṃ kecikecirukkha-
kasāye¹⁸ gahetvā tava ekaṃ kasāyayogaṃ¹⁷ karomīti.

- 25 Tato Naḷinikā gātham āha:
17. Na mantayogā na kasāyayogā
na osadhā brahmacārī kamanti,
yam te mudū tena¹⁹ vinehi kaṇḍukaṃ
yathā ahaṃ paramasukhī bhaveyyan ti. 17.

¹ Bđ -bu-. ² Bđs karutaṃ. ³ Bđ ghāte-. ⁴ Cks -ran-. ⁵ Bđ adds mamaṃ. ⁶
Cks avyāhīti, Bđs abbuhīti. ⁷ Bđ khoḥaṃ. ⁸ Cks -ū. ⁹ Bđ -o. ¹⁰ Bđ imaṃ.
¹¹ Bđ -āhi, Bs -rāpehi. ¹² Bđ te. ¹³ so Cks; Bđ vaṇṇa- corr. to vaṇa-. ¹⁴
Cks kā-. ¹⁵ Cks -yyan. ¹⁶ Bđ vaṇṇa corr. to vaṇa-. ¹⁷ Cks kā-. ¹⁸ so Cks;
Bđ kecīruk-. ¹⁹ Bđ ghaṭṭena mudukena.

Tattha kamantīti bho brahmacāri imasmīm mama vaṇe n' eva manta-
yogā na kasāvayogā na pupphaphalādini osadhāni kamanti, anekavāraṃ katehi
pi tehi etassa phāsubhāvo na bhūtapubbo, yaṃ pana te etaṃ mudu aṅgaḷetaṃ
tena ghaṭṭiyamānass' eva¹ tassa kaṇḍu na hoti, tasmāssa tena vinehi²
kaṇḍuṃ ti.

5

So „saccam esā bhaṇatīti“ sallakkhetvā „methunasam-
saggena sīlam bhijjati jhānam antaradhāyatīti“ ajānanto mātu-
gāmassa aditṭhapubbattā methunadhammassa ca ajānanabhāvena
bhesajjan ti vadantiyā tāya methunam patisevi³, tāvad ev'
assa sīlam bhijji⁴ jhānam parihāyi, so dve tayo vāre sam- 10
saggaṃ katvā kilanto hutvā nikkhamitvā saram oruyha nahātvā
paṭippassaddhadaratho āgantvā paṇṇasālāya nisīditvā puna pi
taṃ tāpaso ti maññamāno vasanaṭṭhānam pucchanto:

18. Ito nu bhoto katamena assamo,

kacci⁵ bhavam abhiramasī⁶ araṇṇe,

15

kacci⁷ te mūlaphalam pahūtam,

kacci⁸ bhavantaṃ na vihimsanti vālā ti g. ā. 18.

Tattha katamenā 'ti ito katamena disābhāgena bhoto assamo, bhavan
ti ālapanam etaṃ.

Tato Naḷinikā catasso gāthā āha:

20

17. Ito ujum uttarāyam⁹ disāyam

Khemā nadī Himavantā pabhāti,

tassā tīre assamo mayha⁹ rammo,

aho bhavam assamaṃ mayham⁹ passe. 19.

20. Ambā ca sālā tilakā ca jambuyo (IV ⁴⁶⁶/₉)

25

uddālakā pāṭaliyo ca phullā,

samantato kimpurisābhigītaṃ

aho bhavam assamaṃ mayha¹⁰ passe. 20.

21. Tālā ca mūlā ca phalā ca mēṭṭha,

vaṇṇena gandhena upetarūpaṃ

30

¹ B'd ghaṭṭay-. ² B'd tasmā vi- ³ B'd patisevati. ⁴ C's -itvā. ⁵ B'd kiñci.

⁶ B'd -misaṃ. ⁷ B'd kicci. ⁸ C's ujuttarāyam. ⁹ all three MSS. mayham.

¹⁰ C's B'd -am.

taṃ bhūmibhāgehi upetarūpaṃ
aho bhavaṃ assamaṃ mayha¹ passe. 21.

22. Phalā ca mūlā ca pahūta mettā²
vaṇṇena gandhena rasena upetā,
5 āyanti³ ca luddakā taṃ padesaṃ,
mā me tato mūlaphalaṃ ahaṃsū⁴ 'ti. 22.

Tattha uttarāyaṇaṃ ti uttarāya, Khemā ti evaṃnāmikā nadī, Himavantaṃ
pabbhātīti Himavantaṃ pavattati, aho ti patthanatthe nipāto, uddālakā ti
vātaghātakā, kimpurisaṃbhigītaṃ ti sabbadā⁵ parivāretvā madhurasaddena
10 gāyantehi kimpurisehi abhigītaṃ, tālā ca mūlā ca phalā ca mettā⁶ 'ti
ettha mama assame pāsādikā tālarukkā ca tesam yeva vaṇṇādīhi⁷ sampannā
kandasamkhātā tālamūlā ca tālā ca mūlā ca⁸ pahūtamettā⁹ 'ti nānārukkha-
phalāphalā¹⁰ ca rukkhavallimūlā ca pahūta ettha, mā me tato ti taṃ mama
assamapadesaṃ pahūtaluddakā āgacchanti, mayā c' ettha āharitvā tṭhapitaṃ
15 babūṃ madhurasamaṃ mūlaphalaṃ¹¹ atthi, te mayi cirāyante mūlaphalāphalaṃ
bareyyuṃ, te tato mama mūlaphalāphalaṃ mā āharissu, tasmā sace mayā
saddhīm āgantukāmo ehi noce ahaṃ gamissāmīti āha.

Taṃ sutvā tāpaso yāva pitu āgamanā¹² adhivāsāpetuṃ g. ā.:

23. Pitā mamaṃ mūlaphalesanaṃ gato
20 idāni āgacchati sāyakāle,
ubho va gacchāmaṃ assamaṃ taṃ
yāva pitā mūlaphalato¹³ etū 'ti. 23.

Tattha ubho va gacchāmaṃ ti mamaṃ¹⁴ pitu ārocetvā ubho va
gamissāma.

25 Tato sā cintesi: „ayaṃ tāva araṇṇe vaḍḍhitabhāvena
mama itthibhāvaṃ na jānāti, pitā pan' assa maṃ¹⁵ disvā va
jānitvā 'tvaṃ idha kiṃ karosīti' kājakotiya¹⁶ paharitvā sīsaṃ
pi me bhindeyya, tasmim anāgate yeva mayā gantūṃ vaṭṭati.
āgamanakammam pi me niṭṭhitaṃ¹⁷ ti sā tassa āgamanūpāyaṃ
30 ācikkhanti itaraṃ g. ā.

¹ Bā -am. ² Ck -tamatta, Cā Bā -tamatte corr. to -tāmetha. ³ so all three
MSS. for cā. ⁴ Bā samantato. ⁵ Bā vaṇṇagaṇḍhādī. ⁶ Bā phalā ca, Bā
mūlā ca phalā ca in the place of tālamūlā - -. ⁷ Bā only one phalā. ⁸
Bā babū madhū rasaphalāphalaṃ. ⁹ Bā adds tāva. ¹⁰ so all three MSS. for
-lāto? ¹¹ Ck sam. ¹² Ck mama. ¹³ Ck -yāya.

24. Aññe bahū isayo sādthurūpā
rājīsayo anumagge vasanti,
te yeva pucchesi mam' assaman taṃ
te taṃ nayissanti mamaṃ sakāse ti. 24.

Tattha rājīsayo ti samma na sakkā mayā cirāyituṃ, aññe pana sādhusa- 5
bhāvā brāhmaṇīsayo ca rājīsayo ca anumagge mama assamamaggapasse vasanti
abhaṃ te taṃ¹ ācikkhitvā gamissāmi, tvaṃ te puccheyyāsi, te taṃ mama
santikaṃ nayissanti.

Evam sā attano palāyanūpāyaṃ katvā paṇṇasālato nikkha-
mitvā olokantam² eva „tvaṃ nivattā“³ 'ti vatvā āgamaca- 10
maggen' eva amaccānaṃ santikaṃ agamāsi, te taṃ gahetvā
khandhāvāraṃ gantvā anupubbena Bārāṇasim saṃpāpunimso.
Sakko pi taṃ divasam eva tussitvā sakalaratṭhe devaṃ
vassāpesi⁴. Isisiṅgatāpasassāpi⁵ tāya pakkantamattāya sarīre⁶
dāho uppajji, so kampanto paṇṇasālaṃ pavisitvā vākaciraṃ 15
pārupitvā socanto nipajji. Bo. sāyaṃ āgantvā puttaṃ apas-
santo „kuhin nu kho gato“ ti kācaṃ otāretvā paṇṇasālaṃ
pavisitvā⁷ nipannakaṃ disvā „tāta kiṃ karosīti“ piṭṭhiṃ pari-
majjanto tisso gāthā abhāsi:

25. Na te kaṭṭhāni bhinnāni, na te udakam ābhataṃ, (IV ²²¹/₁₉) 20
aggi pi te na hāpito, kin nu mando va jhāyasi. 25.

26. Bhinnāni kaṭṭhāni huto ca⁸ aggi
tapani pi te samitā brahmacārī
piṭṭhaṃ ca mayhaṃ udakaṃ ca hoti
ramasi tvaṃ brahmabhūto puratthā. 26. 25

27. Abhinnakaṭṭho si anābhatodako
ahāpitaaggi si⁹ asiddhabhojano¹⁰
na me tvaṃ ālapasī mam' ajja,
naṭṭhan nu kiṃ cetasikañci¹⁰ dukkhan ti. 27.

¹ Bā te saṃ. ² Bā te olokentaṃ. ³ Bā -ti. ⁴ Ck -go-. ⁵ Bā evaṃkāye.
⁶ Bā adds taṃ ⁷ Bā va. ⁸ Bā ahasitaaggi pi. ⁹ Cā asitṭha-, Bā āsitṭha. ¹⁰ so
Ck for -kaṃ ca? Bā -ka.

Tattha bhinnānīti araṇṇato uddhaṇi, na hāpito ti na jalito, bhinnānīti pubbe tayā mamāgamanavelāya kaṭṭhāni uddhaṇa' eva honti, huto ca aggīti aggi ca huto¹ hoti², tapanīti³ visīvanaaggiṭṭhasaṁkhātā⁴ tapanī pi te samitā va⁵ saṁvidahitā va hoti, pīṭhan ti mama āsanatthāya pīṭhan ca
 5 paññattam eva hoti, udakaṇ cā 'ti pādadhovanodakaṇ ca upaṭṭhitam⁶ eva hoti, brahmabhūto ti tvam hi⁷ ito puratthā seṭṭhabhūto imasmim araṇṇe abhiramasi, abhinnakaṭṭho sīti so dāni ajja anuddhatakaṭṭho⁸, asiddha-
 bhojano⁹ ti na te kiñci amhākaṁ kandaṁulāṁ vā paṇṇam vā seditam, mamajjā 'ti mama putta ajja na me tvam ālapasi, natthannu kin ti kin
 10 te nattham, kiṁ cetasikadukkham, akkhāhi me nipannakāraṇaṁ ti pucchati.

So pitu vacanam sutvā taṁ kāraṇam kathento ā.:

28. Idhāgamā jaṭilo brahmacārī
 sudassaneyyo sutanū vineti
 n' evātidīgho na punātirasso
 15 sukaṇhakapaṇhacchadanehi¹⁰ bhoto. 28.
29. Amassu jāto apurāṇavaṇṇī,
 ādhārarūpaṇ ca paṇ' assa kaṇṭhe¹¹,
 dv' āssa gaṇḍā ure¹² sujātā
 sovaṇṇapindūpanibhā¹³ pabhassarā¹⁴. 29.
- 20 30. Mukhaṇ ca tassa bhusadassaneyyam¹⁵,
 kaṇṇesu¹⁶ lambānti ca kuñcitaggā,
 te jotare carato mānavassa
 suttaṇ ca yaṁ saṁyamanam jaṭānam. 30.
31. Aññā ca tassa¹⁷ saṁnāmanī catasso
 25 nīlāpi tā lohitaḍā ca satā
 tā pimsare¹⁸ carato mānavassa
 cirīṭisaṁghā-r-iva¹⁹ pāvusaṁhi. 31.
32. Na mekhalam muñjamayaṁ dhareti,
 na santacām²⁰ no²¹ pana pabbaj' assa²²,

¹ Cks add ca ² B² jahāti. ³ Cks -niyā ti. ⁴ B² visibbana aggi saṁkhātā. ⁵ B² adds sayameva ⁶ B² upaṭṭhāpi-. ⁷ B² tuvampi. ⁸ Ck anuṭṭhava-, C² anuddhava-. ⁹ B² asīṭha-. ¹⁰ C² B² omit one kaṇha. ¹¹ C² -o, B² -kaṇṭhe. ¹² read: dv' āssa gaṇḍā urato? B² dveyamāgaṇḍhā-. ¹³ B² suvaṇṇapindū-. ¹⁴ Cks -bhāssare. ¹⁵ B² bhūsaṁ, Cks bhūja-. ¹⁶ Cks -osu, B² -āsu. ¹⁷ sa all three MSS. ¹⁸ Cks sīmsare, B² pisare. ¹⁹ Ck virīṭi-, C² elpīṭi, B² tiriṭi-. ²⁰ so C²; Ck santamam, B² saṇhare, B² saṇhare corr. to santare. ²¹ Cks vo. ²² Cks -ssu.

- tā¹ jotare jaghanavare² vilaggā
 sateratā vijjur-iv' antalikkhe. 32.
33. Akhīlakāni³ ca avaṇṭakāni
 hetṭhā nabhyā kaṭisamohitāni
 avighattitā niccam kilim⁴ karonti. 5
 han tāta kim rukkhaphalāni tāni. 33.
34. Jaṭā ca tassa bhusadassaneyyā⁵
 parosataṃ vellitaggā sugandhā,
 dvedhāsiro sādhuviḍḍhatarūpo,
 aho nu kho mayha tathā jaṭāssu. 34. 10
35. Yadā ca so parikati tā⁶ jaṭāyo
 vaṇṇena gandhena upetarūpā
 niluppalaṃ vātasameritam va
 tath' eva saṃkhātī⁷ vanassamo ayaṃ. 35.
36. Paṃko ca tassa bhusadassaneyyo⁸
 n' etādiso yādiso mayha kāyo,
 so vāyati erito mālutena
 vanam yathā aggagimhesu phullaṃ. 36. 15
37. Nihanti so rukkhaphalaṃ pathavyā
 sucittarūpaṃ ruciraṃ⁹ dassaneyyaṃ
 khittaṇ ca nassa¹⁰ punar eti hattham,
 han tāta kim rukkhaphalan nu kho taṃ. 37. 20
38. Dantā ca tassa bhusadassaneyyā¹¹
 suddhā samā saṃkhavarūpapannā
 mano pasādentī vivariyamānā,
 na ha¹² nūna so sākaṃ akhāṇi tehi¹³. 38. 25
39. Akakkasaṃ agaḷitaṃ¹⁴ muhuṃ muduṃ¹⁵
 [ujuṃ] anuddhataṃ¹⁶ acapalam assa bhāsitaṃ,

¹ C^k sā. ² B^d jāṇḍhatane corr. to jāṇḍhanantare? ³ C^k abila-, B^d akhila-.

⁴ B^d kilam. ⁵ B^d bhusam-, C^k bhuja-. ⁶ B^d pakirati tā. ⁷ B^d samvāyati
 corr. to -vāti, B^k -vāti. ⁸ so B^d; C^k suci-. ⁹ B^d ta-. ¹⁰ C^k bha, B^d hi ¹¹
 C^k kehi. ¹² C^k agala, C^k agala, B^d aggaḷitaṃ. ¹³ C^k muhuṃ. ¹⁴ B^d -tam.

rudam manuññam karavīkasussaram
hadayañgamañ rañjayat' eva me mano. 39.

40. Bindussaro nātivissatthavākya
na nūna sajjhāyamatippayutto,
5 icchāmi kho tam punar eva datthum
mittam¹ hi me māṇav' āhū puratthā. 40.

41. Susandhi sabbattha vimaṭṭh' imam vaṇam
puthum² sujātam kharapattasannibham —
ten' eva mam uttariyāna³ māṇavo
10 vivariya ūrum⁴ jagghanena piḷayi. 41.

42. Tapanti ābhanti⁵ virocara va
sateratā⁶ vijjur-iv' antalikkhe
bāhā mudū añjanalomasādisā
vicitravaṭṭaṅgulikāssa sobhare. 42.

43. Akakkasaṅgo na ca⁷ dīghalomo
nakhāssa⁸ dīghā api lohitaggā,
mudūhi bāhāhi palissajanto⁹
kalyāṇarūpo ramayaṁ¹⁰ upaṭṭhahi. 43.

44. Dumassa tūlūpanibhā⁹ pabhassarā¹¹
20 suvaṇṇakambūtalavaṭṭasucchavi
hatthā mudū, tehi mam saṁphusitvā¹²
ito gato, te mam dahanti tāta. 44.

45. Na ha¹³ nūna so khārividham ahāsi¹⁴,
na nūna¹⁵ kaṭṭhāni sayam abhañji¹⁶,
25 na nūna so hanti dume kuṭhāriyā¹⁷,
na pi 'ssa¹⁸ hatthesu khilāni¹⁹ atthi. 45.

46. Accho ca²⁰ kho tassa vaṇam akāsi,
so mam bravi: sukhitaṁ mam karohi,

¹ B^d -o, B^s -ā. ² C^{ks} -ū, B^d -u. ³ C^{ks} -yāya. ⁴ C^{ks} ūru. ⁵ C^{ks} āhanti.
⁶ B^d -ri-. ⁷ C^{ks} va. ⁸ C^{ks} nagh-, B^d nakhassa. ⁹ B^d palissajanto. C^{ks}
pajalissajanto. ¹⁰ C^s ramayaṁ, B^d ramayaṁ, B^s ramayaṁ? ¹¹ C^{ks} pabhā-
sarā. ¹² C^{ks} mamañphu-. ¹³ B^d omits ha. ¹⁴ C^{ks} abhāsi, B^d ahoṣi. ¹⁵
B^d adds so. ¹⁶ B^d abhu-. ¹⁷ B^d kumā-. ¹⁸ B^d hīssa. ¹⁹ B^s khilāni, C^{ks}
khiṇāni. ²⁰ C^{ks} ajjeva.

- t' āhaṃ¹ karim², tena mamāpi³ sokhyaṃ.
so ca bravī sukhito smīti brahme. 46.
47. Ayañ ca te māluvapaṇṇasanthatā
vikiṇṇarūpā va mayā ca tena ca,
kilantarūpā udake ramitvā 5
punappunaṃ c' assa kuṭim vajāma. 47.
48. Na m' ajja mantā paṭibhanti⁴ tāta
na aggihuttaṃ na pi yaṃṇa tatra,
na cāpi te mūlaphalāni bhuñje
yāva na passāmi taṃ brahmacārim. 48. 10
49. Addhā pajānāsi tuvam pi tāta
yassaṃ disāyaṃ⁵ vasate brahmacārī,
taṃ maṃ disaṃ pāpaya tāta khippaṃ
mā te ahaṃ amariṃ assamamhi. 49.
50. Vicitrapupphaṃ hi vanam sutam mayā 15
dijābhigghuṭṭhaṃ⁶ dijasaṃghasevitaṃ,
taṃ maṃ disaṃ⁷ pāpaya tāta khippaṃ
purā te pāṇaṃ vijahāmi assame ti. 50.

Tattha idhāgamā ti tāta imaṃ⁸ assamapadaṃ āgato, sudassaneyyo
ti suṭṭhu dassaneyyo, sutanū ti suṭṭhu tanuko nātikiso nātithūlo, vinetṭhi 20
attano sarirappabhāya assamapadaṃ ekobhāsaṃ viya pūreti, sukaṇṇhakaṇ-
hacchadanehi bhoto ti tāta tassa bhoto kaṇṇhehi kaṇṇhacchadanehi bha-
maravaṇṇehi kesehi sukaṇṇhasāsaṃ sumajjitamaṇimayaṃ viya khāyati, amassu-
jāto ti na tāv' assa massu jāyati, taruṇo jeva, apurāṇavanṇṇīti acirapabba-
jito, ādhārārūpaṇca paṇassa kaṇṭhe ti kaṇṭhe ca paṇ' assa amhākaṃ 25
bhikkhābhājanathapaṇapaṇṇadhārasadisaṃ⁹ pilandhanaṃ atthṭhi muttābharanaṃ¹⁰
sandhāya vadati, gaṇḍā¹¹ ti thano sandhāyāha, uresujātā ti uramhi sujātā,
urato ti pi pāṭho, pabhassarā ti pabhāsampannā, pabhāsare ti pi pāṭho,
obhāsayantīti attho, bhūsadassaneyyaṃ¹² ti ativiya dassaneyyaṃ, kuñci-
taggā¹³ ti sīhakunḍale¹⁴ sandhāya vadati, suttāñcā¹⁵ 'ti yaṃ tassa jāṭā- 30
bandhanasuttaṃ¹⁶ tam pi jotati¹⁷ pabhañ ca muṇcati, saññāmaṇi¹⁸
catasso ti iminā maṇisuvannaṇapavāraṇajataṃ mayāni pi cattāri pilandhanāni

¹ Cks nāham, Bđ tāmahaṃ. ² all three MSS. kari. ³ Bđ -pi. ⁴ Cks -hanti.

⁵ read: disā? ⁶ Cks -ghuṭṭā, Bđ -ghuṭṭhaṃ. ⁷ Bds vanam. ⁸ Bđ idam. ⁹ Bds -pattādhāra-. ¹⁰ Bds muttāhāraṃ. ¹¹ Bđ kaṇḍā. ¹² Cks bhuja-, Bđ bhusaṇi-.

¹³ Bđ kiñci-. ¹⁴ Bđ -lam. ¹⁵ Cks -amsu-. ¹⁶ Bđ -teti-. ¹⁷ Bđ ayamāni.

- dasseti, tā pimsare¹ ti tāni pilandhanāni pāvusena va:vaṭṭe² deve cirīti-
 samghā³ viya viravanti⁴, mekhale⁵ ti mekhalāṃ, ayam eva vā pāṭho,
 idam⁶ nivatthakañcānacīraṃ⁷ saudhāyāha, na santace⁸ ti na vāke⁹, i. v. h.
 tāta yathā mayāṃ tīṇamayaṃ vā vākamayaṃ vā vākacīraṃ¹⁰ katvā¹¹ dhāreṇa
 5 na tathā so¹² so pana suvaṇṇacīraṃ dhāretīti, akhīlakānīti¹³ akācāni¹⁴ nik-
 kaṇṭhakāni¹⁵, kaṭisamohitānīti kaṭiyaṃ nibaddhāni¹⁶, niccāṃ kilīṃ¹⁷
 karontīti aghaṭṭitāni pi niccāṃ kilīkilāyanti¹⁸, ahantātā¹⁹ ti ambho²⁰ tāta,
 kim rukkhaphalāni²¹ tānīti tāni tassa²² māṇavassa²³ suttārūlhanī kaṭiyaṃ
 baddhāni katararukkhaphalāni nāmā 'ti maṇisaṃghāni²⁴ sandhāyāha, jaṭā ti
 10 jaṭamaṇḍalākāreṇa baddhā ratanamissakakesavaṭṭiyo sandhāyāha, vellitaggā ti
 kuñcitaggā²⁵, dvedhāsīro ti tassa sīsaṃ dvedhā katvā baddhānaṃ jaṭānaṃ
 vasena²⁶ suttūhu vibhatarūpaṃ, tathā ti yathā tassa māṇavassa jaṭā tathā
 tumhehi mama na baddhā²⁷, aho vata mamāpi tathā assū 'ti patthento²⁸,
 upetarūpā ti upetasabhāvā, vātasameritaṃ vā ti yathā nāma nīluppalaṃ
 15 vātena samīritam tath' eva ayaṃ imasmiṃ vanasaṇḍe assamo saṃvāti, netā-
 diso ti etādiso, mama²⁹ kāye paṃko n' etādiso tassa, so hi dassaniyo c'
 eva sugandho ca, aggagimhesū 'ti vasantasamaye, nihanīti paharati, kim
 rukkhaphalāṃ nu kho tan ti katararukkhassa nu kho taṃ phalaṃ, saṃ-
 khavarūpapaṇuā³⁰ ti sudhotasamkhapaṭibhāgā, sākamakkhādīti³¹ nūna so
 20 māṇavo mayāṃ viya tehi dantehi rukkhapaṇṇāni c' eva mūlaphalāni ca na
 khādī, ambhakaṃ hi tāni khādantānaṃ³² sākapaṇṇavaṇṇadantā³³ ti dipeti,
 akakkasan ti tāta tassa bhāsitaṃ aphaṇṇasāṃ agāṭitaṃ, punappuna vadaṇ-
 tassāpi madhuratāya muhūṃ muduṃ³⁴ amammanatāya³⁵ ujum ācikkhittatāya³⁶
 anuddhataṃ³⁷ paṭiṭṭhitatāya acapalaṃ³⁸, rudan ti bhāsamanassa paṇ' assa³⁹
 25 sarasaṃkhātāṃ rudam pi manoharaṃ karavikassa viya sussaraṃ sumadhuraṃ,
 raṇṇajayatevā 'ti mama mano raṇṇeti⁴⁰ yeva, bindussaro ti piṇḍitassaro,
 māṇavāhū ti so hi māṇavo puratthāya mama mittam⁴¹ ahū, susandhi sab-
 battha vimaṭṭhimaṃ vaṇan ti tāta tassa māṇavassa ūrūnaṃ antare ekaṃ
 vaṇam atthi, taṃ susandhiṃ suphussitaṃ⁴² sippipūṇamukhasadisam sabbattha vi-
 30 maṭṭhaṃ samantato maṭṭhaṃ, puthun⁴³ ti mahantaṃ, sujātan ti susaṇṭhitaṃ,

¹ Cks tā sīmsare, Bā tā pi sare. ² Bā pavuṭhe. ³ Ck cirī-, Bā tiritisaṃkhāghā, Bā tirati-, Cks -ghāti. ⁴ Bā vadanti. ⁵ Bā mikhalan, Bā makhalan. ⁶ Cks idanti. ⁷ Bā vattha-. ⁸ Bā saṇhare? Bā saudhare. ⁹ Bā nivāte. ¹⁰ Cā cīraṃ. ¹¹ Bā omits ka-. ¹² Cks omit so. ¹³ Cks abīla-, Bā akhi-. ¹⁴ Ck akāmāni, Bā akāni. ¹⁵ Ck nikkhaṇṭhakāni, Bā nippaṇṇāni, Cā nibaṇṭha-. ¹⁶ Bā bandhāni, ¹⁷ Bā kilāṃ. ¹⁸ Bā nicca kīlāṃ kilā-. ¹⁹ Cks ahantā. ²⁰ Cks ambe. ²¹ Cks -kkhe-. ²² Cks ssa. ²³ Ck paṇāṇamassa, Cā -ṇacassa. ²⁴ so Ck; Cā -ṇi, Bā -ṭi. ²⁵ Ck kuṇḍinaggā. ²⁶ Bā bandhānaṃ vaseṇa, omitting jaṭānaṃ. ²⁷ Bā maṇi-bandhā in the place of mama-. ²⁸ Bā assutī paṭthento. ²⁹ Bā to tādiso ti tāta yādiso maṃma. ³⁰ Bā saṃkhā-. ³¹ Bā -maṇikhādītehitina. ³² Bā -tā. ³³ Bā sapāṇḍakapaṇṇavaṇṇadantā. ³⁴ Cks muhūṃ. ³⁵ so Cks; Bā apamussatāya, Bā āpamussatāya. ³⁶ so Cks; Bā āvi-, Bā omits u- tāya. ³⁷ Bā -taṇ. ³⁸ all three MSS. -phalaṃ ³⁹ Bā omits paṇassa. ⁴⁰ Bā -ja-. ⁴¹ Bā -o. ⁴² Bā -phuppassitaṃ, Cks -passitaṃ. ⁴³ Cks -ū, Bā -u.

kharapattasannibhan¹ ti padumamakulasannibham, uttariyānā 'ti uttaritvā avattharitvā, pīlayīti pīlesi², tapantīti tassa māṇavassa sarīrato niccharantā suvaṇṇavappā³ ramsiyo jalanti⁴ obhāseṇti⁵ virocenti⁶ ca, bāhā ti bāhā pi 'ssa mudū, añjanalomasadisā ti añjanasadesihomehi⁷ samannāgatā, vicitravaṭṭāṅgulikāssa⁸ sobbare⁹ ti hatthāpi 'ssa dhuvalakkhaṇa-
 vicitrāhi⁴ pavālamkurasadisāhi⁵ vaṭṭāṅgulīhi samannāgatā sobhanti, akakka-
 saṅgo ti kacchupīlakādirahitaṅgapaccasāṅgo, ram'ayam upaṭṭhahiti maṁ
 ramayanto¹¹ upaṭṭhāsi paricari, tūlūpanibhā ti mudubhāvassa upamā, su-
 vaṇṇakambutalavattasucchavīti suvaṇṇamayam ādāsatalam viya vaṭṭa ca succhavī
 ca parimaṇḍalā c' eva sundaracchavī cā 'ti attho, samphussitvā ti sutthu 10
 phussitvā attano hatthasamphassam mama sarīre pharāpetvā¹², ito gato ti
 mama olokontass' eva ito gato, te maṁ dāhantīti te tassa hatthasamphassā
 idāni maṁ dāhanti, tathā hi tassa gatakālato paṭṭhāya mama sarīre dāho
 utthito, ten' amhi domanassappatto nipanno¹³ ti, khārividhan ti tāta nūna
 so māṇavo na khārībhāram ukkhipitvā vicari, khīlānīti¹⁴ khīnāni¹⁵, ayam 15
 eva vā pātho, sokhyan ti sukham, santhatā ti santhāro, vikiṇṇarūpavā
 'ti tīta ayam tava māluvapaṇṇasanthāro ajja mayā ca tena ca aññamaññaṁ
 parāmasanāliṅganavasena sammā parivattantehi vikiṇṇā viya ākulavyākulā jātā,
 punappunamcassā¹⁶ 'ti tāta ahañ ca so ca abhiramitvā kilantarūpā paṇṇa-
 sālato nikkhamitvā udakam pavisitvā ramitvā vinītadarathā¹⁷ punappuna imam 20
 eva kuṭiyam¹⁸ pavisamā 'ti vadati, mantā¹⁹ ti ajja mama tassa gatakālato
 paṭṭhāya n' eva mantā paṭibhanti²⁰ na²¹ upaṭṭhahantīti²¹ na ruccanti, na
 aggihuttam na pi yamnam tatrā 'ti²² mahābrahmuno ārāhanatthāya
 kattabbam havyadhūmādiyaññakiriyāpi²⁴ me na paṭibhātī²⁵ na ruccati, na
 cāpi te ti tayā ābhatamūlaphalāni pi na bhuñjissāmi, yassam²⁶ disāyan²⁷ 25
 yassan²⁸ disāyam, vanan ti tassa māṇavassa assamam parivāretvā thitavanam.

Tass' evam vilapantassa tam vippalāpaṁ sutvā M. „ekāya
 itthiyā imassa silam bhiṇnam bhavissatīti“ natvā tam ovadanto
 cha gāthā abhāsi:

51. Imasmā²⁹ haṁ jotirase vanamhi
 gandhabbadevaccharasamghasevite

30

¹ Cks khura-. ² Bds paṭīpi-. ³ Cs Bd -a. ⁴ Bd -tā. ⁵ Bd -anti. ⁶ Bd lo-.
⁷ Ck -kassa, Bd -tassa. ⁸ Bd -ṇe. ⁹ Cks -ṇamvicitrāhi. ¹⁰ Ccs -sehi. ¹¹
 Cks add maṁ. ¹² Bd parāmasitvā. ¹³ Bd omits ni-. ¹⁴ Cks khīnā-, Bd
 khīnā-. ¹⁵ so Cs; Bd khīnāni, Ck omits khīnāni. ¹⁶ Cs vassā. ¹⁷ Bds vigata-.
¹⁸ Bd -i. ¹⁹ Bd namajjamantā. ²⁰ Cks -hanti. ²¹ Cks nam. ²² Bd -anti.
²³ Cks piyamñātatranti. ²⁴ Cks bhavyā-, Bd kattabbahopividhumanādi-. ²⁵ Bd
 adds na upaṭṭhahati. ²⁶ Cks yassa, Bd yassā. ²⁷ Cks disan for disa? ²⁸ Bd
 yassa. ²⁹ so all three MSS. for imasmi?

isīnaṃ āvāse sanantanamhi
n' etādisaṃ aratim pāpuṇetha. 51.

52. Bhavanti mittāni atha na honti,
ñātīsu mittesu karonti pemaṃ,

5 ayaṇ ca jammo kissa vā nivittṭho¹
yo n' eva jānāti: kuto 'mhi āgato. 52.

53. Saṃvāsena hi mittāni sandhīyanti punappunaṃ,
sā ca metti asaṅgantu² asaṃvāsena jīrati. 53.

54. Sace tuvaṃ dakkhasi brahmacāriṃ
10 sace tuvaṃ sallape brahmacārinā
sampannasassaṃ va mahodakena
tapoguṇaṃ khippam imaṃ pahassasi³. 54.

65. Punap-pi⁴ ce dakkhasi brahmacāriṃ
punap-pi ce sallape brahmacārinā
15 sampannasassaṃ va mahodakena
usmāgataṃ khippam imaṃ pahassasi⁵. 55.

66. Bhūtāni etāni caranti tāta
virūparūpena manussaloke.
na tāni sevetha⁶ naro sapañño,
20 āsajjanam⁷ tassati⁸ brahmacārīti. 56.

Tattha imasmā⁹ ti imasmiṃ, han ti nipātamattaṃ, jotirase ti hūya-
mānassa jotino raṃsiobhāsīte¹⁰, sanantanambhīti¹¹ porāṇake, pāpuṇethā¹²
'ti pāpuṇeyya', i v. h : tāta evarūpe vane vasanto yam aratim¹³ tvaṃ patto
etādisaṃ na pāpuṇeyya paṇḍito kulaputto, pattum¹⁴ na arahatīti attho, bha-
25 vantīti imaṃ g. M. antagatam eva bhāsati, ayaṃ h' ettha¹⁵ adhippayo: loke
sattānaṃ mittāni nāma honti pi na honti pi, tattha yesaṃ honti te attano
ñātīsu ca mittesu ca pemaṃ karonti, ayaṇ ca jammo migasiṅgo kissavāni-
vittṭho¹⁶ ti¹⁷ kena nāma kāraṇena tasmiṃ mātagāme mittasaññāya nivittṭho,
so migiyā kucchimhi nibbattitvā araṇṇe vaddhitattā kutomhi āgato ti āgatatthā-

¹ Bā kissavānīnivittṭho, Cks kissarivānīnivittṭho. ² Ck yā ca menti asaggantum, Bā sveda mitto asaṅgantu. ³ Cks pabba-, Bā hessasi? Bā pahissasi. ⁴ Bā puna pi. ⁵ Bā pahissasi, Cks pabba-. ⁶ Cks na tādiso cetha. ⁷ Bā āsajja nam corr. to āpa-. ⁸ Bā na-. ⁹ so all three MSS. for imasmi? ¹⁰ Cks -tena. ¹¹ Cks sanantambhīti, Bā sanantarambhīti corr. to -tanambhīti. ¹² Bā -nitthē. ¹³ Bā anabhiratim. ¹⁴ Bā pattum corr. to pattum, Cks vattum. ¹⁵ Bā ayaññetha. ¹⁶ Cks kissarini-. ¹⁷ Cks omit ti.

nam¹ eva na jānāti pag eva nātimitto ti², punappunan ti tāni³ mittāni
 nāma punappuna samvāseṇa samāsevanena sandhīyanti⁴, sā ca mettīti⁵ sā
 eva mettī⁶ asaṅgantu⁷ asamāgacchantaṇṇa purisaṇṇa tena asamāgamanasaṁ-
 khāteṇa samvāseṇa jīrati vinassati, sace ti⁸ tasmā tāta sace tvaṁ puna pi
 taṁ dakkhaṇi tena vā sallapissaṇi atha yathā nāma sunipphannaṁ sassaṁ maho- 5
 ghena harīyati evaṁ imaṁ attano tapogūṇaṁ pahassaṇi⁹ pahāressasīti attho,
 usmāgatan ti samanatejaṁ, virūparūpenā¹⁰ ti vividharūpena. i. v. h.: tāta
 manussalokasmiṁ hi etāni yakkhinisaṁkhātāni bhūtāni vividharūpapaṭicchan-
 nena¹¹ attano rūpena attano vasaṁgate khādituṁ caranti, tāni sapaṇṇo naro na
 sevetha, tādisaṁ hi bhūtaṁ āsajjanam¹² patvā nassati brahmacārī, diṭṭho si 10
 tāya¹³ yakkhiniyā na khādito ti evaṁ puttāṁ ovadi¹⁴.

So pitu kathaṁ sutvā „yakkhiṇi kira sā“ ti bhīto cittaṁ
 nivattetvā „tāta, etto na gamissāmi, khamatha me“ ti khamā-
 pesi. So pi naṁ samassāsetvā „ehi tvaṁ mānava, mettaṁ
 bhāvehi karuṇaṁ¹⁵ muditaṁ¹⁶ upekkhaṇa“ ti brahmavihārābhāva- 15
 naṁ ācikkhi. So tathā paṭipajjitvā puna jhānaṁ nibbattesi¹⁷.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabikkhu sotā-
 pattipphale patiṭṭhaḥ): „Tadā Naḷinikā purāṇadutiyaikā¹⁸ abosi, Isisiṅgo
 ukkaṇṭhitabikkhu, pitā aham evā“ ti. Naḷinijātakaṁ¹⁹.

2. Ummadantijātaka.

20

Nivesanaṁ kassa nudam Sunandā²⁰ ti. Idam S. J. v. uk-
 kaṇṭhitabhikkhum ā. k. So kir' ekadivasam Sāvatthiyaṁ piṇ-
 ḍāya caranto ekaṁ alaṁkatapaṭiyattaṁ uttamarūpadharaṁ itthiṁ olo-
 ketvā paṭibaddhacitto hutvā cittaṁ nivattetuṁ asakkonto vihāraṁ eva
 āgantvā tato paṭṭhāya sallavidhho viya rāgāturo bhantamigapaṭi- 25
 bhāgo²¹ kiso dhamanisanthataगतto uppaṇḍuppaṇḍukajāto anabhirato
 ekiriyaṭhe cittaṁsādaṁ alabhanto ācariyavattādīni pahāya uddesapari-
 pucchakammaṭṭhānānuyogavirahito vihāsi. So sahāyabhikkhūhi²² „pubbe
 tvaṁ āvuso pasannindriyo²³, vippasannamukhavaṇṇo idāni, na²⁴ tathā,

¹ B^d attano gatathā-. ² B^d hi. ³ B^d tāta. ⁴ B^d add ghaṭṭiyanti. ⁵ B^d
 sveva mitto ti. ⁶ B^d sova mitto. ⁷ B^d asagantu, C^k asāṅgantuṁ. ⁸ C^k
 omīti ti. ⁹ C^k pabha-, B^s pahi-. ¹⁰ C^k add ca. ¹¹ B^d āsajjanaṁ. ¹² C^k B^d
 tā. ¹³ B^d -diti. ¹⁴ B^d kāruṇṇaṁ corr. to karuṇaṁ, C^k karuṇā. ¹⁵ C^k -tā.
¹⁶ B^d jhānābhīṇā-, C^k jhānaṁ pabha-. ¹⁷ C^k -ti-. ¹⁸ so all three MSS. 2.
 cfr. Th. Zachariae: Die 16te Erzähl der Vetālap. in Beiträge z. Kunde d. ig.
 Sprachen IV. ¹⁹ B^d bhanda-. ²⁰ B^d -yobhikkhuhi. ²¹ B^s santindr-. ²² B^d no-

kin nu kho kāraṇaṇ¹“ ti puṭṭho „āvuso anabhirato: ‘smīti’ āha. Atha nam te „abhirama āvuso, Buddhuppādo nāma dullabho, tathā saddhammasavanaṃ manussapaṭilābho ca, so tvaṃ manussapaṭilābham labhivā dukkhassa antakiriyaṃ patthayamāno assumukhaṃ nātijanaṃ
 5 pahāya saddhāya² pabbajitvā kinkāraṇā kilesavasaṃ yāsi, kilesā nāṃ³ ete gaṇḍuppādapāṇaṃ⁴ upādāya sabbabālajanasādhāraṇā, ye tesam vatthubhūtā te⁵ pi appassādā, kāma bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo, aṭṭhikamkalūpamā kāma, māmsapesūpamā kāma⁶, tiṇukkūpamā kāma⁷, aṅgarakāsūpamā kāma, supinakūpamā kāma, yācitakūpamā⁸
 10 pamā⁹ rukkaphalūpamā¹⁰ sattisūlūpamā¹¹ sappasirūpanā¹² kāma, tvaṃ nāma evarūpe sāsane pabbajitvā evaṃ anattakāraṇānaṃ¹³ kilesānaṃ vasaṃ gato¹⁴“ ti¹⁵ ovaḍitvā attano kathaṃ¹⁶ gālāpetuṃ asakkontā Satthu santikaṃ dhammasabhaṃ netvā „kiṃ bhikkhave aniccamānakaṃ bhikkhuṃ ānayitthā¹⁷“ ti vutte „ayaṃ kira ukkaṇṭhito“ ti āhaṃsu. S. „saccaṃ kirā¹⁸“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „bhikkhu porāṇaka-
 15 paṇḍitā rajjaṃ anusāsantāpi kilese kilese uppanne tassa vasaṃ āgantvā cittaṃ nivāretvā na ayuttam karimsū“ ti vatvā a. ā.:

A. Siviratṭhe Ariṭṭhapuranagare Sivi nāma rājā r. kāresi. Bo. tassa aggamaheṣiyā kucchimhi nibbati, Sivikumāro t’
 20 ev’ assa nāmaṃ karimsu. Senāpatissāpi putto¹⁹ vijāyi, Ahipārako²⁰ ti ‘ssa nāmaṃ karimsu. Te ubho pi sahāyakā hutvā abhivaḍḍhantā soḷasavassikā hutvā Takkasilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā āgamimsu. Rājā tassa r. adāsi, so pi Ahipārakaṃ senāpatitṭhāne ṭhapetvā dhammena r. kāresi. Tasmim yeva
 25 nagare Tirītavacchassa²¹ nāma²² asitikoṭṭidhanavibhavassa seṭṭhino dhītāpi nibbatti uttamarūpadharā sobhaggappattā subhalakkhaṇena samannāgatā, tassā nāmagahaṇadivase Ummadantīti nāmaṃ karimsu. Sā soḷasavassakāle atikkanta-
 30 mānusakavaṇṇā devaccharā viya abhirūpā²³ ahosi, ye ye puthujjanā taṃ passanti te te sakabhāvena²⁴ saṇṭhātum²⁵ na

¹ Cks -nenā. ² Cks saddhā, Bā omits sa-. ³ Ck -na, Bā -nakam. ⁴ Bā tiṇikkupamā kāma, cfr. M. N. 1,130; Cks omit tinu-. ⁵ Bā adds kāma. ⁶ Bā visasappabhirū-. ⁷ Cks -raṇikānaṃ, Bā -raṇānaṃ. ⁸ Bā sīti. ⁹ Bā gātāṃ. ¹⁰ Cks -am. ¹¹ Bā abhi- throughout. ¹² Bā tiriva-. ¹³ all three MSS. nāmaṃ. ¹⁴ Bā abhirūpadassaniyā pāsādikā paramāya vaṇṇāya samanāgatā. ¹⁵ Cks saka-
 bbā-. ¹⁶ Bā sandhāretum

sakkonti, surāpānamadena¹ viya kilesamadena mattā hutva
 satim paccupatthāpetum samatthā nāhesum. Ath' assā pitā
 Tirīṭavaccho² rājānam upasaṃkamitvā „deva mama gehe
 itthiratanam uppannam rañño va anucchavikam, lakkhaṇa-
 pāṭhake³ pesetvā tam vīmaṃsāpetvā yathārucim karohīti“ āha. 5
 Rājā „sādhū“ 'ti vatvā brāhmaṇe peseti, te seṭṭhigeham
 gantvā katasakkārasammānā pāyāsam paribhuñjimsu. Tasmim
 khaṇe Ummadanti sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitā tesam santikam
 agamāsi. Te tam disvā satim paccupatthāpetum asakkontā
 kilesamadammattā hutvā attano vippakatabhojanabbhāvam na 10
 jānimsu, ekacce ālopaṃ gahetvā bhuñjāmā⁴ 'ti saññāya sīse
 ṭhapesum, ekacce upakacchantare⁵ khipimsu, ekacce bhittim⁶
 paharimsu, sabbe ummattakā ahesum. Sā te disvā „ime kira
 mama lakkhaṇam vīmaṃsantīti⁷, gīvāya ne gahetvā nīharathā“
 'ti nīharāpesi. Te maṃkubhūtā rājanivesanam gantvā Umma- 15
 dantiyā ruṭṭhā⁸ „deva sā itthi kālakaṇṇī, na tumhākam anuc-
 chavikā“ ti vadimsu. Rājā „kālaṃkaṇṇī kirā“ 'ti tam na ānā-
 pesi⁹. Sā tam pavattim sutvā „aham kira kālakaṇṇīti raññā
 na gahitā, kālakaṇṇīyo nāma evarūpā¹⁰ hontīti“ vatvā „hotu,
 sace pi tam rājānam passissāmi jānissāmīti“ tasmim āghātam 20
 bandhi. Atha nam pitā Ahipārakassa adāsi, sā tassa piyā
 ahosi manāpā. — Kassa pana kammassa phalena¹¹ evam abhi-
 rūpā ahoṣīti rattavatthadānassa¹²: sā kira atīte Bārāṇasiyam
 daliddakule nibbattitvā ussavadivase puññasampannā itthiyo
 kusumbharattavattham nivāsetvā alaṃkatā kilāntiyo disvā 25
 tādisam vattham nivāsetvā kilītukāmā hutvā mātāpitunnam
 ārocetvā tehi „amma mayam daliddā, kuto no evarūpaṃ
 vatthan“ ti vutte „tena hi maṃ ekasmim aḍḍhakule bhatim
 kātum anujānātha, te mama guṇam nātvā dassantīti“ vatvā

¹ Ck^o omit surā. ² B^d titiṭi-. ³ B^d adds brahmaṇe. ⁴ C^o -jamā, B^d
 bhuñjaha, B^o bhuñjamānā. ⁵ B^d adds bhattam. ⁶ Ck^o -i, B^d bhittiyādisu. ⁷
 B^d -sissanti, B^o -sissantikim. ⁸ B^d kuddhā. ⁹ B^d āpā-. ¹⁰ B^d add na. ¹¹
 B^d adds sī. ¹² B^d add nissandena.

- tehi anuññātā ekaṃ kulāṃ upasāṃkamitvā „kusumbharattavattena bhatim karomīti“ āha. Atha naṃ te „tini saṃvaccharāṇi kamme kate tava guṇāguṇaṃ¹ űatvā dassāma“² 'ti vadimsu. Sā „sādhū“³ 'ti paṭisunītvā kammaṃ paṭipajji. Te
- 5 tassā guṇaṃ űatvā aparipunnesu yeva tīsu saṃvaccharesu tassā ghanakusumbharattavattena⁴ saddhim aññaṃ pi vatthaṃ datvā „tava sahāyikāhi saddhim gantvā nahāyītvā nivāsehitī“ taṃ pesayimsu. Sā sahāyikā ādāya gantvā rattavattahaṃ tīre ṭhapetvā nahāyi. Tasmim khane eko Kassapadasabalassa
- 10 sāvako acchinnacīvaro sākhaḥhaṅgaṃ nivāsetvā ca pārupitvā ca taṃ padesaṃ pāpuṇi. Sā taṃ disvā „ayaṃ bhadanto acchinnacīvaro bhavati“⁵, pubbe pi adinnabhāvena mama nivāsaṇaṃ dullabhaṃ jātaṃ 'ti⁶ vatthaṃ dvidhā phāletvā ekaṃ koṭṭhāsaṃ ayyassa dassāmiti⁷ cintetvā uttaritvā attano nivāsaṇaṃ nivāsetvā „tiṭṭhatha bhante“⁸ ti vatvā therāṃ vanditvā vatthaṃ phāletvā tass' ekakoṭṭhāsaṃ⁹ adāsi. So ekamante paṭicchannaṭṭhāne ṭhatvā sākhaḥhaṅgaṃ chaḍḍetvā tass' ekaṃ kaṇṇaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā nikkhami, ath' assa vatthobhāseṇa sakalasarīraṃ taruṇasuriyo viya ekobhāsaṃ ahoṣi.
- 20 Sā taṃ disvā „ayaṃ¹⁰ ayyo paṭhamaṃ na sobhi¹¹ idāni taruṇasuriyo viya virocati, idam pi tass' eva¹² dassāmiti“¹³ dutiyaṃ pi koṭṭhāsaṃ datvā „bhante ahaṃ bhava carantī uttamarūpa-dharā bhaveyyaṃ, maṃ disvā koci puriso sakabhāvena saṇṭhātum¹⁴ mā asakkhi“¹⁵, mayā abhirūpatarā nāma añña mā hotū¹⁶
- 25 'ti patthanaṃ ṭhapesi. Thero anumodanaṃ katvā pakkāmi. Sā devaloke sañcarantī¹⁷ tasmim kāle Ariṭṭhapure nibbattitvā tathārūpā ahoṣi. — Atha tasmim nagare kattikachanaṃ ghoṣayimsu, kattikapunṇamāya nagaraṃ sajjayimsu. Ahipārako attano ārakkaṭṭhānaṃ gacchanto taṃ āmantetvā „bhadde

¹ Bds omīti guṇā. ² Bds ghaṭanaku-. ³ Bds bhavissati. ⁴ Bds adds taṃ. ⁵ Bds sā taṃ koṭṭhāsaṃ. ⁶ Bds mayhaṃ. ⁷ Bds -ati. ⁸ Bds etasassa. ⁹ Bds sandhāretum. ¹⁰ Cds -iti. ¹¹ Bds saṃsarantī.

Ummadanti, ajja kattikacchaṇo¹, rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ
karonto paṭhamam imaṃ gehadvāraṃ āgamissati, mā kho tassa
attānaṃ dassesi, so hi taṃ disvā satim upatṭhāpetum na
sakkhissatīti“ āha. Sā gacchantam² „aham jānissāmīti“. 5
Tasmiṃ gate dāsim³ ānāpesi: „rañño imaṃ gehadvāraṃ āgata-
kāle mayham āroceyyāsīti“. Atha suriye atthamgate uggate
puṇṇacande⁴ devanagare⁵ viya alamkate nagare sabbadisāsu
dīpesu jālantesu⁶ rājā sabbālamkārapatimaṇḍito ājaññaratha-
varagato amaccagana-parivuto mahantena yasena nagaraṃ
padakkhiṇaṃ karonto paṭhamam eva Ahipārakassa gehadvāraṃ 10
agamāsi, taṃ pana geham manosi-lāvanna-pākāraparikkhittam
alamkataṃ dvārattālakaṃ sobhaggappattam pāsādikam. Tas-
mim khaṇe dāsi Ummadantiyā ārocesi, sā pupphasamuggam
gāhāpetvā kinnarilīlāya⁷ vātapānam nissāya ṭhitā rañño
pupphāni khiṇi. So taṃ ulloketvā⁸ kilesamadamatto satim 15
paccupaṭṭhāpetum asakkonto „Ahipārakass’ etaṃ gehan“ ti
sañjānitum pi nāsakkhi. Atha sārathim āmantetvā pucchanto
dve gāthā abhāsi:

1. Nivesanaṃ kassa nu ‘daṃ Sunanda
pākārena paṇḍumayena guttaṃ, 20
kā dissati aggisikhā va dūre
vehāsayaṃ pabbatagge va acci. 57.
2. Dhītā n’ ayaṃ kassa Sunanda hoti,
sunisā n’ ayaṃ kassa atho pi bhariyā,
akkhāhi me khippam id’ eva⁹ putṭho: 25
avāvaṭṭā, yadvā atthi bhattā ti. 58.

Tattha kassa nudaṇ ti kassa nu¹⁰ idaṃ, paṇḍumayenā ‘ti rattitṭhi-
kāmayena¹¹, dissatīti vātapāne ṭhitā paññāyati, aggīti¹² analajālakkhandho¹³,

¹ C^o kattikarattikacchaṇo. B^d -rattī gāro chaṇo. ² B^d gaccha tvaṃ sāmi. ³
C^o -am. ⁴ C^o -o. ⁵ B^d -ram. ⁶ B^d jālitesu. ⁷ B^d līlāya ⁸ B^d disvā olo-
⁹ C^o idheva, B^d imeva. ¹⁰ C^o omīti nu. ¹¹ B^d rattitṭhakapākāramayena. ¹²
C^o aggati, B^d accitti. ¹³ C^o nalajā-.

dhītā nayan ti dhītā¹ nu ayaṃ, avāvaṭṭa ti apetaḍḍharaṇā² apariggahitā³,
bhaddā ti yadivā assā sāmiko atthi, idaṃ akkhāhīti.

Ath' assa so ācikkhanto dve gāthā⁴ abhāsi:

3. Ahaṃ hi jānāmi janinda etaṃ
5 matyā ca petyā ca atho pi assā⁵,
tath' eva⁶ so puriso bhūmipāla
rattimdivaṃ appamatto tav' atthe. 59.
4. Iddho ca phīto⁷ ca subāḥhiko⁸ ca
amacco te aññataro janinda,
10 tass' esā bhariyā Ahipārakassa
Ummadantī⁹ nāmadheyena rājā 'ti. 60.

Tattha matyā ca petyā cā 'ti matito ca pitito ca taṃ jānāmīti vadati,
atho pi assā ti atha sāmikam pi 'ssā jānāmīti vadati, iddho ti samiddho,
phīto⁷ ti vatthālamkārehi phullito¹⁰, subāḥhiko¹¹ ti suṭṭhu aḍḍho, nāma-
15 dheyenā 'ti nāmena, ayaṃ hi¹² yo naṃ passati taṃ ummadeti satim assa
paccupatthāpetuṃ na deti tasmā Ummadantīti vuccati.

Taṃ sutvā rājā nāma assā thomento anantaraṃ g. ā.:

5. Ambho ambho¹³ nāma idaṃ imissā
matyā ca petyā ca kataṃ susādhū,
20 tathā¹⁴ hi mayhaṃ apalokayantī
ummattakaṃ Ummadantī akāsīti. 61.

Tattha matyā ca petyā cā 'ti mātara ca pītara ca, mayhaṃ ti upa-
yogathe sampadānaṃ, apalokayantīti mayā apalokitā sayāṃ maṃ apaloka-
yantī maṃ ummattakaṃ akāsīti attho.

- 25 Sā tassa kampitabhāvaṃ ṇatva vātapānaṃ thakettvā siri-
gabbhaṃ eva agamāsi. Rañño pi 'ssā¹⁵ diṭṭhakālato patthāya
nagarapadakkhiṇakarane¹⁶ cittam eva nāhosi. So sārathim
āmantettvā „samma Sunanda rathaṃ nivattehīti“ vatvā „ayaṃ

¹ B^d adds kā. ² B^d -varaṇā. ³ B^d -ggahā. ⁴ B^d -āyo. ⁵ C^k tassā. ⁶
B^d taveva. ⁷ C^k pī-, C^s thī-, B^d phī-. ⁸ B^d suvaḍḍhito, B^s suvaḍḍhito. ⁹
B^d ummadantīti, read: ummadinī? cfr. Zachariae supra. ¹⁰ B^d puppito. ¹¹
B^d suvaḍḍhito. ¹² B^d ayañhi, C^k ahañhi. ¹³ so all three MSS. for aho? ¹⁴
B^d tadā. ¹⁵ B^d tassā. ¹⁶ C^k -naṃka-, B^d -ṇakā-.

chaṇo amhākaṃ nānucchaviko, Ahipārakasenāpatiss' evānucchaviko, r. pi tass' evānucchavikaṃ¹ ti rathaṃ nivattāpetvā pāsādaṃ abhiruyha sirisayane nipajjitvā vippalapanto āha:

6. Sā¹ puṇṇamāse migamandalōcanā
upāvisī puṇḍarīkattacaṅgī,
dve puṇṇamāyo tadahū amaññaṃ²
disvāna pārāpatarattavāsiniṃ. 62. 5
7. Aḷārapamhehi subhehi vagguhi
palobhayanti⁴ maṃ yadā udikkhati
vijambhamānā harat' eva me mano
jātā vane kimpurisīva pabbate. 63. 10
8. Tadā hi brahatī⁵ sāmā⁶ āmuttamanīkuṇḍalā
ekaccavasanā nārī migī bhantā⁷ v' udikkhati. 64.
9. Kadāssu maṃ tambanakhā sulomā
bāhāmudū candanasāralittā
vaṭṭaṅgulī sannatavīrakuttiyā⁸
nārī upaṇṇissati sīsato subhā. 65. 15
10. Kadāssu maṃ kañcanamāluracchadā⁹
dhītā Tirīṭissa vilākamajjhā
mudūhi bāhāhi palissajissati¹⁰
brahāvane jātadumam va māluvā. 66. 20
11. Kadāssu lākhārasarattasucchavī
bindutthanī puṇḍarīkattacaṅgī
mukhaṃ mukhena upanāmayissati
soṇḍo va soṇḍassa surāya¹¹ thālaṃ¹². 67. 25
12. Yathāddasaṃ naṃ¹³ tiṭṭhantiṃ sabbagattaṃ manoramam
tato sakassa cittassa nāvabodhāmi kiñcanam. 68.
13. Ummadanti¹⁴ mayā diṭṭhā āmuttamanīkuṇḍalā¹⁵,
na supāmi divārattiṃ sahasaṃ va parājito. 69.

¹ C^k so, B^d yā ² B^d tadahumaññaṃ, B^e akhaññaṃ. ⁴ C^k sa-, C^e sā-. ⁵ B^d brahmāhi. ⁶ C^e samāse migamandā. ⁷ B^d phandā. ⁸ B^d -dbhira-. ⁹ B^d -jālura-. ¹⁰ C^k -dissati ¹¹ C^k phu-, C^e pu-. ¹² C^k phā-. ¹³ B^d yadadda-santaṃ. ¹⁴ C^k -tiṃ, B^d -ti. ¹⁵ B^e -laṃ.

14. Sakko ca¹ me varaṃ dajjā, so ca labbhetha me varo:
ekarattim² dirattim³ vā bhavēyyaṃ Ahipārako
Ummadantya ramitvāna, Sivirājā tato siyā ti. 70.

- Tattha puṇṇamāse ti puṇṇacandāya rattiyā, migamandalocanā ti
5 kaṇḍasantāsena palāyitvā vanantare thatvā luddaṃ olokentiya migiyā viya man-
dāni locanāni assā ti migamandalocanā, upāvisīti padumavaṇṇena karata-
lena pupphāni khipitvā maṃ olokenti vātapāne nisīdi, puṇḍarikattacaṅgīti
rattapadumapattavaṇṇasarirā, dve puṇṇamāyo ti ahaṃ tadā tasmim chaṇa-
divase taṃ pārāpatapādasamānavāṇaṃ rattavatthanivatthaṃ diṣvā tassā mu-
10 khaṃ⁴ olokento ekassa pācīnalokadhātuto ekassa Ahipārakasenāpatino nive-
sane ti dvinnāṃ puṇṇacandānaṃ uggaṭattā dve puṇṇamāyo amaññim, alāra-
pamhehīti visālapakhumehi⁵, subhehīti parisuddhehi, vagguhīti madhurā-
kārehi, udikkhatīti evarūpehi nettehi yasmim khane oloketi, pabbate ti
yathā Himavantapabbate suphullitavane⁶ vīṇaṃ ādāya tantissarena attano saraṃ
15 saṃsanti⁷ kimpurisā kimpurisassa maṇaṃ harati⁸ evaṃ harateva me
mano ti vipḍalapati, brahātīti⁹ ulārā, sāmā ti suvaṇṇasāmā, ekacca-
vasanā ti ekaccikavasanā, ekapaṭṭanivattā ti attho, bhantā udikkhatīti
saṃhakesā¹⁰ puthunalātā āyatabhamū visālakkhī tuṅganāsā rattotṭhi¹¹ setadantā
tikhipadāṭhā suvaṭṭagīvā tanubāhu sasaṅghitapsyodharā karamitamajjhā visāla-
20 sonī¹² suvaṇṇakadalisaṃnārūrūpā¹³ sā¹⁴ uttamitthi tasmim khane maṃ udik-
khaṇti bhayena vanaṃ pavisitvā puna nivattitvā luddaṃ udikkhaṇti bhanta-
migīvā¹⁵ maṃ udikkhatīti vadati, bāhāmudū ti mudubāhā, sannata vīra-
kuttiyā¹⁶ ti suphassitachekakaraṇā¹⁷ upaṇṇissati maṃ ti sā subhā nārī
kadā nu maṃ tehi tambhanakhehi sisato paṭṭhāya sannatena vīrena¹⁸ karaṇena
25 paritosessatīti paṭṭhento vilapati, kaṇḍanamāluracchadā¹⁹ ti kaṇḍanamaya-
uracchadālamkāra, vilākamajjhā ti vilaggasarirā sā, brahāvane ti mahā-
vane, rattasucchavīti batthapādātalaaggaṇakhaṇṇaṃsesu lākhārasaratta-
samānavāṇā, bindutthanīti udakabubbulaṇḍaparimaṇḍalatthanī, tato ti yadā
taṃ tiṭṭhantiṃ addasaṃ tato paṭṭhāya, sakassa cittaṃ sā ti attano cittaṃ
30 anissaro jāto 'mhiṭṭhi adhippāyo, kiṇḍanā²⁰ ti kiṇci, ayam²¹ asukā nāmā
'ti na jānāmi, ummattako jāto 'mhiṭṭhi vadati, diṭṭhā ti diṣvāna²², supāmiti
n' eva rattimdivaṃ²³ niddaṃ labhāmi, so ca labbhethā 'ti yam me Sakko
varaṃ dadeyya so ca me varo labheyya²⁴, labheyyaṃ c' āhaṃ varaṃ ti attho.

- Atha te amaccā²⁵ Ahipārakassāpi ārocayaṃsu: „sāmi rājā
35 nagaraṃ padakkhiṇaṃ karonto tumhākaṃ gharadvāraṃ gantvā²⁶

¹ Bā ce. ² Bā -am. ³ Bā dvirattam. ⁴ Bā mukhassa sukhaṃ. ⁵ Cks -pa-
mukhehi. ⁶ Bā supuppita-. ⁷ Bā -dati ⁸ Cks haranti. ⁹ Bā brahāti. ¹⁰ Bā
kaṇha-. ¹¹ Ck ratto, Bā rattāti ¹² Ck -soni, C -yoni, Bā -yoni. ¹³ Cks
-noruyā. ¹⁴ Cks omit sā. ¹⁵ Bā bhanda-. ¹⁶ Bā -dhīra-. ¹⁷ Cks supā-, Bā
suphuyita-. ¹⁸ Bā dhīrena. ¹⁹ Bā jālura-. ²⁰ Bā kañci-. ²¹ Bā aññāṃ. ²²
so Cks; diṭṭhāti diṣvāna wanting in Bā. ²³ so Cks; Bā rattidivā. ²⁴ so all
three MSS. ²⁵ Cks omit atha-. ²⁶ Bā patvā.

nivattitvā pāsādaṃ abhirūḷho¹ ti'. So attano gehaṃ gantvā Ummadantiṃ āmantetva „bhadde kacci' rañño attānaṃ dasse-sīti“ pucchi. „Sāmi, eko mahodaro mahādāṭhiko rathe ṭhatvā āgato puriso atthi, ahan taṃ rājā² vā rājako³ vā ti na jānāmi, eko issaro ti pana⁴ vutto⁵, vātapāne ṭhatvā pupphāni khipim', so tāvad eva nivattitvā gato“ ti. So taṃ sutvā „nāsito 'mhi tayā“ ti punadivase pāto va rājanivesanaṃ āruyha siri-gabbhadvāre ṭhatvā rañño Ummadantiṃ nissāya vippalāpaṃ sutvā „ayaṃ Ummadantiyā paṭibaddhacitto jāto, taṃ alabhanto marissati, rañño ca mamaṃ ca agunaṃ mocetvā imassa mayā 10 jīvitam dātuṃ vaṭṭatīti“ attano nivesanaṃ gantvā ekaṃ dāḷha-mantaṃ⁶ upaṭṭhākaṃ pakkosāpetvā „tāta asukaṭṭhāne susira-cetiyarukkho atthi, tvaṃ kañci⁷ ajānāpetvā atthaṅgate suriye tattha gantvā anto rukkhe nisīda, ahaṃ tattha balikammaṃ karonto taṃ ṭhānaṃ patvā devatā namassanto yācāmi: 'deva- 15 rāja, ambhakaṃ rājā nagare chaṇe vattamāne akilītvā va siri-gabbhaṃ pavisitvā vippalapanto nipanno, mayaṃ tattha kāra-ṇaṃ na jānāma, rājā⁸ devatānaṃ bahūpakāro anusaṃvacchamaṃ sahaṃsaṃ vissajjetvā balikammaṃ karoti'⁹, idaṃ¹⁰ nāma nissāya rājā vippalapatīti ācikkha¹¹, rañño no jīvitadānaṃ dethā'¹² 'ti yācissāmi, tvaṃ tasmim' khaṇe saraṃ parivattetvā¹³ 'senā-pati, tumhākaṃ rañño vyādhi nāma n' atthi, so pana tava bhariyāya Ummadantiyā paṭibaddhacitto, sace taṃ¹⁴ labhissati jīvissati noce marissati, sace tassa jīvitam icchasi Ummadantiṃ assa dehīti' katheyyāsīti'¹⁶ evaṃ taṃ uggaṇhāpetvā uyyojesi. 25 So gantvā tasmim' rukkhe nisīditvā punadivase senāpatinā taṃ ṭhānaṃ gantvā āyācite¹⁷ tathā abhāsi, senāpati „sādhū“ 'ti vatvā devataṃ vanditvā amacce jānāpetvā nagaraṃ pavisitvā rājanivesanaṃ abihruyha sirigabbhadvāraṃ ākoṭesi. Rājā satim

¹ B^d -rūyhatīti. ² B^d kiñci. ³ B^d adda ti. ⁴ B^d rājapurisoti, C^k rājako.

⁵ C^k omitt pana. ⁶ C^k -e. ⁷ B^d -i. ⁸ B^d -mittam, B^e duṭṭhamantaṃ. ⁹ B^d ki-. ¹⁰ C^k omitt rājā. ¹¹ B^d kareti. ¹² C^e B^d imam. ¹³ B^d -atha. ¹⁴ B^d paṭivattitvātā. ¹⁵ B^d nam. ¹⁶ B^d vadeyyāsīti. ¹⁷ B^d -to.

upaṭṭhapetvā¹ „ko eso“ ti pucchi. „Ahaṃ deva Ahipārako“
ti. Ath' assa rājadvāraṃ² vivari. So pavisitvā rājānaṃ
vanditvā g. ā.:

15. Bhūtāni me bhūtapatī namassato
5 āgamma yakkho idam evaṃ³ abravi:
rañño mano Ummadantiyā niviṭṭho,
dadāmi te taṃ, parivārayassū⁴ 'ti. 71.

Tattha namassato ti tumbhakaṃ vilāpakāraṇaṃ jānanatthaṃ balikammaṃ
katvā namassantassa, taṃ ti ahaṃ taṃ Ummadantiṃ tumbhakaṃ paricārikam
10 katvā dadāmi.

Atha naṃ rājā „samma Ahipāraka mama Ummadantiyā
paṭibaddhacittatāya vilapitabhāvaṃ yakkhāpi jānantīti“ pucchi.
„Āma devā“ 'ti. So „sabbalokena kira me lāmakabhāvo nāto“
ti lajji. dhamme patitṭhāya anantaraṃ g. ā.:

15. Puññā⁵ ca dhamse amaro na c' amhi,
jano ca no⁶ pāpam idan ti jaññā,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ aditṭhā⁷ ti. 72.

Tattha dhamse ti samma Ahipāraka ahaṃ tāya saddhiṃ kilesavasena
20 paricārayanto puññato ca dhamseyyaṃ, tāya saddhiṃ paricāritamattena amaro
ca na homi, mabājano ca me idaṃ⁸ lāmakabhāvaṃ jāneyya, tato ayuttaṃ raññā
katan ti garaheyya, taṃ ca mama datva pacchā piyabhariyaṃ aditṭhā⁹ tava
manaso vighāto c' assā 'ti attho.

Sesā ubhinnam pi vacanapaṭivacanagāthā:

25. Janinda nāññatra tayā mayā vā
sabb' āpi kammaṃ katassa jaññā
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rājā vanathaṃ sajāhi¹⁰. 73.
18. Yo pāpakaṃ kamma¹¹ karaṃ manusso
30 so maññatī: mā-y-idha maññiṃsu aññe¹²,

¹ Cks -ahetvā. ² so all three MSS for rājā dvāraṃ? ³ Bđ idametad ⁴ Bđ
-cāra- ⁵ Cks puññāñ. ⁶ Bđ me. ⁷ Ck aditṭhā. ⁸ Bđ imarā. ⁹ Ck aditṭhā,
Cs aditṭhe, Bđ aditṭhā. ¹⁰ Bđ adds rājā sha. ¹¹ Bđ kammaṃ. ¹² so all three
MSS. for jāni añño?

- passanti bhūtāni karontam etaṃ
yuttā ca ye honti narā pathavyā. 74.
19. Añño nu te ko 'dha' naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā¹ piyā ti,
bhuso ca ty-āssa manaso vighāto 5
datvā piyaṃ Ummadantiṃ adiṭṭhā². 75.
20. Addhā piyā mayha janinda esā,
na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
gacch' eva tvaṃ Ummadantiṃ bhadante
siho va selassa guhaṃ upeti³. 76. 10
21. Na pīṭitā attadukkhena dhīrā
sukhapphalaṃ kamma pariccajanti,
sammohitā cāpi sukhena mattā
na pāpakaṃ kamma samācaranti. 77.
22. Tvaṃ hi mātā ca pitā ca mayhaṃ 15
bhattā patī posako devatā ca.
dāso ahaṃ tuyha saputtadāro,
yathāsukhaṃ Sibba⁴ karoḥi kāmaṃ. 78.
23. Yo issaro 'mhīti karoti pāpaṃ
katvā ca⁵ so n' uttapate paresaṃ 20
na tena so jīvati dīgham āyu⁶,
devāpi pāpena samekkhare na⁷. 79.
24. Aññātakam⁸ sāmihehi padinnaṃ
dhamme tṭhitā ye paṭicchanti dānaṃ
paṭicchakā dāyakā cāpi⁹ tattha 25
sukhapphalaṃ nēva karonti kammaṃ¹¹. 80.
25. Añño nu te ko 'dha'¹² naro pathavyā
saddheyya lokasmi: na sā piyā ti

¹ B^d amñe te koci. ² B^d name sā. ³ C^k adhi-. ⁴ C^k upehi. ⁵ B^d siva, B^s sivi. ⁶ B^d na. ⁷ B^d -urū. ⁸ B^d adds athassa abhipārakassa āha. ⁹ C^k aññātakam. ¹⁰ B^d vāpi, C^k cāpi. ¹¹ B^d adds rājā āha. ¹² B^d koci.

- bhuso ca ty-āssa manaso vighāto
datvā piyaṃ Ummadantiṃ adiṭṭhā¹. 81.
26. Addhā piyā mayha janinda esā,
na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla
5 yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rājā vanatham saajāhi². 82.
27. Yo attadukkhena parassa dukkhaṃ
sukhena vā attasukhaṃ dahāti
yath' ev' idaṃ³ mayha tathā paresaṃ
10 so⁴ evaṃ jānāti sa vedi dhammaṃ. 83.
28. Añño⁵ nu te ko dha⁶ naro pathavyā
saddheyya etc. 84.
29. Janinda jānāsi piyā mam' esā,
na sā mamaṃ appiyā bhūmipāla,
15 piyena te dammi piyaṃ janinda,
piyadāyino deva piyaṃ labhanti. 85.
30. So nūn' ahaṃ⁷ vadhissāmi attānaṃ kāmahetukaṃ,
na hi dhammaṃ aḍhammena ahaṃ vadhituṃ⁸ ussahe. 86.
31. Sace tuvaṃ mayha satim janinda
20 na kāmayaṃsi naraviriyasetṭha
cajāmi naṃ sabbajanassa Sibba⁹,
mayā pamuttaṃ¹⁰ tato nam avhayesi. 87.
32. Adūsiyaṇ ce Ahipāraka tvaṃ
cajāsi katte ahitāya ty-āssa
25 mahā ca te upavādo pi assa
na cāpi ty-āssa nagaramhi pakkho. 88.
33. Ahaṃ sahissaṃ upavādam etaṃ
nindaṃ pasaṃsaṃ garaham pi¹¹ sabbam,
mam etaṃ āgacchatu bhūmipāla,
30 yathāsukhaṃ Sibba¹² karoḥi kāmaṃ. 89.

¹ Ck adhi-. adding abhipārako āha. ² Cks -āti. ³ Cks idā, Bđ idhaṃ. ⁴ Bđ yo. ⁵ Cks -ā. ⁶ Bđ koci. ⁷ Bđ so nunāhaṃ. ⁸ Cks vyādhi. ⁹ Bđ asibyā, B sibyā. ¹⁰ C pavuttam. ¹¹ Bđ -haṇ ca. ¹² Bđ sivi.

34. Yo n' eva nindaṃ na puna-ppasaṃsaṃ
ādiyaṭī garaḥaṃ no pi pūjaṃ
sirī ca lakkhī ca apeti tamhā
āpo suvuṭṭhī va¹ yathā thalamhā. 90.
35. Yaṃ kiñci dukkhaṃ ca sukhaṃ ca etto²
dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
urasā ahaṃ paccupadissāmi⁴ sabbaṃ
pathavī yathā thāvarānaṃ tasānaṃ. 91. 5
36. Dhammātisāraṃ va³ manovighātaṃ
dukkhaṃ ca n' icchāmi ahaṃ paresaṃ,
eko p' imaṃ hārayissāmi⁵ bhāraṃ
dhamme t̥hito kañci na tāpayanto⁶. 92. 10
37. Saggūpagaṃ puññakammaṃ janinda,
mā me tuvaṃ antarāyaṃ akāsi,
dadāmi te Ummadantiṃ pasanno
rājā va yaññe dhanam brāhmaṇānaṃ. 93. 15
38. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ,
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
nindeyyuṃ devā pitaro ca sabbe,
pāpaṃ ca passa⁷ abhisamparāyaṃ. 94. 20
39. Na h' et' adhammaṃ⁸ Sivirāja vajjuṃ⁹
sanegamā jānapadā ca sabbe
yan te mayā Ummadanti padinnā,
bhusehi rāja vanathaṃ saajāhi. 95.
40. Addhā tuvaṃ katte hitesi mayhaṃ
sakhā mamaṃ Ummadanti tuvaṃ ca,
sataṃ ca dhammāni sukittitāni
samuddavelā va duraccayāni. 96. 25
41. Āhūniyo¹⁰ me si hitānukampī
dhātā vidhātā c' asi kāmapālo, 30

¹ Ck -ṭṭhi va, Bd -ṭṭhivī. ² Bd ettho. ³ Bd -raṇ ca. ⁴ so Cks for upa-? Bd accuttariessāmi. ⁵ Cks kāra-. ⁶ Bds kiñci ahāpayanto. ⁷ Cks māssa. ⁸ Ck na henadh-, Bds na hetamdh-. ⁹ Bds vaje. ¹⁰ Ck āhu-, Cs ahū-, Bd āhupēyyo.

- tayī hutā deva mahapphalā hi me,
 kāmena me Ummadantiṃ paṭiccha. 97.
42. Addhā hi sabbam¹ Ahipārakā² tuvaṃ
 dhammaṃ acārī mama kattaputta,
 5 añño nu te ko idha sotthikattā
 dipado naro aruṇe³ jīvaloke. 98.
43. Tuvan nu seṭṭho, tvam⁴ anuttaro si,
 tvam dhammagū dhammavidū sumedho,
 so dhammagutto ciram eva jīva,
 10 dhammañ ca me desaya dhammapāla. 99.
44. Tad imgha Ahipāraka suṇohi vacanam mama,
 dhammaṃ te desayissāmi sataṃ āsevitam ahaṃ. 100.
45. Sādhū dhammaruci rājā, sādhū paññānavā⁵ naro,
 sādhū mittānaṃ adubbho⁶, pāpass⁷ akaraṇaṃ sukhaṃ. 102.
- 15 46. Akkodhanassa vijite t̥hitadhammassa rājino
 sukhaṃ manussā āsetha sītaccāyāya saṃghare. 102.
47. Na vāham etaṃ abhirocaṃyāmi
 kammaṃ asamekkha kataṃ asādhum⁸,
 ye vāpi⁹ nātvā na sayam karonti,
 20 upamā imā mayhaṃ tuvaṃ suṇohi: 103.
48. Gavañ ce taramānānaṃ jimhaṃ gacchati puṇḡavo (III $\frac{11}{17}$)
 sabbā tā jimhaṃ gacchanti nette jimhagate¹⁰ sati. 104.
49. Evam evaṃ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
 so ce adhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
 25 sabbam ratṭhaṃ dukkhaṃ seti rājā ce hoti¹¹ adhammiko. 105.
50. Gavañ ce taramānānaṃ ujum gacchati puṇḡavo
 sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate¹² sati. 106.
51. Evam eva manussesu yo hoti seṭṭhasammato
 so ce pi dhammaṃ carati pag eva itarā pajā,
 30 sabbam ratṭhaṃ sukhaṃ seti rājā ce hoti dhammiko. 107.

¹ Ck^s saccaṃ. ² all three MSS. -ka. ³ Ck^s -o. ⁴ Ck^s tav. ⁵ Bā -navā. ⁶ Bā ā-. ⁷ all three MSS. -ssa. ⁸ read: kataṃ asādhum asamekkha kammaṃ?
⁹ Ck^s yoyavāpi, C^s yo vāpi. ¹⁰ Bā -aṇigate. ¹¹ read hot'. ¹² Bā ujum-.

52. Na cāp' ahaṃ adhammena amarattam pi patthaye
imaṃ vā paṭhaviṃ sabbam vijetum¹ Ahipāraka. 108.
53. Yaṃ hi kiñci manussesu ratanaṃ idha vijjati
gāvo dāso hiraṇṇaṃ ca vatthiyaṃ² haricandanam 109.
54. [Assitthiyo ratanaṃ maṇikaṇḍa
yaṃ cāp' ime candimasuriyā abhipālayanti]
na tassa hetu visamaṃ careyya,
majjhe Sivīnaṃ usabho 'mhi jāto. 110.
55. Netā pitā uggato ratṭhapālo
dhammaṃ Sivīnaṃ apacāyamāno
so dhammam evānuvicintayanto
tasmā sake cittavase na vatto. 111.
56. Addhā tuvaṃ mahārāja niccaṃ avyasanam³ sivaṃ
karissasi ciraṃ rajjaṃ, paṇṇā hi tava tādisī. 112.
57. Etaṃ te⁴ anūmodāma yaṃ dhammaṃ na-ppamajjasi,
dhammaṃ pamajja khattiyo ratṭhā cavati issaro. 113.
58. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya (supra p. 123)
idha dhammaṃ caritvāna rāja⁵ saggaṃ gamissasi⁶. 114.
59. Dhammaṃ cara mahārāja puttadāresu khattiya, etc. 115.
60. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya, etc. 116. 20
61. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca, etc. 117.
62. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca, etc. 118.
63. Dhammaṃ cara mahārāja ratṭhe janapadesu ca, etc. 119.
64. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇe brāhmaṇesu ca, etc. 120.
65. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhīsu khattiya, etc. 121. 25
66. Dhammaṃ cara mahārāja, dhammo ciṇṇo sukhāvaho,
idha dhammaṃ caritvāna rāja saggaṃ gamissasi. 122.
67. Idha dhammaṃ caritvāna saindadevā sabrahmakā⁷
suciṇṇena divam pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo ti. 123.

¹ Cks -tu. ² Bd vattiya. ³ Cks avyasanīm, Bd abyāsannam. ⁴ Cks me. ⁵ Bd rāja. ⁶ Cks -ti. ⁷ Bd dhammaṃ cara mahārāja iudo devā sabrahmakā.

- Tattha sabbāpīti janinda aham p' etaṃ ekako va paṭicchādetvā ānessāmi
 taṃ tathapetvā taṃ ca mamañ ca añño sabbo pi jano¹ imassa kaṃmassa katassa
 ākāramattam pi na jāññā na jānissanti², bhusehiti tāya saddhiṃ abhiramanto
 attano taṇhāvanathaṃ bhusaṃ karoḥi vaddhehi, manorathaṃ pūrehīti, sajāhiti
 5 manorathaṃ pana pūretvā sace te na ruccati 'atha naṃ sajāhi, mayham eva
 paṭicchāpehi³, kamma⁴ karan ti samma Ahipāraka yo manusso pāpakammañ
 karonto so pacchā mā idha aññe idaṃ pāpakammañ maññimsu mā jānantū 'ti
 maññe ti cinteti, duccintitā⁵ etaṃ tassa, kiṃkāraṇā: karontam eva hi naṃ
 passanti bhūtāni ye ca⁶ Buddhā Paccekabuddhā Buddhaputtā iddhiyogena yuttā
 10 te ca naṃ passanti yeva, na me piyā ti samma Ahipāraka añño nu te koci⁷
 idha imasmiṃ sakalāya pi paṭhaviyā na me Ummadanti piyā⁸ ti evaṃ⁹ sadda-
 heyya¹⁰, siho va selassa guhaṇ ti mahārāja sace taṃ tvaṃ idha na ānesi
 atha yathā siho kilesaparilāhe uppaṇne sīhapotikāya vasanaṭṭhānaṃ maṇiguhāṃ
 upeti evaṃ tassā vasanaṭṭhānaṃ gaccha, gantvā tattha attano patthanaṃ¹¹
 15 pūrehīti, sukhapphalan ti samma Ahipāraka, paṇḍitā attano dukkhena
 puṭṭhā¹² samānā na sukhavipēkadāyakaṃ pariccejanti, sammohitā vāpi
 hutvā mohena mūlhā sukhena mattā pāpakammañ nāma¹³ na samācaranti,
 yathāasukhaṃ Siṅga¹⁴ karoḥi kāman ti sāmi Sīvirāja, attano dāsiṃ pari-
 vārentassa¹⁵ garabhā nāma n' atthi, tvaṃ yathāasukhaṃ yathājñāsayaṃ kāmaṃ
 20 karoḥi, attano icchaṃ pūrehīti, na tena so jīvati ti samma Ahipāraka, yo
 iessaro 'mhitī pāpaṃ karoti katvā ca kiṃ¹⁶ maṃ devamanussā vakkhantīti¹⁷ na
 uttasati na otapati na so tena kammaṇa diḥhaṃ kalam jivati khippam eva
 marati, devatāpi ca naṃ kiṃ imassa pāparañño rajjena varam assa vālukaḥaṇaṃ
 gale bandhittvā maraṇan ti lāmakena cakkhunā olokenti, aññātakān ti mahārāja
 25 aññesaṃ santakaṃ tehi sāmikehi padinnadānaṃ ye attano dhamma ṭhitā paṭic-
 chanti te tattha¹⁸ paṭicchakā ca dāyaka ca sabbe pi sukhapphalan eva kammañ
 karonti, paṭiggāhake hi paṭigāṇhante taṃ dānaṃ dāyakaṃ mahantaṃ vipākaṃ¹⁹
 detti añño nu te -pe- addhā piyā -pe-, yo attadukkhena²⁰ 'ti samma Ahi-
 pāraka yo attano dukkhena pīlito taṃ dukkhaṃ parassa dahati attano sarīrato
 30 parasarīre khipati parassa vā²⁰ sukhena attano sukhaṃ dahati taṃ parassa
 sukhaṃ gahetvā attani pakkhipati attano dukkhaṃ harissāmiti param dukkhitaṃ
 karoti attānaṃ suhessāmiti parasukhaṃ nāseti na so dhammañ jānāti, yo
 pana evaṃ jānāti yath'ev' idaṃ mayham sukhadukkhāṃ tathā paresan ti sa vedi
 dhammañ so dhammañ jānāti nāma, ayam etissā gāthāya attho, piyena te
 35 dammīti piyena kāraṇabhūtena piyaṃ phalaṃ patthento dammīti attho, piyaṃ
 labhanti samsāre samsarantā piyam eva labhanti, kāmahetukan ti samma

¹ Bā añña sabbāpi janā, Ck^a aññe sabbo pi jano. ² so all three MSS. for -issati? ³ Ck^a -cchādehi, Bā paṭidehi. ⁴ all three MSS. -m. ⁵ Bds duci-
 Ck^a ducaritaṃ. ⁶ Ck^a va. ⁷ Ck^a konu. ⁸ Ck^a yā, C^a viyā. ⁹ Ck^a etaṃ. ¹⁰
 Ck^a -hessati. ¹¹ Bā manāṃ. ¹² so all three MSS. ¹³ Bā adds manasā. ¹⁴
 Bā sivi. ¹⁵ C^a Bā -cā-. ¹⁶ Bds kam. ¹⁷ Bā ra-, B^a da-. ¹⁸ Bā nattha. ¹⁹
 Bds vipphāraṃ. ²⁰ Ck^a omit vā.

Ahīpāraka kāmahetukam ayuttakam katvā¹ attānam² vadhissāmīti³ me parivittakko uppañjissati⁴, mayham satīti ti mama santakam, mama santi⁵ pi pātho, mama santikāyā⁶ ti evam maññamāno, sace tvam tam na kāmesīti attho, sabbajanassā⁷ 'ti sabbe⁸ seniye⁹ sannipātetvā tassa sabbajanassā¹⁰ 'ti⁹ ayam mayham ahitā ti pariccañjissāmi, tato avhayesīti tato nam pariggabhata¹⁰ 5 ānāpeyyāsi¹¹, adūsiyan ti anaparādhām, katte ti tam eva aparena nāmena ālapati, so hi rañño hitam karoti tasmā katta¹² ti vuccati, na cāpi tyāssā 'ti evam akiccekārīti nagare tava koci pakkho pi na bhavēyya, nindan ti na kevalam upavādam eva sace pi mam koci sammukhā nindissati pasamsissati vā dosam vā pana āropento garahissati tan p' aham nindam pasamsam garahañ 10 ca sabbam sahiṣṣāmi, sabbam etaṃ mamāgacchatu 'ti vadati, tamhā ti yo ete nindādayo na gaṇhāti tamhā purisā issariyasamkhātā siri ca paññāsamkhātā lakkhī ca thalaṭṭhānato suvutṭhisamkhātā āpo viya apeti na patitṭhāti, etto ti ito mama tassā pariccattakāraṇato, dhammātisāram vā ti dhammam atikkamitvā pavattam¹³ akusalam vā yaṃ kiñci hoti, paccupadissāmīti sam- 15 paṭicchissāmi¹⁴, thāvarānam tasānan ti yathā mahāpaṭhavī khīnasāvānañ ca puthujanānañ ca na kiñci na paṭicchati sabbam adhivāseti tath' evāham pi sabbam etaṃ paṭicchissāmi adhivāseṣṣāmīti dīpeti, eko pi man ti aham eko¹⁵ va imam attano dukkhabhāraṃ hārayissāmi¹⁶ vahissāmi¹⁷, dhamme tīhito ti vinicchayadhamme pavēṇidhamme¹⁸ tividhasucaritadhamme tīhito hutvā, saggū- 20 pagan ti devapuññakammam nam' etaṃ saggūpagam hoti, yaññe¹⁹ dhanan ti yaññadhanam, ayam eva vā pātho, Ummadantīti Ummadanti pi mama sahāyikā tvam pi sahāyako, pītaro ti brahmāno²⁰, sabbe ti na kevalam devabrahmuno²¹ sabbe raṭṭhavāsino maṃ passatha bho sahāyakassa bhariyā sahāyikā iminā gehe katā ti nindeyyum, na hetadhamman²² ti na hi etaṃ 25 adhammikam, yaṃ te mayā ti yasmā mayā sā²³ tuyham dinnā²⁴ tasmā etaṃ adhammo ti na vadissanti²⁵, satan ti satānam Buddhādīnam khantimettābhāvanāsīlācārasamkhātāni dhammāni suvaṇṇitāni, tāni²⁶ samuddavelā vā duracāyāni, tasmā yathā samuddo velaṃ nātikkamati evam aham pi sīlavelam²⁷ nātikkamāmīti²⁸ vadati, āhuneyyo me sīti mahārāja tvam mama āhuna- 30 pāhuasakkārassa²⁹ anucchaviko, dhātā vidhātā/casi³⁰ kāmāpālo ti tvam deva mama dhāraṇato dhātā issariyamukhassāpi³¹ dahanato vidhātā icchita-

¹ Cks akatvā, Bd ayuttam katvā. ² Bs adds na. ³ Bd pavissāmīti. ⁴ Bds uppa-jati. ⁵ so Cks for santiṃ? Bd mayham pasinti, Bs mayham seti. ⁶ so Cks; Bd santakāsāyā. ⁷ Bds -a. ⁸ Ck Bd -yo, Cs seniyo. ⁹ Bds -nassa, omitting ti. ¹⁰ Bd -hitattā. ¹¹ Bd āneyyāsi, Ck anāpeyyāsi, Bs aneyyāsi. ¹² Cks kaccā. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ Cs sampañjissacchissāmi, Bd paccuttarissāmīti sampāṭicchissami dhārayissāni, Bs paccuparissāmīti sampāṭicchā dhāressāmi. ¹⁵ Bd ekako. ¹⁶ Cks kār-, Bs tār-? ¹⁷ Cks ehiss-, Bd vah or gah-, Bs pah-. ¹⁸ Bds -niyadh-. ¹⁹ Cks -ā. ²⁰ Ck brahmano, Cs brāhmano. ²¹ so Cks for -māno; Bd brahmaṇo, omitting deva. ²² all three MSS. hetamdh. ²³ Cks omits sā. ²⁴ Cks -am. ²⁵ Bd ne-vadissati. ²⁶ Bd omits tāni. ²⁷ Cks sīlam-. ²⁸ Bks -missāmīti. ²⁹ Bd omits pāhuna. ³⁰ Bds vasi. ³¹ Bds -sukhassāpi.

- patthitānaṃ kāmānaṃ pālanato kāmāpālo, tayi¹ hutā ti tuyham diṇṇā²,
 kāmēna me ti mama patthanāya³ Ummadantiṃ paṭicchā⁴ 'ti; evaṃ Ahipārako
 rañño deti, rājā na mayhaṃ attho ti paṭikkhipati, gūthapatitaṃ⁵ sākuṇikaṃ⁶
 pacchimiṃ piṭṭhipādēna paharivā aṭaviyaṃ khipantā viya ubbo pi nañ jahant'⁷
 5 eva, idāni rājā punaakkathanatthāya taṃ santajjento addhā hīti g. ā. tattha
 kattaputtā⁸ 'ti putā⁹ pi 'ssa kattā va¹⁰ tena taṃ evaṃ ālapati, i. v. h.: addhā
 tvaṃ ito pubbe mayhaṃ sabbāṃ dhammāṃ acari hitaṃ eva¹¹ akāsi, ajja¹² pana
 paṭipakkho hutvā bahuṃ¹³ kathesi, mā evaṃ vippalapi, añño nu te dipado
 naro ko idha jīvaloke aruṇe yeva sotthimi kattā¹⁴, sace hi ahañ viya añño
 10 rājā tava bhariyāya paṭibaddhacitto abhavissa anto aruṇe yeva tava sisāṃ chindā-
 petvā taṃ attano ghare kareyya, ahañ pana akusalabhayeñ' eva na karomi,
 tuñhī hohi, na me tāya¹⁵ attho ti santajjesi; so taṃ sutvā puna pi kiñci
 vattum asakkonto rañño thutivasena tvaṃ nū¹⁶ 'ti g. ā., tass' attho mahārāja
 tvaṃ nēva sakala-Jambudīpe sabbesaṃ narindānaṃ seṭṭho tvaṃ anuttaro tvaṃ
 15 vinicchayadhammapaveṇidhammasucaritadhammānaṃ¹⁷ gopāya tena dhammagū-
 tesaṃ¹⁸ vidahitattā dhammavidū tvaṃ sumedho¹⁹ tvaṃ yaṃ dhammāṃ gopesi
 ten' eva gutto, ciraṃ jīva dhammāṃ ca me desehi dhammapāla dhammagopaka
 rāja pavarā²⁰ 'ti; atha rājā dh. desento tadiṅghā 'ti ādim ā., tattha iṅghā
 'ti codanatthe nipāto, yasmā mam tvaṃ codesi tasmā ti attho, satan ti Bud-
 20 dhādīhi sappurisehi āsevitāṃ, sādhu ti sundaro²¹ pasattho vinicchayapaveṇi-
 sucaritadhammo rocesīti dhammaruci, tādiso hi jīvitaṃ jahanto pi akiccaṃ na
 karoti tasmā sādhu, paññāpavā ti nānasampanno, mittānaṃ adubbho ti
 mittassa adubbhanabhāvo²², thitadhammassā 'ti paṭiṭṭhitatidvihadhammassa,
 āsethā 'ti āseyyum nisīdeyyum, desanāsisaṃ ev' etaṃ²³, cattāro iriyāpathe su-
 25 khaṃ kappeyyun ti ayaṃ pan' ettha attho, sītacchāyāyā 'ti puttadārāñāti-
 mittānaṃ sītacchāyāya, saṅghare ti saṅghare attano gehe adhammabalidaṇḍa-
 dihi anupaddutasukhaṃ passeyyun²⁴ ti das-eti, na vāhametan ti samma Ahi-
 pāraka yaṃ etaṃ²⁵ asamekkhitvā kataṃ asādhukammaṃ etaṃ ahañ na roca-
 yāmi, ye vāpi nātvaṇa ti ye vā pana rājāno nātva tulayitvā tīretvāsayam
 30 karonti tes' ahañ kammaṃ rocemiti adhippāyo, imā upamā ti imasimiṃ pan'
 atthe tvaṃ mayhaṃ imā dve upamā suṇohi, jīmhaṃ ti vaṃkaṃ, nette ti yo
 tā gūviyo neti²⁶ tasmim jettḥakausabhe, pagevā 'ti tasmim adhammāṃ
 carante itarā pajā pag eva carati ativiya karotiti attho, dhammiko ti
 cattāri agatigamanāni pahāya dhammena r. kāreti²⁷, amarattan ti devattan,
 35 ratanān ti saviññāpakaratanāṃ²⁸, vatthiyan ti kāsikavattham eva, as-
 siṭṭhiyo ti vātasamagatiassē pi uttamarūpadharā itthiyo pi, ratanāṃ
 maṇikañcā 'ti sattavidharatanāṃ ca māṇikkamayabhaṇḍaṇ ca²⁹, abhīpāla-

¹ Cks tayā. ² Cks -a. ³ Bc kāmēna. ⁴ Cks -a. ⁵ Bds bhūmiyaṃ pa-. ⁶ Cks
 -ka, Bd -ṇinaṃ. ⁷ all three MSS. kattha-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Ck katthā va,
 Bd kattā ca. ¹⁰ Bd adds vaḍhimeva. ¹¹ Bd idāni. ¹² Cks -u. ¹³ Cks katvā. ¹⁴
 Bd ettāya. ¹⁵ Cks nūnā. ¹⁶ Bd -paveṇiya-. ¹⁷ Cks -guttosaṃ. ¹⁸ Bd adds so.
¹⁹ Ck carā, Cc pacarā, Bds javarā. ²⁰ Cks add ti. ²¹ Cks -bhāge. ²² Bd eva cetani.
²³ Cks vase-. ²⁴ Bd yathā taṃ. ²⁵ Cks neneti. ²⁶ Bd -ento. ²⁷ Bds saviññāpa-
 kāviññāpakaratanāṃ. ²⁸ Ck māni-, Bds mahagghabhaṇḍakañca.

yaṇṭīti alaṇkaraṇṭā¹ rakkhanti, na. tassa² 'ti tassa cakkavattirajjassāpi hetu
na visamaṇi careyya³, usabho 'smīti yasmā ahaṇi Sivīnaṇi majjhe jeṭṭhakarājā
hutvā jāto tasmā cakkavattirajjakaraṇaṃ⁴ pi visamaṇi na carāmiti attho, netā
ti mahārājānaṃ⁵ kusalesu paṭiṭṭhapetvā devanagaraṇi netā hitakāraṇena tassa
pitā⁶ Sivirājā kira dhammarājā⁷ ti sakala-Jambudīpe nātattā uggato samena
raṭṭhaṇi pālanato⁸ raṭṭhapālo, apacāyamāno ti Sivīnaṇi porāṇakarājūnaṇi
pavenidhammaṇi apacāyamāno, so ti so ahaṇi tam eva dhammaṇi cintemī⁹
manasikaromī, na vatte ti¹⁰ tena kāraṇena attano cittassa vasa na vattāmi;
evaṇi M-assa dhammakathaṇi sutvā Ahipārako thutim karonto addhā hīti
ādim ā., na pamajjasīti attanā¹¹ kathitadhammaṇi¹² na-ppamajjasi tatth' 10
eva vattesi, dhammaṇi pamajjā 'ti¹³ dhammaṇi pammussitvā¹⁴ agarivasena
gantvā¹⁵; evaṇi so tattha¹⁶ thutim katvā dhammacariyāya niyojento¹⁷ uttarim
dasagāthā¹⁸ abhāsi, tā¹⁹ heṭṭhā Tesakuna-jātaka vāṇitā va.

Evaṇi Ahipārakasena-patinā rañño dhamme desite rājā
Ummadantiyā paṭibaddhacittaṇi vinodesi. 15

S. i. d. ā. s. j. s. (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale
paṭiṭṭhahi): „Tadā Sunandasārathi Anando ahoṣi, Ahipārako Sāriputto,
Ummadanti Uppalavaṇṇā, sesapariṣā Buddhapariṣā, Sivirājā ahaṇi evā“
'ti. Ummadanti-jātakaṇi.

3. Mahābodhi-jātaka.

20

Kinṇu daṇḍaṇi kimājinaṇi ti. Idaṇi S. J. v. paṇṇāpāra-
nim ā. k. Vatthum Mahāummagge āvibhavissati. Tadā pana S.
„na bhikkhave idāṇi eva pubbo pi T. paṇṇavā parappavādamaddano
yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. B. Br. r. k. Bo. Kāsiraṭṭhe asitikoṭivibhavassa udicca- 25
brāhmaṇamaḥāsālassa¹ kule nibbatti², Bodhikumāro ti
'ssa nāmaṇi karimsu. So vayappatto Takkasilāya³ uggahita-
sippo paccāgantvā agāramajjhe vasanto aparabhāge kāme
pahāya Himavantapadesaṇi pavisitvā paribbājakapabbajjaṇi

¹ Bds ālokaṇkaraṇṭā. ² Cks mareyyum. ³ Bd -kār-. ⁴ Bds mahājanani. ⁵
Bds hitā. ⁶ Bds dhammacārī. ⁷ Bd raṭṭhapālayanaṭāya. ⁸ Bd anucintayanto. ⁹
Bds yasmā in the place of manasi - - ti. ¹⁰ Bds -no. ¹¹ Bd -e. ¹² Cks
parimajjasīti. ¹³ Bd sammussitvā. ¹⁴ Bds ag-. ¹⁵ Bds tassa. ¹⁶ Bds dhammaṇi-
carā ti uyyojento, Bds -yojento. ¹⁷ Bds uttari tassa osānagāthā. ¹⁸ Cks te. ¹⁹
Cks -la. ²⁰ Cks -itva. ²¹ Bd -yāni.

- pabbajitvā tattha vanamūlaphalāhāro ciraṃ vasitvā vassārattasamaye Himavantā oruyha cārikaṃ caranto anupubbena Bārāṇasim¹ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase paribbājakasāruppena nagare bhikkhāya caranto rājadvāraṃ pāpuṇi.
- 5 Tam enaṃ sihapāñjare t̥hito rājā disvā tassa upasame pasiditvā taṃ attano bhavanam pavesetvā rājapallamke nisīdāpetvā katapaṭisanthāro thokaṃ dhammakathaṃ sutvā nānaggarasabhojanam dāpesi. M. bhattam gahevā cintesi: „idaṃ rājakulam nāma bahudosam bahupaccāmittam hoti², ko nu kho
- 10 mama uppannam bhayam nittharissatīti³“ so avidūre t̥hitaṃ rājavallabham ekaṃ piṅgalasunakham⁴ disvā mahantaṃ⁵ bhattapiṇḍam gahevā tassa dātukāmatākāram⁶ dassesi. Rājā natvā sunakhassa bhājanam āhārāpetvā bhattam gāhāpetvā dāpesi, M. pi tassa datvā bhattakiccaṃ nit̥thāpesi. Rājāpi tassa⁷
- 15 paṭiññam gahevā antonagare⁸ rājuyyāne paṇṇasālam kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā taṃ tattha vāsesi⁹, devasikaṃ c¹⁰ assa dve tayo vāre upat̥thānam agamāsi, bhojanakāle pana M. niccam rājapallamke yeva nisidati, rājabhojanam eva bhuñjati, evam dvādasa saṃvaccharāni atītāni. Tassa pana rañño pañca
- 20 amaccā atthaṃ ca dhammaṃ ca anusāsanti, tesu eko ahetvādi¹⁰ eko issarakāraṇavādi¹¹ eko pubbekatavādi eko ucchedavādi eko khattavijjavādi¹². Tesu ahetukavādi „ime sattā saṃsārasuddhikā“ ti mahājanam uggaṇhāpesi, issarakāraṇavādi „ayaṃ loko issaranimmitto“ ti uggaṇhāpesi, pubbekatavādi
- 25 „imesam sattānam sukham vā dukkham vā uppajjamānam¹³ pubbekaten¹⁴ eva uppajjatīti“ gaṇhāpesi, ucchedavādi „ito paralokagatā¹⁴ nāma n¹⁵ atthi, ayaṃ loko ucchijjatīti“ gaṇhāpesi, khattavijjavādi¹² „mātāpitāro pi māretvā attano va attho kāmetabbo¹⁵“ ti gaṇhāpesi. Te rañño vinicchaye niyuttā

¹ Ck^s iyaṃ. ² Ck^s -mittā honti. ³ Ck^s nitta-. ⁴ B^d siṅgāla-. ⁵ B^d mahāsatto.

⁶ Ck^s -makākāram. ⁷ B^d ssa. ⁸ Ck^s attano nagare. ⁹ B^d tasmim vāsāpesi.

¹⁰ Ck^s he-, B^d ahetukavādi. ¹¹ Ck^s -namittavādi. ¹² B^d khetta-. ¹³ B^d -nānam.

¹⁴ C^s -kāmgatā, B^d -kāmgato. ¹⁵ B^d kātabbo.

lañcakhādakā hutvā assāmikam sāmikam¹ karonti. Ath' eka-
divasam eko puriso kūṭaṭṭaparājito M-am bhikkhāya rājageham
pavisantam disvā vanditvā „bhante, tumhe rājagehe bhuñja-
mānā vinicchayāmacce lañcam gahetvā lokam vināsente kasmā
ajjhūpekkhatha, idāni 'mhi pañcahi amaccehi kūṭaṭṭakārassa 5
hatthato lañcam gahetvā sāmiko va samāno assāmiko kato“
ti paridevi. So tasmim kārūññavasena vinicchayam gantvā
dhammena vinicchinitvā sāmikam ñeva sāmikam akāsi, mahā-
jano ekappahāren' eva mahāsaddena sādhuakāram adāsi. Rājā
tam saddam sutvā „kimsaddo nāmāyan“ ti pucchitvā tam 10
attham sutvā katabhattakiccam M-am upanisiditvā pucchi:
„bhante ajja kira vo² aṭṭo vinicchito“ ti. „Āma mahārājā“
'ti. „Bhante tumhesu vinicchinantesu mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatīti⁴ ito paṭṭhāya tumhe va vinicchinathā“ 'ti. „Mahā-
rāja, mayam pabbajitā nāma, n' etaṃ amhākam kamman“ ti. 15
„Bhante mahājane kārūññena katum vaṭṭati, tumhe sakala-
divasam mā vinicchinatha, uyyānato pana idhāgacchantā⁵
vinicchayaṭṭhānam gantvā pāto va cattāro aṭṭe vinicchinatha,
bhutvā uyyānam gacchantā cattāro, evam mahājanassa vaḍḍhi³
bhavissatīti“. So tena punappuna yāciyamāno „sādhū“ 'ti 20
sampaṭicchitvā tato paṭṭhāya tathā akāsi. Kūṭaṭṭakārakā
okāsam⁶ na⁷ labhimsu, te pi amaccā lañcam alabhantā dug-
gaṭā hutvā cintayimsu: „Bodhiparibbājakassa vinicchinana-
kālo“ paṭṭhāya mayam kiñci na labhāma, handa nam rāja-
veriko ti vatvā rañño antare paribhinditvā mārāpema⁸“ 'ti te 25
rājānam upasamkamitvā „mahārāja Bodhiparibbājako tumhākam
anattakāmo“ ti asaddhahantena raññā¹⁰ „sīlavā esa nāṇa-
samppanno, na evam karissatīti“ vutte „mahārāja, tena¹¹ sa-
kālanagaravāsino attano hatthe katā¹², kevalam amhe yeva

¹ Bā adda sāmikanī assāmikanī ² Bā te. ³ Bā vuḍḍhi. ⁴ Bā -ssati ⁵ Bā -o

⁶ Ck lañcam. ⁷ Ck alabh- in the place of na labh-. ⁸ Ck -cchinakā-, l'd -cchanakā-. ⁹ Bā -pessāmā. ¹⁰ Ck -tenam rañño. ¹¹ Bā adda hi. ¹² Ck kathā. Bā katvā.

pañca jane kātuṃ na sakkoti¹, sace ambhākāṃ na saddahatha
 tassa idhāgatakāle parisam olokethā² 'ti āhaṃsu. Rājā
 „sādhū“ 'ti sīhapañjare t̥hito taṃ āgacchantam olokento
 parivāram disvā attano aññānena attakārakamanusse tassa
 5 parivāro ti maññamāno bhijjitvā te amacce pakkosāpetvā
 „kin ti karomā“ 'ti pucchi. „Gaṇhāpetha naṃ devā“ 'ti.
 „Oḷārikaṃ aparādham apassantā naṃ³ katham gaṇhāpessāmā⁴“
 'ti. „Tena hi mahārāja pakatiparihāram assa hāpetha, taṃ
 parihāyantam disvā paṇḍito paribbājako kassaci anārocetvā
 10 sayam eva palāyissatīti“⁵. Rājā „sādhū“ 'ti vatvā anupubbena
 tassa parihāram hāpesi. Paṭhamadivasam tāva taṃ tuccha-
 pallamke yeva nisīdāpesuṃ, so pallamkam disvā va rañño pari-
 bhinnabhāvaṃ ñatvā uyyānam gantvā taṃ divasam eva
 pakkamitukāmo hutvā „ekantena⁶ ñatvā pakkamissāmīti“⁷ na
 15 pakkāmi, ath' assa punadivase tucchapallamke nisinnassa
 rañño pakkabhattaṃ ca aññaṃ ca gahetvā missakabhattaṃ
 adaṃsu, tatiyadivase mahātalam pavisitum adatvā sopānasīse
 yeva t̥hapetvā missakabhattaṃ adaṃsu, so taṃ ādāya uyyā-
 nam gantvā bhattakiccam akāsi, catutthadivase heṭṭhāpāsāde
 20 t̥hapetvā kaṇājakabhattaṃ adaṃsu⁸, tam pi gahetvā uyyānam
 gantvā bhattakiccam akāsi. Rājā amacce pucchi: „mahā-
 Bodhiparibbājako sakkāre parihāpīte⁹ pi na pakkamati, kin
 ti¹⁰ karomā“ 'ti. „Deva, na so bhattatthāya carati chattatthāya
 pana carati, sace bhattatthāya careyya paṭhamadivase⁹ yeva
 25 palāyeyyā“ 'ti. „Idāni kiṃ karomā“ 'ti. „Sve ghātāpetha
 naṃ mahārājā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti tesam yeva hatthe khagge
 t̥hapetvā „sve antaradvāre t̥hatva pavissantass' eva sīsam
 chinditvā khaṇḍākhaṇḍikam katvā kañci¹⁰ ajānāpetvā vacca-
 kuṭiyam pakkhipitvā nahātvā āgaccheyyāthā“ 'ti āha. Te
 30 „sādhū“ 'ti sampatīcchitvā „sve āgantvā evam karissāmā“ 'ti

¹ B^d sakkā. ² B^d omits naṃ. ³ B^d -hāmā. ⁴ so C^k for ekamīsenā? B^d pi-
 kantena. ⁵ C^k -missatīti. ⁶ B^d add so. ⁷ C^k -to. ⁸ B^d add naṃ. ⁹ B^d
 -sam. ¹⁰ B^d ki-.

aññamaññaṃ vicāretvā attano attano nivesanāni āgamimṣu¹.
 Rājāpi sāyaṃ bhuttaḥhojano sirisayane nipajjitvā M-assa guṇe
 anussari, ath' assa tāvad eva soko uppajji, sarīrato sedā
 muccimṣu², sayane assādam alabhanto aparāparaṃ parivatti.
 Atha naṃ aggamaheṣi upanipajji, so tāya saddhiṃ sallā- 5
 pamattam pi na kari, atha naṃ sā „mahārāja, kin nu
 kho sallāpamattam pi na karotha, api nu³ me koci aparādho
 atthīti“ pucchi. „N' atthi devīti, api ca kho Bodhiparibbā-
 jako kira amhākaṃ paccatthiko jāto ti, tassa sve ghāta-
 natthāya pañca amacce āñāpesim, te taṃ hanitvā⁴ khaṇḍā- 10
 khaṇḍikaṃ katvā vaccakūpe khipissanti, so pana amhākaṃ
 dvādasā samvaccaraṇi bahum dh. d., ekāparādho pi 'ssa mayā
 paccakkhato na diṭṭhapubbo, parapattiyena pana hutvā tassa
 mayā vadho āṇatto, tena kāraṇena socāmīti“. Atha naṃ sā⁵ „sace
 te deva so paccatthiko jāto taṃ ghātento kiṃ socasi, paccat- 15
 thikaṃ nāma puttam pi ghātetvā attano va sotthibhāvo
 kātabbo, mā cintayitthā“⁶ 'ti assāsesi. „So tassā vacanena
 paṭiladdhassāso niddaṇi okkami. Tasmim khane koleyyako
 piṅgalasunakho⁷ taṃ kathaṃ sutvā „sve mayā attano balena
 tassa jīvitadānaṃ dātum vaṭṭatīti“ cintetvā punadivase pāto 20
 va pāsādā oruyha mahādvāraṃ āgantvā umpāre sīsaṃ katvā
 M-assa āgamanamaggaṃ⁸ olokento nipajji. Te khaggahatthāpi
 amaccā pāto va āgantvā anantaradvāre⁹ atṭhamṣu. Bo. pi
 velaṃ sallakkhetvā uyyānā nikkhamma rājadvāraṃ āgacchi¹⁰,
 atha naṃ sunakho disvā mukhaṃ vivaritvā catasso dāṭhā 25
 dassetvā „kiṃ bhante Jambudīpatale aññattha bhikkhaṃ na
 labhasi, amhākaṃ rājā tava māraṇatthāya pañcamacce khagga-
 hatthe antaradvāre¹¹ ṭhapesi, mā tvam nalāṭena maccum
 gahetvā āgami¹², sīghaṃ¹³ pakkamā“ 'ti mahāsaddena viravi.
 So sabbarudaññutāya tam atthaṃ ñatvā tato nivattitvā uyyānaṃ 30

¹ Bđ -amṣu. ² Bđ muñc-. ³ Bds add kho. ⁴ Bds te pana naṃ maritvā. ⁵
 Bđ adds āha. ⁶ Bđ socittā. ⁷ Bđ sīlūgāla-. ⁸ Ck -mattaṃ. ⁹ so Ck for antara-
 dvāre? Bds ānantare. ¹⁰ Cs āgañchi, Bds agamāsi. ¹¹ Bđ dvārantare. ¹² Bds
 āgamāsi. ¹³ Bđ sīlūgaṃ.

gantvā pakkamanatthāya parikkhāre ādiyi. Rājāpi sīhapañjare
 1 thito taṃ āgacchantañ c' adisvā „sace ayaṃ mama paccat-
 thiko¹ uyyānaṃ gantvā balaṃ sannipādetvā kammāsajjo bha-
 vissati no ce attano parikkhāre gahetvā gamanasajjo bhavissati,
 5 jānissāmi tāv' assa kiriyaṃ“ ti uyyānaṃ gantvā M-aṃ attano
 parikkhāre ādāya „gamissāmīti“ paṇṇasālato nikkhamantaṃ
 caṃkamanakoṭiyaṃ disvā vanditvā ekamantaṃ thito paṭha-
 maṃ g. ā. :

1. Kin nu daṇḍaṃ kim ajinaṃ kiṃ chattaṃ kiṃ upāhanaṃ
 10 kiṃ amkusaṃ ca pattaṃ ca saṃghātiṃ cāpi brāhmaṇa
 taramānarūpo gahāsī kin nu patthayase disaṃ ti. 124.

Tass' attho: bhante, pubbe tvaṃ amhākaṃ gharaṃ āgacchanto daṇḍādīni
 gahāsī, ajja pana kena kāraṇena daṇḍaṃ ca ajinaṃ ca chappāhanaṃ ca
 mattikapasibbakolambanaṃ² amkusaṃ ca mattikapattaṃ ca saṃghātiṃ cā 'ti sabbe
 15 p' ime parikkhāre taramāno gahāsī. katarā nu disaṃ patthesi, kattha gantu-
 kāmo sīti pucchi.

Taṃ sutvā M. „ayaṃ attanā katakammaṃ na jānātīti
 maññe ti, jānāpessāmi naṃ“ ti dve gāthā abhāsī:

2. Dvādas' etāni vassāni vusitāni tav' antike,
 20 nābhijānāmi sonena piṅgalena³ abhinikūjitaṃ⁴. 125.
3. Sv-āyaṃ ditto⁵ va nadati sukkadāṭhaṃ vidamsayaṃ⁶
 tava sutvā sabhāriyassa vītasaddhassa⁷ mam patīti. 126.

Tattha abhinikūjitaṃ⁸ ti etena⁹ tava sunakhena evaṃ mahāvīravena
 viravitaṃ na jānāmi, ditto⁵ vā 'ti dappito¹⁰ viya, sabhāriyassa¹¹ 'ti tava
 25 sabhāriyassa mama māraṇatthāya pañcannaṃ¹² amaccānaṃ āṇattabhavaṃ katha-
 tassa sutvā tvaṃ kiṃ¹³ aṇṇattha bhikkhaṃ na labhasi rañño¹⁴ te vadho āṇatto
 idha māgacchīti¹⁵ ditto⁵ va nadatīti, vītasaddhassa¹⁶ mampatīti mam'
 antare vigatasaddhassa¹⁷ tava vacanaṃ sutvā evaṃ nadatīti ā.

- Tato rājā attano dosaṃ sampañicchitvā¹⁸ khamāpento
 30 catutthaṃ g. ā.:

¹ Bds add bhavēyya. ² Bd -na, Bs -ka. ³ Bd sīṅgā-. ⁴ Cks abhinikujjitaṃ
 for nikujjitaṃ? Bd -nābhinikujjitaṃ. ⁵ Bd dittho. ⁶ Bd vidh-. ⁷ Ck -sabbassa,
 Bs bhītasaddassa? Bd vigatisaddassa. ⁸ Cks -kujji-. ⁹ Bs evaṃ. ¹⁰ Bd dippa-
 B-damma-. ¹¹ Cks -ānam. ¹² Bds kiṃ tvaṃ. ¹³ Bds -ā. ¹⁴ Cs -gañchīti.
¹⁵ Ck viyasaddhasaddhassa. Cs vīnasaddhassa, Bd vigatasaddassa. ¹⁶ Bd -sad-
 dassa. ¹⁷ Bds add tati.

4. Ahu esa kato doso yathā 'bhāsasi brāhmaṇa,
esa bhiyyo pasidāmi, vasa brāhmaṇa mā gamā 'ti. 127.

Tattha bhiyyo ti sabbaṃ etaṃ mayā¹ āṇattarāṃ ayaṃ me doso esa pañ-
haṃ idāni adhikatarāṃ tava² pasidāmi idh' eva vasa mā aññattha gamā³ ti.

Taṃ sutvā M. „mahārāja paṇḍitā nāma tādīsena para- 5
pattiyeṇa apaccakkhakārīnā saddhīm na vasantitī“ vatvā tassa
anācāraṃ pakāseṇto ā.:

5. Sabbaseto pure āsi, tato pi⁴ sabalo ahu,
sabbalohitako dāni, kālo pakkamituṃ mama. 128.
6. Abbhantaraṃ pure āsi tato majjhe tato bahi, 10
purā niddhamanā hoti sayam eva cajām' ahaṃ. 129.
7. Vītasaddhaṃ na seveyya udapānaṃ v' anodakaṃ,
sace pi naṃ anukhaṇe vāri kaddamagandhikaṃ. 130.
8. Pasannaṃ eva seveyya appasannaṃ vivajjaye,
pasannaṃ payirupāseyya rahadaṃ⁵ va udakatthiko. 131. 15
9. Bhaje bhajantaṃ purisaṃ abhajantaṃ na bhājaye,
asappurisadhammo so yo bhajantaṃ na bhājati. 132.
10. Yo bhajantaṃ na bhajati sevamānaṃ na sevati
sa ve manussapāpittho⁶ migo sākhasito yathā. 133.
11. Accābhikkhaṇasaṃsaggā asamosaraṇeṇa ca 20
etena mittā jīranti akāle yācanāya ca. 134.
12. Tasmā nābhikkhaṇaṃ gacche na ca gacche cirāciraṃ
kālena yācaṃ yāceyya evaṃ mittā na jīrare⁷. 135.
13. Aticiraṃnivāseṇa piyo bhavati appiyo, (IV ²¹⁷/₁₈)
āmaṇṭa kho taṃ gacchāma purā te homa appiyā ti. 136. 25

Tattha sabbaseto ti mahārāja paṭhamam eva tava nivesaṇe mama
odano⁸ sabbaseto ahosi, yaṃ tvaṃ bhuñjasi taṃ eva maṃ dāpeṣīti attho, tato
ti tato pacchā paribhedakānaṃ vacanaṃ gaheṭvā tava mayi virattakāle⁹ missako-
dano jāto, idāniti idāni sabbalohitako jāto, kālo ti aññāṇassa kho¹⁰ tava
santikā idāni mama pakkamituṃ kālo, abbhantaraṇa ti paṭhamam mama 30

¹ Bā saccaṃ mayā evaṃ. ² Cks va. ³ Bā -ī. ⁴ Cks vi. ⁵ Bā dahadaṃ. ⁶
Cks -ssā-. ⁷ Bā jīyyare. ⁸ Cks -ne. ⁹ Bā adda pi sabalo. ¹⁰ Bā aggañ-
ñussa for aññ-.

abbhantaram āsi¹ alamkatamahātalam² ussitasetacchatte rājapallamke yeva
 mañ nīdāpesuñ, majjhe ti sopānamatthake, purā niddhamanā hotīti
 yāva gīvāya gahetvā nikkadḍhanā³ na hoti, anukhaṇe ti sace pi anūdakañ
 udapānañ patto puriso udakañ apassanto kalalañ viyūhitvā anukhaṇeyya tathāpi
 5 tañ vāri kaddamagandhiyañ bhaveyya amanuññatāya na piveyya, tath' eva
 vītasaddhañ payirupāsantena⁴ laddhapaccayāpi⁵ parittā c' eva lūkhā ca ama-
 nuññā aparibhogārāhā ti attho, pasannañ ti patiṭṭhitasaddhañ, rahadañ⁶
 ti gambhīrañ mahārāhadañ, bhajantañ ti attānañ bhajantañ eva bhajeyya⁷,
 abhajantañ 'ti paccattikañ, na bhājaye ti na bhajeyya, na bhājatīti
 10 yo puriso attānañ bhajantañ hitacittañ puggalañ na bhajati so asappurisa-
 dhammo nāmā 'ti, manussapāpiṭṭho ti manussalāmako patikiṭṭho⁸ sabba-
 pacchimako, sākhaṇṇito ti makkaṭo, accābikkhaṇasañsaggā ti ativiya
 abhiñhasaṇsaggena, akāle ti ayuttaappattakāle parassa piyabhaṇḍañ yācanaṇya
 mittā jīrañti nāma, tvam pi aticirañivāsena mayi mettīñ bhindī, tasmā ti
 15 yasmā accābhikkhaṇasañsaggena āsamosaraṇena ca mittā jīrañti tasmā, cira-
 cirañ ti ciraḷalāñ vitināmetvā cirañ⁹ na gaccheyya na upasañkameyya¹⁰,
 yācan ti yācītabbabhaṇḍakañ yuttakālena yāceyya, na jīrare¹¹ ti evañ mittā
 na jīrañti, purā te homā ti yāva tava appiyā na homa tāva¹² āmantetvā
 evañ gacchāmā 'ti.

20 Rājā āha:

14. Evañ ce¹³ yācamānānañ añjaliñ nāvabujjhasi
 parivārakānañ sattānañ vacanañ na karosi no
 evañ tañ abhiyācāma puna kayirāsi pariyañan ti. 137.

Tattha nāvabujjhasīti sace bhante imañ¹⁴ yācantena mayā kata-
 25 añjaliñ na jānāsi, na patigañhāsīti attho, pariyañan ti puna idhāgamanāya
 ekañ vārañ kāreyyāsīti yāceti

Bodhisatto āha:

16. Evañ ce no viharatañ antarāyo na hessati
 tuyhañ cāpi¹⁵ mahārāja mayhañ ca¹⁶ raṭṭhavaddhana¹⁷
 30 app-eva nāma passema¹⁸ ahorattānañ accaye ti. 138.

Tattha evañce no ti sace mahārāja evañ nānā hutvā viharautānañ an-
 hākañ antarāyo¹⁹ na hessati, tuyhañcā²⁰ 'ti sace tuyhañ vā mayhañ vā²¹
 jīvitañ pavattissatīti dīpeti, passemā 'ti api nāma passeyyāma.

¹ Ck asi, Bđ āsanañ. ² Ck -thalam, Bds -talamhi. ³ Bđ nikkadḍhamāno. ⁴ Ck
 -pāsa, C^s -pāsanto. ⁵ Ck laddhāyapipaccayā. ⁶ Bđ dahadañ. ⁷ Cks add na. ⁸
 Bđ -kuṭṭho. ⁹ Cks cirā. ¹⁰ Cks -me. ¹¹ Bds jīyyare. ¹² Cks tava. ¹³ Bds
 evañ te. ¹⁴ Bds evañ. ¹⁵ Bds vāpi. ¹⁶ Bds mayhañ vā. ¹⁷ Bđ -ḍhana. ¹⁸
 Cks -āma. ¹⁹ Cks -yañi. ²⁰ Bds -invā. ²¹ Cks omīti vā. Bđ omīti mayhañ vā

Evaṃ vatvā M. rañño dh. desetvā „appamatto hohi ma-
 hārājā“ 'ti vatvā uyyānā nikkhamitvā ekasmiṃ sabhāgaṭṭhāne
 bhikkhāya caritvā Bārāpasito nikkhamma anupubbena Hima-
 vantokāsam eva gantvā kiñci kālaṃ vasitvā puna otaritvā
 ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya araññe vihāsi¹. Tassa pana 5
 gatakāla. paṭṭhāya te amaccā puna vinicchaye nisīditvā vilo-
 paṃ karontā cintayimsu: „sace Mahābodhiparibbājako punā-
 gamissati jīvitāṃ no n' atthi, kin nu khv-assa² anāgamana-
 kāraṇaṃ kareyyamā“ 'ti. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „ime sattā
 paṭibaddhaṭṭhānaṃ nāma jahitum na sakkonti, kin nu khv- 10
 assa³ idha paṭibaddhaṭṭhānaṃ“ ti, tato „rañño aggamaheṣi-
 ti“ nātvā „ṭhānaṃ kho pan' etaṃ vijjati yaṃ so imaṃ nissāya
 āgaccheyya, paṭigacch' eva⁴ naṃ mārāpessamā“ 'ti te rājānaṃ
 etad avocum: „deva ime divase nagare ekā⁵ kathā suyati-
 ti“. „Kimkathā nāmā“ 'ti. „Mahābodhiparibbājako ca⁶ devī ca 15
 aññamaññaṃ sāsanaṭṭhānaṃ pesessanti“⁷. „Kin ti
 katvā“ 'ti. „Tena kira deviyā pesitaṃ: 'sakkhasi'⁸ nu kho
 attano balena rājānaṃ mārāpetvā mama setacchattaṃ dātum'
 ti, tāya pi 'ssa pesitaṃ: 'rañño māraṇaṃ nāma mama bhāro,
 khippaṃ āgacchatu' 'ti“. Rājā tesāṃ punappuna kathentānaṃ 20
 saddahitvā „idāni kiṃ kātābbaṃ“ ti pucchitvā „deviṃ māre-
 tum vaṭṭatīti“ vutte anupaparikkhitvā⁹ va „tena hi taṃ tumhe
 māretvā khaṇḍākhaṇḍiyaṃ¹⁰ chinditvā vaccakūpe khipathā“
 'ti ā. Te tathā kariṃsu, tassā māritabhāvo sakalanagare pā-
 kaṭo ahoṣi. Ath' assā cattāro puttā „iminā no niraparādhā 25
 mātā māritā“ ti rañño paccatthikā ahesum. Rājā mahā-
 bhayappatto ahoṣi. M. paramparāya taṃ pavattiṃ sutvā
 cintesī: „ṭhāpetvā maṃ añño kumāre saññāpetvā pitaraṃ
 khamāpetum samattho nāma n' atthi, rañño ca jīvitāṃ das-
 sāmi kumāre ca pāpato mocessamīti“ so punadivase paccanta- 30
 gāmaṃ pavasitvā manussehi dinnāṃ makkaṭamaṃsaṃ khādītva

¹ Bḍ vasi. ² Bḍ khassa. ³ Bḍs -kaccheva. ⁴ Cks -am. ⁵ Bḍ adds kira. ⁶ Bḍs
 pesenti. ⁷ Bḍ sakkā. ⁸ Cks -ttā ⁹ Bḍ -kaṃ.

- tassa cammaṃ yācivā¹ assamapāde sukkhāpetvā niggandhaṃ katvā nivāsesi pi pārupīti² pi amse ṭhapesi, kiṃkāraṇā³: „bahūpakāro⁴ me“ ti vacanattthāya. So taṃ cammaṃ ādāya anupubbena Bārāpasim gantvā kumāre upasaṃkamitvā „pitu
- 5 ghātakammaṃ nāma dāruṇaṃ, taṃ vo na kātabbān ti, ajarāmaro satto nāma n' atthi, ahaṃ tumhe aññamaññaṃ samagge karissāmi⁵ c' eva āgato, tumhe mayā⁶ pahita-sāsanena āgaccheyyāthā“ 'ti kumāre ovaḍitvā antonagare uyyānaṃ pavisitvā makkaṭacammaṃ attharitvā silāpaṭṭhe nisīdi.
- 10 Atha naṃ uyyānapālo disvā vegena gantvā rañño ārocesi. Rājā sutvā va sañjātasomanasso⁶ te amacce ādāya tattha gantvā M-am vanditvā nisīditvā paṭisanthāraṃ kātum ārabhi. M. tena saddhiṃ asammoditvā makkaṭacammaṃ eva parimajji. Atha naṃ evaṃ āha: „bhante, tumhe maṃ apaṭṭhapetvā⁷
- 15 makkaṭacammaṃ eva parimajjatha, kiṃ vo idaṃ mayā⁸ bahūpakārataran“ ti. „Āma mahārāja, bahūpakāro me esa vānaro, ahaṃ imassa piṭṭhe nisīditvā vicariṃ, ayaṃ me pāṇiyaghaṭaṃ āhari vasaṇattṭhānaṃ sammajji abhisamācārikavattapaṭivattam me akāsi, ahaṃ pana attano dubbalacittatāya assa maṃsaṃ
- 20 khāditvā cammaṃ sukkhāpetvā attharitvā nisīdāmi c' eva nipajjāmi ca, evaṃ bahūpakāro esa mayhan“ ti. Iti so tesam vādabhindanattthāya vānaracamme vānaravohāraṃ āropetvā taṃ pariyāyaṃ sandhāya imaṃ kathaṃ kathesi. So hi tattha⁹ nivattapubbattā¹⁰ „piṭṭhe nisīditvā vicarin¹¹“ ti ā., taṃ amse
- 25 katvā pāṇiyaghaṭaṃ¹² āhaṭapubbattā „pāṇiyaghaṭaṃ āharatīti“ ā., tena cammena bhūmiyā sammatṭhapubbattā¹³ „vasaṇattṭhānaṃ sammajjatīti“ ā., nipanna-kāle tena cammena piṭṭhiyā akkanta-kāle pādānaṃ puṭṭhapubbattā „vattapaṭivattakam¹⁴ me akāsīti“ ā., chātakāle pana tassa maṃsaṃ labhitvā khāditattā „ahaṃ

¹ Bā adds gahetvā. ² Bā -pesitī. ³ Bā add cammaṃ. ⁴ Bā -iaṇ. ⁵ Ck mayā. ⁶ Bā adds hutvā. ⁷ Bā akathetvā. ⁸ Ck mahā. ⁹ C Bā tasca. ¹⁰ Ck nivatta-, Bā nivutha-. ¹¹ Bā -ran. ¹² Bā -ṭassa. ¹³ Bā sampajja-. ¹⁴ Ck vattāvattapaṭi-.

panā attano dubbalacittatāy' assa maṁsaṁ khādīn¹⁴ ti ā.
 Taṁ sutvā te amaccā „pāṇātipāto tena kato“ ti saññāya
 „passatha bho pabbajitassa kammaṁ: makkaṭaṁ kira māretvā
 maṁsaṁ khādītva cammaṁ gahetvā vicaratīti“ paṇiṁ paharītvā
 parihaṣaṁ² akaṁsu. M. te tathā karonte disvā „ime attano 5
 vādabhedanattahāya mama cammaṁ gahetvā³ āgatabhāvaṁ na
 jānanti, na jānāpessāmi te“ ti ahetukavādiṁ tava āman-
 tetvā pucchi: „āvuso tvaṁ kasmā paribhāsaṁti“⁴. „Mitta-
 dūbhikamassa c' eva pāṇātipātassa ca katattā“ ti. Tato
 M. „yo pana tava c' eva diṭṭhiyā ca te saddahitvā evaṁ 10
 kareyya tena⁵ kiṁ dukkatan“ ti tassa vādaṁ bhindanto ā:

16. Udīraṇā ce⁶ saṁgatyā⁷ bhāvāya-m-anuvattati
 akāmā akaraṇīyaṁ vā karaṇīyaṁ vāpi kubbati
 akāmakaraṇīyasmiṁ kuv-idha⁸ pāpena lippati. 139.
17. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁹ na pāpako 15
 bhoto ce¹⁰ vacanaṁ saccaṁ suhato vānaro mayā. 140.
18. Attano ce hi vādassa aparādhāṁ vijāniya
 na maṁ tvaṁ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 141.

Tattha udīraṇā ti kathā, saṁgatyā 'ti saṁgatiyā, channaṁ abhijā-
 tīnaṁ taṁ taṁ abhijātīṁ upagamanena, bhāvāyaṁ anuvattatīti bhāvena anu- 20
 vattatīti karaṇatthe sampadānaṁ, akāmā ti akāmena aniechāya, akaraṇīyaṁ
 vā karaṇīyaṁ vā ti akattabbaṁ pāpaṁ vā kattabbaṁ kusalaṁ vā, kubbatīti
 karoti, kuvīdhā⁸ 'ti ko idha, i. v. h.: tvaṁ ahetukavādi n' atthi hetu n' atthi
 paccayo sattānaṁ saṁkilesāyā 'ti ādi diṭṭhiko: ayaṁ loko saṁgatiyā c' eva
 sabhāvena ca anuvattati pariṇamati tattha sukhaṁ dukkhaṁ paṭisaṁvedeti 25
 akāmako pāpakaṁ vā puññaṁ vā karotīti vadasi, ayaṁ tava udīraṇā sace¹¹
 tathā evaṁ sante akāmakaraṇīyasmiṁ attano va dhammatāya pavattamāne¹²
 pāpe ko¹³ idha satto pāpena lippati, sace hi attanā¹⁴ akatena pi lippati¹⁵ na
 koḍi na lippeyyā 'ti, so ce ti so ahetukavādasamkhāto tava bhāsitattho¹⁶ ca
 atthajotako dhammo ca kalyāṇo ce¹⁷ na pāpako ahetuappaccayā¹⁸ sattā saṁ- 30
 kilissantīti¹⁹ vodayantīti²⁰ sukhadukkhaṁ paṭisaṁvediyantīti idaṁ bhoto vaca-

¹ Bā -dan. ² so all three MSS. for paribhā-? ³ Bā ādāya. ⁴ Ck pariha-, Bā
 -hāsatīti. ⁵ Bā adds saddhīm. ⁶ Bā te. ⁷ Ck -gacca. ⁸ Bā kvacīdha? ⁹
 Ck -e for -eva? ¹⁰ Ck ve. ¹¹ Ck sāte, Cs sāce. ¹² Bā -no. ¹³ Ck papako.
¹⁴ Bā -no. ¹⁵ Bā akate pāpe na lippati. ¹⁶ Ck hā-. ¹⁷ Bā ca. ¹⁸ Bā
 ahetuka-. ¹⁹ Bā -ti. ²⁰ so B; Ck codayantīti, Bā omits vo-.

naṃ saccaṃ ce suhato vānaro mayā, ko ettha mama doso ti attho, vijāṇiyā 'ti sace hi tvaṃ attano vādassa aparādhaṃ jāneyyāsi na maṃ garaheyyāsi, kiṃ-kāraṇā: bhoto vādo hi tādiso, tasmā¹ ayaṃ mama vādaṃ karotīti maṃ pa-saṃseyyāsi, attano pana vādaṃ aṇānto maṃ garahatīti².

5 Evam M. taṃ niggaṇhitvā appaṭibhānaṃ³ akāsi. So pi rājā parisati⁴ maṃkubhūto pattakkhandho nisīdi. M. pi tassa vādaṃ bhinditvā issarakāraṇavādiṃ āmantetvā⁵ „tvaṃ āvuso maṃ kasmā paribhāsasi yadi issaranimmānavādaṃ⁶ sārato paccesīti⁶ vatvā ā.:

- 10 19. Issaro sabbalokassa sace kappeti jīvitam
iddhiviyasanabhāvaṃ ca kammaṃ kalyāṇapāpakam
niddesakārī puriso issaro tena lippati. 142.
20. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo⁷ na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 143.
15 21. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāṇiya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 144.

Tattha kappeti jīvitam ti sace Brahmā vā añño vā koci issaro tvaṃ ka-si-yā jīva tvaṃ gorakkheṇā 'ti evaṃ sabbalokassa jīvitam⁸ saṃvidahati⁹ vicāreti¹⁰ iddhiviyasanabhāvaṃ ca sesaṃ ca kalyāṇapāpam¹¹ kammaṃ yadi¹² issaro va¹³ kappeti¹⁴ karotī, niddesakārīti yadi tassa niddesaṃ āṇattim eva¹⁵ yo koci puriso karoti evaṃ sante yo koci pāpakam karoti tassa issarena katattā issaro va tena pāpema lippati, sesaṃ purimanayen' eva veditabbam, yathā ca idha evaṃ sabbattha.

25 Iti so ambato va¹⁶ muggaraṃ gahetvā ambam pātento viya issarakāraṇen' eva issarakāraṇavādaṃ¹⁷ bhinditvā pubbe-katavādiṃ āmantetvā „tvaṃ āvuso maṃ kiṃ paribhāsasi yadi pubbekatavādaṃ saccaṃ maññasīti¹⁸ vatvā ā.:

- 26 Sace pubbekatahetu¹⁸ sukhadukkham nigacchati
30 porāṇakam kataṃ pāpam tam eso muccate iṇam,
porāṇakam iṇamokkho, kuvidha¹⁹ pāpema lippati. 145.

¹ Cks kasmā. ² Ck -sīti. ³ Bā -ṇam. ⁴ Bā paribhāsati. ⁵ Cks omit āmantetvā.

⁶ Cks -nimmitavādaṃ. ⁷ Cks -e. ⁸ Cks omit jīvitam. ⁹ Cks -hāti. ¹⁰ Bā vitar-.

¹¹ Cks -ṇam. ¹² Bā add sabbam. ¹³ Cks ca. ¹⁴ Cks -ati. ¹⁵ Bā adds seso.

¹⁶ Bā ca. ¹⁷ Cks -ṇam-. ¹⁸ Cks -tanhetu. ¹⁹ Bā kvaṇciva, Bā kociḍha.

23. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo² na ca pāpako
bhoto ce vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 146.
24. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 147.

Tattha pubbekatahetū 'ti pubbakatahetu purimabhava katakammaṃ² 5
kāraṇen' eva, tameso muccate inān ti yo vadhabandhanādihi dukkhaṃ pā-
punāti yadi so yaṃ tena porāṇakaṃ kataṃ pāpaṃ taṃ idāni ipaṃ muccati
evaṃ sante mamāpi esa porāṇakapaṇamokkho³, anena hi makkaṭena pubbe paribbā-
jakena hutvā ahaṃ makkaṭo samāno hutvā⁴ khādito bhavissāmi, sv-āyaṃ idha
makkaṭattani patto mayā⁵ paribbājakattaṃ pattaṃ māretvā khādito bhavissati, 10
ko idha pāpena lippati.

Iti so tassāpi vādaṃ bhinditvā ucchedavādiṃ abhi-
mukhaṃ katvā⁶ „tvaṃ āvuso n' atthi dinnan ti ādini vatvā
idh' eva sattā ucchijjanti paralokaṃ gacchantā⁷ nāma n' atthi ti
maññamāno kasmā maṃ paribhāsaṃti⁸“ santajjettvā ā.: 15

25. Catunnaṃ yev' upādāya⁹ rūpaṃ sambhoti paṇinam
yato ca rūpaṃ sambhoti tath' eva anupagacchati. 148.
26. Idh' eva jīvati jīvo pecca pecca¹⁰ vinassati,
ucchijjati ayaṃ¹¹ loko ye bālā ye ca paṇḍitā,
ucchijjamāne lokasmiṃ kuvidha¹² pāpena lippati. 149. 20
27. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹³ na ca pāpako
bhoto ce¹⁴ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 150.
28. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
na maṃ tvaṃ garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 151.

Tattha catunnaṃ ti paṭhaviādānaṃ bhūtānaṃ, rūpaṃ ti rūpakkhando, 25
tatthevā 'ti yato taṃ rūpaṃ sambhoti nirujjhanakāle tath' eva gacchati¹⁵,
imināssa¹⁶ catumabhūtikā hi ayaṃ puriso yadā kālaṃ karoti¹⁷ paṭhavi¹⁸
paṭhavikāyaṃ anupeti¹⁹ anupagacchati āpo tejo vāyo²⁰ vāyokāyaṃ anupeti
anupagacchati ākāsaṃ indriyāni saṃkamanti āsandipaṇḍamā purisā matam
ādāya gacchanti yāva ālāhanā pādāni paññāyanti kāpotakāni atthiṇi bhavanti 30

¹ Cks -e. ² Bd -e. ³ Bd esa porāṇakaṃ evaṃ sabbattha inato mokkho. ⁴ Bds
add māretvā. ⁵ Cks mayam. ⁶ Bd thatvā. ⁷ Bd kadd for gatā? ⁸ Bd -hāsiti.
⁹ Ck ye up-. ¹⁰ Cks -am. ¹¹ Cks -tāyaṃ. ¹² Bd kvacidha, Bs kocidha. ¹³
Ck -ne. ¹⁴ Ck te. ¹⁵ Bd anupag-. ¹⁶ Bds -nātassa. ¹⁷ Bd adds tadā. ¹⁸ Bd
omits pa-. ¹⁹ Cks -ehi. ²⁰ Bd omits vā.

bhasmantābhūtiyo¹ dattupaññattaṃ² yadidaṃ dānaṃ tesarū tucchā musāvillāpo³ ye keci atthikavādāṃ vadanti bālā⁴ ca paṇḍitā⁵ ca kāyassa bhedā ucchijjanti vinassanti na honti⁶ param maraṇā ti imaṃ diṭṭhiṃ patitṭhapeti, idheva⁷ 'ti imasmīṃ yeva loke jīvo jīvati, pecca pecca⁸ vinassatīti paraloke nibbatta-
 5 satto gativasena idha anāgantvā tatth' eva paraloke vinassati ucchijjati, evaṃ ucchijjamāne lokasmīṃ ko idha pāpena lippati.

Iti so tassa pi vādaṃ bhinditvā khattavijjavādim āmantetvā „tvam āvuso 'mātāpitara māretvā attano attho kā-
 tabbo' ti imaṃ laddhiṃ ukkhipitvā caranto⁷ kasmā maṃ pari-
 10 bhāsasīti“ vatvā ā.:

29. Āhu khattavidhā loke bālā paṇḍitamānino:
 mātaraṃ pitaraṃ haññe atho⁸ jeṭṭham pi bhātaraṃ
 haneyya putte ca dāre ca attho ce⁹ tādiso siyā ti. 152.

Tattha khattavidhā ti khattavijjā¹⁰, ayam eva vā pāṭho, khattavijjā-
 15 cariyānaṃ¹¹ etaṃ nāmaṃ¹², bālā paṇḍitamānino ti bālā samānāpi paṇḍitā mayāṃ attano paṇḍitabhāvaṃ pakāsemā¹³ 'ti maññamānā paṇḍitamānino hutvā evaṃ āhu, attho ce ti sace attano tathārūpo¹⁴ koci attho siyā na kiñci pari-
 vajjeyya sabbam haneyya vā¹⁵ 'ti vadanti, tvam pi tesam aññataro ti.

Evam tassa pi laddhiṃ patitṭhāpetvā attano laddhiṃ
 20 pakāsento ā.:

30. Yassa rukkhassa chāyāya nisīdeyya sayeyya vā
 na tassa sākhaṃ bhañjeyya¹⁶, mittadūbhī hi pāpako. 153.
 31. Atha atthe samuppanne samūlam api abbahe,
 attho me sambalenā¹⁷ 'ti¹⁸ suhato vānaro mayā. 154.
 25 32. So ce attho ca dhammo ca kalyāṇo¹⁹ na ca pāpako
 bhoto ce²⁰ vacanaṃ saccaṃ suhato vānaro mayā. 155.
 33. Attano ce hi vādassa aparādhaṃ vijāniya
 na maṃ tvam garaheyyāsi, bhoto vādo hi tādiso ti. 156.

Tattha, ambho khattavidha¹⁹, ambhakaṃ pana ācariyā evaṃ vaṇṇayanti:
 30 attanā paribhuttachāyassa rukkhassa pi sākhaṃ vā paṇṇaṃ vā na bhañjeyya²⁰,

¹ so Cks; Bā assantābhū-. ² Bā rattu-. ³ Ck tuccha-, Bā bhilāpā, Cks vilāpo.

⁴ Cks -e. ⁵ Bā adda ucchajjati ⁶ Cks -añ. ⁷ Bā vic-. ⁸ Cks attho. ⁹ Cks me. ¹⁰ Bā -vijā, Cks -vidhā. ¹¹ Cks khatti-. ¹² Ck Bā -a. ¹³ Cks -e. ¹⁴ Cks haneyyathā. ¹⁵ Bā bhindeyya. ¹⁶ Bā -si, Bā -pi. ¹⁷ Ck -e. ¹⁸ Ck me, Ck ve. ¹⁹ Bā -pidha? Cks -vādi. ²⁰ Bā bhijjeyya.

kiṃkāraṇā: mittadūbho hi pāpako, tvaṃ pana evaṃ vadesi: atha atthe sam-
uppanne samūlam api abbahe ti, mama ca' pātheyyena attho aho si, tasmā sacce
p' esa mayā hato tathāpi attho me sambalenā 'ti ti suhato vānaro mayā ti.

Evaṃ so tassāpi vādaṃ bhinditvā pañcasu pi tesu nippa-
bhesu' nippaṭibhānesu⁸ rājānaṃ āmantetvā „mahārāja, tvaṃ 5
ime pañca raṭṭhaviḷopake mahācore gahe tvā vicarasi, aho si'
bālo', evarūpānaṃ pi⁶ saṃsaggena puriso diṭṭhadhammikam pi
samparāyikam pi mahādukkhaṃ pāpuṇeyya“ 'ti vatvā rañño
dh. desento ā.:

84. Ahetuvādo puriso yo ca issarakuttiko 10

pubbekatī⁷ ca ucchedi yo ca khattavidho naro, 157.

85. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,

kareyya tādiso pāpaṃ atho aññaṃ pi kāraye,

asappurisa saṃsaggo dukkhanto⁹ kaṭukudrayo ti. 158.

Tattha tādiso ti mahārāja yādisā ete pañca diṭṭhigatikā tādiso puriso 15
sayam pi pāpaṃ kareyya yo c' assa⁹ vacanaṃ supāti taṃ aññaṃ pi kāraye,
dukkhanto⁸ ti evarūpehi asappurisehi saddhiṃ saṃsaggo idhaloke pi¹⁰ para-
loke pi dukkhanto⁹ kaṭukudrayo va hoti, imassa paṇ' atthassa pakāsanatthaṃ
'yāni kānīci bhikkhave bhayāni uppajjanti sabbāni tāni bālato' ti suttaṃ āhari-
tabbaṃ, Godhajātaka-Saṇjīvajātaka-Akittijātakādīhi¹¹ pi cāyaṃ attho dīpetabbo. 20

Idāni opammadassanavasena dhammadesanaṃ vaddhento ā.:

86. Urabbharūpena vak' āsu pubbe

asaṃkito ajayūthaṃ upeti,

hantvā urāniṃ¹² ajiyaṃ ajaṇ ca

citrāsayaṭtvā¹³ yena kāmāṃ paleti. 159.

25

87. Tathāvidh' eke samaṇabrāhmaṇāse¹⁴

chadanaṃ katvā¹⁵ vañcayanti¹⁵ manusse

anāsakā thaṇḍilaseyyakā ca,

rajojallaṃ ukkuṭikappadhānam

¹ Ck cā. ² Bā omits ca. ³ Bā omits ni-. ⁴ Bā nisinnesu. ⁵ Bā omits si.

⁶ Cks -ā. ⁷ Ck hi. ⁸ Bā katavi, Bā katti. ⁹ Bā dukkhandho. ¹⁰ Bā
yvāyaṃ, omitting cassa. ¹¹ Cks -loka, omitting pi. ¹² Cks -kaṇ-kaṇ-, Bā
-ākatti-. ¹³ Bā uraṇi, Bā uraṇi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Cks -ye. ¹⁶ all
three MSS. -i.

- pariyāyabhattaṇ ca apānakattaṇ
pāpācarā¹ arahanto vadānā. 160.
38. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
kareyya tādiso pāpaṇ aṭho aññaṇ² pi kāraye,
5 asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 161.
39. Y' āhu⁴ n' atthi viriyan ti hetuṇ ca apavadanti⁵
[ye] parakāraṇ⁶ attakāraṇ [ca]
ye tucchaṇ samavannaṇayum, 162.
40. Ete asappurisā loke bālā paṇḍitamānino,
10 kareyyya tādiso pāpaṇ aṭho aññaṇ² pi kāraye,
asappurisasamsaggo dukkhanto³ kaṭukudrayo. 163.
41. Sace hi viriyaṇ nāssa⁷ kammaṇ kalyāṇapāpakam
na bhare vaḍḍhakiṇ rājā na pi yantāni kāraye. 164.
42. Yasmā ca viriyaṇ atthi kammaṇ kalyāṇapāpakam
15 tasmā yantāni kārenti rājā bharati⁸ vaḍḍhakiṇ. 165.
43. Yadi vassasataṇ devo na vasse na himaṇ pate
ucchijjeyya ayaṇ loko vinasseyya ayaṇ pajā. 166.
44. Yasmā ca vassatī devo himaṇ cānuphusiyati⁹
tasmā sassāni paccanti raṭṭhaṇ ca pallate ciraṇ¹⁰. 167.
- 20 45. Gavaṇ ce taramānānaṇ jimhaṇ gacchati puṇḍavo (supra ²²²/₂₁)
sabbā tā jimhaṇ gacchanti nette jimhagate sati. 168.
46. Evam evaṇ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce adhammaṇ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭhaṇ dukkhaṇ seti rājā ce hoti adhammako. 169.
- 25 47. Gavaṇ ce taramānānaṇ ujum gacchati puṇḍavo
sabbā tā ujum gacchanti nette ujugate sati. 170.
48. Evam evaṇ manussesu yo hoti seṭṭhasammato
so ce pi¹¹ dhammaṇ carati pag eva itarā pajā,
sabbam raṭṭhaṇ sukhaṇ seti rājā ce hoti dhammiko. 171.
- 30 49. Mahārukkhassa phalino āmaṇ chindati yo phalaṇ
rasaṇ c' assa na jānāti bijaṇ c' assa vinassati. 172.

¹ Bḍ -cārā. ² Cks -e. ³ Bḍ dukkhandho. ⁴ Bḍs yamāhu. ⁵ so Cks; Bḍ ahetuṇca avindīye. ⁶ Cks pakā-. ⁷ Bḍs nassa. ⁸ Bḍ labhati. ⁹ Ck -seyyasi, C' -siyyasi, Bḍ cānuphusiyati. ¹⁰ Bḍ pāleti ciraṇ. ¹¹ Cks omīti pi.

50. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ adhammena yo pasāsati
rasaṇ c' assa na jānāti raṭṭhaṇ c' assa vinassati. 173.
51. Mahārukkhassa phalino pakkaṃ chindati yo phalaṃ
rasaṇ c' assa vijānāti bjaṃ c' assa na nassati. 174.
52. Mahārukkhūpamaṃ raṭṭhaṃ dhammena yo pasāsati 5
rasaṇ c' assa vijānāti raṭṭhaṇ c' assa na nassati. 175.
53. Yo ca rājā janapadaṃ adhammena pasāsati
sabbosadhihi so rājā viruddho hoti khattiyo. 176.
54. Tath' eva negame himsaṃ¹ ye yuttā kayavikkaye
ojadānabalikare² sa kosena virujjhati. 177. 10
55. Pahāravarakhettaṇṇū saṃgāme katanissame³
ussite himsayam⁴ rājā sa balena virujjhati. 178.
56. Tath' eva isayo himsaṃ⁵ saṇṇate⁶ brahmacārayo⁷
adhammacārī khattiyo so saggena virujjhati. 179.
57. Yo ca rājā adhammatṭho bhariyaṃ hanti adūsikaṃ 15
luddaṃ pasavate⁸ ṭhānaṃ puttehi ca virujjhati. 180.
58. Dhammaṃ care janapade negamesu balesu ca
isayo ca na himseyya puttadāre samaṇ care. 181.
59. Sa tādiso bhūmipati raṭṭhapālo akodhano
sāmaṇte sampakampeti Indo va asurādhipo ti. 182. 20

Tattha vakāsu⁹ pubbe ti vako āsu¹⁰ pubbe, āsu¹⁰ 'ti nipātamattaṃ,
i. v. h.: mahārāja, pubbe eko urabbharūpo vako ahoṣi, tassa naṅguṭṭhamattaṃ
eva dīghaṃ, taṃ pana so antarassatthimhi¹¹ pakkhipitvā urabbharūpena asaṃ-
kito ajayūthaṃ upeti, tattha urāṇikaṇ¹² ca ajikaṇ ca ajaṇ ca hantvā yena-
kāmaṃ paleti, tathāvidheke ti¹³ tathāvidhā eke samaṇabrāhmaṇā pabbajjā- 25
līṅgena chādanaṃ katvā attānaṃ chādetvā madhuravacanā¹⁴ hitakāmaṃ viya
hutvā lokaṃ vañcenti¹⁵, anāsakā ti ādi tesam chādanaṃ, dassanattaṃ vuttaṃ,
ekacce hi mayam anāsakā na kiñci¹⁶ āharema¹⁷ 'ti manusse vañcenti¹⁸, apare
mayam thaṇḍilaseyyakā ti, aññesaṃ rajojallaṃ chādanaṃ, aññesaṃ ukkuṭi-
kappadbānaṃ, te gacchantāpi uppatitvā ukkuṭikā gacchanti, aññesaṃ sattāha- 30

¹ Ck bhisam, C^o bhimsam. ² Cks -ne-. ³ Bds -niyame. ⁴ all three MSS.
hisayam. ⁵ C^o B^d hisam. ⁶ B^d samyame. ⁷ B^d -riyo. ⁸ Ck pavane, C^o
pavasate. ⁹ B^d -assu. ¹⁰ B^d assu. ¹¹ Ck -sakkhimhi. ¹² B^d ura-. ¹³ Cks
omit ta-. ¹⁴ B^d -nādihi. ¹⁵ B^d -anti. ¹⁶ Cks kañci.

- dasāhādivārabhojanasamkhātā¹ pariyāyabbhattā² chadantā³, apare apānakattā⁴ hontā, mayā⁵ pāṇiyā⁶ na pīvāmā⁷ 'ti vadanti, arahanto vadānā⁸ ti pāpācarā⁹ hutvāpi mayā¹⁰ arahanto ti vadantā vicaranti, ete¹¹ ti mahārāja ime vā pañca janā¹² hontu aññe vā yāvanto¹³ dīṭṭhigatikā¹⁴ nāma sabbe pi ete asappurisa.
- 5 yāhū¹⁵ ti ye āhu ye vadanti, sace hi viriyā¹⁶ nāssa¹⁷ 'ti mahārāja sace ṇāṇasampannā¹⁸ kāyikacetasikā¹⁹ viriyā²⁰ na bhaveyya, nabhare ti evaṃ sante vadḍhakā²¹ vā aññe vā kārake rājā²² na poseyya, na pi yantānīti na pi tehi sattaḥbhūmikapāsāḍāḍīni yantāni kareyya²³. kimkāraṇā²⁴: viriyassa c' eva kammasa ca abhāvā, ucchijjeyyā²⁵ 'ti mahārāja yadi ettakā²⁶ kalam n' eva²⁷
- 10 devo vasseyya na himā²⁸ pateyya atha kappuṭṭhānakālo viya ayā²⁹ loko ucchijjeyyā, ucchedavādinā³⁰ kathitanīyamena pana ucchedo nāma n' atthi, pallate³¹ ti pālayati³², gavañce ti catasso gāthā rañño dhammadesanattam eva vuttā, tathā mahārukkhaṣṣā³³ 'ti ādikā, tattha mahārukkhaṣṣā³⁴ 'ti madhuraambarukkhassa, adhammenā³⁵ 'ti agatigamanena, rasaṇ ca na jānātīti adhammiko
- 15 rājā ratṭhaṣṣa rasaṇ ojaṇ na jānāti āyasampattim na labhati, vinassatīti suññam hoti, manussa gāmanigame chaḍḍetvā³⁶ paccantaṃ pabbatavisamaṃ bhajanti, sabbāni āyamukhāni pacchijjanti, sabbosadhīhīti sabbehi mūlatacapaṇṇapupphaphalādīhi³⁷ c' eva sappinavanitādīhi ca osadhehi virujjhati, nāssa³⁸ tāni sampajjanti, adhammikaraṇā³⁹ hi paṭṭhavi nirojā⁴⁰ hoti, tassā
- 20 nirojatāya osadhānaṃ viriyā⁴¹ na hoti, tāni rogaṃ vūpasametum na sakkonti. iti so tehi viruddho nāma hoti, negame ti⁴² nigamanavāsikuṭimbike, himsaṇ⁴³ ti himsanto⁴⁴ pīlanto⁴⁵, ye yuttā ti ye kayavikkaye yuttā āpanamukhathala-pathavānījā⁴⁶ te himsanto, ojadānabalīkare⁴⁷ ti tato tato⁴⁸ bhaṇḍāharaṇasumkādanavasena ojadānaṃ c' eva⁴⁹ chabbhāgadasabhāgādibhedam balim ca
- 25 karonte, sa kosenā⁵⁰ 'ti so ete himsanto adhammika⁵¹ rājā dhanadhaññā⁵² parihāyānto kosenā virujjhati nāma, pahāravarakhettaññū⁵³ ti imasmim imasmim⁵⁴ thāne vijjhitum vaṭṭatīti evaṃ pahāravaraṇaṃ khettaṃ jānante⁵⁵ dhanuggahe. saṃgāme katanissame⁵⁶ ti yuddhesu katakamme mahāyodhe, ussite ti uggate paññāte⁵⁷ mahāmatte, himsaṇ⁵⁸ ti evarūpe sayam vā himsanto parehi
- 30 vā himsāpento⁵⁹, balenā⁶⁰ 'ti balakāyena⁶¹, tathāvidham hi rājānaṃ ayam bahupakāre attano rajadāyake pi himsati kimaṅga pana amhe ti avasesāpi yodhā jahanti yeva, iti so balena viruddho nāma hoti, tattheva isayo himsaṇ ti yathā ca negamādayo tath' eva esitaḥ⁶² pabbajite akkosanapaharaṇa-

¹ Ck sattāham- -tā, Bā sattāhadayāhaphāṇitabho-. ² Bā pāpācarā. ³ Ck yepine. ⁴ Ck yāc-. ⁵ Bā yamāhu. ⁶ Bā nassā. ⁷ Bā sampayuttaṃ ⁸ Bā kā-. ⁹ Ck na. ¹⁰ Ck pallato, Bā pālīte, Bā pālayate. ¹¹ Ck pālayati. ¹² Ck mūlenaca-, Bā mūlakacapatta-. ¹³ Bā nassa. ¹⁴ Bā oja. ¹⁵ Ck omit ti, Bā reads negamehīti ¹⁶ Ck Bā hisaṇ ¹⁷ Ck Bā his-. ¹⁸ Bā pīlento. ¹⁹ Bā ayānaṃ mukhānaṃthalajala-. ²⁰ Bā -kāre ²¹ Ck only one tato. ²² Bā ojanameva. ²³ Bā omits one im-. ²⁴ Ck -to. ²⁵ Bā -niyame. ²⁶ Ck omits te. ²⁷ Ck hisaṇ, Bā hisayaṇ. ²⁸ Ck himsapanto, Ck himsanto. ²⁹ Bā add tam. ³⁰ Ck isita-.

dīhi himsanto¹ adhammacāriko rājā kāyassa bheda apāyam eva upeti, sagge nibbattitum na sakkotīti saggena viruddho nāma hoti, bhariyam hanti adūsikan ti attano bāhuchāyāya vaḍḍhitaṃ puttadhītāhi ca² saṃvaḍḍhaṃ³ sīlavatibhariyam mittapatirūpakānaṃ corānaṃ vacanaṃ gahetvā māreti, luddaṃ pasavate tñānaṃ ti so attano nirayūpapattīṃ pasavati nipphādeti, puttehi⁵ vā 'ti imasmiṃ yeva attabhāve attano puttehi saddhīm virujjhatīti; evaṃ assa so tesam pañcannaṃ janānaṃ kathaṃ gahetvā deviyā maritabhāvaṃ puttānaṃ viruddhabhāvaṃ⁴ sandhimukhe⁵ coraṃ cūlāya gaṇhanto viya kathesi, M-assa hi tesam amaccānaṃ niggaṇhanaṃ ca dhammadesanaṃ ca deviyā tehi⁶ maritabhāvassa ca⁷ āvikaranatthaṃ ca tattha⁸ anupubbena kathaṃ āharitvā¹⁰ okāsaṃ katvā etaṃ atthaṃ kathesi; rājā tassa vacanaṃ sutvā attano aparādhaṃ jāni, atha naṃ M. ito paṭṭhāya mahārāja evarūpanaṃ pāpakānaṃ kathaṃ gahetvā mā puna evarūpaṃ akāsi ti vatvā ovadanto dhammañcare ti ā. tattha dhammañcare ti mahārāja rājā nāma janapadaṃ adhammikenā balinā apīrento janapade dh. careyya, sāmike assāmike akaronto negamesu dh. careyya,¹⁵ aṭṭhāne akilamento balesu dh. careyya, vadhabandhanaakkosaparibhāse⁹ pariharanto¹⁰ paccaye ca tesam dento¹¹ isayo na vihimseyya. dhītarō yuttaṭṭhāne¹² patitthapento putte sippāni sikkhāpetvā sammā pariharanto bhariyam issariya-vossaggaalamkāradānasammānanādīhi anuggaṇhanto¹³ puttadāre samaṇ¹⁴ careyyā 'ti. sa tādiso ti so tādiso rājā paveṇiṃ abbinditvā dhammena²⁰ samena r. kārento rājānāya rājatejena sāmante¹⁵ sampakampeti tāseti caleti¹⁶, Indo vā 'ti idaṃ opammatthaṃ vuttaṃ, yathā asure jetvā abhigaṇhitvā¹⁷ thitakālato paṭṭhāya asurādhipo ti saṃkhaṃ gato Indo te¹⁸ attano sapattabhūte¹⁹ asure kampesi²⁰ tathā kampetīti

Evam M. rañño dh. desetvā cattaro pi kumāre pakko-²⁵ sāpetvā ovaditvā raññā katakammaṃ pakāsetvā „rājānaṃ khamāpethā“ 'ti khamāpetvā „mahārāja, ito paṭṭhāya atuletvā paribhedakānaṃ kathaṃ gahetvā mā evarūpaṃ sāhasikakammaṃ akāsi, tumhe pi kumārā mā rañño dubbhitthā“ 'ti sabbesaṃ ovādaṃ adāsi. Atha naṃ rājā ā.: „ahaṃ bhante³⁰ tumhesu²¹ ca deviyā ca aparajjhanto ime²² nissāya etesaṃ²³ kathaṃ gahetvā etaṃ pāpakammaṃ karim²⁴, ime pañcāpi

¹ Cks Bā hisanto ² Cks va, Bā omits ca. ³ Bā saṃvaḍḍhaṃ, Cks savaddhaṃ.

⁴ Cks virujjha-. ⁵ Ck -o. ⁶ Ck teme, Cs te. ⁷ Bā omits ca. ⁸ Cs tassā, C tassamā. ⁹ Cks -sā. ¹⁰ Bā paṭi-. ¹¹ Bā dadanto. ¹² Cks putta-. ¹³

Cks anuga-. ¹⁴ Bā dhammam. ¹⁵ Ck samanāsamante. ¹⁶ Bā jā-. ¹⁷ Bā

abhibhavi-. ¹⁸ Bā va. ¹⁹ Ck sampatibhūto, Cs sammatibhūto. ²⁰ Bā sampatta-

bhūte sineruto ²¹ Cks -ti. ²² Cks -he. ²³ Cks -esaṃ. ²⁴ Bā omits e-.

²⁵ all three MSS. kari, Bā adds ito.

māremīti“. „Na labbhā mahārāja evaṃ kātun“ ti. „Tena hi tesam¹ hatthapāde chedāpemīti“. „Idam pi kātun na labbhā“ ti. Rājā „sādhū bhante“ ti sampaticchitvā te sabbaharaṇe² katvā pañcacūlākaraṇagaddūlabandhanagomayasiṅcanehi³ avamānetvā raṭṭhā pabbājesi. Bo. pi tattha katipāhaṃ vasitvā „appamatto hohiti“ rājānaṃ ovaḍitvā Himavantam eva gantvā jhānābhīṇṇam⁴ nibbattetvā yāvajīvaṃ Brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloṇḍapago ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. pañṇavā yeva
 10 paravādappamaddano yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā pañca diṭṭhigatikā Purāṇakassapa⁵- Makkhaligosāla- Pakudhakaccāna⁶- Ajitakesakambali- Nigaṇṭhanāthaputtā abhesuṃ, piṅgalasunakho⁷ Anando, Mahābodhi- paribbājako aham evā“ 'ti. Mahābodhi-jātakaṃ. Paṇṇāsanipāta-vannaṇā niṭṭhitā.

¹ Ck^s naṃ. ² so Ck; Cs B_d sabbassaharane. ³ so Ck^s; B_d -gomayāsitaṅcanehi.

⁴ B_d -ā. ⁵ so all three MSS. for pūraṇa-, see E. Müller, Pali Proper Names in J. P. T. S. 1858, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 290. ⁶ Ck^s kakudha-, cfr. Sp. Hardy, Manual p. 291 and Alwis, Buddhism p. 11. ⁷ B_d siṅgāla-.

XIX. CHATTHINIPĀṬA.

1. Sonakajātaka.

Kassa¹ sutvā sataṃ dammīti. Idam S. J. v. nekkhammapāramim² ā. k. Tadā hi Bh. dhammasabhāyaṃ nekkhammapāramim³ vaṇṇetanam⁴ bhikkhūnam majjhe nisīditvā „na bhikkhave idān' eva 5 pubbe pi T. mahābhinikkhamanam nikkhanto yevā“ 'ti vatvā a. ā.:

A. Rājagahe Magadharājā r. kāresi. Bo. tassa aggama-hesiyā kucchimim nibbatti, nāmagahaṇadivase c' assa Arindamakumāro ti nāmaṃ kariṃsu. Tassa jātadivase yeva purohitassa pi putto jāyi⁵, Sonakumāro ti 'ssa nāmaṃ kariṃsu. 10 Te ubho pi ekato vaḍḍhitvā vayappattā uttamarūpadharā, rūpena nibbisesā hutvā Takkasilaṃ gantvā uggahitasippā, tato nikkhamitvā „sabbasamayasippaṇ ca desacārittaṇ ca jānissāmā“ 'ti anupubbena cārikaṃ carantā Bārāṇasim patvā rājuyyāne vasitvā punadivase nagaraṃ pavisimsu. Tam divasaṇ ca 15 ekacce manussā „brāhmaṇavācanakaṃ karissāmā“ 'ti pāyāsaṃ paṭiyādetvā āsanāni paññāpetvā⁶ gacchantā⁷ te kumāre disvā gharaṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpesum. Tattha B-assa paññattāsane suddhavatthaṃ atthaṭam ahosi Sonakassa rattakambalaṃ. So tam nimittaṃ disvā „ajja⁷ piyasahāyo Arinda- 20

1. Cfr. IV p. 37. III p. 238. . ¹ Bā ta-. ² Bā nikkhama-. ³ Bā vaṇṇayan-.

⁴ Bā vij-. ⁵ Bā paññāpetvā. ⁶ Bā -e. ⁷ Bā add me.

makumāro Bārāṇasiyam¹ rājā bhavissati, mayhaṃ pana senā-
 patitṭhānam dassatīti aññāsi. Te ubho pi katabhattakiccā
 uyyānam eva āgamaṃsu. Tadā Bārāṇasirañño kālakatassa
 sattamo divaso hoti, aputtakam rājakulam, amaccādayo sasī-
 5 sam² nahātā sannipatitvā „rājārahassa santikam gamissasīti“³
 phussaratham vissajjesum, so nagarā nikkhamitvā anupubbena
 uyyānam gantvā uyyānavāre nivattitvā ārohanasajjo hutvā
 atṭhāsi. Bo. maṅgalasilāpatṭe sasisam pārupitvā nipajji, Sona-
 kakumāro tassa santike nisīdi, so turiyasaddam sutvā „Arinda-
 10 massa phussaratham⁴ āgacchati, ajja ayaṃ⁵ rājā hutvā mama
 senāpatitṭhānam dassati, na kho pana mayhaṃ issariyen’ attho,
 etasmim gate nikkhamitvā pabbajjissāmīti“ cintetvā ekamante
 paṭicchanne atṭhāsi. Purohito uyyānam pavisitvā M-am ni-
 pannakam disvā turiyāni paggaṇhāpesi⁶, M. pabujjhivā pari-
 15 vattitvā thokam nipajjitvā utṭhāya silāpatṭe pallamkena nisīdi,
 atha naṃ purohito añjalim paggaṇhitvā ā.: „rajjan te deva
 pāpuṇātīti“. „Kim aputtakam rājakulan“ ti. „Evaṃ devā“
 ti. „Tena hi sādhu“⁷ ti. Atha naṃ te⁸ tatth’ eva abhisin-
 citvā ratham āropetvā⁹ mahanteva parivārena nagaram pave-
 20 sesum, so nagaram padakkhiṇam katvā pāsadam abhiruyha¹⁰
 yasamahantatāya pana Sonakakumāram na sari. So pi tasmiṃ
 nagaram pavitṭhe¹¹ āgantvā silāpatṭe nisīdi, ath’ assa purato
 bandhanā¹² pamuttasālarukkhato paṇḍupalāsam pati, so tam
 disvā va „yath’ ev’ etaṃ tathā mama pi sarīram jaram patvā
 25 patissatīti“ aniccādivasena vipassanam paṭṭhapetvā pacceka-
 bodhim pāpuṇi, tam khaṇam ñev’ assa gihiliṅgam antaradhāyi,
 pabbajitaliṅgam pātur ahoṣi, so „n’ atthi dāni punabbhavo“
 ti udānam udānento Nandamūlakapabbhāram agamāsi. M. pi
 cattālīsamattānam samvaccharānam accayena saritvā „kahan
 30 nu kho me sabhāyo Sonako“ ti¹² punappuna saranto pi „mayā

¹ Bā -sī. ² Bā casī-. ³ Bā -tīti. ⁴ Bā -tho. ⁵ Bā ajjesa. ⁶ Ck turiyam
 nigg-. ⁷ Bā omīts te. ⁸ Bā abhirūhi-. ⁹ Bā -rūyiso. ¹⁰ Bā adda pacchā.

¹¹ Bā vaṇḍā for vaṇṭā. ¹² Bā add sonakam.

suto vā diṭṭho vā“ ti vattāraṃ alabhivā alaṃkatamahātale
rājapallaṃke nisinno gandhabbanāṇanaccakāḍiparivuto¹ sam-
pattiṃ anubhonto² „yo me kassaci santike sutvā ‘asukaṭṭhāne
nāma Sonako vasatīti’ ācikkhissati tassa sataṃ dammi³, yo
sāmaṃ disvā ārocessati tassa sahaṣṣaṃ“ ti ekaṃ udānaṃ⁴
abhisamkharitvā gītavasena udānento paṭhamam g. ā.:

Kassa⁵ sutvā sataṃ dammi sahaṣṣaṃ daṭṭhu⁶ Sonakaṃ,

ko me Sonakam akkhāti⁷ saḥāyaṃ paṃsukīlitan ti⁸.

Ath’ assa mukhato luṅcantī viya gahetvā ekā nāṭakitthi taṃ
gāyi, atha aññā atha aññā ti „amhākaṃ rañño piyagītan“ ti⁹ 10
sabbā orodhā gāyimsu, anukkamena nagaravāsino pi janapada-
vāsino¹⁰ pi tam eva gītaṃ gāyimsu, rājāpi punappuna tam eva
gītaṃ¹¹ gāyati. Paṇṇāsamattānaṃ samvaccharānaṃ accayena
tassa¹² bahū¹³ puttadhītarō ahesuṃ, jeṭṭhaputto Dīghāvuku-
māro¹⁴ nāma ahosi. Tadā¹⁵ Sonakapaccekabuddho „Arinda- 15
mārajā maṃ daṭṭhukāmo, gacchāmi ‘ssa kāmesv-ādīnavam’¹⁶
nekkhamme cānisamsaṃ kathetvā pabbajjanākāraṃ karomīti“
cintetvā iddhiyāgantvā¹⁷ uyyāne nisīdi. Tadā¹⁸ eko va satta-
vassiko pañca-cūlakumāro mātaraṃ pahito gantvā uyyānu-
pavane¹⁹ dārūni uddharanto punappuna²⁰ gītaṃ gāyi. Atha 20
naṃ so pakkositvā „kumāra tvaṃ²¹ aññaṃ agāyitvā ekam
eva gītaṃ gāyasi, kiṃ aññaṃ jānāsīti“ pucchi. „Jānāmi
bhante ti²², amhākaṃ pana rañño idam eva piyaṃ, tena²³
punappuna gāyāmīti“. „Etassa pana te gītassa paṭigītaṃ gā-
yanto koci diṭṭhapubbo“ ti²⁴. „Na diṭṭhapubbo bhante“ ti. 25
„Ahaṃ taṃ sikkhāpessāmi, sakkhissasi rañño santikaṃ gantvā
paṭigītaṃ gāyitun“ ti. „Āma bhante“ ti. Ath’ assa so paṭi-
gītaṃ ācikkhanto „mayhaṃ sutvā“ ti ādim ā., uggaṇhāpetvā ca

¹ Bā - nāṭakanaccagītādīhi pa-. ² Bā - bhavanto ³ Bā dassāmi. ⁴ Bā ta-.

⁵ Bā diṭṭhi. ⁶ Bā - kkhāsi. ⁷ kassa sutvā - - ti wanting in Cks ⁸ Bā - dā ⁹ Bā omits gī-. ¹⁰ Bā paṇassa. ¹¹ Cks - u. ¹² Ck - yu-. ¹³ Bā tato. ¹⁴ Bā kāmesu ād. ¹⁵ Bā - yā ākāseuāgantvā. ¹⁶ Ck adds rājā, Cs rāja ¹⁷ Bā - nap-. ¹⁸ Bā adds taṃ. ¹⁹ Bā adds katham. ²⁰ Bā omits ti. ²¹ Bā add naṃ. ²² Cks omit ti.

pana taṃ uyyojesi: „gaccha kumāra, imaṃ paṭigītaṃ raññā
saddhiṃ gāhi¹, rājā te mahantaṃ issariyaṃ dassati, kin te
dārūhi, vegena yāhīti“. So „sādhū“ 'ti taṃ paṭigītaṃ uggaṇ-
hitvā vanditvā „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh' eva
5 hothā“ 'ti vatvā vegena mātu santikaṃ gantvā „amma khip-
paṃ maṃ nahāpetvā alaṃkarohi², ajja taṃ daḷiddabbhāvato mo-
cessāmīti“ vatvā nahātamaṇḍito rājadvāraṃ gantvā „ayyado-
vārika, 'eko dārako tumhehi saddhiṃ gītaṃ' gāyissāmīti
āgantvā rājadvāre ṭhito' ti rañño ārocehīti“ ā. So vegena
10 gantvā ārocesi, rājā „āgacchatū“ 'ti pakkosāpetvā „tāta tvaṃ
mayā saddhiṃ gītaṃ' gāyissasīti“ ā. „Āma devā“ ti. „Tena
hi gāyassū“ 'ti. „Deva na imasmim ṭhāne gāyāmi, nagare'
pana bheriṃ carāpetvā mahājanaṃ sannipātāpetha, mahājana-
majjhe gāyissāmīti“. Rājā tathā kāretvā alaṃkatamaṇḍape
15 pallaṃkamajjhe nisīditvā tassa anurūpaṃ āsanaṃ dāpetvā
„idāni tava gītaṃ gāyassū“ 'ti ā. „Deva, tumhe tāva gā-
yatha, athāhaṃ paṭigītaṃ gāyissāmīti“. Tato rājā paṭhamāṃ
gāyanto

1. Kassa³ sutvā sataṃ dammi sahaṃsaṃ daṭṭhu⁴ Sonakaṃ,
20 ko me Sonakam akkhāti sahāyaṃ paṃsukīlitan ti g. ā. 1.

Tattha sutvā ti asukaṭṭhāne nāma te piyasahāyo Sonako vasatīti tassa
vasanaṭṭhānaṃ sutvā ārocentassa kassa⁷ sataṃ dammi⁶, daṭṭhū 'ti⁵ asu-
kaṭṭhāne nāma mayā diṭṭho ti diṣvā ārocentassa kassa⁷ sahaṃsaṃ dammīti.

Evam raññā paṭhamāṃ udānagāthāya gītāya pañcacūlakadārakena
25 paṭigītabbhāvaṃ pakāsento S. abhisambuddho hutvā dve pade abhāsi:

1. Atha bravi mānavako daharo pañcacūlako¹⁰:

mayhaṃ sutvā sataṃ dehi sahaṃsaṃ daṭṭhu⁶ Sonakam,

ahaṃ¹¹ Sonakam akkhissāṃ sahāyaṃ paṃsukīlitan ti. 2.

Tena vuttagāthāya pana ayam attho: mahārāja, tvaṃ¹² sutvā ārocentassa
30 sataṃ dammīti vadasi¹³, taṃ pi mayham eva dehi, yaṃ diṣvā ārocentassa

¹ Bds gāyāhi. ² Cks -kara, Bds -rotu. ³ Bds gītaṃ paṭigītaṃ. ⁴ Bds -ramajhe.

⁵ Bds ta-. ⁶ Bds diṭṭha. ⁷ Bds ta-. ⁸ Bds -īti. ⁹ Bds diṭṭhanti. ¹⁰ Cks add ti.

¹¹ Bds ahante. ¹² Cks naṃ. ¹³ Bds -ti.

sahassam dammīti vadasi¹ tam pi mayham eva dehi, ahañ te tañ piyasabāyañ idāñ² eva parakkhato va ayañ so ti ācikkhissan ti, itoparañ suviññeeyam, sambandhagāthā pālinayen³ eva veditabbā.

3. Katarasmim [so⁴] janapade raṭṭhesu nigamesu ca
kattha te⁵ Sonako diṭṭho tam me akkhāhi pucchito. 3. 5
4. Tav⁶ eva deva vijite tav⁷ ev⁸ uyyānabhūmiyā
ujuvaṃsā⁹ mahāsālā nīlobhāsā manoramā 4.
5. Tiṭṭhanti meghasamonā rammā aññonānissitā,
tesaṃ mūlasmiṃ Sonako jhāyati anupādāno¹⁰
upādānesu lokesu¹¹ dayhamānesu nibbuto. 5. 10
6. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅgiyā,
kārapetvā samañ maggañ agamā yena Sonako. 6.
7. Uyyānabhūmiṃ gantvā vicaranto brahāve
āsinaṃ Sonakaṃ dakkhi dayhamānesu nibbutan ti. 7.

Tattha ujuvaṃsā⁵ ti ujukhandhā, mahāsālā ti mahārakkhā, megha- 15
samānā ti nīlameghasadiṣā, rammā ti ramaṇiyā, aññonānissitā ti
sākhāhi sākham mūhehi ca mūlaṃ samsibbitvā⁸ thitā, tesā ti evarūpanaṃ tava
uyyānavane sālānaṃ heṭṭhā⁹, jhāyatīti lakkhanūpaniṃjjhānaśārammaṇūpaniṃjjhāna-
samkhātehi jhānehi jhāyati, anupādāno ti kāmupādānarahito¹⁰, dayhamā-
nesū¹¹ 'ti ekādasahi aggīhi dayhamānesu sattesu, nibbuto ti te aggī nibbā- 20
petvā sītalena hadayena jhāyamāno tava uyyāne maṅgalarukkhamaññe silāpatte
nisinna esa te sahāyo kañcanapaṭimā viya sobhamāno patimānetīti, tato cā
'ti bhikkhave tato so Ariṇdamo rājā tassa vacanaṃ sutvā Sonakapacceka-
buddhaṃ paṇissamīti caturaṅgiyā senāya pāyāsi nikkhami, vicaranto ti
ujukam eva āgantvā tasmiṃ mahante vasaṇde vicaranto tassa santikaṃ 25
gantvā tañ āsinaṃ addakkhi, so tañ avanditvā¹¹ ekamantaṃ nisīditvā attano¹²
kilesābhiraṭṭa¹³ tañ kapaṇo ti maññamāno imaṃ g. ā.:

8. Kapaṇo vatāyaṃ bhikkhu muṇḍo saṃghātipāruto
amātiko apītiko rukkhamaññasmiṃ jhāyatīti. 8. 30
- Tattha jhāyatīti nimmāṭapītiko kārūññappatto jhāyatīti¹⁴.
9. Imaṃ vākyam nisāmetvā Sonako etad abravi:
na rāja¹⁵ kapaṇo hoti dhammaṃ¹⁶ kāyena phassayam¹⁷. 9.

¹ Bā -ti. ² Ck yo. ³ Cks tattha so. ⁴ Cks tam. ⁵ Cks ujuvāsā. ⁶ so all three MSS. ⁷ upādānesu lokesu is wanting in Cks; and has been added in Bā. ⁸ Ck sīmbitvā. Cs sībbitvā, Bā samsibbetvā. ⁹ Bā adds sandhāya. ¹⁰ Bā nādi-vira-. ¹¹ Bā va-. ¹² Bā -nā. ¹³ Ck -rattā, Cs -ratta. ¹⁴ Cks -sīti. ¹⁵ Bā -je. ¹⁶ Ck -a. ¹⁷ Cks pa-, Bā pu-, Bc pbu-

bhadram eva, nāssa kiñcīti yo¹ hi bahuparikkhāro hoti so mā me² harimsū 'ti atirekatarāni³ cīvarādīni autonagare upaṭṭhākakule nikkhipati, atha nagarambhi dayhamāne asukakule nāma aggi utthito ti sutvā socati kilamati, evarūpassa bhadram nāma n' atthi. yo pana 'mahārāja sakunavattam pūreti
 5 kāyapaṭibaddhaparikkhāro va hoti tassa mādisassa na kiñci adayaththa, ten' assa pañcamam hi⁴ bhadram eva, vilumpamānamhīti viluppamānambhi ayam eva vā pāṭho, ahīrathā⁵ 'ti yathā pabbatagahanādīhi nikkhamitvā rattham vilumpamānesu⁶ coresu bahuparikkhārassa antogāme tṭapitam vilumpati⁶ hīrati⁷ tathā yassa adhanassa kāyapaṭibaddhaparikkhārassa na kiñci ahiratha
 10 tassa⁸ chattham pi bhadram eva, ye caññe pāripanthikā⁹ ti ye pi aññe tesu tesu tṭhānesu sumkagahanatthāya tṭapitā pāripanthikā⁹ tehi ca rakkhitam pattacīvaran ti corānam anupakāram sumkikānam asumkāraham mattikapattam c' eva katadaḥhikammaparibhaṇḍam¹⁰ paṃsukūlacīvarān ca appagghāni kāyabandhanapariseāvanasūcivāsisaṭṭhakāni cā 'ti sabbe pi atṭha parikkhāre¹¹ kāyapaṭibaddhe katvā maggaṃ paṭipanno kenaci aviheṭṭhiyamāno¹² sotthim gacchati, subbato ti¹³ lobhaniyāni hi cīvarādīni disvā corāpi haranti sumkikāpi kin nu kho etassa hatthe ti pattatthavikādīni sodhenti, subbato pana sullahukavutti tesam passantānam yeva sotthim gacchati, ten' assa sattamam pi bhadram eva, anapekkho va gacchatīti kāyapaṭibaddhato¹⁴ atirekassa vibhāre paṭisaṃsitassa
 15 kassaci parikkhārassa abhāvā vasanatthānam nivattitvāpi na oloketi, yaṃ disaṃ gantukāmo hoti tam gacchanāto anapekkho va gacchati¹⁵. Anurādhapurā nikkhamitvā thūpārāme pabbajitānam dvinnam kulaputtānam vuddhataro¹⁶ viya. (—?)

Iti Sonakapaccekabuddho atṭha samaṇabhadrakāni¹⁷ ka-
 thesi, tato uttarim pana satam pi saḥassam pi aparimāṇāni
 25 samaṇabhadrakāni¹⁸ esa kathetum samattho yeva, rājā pana kāmābhiratattā tam¹⁹ katham paṭicchinditvā²⁰ „mayham samaṇabhadrakehi attho u' atthīti“ attano kāmādhivimuttitam²¹ pakāseṇto āha:

30. Bahū pi bhadrakā ete yo²² tvam bhikkhu pasamsasi,
 30 ahañ ca giddho kāmesu katham kāhāmi²³ Sonaka. 20.
 21. Piya me mānusa kāmā aho divyāpi me piyā,
 atha kena nu vaṇṇena ubho loka labhāmase ti. 21.

¹ Cks so. ² Bā adds coro ³ Bā adhikāni. ⁴ Bā pi. ⁵ Bā ahinda- ⁶ Bā viluppa-. ⁷ Ck virati, Bā harati. ⁸ Cks hīrathassa, Bā ahir-. ⁹ Bā parigañhikā ¹⁰ Bā -daḥha-, Ck -daḥhicerabhaṇḍam, Bā -daḥhikammaparidaṇḍam. ¹¹ Bā -ra, Ck -rā. ¹² Bā -hedha- ¹³ Ck pubbako, Cks omit ti. ¹⁴ so Cks; Bā -baddhato. ¹⁵ Bā -tīti. ¹⁶ Cks bu-. ¹⁷ Bā -bhadrageṭṭhāyo ¹⁸ Bā -bhadrageṭṭhāni. ¹⁹ Bā tassa. ²⁰ Ck Bā pacchi. ²¹ Bā -muttataṃ. ²² Bā bahūni samaṇabhadraṇi yo. ²³ Bā gāhā

Tattha vannaṇā 'ti kāraṇena.

Ath naṃ paccekabuddho āha:

22. Kāme[su] giddhā kāmaratā kāmesu adhimucchitā¹
narā pāpāni katvāna upapajjanti duggatim. 22.
23. Ye ca kāme pahatvāna² nikkhantā akutobhayā
ekodibhāvādhigatā na te gacchanti duggatim. 23. 5
24. Upaman te karissāmi, taṃ suṇohi Arindama,
upamāya p' idh' ekacce³ atthaṃ jānanti paṇḍitā: 24.
25. Gaṅgāya kuṇapaṃ disvā vuyhamānaṃ mahaṇṇave
vāyaso samacintesi appapañño acetaso: 25. 10
26. Yānaṃ ca vat' idaṃ laddhaṃ bhakkho cāyaṃ anappako,
tattha rattim tattha divā tatth' eva nirato mano. 26.
27. Khādaṃ nāgassa maṇisāni pipam Bhāgīrasodakam⁴
sampassaṃ vanacetyāni⁵ na palittha⁶ vihaṇṇamo. 27.
28. Taṃ va otaraṇī⁷ Gaṅgā pamattaṃ kuṇape rataṃ
samuddaṃ ajjhagāhayi⁸ agati⁹ yattha pakkhinaṃ. 28. 15
29. So ca bhakkhaparikkhiṇo udāpatvā¹⁰ vihaṇṇamo
na pacchato na purato n' uttaraṃ no¹¹ pi dakkhiṇaṃ¹² 29.
30. Dīpaṃ so na ajjhagacchi¹³ agati⁹ yattha pakkhinaṃ,
so ca tatth' eva pāpattha yathā dubbalako tathā. 30. 20
31. Taṃ ca sāmuddikā macchā kumbhīlā¹⁴ makarā susū
pasayhakārā khādiṃsu phandamānaṃ vipakkhinaṃ¹⁵. 31.
32. Evam eva tuvaṃ rāja¹⁶ ye c' aññe kāmabhogino
giddhā¹⁷ ce¹⁸ na vamiṣṣanti¹⁹ kākapaññāya te vidū. 32.
33. Esā te upamā rāja atthasandassanī katā. 25
tvaṃ ca paññāyase tena yadi kāhasi vā na vā ti. 33.

¹ Cks -vettā. ² Ck pahi-, Bđ -hantvāna. ³ Cks pi idhe-, Bđ midhe- ⁴ Ck pipasāhāgīrayodakam, Bđ pivaṇḍikarasodakam, Bđ pivaṃ gaṅgīra-, read: -tho-dakam? ⁵ Cks -vettāni. ⁶ Bđ palettha corr. to paletvā? ⁷ Bđ tañca-, Cks obhāriṇī. ⁸ Bđ ajjhagāhasi, Cks ajjhagāhāsi. ⁹ Cks -tim. ¹⁰ so Ck; C udapattvā, Bđ udam patvā; read udapatttha? ¹¹ Cks -ranto. ¹² C' -nā. ¹³ Bđ najjhāgā-gacchi, Bđ najjhagāgacchi. ¹⁴ Cks -la. ¹⁵ Cks -itam, Bđ -inaṃ, Bđ -ikam. ¹⁶ Ck Bđ -jā. ¹⁷ Bđ gicchā. ¹⁸ Cks ve. ¹⁹ Cks ga-.

Tattha pāpānīti mahārāja tvaṃ kāmaggiddho na ca¹ kāme nissāya
kāyaduccarītādīni pāpāni katvā yattha supinake pi dibbā ca mānusakā ca kāmā
na labhanti² taṃ duggatīni upapajjanti attho, pabattvānā³ 'ti khelapiṇḍaṃ
vīya pahāya, akutobhaya⁴ ti rāgādisu kuto'ī anāgatabhaya⁵, ekodibhāvādhi-
5 gatā⁶ ti ekodibhāvāṃ ekavīhārikāṃ adhigatā, na te ti te evarūpā pabbajitā
duggatīni na gacchanti, upamante ti mahārāja dibbamānusakā kāmā patthen-
tassa hatthikunape paṭibaddhakākasadisassa tava ekam upamaṃ karissāmi. taṃ
suṇhīti attho, kuṇapana⁷ ti hatthikalebaram⁸, mahāṇṇave ti gambhīra-
puthule⁹ uḍake eko kira mahāvāraṇo Gaṇḍātīre caranto Gaṇḍāya patitvā utta-
10 rituṃ asakkonto tatth' eva mato Gaṇḍāya vuyhi. taṃ sandhī¹⁰ etaṃ vuttanti,
vāyaso ti ākāseṇa gacchanto eko kāko, yanaṇca vatidanti so evaṃ cintetvā
tattha niliyitvā idam mayā hatthiyānaṃ laddhaṃ ettha nilīno sukhaṃ carissāmi
ayam eva ca me anappako bhakkho bhavissati idāni mayā aññattha gantum, na
vaṭṭatīti sannitthānaṃ akāsi, tattha rattin ti tassa¹¹ rattin ca divā ca tatth'
15 eva mano abhirato ahosi, na paṭitthā¹² 'ti na uddetva¹³ pakkāmi, oṭaranīti¹⁴
samuddabhimukhī oṭaramānā, ohāraṇīti pi paṭho, sū samuddabhimukhī ava-
haramānā¹⁵ ti attho, agatī yatthā¹⁶ 'ti samuddamajjhe sandhāyāha, bhak-
kha-parikkhīno ti parikkhīpabhakkho, uḍapatvā¹⁷ ti khīne camme ca māme
ca aṭṭhisamghate ūmivegena bhinnō uḍake nimujji, atha so kāko uḍake patitthā-
20 tuṃ asakkonto uppati, evaṃ uppatitvā ti attho, agatī yattha pakkhinan
ti yasmiṃ samuddamajjhe pakkhinam agatī tattha so evaṃ uppatito, pacchinam
disaṃ gantvā tattha patittham alabbhivā tato puratthimaṃ tato uttaram tato
dakkhinan ti catasso pi disā gantvā attano patitthānaṃ na ajjhagacchīti¹⁸
adhipañchīti¹⁹ attho, atha vāyaso evaṃ uppatitvā pacchimādisu²⁰ ekekaṃ
25 disaṃ agaṇhī, dipam pana na ajjhagāmā ti evaṃ p' ettha attho datthabbo,
pāpatthā²¹ ti patito, yathā dubbalako ti yathā dubbalako pateyya tath' eva
patito, susū ti susunāmaka²² caṇḍamacchā, pasayhakāra ti aniechamānakaṃ
yeva balakkārena, vipakkhinan²³ ti viddhamasatapakkhakaṃ²⁴, giddhā ca
vamissanti²⁵ yadi gijjhā hutvā kāmā na vamiṣanti²⁶ na chaḍḍessanti
30 kākapaññāya te samānapaññā²⁷ ti²⁸, iti te Buddhādayo paṇḍitā vidū vadanti
jānanīti attho²⁹, atthasandassanīti atthapakāsikā³⁰, tvaṇca paññāyase³¹ 'ti
paññāyissasi, i. v. h.: mahārāja mayā hitakāmena tava ovādo dinno, taṃ pana
tvaṃ yadi kāhasi devaloke nibbattissasi, yadi na kāhasi kāmāpanike nimuggo
jīvitapariyosāne niraye nibbattissasi, evaṃ tvaṃ eva tena kāraṇena vā akāra-

¹ Cks add me. ² so all three MSS. for labbhanti? ³ Bd -varam. ⁴ Ck re-
puthulodake. ⁵ Cks tassa ⁶ Ck palittā, Cs palitva, Bd paletvā, Bp phaletthā.
⁷ Bd uppatetvā, Bp uppadhotvā. ⁸ Ck ohārāni, Cs ohāraṇīti. ⁹ Bd avaharaṇī.
¹⁰ so Cks; Bd uḍakaṃ patvā corr. to uḍam? ¹¹ Ck ajjhabhāgacchatīti, Cs
ajjhabhāgañchīti, Bd ajjhabhāgacchīti altered to -gānāgacchīti. ¹² Bd nādhigac-
chati. ¹³ Bd mādisāsu. ¹⁴ Ck susukānāmeka, Cs -kā. ¹⁵ Cks pakkhan, Bd vi-
pakkhakaṃ. ¹⁶ Bd viddhamasatapakkhakaṃ. ¹⁷ Cks ga-. ¹⁸ Bds -te ti kākassa-
māna-. ¹⁹ Bd omits ti. ²⁰ Cks omits a-. ²¹ Cks -itā.

ṇena vā sagge¹ vā nīraye¹ vā paññāyissasi, ahaṃ pana bhavēhi² mutto appaṭṭi-
 sandhiko ti; imaṃ³ pana ovādaṃ dentena paccekabuddhena naḍi dassitā, tīya
 vuyhamānaṃ hatthikūṇapaṃ dassitaṃ, kūṇapakhādako kāko dassito, tassa⁴ kūṇa-
 paṃ khāditvā pāṇīyaṃ pīvanakālo⁵ dassito, ramaṇīyavanasaṇḍadassana-kālo das-
 sito, kūṇapassa naḍiyā vuyhamānaṃ samuddappaveso dassito, samuddamaṃjhe
 kākassa hatthikūṇape paṭiṭṭhaṃ alabhivā vināsaṃ pattakālo dassito, tattha naḍi
 viya anamataggo saṃsāro daṭṭhabbo, naḍiyā vuyhamānaṃ hatthikūṇapaṃ viya
 saṃsāre pañcakāmaguṇaṃ, kāko viya bālaputhujjano, kākassa kūṇapaṃ khāditvā
 pāṇīyaṃ pīvanakālo viya puthujjanassa kāmaguṇaṃ⁶ paribhuñjitvā somanassika-
 kālo⁷, kākassa kūṇape laggass' eva ramaṇīyavanasaṇḍadassanaṃ⁸ viya puthuj-
 janassa kāmaguṇe laggass' eva savaṇavasena aṭṭhatimsārammaṇadassanaṃ, ku-
 ṇape samuddaṃ pavitṭhe⁹ kākassa paṭiṭṭhaṃ¹⁰ labhituṃ asakkontassa vināsaṃ
 pattakālo viya bālaputhujjanassa kāmaguṇagiddhassa pāpapaṇāyanaṃ kusala-
 dhamme paṭiṭṭhaṃ alabhivā mahānīraye mahāvināsaṃ pattaṃ ti¹¹.

Evam assa so imāya upamāya ovādaṃ datvā idāni tam
 eva ovādaṃ thiraṃ katvā paṭiṭṭhapetuṃ g. ā.:

34. Ekavācam pi dvevācam bhaṇeyya anukampako

taduttarim¹² na bhāseyya dāso ayirassa¹³ santi ke ti. 34.

Tattha na bhāseyyā 'ti vacanaṃ aṇṇhantaṃ hi tato¹⁴ uttariṃ bhā-
 samāno hi sāmikassa santi ke dāso viya hoti, dāso hi sāmike kathaṃ gaṇhante
 pi aṇṇhante pi katheti yeva, tena vuttaṃ taduttarim¹² na bhāseyyā 'ti.

35. Idam vatvāna pakkāmi Sonako amitabuddhimā

vehāse antalikkhasmiṃ anusāsivāna khattiyān ti 35.

abhisambuddhagāthāyaṃ.

Tattha idam vatvāna 'ti bhikkhave so paccekabuddho amitāya lokuttara-
 buddhiyā amitabuddhimā idam vatvā iddhiyā uppatitvā sace pabbajissasi tav'
 eva noce pabbajissasi tav' eva diṇno te mayā ovādo appamatto hobhīti evam
 anusāsivāna khattiyān pakkāmi.

Bo. pi tam ākāseṇa gacchantam yāva dassanapathā¹⁵
 olokento ṭhatvā tasmiṃ cakkhupathe atīte¹⁶ samvegaṃ paṭi-
 labhitvā cintesi: „ayaṃ brāhmaṇo hīnajacco¹⁷ samāno asam-
 bhinnakhattiyavaṃse¹⁸ jātassa mama matthake attano pāda-

¹ Cks -ena. ² Bds sabbabh-. ³ Cks idam. ⁴ Ck tathassa. ⁵ Ck picana-, Cs pi
 pana-. ⁶ Bd -ne. ⁷ Cks -itakālo. ⁸ Ck -i, Cs -nī. ⁹ Cks -o. ¹⁰ Cks
 paṭiṭṭhita. ¹¹ so Cks for pattakālo? Bds paṭitidaṭṭhabba. ¹² Bd tat-. ¹³ Bd
 ayyassa. ¹⁴ Bd adds ce. ¹⁵ Bd dissana-. ¹⁶ Bds atikkamante. ¹⁷ Cks brāh-
 manajacco. ¹⁸ Ck -nno - so, Cs -nne - - se.

rajaṃ okiranto ākāsaṃ uppatitvā gato, mayāpi ajj' eva nik-khamitvā pabbajitum vaṭṭatīti" so r. niyyādetvā pabbajitukāmo gāthadvayam ā.:

36. Ko nu 'me rājakattāro sūtā veyyattim āgatā',
 5 rajjaṃ niyyādayissāmi, nāhaṃ rajjena-m-atthiko. 36.
 37. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
 māhaṃ² kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā³ ti. 37.

Tattha ko nu me ti kuhin nu ime, rājakattāro tiye rajjārahaṃ⁴ abhi-siñcivā rājānaṃ karontī, sūtā veyyattimāgatā⁵ ti sūtā ca ye ca aññe⁶
 10 veyyattabhāvaṃ⁷ āgatā mukhamaṅgalikā, rajjenamatthiko ti rajjena atthiko,
 ko jaññā maraṇaṃ suve ti maraṇaṃ ajja⁸ suve vā ti idaṃ ko⁹ jānitum samattho.

Evam r. niyyādentassa sutvā amaccā āhaṃsu:

38. Atthi te daharo putto Dīghāvu raṭṭhavaddhano¹⁰,
 15 taṃ rajje abhisīncassu, so no rājā bhavissatīti. 38.
 Tatoparaṃ raññā vuttagātham ādim katvā uttānasam-bandhagāthā¹¹ pālinayen' eva veditabbā.
 39. Khippaṃ kumāraṃ ānetha Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
 taṃ rajje abhisīncassu, so vo¹² rājā bhavissati. 39.
 40. Tato kumāraṃ ānesuṃ Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ,
 20 taṃ disvā ālapi rājā ekaputtaṃ manoramaṃ: 40.
 41. Saṭṭhi¹³ gāmasahassāni paripuññāni sabbaso —
 te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi¹⁴ te. 41.
 42. Ajj' eva pabbajissāmi, ko jaññā maraṇaṃ suve,
 25 māhaṃ kāko va dummedho kāmānaṃ vasam annagā. 42.
 43. Saṭṭhi nāgasahassāni sabbālaṃkārahūsitā
 suvaṇṇakacchā mātāṅgā hemakappanavāsasā 43.
 44. Ārūlhā gāmaṇīyehi tomaraṃkusapāṇihi —
 te putta paṭipajjassu, rajjaṃ niyyādayāmi te. 44.

¹ Cks sudā-, Bđ sutāveyatta-. ² Ck maham, Bds nāham. ³ Bđ anvagā. ⁴ Bđ rājā-. ⁵ Cks sudā-, Bđ sutāveyatta- corr. to suddhāve-. ⁶ Bds sudā-, Cks sutā va aññe ca. ⁷ Bds byatta-. ⁸ Bds add vā. ⁹ Bđ adds na. ¹⁰ Bđ -vaḍḍhano.
¹¹ Bđ uttānatthasam-. ¹² Ck ce. ¹³ Cks saṭṭhiṃ throughout. ¹⁴ Cks -tayāmi.

45. Ajj' eva etc. 45.
46. Saṭṭhi assasahassāni sabbālaṃkārabhūsitā
ajāniyā va jātiyā sindhavā sīghavāhino¹ 46.
47. Ārūlhā gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi² —
te putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 47. 5
48. Ajj' eva etc. 48.
49. Saṭṭhi rathasahassāni sannaddhā ussitaddhajā
dīpā³ atho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 49.
50. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi —
te putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 50. 10
51. Ajj' eva etc. 51.
52. Saṭṭhi dhenusahassāni rohaṇṇā⁴ puṇḡavūsabhā —
tā putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 52.
53. Ajj' eva etc. 53.
54. Soḷasitthisahassāni sabbālaṃkārabhūsitā 15
vicitrahatthābharaṇā⁵ āmuttamanīkuṇḍalā —
tā putta paṭipajjassu, rajjam niyyādayāmi te. 54.
55. Ajj' eva etc. 55.
56. Daharass' eva me tāta mātā matā⁶ ti me sutam,
tayā vinā aham tāta jīvitum hi na ussahe. 56. 20
57. Yathā āraṇṇakam nāgam poto anveti pacchato
jessantam giriduggesu samesu visamesu ca 57.
58. Evam tam anugacchāmi pattam⁷ ādāya pacchato,
subharo te bhavissāmi, na te hessāmi dubbharo. 58.
59. Yathā sāmuddikam nāvam vāṇijānam dhanesinam 25
vohāro tattha gaṇheyya vāṇijā vyasanī⁸ siyā⁹ 59.
60. Evam evāyam puttakali¹⁰ antarāyakaro māmam¹¹,
imam kumāram pāpetha pāsādam rativaddhanam. 60.

¹ Ck dighavāyano, Cs sīghavāhito, Bā sīghavāhanā, B^s sīghavāhanā. ² Bds in-
driyācāpa-, Cks illiyācāpa-. ³ Bā -e. ⁴ Cks -haṇṇā. ⁵ Bā vicittavattā-. ⁶
Ck Bā mātā. ⁷ Bds pu-. ⁸ Bā byasanam. ⁹ so all three MSS. for siyam.
¹⁰ Cks -līm. ¹¹ Bā mama.

61. Tattha kambussahatthāyo¹ yathā Sakkam va accharā
tā nam tattha ramessanti², tāhi-m-eso³ ramissati. 61.
62. Tato kumāraṃ pāpesuṃ pāsādaṃ rativaddhanaṃ,
taṃ disvā avacuṃ⁴ kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhaddhanaṃ: 62.
- 5 63. Devatā nu si gandhabbo ādu Sakko purindado,
ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayāṃ⁵. 63.
64. N⁶ amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
Kāsirañño ahaṃ putto Dīghāvu raṭṭhavaddhanaṃ. 64.
65. Mama⁶ bharatha, bhaddaṃ vo, ahaṃ bhaddā bhavāmi vo.
10 Taṃ tattha avacuṃ kaññā Dīghāvuṃ raṭṭhavaddhanaṃ:
kuhiṃ rājā anuppatto, ito rājā kuhiṃ gato. 65.
66. Paṃkaṃ rājā atikkanto thale rājā patiṭṭhito
akaṇṭakaṃ agahanaṃ paṭipanno mahāpathaṃ. 66.
67. Ahañ ca paṭipanno 'smi maggaṃ duggatigāmināṃ
15 sakaṇṭakaṃ sagahanaṃ yena gacchāmi duggatim. 67.
68. Tassa⁷ te sāgataṃ⁸ rāja sīhassēva giribbajam,
anusāsa mahārāja, tvaṃ no⁹ sabbāsaṃ issaro ti.

Tattha khippan ti tena hi taṃ sīghaṃ ānetha, ālapīti saṭṭhi gāmasa-
hassānīti ādīni vadanto ālapi, sabbālaṃkārabhūsitā ti te nāgā sabbehi
20 sīsupagādīhi alaṃkārehi bhūsitā, hemakappanavāsasā ti suvaṇṇakhaṇḍitena
kappanena paṭicchannasarirā, gāmaṇīyehīti hatthācariyehi, ajāniyā vā 'ti
kāraṇākāraṇā¹⁰ jānanakā va¹¹, jātiyā sindhavā ti sindhavaratṭhena¹² Sindhu-
nadītire jātā, gāmaṇīyehīti assācariyehi, illiyācāpadhārīhīti¹³ illiāvudhañ
ca¹⁴ cāpāvudhañ ca dhārentehi, dīpā aho pi veyyagghā ti dīpicamma-
25 vyagghacammaparivārā¹⁵. gāmaṇīyehīti rathikehi, vammīhīti¹⁶ sannaddha-
vammehi¹⁷, rohaññā ti rattavaṇṇā, puṇḍavūsabhā ti usabhasam-
khātena jeṭṭhakaṇḍavāna samannāgata, daharasseva me ti aha nam ku-
māro tāta mama¹⁸ daharasseva¹⁹ sato mātā matā²⁰ iti mayā sutam so 'haṃ
tayā vinā jīvitum na sakkhissāmi²¹ ā., poto ti taruṇapotako, jessantaṃ ti
30 vicarantaṃ, sāmuddikaṃ ti samudde vicarantaṃ, dhanesinaṃ ti dhanam
pariyessantaṃ, vohāro ti tasmīṃ ohārento²¹ heṭṭhā kaḍḍhanako vālamaccho

¹ B^d kammusa-, B^s kammussa-. ² B^d -issauti. ³ C^s B^d ceso. ⁴ C^{ks} ālapuṇi.

⁵ B^d adds kumārōāha. ⁶ B^d mam mam, B^s mamaṃ. ⁷ B^d tattha. ⁸ B^d svā-.

⁹ C^{ks} so. ¹⁰ B^d -ṇam. ¹¹ B^d vijānanakā ca, C^{ks} -ko va. ¹² B^d jātiyā sin-

dhuraṭṭhe. ¹³ B^d indriyā-. ¹⁴ B^d indriyāvu-. ¹⁵ C^{ks} -pārā. ¹⁶ B^d cariyehi

vammibhiti, C^{ks} cammibhiti. ¹⁷ C^{ks} -cammehi. ¹⁸ B^d adds tāta mama. ¹⁹ B^d

adds me. ²⁰ B^d mātā. ²¹ B^d vicitravohāro in the place of tasmīṃ --.

vā udakarakkhaso vā āvaṭṭo vā, tatthā 'ti tasmiṃ samudde, vāṇijā vya-
 sanī siyā ti atha te vāṇijā vyasanasampattā bhaveyyum, siyū¹ ti vā pāṭho.
 puttakalīti puttālāmakō puttakālakapṇī, kumāro puna kiñci vattum na visahi²,
 atha rājā amacce āṇapento iman ti ādim ā., tattha kambussahatthāyo ti
 kambussam vuccati suvaṇṇam, suvaṇṇābharanabhūsitahatthāyo ti attho, yathā 5
 ti yathā icchanti tathā³, evaṃ vatvā M. tatth' eva tam abhisīcāpetvā nagaram
 pāhesi, sayam pana ekako va uyyānā nikkhamitvā Himavantaṃ pavisitvā rama-
 nīye bhūmibhāge paṇṇasālam māpetvā isipabbajjam pabbajitvā vanamūlaphalā-
 hāro yāpesi, mahājano pi kumāram Bārāṇasim pavesesi, so nagaram padakkhi-
 nam katvā pasādam abhirūhi⁴, tam attham pakāsento S. tato ti ādim ā., tam 10
 disvā avacum kaññā ti tam mahantena sirisobhaggena āgataṃ disvā asuko
 nam' eso ti ajanantiyo va tā nāṭakittiyo avocum, mama⁵ bharathā 'ti mam
 icchatha, paṃkan ti rāgādikilesapaṃkam, thale ti pabbajjāya, akaṇṭakan ti
 rāgakaṇṭakādirahitaṃ, teh' eva gahanehi agahanam, mahāpathan ti sagga-
 mokkhagāminam mahāmaggaṃ paṭipanno, yenā 'ti yena micchāmaggena dugga- 15
 tiṇ gacchanti tam aham paṭipanno ti vadati, tato tā cintesum: rājā tāva amhe
 pahāya pabbajito, ayam pi kmesu viharantarūpo⁶, sace nam nābhiramessāma
 nikkhamitvā pabbajeyya, abhiramauākaram assa karissāmā 'ti, atha nam abhi-
 nandantiyo osānagātham āhamsu, tattha giribbajan ti sihapotikānam⁷ vasa-
 natthānam kañcanaguham, kesarasīhassa āgataṃ viya tassa tava āgataṃ suā- 20
 gataṃ⁸, tvanno ti tvam sabbāsam pi amhākam issaro sāmiti.

Evañ ca pana vatvā sabbe turiyāni paggaṇhimsu, nānap-
 pakārāni naccagītāni vattayimsu⁹, yaso mahā ahosi, so yasa-
 matto¹⁰ pitaram na sari, dhammena pana¹⁰ r. kāretvā yathā-
 kamam gato, Bo. pi jhānābhinnā¹² nibbattetvā¹³ Brahma- 25
 kūpago ahosi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahābhinnikkha-
 manam nikkhanto yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā paccekabuddho pari-
 nibbāyi, putto Rāhulakumāro ahosi, Arindamarājā aham evā“ 'ti.
 Sonakajātakam.

30

2. Saṃkiccajātaka.

Disvā nisinnam rājānan ti. Idam S. Jivakambavane v.
 Ajātasattussa pitughātakammaṃ ā. k. So hi Devadattam nissāya

¹ Bā sīghan. ² Bā -hati. ³ Bds add karonti. ⁴ Bds -ruyhi. ⁵ Bds mamam.

⁶ so Cks; Bds virattacittarūpo. ⁷ Cks -ikam. ⁸ Cks omit su-. ⁹ Bds pavattimsu.

¹⁰ Bā yasasampatto. ¹¹ Bds omit pana. ¹² Bds ā-. ¹³ all three MSS. -titvā.

- tassa vacanena pitaraṃ ghātāpetvā Devadattassa¹ saṃghabhedāvasāne bhinnaparīsassa roge uppanne „T-aṃ khamāpessāmiti“² mañcasīvikāya Sāvattihī³ gacchantassa Jetavanadvāre paṭhaviṃ pavīṭṭhabbhavaṃ sutvā „Devadatto Sammāsambuddhassa paṭipakkho hutvā paṭhaviṃ
- 5 pavisitvā avīcīparāyano jāto, mayāpi taṃ nissāya pitā dhammiko dhammarājā ghātito, aham pi nu kho paṭhaviṃ pavisissāmiti“ bhūto rajjasiriyā cittassādaṃ alabhi⁴, „thokaṃ niddāyissāmiti“ niddaṃ upagatamatto navayojanabahalāya⁵ ayapaṭhaviyaṃ⁶ pādetvā ayasūlehi koṭṭiyamāno⁷ viya sunakhehi luñcivā khajjamāno viya bheravaravena
- 10 viravanto⁸ utthāsi, ath' ekadivasam komudiya cātumāsiniyā amaccagaṇaparivuto attano yasam oloketvā „mama pitu yaso ito“ mahantataro, tathārūpaṃ⁹ nāmāhaṃ dhammarājā¹⁰ Devadattaṃ nissāya ghātesin“ ti cintesi, tass' evaṃ cintentass' eva kāye dāho uppajji, sakalasarīraṃ sedatintaṃ ahosi, tato „ko nu kho mama imaṃ bhayaṃ
- 15 vinodetīti“ cintetvā „ṭhapetvā Dasabalaṃ aṇṇo n' atthīti“ cintetvā¹¹ „ahaṃ T-assa mahāparādhiko, ko nu kho maṃ“¹² netvā dassessatīti“ cintento „na aṇṇo koci aṇṇatra Jīvaka“¹³ ti sallakkhetvā tassa gahetvā gamanūpāyaṃ karonto „ramaṇiyā vata bho dosinā rattīti“ udānaṃ udānetvā „kin nu khv-ajja samaṇaṃ vā brāhmaṇaṃ vā payirupā-
- 20 seyyāmā“¹⁴ 'ti vatvā purāṇasāvakaūhi purāṇādīnaṃ guṇe kathite tesam vacanaṃ anādiyitvā Jīvakaṃ paṭipucchitvā tena T-assa guṇaṃ kathetvā „taṃ devo“¹⁵ Bhagavantaṃ¹⁶ payirupāsatu“ 'ti vutte hatthiyānāni kappāpetvā¹⁷ Jivakambavanaṃ gantvā T-aṃ upasaṃkamitvā vanditvā T-ena katapaṭiṣanthāro sandiṭṭhikaṃ sāmāññaphalaṃ pucchitvā T-assa ma-
- 25 dhurasāmaññaphaladhammadeśanaṃ¹⁸ sutvā suttapariyosāne upāsakattaṃ paṭivedetvā T-aṃ khamāpetvā pakkāmi. So tato paṭṭhāya dānaṃ dento sīlaṃ rakkhanto T-ena saddhīṃ saṃsaggaṃ katvā madhuradhammakathaṃ suṇanto kalyāṇamittasaṃsaggena pahīnabhayo vigatalomahaṃso hutvā cittassādaṃ paṭilabhi¹⁹, sukkena²⁰ cattāro
- 30 iriyāpathe kappesi. Ath' ekadivasam dh. k. s.: „āvuso, Ajātasattu pitughātakammaṃ katvā bhayappatto ahosi, rajjasirīṃ nissāya²¹ cittassādaṃ alabhanto sabbiriyāpathesu dukkhaṃ anubhosi, so dāni T-aṃ āgamma kalyāṇamittasaṃsaggena vigatabhayo issariyasukhaṃ anubhotīti“. S. āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave e. k. s.“²² ti pucchitvā

¹ Bā -mati. ² Ck -iyam. ³ so Cks; Bā na labhi. ⁴ Bā -yam. ⁵ Bā ayamahāpaṭhaviyaṃ, Cks paṭhaviṃ. ⁶ Bā koṭi-. ⁷ Bā vihar-. ⁸ Cks add ca. ⁹ Cks -pā. ¹⁰ Bā -jānaṃ. ¹¹ Bā natvā. ¹² Cks me in the place of kho maṃ. ¹³ Cks vo. ¹⁴ Cks bhavantaṃ. ¹⁵ Ck sampā-, C' kampā-. ¹⁶ Bā madhuraṃ-. ¹⁷ Bā -itva. ¹⁸ Ck sumukkena.

„imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva pubbe p' esa pitu-
ghātakammaṃ katvā maṃ nissāya sukhāṃ sayīti“ vatvā a. ā.:

A. B. Brahmadatto¹ Brahmadattakumāraṃ nāma puttāṃ
paṭilabhi. Tadā Bo. purohitassa gehe paṭisandhiṃ gaṇhi,
jātassa c' assa Saṃkiccakumāro ti nāmaṃ karimsu. Te 5
ubho pi rājanivesane ekato va vaḍḍhiṃsu, aññamaññasahāyaka²
hutvā vayappattā Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā
paccāgamimsu. Atha rājā puttassa uparajjāṃ adāsi, Bo. pi
uparājass' eva santike ahosi. Ath' ekadivasāṃ uparājā pitu
uyyānakilaṃ gacchantassa mahantaṃ yasaṃ disvā tasmīṃ 10
lobhaṃ uppādetvā „mayhaṃ pitā mama bhātisaḍḍiso³, sace
etassa maraṇaṃ olokessāmi mama mahallakakāle r. labhissāmi,
tadā laddhena pi rajjena ko attho⁴, pitaraṃ māretvā r. kāressā-
māti⁵“ cintetvā B-assa taṃ atthaṃ ārocesi. Bo. „samma,
pitughātakammaṃ nāma bhāriyaṃ nirayamaggo, na sakkā 15
etaṃ kātuṃ, mā karīti“ paṭibāhi. So punappuna pi kathetvā
yāvattiyāṃ tena paṭibāhito pādamūlikehi saddhiṃ mantesi, te
sampaṭicchitvā rañño⁶ maraṇūpāyaṃ vīmaṃsimsu. Bo. taṃ
pavattim ānavā „nāhaṃ etehi saddhiṃ ekato⁷ bhavissāmīti“
mātāpitaraṃ anāpucchitvā aggadvārena nikkhamitvā Himavantaṃ 20
pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajitvā jhānābhīṇṇaṃ⁸ nibbattetvā
vanamūlaphalāhāro vihāsi. Rājakumāro pi tasmīṃ gate pitaraṃ
māretvā mahantaṃ yasaṃ anubhavi. „Saṃkiccakumāro kira
isipabbajjāṃ pabbajito“ ti sutvā bahū kulaputtā nikkhamitvā
tassa santike pabbajimsu, so mahatā isigaṇena parivuto tattha 25
vasi sabbehi samāpattilābhīhi⁹ yeva. Rājā pitaraṃ māretvā
appamattakaṃ yeva kālaṃ rajjasukhaṃ anubhavitvā¹⁰ tato
paṭṭhāya bhīto cittassādaṃ alabhanto niraye kammakaraṇappatto
viya ahosi. So B-aṃ anussaritvā „sahāyo me 'pitughāta-
kammaṃ bhāriyaṃ' ti paṭisedhetvā maṃ attano kathaṃ gāha- 30
petuṃ asakkonto attānaṃ niddosaṃ katvā palāyi, sace so idha

¹ Bds add r. kārento. ² Bd -ññamsa-. ³ Bds bhātissaka-. ⁴ Cks add ti. ⁵ Bd
gaṇhissāmīti. ⁶ Cks omit rañño. ⁷ Bd -ko. ⁸ Bd -ā. ⁹ Ck -ihī. Bds -ino.

¹⁰ Cks anuvibh-.

- abhavissa na me pitughātakammaṃ kātuṃ adassa, idam pi me bhayaṃ hareyya, kahan nu kho¹ etarahi viharati, sac² assa³ va-sanatṭhānaṃ jāneyyaṃ pakkosāpeyyaṃ, ko nu kho me tassa vasa-natṭhānaṃ āroceyyā⁴ “ti cintesi. So tato patṭhāya antopure ca
 5 rājasabhāyaṃ ca B-ass⁵ eva vaṇṇaṃ bhāsati. Evaṃ addhāne gate B. „rājā maṃ saratiti, mayā tattha gantvā⁶ dh. desetvā taṃ⁷ nibbhayaṃ katvā āgantuṃ vaṭṭatīti⁸ paṇṇāsa vassāni Himavante vasitvā pañcasatatāpasaparivuto ākāseṇa gantvā Dāyapasse nām⁹ uyyāne otaritvā isigaṇaparivuto silāpatṭe nisīdi. Uyyāna-
 10 pālo taṃ disvā „bhante gaṇasatthā ko nāmā¹⁰ “ti pucchi, „Saṃkiccapaṇḍito nāmā¹¹ “ti ca¹² sutvā sayam pi sañjānitvā „bhante yāvāhaṃ rājānaṃ ānemi tāva idh¹³ eva hotha, amhākaṃ rājā tumhe datṭhukāma¹⁴ “ti vatvā vanditvā vegena rājakulaṃ gantvā tassa āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tassa santikaṃ
 15 gantvā¹⁵ kattabbayuttakaṃ upacāraṃ katvā pañhaṃ pucchi.

Tam atthaṃ pakāseṇa S. ā.:

1. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ Brahmaḍattaṃ rathesabhaṃ ath¹ assa paṭivedesi yassāsi anukampako: 69.
2. Saṃkicc² āyaṃ anuppatto isīnaṃ sādhusammato, taramānarūpo niyyāhi³, khippaṃ passa mahesīnaṃ. 70.
3. Tato [ca] rājā taramāno yuttam āruya sandanaṃ mittāmaccaparibbūho agamāsi rathesabho. 71.
4. Nikkhippa pañca kakudhāni Kāsīnaṃ ratthavaḍḍhanaṃ vālavijāniṃ uñhīsaṃ khaggaṃ⁴ chattaṃ upāhanaṃ⁵ 72.
5. Oruya rājā yānaṃhā ṭhapayitvā paṭicchadaṃ āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ Saṃkiccā upasaṃkami. 73.
6. Upasaṃkamitvā [so] rājā sammodi isīnaṃ saha, taṃ kathaṃ vītisāretvā ekamantaṃ upāvisi. 74.
7. Ekamantaṃ nisinnaṃ va yathā⁷ kālāṃ amaññatha tato pāpāni kammāni pucchitūṃ paccapajjatha. 75.
8. Isīṃ pucchāmi Saṃkiccā isīnaṃ sādhusammataṃ āsīnaṃ Dāyapassasmiṃ isisaṃghapurakkhataṃ: 76.

¹ B^d add so. ² B^d sacetassa. ³ B^d adds tassa. ⁴ B^d omits taṃ. ⁵ B^d omits ca. ⁶ C^k āg-, C^s ag-. ⁷ B^d niyyāti. ⁸ B^d -a. ⁹ B^d chattañcup-. ¹⁰ B^d atha.

9. Kaṃ gatim¹ pecca gacchanti narā dhammāticārino,
aticiṇṇo mayā dhammo, tam me akkhāhi pucchito. 77.

Ta. disvā ti bhikkhave so uyyānapālo rājānaṃ rājasabbhāya² nisinnaṃ
disvā, athassā³ 'ti evaṃ nisinnaṃ disvā aha tassa paṭivedesi yassāsīti vadanto,
āroceṣiṭti attho, yassāsīti mahārāja yassa tvaṃ anukampako muducitto āsi⁴ 5
yassa abhiṇṇaṃ vaṇṇaṃ payirudāhāsi so ayaṃ Saṃkiccico isinaṃ antare sādhu
laṭṭhako⁴ ti sammato anuppatto tava uyyāne silāpaṭṭe isiganaparivuto kaṭcana-
paṭimā viya nisinnu, taramāna rūpo ti mahārāja pabbajitā nāma kule vā gaṇe vā
alaggā tumhākaṃ anāgacchantānaṃ eva⁵ pakkameyyuṃ⁶ tasmā taramānarūpo khip-
paṃ nlyyāhi mahantānaṃ silādiguṇānaṃ esitattā⁷ gavesitattā⁸ mahesinaṃ, tato 10
ti bhikkhave so rājā tassa vacanaṃ sutvā tato tassa vacanato anantaram eva,
nikkhippā⁴ 'ti nikkhipitvā, tassa kira uyyānadvāraṃ patvā va etad ahoṣi: pabba-
jitā nāma garuṭṭhānti Saṃkiccatāpasassa santikaṃ uddhatavesena gantuṃ ayuttan
ti so mañcittasuvannaṇḍaṇḍaṃ vālavijānitaṃ kaṭcanaṃ mayā uṇhisaṇḍaṇḍaṃ supari-
khittaṃ maṅgalakhaṇḍaṃ setacchattaṃ sovaṇṇapādukaṃ ti imāni pañca rājaka- 15
kudhabhaṇḍāni apanesi tena vuttaṃ nikkhippā⁴ 'ti, paṭicchadanti tad⁹ eva
rājakakudhabhaṇḍaṃ ṭhapayitvā bhaṇḍāgārikassa hatthe datvā, Dāyapassasmiṃ
ti evaṃnāmake uyyāne, aha kālaṃ amaṇṇāthā¹⁰ 'ti aha so idāni me pañ-
haṃ pucchitum kālo ti jāni¹⁰, Pāliyaṃ pana yathā¹² kālaṃ ti āgataṃ, tassa
kālaṇurūpeṇa pañhapucchanaṃ¹² amaṇṇāthā¹⁰ 'ti attho, paccapajjathā¹¹ 'ti 20
paṭipajji, peccā¹¹ 'ti paṭigantvā, paralokassa vā nāmaṃ etaṃ¹³, tasmā paraloke¹⁴
ti attho, mayā ti bhante mayā sucaritadhammo¹⁵ atikkanto pitughātakammaṃ
kataṃ, tam me¹⁶ akkhāhīti tasmā me¹⁷ akkhāhi¹⁸: kaṃ gatim¹⁹ pitughātaka
gacchanti katarasmiṃ niraye paccantīti pucchati, so tam sutvā tena hi mahārāja
suṇohīti vatvā ovādaṃ tava adāsi.

25

S. tam atthaṃ āvikaronto āha:

10. Isi avaca Saṃkiccico Kāsinaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ
āsinaṃ Dāyapassasmiṃ, mahārāja suṇohi me: 78.
11. Uppathena vajantassa yo maggaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā nāssa²⁰ maggeyya kaṇṭako. 79. 30
12. Adhammaṃ paṭipannassa yo dhammaṃ anusāsati
tassa ve vacanaṃ kayirā na so gaccheyya duggatin ti²¹. 80.

Ta. uppathena²¹ 'ti corehi pariyutṭhitamaggena, maggamanusāsatiṃ
khemaṃ maggaṃ akkhāti, nāssa maggeyya kaṇṭako ti tassa ovādakārassa

¹ all three MSS. -i. ² Bds -yam. ³ Bds ahoṣi. ⁴ Bds laddhako. ⁵ Bds anāgacchantā-
naññeva, Cks gac-. ⁶ Cks -eyya. ⁷ Cks mahantaṃ - - guṇaṃ esitattaṃ. ⁸ Cks
passa in the place of gavesitattā. ⁹ Bds tam. ¹⁰ Bds jānāti. ¹¹ Cks tathā. ¹²
Cks pañhaṃ-. ¹³ Cks nāmatametaṃ, Bds nāmetam. ¹⁴ Cks -ko. ¹⁵ Cks add ti.
¹⁶ Cks kammaṃ, Bds yamme. ¹⁷ Cks ce. ¹⁸ Bds omit tasmā me a-. ¹⁹ all three
MSS. -i. ²⁰ Bds na-. ²¹ Cks -tiṃ, omitting ti.

purisassa mukhaṃ corakaṇṭako na passeyya, yo dhamman ti yo sucarita-
dhammaṃ ācikkhati, na so ti so puriso nirayādibhedā duggatim na gaccheyya.
uppathasadi so hi mahārāja adhammo maggasadi so sucaritadhammo, tvaṃ pana
pubbe pitaraṃ ghātetvā rājā homīti mayhaṃ kathetvā mayā paṭibāhito, mama
5 vacanaṃ akatvā pitaraṃ māretvā¹ idāni socasi, paṇḍitaṇaṃ ovādaṃ akarontā
nāma coramaggaṃ² paṭipanna viya mahāvyaṣaṇaṃ pāpuṇantīti.

Evam assa ovādaṃ datvā upari dhammaṃ desento ā.:

13. Dhammo patho³ mahārāja adhammo pana uppatho,
adhammo nirayaṃ neti
- 10 dhammo pāpeti suggatim. 81. (IV $\frac{496}{18}$).
14. Adhammacārino rāja narā visamajjivino
yaṃ gatiṃ pecca gacchanti niraye te suṇohi me: 82.
15. Sañjivo Kālasutto ca Saṃghāto dve ca Roruvā
athāparo Mahāvīci Tapano ca Patāpano. 83.
- 15 16. Icc-ete aṭṭha nirayā akkhātā duratikkamā
ākiṇṇā luddakaṃmehi paccekā soḷas' ussādā 84.
17. Kadariyātapanā ghorā accimantā mahabbhayā
lomahaṃsanarūpā ca bhesmā⁴ paṭibhayā dukkhā 85.
18. Catukkaṇṇā catudvārā vibhattā bhāgaso mitā
20 ayopākārapariyantā ayasā paṭikujjitā. 86.
19. Tesāṃ ayomayā bhūmi jalitā tejasā yutā,
samantā yojanasataṃ phuṭā tiṭṭhanti sabbadā. 87.
20. Ete patanti niraye uddhapādā avamsirā
isīnaṃ ativattāro⁵ saññatānaṃ tapassinaṃ. 88.
- 25 21. Te bhūnahuno⁶ paccanti⁷ macchābhilā⁸ katā yathā
saṃvacchare asaṃkheyye narā kibbisakārino. 89.
22. Dayhamānena gattera niccaṃ santarabāhiraṃ
nirayā nādhigacchanti dvāraṃ nikkhamaṇesino. 90.
23. Puratthimena⁹ dhāvanti tato dhāvanti pacchato,
30 uttarena pi dhāvanti tato dhāvanti dakkhiṇaṃ,
yaṃ yaṃ dvāraṃ gacchanti taṃ taṃ devā pithiyare¹⁰. 91.

¹ Bā ghātetvā. ² Bā -a. ³ Cs Bā paṭtho. ⁴ Bās bhasmā. ⁵ Cks -cattāro.

⁶ Ck guṇāhuno. ⁷ Bā paccanti. ⁸ Bā macchābhilā, Cks -bila. ⁹ Cks add pi.

¹⁰ Bā pidhiyyare.

24. Bahūni vassasahassāni¹ janā nirayavāsino²
bāhā paggayha kandanti patvā dukkhaṃ anappakaṃ. 92
25. Āsīvisam va kupitaṃ tejasim³ duratikkamaṃ
na sādhurūpe⁴ āside⁵ na saññatānaṃ tapassinaṃ. 93.
26. Atikāyo mahissāso Ajjuno Kekakādhipo 5
sahassabāhu ucchinno isim āsajja Gotamaṃ. 94.
27. Arajam⁶ rajasā Vacchaṃ Kisaṃ avakiriya Daṇḍakī
tālo va mūlato⁷ chinno, sa rājā vibhavaṃ gato. 95.
28. Upahacca⁸ manam⁹ Mejjo¹⁰
Mātaṅgasmim yasassine¹¹ (IV $\frac{399}{27}$) 10
sapārisajjo ucchinno, Mejjhāraññaṃ¹² tadā ahu. 96.
29. Kaṇhadīpāyan' āsajja isim Andhakaveṇhuyo¹³
aññaññaṃ¹⁴ musale hantvā sampattā Yamasādanaṃ¹⁵. 97.
30. Athāyaṃ isinā satto¹⁶ antalikkhacaro¹⁷ pure (III $\frac{460}{1}$)
pāvekkhi paṭhaviṃ Cecco hīnatto patta pariyāyam¹⁸. 98. 15
31. Tasimā hi chandāgamaṇaṃ na-ppasaṃsanti paṇḍitā,
aduṭṭhacitto bhāseyya giraṃ saccupasaṃhitam, 99. (III $\frac{460}{5}$)
32. Manasā ce paduṭṭhena yo naro pekkhate¹⁹ munim
vijjācaraṇasampannaṃ gantā²⁰ so nirayaṃ adho. 100.
33. Ye vaddhe²¹ paribhāsenti²² pharusūpakkamā janā 20
anapaccā adāyādā tālavatthu²³ bhavanti te. 101.
34. Yo ca pabbajitaṃ hanti katakiccaṃ mahesinaṃ
sa Kālasutte niraye cirarattāya paccati. 102.
35. Yo ca rājā adhammaṭṭho ratthavididdhaṃsano mago
tāpayitvā janapadaṃ Tapane²⁴ pecca paccati. 103. 25
36. So²⁵ ca vassasahassāni sataṃ divyāni paccati²⁶
accisaṃghapareto so dukkhaṃ vedeti vedanaṃ. 104.

¹ Cks sata-sahassāni. ² Bds -gāmino. ³ Bd -si. ⁴ Cks -po. ⁵ Cks āside, Bd nāsīde. ⁶ Cks -jā. ⁷ Bd samūlo. ⁸ Ck -gaccha, Cs -gacca. ⁹ Bd mā-. ¹⁰ Bd ma-. ¹¹ Ck Bd -no. ¹² Bds -vīndayo, Cs -venāhuyo, Ck -venhuso. ¹³ Ck aññañña, Bds aññañña. ¹⁴ all three MSS. -sādhanaṃ. ¹⁵ Cks santo. ¹⁶ Cks -kkhe-. ¹⁷ so all three MSS. for patva paryāyam. ¹⁸ Cks -to. ¹⁹ Cks hantā, Bd gantvā. ²⁰ Bd vuḍḍhe, Bds buddhe. ²¹ Bd -santi. ²² Bd tāla-. ²³ Bd tā-. ²⁴ Cks yo. ²⁵ Bd pucati.

37. Tassa aggisikhā kāyā niccharanti pabhassarā
tejobhakkhassa gattāni lomagehi¹ nakhehi ca. 105.
38. Dayhamānena gattena niccam santarabāhiraṃ
dukkhābhitunno nadati nāgo tuttaddito² yathā. 106
- 5 39. Yo lobhā pitaraṃ hanti dosā vā purisādhamo
sa Kālasutte niraye cirarattāni³ paccati. 107.
40. Sa tādiso paccati lohakumbhiyā⁴,
pakkaṇ ca sattihī hananti nittacāṃ
andhaṃ karitvā muttakarīsabhakkhaṃ.
- 10 41. khāre nimujjanti⁵ tathāvidhaṃ naraṃ. 108.
41. Tattaṃ pakatṭhitam⁶ ayogulaṇ ca
dīghe ca phāle⁷ cirarattatāpīte
vikkhambham ādāya vibhajja rajjuhi⁸
vatte⁹ mukhe sāmsavayanti rakkhasā. 109.
- 15 42. Sāmā ca soṇā ca balā ca gijjhā¹⁰
kākolasaṃghā ca dijā ayomukhā
saṃgamma khādanti vipphandamānaṃ
jivhaṃ vibhajja vighāsaṃ¹¹ salohitam¹². 110.
43. Taṃ dadḍhakoḷaṃ¹³ paribhinnagattaṃ
20 nippothayantā¹⁴ [anu]vicaranti rakkhasā,
ratī hi nesaṃ¹⁵, dukhino pan' itare,
etādisasmiṃ niraye vasanti
ye keci¹⁶ loke idha pettighātino¹⁷. 111.
44. Putto ca mātaraṃ hantvā¹⁸ ito gantvā Yamakkhayaṃ
25 bhusam āpajjate¹⁹ dukkhaṃ attakammaphalūpago. 112.
45. Amanussā atibalā hantāraṃ janayantiyā
ayomayehi phālehi²⁰ pīlayanti punappunāṃ. 113.

¹ Bā lomehi ca. ² Bā tuṇḍaṭṭito. ³ Bā -āya. ⁴ Bā -yam. ⁵ Ck na - -, Bā nisi- corr. to nisa-. ⁶ Bā pakkatṭhitam, Ck jakamkāthim. ⁷ Ck phalo, Bā pāle. ⁸ Bā rajjati. ⁹ so Ck; Bā vivate, Bā vivate. ¹⁰ Bā cabalā corr. to sabalā? Ck giddhā. ¹¹ Ck vigha-. ¹² Ck vilobhi-. ¹³ so Ck; Bā vadhakālaṃ, Ck daṇḍakolaṃ. ¹⁴ Ck nippota-. ¹⁵ Bā te-. ¹⁶ Ck yo keci. ¹⁷ Bā pitti-. ¹⁸ Bā hatvā. ¹⁹ Ck āsajjate. ²⁰ Ck pū-, Bā vā-.

46. Taṃ passutaṃ sakā gattā¹ ruhiraṃ attasambhavaṃ
tambalohavilīnaṃ va tattaṃ pāyenti² mattighaṃ. 114.
47. Jighaññaṃ³ kuṇapaṃ pūti⁴ duggandhaṃ gūthakaddamaṃ
pubbalohitasamkāsaṃ rahadam oḡayha tiṭṭhati. 115.
48. Taṃ enaṃ kimayo⁵ tattha atikāyā ayomukhā⁶ 5
chaviṃ chetvāna⁷ khādanti pagiddhā⁸ maṃsalohite. 116.
49. So ca taṃ nirayaṃ patto nimuggo Sataporisaṃ
pūtiṇaṃ⁹ kuṇapaṃ vāti¹⁰ samantā satayojanaṃ. 117.
50. Cakkhumāpī hi¹¹ cakkhūhi¹² tena gandhena jīyati,
etādisaṃ Brahmaḡatta mattigho¹³ labhate dukhaṃ. 118. 10
51. Khuraḡhāraṃ anukkamma tikkhaṃ durabhisambhavaṃ
patanti gabbhapātiniyo¹⁴ duggaṃ Vetaraṇiṇaḡiṇaṃ. 119.
52. Ayomayā simbaliyo soḡasaṃgulakaṇṭakā
dubhato-m-abhilambanti¹⁵ duggaṃ Vetaraṇiṇaṃ nadīṃ. 120.
53. Te accimanto tiṭṭhanti aggikkhandhā va ārakā, 15
āḡittā jāṭavedena uddhaṃ yojanaṃ uggatā. 121.
54. Ete¹⁶ saḡanti niraye tatte tikhiṇakaṇṭake
nāriyo ca aticāriṇiyo¹⁷ narā ca paraḡāragū. 122.
55. Te patanti adhakkhandhā vivattā vihaṡā¹⁸ puthū,
sayanti vinividdhaṇḡā, dīghaṃ jagḡanti saṃvarīṃ¹⁹. 123. 20
56. Tato ratyā vivasane mahatiṃ pabbatūpamaṃ
lohakumbhiṃ pavajjanti²⁰ tattaṃ agḡisamūḡakaṃ. 124.
57. Evaṃ divā ca ratto ca dussilā mohapārutā
anubhonti²¹ sakaṃ kammaṃ pubbe dukkatam attano. 125.
58. Yā ca bhariyā dhanakkītā sāmikaṃ atimaṇṇati 25
sassuṃ vā sasuraṃ vāpi jeṡṡhaṃ²² vāpi nanandaraṃ²³
tassā vaṃkena jivhaggaṃ nibbahanti sabandhanaṃ. 126.

¹ Bḡ taṃ passavaṃ pakkā gattā. ² Bḡ pāyanti. ³ Bḡ jighacchaṃ. ⁴ so Cks; Bḡ puti. ⁵ Bḡ -iyo. ⁶ Cks adho-. ⁷ Bḡ tetvāna. ⁸ Bḡ saṃgiddhā, Bḡ saṃ-viddhā. ⁹ Bḡ putikaṃ. ¹⁰ Cks pāti ¹¹ so C; Cḡ Bḡ pi hi. ¹² Cks -ūti. ¹³ Bḡ māṭugho. ¹⁴ Bḡ gabbhapātayo, Cks gabbhāpātiniyo. ¹⁵ Ck dubhatom-hilambanti, Bḡ ubhato abhilampanti. ¹⁶ Bḡ etaṃ te. ¹⁷ Bḡ -cāriyo. ¹⁸ Cks viḡatā. ¹⁹ Bḡs sabbadā. ²⁰ so all three MSS. for pabbajanti? ²¹ Cks -oti. ²² Cks seṡṡhaṃ. ²³ Bḡ nandanaṃ.

59. Sa¹ vyāmamattam kiminam jivham passati attani,
viññāpetum na sakkoti, Tapane pecca paccati. 127.
60. Orabbhikā sūkarikā macchikā migabandhikā
corā goghātakā luddā avanne vannakārakā² 128.
- 5 61. Sattīhi lohakūṭehi nettimsehi usūhi ca
haññamānā khāranadim³ papatanti avamsirā. 129.
62. Sāyam pāto kūtakārī ayokūṭehi haññati,
tato vantaṃ durattānam paresaṃ bhuñjate sadā. 130.
63. Dhamkā⁴ bherandakā gijjhā kākoḷā ca⁵ ayomukhā
10 vipphandamānaṃ⁶ khādanti naraṃ kibbisakārinaṃ⁷. 131.
64. Ye migena migam hanti pakkhim vā pana pakkhinā
asanto rajasā⁸ channā⁹ gantā¹⁰ te nirayaṃ adho¹¹ ti. 132.

Ta patho¹² ti dasakusalakammapatho¹³ dhammo, khemo ti¹⁴ appati-
bhayo sugatimaggo, visamajivino ti adhammena kappitajivika¹⁵, niraye
15 te ti te etesaṃ nibbattaniraye kathamī, sunohi me ti M raññā piṭughātakā-
nam nibbattananirayaṃ¹⁶ pucchito pi pathamam tam adassetvā¹⁷ attha mahāni-
raye solasa ca usadaniraye¹⁸ dassetum evam a., kimkaranā. pathamamhi tas-
samim dassiyamāne rājā phalītena hadayena tath' eva mareyya imesu pana nira-
yesu paccanasatte disvā dīthānugatiko hutvā aham viya aññe pi bahupāpa-
20 kammino atthi aham etesaṃ antare paccissamīti sañjatupatthambho ārogo¹⁹
bhavissatīti, te pana niraye dassento M. pathamam iddhībalena pathavim dvidhā
katvā pacchā dassesi, tesam vacanatto: nirayapālehi²⁰ pajjāhātāni nānāyudhāni
gabhetvā khandākhādikam chinna²¹ nerayikasatta punappuna sañjīvantī ettha 'ti
Sañjīvo, nirayapālā pana nadantā vaggantā jalitāni nanāyudhāni gabhetvā jali-
25 tāya lohapathaviyam nerayike²² aparāparam anubandhitva paharitvā jalitapatha-
viyam patīte jalitam kalasuttam pātetva jalitapharasum gabhetvā sayam unna-
dantā mahantena attassarena²³ viravante atthamse solasamse karontā²⁴ ettha
tacchantīti Kālasutto, mahantā jalitā²⁵ ayapabbatā samghātentī²⁶ etthā
'ti Samghāto, tattha kira satte²⁷ navayojanāya jalitayapathaviyā yāva

¹ so all three MSS. ² Ck apānevanakārakā, C^s apānevaṇa-. ³ Ck khārā-. ⁴ Ck^s taṃkā. ⁵ Ck^s omit ca. ⁶ Ck -na, C^s -nā. ⁷ B^d -kārakam. ⁸ B^d sajjuyā.
⁹ B^d chandā. ¹⁰ B^d gatā. ¹¹ Ck^s ayo, B^d nirayussadan. ¹² B^d paṇho, C^s
pattho. ¹³ B^d -tha. ¹⁴ Ck^s omit ti. ¹⁵ Ck^s kappika-. ¹⁶ Ck^s -ye, B^d nīp-
patta nirayaṃ. ¹⁷ Ck^s apassetvā. ¹⁸ B^d mahāni-. ¹⁹ C^s B^d a-. ²⁰ Ck^s -lohi.
²¹ B^d chindāchindam. ²² B^d adds satte. ²³ Ck^s attha-. ²⁴ Ck^s -to, B^d -to corr.
to -tā. ²⁵ B^d -a. ²⁶ Ck^s ghātentī, B^d samghātentī. ²⁷ Ck^s sante.

katito pavesetvā niccale¹ karonti, atha puratthimato² ayapabbato samutthāya
 asani viya viravanto³ āgantvā te satte sanhakaraṇīyaṃ⁴ tilaṃ⁵ piṇṣanto viya
 gantvā pacchimadisāya tittḥati, parchimadisato samutthite pi tath' eva gantvā
 puratthimadisāya tittḥati, dve pana ekato samāgantvā ucchuyante⁶ ucchukha-
 ḍāni⁷ viya pīlenti, evaṃ ta. bahūnti vassasatasahassāni dukkhaṃ anubhonti, dve 5
 ca Roruvā ti Jālaroruvo Dhūmaroruvo cā⁸ 'ti dve, ta. Jālaroruvo kappena
 santhitāhi rattalohitajālāhi⁹ punno Dhūmaroruvo khāradhūmena¹⁰, nesu¹¹ Jāla-
 roruve¹² paccantānaṃ¹³ navahi vanamukhehi jālā pavisitvā sarīraṃ dahanti¹⁴.
 Dhūmaroruve¹⁵ navahi¹⁵ vanamukhehi khāradhūmo pavisitvā pīthaṃ viya sarī-
 raṃ sedeti, ubhayathāpi¹⁶ paccantā sattā mahāvīravam viravanti dve pi¹⁷ 10
 Roruvā ti vuttā, jālānaṃ vā¹⁸ pana sattānaṃ vā¹⁸ tesam dukkhassa vā¹⁸ vici-
 antaraṃ n' atthi etthā 'ti Avici¹, mahanto Avicīti Mahāavici, ta.¹⁹ hi pu-
 ratthimādihi bhittīhi jālā utthahitvā pacchimādisu patihāṇṇati tā ca bhittīyo
 vinivijjhitvā²⁰ parato²¹ yojanasatam ganhāti, hetthā utthitāpi²² upari patihāṇṇati
 upari utthitā hetthā patihāṇṇati, evaṃ tāv' ettha jālānaṃ vici nāma n' atthi, 15
 tassa pana anto yojanasatam thānaṃ khīravallipīthassa pūritanāli viya sattehi
 nīrantaram pūrītaṃ, catūhi iriyāpathehi paccantānaṃ pamānaṃ n' atthi, na ca
 aññamaññaṃ²³ bādheṇti²⁴ sakasakatthāne²⁵ yeva paccanti²⁶, evaṃ ettha sattā-
 naṃ vici nāma n' atthi, yathā pana jīvhaḥge cha madhubindūni sattamassa tam-
 balohabinduno anudahanabalavatāya¹⁷ abbohārikāni honti tathā ta. anuḍaḥana-
 balavatāya²⁷ seṣā cha akusalavipākupekḥā abbohārikā²⁸ honti, dukkham eva 20
 nīrantaraṃ paññāyati, evaṃ ettha dukkhassa vici nāma n' atthi, sv-āyaṃ saha
 vibhātīhi²⁹ vikkhambhato³⁰ atthārasādhikayojanasato³¹ āvatfato catupannā-
 sādhikeyojanasato³² saha ussadehi dasayojanasahasso ti³³ evaṃ assa mahantatā
 vedītabbā, niccalasatte tapatīti Tapano³⁴, atīviya tāpetīti Patāpano³⁵, ta. 25
 Tapanasmiṃ³⁶ tāva satte³⁷ tālakhandhappamāne³⁸ jalitāyasūle nisidāpenti,
 tato hetthā pathavi jalati sūlaṃ³⁹ jalati, evaṃ so nīrayo⁴⁰ niccale⁴¹ satte tapati,
 itarasmiṃ pana sabbasatte⁴² jalantehi āvudhehi paharītvā jalitāṃ ayapabbataṃ
 āropenti, tesāṃ pabbatamatthake thitakāle kammaṃpaccayo vāto paharati, te ta.
 santhātum asakkontā uddhapadā adhosirā papatanti, atha hetthā pathaviyā⁴³ 30
 jalitāni āyasūlāni utthahanti, te tāni matthaken' eva āsādetvā tesu vinividdha-

¹ Ck -lo, Bā -laṃ. ² Bā adds jalito ³ Bā viravanto. ⁴ Cks -ya, Bā santhā-?
⁵ Ck -tilo, Cs tile. ⁶ Cks -to, Bā ucchayante ⁷ Bā uccha-. ⁸ Cks omit cā. ⁹ Cks
 -rohiraajālehi. ¹⁰ Ck -dhūpena, Cs -dūpena. ¹¹ Bā tesu. ¹² Cks -o. ¹³ Cks
 -nañca. ¹⁴ Cks dayh-. ¹⁵ Bā paccantānaṃ navahi ¹⁶ Ck -tāpi, Bā -ttāpi.
¹⁷ Cks add ca. ¹⁸ Cks pā. ¹⁹ Bā tatra. ²⁰ Bā vavajhi-, Bā pavijjhi-. ²¹ Bā
 purato. ²² Bā omits pi. ²³ Cks -ññehi. ²⁴ Bā byāpādhenti. ²⁵ Bā only one
 saka. ²⁶ Cks -enti. ²⁷ Bā -da-. ²⁸ Cks -kāni. ²⁹ Bā -bhittīhi. ³⁰ Bā -hassāni.
³¹ Bā -katiyo-. ³² Bā kanavayo-, Bā -kanavayo-. ³³ Bā -hassāni.
³⁴ all three MSS. tā-. ³⁵ Bā mahātā-. ³⁶ Bā tā-. ³⁷ Bā tāpente satte, Bā
 only tāpente for tāva satte. ³⁸ Ck -no. ³⁹ Bā sūlāni. ⁴⁰ Cks -e. ⁴¹ Cks -o.
⁴² Bā nibbattasatta ⁴³ Bā ayapathavito pappatanti.

sarīrā jalantā paccanti, evam esa¹ ativiya tāpetīti, B. pāna ete niraye dassento pathamam Sañjivam dassetvā ta. paccante nerayikasatte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne tam antaradhāpetvā puna pathavim dvidhā katvā Kāla-suttaṃ dassesi, ta. pi parcamāne satte disvā mahājanassa mahābhaye uppanne
 5 tam pi antaradhāpesīti, evam paṭipāṭiyā dassesi, tato rājānam āmantetvā mahā-rāja tayā imesu aṭṭhasu mahānirayesu paccamāne satte disvā appamādam kātum vattaṭīti vatvā puna tesam yeva mahānirayānam kiccaṃ kathetum iccete ti ādim ā, ta. akkhātā ti mayā² tuyham kathitā porāṇakehi ca kathitā yeva, ākiṇṇā ti paripunnā³, paccakā soḷasussadā ti etesaṃ nirayānam ekekassa
 10 catūsu dvāresu ekekasmim cattāro cattāro katvā soḷasa soḷasa ussadanirayā ti sabbe pi sataṃ⁴ aṭṭhaviṣaṭi⁵ ussadanirayā aṭṭha ca mahānirayā ti chattiṃsa-nirayasataṃ, kadariyātapana⁶ ti sabbe p' ete kadariyānam tapana⁷, balava-dukkhatāya ghorā, kappanibbattānam⁸ accīnam atthitāya accimanto, bhayassa mahantatāya⁹ mahabbhayā, diṭṭhamattā vā¹⁰ sutamattā vā¹¹ lomāni
 15 haṃsentīti¹² lomahaṃsanarūpā vā¹³, bhīṃsanatāya bhesmā¹⁴, bhayaajanana-tāya paṭibhayā, sukhābhāvena dukkhā, catukkannā ti sabbe pi caturasa¹⁵ mañjūsasadiṣā, vibhattā ti catudvārasena vibhattā, bhāgasā mitā ti dvāra-vīthīnam vasena koṭṭhāse¹⁶ tṭhapetvā mitā, ayasā paṭikujjitā¹⁷ ti sabbe¹⁸ pi navayojanikena ayakapālena paṭicchannā hutvā¹⁹, tiṭṭhantīti sabbe pi
 20 ettakam thānam anupharitvā tiṭṭhanti, ete ti²⁰ tesu nirayesu samparivattitvā punappuna patamāne saudhāyāha, ativattāro ti pharusavācāhi atikkamitvā vattāro²¹, mahānirayesu kira yebhuyyena dhammikasamaṇabrāhmaṇesu katā-parādhā²² paccanti, tasmā evam āha, te bhūnahuno ti te isiṇam ativattāro attano vadḍhiyā hatattā bhūnahuno koṭṭhāsakatattā²³ macchā viyā²⁴ paccanti,
 25 asaṃkheyye²⁵ ti gaṇetum asakkuṇṇe, kibbisakārino ti dāruṇakamma-kārino, nikkhamanesino ti nirayā nikkhamanam esantāpi gavesantāpi nikkha-manadvāraṃ nādhigacchanti, puratthimenā 'ti yadā tam dvāraṃ apārutam hoti atha tadabhimukhā dhāvanti²⁶, tesam ta. chaviādīni jhāyanti, dvārasamīpaṃ²⁷ pattānam pi²⁸ etesaṃ²⁹ tam pithiyati³⁰, paccimam apārutam viya khāyati,
 30 esa nayo sabbattha, na sādhu-rūpe ti vuttappakāram sappam viya sādhu-rūpe isayo nāsīde³¹ na pharusavacanehi³² kāyakammena vā ghaṭṭento upa-gaccheyya, kimkāraṇā: saññātānam tapassīnam āsāditattā³³ aṭṭhasu mahānirayesu mahādukkhassa anubhavitabbattā³⁴, idāni ye rājāno tathārūpe āsādetvā tam dukkham pattā te dassetum atikāyo ti ādim ā, ta. atikāyo ti balasampannamahākāyo,

¹ Cks etam. ² Bā adds ca. ³ Bā parikiṇṇā. ⁴ Cks yaṃtaṃ. ⁵ Bā adds ca. ⁶ Bā -tā-. ⁷ Bā tā. ⁸ Bā kammani-. ⁹ Cks mahantāya. ¹⁰ Cks omit vā. ¹¹ Cks pā. ¹² Bā haṃsanti. ¹³ Bā ca. ¹⁴ Bā bhasmā. ¹⁵ Bā -raṃ. ¹⁶ Bā adds gahetvā. ¹⁷ Cks omit pa-. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Bā puṭā, Bs phuṭā. ²⁰ Bā uddhāni-pādā avāsisirā ti evam for ete ti. ²¹ Cks catt-. ²² Cks -rāyā, Bā -parādhāva. ²³ Bā -katā. ²⁴ Bā adds ca. ²⁵ Cks Bā -yyā. ²⁶ Cks ya-. ²⁷ Bā -pe. ²⁸ Bā -nañca. ²⁹ Bā te-. ³⁰ Cks -yanti. ³¹ Cks nāsīde, Bā nāsīde. ³² Bā -uena. ³³ all three MSS. asā-. ³⁴ Cks -vitattā.

mahiessāso ti mahādhanuggaho, sabassabāhū 'ti pañcāhi dhanuggahasatehi
 bāhusahassena¹ āropetabbam dhanuṃ āropanasamattabāhu, Kekādhīpo² ti
 Kekaraṭṭhādhipati³, vibhavam gato ti vināsapatto, vatthūni Sarabhaṅgaṭāke
 vitthārītāni, upahacca manan⁴ ti attano cittaṃ padūsetvā, Mātaṅgasmin ti
 Mātaṅgapaṇḍite, vatthum Mātaṅgaṭāke vaṇṇitaṃ, Kaṇḍadīpāyanāsaṃjā⁵ 'ti
 Kaṇḍadīpāyanam āsajja, Yamasādhanaṃ ti nirayam⁶, vatthum Ghaṭaṭāke⁷
 vitthārītāni, isinā ti Kapilātāpasena, pāvekkhīti pavittḥo, Cecco ti Cetiya-
 rājā, hīnatto ti parihiṇatābhāvo antarahitaḍḍhi, pattapariyāyan ti pari-
 yāyan maranakālam patvā, vatthum Cetiyaṭāke kathitaṃ, tasmā ti yasmā
 cittavasiko hutvā isisu aparajjhitvā aṭṭhasu mahānirayesu paccati tasmā, chan-
 dāgamanan ti chandādicatubbidham pi agatigamanam, paduṭṭhenā 'ti kud-
 dhena, gantā⁸ so nirayan adho ti so tena adhogamaniyena kammena adho
 nirayam eva gacchati, Pāliyan pana nirayassudan ti likhitaṃ, tam tassa ussa-
 danirayam gacchatīti a., vaddhe⁹ ti vavovaddhe ca guṇavaddhe ca, anapaccā
 ti bhavantare pi apacraṃ vā dāyadāni vā na labhantīti a., tālavatthū¹⁰ ti ditṭha-
 dhamme pi chinnaṃmūlatālo viya mahāvināsam patvā niraye nibbattanti, hanṭīti
 māreṭi, cirarattāyā 'ti ciram, evam M. isivheṭṭhakāṇaṃ paccananiraye dassetvā
 upari adhanmikaṇḍjūnam paccananiraye dassento yo eā 'ti ādim ā., ta. raṭṭha-
 viddham sāno ti chandādivasena gantvā raṭṭhassa viddham sāno, accesaṃgha-
 pareto ti acrisamūghaparikkhito, tejobhakkhassā 'ti aggim eva khādan-
 tassa, gattānīti tigāvute¹¹ sarīre sabbaṅgapaccāṅgaṇi lomehi ca nakhehi cā 'ti
 ethehi saddhiṃ sabbāni ekajālān' eva honti, tuttaḍḍito¹² ti ānaṇḍakāraṇam¹³
 kāriyamāno tuttehi¹⁴ viddho nāgo yathā nadati, idāni pitughātikādinam paccana-
 niraye dassetuṃ yo¹⁵ lobhā ti ādim ā., ta. lobhā ti yasadhanalobhena, dosā
 ti duṭṭhacittatāya, nittacan ti lohakumbhiyan bahūni vassasahassāni pakkam
 niharitvā tigāvutam assa sarīram nittacan katvā jalitāya lohapaṭṭhaviyā¹⁶ pādetva
 tikkhehi¹⁷ ayaṣūlehi koṭṭetvā¹⁸ cunnavicuṇṇam karonti, andham karitvā ti
 mahārāja tam pitughātakaṃ nirayapālā lohapaṭṭhaviyan uttānam pādetvā jalithehi
 ayaṣūlehi akkhīni bhinditva¹⁹ andham karitvā mukhe upam' muttakarisaṃ
 pakkhipitvā palālapīṭhaṃ viya²⁰ samvattetvā kappena saṇṭhite khāralohaudake
 nimujjāpenti, tattaṃ pakkatṭhitam²¹ ayogulaṃ cā 'ti puna pakkatṭhita-
 gūthakalalā²² c' eva jalitāyogulaṃ cā khādapenti, so pana tam āhariyamānam
 disvā mukham pidheti²³, ath' assa diḅhe ciratāpīte²⁴ jalāmāne phālā²⁵ ādāya
 mukham vikkhambhetvā²⁶ vivaritvā rajjubaddham ayabalisam khipitvā jivham

¹ Bā -ehi. ² Bā ketak-. ³ Ck upāhacca manan, Bā upahacca mānan. ⁴ Bā
 nirayapālakarājānam. ⁵ Cks ghata-. ⁶ all three MSS. gantvā. ⁷ Bā vuḍḍhe.
⁸ Cks nālā-, Bā tālavatthun. ⁹ Ck gāvasarīre, C' gāvute-, Bā tigāvutte. ¹⁰ Bā
 tuṇḍattito, B' tuṇḍadḍito? ¹¹ Bā ānaṇḍanaka-. ¹² Bā tuṇḍ-. ¹³ Cks ye. ¹⁴
 Bā -yam. ¹⁵ Bā tikkhehi. ¹⁶ Bā -entā. ¹⁷ Cks -dantā. ¹⁸ Bā add nam. ¹⁹
 Bā pakkudhitam, Cks chakamkathim. ²⁰ Cks pakkatṭhigūthakalalā, Bā pakkadhitam
 gudhakalalā, B' pakkutṭhitamgūthakalalā. ²¹ Ck pideti. ²² Cks cirarattāpīte.
²³ Bā hale, Cks thāle. ²⁴ Bā -itva.

- nīharitvā tasmīm vatte¹ vivaṭṭe mukhe taṃ ayogulaṃ saṃsavayanti pakkhipanti, rakkhassā² ti nirayapālā, sāmā cā³ 'ti mahārāja tassa pitughātakassa taṃ⁴ balisena nikkadḍhitvā ayasamkūhi⁵ pathaviyaṃ vitataṃ⁶ jivhaṃ sāmasonā sabalavannā sunakhā ca lohatuṇḍā⁷ giḷḷhā ca kākasamghā ca aññe ca nānappakārā
- 5 sakunā samāgantvā āvudhehi chindantā viya vibhajja kākapadākāreṇa kottbhāse katvā vipphandamānaṃ viṣṣandamānaṃ⁸ salohitaṃ⁹ vighāsaṃ¹⁰ khādanti¹¹ vighasantā¹² bhakkhayanṭīti attho, taṃ daḍḍhakolaṃ¹³ ti taṃ pitughātakam jhāyamānaṃ tālam¹⁴ viya jalitasariraṃ, paribhinnaḡattān ti ta. ta. bhinnagattāṃ¹⁵, nippothayanṭī ti jalitehi ayamuggaiehi paharantā, ratī hi nesaṇ
- 10 ti tesaṃ nirayapālānaṃ sā ratī kīlā hoti, dukkhino paṇitāre ti itare pana nerayikasattā dukkhitā honti, pettighātino ti pitughātikā¹⁶, iti imaṃ pitughātikānaṃ paccananirayaṃ disvā rājā bhītatasito ahoṣi, aha nam M. samassāsetvā mātughātikānaṃ paccananirayaṃ dassesi, Yamakkhayan ti Yamaniveśanaṃ, nirayaṃ ti a., attakammaphalūpago ti attano kammaphalena upa-
- 15 gato, amanussā ti nirayapālā, hantāraṃ janayantiyā ti mātughātikaṃ, vālehi¹⁷ ayamakacivālehi¹⁸ vethetvā ayayantena piḷenti, taṃ ti taṃ mātughātikaṃ pāyenti¹⁹ tassa piḷiyamānassa ruhiraṃ gaḷitvā ayakapallam pūreti, aha nam yantato nīharanti, tāvad ev' assa sariraṃ pākatiḡam hoti, taṃ pathaviyaṃ uttānaṃ nīpajjāpetvā vilīnaṃ tambaloḡam viya pakkaṭṭhitāṃ²⁰ lobhitaṃ
- 20 pāyenti²¹, ogayha tiṭṭhatīti bahūni vassasahassāni ayayantena²² piḷetvā jēgucchaduggandhapāṭikkūle mahante gūṭhakaddamaāvāṭe khipanti, so taṃ rahadaṃ ogayha ogayhitvā tiṭṭhati, a ti kāyā ti ekadonikaṇāvappamāṇasarirā²³, ayo mukhā ti ayasūcimukhā, chaviṃ chetvānā²⁴ ti chaviṃ ādin katvā yāvāṭṭhim pi bhetvā²⁵ atthimīṇjaṃ khādanti, pagidḍhā²⁶ ti gadhitā²⁷ mucchitā, na kevalaṃ
- 25 ca khādant' eva adhomaggādihi²⁸ pana pavisitvā mukhādihi nikkhamanti, vāma-passādihi pavisitvā dakkhinapaseādihi nikkhamanti, sakalasariraṃ²⁹ chiddāvacchiddaṃ karonti, so ta. atidukkhapareto viravanto paccati socati, so mātughātako taṃ Sataporisaṃ nirayaṃ patto sasīsako nimuggo va hoti, taṃ ca kunapaṃ³⁰ samantā yojanasataṃ pūti³¹ hutvā vāyati, mattigho ti mātighātiko,
- 30 Khuradhāraṇamanukkammā³² 'ti Khuradhāraṇanirayaṃ atikkamitvā ta.³³ nirayapālā mahantamahante khure uparidhāre katvā³⁴ santharanti³⁵, tato yā hi gab-

¹ Bā omits vatte. ² Bā jivhaṃ. ³ Ck ayaṃ samkūhi, Cs ayaṃ samñāhi. ⁴ Ck vi, Bā vivaṭṭa. ⁵ Ck -tandi, Cs -tuṇḍa, Bā -kuṇḍa. ⁶ Bā omits viś-. ⁷ Cks omit sa. ⁸ Cks vighāsaṃ. ⁹ Bā -tā. ¹⁰ Bā viyasatte. ¹¹ Bā -tālan. ¹² so Cks; Bā kālaṃ. ¹³ Bā paribhi-. ¹⁴ Ck adds viya. ¹⁵ so Bā; Ck vāla-bhīti. ¹⁶ so Ck Bā; Cs avama-? ¹⁷ Bā pāya-. ¹⁸ Cks pakkaṇṭhantaṃ. Bā pakkudhitaṃ. ¹⁹ Bā -anti. ²⁰ Bā -ehi. ²¹ Cks -ṇikaṃ nā-. ²² Bā bhetvāna. ²³ Ck yāva vaṭṭhimhi hetvā, Cs yāvāṭṭhimahetvā, Bā yāva aṭṭhi vibhetvā, Bā yāva aṭṭhi pi bhetvā. ²⁴ Bā saṃgi-. ²⁵ Ck gathitā, Ck gamitā. ²⁶ Bā -mukhādihi. ²⁷ Cks -rā. ²⁸ Ck kūpaṃ, Bā vaccakūpaṃ in the place of tañca -. ²⁹ Bā putikaṃ. ³⁰ Bā add kira. ³¹ Ck urasārekavā, Bā upadhāritvā, Bā uparidhāretvā? ³² Bā saṇṭha-, Ck tattharatti.

bhapaṭānāni¹ khārabhesajjāni² pivitvā gabbhapātita³ gabbhapātiniyo itthiyo
jalitehi āvudhehi pothentā anubandhanti tā tikkinakhuradhāra sukhaṇḍākhāṇḍikā
hutvā punappuna utthāya taṃ durabbhisambhavaṃ Khuradhāranirayaṃ atikka-
mantīyo atikkamitvā nirayapālehi anubaddhā⁴ duggaṃ duggamaṃ⁵ visamaṃ
Vetaraṇiṃ patanti, ta, kammakāraṇaṃ Nimijātake āvibhavissati, evaṃ gabbha- 5
pātiniṇaṃ nirayaṃ dassetvā yattha paraḍārakā ca aticāriniyo ca paccanti taṃ
Koṭṭisimbalinirayaṃ⁶ dassento ayomayā ti ādiṇ ā, ta, dubhato-m-abhi-
lambhantīti⁷ Vetaraṇiṃ ubhosu tīresu tesaṃ simbalīnaṃ sākhā olambanti,
te accimanto ti te pajjalitasarirā sattā accimanto hutvā tiṭṭhanti, yojanaṃ
ti tigāvutaṃ tesaṃ⁸ sarirato utthiṭṭajālāya pana saddhiṃ te⁹ yojanaubbedhā 10
honti, ete sajanṭi ti te paraḍārīkā sattā nānāvidhehi āvudhehi koṭṭhiyamānā¹⁰
ete Simbaliniraye abhīrūhanti, te patantīti te bahūni vassasahassāni rukka-
vitapesu laggā jhāyitvā puna nirayapālehi āvudhehi¹¹ vihatā vivattā hutvā pari-
vattitvā adhosisakā patanti, puthū ti bahū, vinividdhaṅgā ti tesaṃ tato
patanakāle heṭṭhā ayapaṭhavito sūlāni utthahitvā tesaṃ matthakaṃ paṭicchanti, 15
tāni tesaṃ adhomaggena¹² nikkhamanti, te evaṃ sūlesu viddhā viravantā¹³
sayanti, dīghaṃ ti supiṇe pi niddaṃ alabhantā dīgharattaṃ jaggantīti, tato¹⁴
ratyā vivasane ti rattinaṃ accayena, ciraḷātikkamena¹⁵ 'ti a, pavajjantīti
saṅghīyojanikaṃ jalitaṃ lohakumbhiṃ kappena saṅghitaṃ jalitatambaloharasa-
punnāṃ lohakumbhiṃ nirayapālehi khittā¹⁶ pavisanti¹⁷, dussilā ti paraḍārīkā, 20
itoparaṃ¹⁸ sāmikavattasassuvattādini¹⁹ apūrentīnaṃ²⁰ paccanattānaṃ pakā-
sento yā ca²¹ 'ti ādim ā, ta, atimaññatīti Bhisajātake kathitaṃ²² sāmika-
vattaṃ akaronṭi atikkamitvā maññati, jeṭṭhaṃ ti sāmikassa jeṭṭhabhātaraṃ,
nanandaraṃ²³ ti sāmikassa bhaginiṃ, etesaṃ pi aññatarassa hatthapāda-
piṭṭhiparikammaṇahāpanabhojanādibhedāṃ vattaṃ apūrenti tesu hīrottappamā 25
anupaṭṭhapenti te atimaññati nāma, sāpi niraye nibbattati, vanikena²⁴ 'ti
tassā sāmikavattādinaṃ aparipūrīkāya sāmikādayo: akkositvā paribhāsitvā
niraye nibbattāya lohapaṭhaviyaṃ nipajjāpetva ayasamkunā mukhaṃ vi-
varitvā balisena jivhaggaṃ nibbahanti rajjubandhanena sambandhanaṃ²⁵
ākaddhanti, kiminaṃ ti kimibharitaṃ, i. v. h. mahārāja so nerayikasatto 30
evaṃ nikkaddhitaṃ attano vyāmena vyāmamattaṃ²⁶ jivhaṃ āvudhehi koṭ-
ṭhitakoṭṭhitatṭhāne²⁷ sañjātehi mahādonippamaṇehi²⁸ kimīhi²⁹ bharitaṃ
passati viññāpetum na sakkotīti nirayapāle yācitukāmo 'pi kiñci vattum
na sakkoti. Tapaṇe³⁰ ti evaṃ sā ta, bahūni vassasahassāni paccitvā puna
Tapanamahāniraye³¹ paccati, idāni sūkarikādīnaṃ paccanāniraye dassento 35

¹ Bds -nāhi. ² Bd kha-. ³ Ck -pa-, Bd adde kā. ⁴ Ck -bandhā, Bd -bandhantā.

⁵ Ba dukkhamāṃ. ⁶ Cs kota-, Bd kaṇhakamsippali-. ⁷ Ck -tombila-, Cs toma-

hila-. ⁸ Cs add sarīraṃ ⁹ Bd omits te ¹⁰ Bds koṭi-. ¹¹ Bd -dhe gahetvā.

¹² Cks -e. ¹³ Bd cirarattā. ¹⁴ Bds attho. ¹⁵ Cks khittam. ¹⁶ Bd paccanti.

¹⁷ Bd tatopa-. ¹⁸ Ck -vattassuravattā-, Cs -vattassuravattā-. ¹⁹ Ck -tīti. ²⁰

Cks vā. ²¹ Bd vutta. ²² Bds -dan. ²³ so Cks; Bd sab-. ²⁴ Ck -mettā, Cs

-mattā. ²⁵ Bd koṭi-. ²⁶ Bd -nika-. ²⁷ Bd omits ki-. ²⁸ Bd tā-.

orabbhikā ti ādimā, ta. avanne vaṇṇakārikā¹ ti pesuñṇakārikā, khāra-
nadin ti ete orabbhikādayo etehi sattīādīhi haññamānā Veterāṇīṃ patantīti a.,
sesāni orabbhikādīnaṃ paccanaṭṭhānāni Nimiṇātake āvibhavissanti, kūṭakāriti
kūṭavinicchayassa c' eva tulākūṭādīnaṃ ca kārake² sandhāy' etaṃ vuttam, ta.
5 kūṭavinicchayakūṭaṭṭakārikakūṭa agghāpanikānaṃ paccananirayāni Nimiṇātake āvi-
bhavissanti, vantan ti vamtakam, durattānaṃ ti duggatattabbhāvānaṃ, i. v. h. :
mahārāja, te durattabbhāvā sattā ayakūṭehi matthake bhijjamāne vamanā³, tato
taṃ vantaṃ jalitakapālehi tesu ekaccānaṃ mukhe pakkhipanti, iti te paresaṃ
vantaṃ bhuñjanti nāma, bheraṇḍakā ti sigālā, vipphandamānaṃ ti, ayo-
10 mukhaṃ⁴ nipaṇḍipitaṃ nikkadḍhitajivhaṃ⁵ ito c' ito ca phandamānaṃ⁶, mi-
genā 'ti okacaramigena⁷, pakkhinā 'ti tathārūpen' eva, gantā⁸ te ti gan-
tāro⁹ te, nirayussadan ti ussadanirayaṃ. Pāḷiyāṃ pana nirayaṃ adho
ti likhitaṃ, ayaṃ pana nirayo Nimiṇātake āvibhavissati.

Iti M. ettake niraye dassetvā idāni lokavivaraṇaṃ¹¹ katvā
15 rañño devaloke dassento ā.:

65. Santo ca¹² uddhaṃ gacchanti suciṇṇen' idha kammanā¹³,
suciṇṇassa phalaṃ passa: saindadevā¹⁴ sabrahmakā. 133.
66. Taṃ taṃ brūmi mahārāja: dhammaṃ raṭṭhapatī cara,
tathā tathā rāja carāhi dhammaṃ
90 yathā taṃ suciṇṇaṃ¹⁵ nānutappeyya peccā¹⁶ 'ti. 134.

Ta. santo ti kāyādīhi upasantaṃ, uddhaṃ ti devalokaṃ, saindā¹⁷ ti ta.
ta. indehi saddhiṃ, M.¹⁸ hi 'ssa cātummahārājike deve ca dassento mahārāja
cātummahārājādike hi deve passa cattāro mahārāje passa tāvatimse passa
Sakkaṃ passā 'ti evaṃ sabbe pi indake¹⁹ deve dassetvā idam pi suciṇṇassa
25 phalaṃ ti dassesi, taṃ taṃ brūmiti tasmā taṃ bhaṇāmi, dhammaṃ ti ito
paṭṭhāya pāṇātipātādīni pañca verāni pahāya dānādīni puñṇāni karoḥi²⁰, yathā
taṃ suciṇṇaṃ nānutappeyyā 'ti yathā taṃ dānādīnupūñṇakammaṃ suciṇṇaṃ
pītugghātakammapaccayaṃ²¹ vipaṭṭisāraṃ paṭicchādetuṃ samatthātāya taṃ nānu-
tappeyya tathā taṃ suciṇṇaṃ cara, bahum puñṇāni karoḥiti a.

¹ Ck avanne vaṇa-, Cs avannevāṇa-. ² Cks omit kā-. ³ Cks -ve. ⁴ Ck vama-
tanti, Cs vamananti, Bḍ vapanti. ⁵ so Cks for -khā? Bḍ adhomukhaṃ, ⁶
Ck Bḍ -hā. ⁷ Bḍ vipa-. ⁸ Bḍ otacāra-, Ck okatara-. ⁹ Bḍ gātā. ¹⁰ Bḍ
gantvā. ¹¹ Bḍ devaloka-. ¹² va. ¹³ Bḍ -unā. ¹⁴ Bḍ sahindā-. ¹⁵ Cks
omit su. ¹⁶ Cks gacchā, Bḍ peccā, read: yathā na taṃ anutappeyya pecca?
¹⁷ Bḍ sahindā. ¹⁸ Cks -e. ¹⁹ Bḍ sahindake sabrahmake ca. ²⁰ Bḍ karoḥā ti.
²¹ Cks -kammaṃpa-.

So M-ssa dhammakathaṃ sutvā tato paṭṭhāya assāsaṃ
paṭilabhi. B. pi kiñci kālaṃ ta. vasitvā attano vasanaṭṭhānaṃ
yeva gato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān’ eva pubbe p’ esa mayā assāsito
yevā“ ’ti vatvā j. s.: „Tadā rājā Ajātasattu ahosi, isiṅgaṇo Buddha- 5
parisā, Saṃkiccapaṇḍito aham evā“ ’ti. Saṃkiccajātakaṃ.
Saṭṭhinipāta vaṇṇanā nitṭhitā.

XX. SATTATINIPĀTA.

1. Kusajātaka.

- Idante raṭṭhan ti. Idam S. J. v. ukkaṇṭhitabikkhum
ā. k. So kira Sāvattvivāsi-kulaputto sāsane uram datvā pabbajito.
5 ekadivasam Sāvattthiyam piṇḍāya caranto ekam alamkatakattim su-
bhaninittaggāhavasena oloketvā kilesābhibhūto anabhirato vihāsi
dīghakesanakho kisasarīro kiliṭṭhacīvaro uppaṇḍuppaṇḍukajāto dhama-
nisanthatagatto, yathā hi devaloke cavanadhammānam devaputtānam
pañca pubbanimittāni paññāyanti mālā milāyanti vatthāni kilissanti
10 sarīre dubbaṇṇiyam okkamati ubho hi kacchehi sedā muccanti¹ devo
devāsane nābhiramati evam evam sāsana cavanadhammānam ukkaṇṭhi-
tabhikkhūnam pañca pubbanimittāni² paññāyanti saddhāpupphāni
milāyanti silavatthāni kilissanti mamkubhāvātāya c' eva ayasavasena
ca dubbaṇṇiyam okkamati kilesasedā muccanti¹ araṇṇarukkhamūla-
15 suññāgāresu nābhiramanti, tassa pi tāni³ paññāyimsu. Atha nam
Satthu santikam netvā „ayam bhante ukkaṇṭhito“ ti dassesum. S.
saccam „kirā“ 'ti pucchitvā „saccam bhante“ ti vutte „mā bhikkhu
kilesavasiko ahosi, mātugāmo nām' esa' pāpo, tasmim paṭibaddha-
cittatam vinehi⁴. sāsane abhirama, mātugāme paṭibaddhacittatāya hi
20 tejavanto pi porāṇakapaṇḍitā nittejā hutvā anayavyasanam pāpuṇimsū“
'ti vatvā a. ā.:

A. Mallaratṭhe Kusāvatīrājadhāniyam⁶ Okkāko nāma rājā
dhammena r. kāresi. Tassa soḷasannam itthisahassānam jeṭ-

¹ Bḍ muñc-. ² Bḍ omits pubba. ³ Bḍ tassapitānimittāni. ⁴ Cks -esā. ⁵ Bḍ
vinodehi ⁶ Bḍ -yā.

puttaṃ dātuṃ vaṭṭatīti¹, atthi nu kho deva-loke etissānucchaviko² putto³ ti upadhārento B-aṃ addasa, so kira tadā Tāvatiṃsabhavane āyuraṃ khepetvā uparidevaloke nibbattitukāmo⁴ ahoṣi. Sakko tassa vimānadvāraṃ gantvā taṃ pakkosāpetvā
 5 „mārisa⁵ tayā manussalokaṃ gantvā Okkākaraṇṇo⁶ aggama-hesiyā kucchismiṃ⁷ paṭisandhim gaṇhituṃ vaṭṭatīti⁸ sam-paṭicchāpetvā aparam pi devaputtaṃ „tvam pi tassā yeva⁹ putto bhavissasīti¹⁰“ vatvā „mā kho pan' assā⁹ koci sīlaṃ bhindīti¹⁰“ mahallakabrāhmaṇavesena raṇṇo nivesanadvāraṃ
 10 agamāsi. Mahājano pi nahātālaṃkato „aham devim gaṇhissāmīti¹¹“ rājadvāre sannipati Sakkaṃ ca pana disvā „tvam kasmā āgato sīti¹²“ parihāsaṃ akāsi. Sakko pi „kim maṃ¹¹“ garahatha, sace pi me sarīraṃ jīṇaṃ rāgo pana na jīrati, sace Sīlavatim labhissāmi ādāya naṃ gamissāmīti āgato 'mhīti¹³“ vatvā attano
 15 ānubhāvena sabbesaṃ purato atṭhāsi, añño tassa tejena purato bhavituṃ nāsakkhi, so taṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ¹⁴ nivesanā nikkhamantiṃ yeva hatthe gahetvā pakkāmi. Atha naṃ ta. ta. ṭhitā garahiṃsu: „passatha bho, mahallakabrāhmaṇo evaṃ uttamarūpadharaṃ devim ādāya gacchati, attano yuttaṃ na
 20 jānātīti¹⁵. Devī pi „mahallako maṃ gahetvā gacchatīti¹⁶“ atṭiyati¹³ harāyati jigucchati¹⁴. Rājāpi vātapāne ṭhatvā „ko nu kho devim gahetvā gacchatīti¹⁷“ olokento taṃ disvā anattamano ahoṣi. Sakko taṃ ādāya nāgaradvārena nikkhamitvā dvārasamīpe ekaṃ gharaṃ māpesi¹⁵ vivaṭṭadvāraṃ paññattakattṭhat-tharikaṃ¹⁶. Atha naṃ sā „idaṃ vo¹⁷“ nivesanaṃ¹⁸ ti pucchi. So „āma bhadde, pubbe pana ahaṃ eko, idāni 'mhā dve janā, ahaṃ bhikkhāya caritvā taṇḍulādīni āharissāmi, tvam imissā kattṭhattharikāya nipajjā¹⁸“ 'ti vatvā¹⁹ naṃ mudunā hatthena

¹ Bḍ vaṭṭati. ² Bḍ etissā anu-. ³ Cks nibbattidhammo. ⁴ Cks -sā ⁵ Bḍ uk-

⁶ Bḍ -imhi. ⁷ Bḍ etissā eva. ⁸ all three MSS. -tīti ⁹ Cks -a. ¹⁰ Bḍ -da-tuhi. ¹¹ Bḍ adds tumbe. ¹² Cks -kāraṃ-. ¹³ Bḍ na atṭiyati na. ¹⁴ Bḍ omits ji-. ¹⁵ Ck mānesi, Cs manesi. ¹⁶ Bḍ adds katvā. ¹⁷ Bḍ te. ¹⁸ Bḍ -āhi. ¹⁹ Bḍ adds so.

parāmasi¹, dibbasamphassaṃ pharāpetvā² ta. nipajjāpesi, sā
 dibbasamphassapharanena saññāṃ vissajjesi. Atha naṃ attano
 ānubhāvena Tāvatisabbhavanaṃ netvā alamkatavimāne dibba-
 sayane nipajjāpesi. Sā sattame divase pabujjhivā taṃ sam-
 pattim disvā „na so brāhmaṇo³ manusso, Sakko bhavissatīti“ 5
 aññāsi. Sakko pi tasmiṃ samaye pāricchattakamūle dibbanā-
 ṭakaparivuto nisinno hoti. Sā sayanā utthāya tassa santikaṃ
 gantvā vanditvā ekamantam atthāsi. Atha naṃ Sakko „varaṃ
 te devi demi⁴, gaṇhāhīti“ ā. „Tena hi me deva puttaṃ de-
 hīti“. „Devi, tiṭṭhatu eko⁵, ahaṃ te dve putte dassāmi, tesu 10
 pana eko paññavā bhavissati na⁶ rūpavā eko rūpavā na
 paññavā, tesu⁷ paṭhamam kataram icchasīti“. „Paññavantaṃ
 devā“ 'ti. So „sādhū“ 'ti vatvā tassā kusatiṇaṃ dibbaṃ ca
 vatthaṃ dibbacandanaṃ pāricchattakapupphaṃ Kokanadaṃ ca
 nāma viṇaṃ datvā taṃ ādāya rañño sayanagharaṃ pavisitvā 15
 raññā saddhim ekasayane nipajjāpetvā aṅgutthaken⁸ assā
 nābhim parāmasi, tasmiṃ khane B. tassā kucchimhi paṭisan-
 dhim gaṇhi. Sakko pi sakaṭṭhānam eva gato. Paṇḍitā devī
 gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ jāni. Atha naṃ pabuddho rājā
 disvā „kena nītāsīti“ pucchi. „Sakkena devā“ 'ti. „Ahaṃ 20
 paccakkhato ekaṃ mahallakabrāhmaṇaṃ taṃ ādāya gacchan-
 taṃ addasaṃ, kasmā maṃ vañcesīti⁹“. „Saddaha deva, Sakko
 maṃ gahetvā devalokaṃ nesīti“. „Na saddahāmi devīti¹⁰“.
 Ath' assa sā Sakka-dattiyam kusatiṇaṃ dassetvā „saddahā“
 'ti ā. Rājā „kusatiṇaṃ nāma yato kutoci labbhatīti“ na sad- 25
 dahi. Ath' assa sā dibbavatthāni dassesi¹¹. Rājā tāni disvā
 saddahitvā „bhadde, Sakko tāva taṃ netu, putto pana te
 laddho“ ti pucchi. „Laddho mahāraja, gabbho me patiṭṭhito“
 ti. So tuṭṭho tassā gabbhaparihāraṃ adāsi. Sā dasamā-
 saccayena puttaṃ vijāyi, tassa aññaṃ nāmaṃ akatvā kusa- 30

¹ Bā -santo. ² Ck phā-. ³ tanḍuladini - - brāhmaṇo wanting in C. ⁴ Bā dadāmi. ⁵ Bā adds putto. ⁶ Bā vi. ⁷ Bā tesam. ⁸ Bā pādaṅg-. ⁹ Bā adds na saddahi. ¹⁰ Bā omits na saddahāmi - -. ¹¹ Bā -ti.

tiṇanāmam eva akaṃsu. Kusakumārassa 'padasāgamanakāle itaro devaputto tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, tassa Jayampatīti nāmaṃ karimṃsu. Te mahantena yasena vaḍḍhimṃsu. B. paññavā ācariyassa santike kiñci¹ anuggahetvā attano pañ-
 5 nāya sabbasippesu nipphattim pāpuṇi. Ath' assa solasavassakāle rājā r. dātukāmo devim āmantetvā „bhadde puttassa te r. datvā nātakāni upaṭṭhapessāma², jīvantā yeva naṃ rajje patiṭṭhitam passissāma, sakala-Jambudīpe kho pana yassa rañño dhītaraṃ icchasi tam assa³ ānetvā aggamaheṣim karissāma,
 10 cittam assa jānāhi kataraṃ rājadhītaraṃ rocetīti⁴. Sā „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhitvā „kumārassa ca imaṃ pavattim ārocetvā cit-taṃ jānāhīti“ ekaṃ paricārikaṃ pesesi. Sā gantvā tassa taṃ pavattim ārocesi. Taṃ sutvā M. cintesi: „ahaṃ na rūpavā, rūpasampannā rājadhītā ānītāpi maṃ disvā 'kim me iminā
 15 virūpenā' 'ti palāyissati, iti no lajjitabbakaṃ bhavissati, kim me gharāvāsena, dharamāne⁵ mātāpitaro upaṭṭhahitvā tesam accayena nikkhamitvā pabbajissāmīti“ so „mayhaṃ n' eva rajjen' attho na nātakehi, ahaṃ mātāpitunnaṃ accayena pabbajissāmīti“ ā. Sā gantvā tassa kathaṃ deviyā ārocesi. Rājā
 20 anattamano hutvā puna katipāhaccayena sāsanam pesesi, so pi paṭibāhi yeva. Evaṃ yāvatatiyaṃ paṭibāhitvā catutthavāre cintesi: „mātāpitūhi saddhim ekantena paṭipakkkhabhāvo⁶ na yutto, ekaṃ upāyaṃ karissāmīti“ so kammārajetṭhakaṃ pak-kosāpetvā bahum suvaṇṇam datvā „ekaṃ itthirūpakaṃ⁷ karo-
 25 hīti“ uyyojetvā tasmiṃ pakkante aññaṃ suvaṇṇam gahetvā sayam itthirūpakaṃ⁸ akāsi. B-ttānaṃ adhippāyā⁹ nāma ijjhanti¹⁰. Taṃ rūpaṃ jivhāya avaṇṇanīyasobhaṃ ahosi. Atha naṃ M. khomaṃ nivāsāpetvā sirigabbhe ṭhapāpesi¹¹. So kammāra-jetṭhakena ābhatarūpaṃ disvā¹² taṃ garahitvā „gaccha am-
 30 hākaṃ sirigabbhe¹³ ṭhapitarūpakaṃ āharā“ 'ti ā. So gabbhaṃ

¹ B^d has added sippaṃ. ² B^d has added mayam. ³ B^d tassetam. ⁴ B^d -no.

⁵ B^d adds nāma. ⁶ C^k -rūpaṃ. ⁷ B^d -yo. ⁸ B^d samijhasi. ⁹ C^o ṭa-, C^k pāpesi.

¹⁰ C^o ābhate rūpake, C^k ahaṃte rūpake, both omitting disvā. ¹¹ B^d adds garitvā.

paviṭṭho taṃ disvā „kumārena saddhiṃ abhiramituṃ ekā devaccharā āgatā bhavissatīti“ hatthaṃ pasāretuṃ avisahanto nikkhamitvā „deva sirigabbhe ayyā ekikā devadhītā ṭhitā¹, upagantūṃ na sakkomīti“ ā. „Tāta gaccha suvaṇṇarūpaṃ etaṃ āharā“² ti puna pesito āhari. Kumāro kammārena kataṃ rūpakaṃ³ 5 suvaṇṇagabbhe khipāpetvā⁴ attanā⁵ kataṃ⁶ alaṃkārapetvā⁷ rathe ṭhapāpetvā „evarūpaṃ labhanto gaṇhāmīti“ mātu santikaṃ paṇiṇi. Sā amacce pakkosāpetvā „tāta mayhaṃ putto mahāpuṇṇo sakkadattiyo, anucchavikaṃ kumārikaṃ⁸ labhissati, tumhe⁹ imaṃ rūpakaṃ¹ paṭicchannayāne ṭhapāpetvā⁷ sakala- 10 Jambudīpaṃ carantā yassa raṇṇo evarūpaṃ dhītaraṃ passatha tass’ etaṃ datvā ‘Okkākarājā tumhehi saddhiṃ āvāhaṃ karissatīti’ divasaṃ vavatthapetvā⁸ āgacchathā“⁹ ti ā. Te „sādhū“¹⁰ ti taṃ ādāya mahantena parivārena nikkhamitvā vicarantā yaṃ yaṃ¹¹ rājadhāniṃ pāpuṇanti ta. sāyaṇhasamaye mahā- 15 janassa samosaraṇaṭṭhāne taṃ rūpakaṃ vatthapupphālaṃkārehi¹⁰ alaṃkaritvā suvaṇṇasavikaṃ āropetvā titthamagge ṭhapetvā¹¹ sayāṃ paṭikkamitvā āgatāgatānaṃ kathāsavanatthaṃ ekamante tiṭṭhanti. Mahājano taṃ oloketvā „suvaṇṇarūpaṃ“ ti saṇṇaṃ¹² akatvā „ayaṃ manussitthisamānā devaccharapaṭibhāgā atīviya 20 sobhati, kin nu kho ettha ṭhitā kuto vā āgatā, amhākaṃ nagare evarūpā n’ atthīti“ vaṇṇentā¹³ pakkamanti¹⁴. Taṃ sutvā amaccā „sace idha evarūpā dārikā bhaveyya ‘asukā’¹⁵ rājadhītā viya asukā¹⁵ amaccadhītā¹⁶ viyā’ ti vadeyyuṃ¹⁶, addhā idha evarūpā n’ atthīti“ taṃ ādāya aṇṇaṃ nagaraṃ gacchanti. 25 Te¹⁸ evaṃ vicarantā Maddaraṭṭhe Sāgalanagaraṃ¹⁹ sampāpuṇimsu, ta. Maddaraṇṇo satta dhītaro uttamarūpadharā devaccharapaṭibhāgā, tāsāṃ sabbajeṭṭhikā Pabhāvatī nāma, tassā

¹ Bḍ ekikā devadhītā, Cks ekikā va ṭhitā. ² Ck rūpaṃ. ³ Bḍ nikhi- corr. to nikkhī-. ⁴ Bḍ -no. ⁵ Bḍ omits ku-. ⁶ Bḍ adds evarūpaṃ labhantā gaṇhissatha. ⁷ Bḍ ṭhape-. ⁸ Cks tha-. ⁹ Bḍ only one yaṃ. ¹⁰ Ck vanta-, Cs vatta-, Bḍ vatthālaṅk-. ¹¹ Bḍ adds āmaccā. ¹² Cks saṇṇāya. ¹³ Bḍ -to. ¹⁴ Bḍ -ti. ¹⁵ Cks -a. ¹⁶ Ck Bḍ -kā-. ¹⁷ Cks -yya. ¹⁸ Bḍ ete. ¹⁹ Ck sāgalan.

sarīrato bālasuriyassa viya pabhā va niccharanti, kālandhakāre
 pi catuhatthagabbhe¹ padīpakiccaṃ nāma n' atthi, sabbo gab-
 bho ekobhāso va hoti. Dhātī pan' assā khujjā, sā Pabhāvatīm
 bhojetvā tassā sīsaṃ nahāpanatthaṃ atthahi vaṇṇadāsīhi attha-
 5 ghaṭe gāhāpetvā sāyaṇhasamaye udakatthāya gacchantī tittha-
 magge t̥hitāṃ taṃ rūpakaṃ disvā „Pabhāvatīti“ saññāya
 „ayaṃ dubbhūtā 'sīsaṃ nahāyissāmīti' amhe udakatthāya pe-
 setvā paṭhamataram āgantvā titthamagge t̥hitā“ ti kujihitvā
 „are kulalajjāpanike“, purimataram āgantvā idhā t̥hitāsi, sace
 10 rājā jānissati nāsessati no“ ti vatvā² hatthena gaṇḍapasse³
 pahari, hatthatalaṃ bhijjanappamānaṃ⁴ jātaṃ, tato „suvanna-
 rūpakaṃ“ ti nītvā hasamānā⁵ vaṇṇadāsīnaṃ santikaṃ gacchantī
 „passatha⁶ me kammaṃ, 'mama dhītā' ti⁷ saññāya⁸ pahāraṃ
 adāsim, ayaṃ mama dhītu santike kiṃ agghati, kevalaṃ mama
 15 hattho dukkhāpito“ ti ā. Atha naṃ rājadūtā gahetvā „tvaṃ
 'mama dhītā ito abhirūpataṛā' ti vadantī kaṃ¹⁰ nāma kathe-
 sīti“. „Maddarañño dhītaram Pabhāvatīm¹¹, idaṃ rūpaṃ¹²
 tassā soḷasaṃ pi kalaṃ nāgghatīti¹³“. Te tuṭṭhamānasā rāja-
 dvāraṃ gantvā „Okkākarañño dūtā dvāre t̥hitā“ ti rañño
 20 paṭihāresuṃ. Rājā āsanā vuṭṭhāya t̥hitako va „pakkosathā¹⁴“
 'ti ā. Te pavisitvā rājānaṃ vanditvā „mahārāja amhākaṃ rājā
 tumhākaṃ ārogyaṃ pucchatīti“ vatvā katasakkārasammānā
 „kimatthaṃ āgatā¹⁵“ ti vutte „amhākaṃ rañño putto sihas-
 saro Kusakumāro nāma, rājā tassa r. dātukāmo tumhākaṃ
 25 santikaṃ paṇiṇi, tumhākaṃ kira dhītaram Pabhāvatīm tassa
 detha, imaṃ ca¹⁶ suvaṇṇarūpakaṃ¹⁷ deyyadhammaṃ gaṇ-
 hathā“ 'ti taṃ rūpakaṃ tassa adamsu. So pi „evarūpena
 mahārājena saddhiṃ vivāhamāṅgalaṃ bhavissatīti“ tuṭṭhacitto

¹ Bā adds auto gabbhe.² Bā adds amhehi.³ Bā gantvā.⁴ Ck gaddha-

Bā gaṇḍa- corr. to kaṇṇa.

⁵ Bā -naṃ corr. to -naṃ viya.⁶ Bā adds tāsaṃ.⁷ Bā -thetaṃ.⁸ Bā ya.⁹ Bā saññātī.¹⁰ Ck kiṃ.¹¹ Bā -tīti.¹² Bā

-pakam.

¹³ Bā na ag-¹⁴ Bā -sāpethā.¹⁵ Bā -tatthā.¹⁶ Cks idaṃca.¹⁷ Cks -rūpaṃ.

sampaṭicchī. Atha naṃ dūtā āhaṃsu: „mahārāja amhehi na
sakkā papañcetum¹, kumārikāya laddhabhāvaṃ gantvā rañño
ārocessāma, atha² so āgantvā ādāya gamissatīti“. So „sādhū“
'ti vatvā tesam sakkāraṃ katvā vissajjesi. Te gantvā rañño
ca deviyā ca ārocesum. Rājā mahantena parivārena Kusā- 5
vatito nikkhamitvā anupubbena Sāgalanagaraṃ sampāpuṇi³.
Maddarājā paccuggantvā nagaraṃ pavesetvā mahantaṃ sakkā-
ram akāsi. Silavatī devī paṇḍitattā⁴ „ko jānāti kim bhavissa-
tīti“ ekāhadvihaccayen⁵ eva Maddarājānaṃ ā: „mahārāja
sunisaṃ daṭṭhukāṃ⁶ amhā⁷“ 'ti. So „sādhū“ 'ti sampaticchitvā 10
pakkosāpesi, Pabhāvatī sabbālamkārapatimaṇḍitā dhātigaṇa-
parivutā āgantvā sassum⁸ vandi. Sā taṃ disvā va cintesi:
„ayaṃ kumārikā abhirūpā, mayhaṃ putto virūpo, sace esā
taṃ passissati ekāhaṃ pi avasitvā palāyissati, upāyaṃ karissā-
mīti“ sā Maddarājānaṃ āmantetvā „mahārāja, sunisā me 15
puttassa anucchavikā, api ca kho paṇ' amhākaṃ kule paveṇiyā⁹
āgatacārittaṃ atthi, sace ayaṃ tasmiṃ cāritte vattissati nes-
sāma nan“ ti ā. „Kim pana vo cārittan“ ti. „Amhākaṃ
vaṃse yāva ekassa gabbhassa patitṭhānā divā sāmikaṃ pas-
situm na labhanti¹⁰, sace esā tathā karissasi nessāma nan“ ti. 20
Rājā „kim amma sakkhissasi evaṃ vattitun“ ti dhītaraṃ puc-
chi. Sā „āma tātā“ 'ti ā. Tato Okkākarājā Maddarañño
bahuṃ vibhavaṃ¹¹ datvā taṃ¹² ādāya pakkāmi. Maddarājāpi
mahantena parivārena dhītaraṃ uyyojesi. Okkāko Kusāvatim
gantvā nagaraṃ alamkārapetvā sabbabandhanāni mocāpetvā 25
puttassa abhisekaṃ datvā¹³ Pabhāvatim aggamaheṣiṃ kāretvā¹⁴
„Kusarājassa āṇā“ ti bheriṃ carāpesi. Jambudīpatale rājāno
yesaṃ dhītaro atthi te Kusarañño dhītaro paṇiṇimsu yesaṃ

¹ C^o papañcetum, B^d papañcaṃ katum, C^k vañcetum. ² B^d adds naṃ. ³ B^d pāpuṇi. ⁴ C^k -ḍittā, B^d paṇḍipattā. ⁵ B^d -hi. ⁶ B^d sassuraṃ. ⁷ C^k pame-, C^o pavame-, B^d kulapave-. ⁸ B^d patitṭhānaṃ hoti tāva divā taṃ sāmikaṃ p. na labbhati. ⁹ B^d dhanam. ¹⁰ C^k omits datvā taṃ, C^o omits taṃ. ¹¹ B^d -kaṃ abhisāñci rajjaṃ datvā. ¹² B^d adds nagare.

- puttā' atthi te ten' eva saddhim mittabhāvaṃ akamkhantā
 putte upatthāke katvā paṇiṃsu. B-assa nāṭakaparivāro
 mahā ahosi, mahantena yasena r. kāresi. Pabhāvatim' pana divā
 passitum na labhati, sāpi tam divā passitum na labhati, ubhin-
 5 nam pi rattim dassanam eva hoti. Tattha Pabhāvatiyā sarīrap-
 pabhā abbohārikā ahosi. B. pi sirigabbhato rattim yeva
 nikkhamati. So katipāhaccayena Pabhāvatim divā daṭṭhukāmo
 mātu ārocesi. Sā „mā te³ rucci, yāv' ekaṃ puttaṃ labhi'
 tāva āgamehiti“⁴ paṭikkhipi. So punappuna yāci yeva. Atha
 10 naṃ⁵ ā.: „tena hi hatthisālaṃ gantvā hatthimeṇḍavesena tiṭṭha,
 ahaṃ tam ta. ānessāmi, atha naṃ akkhīni pūretvā olokeyyāsi,
 mā ca attānaṃ jānāpesīti⁷. So „sādhū“ 'ti sampaṭicchitvā
 hatthisālaṃ agamāsi. Rājamātā hatthimaṅgalaṃ kāretvā
 Pabhāvatim „ehi sāmikassa te hatthino passissāmā“⁸ ti tattha
 15 netvā „ayaṃ hatthi asuko nāma ayaṃ asuko nāmā“ 'ti das-
 sesi. Ta. naṃ rājā mātu pacchato gacchantim' hatthiccha-
 kanapiṇḍena piṭṭhiyaṃ pahari, sā kuddhā „raññā“¹⁰ te hatthaṃ
 chindāpessāmīti⁹ vatvā devim ujjhāpesi, sā naṃ saññāpetvā
 piṭṭhiṃ parimajji. Puna pi rājā daṭṭhukāmo hutvā assasālāya
 20 assagopakavesena disvā tath' eva assacchakanapiṇḍena pahari,
 tadāpi naṃ kuddhaṃ sassū saññāpesi. Pun' ekadivasam
 Pabhāvatī M-am passitukāmā hutvā sassuyā ārocetvā „alaṃ
 te mā¹¹ ruccīti“ paṭikkhittāpi¹² punappuna yāci, atha naṃ
 sā ā.: „tena hi sve mama putto nagaraṃ padakkhiṇaṃ ka-
 25 rissati¹³, tvaṃ sīhapañjaraṃ vivaritvā passeyyāsīti“, evaṃ ca
 pana vatvā punadivase nagaraṃ alaṃkārapetvā Jayampati-
 kumāraṃ rājavesaṃ gāhāpetvā hatthipasse nisidāpetvā nagaraṃ
 padakkhiṇaṃ kārapesi. Pabhāvatim¹⁴ ādāya sīhapañjare tathā
 „passa¹⁵ tava sāmikassa sirisobhaggaṃ¹⁶“ ti ā. Sā „anuccha-

¹ Bā -o. ² Bā so pa-. ³ Bā adds tāta. ⁴ Ck* -ati. ⁵ Bā -māhiti ⁶ Bā
 adds sā. ⁷ Bā -hiti. ⁸ Bā passāmā. ⁹ Bā adds disvā. ¹⁰ Bā rañño kathetvā.
¹¹ Bā mā te. ¹² Bā paṭikkhipetvāpi. ¹³ Ck Bā -ssāti. ¹⁴ Bā sā pa. ¹⁵ Bā
 passatha. ¹⁶ Bā -ggappatten.

viko me sāmiko laddho“ ti attamanā ahosi. Taṁ divasaṁ
 pana M. hatthimeṇḍavesen' eva Jayampatissa pacchimāsane
 nisīditvā yathādhippāyena Pabhāvatim oloketvā¹ hatthavikārādi-
 vasena cittaruciyaṁ kilāṁ² dassesi. Hatthinhi atikkante rāja-
 mātā Pabhāvatim pucchi: „diṭṭho te amma sāmiko“ ti. „Āma 5
 ayye, pacchimāsane³ pan' assa nisinno hatthimeṇḍo ativiya
 dubbinīto mayhaṁ hatthavikārādīni dassesi, kasmā evarūpaṁ
 alakkhikaṁ rañño pacchimāsane⁴ nisīdāpesun“ ti. „Amma
 rañño pacchāsane rakkhā nāma icchitabbā“ ti. Sā cintesi:
 „ayaṁ hatthimeṇḍo ativiya nibbhayo rājānaṁ: rājā ti pi na 10
 maññati, kacci⁵ nu kho eso va⁶ Kusarājā, addhā hi so virūpo
 bhavissati, ten' eva maṁ na dassenti“ sā khujjaṁ kaṇṇa-
 mūle ā: „amma gaccha tāva, jānāhi kiṁ purimāsane nisinnako
 rājā udāhu pacchimāsane“ ti. „Kathaṁ panāhaṁ jānissāmīti“.
 „Sace hi so rājā bhavissati paṭhamataraṁ hatthipiṭṭhito ota- 15
 rissati. imāya saññāya jānāhīti“. Sā gantvā ekamante ṭhitā
 paṭhamam M-aṁ otarantaṁ addasa pacchā Jayampatikumāraṁ.
 M. pi ito c' ito ca olokeno khujjaṁ disvā „iminā⁷ kāraṇena
 esā āgatā bhavissatīti“ nātvā⁸ pakkosāpetvā „imaṁ antaraṁ⁹
 mā kathehīti“ dāhaṁ vatvā¹⁰ uyyojesi. Sā gantvā „purimā- 20
 sane nisinno paṭhamam otarīti“ ā. Pabhāvatī tassā vacanaṁ¹¹
 saddahi. Puna rājā¹² daṭṭhukāmo hutvā mātaraṁ yāci. Sā
 paṭikkhipitum asakkonti „tena hi aññātakavesena uyyānaṁ
 gacchāhīti“ ā. So uyyānaṁ gantvā pokkharaniyaṁ galappa-
 mānaṁ udakaṁ pavisitvā paduminipaṇṇena¹³ sisam chādetvā 25
 pupphitapadumena mukhaṁ avattharitvā¹⁴ atṭhāsi. Mātāpi
 'ssa Pabhāvatim uyyānaṁ netvā sāyaṇhasamaye „ime rukkhe
 passa, sakuṇe passa, mige passā“ 'ti palobhayamānā pokkharani-
 tīraṁ pesesi¹⁵. Sā pañcavidhapadumasañchannaṁ pokkha-

¹ Bā -ento. ² Bā keḷinī. ³ Bā pacchāsane. ⁴ Bā -pesun niharāpehinam. ⁵ Ck pacca, Bā kiṁ. ⁶ Ck ca. ⁷ Bā adds nāma. ⁸ Bā adds taṁ. ⁹ Bā adds pabhāvatīyā. ¹⁰ Bā katvā. ¹¹ Bā adds sutvā. ¹² Bā saddahi M. pi naṁ puna. ¹³ Bā -ppattena. ¹⁴ Bā avāritvā. ¹⁵ Bā pāyāsi.

raṇiṃ disvā nahāyitukāmā paricārikāhi saddhiṃ pokkharaniṃ
 otaritvā kilantī taṃ padumaṃ disvā gahetukāmā¹ hatthaṃ pa-
 sāreti², atha naṃ rājā paduminipannaṃ apanetvā „ahaṃ Kusa-
 rājā“ ti hatthe gaṇhi. Sā tassa mukhaṃ disvā „yakkho maṃ
 5 gaṇhatīti“³ viravitvā tatth' eva visaññitaṃ pattā, ath' assā
 rājā hatthaṃ muñci. Sā saññaṃ paṭilabbhitvā „Kusarājā kira
 maṃ hatthe gaṇhi, iminā c' ahaṃ⁴ hatthisālāyaṃ hatthicca-
 kaṇena assasālāyaṃ ca assacchakaṇakena pahaṭā, ayaṃ c' eva
 maṃ⁵ hatthissa pacchāsane nisīditvā uppaṇḍesi, kim me evaṃ-
 10 virūpena⁶ dummukhena patinā, ahaṃ jīvantī aññaṃ patiṃ la-
 bhissāmīti“ cintetvā attanā saddhiṃ āgate amacce pakkosā-
 petvā „mama yānavāhanaṃ sajjaṃ karoṭha, ajj' eva gamissā-
 mīti“ ā. Te rañño ārocesuṃ. Rājā cintesi: „sace gantuṃ na
 labhissati hadayam assā⁷ phalissati, gacchatu, puna taṃ attano
 15 balena ānessāmīti“⁸. Ath' assā gamanaṃ anujāni. Sā pitu
 nagaram eva agamāsi. M. pi uyyānato nagaraṃ pavisitvā
 alaṃkatapāsādaṃ abhirūhi. B-aṃ hi sā pubbepatthanāvasena
 na icchi, so pubbakammavasena⁹ eva⁹ virūpo ahoṣi. — A. kira
 Bārāṇasidvāragāme uparimavīthiyā ca heṭṭhimavīthiyā ca dve
 20 kulāni vasiṃsu, ekassa kulassa dve puttā ekass' ekā va dhītā
 ahoṣi, dvīsu puttesu B. kaniṭṭho, naṃ kumārikaṃ jeṭṭhassa
 ānesuṃ¹⁰, kaniṭṭho ādārāharane¹¹ bhātu santike yeva vasi.
 Ath' ekadivasam tasmim ghare atirasakapūve paciṃsu, B.
 araññaṃ gato hoti, tassa pūvaṃ ṭhapetvā avasesa¹² bhājetvā
 25 khādiṃsu. Tasmim khaṇe paccekabuddho bhikkhāya ghara-
 dvāraṃ agami¹³, B-assa bhātujāyā¹⁴ „cūlapatino aññaṃ pūvaṃ
 paciṃsāmīti“ taṃ gahetvā paccekabuddhassa adāsi, so pi taṃ
 khaṇaṃ űeva araññaṇato āgacchi¹⁵, atha naṃ sā ā.: „sāmi
 cittaṃ pasādehi, tava koṭṭhāso paccekabuddhassa dinno“ ti:

¹ Bā vicjñitu-. ² C^o Bā -rosi. ³ Bā gaṇhiti. ⁴ Bā vāhaṃ. ⁵ Bā ayameva ca mayhaṃ. ⁶ Bā evarūpena. ⁷ C^o assa. ⁸ Bā adds cintetvā. ⁹ C^o pubbe-.
¹⁰ Bā jeṭṭhakassa adāsiṃsu. ¹¹ so C^o; Bā dārakabhāvena. ¹² Bā -se. ¹³ Bā agamāsi. ¹⁴ C^o jāyatu. ¹⁵ C^o ag-.

So „tava koṭṭhāsaṃ khāditvā mama koṭṭhāsaṃ desi, aññaṃ
 kiṃ karissasāti“¹ kuddho gantvā pattato pūvaṃ gaṇhi. Sā
 mātu gharaṃ gantvā navavilīnaṃ campakapupphavaṇṇaṃ sap-
 piṃ āharitvā pattaṃ pūresi², taṃ obhāsaṃ muñci³. Sā taṃ
 disvā patthanaṃ ṭhapesi: „bhante⁴, nibbattanibbattaṭṭhāne me
 sarīraṃ obhāsajātaṃ⁵ hotu, uttamarūpadharā bhaveyyaṃ⁶,
 iminā ca me asappurisena saddhiṃ ekaṭṭhāne vāso mā ahoṣīti“.
 Iti sā imissā pubbapatthanāya vasena⁷ taṃ na icchi. B. pi
 taṃ pūvaṃ tasmiṃ patte⁸ osidāpetvā patthanaṃ⁹ ṭhapesi:
 „bhante imaṃ yojanasataṃ¹⁰ vasantiṃ pi ānetvā mama pāda-
 paricārikaṃ kātuṃ samattho bhaveyyaṃ“ ti. Ta. yaṃ¹¹ so
 kuddho hutvā¹² pūvaṃ gaṇhi tassa pubbakammasa vasena
 virūpo ahoṣi¹³. — So Pabhāvatīyā gatāya sokappatto ahoṣi,
 nānākārehi paricaramānāpi naṃ sesitthiyo¹⁴ oloketum¹⁵ pi na
 sakkhimsu, Pabhāvatirahitaṃ assa sakalam pi nivesanaṃ tuc-
 chaṃ viya khāyi. So „idāni Sāgalanagaraṃ pattā bhaviṣsa-
 tīti“ paccūsamaye mātu santikaṃ gantvā „amma, ahaṃ Pa-
 bhāvatīṃ ānessāmi, tumhe r. anusāsathā“¹⁶ 'ti¹⁷ paṭthamaṃ g. ā.:

1. Idan te raṭṭhaṃ sadhanaṃ sayoggaṃ

sakāyuraṃ sabbakāmūpapaṇṇaṃ

20

idan te rajjaṃ¹⁷ anusāsa amma,

gacchāṃ¹⁸ ahaṃ yattha piyā Pabhāvatīti. 1.

Ta. sayoggaṃ ti hatthiyoggādisahitaṃ, sakāyuraṃ ti sapaṇṇarājakaku-
 dhabhaṇḍaṃ, anusāsa amma¹⁹ 'ti so kira purisassa r. datvā puna gaṇhanaṃ
 nāma me ayuttan ti pitu vā bhātu vā aniyyādetvā mātu niyyādetto evaṃ ā. 25

Sā tassa kathaṃ sutvā „tena hi tāta appamatto bha-
 veyyāsi, mātugāmo nāma asuddhāsāyo²⁰“ ti vatvā nānaggara-
 sabbojanassa²¹ suvaṇṇakaroṭṭiṃ pūretvā „idaṃ antarāmagge

¹ Bđ -ssāmiti. ² Bđ -ritvā patte paccekabuddhassa pūresi. ³ Bđ mucchi. ⁴
 Bđ adds iminā dānapalena. ⁵ Ck Bđ -saṃjātaṃ. ⁶ Bđ -yyuṃ, Ck -yya. ⁷ Bđ
 adds na. ⁸ Bđ sappīpa-. ⁹ Ck -nañca. ¹⁰ Ck -te. ¹¹ Bđ adds kāraṇaṃ. ¹²
 Bđ gantvā. ¹³ Bđ adds sā ca taṃ na icchitī. ¹⁴ Bđ -cāriyamānā nisinnaṣe-
 sitthiyo. ¹⁵ Bđ -kāpetum. ¹⁶ Bđ adds vadanto. ¹⁷ Bđ raṭṭhaṃ. ¹⁸ Bđ aparī-
 suddhahadāyo. ¹⁹ Bđ -rasagassa bho-.

bhuñjeyyāsīti“ vatvā uyyojesi. So taṃ ādāya mātaraṃ vanditvā tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā „jīvanto puna passissā-mīti“¹ sirigabbhaṃ pavisitvā pañcāvudhaṃ sannayhithā bhatakarotiyaṃ saddhiṃ kahāpaṇasahassaṃ pasibbake katvā² Kokana-
 5 daṃ³ vīṇaṃ ādāya nagarā nikkhamitvā maggaṃ paṭipajjitvā mahābalo mahāthāmo yāva majjhantikā paṇṇāsayaḥjanāni gantvā bhattaṃ bhuñjitvā sesena divasabhāgena puna paṇṇāsayaḥjanāni gantvā ekāhen⁴ eva yojanasatikāṃ maggaṃ khepetvā sāyaṇha-samaye nahātvā⁵ Sāgalanagaraṃ pāvisi. Tasmim paviṭṭha-
 10 matte yeva tassa tejena Pabhāvatī sayanaṇipitṭhe saṇṭhātuṃ asakkonti otaritvā bhūmiyaṃ nipajji. B-am pi kilantindriyaṃ vīthiyaṃ gacchantāṃ aññatarā itthi⁶ disvā pakkosāpetvā nīdāpetvā pāde dhovāpetvā sayanaṃ dāpesi⁷, tasmim niddūpagate bhattaṃ sampādetvā pabodhetvā bhattaṃ bhojesi, so
 15 tuṭṭho tassā saddhiṃ karotiyaṃ kahāpaṇasahassaṃ adāsi. So pañcāvudhaṃ tatth⁸ eva ṭhapetvā „gantabbatṭhānaṃ⁹ no atthīti“ vatvā vīṇaṃ ādāya hatthisālaṃ gantvā „ajja me idha vasitum detha, gandhabbaṃ vo“¹⁰ karissāmīti“ vatvā hatthigopakehi anuññāto ekamante nipajjitvā¹¹ paṭippassaddhadaratho utthāya
 20 vīṇaṃ muñcitvā „sakalanagaravāsino imaṃ saddaṃ suṇantū“¹² ‘ti vīṇaṃ vādeto gāyi. Pabhāvatī bhūmiyaṃ nipannā taṃ saddaṃ sutvā¹³ „ayaṃ na aññassa vīṇāya“¹⁴ saddo, nissam-sayaṃ Kusarājā mam¹⁵ atthāya āgato“ ti aññāsi. Maddarājāpi taṃ saddaṃ sutvā „atvīya madhuraṃ vādeti, sve etaṃ pakko-
 25 sāpetvā mama gandhabbaṃ kāressāmīti“ cintesi. B. „na sakkā idha vasamānena Pabhāvatīm datṭhuṃ, atṭhānaṃ etaṃ“ ti pāto va nikkhamitvā sāyaṃ¹⁶ bhuttagehe yeva pātarāsaṃ bhuñjitvā vīṇaṃ ṭhapetvā rājakumbhakārassa santikaṃ gantvā tassa antevāsikabhāvaṃ upagantvā ekadivaseṇ¹⁷ evaṃ gharaṃ mattikāya

¹ Ck passe-. ² hadayamassaphalissati - - - - katvā wanting in C. ³ Bā nudañca. ⁴ Bā patvā. ⁵ Ck itti, C. Bā itthim. ⁶ Bā adds so kilantatāya nipajjitvā niddaṃ okkamī athassā. ⁷ Bā gandhabba-. ⁸ Bā te gītaṃ. ⁹ Bā adds sokaṃ niddāyitvā. ¹⁰ Bā adds va cintesi. ¹¹ Bā vīṇā. ¹² Bā sayam.

pūretvā „bhājanāni karomi ācariyā“ 'ti vatvā „āma karohīti“
 vutte ekaṃ mattikāpiṇḍam cakke ṭhapetvā cakkam āvijjhi¹,
 sakim āviddham² eva yāva majjhantikā tickam āgami³ yeva.
 So nānāvannaṇi khuddakamahantāni bhājanāni katvā Pabhā-
 vatiyā atthāya bhājanam karonto nānārūpāni samuṭṭhapesi. 5
 B-ttānam hi adhippāyā ijjhanti⁴. „Tāni pana rūpāni Pabhā-
 vatī yeva passatū“ 'ti⁵ adhiṭṭhāsi. So sabbabhājanāni sukkhā-
 petvā pacitvā geham pūresi. Kumbhakāro nānābhājanāni ga-
 hetvā rājakulam āgamāsi. Rājā disvā „ken' imani katānīti“
 pucchi. „Mayā devā“ ti. „Aham tayā akatāni jānāmi, ka- 10
 thehi kena katānīti“. „Antevāsina me devā“ 'ti. „Na te
 antevāsī, ācariyo te so, tassa santike sippam sikkha, ito paṭ-
 ṭhāya ca mama dhītānam bhājanāni karotu, imam c' assa
 sahasam dehīti“ sahasam dāpetvā „imāni khuddakabhājanāni
 mama dhītānam dehīti“ ā. So tāni tāsam santikam haritvā⁶ 15
 „imāni kilanattāya khuddakabhājanānīti“ ā. Tā sabbā āga-
 mimsu. Kumbhakāro M-ena Pabhāvatiyā atthāya katabhājanam
 eva tassā adāsi. Sā bhājanam gahetvā tattha attano ca
 ca khujjāya ca rūpam passitvā „imam na aññena kataṃ,
 Kusarājen' eva katan“ ti nātvā kujjhitvā „iminā mayham 20
 attho n' atthi, icchantānam dehīti“ ā. Ath' assa bhaginiyo
 kuddhabhāvam⁷ nātvā „Kusaraññā katan ti maññasi, na idam
 tena kataṃ, kumbhakārena kataṃ, gaṇhāhi nan“ ti avaha-
 simsu. Sā tena katabhāvam tassa ca āgatabhāvam tāsam na
 kathesi. Kumbhakāro sahasam B-assa datvā „tāta rājā te 25
 tuṭṭho, ito kira paṭṭhāya rājadhītānam bhājanāni kareyyāsi,
 tātāham tāsam harissāmīti“ ā. So „idhāpi vasantena na sakkā
 Pabhāvatim datṭhun“ ti tam sahasam tass' eva datvā rāju-
 paṭṭhākassa naḷakārassa santikam gantvā tass' antevāsiko
 hutvā Pabhāvatiyā⁸ tālavaṇṭam katvā tatth' eva setacchattam 30

¹ Cks av-. ² Bđ āvijjhi yeva. ³ so Cks; Bđ ābhami. ⁴ Bđ -yo nāma samijjhati.

⁵ Bđ -tīti. ⁶ Bđ netvā. ⁷ Cks kujjha- for kujjhana-? ⁸ Bđ adds atthāya

āpānabhūmiñ ca vattham¹ gahetvā t̥hitaṃ Pabbāvatim cā 'ti
 nānārūpāni dasseti². Naḷakāro tañ ca aññañ ca tena kata-
 bhaṇḍam ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā „ken' imāni
 katānīti“ pucchitvā purimanayen' eva sahaṣṣaṃ datvā „imāni³,
 5 naḷakārabhaṇḍāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. So pi B-ena
 Pabbāvatiyā atthāya katatālavanṭam tassā yeva⁴ adāsi, tatrāpi
 rūpāni añño jano na passati, Pabbāvatī pana disvā rañña
 katabhāvaṃ nātvā „gaṇhitukāmā gaṇhantū“ 'ti kuddhā bhūmi-
 yaṃ khipi. Atha naṃ sesā hasimsu. Naḷakāro sahaṣṣaṃ
 10 āharitvā B-assa adāsi. So „idam pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan“
 ti sahaṣṣaṃ tass' eva datvā rājamālākārassa santikaṃ gantvā
 antevāsikabhāvaṃ upagantvā nānāvidhaṃ mālāvikatiṃ bandhitvā
 Pabbāvatiyā atthāya nānārūpacitraṃ ekaṃ cumbaṭakaṃ akāsi.
 Mālākāro taṃ sabbaṃ ādāya rājakulam agamāsi. Rājā disvā
 15 „ken' imāni ganthitānīti“ pucchi. „Mayā devā“ 'ti. „Ahaṃ
 tayāganthitāni jānāmi, kathehi kena ganthitānīti“. „Antevā-
 sinā me devā“ 'ti. „Na so antevāsī, ācariyo te so, tassa
 santike sippaṃ sikkha, ito paṭṭhāya mama dhītānaṃ pupphāni
 ganthatu, imaṃ c' assa sahaṣṣaṃ dehīti“ sahaṣṣaṃ datvā
 20 „imāni pupphāni mama dhītānaṃ dehīti“ ā. B-ena Pabbāva-
 tiyā atthāya kataṃ mālācumbaṭakaṃ tassā yeva adāsi. Sā
 tath' eva attano ca rañño ca rūpehi saddhiṃ nānārūpāni
 disvā tena katabhāvaṃ nātvā kujjhitvā bhūmiyaṃ khipi.
 Sesā bhaginiyo taṃ tath' eva avahasimsu⁵. Mālākāro pi sa-
 25 haṣṣaṃ haritvā⁶ B-assa datvā taṃ pavattiṃ ārocesi. So
 „idam pi mayhaṃ avasanaṭṭhānan“ ti sahaṣṣaṃ tass' eva
 datvā rañño sūdassa santikaṃ gantvā antevāsibhāvaṃ⁷ upa-
 gacchi. Ath' ekadivasaṃ sūdo rañño bhojanavikatiṃ haranto
 attano atthāya pacitum B-assa aṭṭhimamsaṃ adāsi. So taṃ
 30 tathā sampādesi yathāssa⁸ gandho sakalanagaram avatthari.

¹ B^d vatthum. ² B^d -si. ³ C^{ks} imīnā. ⁴ C^{ks} eva. ⁵ C^{ks} apa-, B^d avasa-
 himsu. ⁶ B^d āha-. ⁷ B^d -sika-. ⁸ B^d athassu.

Rājā nam ghāyitvā „kim no¹ mahānase aññam pi maṁsaṁ pacasīti“² pucchi. „N' atthi deva, api³ kho pana me antevāsi-kassa aṭṭhimāṁsaṁ pacanattāya dinnam, tass' eso⁴ gandho bhavissatīti“⁵. Rājā tam⁶ āharāpetvā tato thokaṁ jivhagge ṭhapesi, tāvad eva sattarasaharaṇisahassāni khobhetvā⁷ phari. 5
Rājā rasatanhāya bajjhivā⁸ saḥassaṁ datvā „ito paṭṭhāya tava antevāsinaṁ mamaṁ ca⁹ dhītānaṁ ca me bhattaṁ pacāpetvā tvaṁ mayhaṁ āhara, so mama dhītānaṁ haratū“¹⁰ 'ti ā. Sūdo gantvā tassārocesi. So tam sutvā „idāni me manoratho mat-thahaṁ patto, idān' āhaṁ Pabhāvatim datṭhuṁ labhissāmīti“¹¹ 10
tuṭṭho tam saḥassaṁ tass' eva datvā punadivase bhattaṁ sam-pādetvā rañño bhattabhājanāni pesetvā rājadhītānaṁ ca bhatta-kācaṁ¹² sayam gahetvā Pabhāvatiyā vasanapāsādaṁ abhirūhi. Sā tam kācaṁ ādāya pāsādaṁ abhirūhantaṁ disvā cintesi: „ayaṁ attano ananucchavikaṁ dāsakammakarehi kattabbaṁ¹³ 15
karoti¹⁴, sace paṇāhaṁ¹⁵ tuṇhi bhavissāmi 'idāni maṁ esā rocetīti' saññi hutvā katthaci agantvā¹⁶ maṁ olokento idh' eva vasissati, idān' eva naṁ akkositvā paribhāsivā muhuttam pi idha vasitum adatvā palāpessāmīti“¹⁷ sā dvāraṁ addhavi-vaṭaṁ katvā ekaṁ hatthaṁ kavāṭe laggetvā ekena aggalaṁ¹⁸ 20
uppiḷetvā dutiyaṁ g. ā.:

2. Anujjubhūtena haraṁ mahantaṁ

divā ca ratto ca nisīthakāle

paṭigaccha tvaṁ khippaṁ¹⁴ Kusāvatim Kusa¹⁵

na icchāmi¹⁶ dubbaṇṇaṁ ahaṁ vasantaṁ ti. 2. 25

T. a.: mahārāja tvaṁ bhattakāro hutvā ujukena cittena yo pi te sīsaṁ bhindeyya tassa p' etaṁ kammaṁ na karosi, anujjukena¹⁷ paṇa cittena¹⁸ maṁ' attāya evaṁ¹⁹ tam mahantaṁ kācaṁ haranto²⁰ divā ca ratto ca nisīthakāle

¹ Ck ko, Bđ te. ² Cks -tīti. ³ Bđ adds ca. ⁴ Bđ tassevaso. ⁵ Bđ omit tam.

⁶ Bđ khobhantaṁ ⁷ Cks bandhitvā. ⁸ Bđ mama. ⁹ Bđ māha-. ¹⁰ Cs

-kāvaṇi, Bđ -kājaṇi. ¹¹ Bđ dāsakammaṁ karoti akattabbaṁ kammameva karoti.

¹² Bđ adds katipāhaṁ. ¹³ Ck Bđ āg-. ¹⁴ read: khippaṁ tvaṁ? ¹⁵ Bđ kuse,

Cs -saṁ, Ck -saṁ. ¹⁶ Ck -ma; read n'. ¹⁷ Ck -ke, Bđ anujjubhūtena. ¹⁸ Ck

citte. ¹⁹ Cs evaṁkaṇi, Bđ etaṁ. ²⁰ Bđ āha-.

mahantaṃ dukkhaṃ anubhavissasi, kiṃ tena anujjubhūta¹, tvaṃ attano na-
garam Kusāvatiṃ eva paṭigaccha, aññaṃ attanā sadisiṃ² atirasapūvasaṇṭhāna-
mukhiṃ yakkhiniṃ aggamaheṣiṃ katvā r. kārehi, na icchāmi dubbannaṃ
ahaṃ vasantaṃ ti ahaṃ pana taṃ dubbannaṃ dussaṇṭhitaṃ idha vasantaṃ na
5 icchāmi.

So „Pabhāvatiyā me santikā kathā laddhā“ ti tuṭṭhacitto
tisso gāthā abhāsi:

1. Nāhaṃ gamissāmi ito Kusāvatiṃ,
Pabhāvatī³ vaṇṇapalobhito tava
10 ramāmi Maddassa niketaramme
hitvāna raṭṭhaṃ tava dassane rato. 3.
1. Pabhāvatī⁴ vaṇṇapalobhito tava
sammūlharūpo vicarāmi mediniṃ,
disaṃ jānāmi kuto 'mhi āgato,
15 tay' amhi matto migamandalocane. 4.
5. Suvannacīravasane jātārūpasumekkhale
sussoṇi tava kāmāhi⁵ nāhaṃ rajjena-m-atthiko ti. 5.

Ta ramāmīti abhīramāmi na ukkaṇṭhāmi, sammūlharūpo ti kilesa-
sammūlho hutvā, tayamhi matto ti tayi matto 'mhi tayā vā matto 'mhi
20 suvaṇṇacīravasane ti suvaṇṇakhacitavattavasane, rajjenamatthiko ti
rajjena atthiko.

Evaṃ vutte sā cintesi: „ahaṃ etaṃ 'vipparisāri bhavissu-
tīti' paribhāsāmi, ayaṃ pana rañjitvā va katesi, sace kho pana
maṃ 'ahaṃ Kusarājā' ti vatvā hatthe gaṇheyya ko naṃ vāreyya
25 koci⁶ no imaṃ kathaṃ suṇeyyā“ 'ti dvāraṃ thaketvā sucim
datvā⁷ anto⁸ atṭhāsi. So pi bhattakācam āharitvā rājadhīta-
rhojesi. Pabhāvatī „gaccha Kusarājena pakkabhattaṃ āharā“
'ti khujjāṃ pesesi. Sā āharitvā „bhuñjā“ 'ti ā. „Nāhaṃ tena
pakkabhattaṃ bhuñjāmi, tvaṃ bhuñjitvā attano laddhanivāpaṃ
30 gaṇetvā bhattaṃ pacitvā āhara, Kusarañño pana āgatabhāvaṃ
mā kassaci ārocesīti“ ā. Khujjā tato paṭṭhāya tassā koṭṭhā-
saṃ āharitvā sayāṃ bhuñjati, attano koṭṭhāsaṃ tassā upaneti⁹.

¹ Ck anubhutena, Cs anububbhūtena. ² Ck -saṃ. ³ Cks -tiṃ, Bđ -ti. ⁴ Cks -ti,
Bđ -ti? ⁵ Bđ kāmāna. ⁶ Cks kovi. ⁷ Cs danto. ⁸ Bđ adde gabbhe. ⁹ Bđ -si.

Kusarājāpi tato paṭṭhāya taṃ passitum alabhanto cintesi:
 „atthi nu kho Pabhāvatīyā mayi sineho udāhu n' atthīti, vi-
 maṃsissāmi naṃ“ ti so rājadhītarō bhojetvā bhattakācaṃ ādāya
 nikkhamanto tassā gabbhadvāre pāsādatalaṃ pādehi paharitvā
 bhājanāni ghaṭṭetvā¹ nitthanitvā² visaññi hutvā avakujjo pati. 5
 Sā tassa nitthanitasaddena³ dvāraṃ vivaritvā taṃ bhattakācena
 otthaṭaṃ disvā cintesi: „ayaṃ rājā sakala-Jambudīpe agga-
 rājā maṃ nissāya rattindivaṃ dukkhaṃ anubhoti, sukhumāla-
 tāya bhattakācena avatthaṭo pati⁴, jīvati nu kho“ ti sā gab-
 bhato nikkhamitvā tassa nāsāvātaṃ upadhāretum gīvaṃ pasā- 10
 retvā mukhaṃ olokesi. So mukhapūraṃ⁵ kheḷaṃ gahetvā⁶
 tassā sarīre pātesi. Sā taṃ paribhāsitvā gabbhaṃ pavisitvā
 dvāraṃ addhāvivaṭaṃ katvā ṭhitā:

6. Abbhu hi tassa bho hoti yo anicchantam icchati,
 akāmaṃ rāja kāmehi akanto kantam⁷ icchasīti g. ā. 6. 15

Tattha abbhu ti abhūti avaḍḍhīti⁸ attho.

So paṭibaddhacittatāya akkosiyamāno pi paribhāsiyamāno
 pi vipphaṭṭisāraṃ anuppādetvā va anantaraṃ g. ā.:

7. Akāmaṃ vā sakāmaṃ vā yo naro labhate piyaṃ
 lābham ettha pasamsāma alābho tattha pāpako ti. 7. 20

Sāpi tasmim evaṃ kathente pi anosakkitvā thaddhava-
 canaṃ⁹ vatvā palāpetukāmā itaraṃ g. ā.:

8. Pāsānasāraṃ khaṇasi kaṇikārassa dārūnā
 vātaṃ jālena bādhesi¹⁰ yo anicchantam icchasīti¹¹. 8.

Ta. kaṇikārassa dārūnā ti kaṇikārakaṭṭhena, bādhesīti¹² bandhasi. 25

Taṃ sutvā rājā tisso gāthā abhāsi:

9. Pāsāṇo nūna te hadaye ohito mudulakkhaṇe,
 yo te sātāṃ na vindāmi tiro janapadaṃ¹³ gato. 9.

¹ Bā vatṭe-. ² Bā nitthu-. ³ Bā nikkhunitassa sa-. ⁴ Bā seti ⁵ Ck Bā
 mukhaṃ-. ⁶ Bā adds khunanti corr. to nithunanti ⁷ Bā akantaṃ kantum.
⁸ Ck avaḍḍhati, C^s adḍhīti, Bā abbhutitī avuḍḍhīti. ⁹ Ck thaddhatarāṃ na, C^s
 thaṇḍatarāṃ naṃ. ¹⁰ Cks bhādheti, Bā pādhesi ¹¹ Cks -tīti. ¹² C^s bhā-,
 Bā phā-. ¹³ Bā -dā.

10. Yadā mañ bhūkuṭim katvā rājaṇputti udikkhasi
ālāriko tadā homi rañño Maddassa thūpure. 10.

11. Yadā umhayamānā¹ mañ rājaṇputti udikkhasi
nālāriko tadā homi rājā homi tadā Kuso ti. 11.

5 Ta. mudulakkhaṇe ti mudunā itthilakkhaṇena samannāgate, yo ti yo
aḥam tiro raṭṭham² āgato tava santike vasanto paṭisanthāramattam pi sātam³ na
labhāmi so⁴ evaṃ maññāmi; mayi sinehuppattinivāraṇāya⁵ nūna tava hadaye
pāsāṇo ṭhapito, bhūkuṭim katvā ti kodhena valivisamañ⁶ nalātam katvā,
ālāriko ti bhattakārako, tasmim khaṇe aḥam Muddarañño antepure bhattakāra-
10 dāso viya homi ti vadati, umhayamānā⁷ ti paṭṭhākāram dassetvā hasamānā,
rājā homi ti tasmim khaṇe aḥam Kusāvatīnagare r. karento rājā viya homi,
kasmāsi evaṃ pharusā, ito paṭṭhāya mā evarūpañ kari bhadde ti.

Sā tassa vacanañ sutvā cintesi: „ayañ ativiya alliyitvā
katheti⁸, musāvādañ katvā upāyena tañ ito palāpessāmīti“ g. ā.:

15 12. Sace hi vacanañ saccañ nemittānañ bhavissati
n' eva me tvañ pati assa kāmañ chindantu sattadhā ti. 12.

T. a.: mahārāja mayā Kusarājā mayhañ pati bhavissati na bhavissatīti⁹
bahunimittapaṭṭhakā pucchitā te kāmañ kira mañ sattadhā chindantu n' eva
me tvañ pati bhavissasīti vadimsū 'ti.

20 Tañ sutvā rājā tañ paṭibāhanto „bhadde mayāpi attano
raṭṭhe nemittikā¹⁰ pucchitā te 'aññatra siḥassara-Kusarājato
tava pati nāma n' atthīti' vyākariṃsu, aḥam pi attano nāṇa-
mimittena evaṃ evaṃ¹¹ kathemīti“ vatvā anantarañ g. ā.:

13. Sace hi vacanañ saccañ aññesañ yadi vā mamañ¹²
25 na c' eva te¹³ pati atthi añño siḥassarā Kusā ti. 13.

T. a.: yadi hi¹⁴ aññesañ nemittānañ vacanañ yadi vā mama vacanañ
saccañ tava añño pati nāma n' atthīti.

Sā tassa vacanañ sutvā „na sakkā imañ lajjāpetuñ, pa-
lāyatu vā mā vā kim me iminā“ 'ti dvārañ pidhāya attānañ
30 na dassesi. So pi kācañ gahetvā otari. Tato paṭṭhāya tañ
daṭṭhuñ na labhi¹⁵, bhattakārakakammañ karonto ativiya kila-

¹ Ck -nañ. ² Bđ raṭṭhā. ³ Bđ kātuñ. ⁴ Cks yo. ⁵ Bđ -nā. ⁶ Cks vallic-.

⁷ Cks -nan. ⁸ Bđ -si. ⁹ Cks -ati. ¹⁰ Bđ -akā. ¹¹ Bđ eva. ¹² Bđ mama. ¹³ Cks nevamete, Bđ na cevatte. ¹⁴ Ck omits hi. ¹⁵ Bđ labhati.

mati, bhuttapātarāso dārūni phāleti bhājanāni dhovati kācena
 udakaṃ āharati, sayanto ammaṇapitṭhiyaṃ sayati, pāto vutṭhāya
 yāguādīni pacati harati bhojeti, nandirāgaṃ nissāya atidukkaṃ
 anubhoti. So ekadivasam bhattagehadvārena gacchantiṃ¹
 khujjam disvā pakkosi. Sā Pabhāvatīyā bhayena tassa san- 5
 tikam gantuṃ na visahantī² turitā³ viya gacchati. Atha naṃ
 javena⁴ upagantvā „khujje“ ti ā. Sā nivattitvā ṭhitā „ko
 eso“ ti vatvā „tumhākaṃ saddaṃ na suṇāmiti“ ā. Atha naṃ
 „khujje tvam pi sāmini⁵ pi te⁶ ativiya thaddhā, ettakaṃ kālāṃ
 tumhākaṃ santike vasantā ārogyasāsanamattam⁷ pi na labhāma⁸, 10
 deyyadhammaṃ pana kiṃ dassatha⁹, tiṭṭhatu tāv¹⁰ etaṃ api
 me Pabhāvatīm muduṃ katvā dassetuṃ sakkhissasīti“ ā. Sā
 „sādhū“ ti sampaṭicchī. Atha naṃ „sace me taṃ dassetuṃ
 sakkhissasi khujjabhāvaṃ te ujukaṃ katvā gīveyyakaṃ dassā-
 mīti“ palobhanto pañca gāthā ā.:

14. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ patvā khujje Kusāvatīm
 sace maṃ nāganāsūru olokeyya Pabhāvatī. 14.
15. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ -pe- ālapeyya Pabhāvatī. 15.
16. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ -pe- umhāpeyya¹⁰ Pabhāvatī. 16.
17. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ -pe- pamhāpeyya Pabhāvatī. 17. 20
18. Nekkhaṃ gīvaṃ te kāressaṃ patvā khujje Kusāvatīm
 sace maṃ nāganāsūru pañhi¹¹ upasamphase ti. 18.

Ta. nekkhaṃ gīvaṃ te ti tava gīvaṃ sabbasuvannaṃmayam¹² eva kāressā-
 mīti attho, nekkhaṃ gīvaṃ te kaṇṇissāmīti¹³ pi pātho, tava gīvāya nekkhassa
 piḷandhanam bandhessāmīti¹⁴ a., olokeyyā¹⁵ ti sace tava vacanena maṃ Pabhā- 25
 vatī olokeyya sace maṃ tāya¹⁶ olokāpetuṃ sakkhissasīti a., ālapeyyā¹⁷ ti ādisu
 pi eso va nayo, ettha pana umhāpeyyā¹⁸ ti hasitavasena¹⁹ parihāseyya²⁰,
 pamhāpeyyā²¹ ti mahāhasitavasena parihāseyya²².

¹ Ck -taṃ. ² Bā visahati. ³ Bā turitaturitā. ⁴ Bā varena. ⁵ Bā -ni, Ck
 sāmīti. ⁶ Bā adds ubho pi. ⁷ Cks -yaṃ sā-. ⁸ so all three MSS. for -mā
 ti? ⁹ so all three MSS. for -thā ti vutte? ¹⁰ Bā ummā-. ¹¹ Bā pañinā.
¹² Bā sabbam-. ¹³ Cks kāressāmīti. ¹⁴ Bā piḷaddhissāmīti. ¹⁵ Bā tassā.
¹⁶ Bā ummā- corr. to umhā-. ¹⁷ Bā mandaba-. ¹⁸ Cks -ha-. ¹⁹ Cs
 -bhā-.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „gacchatha tumhe deva, kati-
 pāhena' taṃ tumhākaṃ vase karissāmi, passatha me parakka-
 man“ ti vatvā taṃ karaṇīyaṃ tīretvā Pabhāvatīyā santi-
 kaṃ gantvā tassā vasanagabbhaṃ sodhentī viya paharaṇa-
 5 yoggaṃ leddukhaṇḍaṃ pi asesetvā antamaso pādukāpi nīharitvā
 sakalaṃ' gabbhaṃ sammajjitvā gabbhadvāre ummāraṃ antaraṃ
 katvā uccāsanaṃ³ paññāpetvā Pabhāvatīyā ekaṃ nīcāpīṭha-
 kaṃ attharitvā „ehi amma, sīse te ūkā vicinissāmiti“ taṃ
 tattha nisīdāpetvā attano ūruantare tassā sīsaṃ ṭhapetvā tho-
 10 kaṃ kaṇḍuyitvā „aho imissā sīse ūkā bahū“ ti sakasīsato ūkā
 gahetvā tassā ṭhapetvā „passa kittikā te sīse ūkā“ ti piya-
 kathaṃ kathetvā M-assa guṇakathaṃ kathenti

19. Na hi nūnāyaṃ rājaṇi¹ Kuse sātamaṃ pi vindati

ālārike bhate⁴ pose vetanena⁵ anattihike⁶ ti g. ā. 19.

15 T. a.: ekamīsenāyaṃ⁷ rājaṇi¹ pubbe Kusāvatinagare Kusanarindassa
 santike mālāgandhāvilēpanavathālamkārasena⁸ appamattakam pi sātamaṃ na
 vindati na labhati⁹, tambūlamattam pi¹⁰ etissā¹¹ dinnapubbaṃ na bhavissati,
 kīṃkāraṇā: itthiyo nāma ekaṃ divasaṃ pi amkaṃ¹² avattharitvā nipannasāmi-
 kamba¹³ hadayaṃ bhinditum na sakkonti, ayaṃ pana ālārike bhate¹⁴ pose ālāri-
 20 kattaṇ ca bhatakattaṇ¹⁵ ca upagata etasmiṃ¹⁶ purise mūlena anattihike¹⁷ ke-
 valaṃ imaṃ¹⁸ yeva nissāya r. pahāya āgantvā evaṃ dukkhaṃ anubhavante
 paṭisanthāramattam pi na karoti¹⁹, sace pi te²⁰ amma tasmiṃ sineho n' atthi
 sakala-Jambudīpe aggarajā mama nissāya kilamati²¹ tassa kiñcid eva dātum
 arahasīti.

25 Sā khujjāya kujjhi²². Atha naṃ khujjā gīvāya gahetvā
 anto gabbhe khipitvā²³ bahi hutvā dvāraṃ pidhāya āviñjana-
 rajjumhi²⁴ olambanti, atthāsi. Pabhāvatī naṃ gahetum asakkonti
 dvāramūle ṭhatvā akkosanti itaraṃ g. ā.:

¹ Bđ -haccayena. ² Bđ -a. ³ Cks uccāsayaṇaṃ. ⁴ Cks gate. ⁵ Ck vetanena,
 Bđ vetanena. ⁶ Ck atthike, Bđ anattihiko. ⁷ Ck ekāye-, C^s ekāse-. ⁸ Bđ -ra-
 divasena. ⁹ Cks omit nal-. ¹⁰ Bđ adds tena. ¹¹ Bđ etassā. ¹² so Cks; Bđ
 agāre. ¹³ Cks -kamhi, Bđ -kampi. ¹⁴ Cks gato. ¹⁵ Bđ bhattaṇ. ¹⁶ Cks
 ekasmiṃ. ¹⁷ C^s -ko. ¹⁸ Bđ taṃ. ¹⁹ Bđ karosi. ²⁰ Bđ omits te. ²¹ Cks
 -ati. ²² Ck -itvā, C^s kujjītvā. ²³ Bđ adds sayam. ²⁴ Ck āviñjana-, Bđ āvic-
 chana-.

30. Na hi nūnāyaṃ sā¹ khujjā labhati jivhāya chedanam
sunisitena satthena evaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti. 20.

Ta. sunisitenā 'ti suṭṭhu nisitena tikkinena satthena, evaṃ dubbhā-
sitan ti evaṃ asotabbayuttakaṃ dubbhāsitaṃ bhaṇan ti.

Atha khujjā āviñjanarajjum² gahetvā ṭhitā va „nippuññe“³ 5
dubbinīte tava rūpaṃ kassa⁴ kim karissati, kim⁵ mayaṃ tava
rūpaṃ khāditvā yāpessāmā“⁶ 'ti vatvā terasahi gāthāhi B-assa
guṇaṃ pakāsentī khujjāgajjitaṃ nāma gajji:

31. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārokena Pabhāvatī,
mahāyaso ti katvāna karassu rucire piyaṃ. 21. 10
32. Mā naṃ rūpena pāmesi⁶ ārokena Pabhāvatī,
mahaddhano ti katvāna —pe— 22.
33. Mā — — — mahabbalo ti katvāna —pe— 23.
34. Mā — — — mahārattḥo ti katvāna —pe— 24.
35. Mā — — — mahārājā ti katvāna —pe— 25. 15
36. Mā — — — sīhassaro ti katvāna —pe— 26.
37. Mā — — — vaggussaro ti katvāna —pe— 27.
38. Mā — — — bindussaro ti katvāna —pe— 28.
39. Mā — — — mañjussaro ti katvāna —pe— 29.
40. Mā — — — madhussaro ti katvāna —pe— 30. 20
41. Mā — — — satasippo ti katvāna —pe— 31.
42. Mā — — — khattiyo⁷ ti pi⁸ katvāna —pe— 32.
43. Mā naṃ rūpena pāmesi ārokena Pabhāvatī,
Kusarājā ti katvāna⁹ karassu rucire piyaṃ ti. 33.

Ta. mā naṃ rūpena pāmesi ārokena Pabhāvatīti are Pabhāvatī 25
mā tvaṃ etaṃ Kusanarindaṃ attano rūpena ārohaparināhena¹⁰ pamiṇi¹¹,
māssu¹² evaṃ pamāṇaṃ gaṇhi, mahāyaso ti mahānubhāvo so ti evaṃ hadaye
katvā rucire piyadassane karassu tassa¹³ piyaṃ, ānubhāvo yeva hi 'ssa¹⁴ rūpaṃ
ti vadati, esa nayo sabbattha, api ca¹⁵ mahādhano ti mahābhogo, mahab-

¹ Cks omit sā. ² Bā āvicchana-. ³ Bā nippaṇṇe. ⁴ Bā omit kassa. ⁵ Bā
omits kim. ⁶ Bā pāmesi. ⁷ Ck -yāyo. ⁸ Cks omit pi. ⁹ Ck vatvāna. ¹⁰ Ck
-parināha mahā thāmo mahārahena, Bā āropena parināhena. ¹¹ Cks pameṇi.
¹² Bā passa. ¹³ Cks -ssa. ¹⁴ Bā yenamahisā. ¹⁵ Bā adds mahāyaso ti mahā-
parivāro.

balo ti mahāthāmo¹, mahāraṭṭho ti vipularaṭṭho,² mahārājā ti sakala-Jambudīpe aggarājā, sīhassaro ti sīhasaddasamānasaddo, vaggussaro ti līlayuttasaro³, bindussaro ti sampiṇḍitaḥanassaro, mañjussaro ti suṇḍarassaro, madhussaro ti madhu viya⁴ yuttassaro⁵, sataṣippo ti paresaṃ
 5 santike asikkhitvā attano balen' eva nipphannekaṣataṣippo, khattiyo ti Okkākapaveṇiyaṃ⁶ jātasambhinnaḥattiyo, Kusarājā ti Sakkadattiyakusatiṇa-samānanāmo rājā, evarūpo hi añño rājā nāma n' atthīti jānitvā etassa piyaṃ karohīti, ettikāhi gāthāhi tassa guṇaṃ kathesi.

Sā tassā vacanaṃ sutvā „khuḷḷe ativiya gajjasi, hatthena
 10 pāpuṇanti⁷ sassaṃikabhāvaṃ te⁸ jānāpessāṃmīti⁹“ khuḷḷaṃ taja-
 jesi. Sāpi naṃ „ahaṃ taṃ rakkhamānā pituno te Kusarājassa āgatabhāvaṃ nāroceṃ¹⁰, hotu ajja rañño ārocessāṃmīti“ mahan-
 tena saddena taṃ bhāyāpesi. Sā „kocid eva na suṇeyyā“ 'ti
 15 khuḷḷaṃ saññāpesi. B. pi naṃ passitum alabhanto sattamāse
 dubbhojanena dukkhaseyyāya kilamanto cintesi: „ko me etāya
 attho, sattamāse pi vasanto etaṃ passitum pi na labhāmi,
 ativiya kakkhālā sāhasikā¹¹, gantvā mātāpitāro passissāṃmīti“.
 Tasmiṃ khaṇe Sakko āvajjanto tassa ukkaṇṭhitabhāvaṃ nātvā
 „rājā sattamāse Pabhāvatīṃ daṭṭhum pi na labhati, labhana-
 20 kāraṇaṃ assa karissāṃmīti“ Maddarañño dūte katvā sattannaṃ
 rājūnaṃ dūte¹² pāhento¹³ „Pabhāvatī Kusarājānaṃ¹⁴ chaḍḍetvā
 āgatā, āgacchantu Pabhāvatīṃ¹⁵ gaṇhantū“ 'ti ekekassa visum
 visum sāsanāni pahīni. Te mahāparivārena gantvā nagaraṃ
 pattā aññamaññassa āgatakāraṇaṃ na jānanti¹⁶, te „tvam
 25 kasmā āgato“ ti pucchitvā taṃ atthaṃ nātvā kujjhivā „ekaṃ¹⁷
 kira dhītaraṃ sattannaṃ dassati, passath' assa anācāraṃ,
 uppaṇḍeti no, gaṇhatha naṃ“ ti „sabbesaṃ¹⁸ pi ambhākaṃ
 Pabhāvatīṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti sāsanāni pahīnitvā na-
 garaṃ parivārayiṃsu. Maddarājā sāsaṇaṃ sutvā bhīttasito
 30 amacce āmantetvā „kiṃ karomā“ 'ti pucchi. Atha naṃ amaccā

¹ Bā omits mahabbalo - - -. ² Bā -ssaro corr. to -saro. ³ Ck mādhuriya. ⁴ madhu - - - wanting in C. ⁵ Cks -me-. ⁶ so C; Ck -nanti, Bā hatthe mā ve gupanti. ⁷ Bā taṃ. ⁸ Bā jānissāṃmīti. ⁹ Ck nāroceṃ, Bā nārocesi. ¹⁰ Bā omits na. ¹¹ Bā adds ti. ¹² Bā -am. ¹³ Ck -tā, C -te. ¹⁴ Ck -jā, C -jā corr. to -jaṃ. ¹⁵ Bā omits pa-. ¹⁶ Cks -tā. ¹⁷ Cks etaṃ. ¹⁸ Cks sabbe.

„deva satta p' ime¹ Pabhāvatim nissāya āgatā, 'sace na dasasi pākāram bhinditvā nagaram pavisitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā r. gaṇhissāmā' 'ti vadanti, pākāre abhinne yeva tesam Pabhāvatim pesemā"² 'ti vatvā

34. Ete nāgā upatthaddhā sabbe tiṭṭhanti vammitā³,
purā maddanti pākāram ānent' etaṃ Pabhāvatim ti 34.
g. āhamsu.

Ta. upatthaddhā ti atitthaddhā dappitā⁴, ānentetan ti ānentu etaṃ Pabhāvatim ti sāsānāni pahipiṃsu, tasmā yāva⁵ ete nāgā pākāram na maddanti tāva nesaṃ Pabhāvatim peseli mahārājā 'ti 10

Rājā taṃ sutvā „sac' āham ekassa Pabhāvatim pesessāmi sesā yuddham karissanti, na sakkā ekassa dātum, sakala-Jambudīpe aggarājānaṃ chaddetvā⁶ āgamanassa phalaṃ labhatu', vadhivā nam sattakhaṇḍāni katvā sattannaṃ pesessāmīti" vadanto anantaram g. ā.: 15

35. Satta khaṇḍe karitvāna aham etaṃ Pabhāvatim
khattiyānaṃ padassāmi ye maṃ hantum idhāgatā ti. 35.
Tassa sā kathā sakalanivesane pākāṭa ahoṣi, paricārikā gantvā „rājā kira taṃ satta khaṇḍāni katvā sattannaṃ rājūnaṃ pesessatīti" Pabhāvatiyā ārocesuṃ. Sā maraṇabhaya- 20
bhītā āsanā vuṭṭhāya bhaginīhi parivutā mātu sirigabbhaṃ agamāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

36. Aputṭhahi⁷ rājaputtī sāmā koseyyavāsini
assupunnehi nettehi dāsigaṇapurakkhatā ti. 36. 25

Ta. sāmā ti suvaṇṇavannā, koseyyavāsini ti suvaṇṇakhacitakoseyya-nivāsana.

Sā mātu santikaṃ gantvā mātaraṃ vanditvā parideva-mānā ā.:

¹ Bā satta rājāno pi. ² Bā pesissāmā. ³ Bā -ikā. ⁴ Bā dappitā corr. to gab-bitā? ⁵ Bā adds yāva. ⁶ Bā adds āgatā. ⁷ so all three MSS for labhantu?
⁸ Bā adds khattiyānaṃ. ⁹ Bā āvutṭhahi corr. to av-.

37. Tan nūna kakkūpanisevitaṃ mukhaṃ
āḍasadantātharupaccavekkhitaṃ
subhaṃ sunettaṃ virajaṃ anaṅgaṇaṃ
chuddhaṃ vane ṭhassati khattiyehi. 37.
- 5 38. Te nūna me asite vellitagge
kese mudū candanasāralitte
samākule sīvathikāya majjhe
pādehi gijjhā parikaḍḍhayanti. 38.
39. Tā¹ nūna me² tambanakhā sulomā
10 bāhā mudū candanasāralittā
chinnā vane ujjhita khattiyehi
gayha vako³ gacchati yena kāmaṃ 39.
40. Te nūna tālūpanibhe alambe
nisevite kāsikacandanena
15 thanesu me lambahitī⁴ sigālo
mātū va putto taruṇo tanūjo. 40.
41. Tan nūna soṇiṃ puthulaṃ sukoṭṭhitaṃ⁵
nisevitaṃ kañcanamekhalāhi⁶
chinnaṃ vane khattiyehi avatthaṃ
20 gayhā vako⁷ gacchati yena kāmaṃ 41.
42. Soṇā vakā sigālā ca ye c⁸ aññe santi dāṭhino
ajarā nūna hessanti bhakkhayitvā Pabhāvatīṃ. 42.
43. Sace maṃsā⁹ hariyimsu⁹ khattiyā dūragāmino
atṭhīni amma yācitvā anupathe¹⁰ dahātha naṃ¹¹. 43.
- 25 44. Khettāni amma kāretvā kaṇikār¹² ettha ropaya¹²,
yadā te pupphitā assu¹³ hemantānaṃ himaccaye
sareyyātha mama amma: evaṃvaṇṇā Pabhāvatīti. 44.

Ta. kakkupanisevitaṃ ti sāsapakakkulopakkumattikakakkutlakakku-
haliddikakkū mukhacunṇako¹⁴ ti imehi pañcahi kakkūhi upanisevitaṃ,

¹ Cks tā. ² Cks maṃ. ³ Bā vaṇko. ⁴ so Cks for lambihitī, Bā lambissati?
⁵ Bā -kotitaṃ. ⁶ Bā -lehi. ⁷ Bā dhanko. ⁸ C⁸ Bā -āni. ⁹ C⁹ hari-, Bā
harisu. ¹⁰ C¹⁰ -patthe. ¹¹ so C¹¹ for nā = nāni? Bā maṃ. ¹² Bā -ye. ¹³
Bā āsum. ¹⁴ Bā -ke, C¹⁴ omit kakku after loṇa.

ādāsadantātharupaccavekkhitan ti dantamayatharumhi ādāse pacca-
vekkhitam katvā¹ oloketvā maṇḍitam, subhan ti subhamukham, viraḥan ti
vigatarajam nimmalam, anaṅgaṇan ti vaṅṣepilakādidossarahitam², chuddhan³
ti amma evarūpaṁ mama mukhaṁ addhā idānī khattiyehi chaḍḍitam araṇṇe
vane thassatīti paidevi, asite ti kālake, vellitagge ti natagge, sīvathi- 5
kāyā 'ti susānamhi, parikaḍḍhayantīti⁴ evarūpe mama kese manussamaṁ-
sakhāḍakagijjhā pādehi paharitvā nūna parikaḍḍhissanti⁵, gayhā vako⁶ gac-
chatī yena kāmaṁ ti amma mama evarūpaṁ bāhaṁ nūna vako⁶ gahetvā luṇ-
citvā khādanto yena kāmaṁ gacchatī, tālūpanibhe ti suvaṇṇatālapalasadise,
kāśikacandanenā 'ti sukhumacandanena sevite⁷ nisevite, thanesu me ti 10
amma mama susāne patitāya evarūpe thane disvā mukhena ḍasitvā tesu me
thanesu attano tanujo mātu taruṇaputto viya nūna sigālo lambissati, soṇin
ti kaṭiputbulakam⁸, sukoṭṭhitaṁ⁹ ti gohanukena paharitvā sukoṭṭhitam¹⁰,
avatthan ti chaḍḍitam, bhakkhayitvā ti amma ete ettakā nūna mama
maṁsaṁ khādītva ajarāmarā bhavissanti¹¹, hariyimsū 'ti¹² amma sace 15
khattiyā mayi paṭibaddhacittā mama maṁsāni hareyyuṁ atha tumhe aṭṭhīni
yācītva anupathe¹³ dahātha nam¹⁴ jaṁghamaggamahāmaggānaṁ¹⁵ antare da-
heyyātha 'ti vadati, khettānīti amma mama jhāpitaṭṭhāne mālāvatthūni
kāretvā ettha etesu khettesu kaṇikārarukkhe ropaya, himaccaye ti hima-
pātātikame phaggumāse¹⁶, sareyyāthā 'ti tesam pupphānaṁ caṅgo- 20
ṭakam¹⁷ pūretvā urūsū ṭhapetvā mama dhītā Pabhāvatī evaṁvannā ti sarey-
yāthā 'ti.

Iti sā maraṇabhayatajjitā mātu santike vilapi. Madda-
rājāpi pharasuṇ ca gaṇṭhikaṇ¹⁸ ca gahetvā „coraghāto¹⁹ idh'
eva āgacchatū“ 'ti āṇāpesi. Tassa āgamanam sakalarājagehe 25
pākataṁ²⁰ ahosi. Ath' assa²¹ āgatabhāvaṁ sutvā Pabhāvatiyā
mātā²² utthāyāsanaṁ sokasamappitā raṇṇo santikaṁ agamāsi.

Tam atthaṁ pakāsentō Satthā āha:

45. Tassā mātā udatṭhāsi²³ khattiyā devavaṇṇini

disvā asin²⁴ ca sūpaṇ²⁵ ca raṇṇo Maddassa thūpure ti. 45. 30

¹ Bā tattha. ² Bā kaṇḍapi- ³ Bā su-. ⁴ Bā -kaḍḍhissanti. ⁵ Bā ākaḍḍhi-

⁶ Bā dhaṅko. ⁷ Cks -taṁ, Bā -ta. ⁸ Ck kaṭipalakaṁ. ⁹ Bā -ṭi-. ¹⁰ Bā

suvaḍḍhi-. ¹¹ Bā -issanti. ¹² Ck hariyimsuci, Ck hariyimsuciti, Bā harisuti.

¹³ Cks -patthe. ¹⁴ Bā mā. ¹⁵ Bā jaṁghamagge jaṁghamagga-. ¹⁶ Bā

pagguṇa-. ¹⁷ Bā suvaṇṇacaṅko-. ¹⁸ Ck -taṁ, Bā bhaṇḍikaṇ. ¹⁹ Bā -ghāṭako.

²⁰ Cks -ṭo. ²¹ Bā sā tassa. ²² Cks -tu. ²³ Cks utthāsi. ²⁴ Cks ā-. ²⁵ Cks

sutaṇ, Bā suṇiṇ.

Ta. udaṭṭhāsīti¹ āsanā vutthāya rañño santikaṃ gantva aṭṭhāsi, asiñcā²
'ti antepurambhi alamkatamahātale rañño parato nikkhittam pharasuṇ ca gaṇ-
ṭhikaṇ⁴ ca disvā vilapanti.

46. Iminā nūna asinā⁵ susaṇṇam tanumajjhimaṃ
5 dhitarāṃ Maddo hantvāna khattiyānaṃ padassatīti g. ā. 46.

Ta. asinā ti pharasuṇ sandhāyāha, so hi imasmiṇ ṭhāne asi nāma jāto,
susaṇṇam tanumajjhimaṃ ti suṭṭhu saṇṇātām tanumajjhimaṃ.

Atha naṃ rājā saṇṇapento āha: „devi, kiṃ kathesi, tava
dhītā sakala-Jambudīpe aggarājānaṃ virūpo ti chaḍḍetvā gata-
10 magge padavalañje avinaṭṭhe yeva maccum⁶ nalāṭenādāya āgatā,
idāni attano rūpan nissāya issāsaphalam⁷ labhatu“ 'ti. Sā tassa
vacanaṃ sutvā dhītu santikaṃ gantvā vilapanti ā.:

47. Na me akāsi vacanaṃ atthakāmāya puttaki⁸,
sājja⁹ lohitasanāchannā gañchisi¹⁰ Yamasādanaṃ¹¹. 47.
15 48. Evam āpajjati poso pāpiyaṇ ca nigacchati (III ³²³/₂₄)
yo ve¹² hitānaṃ vacanaṃ na karoti atthadassinaṃ. 48.
49. Sace tvam ajja vāresi kumāraṃ cārudassanaṃ
Kusena jātāṃ khattiyāṃ suvaṇṇamaṇimekhalaṃ
pūjitā nātisaṃghehi na gañchisi¹³ Yamakkhayaṃ. 49.
20 50. Yatth' assu bheri nadati kuñjaro ca¹⁴ nikuñjati¹⁵
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhatarāṃ tato. 50.
51. Asso ca sīmsati¹⁶ dvāre kumāro c' uparodati
khattiyānaṃ kule bhadde, kin nu sukhatarāṃ tato. 51.
52. Mayūraakoñcābhirude kokilābhinikuñjite¹⁷ etc. 52.

- 25 Ta. puttakīti¹⁸ naṃ ālapati, i. v. h.: amma kiṃ idha karissasi¹⁹ sāmi-
kassa santikaṃ gaccha mā rūpamadena gajjiti²⁰ evaṃ yācantiyāpi me vacanaṃ
na²¹ akāsi sā²² ajja lohitasanāchannā²³ gañchisi²⁴ Yamasādanaṃ²⁵ maccu-

¹ Ck utth-, C^o vutth-. ² Cks omit a-. ³ Cks sut-, C^o sun-, B^d su-. ⁴ B^d gaṇḍi-. ⁵ Ck mayinā, C^o masinā. ⁶ Ck -u, C^o macca. ⁷ B^d ādisaṃ-. ⁸ B^d puttike. ⁹ B^d svājja. ¹⁰ C^o gañjisi, B^d gacchasi. ¹¹ all three MSS. -sā-dhanaṃ. ¹² B^d ge. ¹³ Ck gacchisi, C^o gañjisi, B^d gacchasi. ¹⁴ Cks va. ¹⁵ B^d nikuj-. ¹⁶ so Ck: C^o sīmsati, B^d sisati; read hīmsati? ¹⁷ B^d -kujjite. ¹⁸ B^d -iketī. ¹⁹ Ck -ssāti, C^o -ssati. ²⁰ B^d majjiti. ²¹ Ck naṃ, C^o tam. ²² Cks omit sā. ²³ Cks -am. ²⁴ C^o gañjisi, B^d gacchasi. ²⁵ all three MSS. -dha-.

bhavanam¹ gamissasīti, pāpiyañcā 'ti ito pāpatarañ ca nigacchati, sace ca
 ajja vāresīti amma sace tvañ cittavassañ āgantvā Kusanarindam pañcicala-
 dham attano rūpena sadisañ cārudassanam kumārañ ārādhayasā², Yamak-
 khayam ti evam sante Yamanivesanam na gaccheyyāsi, tato ti yamhi khatti-
 yakule ayam vibhūti tamhā nūabherisaddena c' eva mattavāraṇakūñcanādena ca
 ninnāditā Kusāvātirājakulā kin nu kho sukhataram disvā idhāgatāsīti a,
 hiñsasitī³ hesati⁴, kumāro ti susikkhito so gandhabbakumāro⁵, uparo-
 datīti nānāturlyāni gahetvā⁶ upahārañ karoti, kokiḷābhiniḷakūñjite⁷ ti
 Kusañājakule sāyapātām⁸ pavattam gītavaditūpahārañ pañippharanti⁹ viya ko-
 kiḷāhi abhinikūjite¹⁰.

10

Iti sā ettikāhi gāthāhi¹¹ tāya saddhim sallapitvā „sace ajja
 Kusanarindo idha assa ime satta rājāno palāpetvā mama dhī-
 taram dukkhā mocetvā ādāya gaccheyyā“ 'ti cintetvā

53. Kahan nu sattudamano¹² pararañṭhappamaddano

Kuso soḷārapaṇṇāno¹³, so¹⁴ no dukkhā pamocaye ti g. ā. 53. 15

Tattha soḷārapaṇṇāno¹⁵ ti ulārapaṇṇo.

Tato Pabhāvati „mama mātu Kusassa vaṇṇam bhaṇantiyā
 mukham na-ppahoti, ācikkhissāmi tāv' assā¹⁶ tassa idh' eva
 ālārikakammam katvā vasanabhāvan“ ti cintetvā

54. Idh' eva no¹⁷ sattudamano¹⁸ pararañṭhappamaddano

20

Kuso soḷārapaṇṇāno¹⁹, so no²⁰ sabbe vadhissatīti g. ā. 54.

Ath' assā mātā „ayam maraṇabhayabhītā vilapatitī²¹“
 cintetvā

55. Ummattikā nu bhaṇasi ādu²² bālā va bhāsasi,

Kuso ce²³ āgato assa kim na jānemu tañ mayan ti g. ā. 55. 25

Ta. bālā ti mūḷhā añṇāpā kutvā, kim na jānemū 'ti kena kāraṇena na
 jāneyyāma, so hi antarāmagge thito va amhākañ sāsanañ peseyya samussita-
 dhaṇassa caturāṅgini senā pañṇāyetha²⁴ tvañ pana maraṇabhayena kathesīti.

¹ Ck -nā, Cs macca-, Bd maccurājānañ bhavanam. ² Bd atarayasasi. ³ so
 Cks; Bd sisatiti corr. to hasisa-. ⁴ so all three MSS. for hesati? ⁵ Cks -amba-,
 Bd -appa-. ⁶ Cks add tā. ⁷ Cks -lāhi-, all three MSS. -kujite. ⁸ Ck sāyana-
 pānam, Bd sāyampātām. ⁹ Cs -ti; read -tīhi? ¹⁰ Ck Bd -kujite. ¹¹ Cks omit
 gā-. ¹² Bd sattumaddano. ¹³ Bd so uḷā-, Cs sālūra-. ¹⁴ Bd yo. ¹⁵ Ck sālūra-
 Cs sālūra-. ¹⁶ Ck tāvassa, Cs sāvassa, Bd tassā. ¹⁷ Bd so. ¹⁸ Bd -maddano.
¹⁹ Cks sālā-. ²⁰ Bd yo te. ²¹ Ck vilapanti, Cs vilapantīti. ²² Bd andha. ²³
 Cks ca. ²⁴ Cks -petha.

Sā evaṃ vutte „na me mātā saddahati, taṁsa idhāgantvā sattamāse vasanabhāvaṃ na jānāti¹, dassessāmi na² ti cintetvā mātaraṃ hatthe gahe tvā sīhapañjaraṃ vivaritvā hatthaṃ pasāretvā dassenti:

5 56. Eso ālāriko poso kumārīpuramantare

dalhaṃ katvāna saṃvelliṃ³ kumbhī⁴ dhovati onato ti g. 56.

Ta. kumārīpuramantare ti tava dhītānaṃ kumārīnaṃ vasanaṭṭhānantare⁵ olokehi, saṃvelliṃ⁶ ti kacchaṃ bandhitvā⁷ kumbhaṃ⁸ dhovati

So kira tadā „ajja mama manoratho matthakaṃ pā-
10 puṇissati, addhā maraṇabhayaṭṭajjitā Pabbhāvati mamāgata-
bhāvaṃ⁹ kathessati, bhājanāni dhovitvā paṭisāmessāmīti¹⁰ udakaṃ āharitvā bhājanāni dhovituṃ ārabhi. Atha¹¹ naṃ mātā paribhāsanti:

57. Veṇī¹² tvam asi caṇḍālī adū si kulagatthini¹³,

15 katham Maddakule jātā dāsaṃ kayirāsi¹⁴ kāmukan ti g. ā. 57.

Ta. venīti¹⁵ tacchikā¹⁶, adū si kulagatthini¹⁷ udāhu tvam kuladūsika, kāmukan ti katham nāma tvam avarūpe kule jātā attano sāmikaṃ dāsaṃ¹⁸ kareyyāsīti.

Tato Pabbhāvati¹⁹ „mama mātā imassa maṃ nissāya evaṃ-
20 vasanabhāvaṃ na jānāti, maññe²⁰ ti cintetvā itaraṃ g. ā.:

58. N' amhi veṇī²¹ na caṇḍālī, na c' amhi kulagatthini²²,

Okkākaputto bhaddan te tvam nu dāso ti maññāsīti. 58.

Ta. Okkākaputto ti amma esa Okkākaputto tvam pana dāso ti maññāsīti kasmā naṃ ahaṃ dāso ti kathessāmīti.

25 Idāni 'ssa yasaṃ²³ vaṇṇenti āha:

59. Yo brāhmaṇasahassāni sadā bhojeti vīsatiṃ

Okkākaputto bhaddan te tvam nu dāso ti maññāsīti. 59.

¹ Bā jānāmi. ² Bā -am. ³ all three MSS. -i. ⁴ Bā -ena. ⁵ Bā -an. ⁶ Cks tacchaṃ, omitting bandhitvā. ⁷ Bā -bhi. ⁸ Bā maṃ āg-. ⁹ Ck adds ca. ¹⁰ Ck venu, C' venī, Bā venī. ¹¹ Bā -vaddhini. ¹² Cks -asi. ¹³ Cks venīti, Bā venīti. ¹⁴ Ck -ukā. ¹⁵ Bā -viddhini. ¹⁶ Ck dāsikaṃ, Bā dāsaṃ katvā. ¹⁷ Ck -titi, C' pabbhāti, Bā pabbhāvati. ¹⁸ Cks venī, Bā venī. ¹⁹ Bā -viddhini. ²⁰ Bā saṃ.

60. Yassa nāgasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ

Okkākaputto bhaddan te tvaṃ nu dāso ti maññasi. 60.

61. Yassa assasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 61.

62. Yassa rathasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc. 62.

63. Yassa usabhasahassāni sadā yojenti vīsatiṃ etc.¹ 63. 5

64. Yassa dhenusahassāni sadā duyhanti² vīsati³ etc. 64.

Evam tāya chahi⁴ gāthāhi M-assa yaso vaṇṇito. Ath' assā⁵ mātā „ayaṃ asambhītā katheti⁶, addhā evam etan“ ti saddahitvā rañño santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesi. So vegena Pabhāvatīyā santikaṃ āgantvā⁷ „saccaṃ kira amma 10 Kusarājā idhāgato“ ti. „Āma tāta⁸, ajja⁹ sattamāsā¹⁰ tava dhītānaṃ ālārikattaṃ karontassā“ ti. So tassa asaddahanto khujjaṃ pucchitvā yathābhūtaṃ sutvā dhītaraṃ garahanto:

65. Taggha te dukkataṃ¹¹ bāle yaṃ khattiyaṃ mahabbalaṃ nāgaṃ¹² maṇḍūkavaṇṇena 15
na taṃ akkhās' idhāgatan¹³ ti g. ā. 65.

Tattha tagghā 'ti ekamse nipāto va¹⁴.

Evam dhītaraṃ garahitvā vegena tassa santikaṃ gantvā katapaṭisanthāro añjalim paggayha attano accayaṃ dassento:

66. Aparādhama mahārāja tvaṃ no khama rathesabha 20
yaṃ taṃ aññāta-vesena na nāsīmha¹⁵ idhāgatan ti g. ā. 66.

Taṃ sutvā M. „sac' āhaṃ pharusaṃ vakkhāmi idh' ev' assa hadayaṃ phalissati, assāsessāmi naṃ“ ti cintetvā bhājanantare tṭhito itaraṃ g. ā.:

67. Mādisassa na taṃ channaṃ yo 'haṃ ālāriko bhava, 25
tvaṃ ñeva me paṣidassu, n' atthi te deva dukkatan ti g. ā. 67.

Rājā tassa santikā paṭisanthāraṃ labhitvā pāsādaṃ āru-
yha¹⁶ Pabhāvatīṃ pakkosivā khamāpanatthāya pesetuṃ:

¹ this verse is wanting in Bđ. ² Bđ duyhanti. ³ Cks -tiṃ. ⁴ Bđ pañcāhi. Cks assa. ⁵ Bđ -si. ⁶ Bđ gantvā. ⁷ Bđ tātāti. ⁸ Bđ ajjassa. ⁹ Bđ -so. Bđ -tāni. ¹⁰ Ck -a, Bđ -o. ¹¹ Bđ -slāg-. ¹² Bđ -seneva. ¹³ Ck -ha. Bđ abhiññātaṃ.

68. Gaccha bāle khamāpehi Kusarājā mahabbalam,
khamāpito Kusarājā so te dassati jīvitān ti g. ā. 68.

Sā pitu vacanaṃ sutvā bhaginīhi c' eva paricārikāhi ca
parivutā tassa santikaṃ āgamāsi. So pi kammakāra-vesena¹
5 ṭhito va tassā attano santikaṃ āgamaṇaṃ ṇatvā „ajja Pabhā-
vatiyā mānaṃ bhinditvā pādamūle naṃ kalale nipajjāpessāmīti“
sabbāṃ attanā² ābhataudakāṃ³ chaḍḍetvā khalamaṇḍalamattāṃ
ṭhānaṃ madditvā ekakalalaṃ akāsi. Sā tassa santikaṃ gantvā
tassa pādesu patitvā kalalapiṭṭhe nipannā taṃ khamāpesi.

10 Tam atthaṃ āvikaronto⁴ Satthā:

69. Pitussa vacanaṃ sutvā devavaṇṇī Pabhāvati
sirasā aggahi pāde Kusarājā mahabbalan ti g. ā. 69.

Ta. sirasā ti sirasā nipatitvā, Kusarājā ti Kusarājā⁵ pāde aggahesi,
gahetvā ca pana khamāpentī tisso gāthā ā.:

15 70. Yā imā⁶ ratyā atikkantā imā⁷ deva tayā vinā,
vande te sirasā pāde, mā me⁸ kujjhi rathesabha. 70.

71. Saccāṃ te paṭijānāmi, mahārāja suṇohi me,
na cāpi appiyaṃ tuyhaṃ kareyyāmi ahaṃ puna. 71.

72. Evañ ce yācamānāya vacanaṃ me na kāhasi

20 idāni maṃ tato hantvā khattiyānaṃ padassasīti. 72.

Ta. ratyā ti rattiyo, tā imā ti⁹ tā¹⁰ imā sabbāpi tayā vinā va atikkantā,
saccāṃ¹¹ te paṭijānāmīti mahārāja ettakaṃ kalam mayā tava appiyaṃ eva
kataṃ idāni te ahaṃ saccāṃ¹¹ paṭijānāmi, aparam pi suṇohi me¹² ito paṭṭhā-
yāhaṃ pana tuyhaṃ appiyaṃ na karissāmi, evañ ce¹³ ti sace evaṃ yācamānāya
25 mama tvaṃ vacanaṃ na karissasīti¹⁴.

Taṃ sutvā rājā „sac“ āhaṃ imaṃ ‘tvaṃ ñeva jānissasīti’
vakkhāmi hadayaṃ assā phalissati assāsessāmi naṃ¹⁵ ti
cintetvā ā.:

73. Evaṃ te yācamānāya kiṃ na kāhāmi te vaco,
30 vikuddho ty-asmi¹⁵ kalyāṇi, mā tvaṃ bhāyi Pabhāvati. 73.

¹ Bā -vasena, C^k kammavegena, C^s kammavesena. ² Bā -no. ³ Bā -taṃ-. ⁴ Bā pakāśento. ⁵ Bā -jaṃ corr. to -jassa. ⁶ Bā mā. ⁷ Bā kāmā. ⁸ Bā maṃ. ⁹ C^k nī, C^s ti? Bā kāmā ti in the place of tā imā ti. ¹⁰ C^s ti. ¹¹ C^s sabbāṃ. ¹² Bā adds ti. ¹³ C^s evaṃ me. ¹⁴ C^s -si. ¹⁵ C^k Bā -asmīṃ.

74. Saccaṃ te paṭijānāmi rājaṇi me:

na cāpi appiyaṃ tuyhaṃ kareyyāmi ahaṃ puna. 74.

75. Tava kāmāhi¹ sussoṇi bahuṃ dukkhaṃ titikkhissam²

bahū Maddakule³ hantvā nayitum taṃ Pabhāvatīti. 75.

Ta. kiṃ na kāmāhi¹ kiṃkāraṇā tava vacanaṃ na karissāmīti, vi-
kuddho tyasmīti⁴ vikuddho nikkopo te asmi, saccaṃ te ti⁵ vikuddhabhāvaṃ
ca idāni appiyaakaraṇaṃ ca ubbayaṃ te idam saccaṃ eva paṭijānāmi, tava
kāmā ti tava kāmena taṃ icchamāno, titikkhissan ti adbhāvāsemi, bahūni⁶
Maddarājakulāni⁷ hantvā balakkārena tam netum samattho pi⁸.

So Sakkassa⁹ devaraṇṇo paricārikam¹⁰ viya taṃ attano
parivāraṃ disvā khattiyamānaṃ uppādetvā „mayi kira dhara-
māne yeva mama bhariyaṃ aṇṇe“ gahetvā gamissantīti¹¹ siho
viya rājaṅgaṇe vijambhamāno „sakalanagaravāsino me āgata-
bhāvaṃ jānantū“ 'ti vagganto nadanto appoṭhento¹² „idāni te
jīvagāhaṃ gahessāmi, rathādayo yojentū“ ti anantaram g. ā.: 15

74. Yojayantu rathe asse nānācitte samāhite,

atha dakkhatha me vegaṃ vidhamentassa sattavo ti. 74.

Ta. nānācitte ti nānālamkāracitte, samāhite ti asse sandhāya vuttaṃ,
susikkhite nibbisevane ti attho, atha dakkhatha me vegaṃ ti attha me
parakkamaṃ passissatha.

„Sattūnaṃ gaṇhanaṃ nāma mayhaṃ bhāro. gaccha tvaṃ
nahātvā alamkāritvā pāsādaṃ abhirūha“ 'ti taṃ uyyojesi.
Maddarājāpi 'ssa parihārakaraṇatthaṃ amacce paṇiṇi. Te tassa
mahānasadvāre yeva sāniṃ parikkhipitvā kappake upatṭha-
pesuṃ. So katamassukammo sīsaṃ nahāto sabbālamkārapati-
maṇḍito amaccādi parivuto „pāsādaṃ abhirūhissāmīti“ disā
viloketvā appoṭhesi¹³, olokitolokitatṭhānaṃ¹⁴ pakampittha¹⁵.
So „idāni me parakkamaṃ passathā“ 'ti ā.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā anantaram g. ā.:

77. Taṃ ca tattha udikkhiṃsu raṇṇo Maddassa thūpure¹⁶

vijambhamānaṃ sihaṃ va pothentaṃ¹⁷ diguṇaṃ¹⁸ bhūjan ti. 77.

¹ C^o kāmāna, C^k kāmāmi. ² C^o titikkhiyam, C^k tidukkhiyam. ³ B^d -lani. ⁴
C^k -inti, B^d inti. ⁵ B^d adds ti. ⁶ B^d bahunti. ⁷ B^d -kulaṃ. ⁸ B^d ti. ⁹
B^d attha so sakka. ¹⁰ B^d -vā-. ¹¹ C^k -o. ¹² B^d -tento. ¹³ B^d -tesī. ¹⁴
C^k sabbalokitatṭhāne. ¹⁵ B^d kampitvā. ¹⁶ B^d maddassantepure. ¹⁷ B^d
appote-. ¹⁸ B^d dvī-.

T. a : tañ ca ta. vijambhantañ appoṭhentañ¹ iañño antepure² vāta-
pānāni vivaritvā itthiyo udikkhimsū³ 'ti.

Ath' assa Maddarājā kataānañjakāraṇaṃ alaṃkatavāraṇaṃ
pesesi. So⁴ samussitasetacchattaṃ hatthikkhandhaṃ āruya
5 „Pabhāvatim ānethā“ 'ti tam pi pacchato nisīdāpetvā catu-
raṅginīyā senāya parivuto pācīnadvārena nikkhamitvā parase-
naṃ oloketvā „ahaṃ Kusarājā, jīvitatthikā⁵ udarena nipajjantū“
'ti tikkhattuṃ sīhanādaṃ naditvā sattumathanaṃ⁶ akāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

- 10 78. Hatthikkhandhaṃ ca āruya āropetvā Pabhāvatim
saṅgāmaṃ otaritvāna sīhanādaṃ nadī Kuso. 78.
79. Tassa taṃ nadato sutvā sīhassēv' itare migā
khattiyāpi palāyimsu Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶. 79.
80. Hatthāruhā⁷ anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
15 aṇṇamaṇṇassa khundanti⁸ Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶. 80.
81. Tasmiṃ saṅgāmasīasmaṃ passitvā haṭṭhamānaso⁹
Kusassa rañño devindo adā Verocanaṃ maṇim. 81.
82. So taṃ vijitvā¹⁰ saṅgāmaṃ laddhā Verocanaṃ maṇim
hatthikkhandhagato rājā pāvekkhi Nagaraṃ puram. 82.
20 83. Jivagāhaṃ gahetvāna bandhitvā sattukhattiye¹¹
sasurass'¹² upanāmesi: ime te deva sattavo. 83.
84. Sabbe va te vasaṃ gatā¹³ amittā vihatā¹⁴ taya,
kāmaṃ karohi te tayā, muñca vā te¹⁵ hanassu vā ti. 84.

- Ta. palāyimsū¹⁶ 'ti satim paccupaṭṭhāpetuṃ asakkontā vipallatthacittā
25 bhijjimsu, Kusasaddabhayaṭṭhitā⁶ ti Kusarañño saddaṃ nissāya jātena
bhayena upaddutā mūḥacittā, aṇṇamaṇṇassa khundanti⁸ aṇṇamaṇṇaṃ
chindanti, chindimsū¹⁷ 'ti pi pāṭho, tasmiṃ ti evaṃ B-assa saddasavenen' eva¹⁸
bhinne tasmiṃ saṅgāmasīse taṃ M-assa parakkamaṃ passitvā tuṭṭhahadayo
Sakko¹⁹ Verocanaṃ nāma maṇikkhandhaṃ tassa adōsi, Nagaraṃ puram ti
30 Nagarasaṃkhātāṃ puram, bandhitvā ti tesam yeva uttarisūḥakena pacchā-
bāhaṃ bandhitvā, kāmaṃ karohi te tayā ti tvaṃ attano kāmaṃ icchaṃ
rucim karohi, ete hi tayā dāsakatāpi sukātā yevā²⁰ 'ti.

¹ Bā appoṭe-. ² Bā anto-. ³ Cks omit so. ⁴ Cks jīvika-. ⁵ Bā -maddanaṃ.

⁶ Bā -yaṭṭhitā, Ck -yamṭhitā. ⁷ Bā -rohā. ⁸ Ck bundan-, Bā chindan-. ⁹ Ck
paṭṭha-, Bā tuṭṭha-. ¹⁰ Ck viditvā, Bā jītvāna. ¹¹ Cks satta. ¹² Cks -ssa. ¹³

Cks vasagataṃ, Bā vasaṃ katvā corr. to vasaṃ gantvā? ¹⁴ Ck vihatā, Bā vigatā.

¹⁵ Cks ne. ¹⁶ Bā vipā-. ¹⁷ Bā bhindisu. ¹⁸ Ck saddamvan-, Bā -nēneva
saṅgāme. ¹⁹ Cks omit sakko. ²⁰ Bā dāsakatā yevā.

Rāġġā āha:

85. Tuyh' eva' sattavo ete, na h' ete' mayhañ sattavo,
tvañ ñeva no mahārāġġā³, muñca vā te⁴ hanassu vā ti. 85.

Tattha tvaññeva no ti mahārāġġa tvañ yeva amhākañ issaro.

Evañ vutte M. „kiñ imehi māritehi, mā nesañ āgamañam 5
nirattakam hotu⁵, Pabhāvatiyā kaniṭṭhā satta Maddarañño
dhītaro atthi tā nesañ dāpessāmīti“ cintetvā:

86. Imā⁶ te dhītaro satta devakaññāsama subhā,
dadāhi tesam ekekañ, hontu jāmataro tavañ⁷ ti g. ā. 86.
Atha nañ rāġġā āha: 10

87. Amhākañ c' eva tāsāñ ca tvañ no sabbesam issaro,
tvañ ñeva no mahārāġġā⁸, dehi nesañ yad icchasi. 87.

Ta. tvanno sabbesam ti mahārāġġa Kusanarinda kiñ vadasī tvañ etesañ
ca sattannañ rājūnañ mama ca imāsañ ca sabbesam no issaro, yadi icchasi
yadi icchasi yassa vā yañ⁹ icchasi tassa tañ dehīti 15

So¹⁰ tā sabbāpi alaṃkārapetvā ekekassa rañño ekekañ adāsi.

Ta atthañ pakāsento S. pañca gāthā abhāsi:

88. Ekamekassa ekekañ adā sīhassaro Kuso
khattiyānañ tadā tesam rañño Maddassa dhītaro. 88.
89. Pīṇitā¹¹ tena lābhena tuṭṭhā sīhassare Kuse 20
sakarattāñi¹¹ pāyimsu khattiyā satta tāvade. 89.
90. Pabhāvatīñ ca ādāya mañim Verocanañ tadā
Kusāvatīñ Kuso rāġġā agamāsi mahabbalo. 90.
91. Ty-assu ekarathe yantā pavisantā Kusāvatīm
samānavañnarūpena n' aññamaññātirocisu¹³. 91. 25
92. Mātā puttana saṃgañchi¹⁴, ubhaya ca jayampatī
samaggā te tadā āsum, phītañ dharañim āvasun ti. 92.

Ta pīṇitā¹⁵ ti santappitā, pāyimsū 'ti idāni appamattā bhavēyyāthā
'ti Kusanarindena ovaditā¹⁶ agamañsu, agamañsi ti katipāhañ vasitvā amhākañ

¹ Ck tuyhevaṭṭha. ² Bđ hite. ³ Cđ Bđ -ja. ⁴ Ck no. ⁵ Bđ hotūti. ⁶ Ck ime. ⁷ Bđ tava. ⁸ all three MSS -ja. ⁹ Ck yasvāyañ, Cđ sassavāyañ, Bđ yassa yañ dītuñ tava. ¹⁰ Bđ evañ vutte so. ¹¹ Bđ pañitā. ¹² Ck sakā-. ¹³ Cđ na añ-. Ck Bđ omit n, Bđ aññamaññāñ patirocisu. ¹⁴ Cđ -ñji, Bđ -cchi. ¹⁵ Ck pīṇita, Cđ pīṇā, Bđ pañitā. ¹⁶ Ck -itvā.

raṭṭhañ gamissāmīti sasurañ āpucchitvā gato, ekaraṭṭhe yantā ti dve pi ekarathañ abhiruyha gacchantā, samānavanṇaparūpenā 'ti vappena ca rūpena ca samānā hutvā na¹ aññamaññātirocisun ti eko ekañ nātikkaṃ², mañ-ratanānubhāvena kira M. abhirūpo ahosi suvaṇṇavanno sobhaggappatto, sam-
 5 gañchīti³ M-assa āgamaṇaṃ sutvā bahum paṇṇākāraṃ ādāya paccuggamaṇaṃ katvā samāgañchi⁴, so pi mātaraṃ saddhim yeva nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā alaṃkatapāsādalaṃ abhirūhi, jayampatīti te pi ubho⁵ jayampatikā samaggā ahesum, tato paṭṭhāya ca pana yāvajīvaṃ samaggā sammodamānā phītaṃ dharanīṃ ajjhāvasimsu 'ti.

10 S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale patitṭhaḥ): „Tadā mātāpitara mahārājakulāni ahesum, kaniṭṭho Ānando, khujjā Khujjuttarā, Pabhāvatī Rāhulamātā, parisā Buddha-parisā, Kusarājā aham evā“ 'ti. Kusajātakam.

2. Sona-Nanda-jātaka.

15 Devatā nu sīti. Idam S. j. v. mātīposakabhikkhum ā. k. Vatthum Sāmajātaka vatthusadisam. Tadā pana S. „mā bhikkhave imaṃ bhikkhum ujjhāyatha“, porāṇakapaṇḍita sakala-Jambudīpe r. labhamānāpi agahetvā mātāpitara posimsu¹ 'ti vatvā a. ā.:

A. Bārāṇasī Brahnavaddhanaṃ nāma nagaraṃ ahosi. Ta.
 20 Manōjo nāma rājā r. kāresi. Ta. aññataro asītikoṭivibhavo brāhmaṇamahāsālo aputtako ahosi, tassa brāhmaṇi ten' eva „bhoti puttam patthehīti“ vuttā² patthesi. Atha B. Brahma-lokā cavitvā tassā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi, jātassa c' assa Sonakumāro ti nāmaṃ karimsu. Tassa padasāgamana-
 25 kālā añño pi satto Brahmaloḷā cavitvā tassā yeva kucchimsim³ paṭisandhim gaṇhi, tassa jātassa⁴ Nandakumāro ti nāmaṃ karimsu. Tesam uggahitavedānaṃ sabbasippe nipphattim pattānaṃ⁵ rūpasampadam disvā brāhmaṇo brāhmaṇim āmantetvā „bhoti puttam Sonakumāraṃ gharabandhanena bandhissāmā“
 30 'ti ā. Sā „sādhū“ 'ti sampatīcchitvā puttassa tam atthaṃ

¹ Bā omits na. ² Bā -isu. ³ C^o -ñjīti, C^k Bā -cchīti. ⁴ C^o -ñjī, Bā -cchī.

⁵ C^k ubhayo. 2. N-to = Nandapaṇḍito, S-to = Sonapaṇḍito. ⁶ Bā -yittha. ⁷ Bā adds yevā. ⁸ Bā -e. ⁹ Bā -imhi. ¹⁰ Bā omits jā-. ¹¹ Bā adds vaya-pattānaṃ.

ācikkhi. So „alam amma mayham gharāvāsena, aham hi
 yāvajivam tumhe paṭijaggitvā tumhākaṃ accayena Himavantam
 pavisitvā pabbajissāmīti“. Sā brāhmaṇassa tam¹ attham āro-
 cesi. Te punappuna khatthentāpi² tassa cittaṃ alabbhivā
 Nandakumāraṃ āmantetvā „tāta tena hi tvaṃ kuṭumbaṃ paṭi- 5
 pajjā“³ 'ti vatvā „nāham bhātara chaḍḍitakilesaṃ⁴ sīsena
 ukkhipāmi, aham pi tumhākaṃ accayena bhātara va saddhim
 pabbajissāmīti“ vutte „ime evaṃ taruṇāpi⁵ kāme jahanti, ki-
 maṇḍa⁶ pana mayam sabbe va⁷ pabbajissāmā“⁸ 'ti cintetvā
 „tātā“, kim vo amhākaṃ accayena pabbajjāya⁹, sabbe yeva¹⁰ 10
 pabbajissāmā“¹¹ 'ti raṇṇo ārocetvā sabbaṃ dhanam dānamukhe
 vissajjetvā dāsajanaṃ bhujissaṃ katvā nātinaṃ dātabbayuttakaṃ
 datvā cattāro pi janā Brahmavaddhananagaraṃ nikkhamitvā
 Himavantapadesa pañcapadumasañchannaṃ saram nissāya ra-
 maṇīye vanasaṇḍe assamaṃ māpetvā pabbajitvā ta. vasimsu. 15
 Ubho pi bhātaro mātāpitāro paṭijaggiṃsu, pāto va tesam danta-
 kaṭṭhaṃ ca mukhadhovanaṃ ca datvā paṇṇasālaṃ ca parivenaṇ
 ca sammajjitvā pāṇīyam upaṭṭhāpetvā araṇṇato madhura-
 phalāni āharitvā mātāpitāro khādāpenti uṇhena vā sītena vā
 vārinā¹² nahāpenti, jaṭā sodhenti, pādaparikammādīni tesam 20
 karonti. Evaṃ addhāne gate Nandapaṇḍito „mayā ābhata-
 phalāphalān' eva mātāpitāro khādāpessāmīti“¹³ hiyyo ca para-
 maho¹⁴ ca gahitaṭṭhānato yāni vā tāni vā pāto va āharitvā
 mātāpitāro khādāpeti, te tāni khāditvā mukhaṃ vikkhāletvā
 uposathikā bhavanti. Sonapaṇḍito pana dūram gantvā ma- 25
 dhurāni supakkāni āharitvā upanāmeti. Atha nam te¹⁴ „tāta,
 kaṇiṭṭhena te ābhatāni mayam pāto va khāditvā uposathikā
 jātā, idāni no attho n' atthi“ vadanti, iti tassa phalāphalāni
 paribhogam na labhanti vinassanti, punadivasādīsu¹⁵ pi tath'

¹ Bā etam. ² Bā khatthentāpi. ³ Bā -āhi. ⁴ Ck -kilem, Bā -kheḷam. ⁵ Bā
 -vi, Ck omitt pi. ⁶ Bā -am. ⁷ Bā yeva. ⁸ Bā -a. ⁹ Bā addh idāneva ¹⁰
 Ck saheva, Cā saheca. ¹¹ Bā pāṇīyena. ¹² Ck -mi, Bā -mitti pūrato gantvā.
¹³ so Ck; Bā parahito, Cā bhīyyo ca paramato? ¹⁴ Bā omitt te. ¹⁵ Bā -sesu.

evā 'ti, evaṃ so pañcaabhiññatāya¹ dūraṃ gantvāpi² āharati,
 te puna³ na khādanti. Atha M. cintesi: „mātāpitāro me su-
 khumālā, Nando ca yāni vā⁴ tāni va apakkaduppakkāni⁵ phalā-
 phalāni āharitvā khādāpeti, evaṃ sante ime na⁶ ciraṃ pa-
 5 vattissanti, vāremi⁷ nan“ ti, atha naṃ āmantetvā „Nanda ito
 paṭṭhāya phalāphalaṃ āharitvā mamāgamaṇaṃ patimānehi,
 ubho ekato va khādāpessāmā“ 'ti ā. So evaṃ vutte pi attano
 va puññaṃ⁸ paccāsiṃsanto na tassa vacanaṃ akāsi. M.
 „Nando mama vacanaṃ akaranto ayuttaṃ karoti, paṇapessāmi⁹
 10 nan“ ti, tato „ekato va mātāpitāro paṭijaggissāmīti¹⁰“ cin-
 tetvā „Nanda, tvaṃ anovādako, paṇḍitānaṃ vacanaṃ na ka-
 rosi, ahaṃ jeṭṭho, mātāpitāro mamam eva¹¹ bhārā¹², aham eva
 ne paṭijaggissāmi, tvaṃ idha vasitum na lacchasi, aññattha
 yāhīti“ tassa accharaṃ pahari. So tena paṇāmito¹³ tassa
 15 santike ṭhātum¹⁴ asakkonto taṃ vanditvā mātāpitāro upasaṃ-
 kamitvā taṃ atthaṃ ārocetvā attano paṇṇasālaṃ pavisitvā
 kaṣiṇaṃ oloketvā taṃ divasaṃ eva pañcābhiññā¹⁵ atṭha samā-
 pattiyo nibbattetvā cintesi: „ahaṃ Sinerupādato ratanavālikāṃ
 āharitvā mama bhātu paṇṇasālāpariveṇe okiritvā bhātaraṃ
 20 khamāpetum pahomi, evaṃ pana na sobhissati Anotattodakāṃ¹⁶
 āharitvā khamāpessāmi, evaṃ pi na sobhissati sace me
 bhātā¹⁷ devatānaṃ vasena (add na?) khameyya¹⁸ cattāro ma-
 hārājāno Sakkaṃ ca ānetvā¹⁹ khamāpeyyaṃ, evaṃ pi me²⁰
 na sobhissati sakala-Jambudīpe Manojāṃ aggarājānaṃ ādim
 25 katvā rājāno ānetvā khamāpessāmi, evaṃ sante mama bhātu
 guṇo sakala-Jambudīpaṃ²¹ avattharitvā gamissati, candasuriyo
 viya paññāyissatīti“ so tāvad eva iddhiyā gantvā Brahma-
 vaddhananagare tassa rañño nivesanadvāre otaritvā²² „eko

¹ Bđ -ātāya. ² Bđ gantvā patitā. ³ Cks pana. ⁴ Bđ omits vā. ⁵ Ck Bđ -dupa-,
 Cē omits aduppakk. ⁶ Ck va. ⁷ Bđ vāressāmi. ⁸ Cks -ā. ⁹ so Ck; Cē paṇā-
 Bđ palā-, read paṇāmessāmi? ¹⁰ Cks -ssanti. ¹¹ Bđ me va. ¹² Bđ -o. ¹³ so
 Cē; Ck paṇāmite, Bđ palāpito. ¹⁴ Bđ -āyo. ¹⁵ Bđ anotattato uda-. ¹⁶ Bđ
 bhātaraṃ. ¹⁷ Bđ khamāpeyyaṃ. ¹⁸ Bđ āharitvā. ¹⁹ so Cks for ce? Bđ omits
 me. ²⁰ Bđ -pe. ²¹ Bđ adds ṭhito.

kira vo tāpaso datṭhukāmo“ ti rañño ārocāpesi. Rājā „kim pabbajitassa mayā diṭṭhena, āhāratthāya āgato bhavissatīti“ bhattam¹ pahīni, ūhattam na icchi, taṇḍulam pahīni², vatthāni pahīni³, mūle⁴ pahīni, mūlam⁵ na icchi, atha tassa santike dūtam pesesi⁶, „kimattham kirāgato sīti“⁷ so dūtena puṭṭho⁸ „rājānam upatṭhāhitum āgato 'mhīti“ ā., rājā⁹ sutvā „bahū mama upatṭhākā, attano tāpasadhammam¹⁰ karotū“ 'ti pāhesi¹¹, so tam sutvā „aham tumhākam rañño attano balena sakala-Jambudīpe r. gahetvā dassāmīti“ ā., tam sutvā rājā cintesi: „pabbajitā nama paṇḍitā, kañci¹² upāyam jānissantīti“ tam¹³ pakkosāpetvā āsanam dāpetvā vanditvā „bhante tumhe kira mayham sakala-Jambudīpe r. gahetvā dassathā“ 'ti pucchi¹⁴. „Āma mahārājā“ 'ti. „Katham gaṇhissathā“ 'ti. „Mahārāja antamaso khuddamakkhihāya pivanamattam pi lohitaṁ kassaci anuppādetvā tava dhanacchedanam¹⁵ akatvā attano¹⁶ iddhiyā va gahetvā dassāmi¹⁷, kevalam papañcam akatvā aji¹⁸ eva nikkhamitum vaṭṭatīti“. So tassa¹⁹ saddahitvā senāṅga-parivuto nikkhami, sace senāya uṇham hoti N-to attano iddhiyā chāyam katvā sītam karoti, deve vassante senāya upari vassitum na deti, uṇham vātam²⁰ nivāreti²¹, magge khāṇukaṇṭa-²² kādayo sabbaparissaye antaradhāpeti, maggam kaṣiṇamaṇḍalam viya samam²³ katvā sayam ākāse cammam²⁴ pattharitvā pallam-kena nisinno senāya purato²⁵ gacchati. Eyam senam ādāya paṭhamam Kosalaratṭham gantvā nagarassa avidūre khandhāvāram nivesetvā²⁶ „yuddham vā no detu vase vā vattatū“²⁷ 'ti²⁸ Kosalarañño dūtam pāhesi, so kujjhitvā²⁹ „kim aham na rājā ti, yuddham dammīti“ senam purakkhatvā³⁰ nikkhami³¹,

¹ Bā so bha-. ² Bā adds t. na icchi. ³ Bā adds v. na icchi. ⁴ Bā tampulam.

⁵ Bā pahīni. ⁶ Ck. omitt sī. ⁷ Bā adds tam. ⁸ Bā tāpasassa kammam. ⁹

Bā pesesi. ¹⁰ Bā ki-. ¹¹ Bā pucchanti. ¹² Bā -cchedam. ¹³ Bā adds api

ca. ¹⁴ Bā adds vacanam. ¹⁵ C. vā na, Bā sītam vā uṇham vā. ¹⁶ Bā vāreti.

¹⁷ Ck. visamasam. ¹⁸ Bā campakhaṇḍam. ¹⁹ Bā parivuto. ²⁰ Bā nivā-.
²¹ Bā detum setacchattam vā no detum ki. ²² Bā adds āha. ²³ Bā rūpakkhivā.

tvā. ²⁴ Bā -itvā.

dve senā yujjhitum¹ ārabhiṃsu, N-to dvinnāṃ pi antare attanā² nisinnāṃ ajinacammaṃ³ mahantaṃ katvā pasāretvā dvīhi pi senāhi khittasare cammen⁴ eva sampatīcchi, ekasenāya pi koci kaṇḍena viddho nāma n' atthi, hatthagatānaṃ pana kaṇḍānaṃ
 5 khayena dve pi senā nirupāyā⁵ atṭhaṃsu. N-to pi⁶ „mā bhāyi mahārājā“ 'ti assāsetvā Kosalassa santikaṃ gantvā „mahārāja mā bhāyi, n' atthi te paripantho, tava r. tav' eva bhavissati, kevalaṃ Manojaraṇṇo vasavattī⁷ hohīti“ ā. So tassa vacanaṃ⁸ saddahitvā „sādhū“ 'ti sampatīcchi, atha naṃ Mano-
 10 jassa santikaṃ netvā⁹ „mahārāja, Kosalarājā te vase vattati, imassa r. imass' eva hotū“ 'ti, so¹⁰ „sādhū“ 'ti sampatīcchitvā taṃ attano vase vattetvā dve senā ādāya Aṅgaratṭhaṃ gantvā Aṅgaṇ¹¹ ca gahetvā Magadharatṭhe Magadhan ti eten' upāyena sakala-Jambudīpe rājāno attano vase vattetvā tehi parivuto
 15 Brahnavaddhananagaram eva gato, r. gaṇhanto pan' esaṃ¹² sattannaṃ samvaccharānaṃ upari sattadivasādhikehi sattamāsehi gaṇhi, so ekekarājadhānito nānappakāraṃ khajjabhojjaṃ āharāpetvā ekasataṃ rājāno gahetvā tehi saddhiṃ sattāhaṃ mahāpānaṃ pivi. N-to „yāva rājā sattāhaṃ issariyasukhaṃ anu-
 20 bhoti tāv' assa attānaṃ na dassessāmīti“¹³ Uttarakurumhi piṇḍāya caritvā Himavati¹⁴ Kañcanaguhadvāre sattāhaṃ vasi. Manojō pi sattame divase¹⁵ attano mahantaṃ sirivibhavaṃ oloketvā „ayaṃ yaso na¹⁶ mayhaṃ mātāpitūhi na¹⁷ aṇṇehi dinno, Nandatāpasam¹⁸ nissāya uppanno, taṃ kho pana me
 25 apassantassa ajja sattamo divaso, kahaṃ nu kho me yasada-yako sahāyo“ ti N-taṃ sari. So tassa anussaraṇabhāvaṃ űatvā āgantvā purato ākāse atṭhāsi. So cintesi: „ahaṃ imassa tāpasassa devabhāvaṃ vā manussabhāvaṃ vā na jānāmi, sace

¹ B^d yujhi-, C^k yuddhi-. ² B^d -no. ³ C^k asina-, B^d ajinna-. ⁴ C^e nirupānāya corr. to- pāyā, B^d nirupassābā, C^k nirupāya. ⁵ C^e adds manojam, B^d manojassa santike gantvā. ⁶ C^k -i, B^d vasevatti. ⁷ B^d omits va-. ⁸ B^d -ke ānetvā. ⁹ C^k te, C^e omits so. ¹⁰ C^k ahaṇ, C^e agaṇ, B^d aṅgaratṭhaṃ, omitting ca. ¹¹ B^d panase. ¹² B^d dassāmīti. ¹³ B^d -vante. ¹⁴ B^d -ena, C^e -ena corr. to -e. ¹⁵ B^d omits na. ¹⁶ C^e naṃ. ¹⁷ B^d nauda tassa puññaṃ.

hi esa manusso sakala-Jambudīpe r. etass' eva dassāmi, atha devo ce hoti¹ devatāsakkāram assa² karissāmīti³ so taṃ vīmaṃsanto paṭhamam g. ā.:

1. Devatā nu si gandhabbo adu Sakko purindado
manussabhūto iddhimā, katham jānemu taṃ mayan ti. 93. 5
So tassa vacanam sutvā sabhāvam eva kathento duti-
yam g. ā.:

2. N' amhi devo na gandhabbo na pi Sakko purindado,
manussabhūto idhimā, evam jānāhi Bhāratā⁴ 'ti. 94.

Tattha Bhāratā⁴ 'ti raṭṭhabhāradhāritāya nam⁵ evam ālapi 10

Taṃ sutvā rajā „manussabhūto kirāyam, mayham evam bahūpakāro, mahantena yasena taṃ santappessāmīti⁶“ cintetvā ā.

3. Katarūpam idam bhotā⁶ veyyāvaccam anappakam:
devamhi vassamānamhi anvāvassam⁷ bhavam akā. 95. 15

4. Tato vātātāpe ghore sitacchāyam bhavam akā,
tato amittamajjhesu suratānam⁸ bhavam akā. 96.

5. Tato phītāni⁹ raṭṭhāni vasino te bhavam akā,
tato ekasatam khatte anuyutte¹⁰ bhavam akā. 97.

6. Patit' assu mayam bhoto, vara taṃ¹¹ bhañ ñam¹² icchasi, 20
hatthiyānam assaratham nāriyo ca alamkatā
nivesanāni rammāni mayam bhoto dadāmase. 98.

7. Atha [vā] Añge vā Magadhe [vā]¹³ mayam bhoto dadāmase,
atha vā Assakāvanti¹⁴ sumanā damma te mayam. 99.

8. Upaḍḍham vāpi rajjassa mayam bhoto dadāmase 25
sace te attho rajjena, anusāsa yad icchasīti. 100.

Ta. katarūpamidam ti katajānīyam¹⁵ katasabhāvam, veyyāvaccan
ti kāyaveyyāvaṭṭikakammam¹⁶, anvāvassan¹⁷ ti anuvassam, yathā devo na

¹ ce hoti wanting in Cks. ² Cks -ā. ³ Ck Bđ -thā, C^s -tā corr. to -thā. ⁴ all three MSS. -thā. ⁵ Bđ -radhāratāyanam. ⁶ Bđ -to. ⁷ Bđ anovassam. ⁸ so Bđ; Cks -majjhesaratānam. ⁹ Ck pi-, C^s Bđ phi-. ¹⁰ Bđ -yante. ¹¹ Cks cara tā. ¹² Cks haññam, Bđ bhuñjam. ¹³ in Bđ corr. to atha añge vā magadhe. ¹⁴ C^s -vanti, Bđ kassakāvanti. ¹⁵ Bđ omits ka-. ¹⁶ C^s kāyāvaṭṭika-, Bđ kāya-veyyāvaṭṭikammam. ¹⁷ Bđ anovassan.

vassati tathā katan ti a., sīracchāyaṇ ti sātalaṇṇāyaṇ, vasiṇo te ti te
 raṭṭhavasino amhākaṃ vasavattino¹, khatte² ti khattiye, atṭhakathāyaṇ pana
 ayam eva vā pāṭho, patītassu mayan ti tuṭṭhā mayam, vara taṃ bhañña-
 micchasīti³ bhā ti⁴ ratanass' etaṃ nāmaṃ, varan te dadāmi yaṃ ratanaṃ
 5 icchasi taṃ varehiti⁵ a., hatthiyānaṇ ti ādihi sarūpato taṃ ratanaṃ dasseti,
 Assakāvantiṇ⁶ ti Assakaraṭṭhaṇ vā⁷ Avantiraṭṭhaṇ vā⁸, rajjena 'ti sace
 hi sakalena Jambudīparajjena attho taṃ pi te datvā ahaṃ phalakāyudhahattho⁹
 tumhākaṃ rathassa purato dhāvissāmiti dīpeti, yadicchasi¹⁰ etesu mayā
 vuttappakāresu yaṃ icchasi taṃ anusāsa āṇapehi.

10 Taṃ sutvā N-to attano adhippāyaṃ āvikaronto ā.:
 o. Na me attho hi¹⁰ rajjena nagarena dhanena vā,
 attho pi janapadena attho mayhaṃ na vijjatīti. 101.
 „Sace tava mayi sineho atthi¹¹ ekaṃ me vacanaṃ karo-
 hīti“ vatvā:

15 10. Bhoto ca¹² raṭṭhe vijite araṇṇe atthi assamo,
 pitā mayhaṃ janettī ca ubho sammanti assame. 102.
 11. Tes' āhaṃ pubbacariyesu puññaṃ na labhāmi kātave,
 bhavantaṃ ajjhācāraṃ¹³ katvā
 Sonam yācāmu¹⁴ samvaran ti. 103.

20 Ta. raṭṭhe ti rajje. vijite ti āṇāpavattitṭhāne, assamo ti Himavanta-
 raṇṇe eko assamo atthi, sammantīti tasmiṃ assame vassanti, tesāhaṇ ti
 tesu ahaṃ, kātave ti vattapaṭivattaphalāharaṇasamkhātāṃ puññaṃ kātum na
 labhāmi, bhāta me S-to nāma maṃ' ekasmiṃ aparādhe mā idha vasīti maṃ
 pañāmesi¹⁵, ajjhācāraṇ¹³ ti¹⁶ te mayam bhavantaṃ adhiācāraṇ parisaṇ¹⁷
 25 parivāraṇ katvā S-taṃ samvaraṇ yācemu, āyatiniṃ¹⁸ yācāma 'ti a., yācemu sam-
 varaṇ¹⁹ ti pi pāṭho, mayam tayā saddhiṃ Sonam yāceyyāma khamāpeyyāma,
 imaṃ varaṇ tava santikā gaṇhāmīti a.

Atha naṃ rājā āha:

30 12. Karomi te taṃ vacanaṃ yaṃ maṃ bhaṇasi brāhmaṇa,
 etaṇ ca kho no akkhāhi kīvanto bhontu yācakā ti. 104.

¹ Cks -tti, Cs -tta. ² Cks kkhette, Bđ khatye. ³ Bđ bhuñjam-. ⁴ Ck bhātī-
 tibhā, Cs bhāsītībhā corr. to bhātītībhā, Bđ omits bhāti. ⁵ Bđ vade ⁶ Ck
 -vantītan, Bđ -vantī ⁷ Ck va. ⁸ Ck omits avanti-. ⁹ Cks -tthehi. ¹⁰ Cs bhi,
 Bđ pi. ¹¹ Cks attho. ¹² Bđ tava. ¹³ Bđ ajjhāvar-. ¹⁴ Bđ yācemu. ¹⁵ Bđ
 palāpesī. ¹⁶ Bđ adds avivaraṇ. ¹⁷ Ck pharisa. Bđ sa ¹⁸ Bđ -tisamvaraṇ.
¹⁹ Ck yevaraṇ.

Ta. karomīti ahañ sakala-Jambudīpe r. dadamāno ettakañ kiñ na karissāmi, karomīti vadatī, kīvanto ti kittakā.

Nandapaṇḍito āha:

13. Parosatañ jānapadā mahāsālā ca brāhmaṇā

ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino

5

bhavañ ca rājā Manojō alaṃ hessanti yācakā ti. 105.

Ta. jānapadā ti gahapatī¹, mahāsālā ca brāhmaṇā ti sārappattā brāhmaṇā ca parosatā yeva, alaṃ hessantīti antāpariyantā² bhavissanti, yācakā ti mam' atthāya S-tassa khamāpakā.

Atha rājā āha:

10

14. Hatthī asse ca yojentu rathaṃ sannayha nañ rathī³,

ābandhanāni gaṇhātha pādās' ussārayaṃ dhaje,

assamañ taṃ gamissāmi yattha sammati Kosiyo ti. 106.

Ta. yojentū 'ti hatthārohā hatthī assārohā ca asse kappentu, rathaṃ sannayhanaṃ rathīti⁴ samma rathikā⁵ tvam pi rathaṃ sannayha⁶, 15 ābandhanānīti hatthiassarathesu ābandhitabbāni bhaṇḍakāni gaṇhatha, pādā-ussārayaṃ dhaje ti rathe ṭhapitadhaje⁷ ussārayantu ussāpentu, Kosiyo ti yasmiñ assame Kosiyaḡotto vasaṭīti vadatī.

15. Tato ca rājā pāyāsī senāya caturaṅginī,

agamā⁸ assamañ ramañ yattha sammati Kosiyo ti 107.

20

ayaṃ abhisambuddhagāthā.

Ta. tato cā 'ti bhikkhave evaṃ vatvā tato so rājā ekasatañ⁹ khattiye gaheṭvā mahatiyā senāya parivuto N-taṃ purato katvā nagarā nikkhami, caturaṅginīti caturaṅginīyā¹⁰ agamāsi¹¹, antarāmagge vattamāno pi avassagāmitāya evaṃ vutto, catuvisatiakkhobhinisainkhena¹² balakāyena saddhīm 25 maggaḡapāṇnassa tassa N-to¹³ iddhānubhāvena aṭṭhasabhavitthataṃ maggaṃ samañ māpetvā ākāse cammañ pattharivā ta. pallaṃkena nisīditvā senāya parivuto alaṃkatahatthikkhandhe nisīditvā gacchantena¹⁴ raññā saddhīm dhammayuttakaṃ kathento sītuṇḡhādiḡarissaye¹⁵ haranto¹⁶ agamāsi.

Ath' assa assamañ pāpuṇanadivase S-to „mama kaniṭṭha- 30 thassa atirekasattadivasādhikāni¹⁷ sattamāsādhikāni¹⁸ satta-

¹ all three MSS. -i. ² so Cks; Bḡ pariyattā, omitting antā. ³ Cks rathī, Bḡ rathaṃ saṇḡhaya-sārathī. ⁴ Bḡ rathaṃ saṇḡhaya sārathīti. ⁵ Cks rathikā, Bḡ sārathī. ⁶ Bḡ saṇḡhayittha. ⁷ Cks ṭhapitadhajapādesudhaje. ⁸ Ck aggamā, Bḡ āgamā. ⁹ Bḡ -te, Ck -ta. ¹⁰ Bḡ -giyā senāya. ¹¹ Bḡ āgamāti. ¹² Bḡ -sañ-khātena. ¹³ Bḡ -tassa. ¹⁴ Cks -te. ¹⁵ Bḡ sītuṇḡ-. ¹⁶ Bḡ vārento. ¹⁷ Cks -sattamāsādhī-. ¹⁸ Cks satta ca divasāni.

vassāni nikkhantassā“ 'ti āvajjivā „kahan nu kho so etarahīti“ dibbena cakkhunā olovento „catuvīsatiakkhohiṇiparivārena¹ ekasataṃ rājāno gahetvā maṃ yeva khamāpetuṃ āgacchatīti“ disvā cintesi: „imehi rājūhi c' eva parisāhi“ ca
 5 mama kaniṭṭhassa bahūni pāṭihāriyāni diṭṭhāni, mamānubhāvaṃ ajānitvā ayaṃ kūṭajaṭilo attano pamāṇaṃ na jānāti, amhākaṃ ayyena saddhiṃ payojetīti maṃ vambhetvā² kathento avīci-parāyanā bhaveyyuṃ, iddhipāṭihāriyaṃ nesaṃ dassessāmīti“
 10 so caturaṅgulamattena aṃsaṃ³ asaṃphusaṃtāṃ ākāse kācaṃ ṭhapetvā Anotattodakaṃ⁴ āharitūṃ rañño avidūre ākāseṇa pāyāsi. N-to pana taṃ āgacchantāṃ disvā attānaṃ dassetuṃ avisahanto nisinnatṭhāne yeva antarādhāya⁵ palāyivā Himavantaṃ pāvīsi. Manojarājā pana naṃ ramaṇiyena isivesena⁶ tathā āgacchantāṃ disvā:

- 15 10. Kassa kādambayo⁷ kāco vehāsaṃ caturaṅgulaṃ
 aṃsaṃ asaṃphusaṃ eti udahārassa gacchato ti g. ā. 108.

Ta kādambako⁸ ti kadambarukkhamaṃ, asaṃphusaṃ⁹ etīti aṃsaṃ¹⁰ asaṃphusanto sayam eva gacchati, udahārassa 'ti udakaṃ āharitūṃ gacchantassa esa¹¹ kāco evaṃ eti, ko nāma tvaṃ kuto vāgacchasi.

- 20 Evaṃ vutte Mahāsatto gāthadvayaṃ āha:
 17. Ahaṃ Sono mahārāja tāpaso sahitaṃvato¹²,
 bharāmi mātāpitara rattindivam atandito. 109.
 18. Vane¹³ phalaṇ ca mūlaṇ ca āharitvā disampati
 posemi mātāpitara pubbekataṃ anussaraṇa ti. 110.

- 25 Ta sahitaṃvato¹² ti sabitaṃvato¹³ silācārasaṃpanno, eko tāpaso ahaṃ ti vadati, bharāmiṃti posemi, atandito ti analaso hutvā, pubbekataṃ ti tehi pubbe kataṃ mayhaṃ guṇaṃ anussaranto.

Taṃ sutvā rājā tena saddhiṃ viśāsaṃ kattukāmo anantaraṃ g. ā.:

¹ Bā adds saddhi. ² Cks -sāsu. ³ Cs vambhe-, Bā -bhento. ⁴ Cks sutaraṃ Bā asaṃ. ⁵ Bā anotattathato ud-. ⁶ Bā -yi. ⁷ Bā issariyena. ⁸ Bā kadaṃpā-mayo. ⁹ Cks e asaṃ-, Bā asaṃ-, Bā asaṃ asaṃphusaṃ. ¹⁰ Bā asakuṭam. ¹¹ Bā kassa eka. ¹² Bā sahāpappato. ¹³ Cks etaṃ.

19. Icchāma assamañ gantuñ yattha sammati Kosiyo,
maggam no Sona akkhāhi yena gacchemu assaman ti. 111.
Tattha assaman ti tumhākañ assamapadam.

Atha M. attano ānubhāvena assamapadagāmimaggañ
māpetvā: 5

20. Ayañ ekapadī rāja yen' etañ meghasannibhañ
koviḷārehi sañchannañ, ettha sammati Kosiyo ti g. ā. 112.

T. a.: mahārāja ayañ ekapadiko jaṃghamaggo iminā gacchatha yena disā-
bhāgena tañ meghavaṇṇaṃ supupphitakoviḷārassañchannañ kānaṃ dissati
ettha mama pitā Kosiyaḡotto vasati esa so assamo ti. 10

21. Idañ vatvāna pakkāmi taramāno mahāisi
vehāse antalikkhasmiñ anusāsivāna khattiye. 113.

22. Assamañ parimajjitvā¹ paññāpetvāna āsanañ
pañṇasālāṃ pavisitvā pitarañ paṭibodhayi: 114.

23. Ime āyanti rājāno abhijātā yasassino,
assamā nikkhamitvāna nisīda tvañ mahāise. 115. 15

24. Tassa tañ vacanañ sutvā taramāno mahāisi
assamā nikkhamitvāna pañṇadvāraṃhi² upāvisīti 116.

imā abhisambuddhagāthā.

Ta pakkāmiti Anotattam³ agamāsi, parimajjitvā⁴ ti bhikkhave so 20
1st vegena Anotattam gantvā⁵ pāṇiyañ ādāya tesu rājesu⁶ assamañ asampattesu
yeva āgantvā pāṇiyaghaṭe pāṇiyamālake ṭhapetvā mahājano pivissatī vana-
kusumehi⁷ vasetvā⁸ sammujjaniñ⁹ ādāya assamapadam sammajjitvā pañṇa-
sāladvāre pitu āsanañ paññāpetvā pavisitvā pitarañ jñāpesīti a., upāvisīti
uccāsane nisīdi, B-ssa mātā pana tassa pacchato nīcatā¹⁰ āsane nisīdi, B. 25
nīcāsane ekamante nisīdi.

N-to pi B-ssa Anotattato pāṇiyañ ādāya assamañ āgata-
kāle¹¹ rañño santikañ āgantvā assamassa avidūre khandhā-
vārañ nivesāpesi¹². Atha rājā nahātvā sabbālaṃkārapati-
maṇḍito ekasatarājaparivuto N-taṃ gahetvā mahantena siri- 30
sobhaggena B-ttañ khamāpetuñ assamañ pāvisi. Atha nañ
tathā āgacchantam B-assa pitā disvā B-añ pucchi, so pi
'ssa ācikkhi.

¹ all three MSS. -jjetvā. ² Cks padvāraṃhi. ³ Bđ anotattatho. ⁴ Bđ -jjetvā.

⁵ Bđ -tthañ āg-. ⁶ Bđ -āsu. ⁷ Bđ nava-. ⁸ Cks māse-. ⁹ C sammañj-, Bđ
samajja-. ¹⁰ Bđ nice. ¹¹ Bđ -magata-. ¹² -re nivāsesi.

Tam attham pakāsento S. ā.:

25. Tañ ca disvāna āyantaṃ jalanta-r-iva¹ tejaśa
khattasamghaparibbūhaṃ Kosiyo etad abravi: 117.
26. Kassa bherī mutiṅgā ca samkhā paṇavadeṇḍimā
5 purato paṭipannāni hāsayaṃtā² rathesabhaṃ. 118.
27. Kassa kañcanapaṭṭena puthunā vijjuvaṇṇinā
yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 119.
28. Ukkāmukhe³ pahaṭṭhaṃ va khadiraṅgārasannibhaṃ
mukhaṃ cāru r-ivābbhāti⁴, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 120.
- 10 29. Kassa paggaḥitaṃ chattaṃ sasalākaṃ manoramam
ādiccaramsāvaraṇaṃ, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 121.
30. Kassa amkaṃ pariggayha vālavijjanim uttamaṃ
carati varapaṇḍassa hatthikkhandhena āyato. 122.
31. Kassa setāni chattaṇi ājāniyā ca vammittā
15 samantā parikiranti⁵, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 123.
32. Kassa ekasataṃ khatyā anuyuttā⁶ yasassino
samantā anupariyanti⁷, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 124.
33. Hatthiassarathapattisenāya⁸ caturaṅginī⁹
samantā anupariyāti¹⁰, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 125.
- 20 34. Kass' esā mahatī senā, piṭṭhito anuvattati
akkhobhaṇī¹¹ apariyantā sāgarassēva ūmiyo. 126.
35. Rājābhirājā Manojo¹² Indo va jayataṃ pati
Nandass' ajjhāvaraṃ eti assamaṃ brahmacāriṇaṃ. 127.
36. Tass' esā mahatī senā piṭṭhito anuvattati
25 akkhobhaṇī¹³ apariyantā sāgarassēva ūmiyo ti. 128.

Ta. jalantarivā 'ti jalantaṃ viya paṭipannānīti etāni turiyāni kassa
purato āgacchantīti a. hāsayaṃtā 'ti tosentā, kañcanapaṭṭenā 'ti tāta
kass' eso kañcanamayena vijjuvaṇṇinā uhhisapaṭṭena nalāṭante¹⁴ parikkhitto ti
pucchatī, yuvā ti taruṇo kalāpasannaddho ti sannaddhasaratuphiro, ukkā-
30 mukhe pahaṭṭhaṃ vā 'ti kammārānaṃ uddhane pahaṭṭhasuvannaṃ viya,
khadiraṅgārasannibhaṃ ti vitaccikkhadiraṅgāraṇaṃ¹⁵, ādiccaramsā-
varaṇaṃ ti ādiccaramsīnaṃ āvaraṇaṃ, amkaṃ pariggayhā 'ti amkaṃ pa-
riggahetvā¹⁶ parikkhipitvā ti a., vālavijjanimuttamaṃ¹⁷ ti vālavijjanim¹⁸

¹ Bā -tamriva. ² Bā -o. ³ Bā -am. ⁴ Cs vā-, Bā mukhañcaruclā-. ⁵ Cks
-renti. ⁶ Bā -yanta. ⁷ Bā -parikiranti. ⁸ Bā -rathā-, Ck -assārathāpattī-, Cs
-assārathāpatthī-. ⁹ Ck -nīm, Bā -ni. ¹⁰ Bā -yāyanti. ¹¹ Cks -bbhani, Bā
-bbhani. ¹² Cks -rājamānojo, Bā -rājamanujo. ¹³ Ck -bbhaniṃ, Cs -bbhani. ¹⁴
so Cks; Bā nalāṭante. ¹⁵ Bā vitacchita-. ¹⁶ Cs adds passaṃ, Bā parisam.
¹⁷ all three MSS. -mā. ¹⁸ Bā maṇivālavijjanī.

uttamān¹, caratīti sañcarati, chattānti ajāniyapitthe nisinnānān dharita-
chattādhichattāni, parikīrantīti² kassa samantā sabbadisābhāgesu parikiri-
yanti³, caturaṅginīti etehi hatthiādīhi catūhi aṅgehi samannāgatā⁴,
akkhobhanīti khobhetum na sakkā, sāgarassevā⁵ 'ti sāgarassa ūmiyo vīya
apariyantā, rājābhirājā ti ekasatānān rājūnān pūjito⁶ tesān vā adhiko 5
rājābhirājā⁶, jayatān patīti jayappattānān tāvatimsānān jettbhako, ajjhā-
varan ti mama khamāpanatthāya Nandassa paṭisabhāvān upagantvā eti.

Satthā āha:

37. Anulittā candanena kāsikavatthadhārino

sabbe pañjalikā hutvā isīnam ajjhupāgamun ti. 129. 10

Ta. isīnān ajjhupāgamun ti bhikkhave sabbe pi te rājāno surabhi-
candanena anulittā uttamakāsikavatthadhārino sirasi patitthāpitañjalī hutvā
isīnān santikān upagatā.

Tato Manojarājā vanditvā ekamantaṁ nisinno paṭisanthāraṁ
karonto: 15

38. Kacci⁷ nu bhoto kusalaṁ, kacci⁷ bhoto anāmayān,
kacci⁷ uñchena⁸ yāpetha, kacci⁷ mūlaphalā bahū. 130.

39. Kacci ḍaṁsā ca⁹ makasā ca appam eva sirimśapā¹⁰,
vane vālamigākīṇe kacci himsā na vijjatīti 131.

gāthadvayaṁ ā. 20

Tatoparaṁ tesān vacanapaṭivacanavasena kathitagāthā¹¹
honti.

40. Kusalaṁ c' eva no rāja atho rāja anāmayān,
atho uñchena⁸ yāpema, atho mūlaphalā bahū. 132.

41. Atho ḍaṁsā ca⁹ makasā ca appam eva sirimśapā¹⁰, 25
vane vālamigākīṇe himsā amhaṁ na vijjati. 133.

42. Bahūni c' assa¹² pūgāni assame sammataṁ idha¹³,
nābhijānāmi uppannān ābādhaṁ amanoramaṁ. 134.

43. Svāgatan te mahārāja atho te adurāgataṁ, (IV ⁴³⁴/₅)
issaro si anupatto, yaṁ idh' atthi¹⁴ pavedaya: 135. 30

¹ Ck^s -mā. ² Ck^s -kīrentīti. ³ B^d -kīranti. ⁴ so all three MSS. ⁵ B^d pū-
rato. ⁶ B^d rājādhi-. ⁷ B^d kīnci. ⁸ Ck^s uñj-, B^d ucch-. ⁹ B^d omits ca. ¹⁰
B^d sarisapā. ¹¹ B^d saṁgītīgāthā. ¹² so Ck for cassu? C^s B^d vassa. ¹³ B^d
sappato mama. ¹⁴ B^d idhatti, Ck^s idhanti.

44. Tiṇḍukāni piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni, bhuñja rāja varam varam¹. 136.
45. Idam pi pāṇiyam sītam ābhatam girigabbharā,
tato piva mahārāja sace tvaṃ abhikaṃkhasi. 137.
- 5 46. Paṭiggahītam yaṃ dinnaṃ ca² sabbassa agghiyam katam,
Nandassāpi nisāmetha vacanam yaṃ so pavakkhati. 138.
47. Ajjhāvar' amha Nandassa bhoto santikam āgatā,
suṇātu bhavam vacanam Nandassa parisāya cā 'ti. 139.
- Imā³ yebhuyyena pākata⁴ sambandhā⁵ yeva, yaṃ pan' ettha apākaṭam
10 tad eva vakkhāma, pavedaya 'ti yaṃ imasmiṃ thāne tava abhirucitam atthi
tam ne kathehīti vadati, khuddakappāni⁶ etāni nānārukkaphalāni⁷ khudda-
madhupaṭibhāgāni⁸ madhurāni. varam varam⁹ ti ito uttamuttamaṃ⁹ gahetvā
bhuñja, girigabbharā ti Anotattato, sabbassa agghiyam ti yena mayam
āpucchitā tam amhehi paṭiggahītam nāma tumhehi ca dinnaṃ eva nāma ettāvata¹⁰
15 imassa janassa sabbassa agghiyam tumhehi katam, Nandassāpīti smhākam
tāva sabbam katam idāni N-to kiñci vattukāmo tassāpi¹⁰ tāva¹¹ vacanam sunotha,
ajjhāvaramhā 'ti mayam hi na aññena kammuna āgatā, Nandassa pana parisā
hutvā tumhākam khamāpanatthāya āgatā ti vadati, bhavaṃ ti bhavam S-to suṇātu.

Evam vutto N-to utthāyāsanaṃ mātāpitara ca bhātaraṃ ca
20 vanditvā parisāya¹ saddhiṃ sallapanto ā:

48. Parosatam janapadā mahāsālā ca brāhmaṇā
ime ca khattiyā sabbe abhijātā yasassino
bhavaṃ ca rājā Manojo anumaññantu¹² me vaco. 140.
49. Ye hi santi samītāro¹⁴ yakkhāni¹⁵ idha assame
araññe bhūtabhavyāni suṇantu vacanam mama. 141.
50. Namo katvāna bhūtānam isim vakkhāmi subbatam:
so ty-āham dakkhiṇo¹⁶ bāhu¹⁷ tava Kosiya sammato. 142.
51. Pitaram me janettī¹⁸ ca bhattukāmassa me sato
vīra puñṇam idaṃ thānam¹⁹, mā maṃ Kosiya vārāya. 143.

¹ Bḍ varāvaram. ² Bḍ omits ca. ³ Cks omit imā. ⁴ Cks -ṭa. ⁵ Bḍ sam-
pandhā, Cks -dhi. ⁶ Cks na in the place of etāni nānā. ⁷ so Cks; Bḍ
khuddakkhamadhu-. ⁸ Bḍ varāmvaren. ⁹ Bḍ uttamam u-. ¹⁰ Bḍ tassa pi.
¹¹ all three MSS. tā. ¹² Bḍ sakapa-. ¹³ Cks amanuññantu. ¹⁴ so Cks = sa-
mītāro? Bḍ yevassantisamittāro. ¹⁵ Ck yakkharāni, Cs yakkharāni. ¹⁶ Bḍ -ṇā,
Ck -ṇe, Cs -ṇo corr. to -ṇe. ¹⁷ Cs babu, Bḍ bāhu. ¹⁸ Ck janetti, Cs janenetti,
Bḍ janetti. ¹⁹ Bḍ dhīramapuñṇa idaṃ thānam, Cks cara puñṇamidaṃ thānā.

59. Sabbhi h' etaṃ upaṇṇātaṃ, mam' etaṃ upanissaja',
 utthānapāricariyāya dīgharattaṃ tayā kataṃ,
 mātāpitusu puṇṇāni mama lokadado bhava. 144.
60. Tath' eva santi manuḍā dhamme dhammapadaṃ vidū
 maggo² saggassa lokassa yathā jānāsi tvaṃ ise. 145. 5
61. Utthānapāricariyāya mātāpitusukkhāvahaṃ
 taṃ maṃ puṇṇ' ābhivāreti³ ariyamaggavaro naro ti. 146.

Ta. anumāṇantū¹ 'ti anubujjhantu, sādhukaṃ katvā paccakkhaṃ ka-
 rentū 'ti a, samītarō⁵ ti samāgatā, araṇṇe bhūtabbhavyānīti asmīn
 Himavantaṇṇe yāni bhūtāni c' eva buddhimariyādā⁶ pattāni bhavyāni ca taruṇa- 10
 devatāni, tāni pi⁷ sabbāni mama vacanaṃ suṇantū 'ti a., namo katvānā 'ti
 idaṃ so parisāya saṇṇaṃ datvā tasmīn vanasaṇḍe nibbattadevatā namakkāraṃ
 katvā va ā., t. a.: ajja bahūhi devatāhi mama bhātikassa dhammakathāsavanatthaṃ
 āgatāhi bhavitabbaṃ, ayaṃ vo namakkāro, tumhe pi mayāṃ sahāyā hothā 'ti
 so devatānaṃ añjalim paggaṇhitvā parisam saṇjānāpetvā isiṃ vakkhāmīti ādīm 15
 ā., ta. isiṃ ti S-ānī sandhāya vadati, sammato ti bhātaro nāma aṅgasamā
 honti tasmā so te ahaṃ dakkhino⁸ bahū ti sammato tena⁹ khamitum arahathā
 'ti dipeti, virā 'ti viriyavanta mahāparakkama, puṇṇamidam tñānaṃ ti
 idaṃ mātāpituppaṭṭhānaṃ nāma puṇṇaṃ saggasamvattanikakāraṇaṃ tam karou-
 taṃ maṃ mā vāyā 'ti vadati, sabbhihetu ti etaṃ mātāpituppaṭṭhānaṃ 20
 nāma paṇḍitehi upaṇṇātaṃ upaganvā nātaṃ c' eva vaṇṇitaṃ ca, upanissajā
 'ti idaṃ mayhaṃ nissaja vissajehi dehi, utthānapāricariyāya¹⁰ 'ti utthānena
 c' eva pāricariyāya¹¹ ca kataṃ ti, dīgharattaṃ tayā kusalaṃ kataṃ, puṇṇānīti
 idāni ahaṃ mātāpitusu puṇṇāni kattukāmo, lokadado¹² hohi¹³, ahaṃ hi tesam
 vattaṃ upaṭṭhānaṃ katvā devaloke aparimāṇaṃ yasaṃ labhissāmi, tassa me 25
 tvaṃ dāyako hohiti vadati, tathēvā 'ti yathā tvaṃ jānāsi tath' eva añṇe pi
 manuḍā imissā parisāya santi ye¹⁴ nānappakāre dhamme idaṃ jeṭṭhapaṇḍita-
 vasaṃkhātāṃ dhammakopāṭṭhāsaṃ vidanti¹⁵ kin ti maggo saggassa¹⁶ lokassa 'ti,
 sukhāvahaṃ ti utthānena ca pāricariyāya¹⁷ ca mātāpitunnaṃ sukhāvahaṃ,
 taṃ maṃ ti taṃ maṃ evaṃ samuṇāpaṭipannaṃ pi bhātā S-to tamhā puṇṇā 30
 ābhivāreti nivāreti, ariyamaggavaro¹⁸ ti¹⁹ so evaṃ vārento ayaṃ naro
 mama piyadasanaṭṭhāya ariyasamkhātassa devalokassa maggāvaraṇo²⁰ nāma
 hotīti.

¹ Bā -sajju. ² so all three MSS.. ³ Bā puṇṇānivāreti. ⁴ Ck^a amanuṇṇantū. ⁵
 Bā sapitarō. ⁶ Bā vuddhipari-. ⁷ Ck^a -devatātānīpi, Bā -tāni ca tāni pi. ⁸ Bā
 adds me. ⁹ Bā -ṇa. ¹⁰ Bā -pādacari-. ¹¹ Bā pāda-. ¹² Bā -do ti tassa
 mama traṃ saggam lokam dādo. ¹³ all three MSS. hoti. ¹⁴ Bā yeva. ¹⁵
 Bā va-. ¹⁶ Bā sadevakassa. ¹⁷ Bā pādaca-. ¹⁸ Bā -āvaro. ¹⁹ Bā adds ariya-
 maggassa āvaro ²⁰ Ck^a -vāraṇo. Bā -varanaṃ.

Evam N-ena vutte M. „imassa tāva tumhehi vacanaṃ sutaṃ, idāni mama pi suṇāthā“ ¹ti sāverto ā.

55. Suṇantu bhonto vacanaṃ bhātur' ajjhāvarā mama:
kulavaṃsaṃ mahārāja porāṇaṃ parihāpayam
6 adhammacāri jeṭṭhesu' nirayaṃ so upapajjati. 147.
56. Ye ca dhammassa kusalā poraṇassa disampati
cārittena ca sampannā na te gacchanti duggatim. 148.
57. Mātāpitā ca bhātā ca bhaginī nātibandhavā
sabbe jeṭṭhassa te bhārā, evaṃ jānāhi Bhārata³. 149.
10 58. Ādiyitvā garuṃ bhāraṃ nāviko viya ussahe,
dhammaṃ ca' na-ppamajjāmi,
jeṭṭho c' asmi rathesabhā ²ti. 150.

- Ta. bhāturajjhāvarā⁵ ti mama bhātu parisā hutvā āgatā bhavanto
sabbe pi rājāno mama pi tā⁶ vacanaṃ suṇantu, parihāpayan ti parihāpento.
15 dhammassā ⁷ti jeṭṭhāpacāyadhammapaveṇidhammassa, kusalā ti chekā, cā-
rittena cā ⁸ti ācārasīlena sampannā, bhārā ti sabbe ete jeṭṭhena vāhitabbā paṭi-
jaggitabbā ti tassa bhātara nāma, nāviko viya ⁹ti yathā nāvagarubhāraṃ
ādiyitvā samuddamajjhe nāvaṃ sotthina netum nāviko ussahe ti vāyamati saha
nāvāya sabbabhaṇḍaṃ jano ca tass' eva bhāro hoti tathā nam' eva sabbe
20 nātakā bhāro ahaṃ c' ete ussahāmi paṭijjaggitum sakkomi, taṃ ca jeṭṭhāpacāya-
nadhammaṃ na-ppamajjāmi, na kevalaṃ ca etesaṃ nēva sakalassa pi lokassa
jeṭṭho c' asmi, tasmā ahaṃ eva saddhim Nandena paṭijjaggitum yutto ti

- Taṃ sutvā sabbe pi rājāno attamanā hutvā „jeṭṭhabhā-
tikassa kira avasesā bhārā“ ¹⁰ti ajja amhehi nātan¹¹ ti N-taṃ
25 pahāya M-assa nissitā¹² hutvā tassa thutim karontā¹³ dve gāthā
abhāsimsu :

59. Adhigat' amha ¹⁴tame nāṇaṃ jālaṃ va jātavedato¹⁵
evam eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidam'sayi. 151.
60. Yathā udadhim ādicco vāsudevo pabhamkaro
30 pāṇinaṃ pavidamseti rūpaṃ kalyāṇapāpakaṃ
evaṃ eva no bhavaṃ dhammaṃ Kosiyo pavidam'sayīti. 152.

¹ Cks -tar ² Cks jeṭṭho. ³ Ck -tha. ⁴ Bđ dhammassa. ⁵ Ck -tar-. ⁶ read tāva? ⁷ Bđ nāvāya. ⁸ Bđ -o. ⁹ Bđ -ttaṃ sannisitā. ¹⁰ Ck Bđ -o. ¹¹ so Ck; Bđ adhigamā. ¹² Bđ jātadevato.

Ta. adhigatamhā¹ 'ti mayam ito pubbe jetthāpacāyanadhammapa-
 tičchādaḥkame vattamānā² aḷḷa jātavedato³ jālam va nāṇam⁴ adhigatā, eva-
 ma no ti yathā mahandhakāre pabbatamatthako jālito jātavedo samantā ālokaṃ
 pharanto rūpāni dasseti tathā no bhavaṃ Kosiyagotto dhammaṃ pavidaṃsayiti
 a., vāsudevo ti vasudevo⁵ vasujotano⁶ dhammapakāsano ti a.

5

Iti M. ettakam kalam N-tassa paṭihāriyāni disvā tasmim
 pasannacitte te rājāno nāṇabalena tasmim pasādam bhinditvā
 attano katham gāhāpetvā sabbe attano va mukhullokite akāsi.
 Atha nam N-to „bhātā me paṇḍito vyatto dhammakathiko,
 sabbe p' ime rājāno bhinditvā attano pakkhe kari⁷, ṭhapetvā 10
 imaṃ aṇṇo⁸ mayham paṭisaraṇam n' atthi, imaṃ eva yācissā-
 mīti⁹ cintetvā g. ā.:

61. Evaṃ me yācamānassa aṇḷalim nāvabujjhasi⁹,
 tava baddhaṇcaro¹⁰ hessaṃ vuṭṭhito paricārako ti. 153.

T. a.: sace tumhe mama evaṃ yācamānassa khamāpanatthāya paggaḥitaro 15
 aṇḷalim nāvabujjhatha na paṭigaṇḥatha tumhe va mātāpitro upaṭṭhahatha ahaṃ
 paṇa tumhākam baddhaṇcaro¹⁰ veyyāvaccakaro hessaṃ rattimdivaṃ analasa-
 bhāvena vuṭṭhito¹¹ ahaṃ tumhe paṭijaggissāmīti.

M-assa pakatiyāpi N-te¹² roso¹³ vā veraṃ vā n' atthi
 atithaddham¹⁴ kathentassa paṇ' assa mānahāpanattham¹⁵ nig- 20
 gahavasena¹⁶ tathā katvā idāni 'ssa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto
 tasmim pasādam uppādetvā „idāni te khamāmi, mātāpitro ca
 paṭijaggitum labhissasīti¹⁷“ tassa guṇam pakāsento ā.:

62. Addhā Nanda vijānāsi saddhammaṃ sabbhi desitaṃ,
 ariyo ariyasamācāro, bālham tvaṃ mama ruccasi. 154. 25

63. Bhavantaṃ vadāmi bhotiṃ ca¹⁸ suṇoṭha vacanaṃ mama:
 nāyaṃ bhāro bhāramato ahu¹⁹ mayham kudācanaṃ. 155.

64. Tam maṃ upaṭṭhitaṃ santaṃ mātāpitusukhāvaham
 Nando ajjhāvaram²⁰ katvā upaṭṭhānāya yācati. 156.

¹ Bā adhigamā. ² Bā -ṇe. ³ Bā jātadevato. ⁴ Bā jātam lam paṇṇāṇam. ⁵
 C* vā-. ⁶ C* sujātano. ⁷ Bā karavaṭṭha. ⁸ Bā raṇṇo. ⁹ Bā -bujjhatha. ¹⁰
 Bā paṭṭhacaro. ¹¹ Bā adda paricārako. ¹² bhagini nātibandhanā v. 57 - - - -
 nandapaṇḍite wanting in C*. ¹³ Bā doso. ¹⁴ C* anittabham? ¹⁵ Bā -pahā-
 nattham. ¹⁶ Bā adda vā. ¹⁷ Bā -tīti. ¹⁸ C* vā. ¹⁹ C* āhu. ²⁰ C* -caraṃ.

65. Yo ve icchati kāmēna¹ santānaṃ brahmacāriṇaṃ

Nandaṃ² vo³ vadatha⁴ eke kaṃ Nando⁵ upatīṭṭhatū⁶ ti. 157.

Ta. ariyo ti sundaro, ariyasamācāro sundarācāro si jāto, bāḷhaṃ ti idāni tvaṃ mama ativiya ruccasi. suṇoṭhā 'ti amma tāta tumhe mama vacanaṃ
5 suṇoṭha, nāyaṃ bhāro ti ayaṃ tumhākaṃ paṭṭjaggaṇabhāro na kadāci mama bhāramato ahu, tamman ti taṃ bhāro ti amaññitvā va maṃ tumhe upaṭṭhi-
taṃ samānaṃ, upaṭṭhānāyā 'ti tumhe upaṭṭhātum maṃ yācati, yo ve ic-
chatīti mayhaṃ hi tvaṃ me mātaraṃ vā pītaraṃ vā upaṭṭbahā 'ti vattum na
yuttaṃ, tumhākaṃ pana santānaṃ brahmacāriṇaṃ⁸ yo⁹ eko icchati taṃ vadāmi
10 kāmāṃ¹⁰ Nandaṃ vo vadatha¹¹ taṃ¹² mama kaṇīṭṭhaṃ Nandaṃ rocatha¹³
tumhesu kaṃ esa upatīṭṭhati¹⁴ ubho pi hi mayaṃ tumhākaṃ puttā yevā 'ti.

Ath' assa mātā āsanā vuṭṭhāya „tāta S-ta ciravippavuttho
te kaṇīṭṭho, evaṃ cirāgataṃ pi taṃ yācitum na visahāmi,
mayaṃ hi taṃ nissitā idāni pana tayā anuññātā, ahaṃ etaṃ
15 brahmacāriṇaṃ bāhāhi upagūhitvā sīse upagghāyitum¹⁴ la-
bheyyaṃ“ ti imam atthaṃ pakāsentī:

66. Tayā tāta anuññātā Sona taṃ nissitā mayaṃ,
upagghātum labhe Nandaṃ
muddhani brahmacāriṇaṃ ti g. ā. 158.

20 Atha nam M. „tena hi amma anujānāmi, tvaṃ¹⁵ gaccha
puttaṃ Nandaṃ āliṅgitvā sīsaṃ¹⁶ ghāyitvā cumbitvā tava
hadaye sokaṃ nibbāpehīti“ ā. Sā tassa santikaṃ gantvā
N-taṃ parisamajje yeva āliṅgitvā sīsaṃ ghāyitvā cumbitvā
hadaye sokaṃ nibbāpetvā M-ena saddhim sallapanti ā.:

25 67. Assatthassēva taruṇaṃ pavāḷaṃ māluteritaṃ
cirassaṃ Nandaṃ disvāna hadayaṃ me pavedhati. 159.

68. Yadā suttāpi¹⁷ suppante Nandaṃ passāmi āgataṃ
udaggā sumadā homi: Nando no āgato ayaṃ. 160.

69. Yadā ca paṭibujjhitvā Nandaṃ passāmi nāgataṃ
30 bhiyyo āvisatī soko domanassaṃ cānappakaṃ. 161.

¹ Cks kāmānaṃ. ² Ck -do, Cs -da. ³ Cs ve. ⁴ Cks caratha. ⁵ Bā -dā maṃ.
⁶ Cks omit maṃ. ⁷ Ck upaṭṭhitū. ⁸ Ck -rīpaṇaṃ, Bā -rī. ⁹ Cks so. ¹⁰ Bā
-ena. ¹¹ Cks ratha. ¹² Cks omit taṃ. ¹³ Bā rodetha, Cs nanda rocetha. ¹⁴
Bā upaṭṭhātum. ¹⁵ Bā upasaṃghāyitum. ¹⁶ Cks taṃ. ¹⁷ Bā -e. ¹⁸ Bā
suttāmaḥi.

70. Sāhaṃ ajja cirassam¹ pi Nandaṃ passāmi āgataṃ,
bhattuc-ca² mayhañ ca piyo Nando no pāvisi gharaṃ. 162.
71. Pitu pi Nando suppiyo, yaṃ³ Nando pāvisi gharaṃ
labhatu tāta Nando taṃ: maṃ Nando upatiṭṭhatū 'ti. 163.

Ta. māluteritan ti yathā vātāhataṃ assatṭhapallavaṃ kampaṭi evaṃ ci-
rassam Nandaṃ disvāna ajja mama hadayaṃ kampaṭi, soppante⁴ ti tāta
Sona yadāhaṃ suttā⁵ supīnena Nandaṃ āgataṃ passāmi tadāpi udaggā homiṭi,
bhattuca² 'ti sāmikassa ca mayhañ ca piyo, Nando no pāvisi gharan
ti tāta putto no Nando paṇṇasālaṃ pavasatu⁶, yaṃ ti yasmā pitu⁷ suttu piyo
tasmā puna imamaḥ gharā na vippavaseyya⁸ Nando taṃ ti Nando yaṃ icchari
taṃ labhatu, maṃ Nando ti tāta Sona tava pitarāṃ tvaṃ upaṭṭhaha Nando
maṃ upatiṭṭhatu. 5 10

M. „evaṃ hotū“ 'ti mātu vacanaṃ sampaticchitvā „Nanda
tayā jeṭṭhakakotṭhāso laddho, mātā nāma atigunakārikā, appa-
matto hutvā paṭijaggeyyāsīti“ ovaditvā mātu guṇaṃ pakāsento 15
dve gāthā abhāsi:

72. Anukampakā paṭiṭṭhā ca pubbe rasadadī ca no⁹
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate ise. 164.
73. Pubbe rasadadī gottī mātā puññūpasamhitā
maggo saggassa lokassa mātā taṃ varate¹⁰ ise ti. 165. 20

Ta. anukampakā ti muduhadaya, pubbe rasadadīti pathamam eva
attano khīrasamkhātassa rasassa dāyikā, mātā taṃ ti mama mātā maṃ na¹¹
icchari taṃ varati¹², gottīti gopāyikā, puññūpasamhitā ti puññanissitā
puññadāyikā.

Evaṃ M. dvīhi gāthāhi mātu guṇaṃ kathetvā punāgantvā 25
tassā āsane nisinnakāle „Nanda tvaṃ dukkarakārikaṃ mātā-
raṃ labhi, ubho pi mayaṃ mātaraṃ dukkhena samvaddhitā,
taṃ dāni tvaṃ appamatto paṭijaggāhi¹³, amadhuraṇi phalā-
phalāni mā khādāpesīti¹⁴“ vatvā parisamajjhe yeva mātu duk-
karakārikattaṃ pakāsento ā.: 30

¹ Cks -ssā. ² Bd -uñca. ³ Ck sam. ⁴ Bd suttā. ⁵ Cks suttā. ⁶ so all three
MSS. ⁷ Cks omit yaṃti yasmā pitu. ⁸ Ck Bd vippavaseyya. ⁹ Bd ja no. ¹⁰
Bd vadate. ¹¹ Bds yaṃ. ¹² Bd vadati, Cks add icchari. ¹³ Ck -ggo, Cs -ggi.

74. Ākaṃkhamānā puttaphalaṃ devatāya namassati
nakkhattāni ca pucchati utusamvaccharāni ca. 166.
75. Tassā utusinātāya hoti gabbhass' avakkamo,
tena dohaḷinī hoti, suhadā tena vuccati. 167.
- 5 76. Samvaccharaṃ vā ūnaṃ vā pariharitvā vijāyati,
tena sā janayanti (add ti), janettī tena vuccati. 168.
77. Thanakhīrena gitenā¹ aṅgapāpuraṇena ca
rodantaṃ (add: eva) toseti, tosentī tena vuccati. 169.
78. Tato vātātape ghore mamimkatvā (add: va) dāraḥkaṃ
10 appajānantaṃ (add: poseti), posentī tena vuccati. 170.
79. Yaṇ ca mātu dhanāṃ hoti yaṇ ca hoti pitū dhanāṃ
ubhayaṃ etassa gopeti, api puttassa no siyā. 171.
80. Evaṃ putta adū putta iti mātā vihaññati,
pamattaṃ paradāresu nisīthe pattayobbane
15 sāyaṃ puttaṃ anāyantaṃ iti mātā vihaññati. 172.
81. Evaṃ kicchā bhato poso mātu aparicārako
mātari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 173.
82. Evaṃ kicchā bhato poso pitu aparicārako
pitari micchā caritvāna nirayaṃ so upapajjati. 174.
- 20 83. Dhan' āpi² dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutāṃ,
mātaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 175.
84. Dhanam pi dhanakāmānaṃ nassati, iti me sutāṃ,
pitaraṃ aparicaritvāna kicchaṃ vā so nigacchati. 176.
85. Ānando ca pamādo ca sadā hasitākīḷitaṃ
25 mātaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 177.
86. Ānando ca pamādo ca sadā hasitākīḷitaṃ
pitaraṃ paricaritvāna labbham etaṃ vijānato. 178.
87. Dānaṇ ca peyyavāsaṇ³ ca atthacariyā ca yā idha
samānattā⁴ ca dhammesu tattha tattha yathārahaṃ. 179.
- 30 88. Ete kho saṅgahā loka rathassāṇīva yāyato,
ete va⁵ saṅgahā nāssu na mātā puttakāraṇā. 180.

¹ so both MSS. for gītena? ²so both MSS. ³ so both MSS. for -vajjaṇ?
so both MSS. for -ttaṃ? ⁵ so both MSS. for ca, read ce?

89. Labhetha mānaṃ pūjaṃ ca pitā va puttakāraṇā,
yasmā ca saṅgahā ete samavekkhanti paṇḍitā 181.
90. Tasmā mahattaṃ papponti pāsamsā ca bhavanti te,
Brahmā hi nātāpitāro pubbācariyā ti vuccare. 182.
91. Āhuneyyā ca puttānaṃ pajāya anukampakā',
tasmā hi te namasseyya sakkareyyātha paṇḍito. 183.
92. Annena-m-atho² pānena vatthena sayanena ca
ucchādanena nahāpanena pādānaṃ³ dhovanena ca, 184.
93. Tāya naṃ paricariyāya mātāpitusu paṇḍitā⁴
idha c' eva [naṃ⁵] pasamsanti pecca sagge ca modatīti. 185. 10

Ta. puttaphalaṃ ti puttasaṃkhātānaṃ phalaṃ, devatāya⁶ namassatīti
putto me upapajjati 'ti devatāya namakkāraṃ karoti āyati⁷, pucchati ti kata-
rena nakkhattena jāto putto dīghāyuko hoti katarena appāyuko ti evaṃ nak-
khattāni ca pucchati, utusamvaccharāni cā 'ti channaṃ utūnaṃ kata-
rasmiṃ⁸ utumhi jāto dīghāyuko hoti katarasmiṃ⁸ utumhi appāyuko kativassāya 15
vā mātu jāto putto dīghāyuko hoti kativassāya appāyuko ti evaṃ utusam-
vaccharāni ca pucchati, utusinātāya⁹ ti pupphe uppanne utumhi nahātāya,
avakkamo ti tiṇṇaṃ sannipātā¹⁰ gabbhāvakkaman ti hoti kucchīyaṃ gabbho
patiṭṭhāti, tenā 'ti tena gabbhena sā dohaṇīni hoti, tenā 'ti tadā tassā kucchimhi
nibbattapajāya¹¹ sneho uppajjati¹² tena kāraṇena suhadā ti vuccati, tenā 'ti 20
tena kāraṇena sā janayanti janeti ca vuccati, aṅgapāpuraṇena¹³ cā 'ti
thanantare¹⁴ nīpajjāpetvā sarīrasamphassaṃ pharāpeti aṅgasamkhāten' eva
pāpuraṇena¹⁵, toseti ti saṇḍāpeti hāseti, mamim¹⁶ katvā ti agaṇḍuputtassa
me¹⁶ upari vāto paharati ātapo¹⁷ pharati ti evaṃ mamaṃkāraṇaṃ¹⁸ katvā si-
niddhena hadayena udikkhati, ubhayametassā 'ti ubhayam pi taṃ dhaṇaṃ 25
etassa puttassa atthāya aññesaṃ adassetvā sārāgabbhādisu mātā gopeti, evaṃ
putta adu puttā 'ti andhabāla putta evaṃ rājakulādisu appamatto hohi¹⁹
aduñ c' aduñ cā²⁰ kammaṃ karohi ti sikkhāpeti iti mātā vihaṇṇati kilamati,
pattayobbane ti putte pattayobbane taṃ puttā²¹nīsitha²¹ parādāresu pamattam
āyaṃ anāgacchantaṃ nātvā assuppuṇṇhi netthi maggaṃ oloketi vihaṇṇati 30
kilamati, kicchā bhato ti kicchena bhato patijaggito, micchā caritvānā
'ti mātaraṃ apatiṭṭhagatvā, dhanā pīti²² dhanampi²³, ayaṃ eva vā pāṭho, i. v. h.:

¹ tassā utu (v. 75) - - - anukampakā wanting in Bd. ² Bd omits m. ³ Ck -na.

⁴ Cks -tā. ⁵ so all three MSS. ⁶ Bd -yam. ⁷ Bd āyati. ⁸ Cks katamaṃ. ⁹

Bd -sanhātāya? ¹⁰ so Cks; Bd -tāya. ¹¹ Cks -ttamāpa-. ¹² Bd jāyati. ¹³ Bd -vu-.

¹⁴ Bd tadanantare. ¹⁵ Bd mapa. ¹⁶? Ck agaddhiputtasame, C agandiputtasame,

Bd adhituputtassa me. ¹⁷ Bd ātā-. ¹⁸ Bd dhammakā-. ¹⁹ Bd hoti. ²⁰ Ck

duduñcaduñca, Bd aduñ ca aduñ ca. ²¹ Cks nīsitha, Bd nīsive. ²² Bd -nāsiti.

²³ Bd adds adāsi.

dhanakāmānaṃ uppannadhanam pi mātaraṃ apatiḥḡgantānaṃ nassatṭi me sutan
ti, kicchaṃ vā so ti iti dhanam vāssa nassati dukkhaṃ vā so¹ nigacchati,
labbhāmetan ti tam idhaloke ca devaloke ca ānandādisukhaṃ mātaraṃ pari-
caritvā vijānato paṇḍitassa labbhā², sakkā laddhum tādisenā 'ti a., dānañcā
5 'ti mātāpitunnāṃ dānaṃ dātābbaṃ piyavacanāṃ bhaṇitābbaṃ uppannakicca-
sādhanaṃvasena attho caritabbo jeṭṭhāpariāyanadhammesu ta. ta. parisamajjhe vā
rahogātānaṃ vā abhivādanādīvasena samānattatā³ kātābbaṃ na raho abhivādanādīni
katvā parisatiṃ na kātābbāni⁴ sabbattha samānen' eva bhavitābbaṃ, ete ca
saṅgahā nassū 'ti sace ete cattāro saṅgahā na bhavēyyum, samavekkhan-
10 tīti sammānāyena kāraṇena pekkhanti, mahattāu ti seṭṭhattāṃ, brahmā ti
puttānaṃ⁵ brahmasamā uttamā seṭṭhā, pubbācariyā ti paṭhamācariyā, āhu-
neyyā ti āhunapatiḡḡgāhakā yassa kassaci sakkārassa anucchavikā, annena-
matho ti annena atho pānena, peccā 'ti kālakiriyaṃ pariyoāne ito gantvā
sagge ca modatī pamodatīti.

15 Evaṃ M. Sinerum pavatṭento viya desanaṃ niṭṭhāpesi.
Tam sutvā sabbe pi te rājāno sabbabalakāyā pasīdimsu. Atha
ne pañcasu sīlesu patitṭhāpetvā „dānādīsu appamattā hothā“
'ti ovaditvā uyyojesi, te sabbe pi dhammena r. kāretvā āyu-
pariyoāne devanagaraṃ pūrayimsu. S-to N-to pi yāvatā-
20 yukaṃ mātāpitāro paricaritvā Brahmaloḡa-parāyanā ahesum.

S. i. d. ā. s. p. j. s. (Saccapariyoāne mātīposakabhikkhu sotā-
pattiḡhale patṭṭhāsi): „Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesum, N-to
Ānando, Manojarājā Sāriputto. ekasatarājā⁶ asīti mahātherā ca añña-
taratherā ca, catuvīsati akkhohiṇiyo Buddhapariā, Sonapaṇḍito pana
25 aham evā 'ti. Sona-Nanda-jātakaṃ. Sattatinipāta-
vannanā niṭṭhitā⁷.

¹ Bā adds puriso ² Bā labbhā. ³ so all three MSS. for samānatā? ⁴ Cks
-ti? ⁵ Ck na. ⁶ Cs -ja. ⁷ Bā -pātājātakaṃ niṭṭhitā-Kusajātakaṃ Sona ca
dve jātakāni Sattatinipātāmiḡ therehi saṅgahakārehi saṅgitā.

XXI. ASĪTINIPĀTA.

1. Cullahaṃsajātaka.

Sumukhā ti. Idam S. Veļuvane¹ v. āyasmato Ānandassa² jīvitapariccāgamā, k. Devadattena hi T-assa jīvitā voropetum payojitesu dhanuggahesu paṭhamam³ pesitena āgantvā „nāhaṃ bhante sakkomi“ 5 Bhagavantam jīvitā voropetum, mahiddhiko so Bhagavā mahānubhāvo“ ti vutte Devadatto⁴ „alam āvuso, mā tvaṃ samaṇam Gotamam jīvitā voropehi“⁵, aham eva s-am G-am jīvitā voropessāmiti“ vatvā T-e⁷ Gijjhakūṭassa pabbatassa pacchāchāyāya⁸ caṃkamante⁹ Gijjhakūṭam¹⁰ pabbatam abhirūhitvā¹¹ yantavegena mahatiṃ¹² silam pavijjhi, 10 „imāya silāya s-am G-am jīvitā voropessāmiti“¹³ dve pabbatakūṭāni¹⁴ samāgantvā tam silam paṭicchimsu¹⁵, tato papaṭikā¹⁶ uppatitvā Bhagavato pādam paharitvā ruhiram¹⁷ uppādesi. Balāvavedanā pavatimsu. Jīvako T-assa pādam satthakena phāletvā duṭṭhalohitam vāmetvā¹⁸ pūtimamsam apānetvā¹⁹ bhesajjam ālimpitvā²⁰ nīrogam²¹ 15 akāsi. S. purimadivasam²² eva bhikkhasamghaparivuto²³ mahatiyā²⁴ Buddhalīhāya²⁵ vicari²⁶. Atha nam disvā Devadatto cintesi: „s-assa G-assa rūpaggappattam²⁷ sariram disvā koci manussabhūto upasamkamitum na sakkoti, raṇṇo kho pana Nālāgiri nāma hatthi²⁸ caṇḍo

¹ Cks jetavane. ² Sdr -dattherassa. ³ Bd Sdr sabbapatha-. ⁴ Sdr adds tam.

⁵ Bds add āha, Sdr has so d. āha. ⁶ Bds -esi. ⁷ Cks -tassa. ⁸ Sdr pacchima-.

⁹ Sdr adds sayam. ¹⁰ Sdr -a. ¹¹ Sdr -ruyhi-. ¹² all three MSS. -ti. ¹³

Bds add vatvā, Sdr tathā. ¹⁴ Bd -tā, Sdr -tādhā. ¹⁵ so Cks; Bds Sdr sampaṭi-.

¹⁶ Bd pabbatikā. ¹⁷ Sdr rudhi-. ¹⁸ Sdr -ta mopetvā. ¹⁹ Sdr adds chovitvā? ²⁰

Bd -etvā, Sdr -ppetvā. ²¹ all four MSS. ni-. ²² Cks purimasadisam, B puna

divasam, Sdr purisadiso. ²³ Sdr mahābhi-. ²⁴ Sdr adds va. ²⁵ Bd Sdr

-līhāya. ²⁶ Sdr nagaram pavisi. ²⁷ Bds rūpasobhagga-, Sdr rūpamsobhaga-.

²⁸ Bd Sdr mahāha-.

- pharuso¹ Buddha-Dhamma-Saṃgha-guṇe na jānāti², so nam jīvitakkhayaṃ pāpessatīti³ so gantvā taṃ attīhaṃ raṇṇo ārocesi. Rājā „sādhū“⁴ 'ti sampatīcchitvā hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „samma sve Nālāgirim mattaṃ katvā pāto va s-ena G-ena paṭipannavīthiyaṃ
- 5 vissajjehīti⁵ ā Devadatto pi nam⁶ „āñṇesu divasesu hatthi kittakaṃ suraṃ pivatīti“ pucchitvā „attha ghaṭe“⁷ ti vutte „sve⁸ soḷasa ghaṭe pāyetvā s-ena G-ena paṭipannavīthim⁹ abhiraṃkhaṃ kareyyāsīti“ ā. So „sādhū“¹⁰ 'ti sampatīcchi. Rājā nagare bheriṇ carāpessi¹¹: „sve Nālāgirim matakkaṃ katvā nagare vissajjessanti, nāgarā pāto va
- 10 sabbakiccāni katvā antaravīthim mā paṭipajjimsu“¹² 'ti. Devadatto pi rājanivesanā¹³ oruḃha hatthisālaṃ gantvā hatthigopake āmantetvā „mayāṃ bhaṇe uccaṭṭhānīyaṃ¹⁴ nīcaṭṭhāne¹⁵ kātuṃ samatthā¹⁶, sace vo yasena attho sve pāto va Nālāgirim tikhīṇasurāya soḷasa ghaṭe pāyetvā s-assa G-assa āgamanavelāya tuttatomaṛehi¹⁷ vijjhītvā¹⁸ kujjhā-
- 15 petvā hatthisālaṃ bhindāpetvā s-ena G-ena paṭipannavīthim abhiraṃkhaṃ¹⁹ katvā s-aṃ G-aṃ jīvitakkhayaṃ pāpethā²⁰ 'ti ā. Te „sādhū“²¹ 'ti sampatīcchimsu. Sā pavatti sakalanagare vitthārīkā²² ahoṣi. Buddha-Dhamma-Saṃgha-mānakā upāsakā taṃ sutvā S-raṃ upasaṃkamitvā „bhante, Devadatto raṇṇā saddhim ekato hutvā sve
- 20 tumhehi paṭipannavīthiyaṃ Nālāgirim vissajjāpessati, sve piṇḍāya apavisitvā idh' eva hotha, mayāṃ vihāre yeva Buddhapamukhassa saṃghassa²³ bhikkhaṃ dassāma²⁴ 'ti vadimsu. S. „sve piṇḍāya²⁵ pavississāmīti“ avatvā „ahaṃ sve Nālāgirim dametvā paṭihāriyaṃ katvā²⁶ titthiye madditvā Rājagahe piṇḍāya acaritvā²⁷ va bhikkhu-
- 25 saṃghaparivuto nagarā nikkhamitvā Veluvanaṃ eva gamissāmi²⁸, Rājagahavāsino pi bahūni²⁹ bhattabhājanāni gahetvā Veluvanaṃ eva āgamiṣanti, sve vihāre bhattaggaṃ bhavissatīti“ iminā kāraṇena tesāṃ adhiṇāsesi. Te T-assa adhiṇāsanāṃ viditvā bhattabhājanāni āharitvā³⁰ „vihāre yeva dānaṃ dassāma³¹ 'ti pakkamimsu. S-āpi paṭhamayāme
- 30 dh. desetvā majjhmayāme³² paṇhe³³ vissajjetvā pacchimayāmassa paṭhamakoṭṭhāse³⁴ sīhaseyyaṃ kappetvā dutiyakoṭṭhāse phalasamā-

¹ Bā Sdr add manussaghātako ² Sdr ajānanto, omitting so ³ Cks na. ⁴ Bā Sdr add bhante. ⁵ Bā adds tvaṃ, Sdr taṃ. ⁶ Bā Sdr -iyaṃ. ⁷ Sdr -petvā. ⁸ Sdr -nato. ⁹ Bā Sdr -nato. ¹⁰ Sdr adds pi nīcaṭṭhānato uccaṭṭhāne. ¹¹ Bā adds nīcaṭṭhānato vā uccaṭṭhāne kātuṃ samatthā. ¹² Bā kuṭato-, Sdr tutthato-. ¹³ Bā vijjhantā vijjhantā, Sdr vijjhanto vijjhantā. ¹⁴ Bā Sdr -iyaṃ. ¹⁵ Bā Sdr -itā. ¹⁶ Bā Sdr bhikkhusa-. ¹⁷ Bā Sdr add na ¹⁸ Sdr paṭihāriyaka. ¹⁹ Sdr caritvā. ²⁰ Bā āgamiṣāmīti. ²¹ Ck -u, Cs -ū. ²² Bā -rāpetvā. ²³ Sdr adds devadatāya ²⁴ Bā Sdr -aṃ ²⁵ Sdr path-.

pattiyā vitināmetvā¹ tatiyakotṭhāse mahākaruṇāsamāpattiṃ samāpajjivā
 bodhaneyyabandhave² olovento Nālāgiriḍamane³ caturāsītiyā pānasahassā-
 nam dhammābhisamayam disvā pabhātāya rattiyā katasarīrapaṭijaggano⁴
 āyasmantaṃ Anandaṃ āmantetvā „Ananda ajja Rājagahaparivattakesu⁵
 aṭṭharasasu vihāresu⁶ sabbesaṃ⁷ bhikkhūnaṃ mayā saddhiṃ Rāja- 5
 gahaṃ pavisitum ārochehi“ ā. Thero tathā akāsi. Sabbe bhikkhū
 Veluvane sannipatinīsu. S. mahābhikkhusaṃghaparivāro⁸ Rājagahaṃ⁹
 pāvisi, hatthimeṇḍā¹⁰ yathānusitṭhaṃ paṭipajjimsu¹¹, mahanto samā-
 gamo ahoṣi. Saddhāpasannā¹² manussā „ajja kira Buddhanāgassa¹³
 tiracchānanāgena¹⁴ saṅgāmo bhavissati. anopamāya¹⁵ Buddhalīhāya 10
 Nālāgiriḍamanam passissāmā“¹⁶ ti pāsādammiyagehacchadanāni abhi-
 ruyha aṭṭhaṃsu. Assaddhā pana micchādittbhikā¹⁶ „Nālāgiri caṇḍo
 pharuso¹⁷, Buddhādīnaṃ guṇaṃ na jānāti¹⁸, so ajja s-assa G-assa
 suvaṇṇavannaṃ rūpaṃ¹⁹ viddhamsetvā²⁰ jīvitakkhayaṃ pāpessati, ajja²¹
 paccāmittassa piṭṭhiṃ passissāmā“²² ti pāsādādisu² aṭṭhaṃsu. Hatthi 15
 pi Bhagavantaṃ āgacchantaṃ disvā manusse tāsento gehāni viddham-
 sento sakaṭāni saṃcuṇṇento soṇḍaṃ ussāpetvā pahaṭṭhakannaṃvālo
 pabbato viya ajjhottharanto yena Bh. tenābhidhāvi, tam disvā bhikkhū
 Bh-aṃ etad avocuṃ: „ayaṃ bkante Nālāgiri caṇḍo pharuso manussa-
 ghātako²³ imaṃ racchaṃ paṭipanno, na kho paṇāyaṃ Buddhādīnaṃ 20
 guṇaṃ jānāti, paṭikkamatu bhante Bh., paṭikkamatu Sugato“²⁴ ti.
 „Mā bhikkhave bhāyatha²⁴, paṭibalo²⁵ ahaṃ Nālāgirim dametuṃ“²⁶ ti.
 Athāyasmā Sāriputto S-raṃ yāci: „bhante pitu uppannakiccaṃ²⁶
 nāma jeṭṭhaputtassa bhāro, ahaṃ etaṃ²⁷ damemi“²⁸. Atha naṃ S.
 „Sāriputta, Buddhabalaṃ nāma aṇṇaṃ, sāvakabalaṃ aṇṇaṃ, tiṭṭha 25
 tvaṃ“²⁹ ti paṭibāhi. Evaṃ³⁰ yebhuyyena asītimahātherā yācimsu. S.
 sabbe pi paṭibāhi. Athāyasmā Anando S-ri balavasinehena addhi-
 vāsetum asakko „ayaṃ hatthi paṭhamam maṃ mārētū“³¹ ti T-tass’
 atthāya jīvitam pariccejivā³² Satthu purato aṭṭhāsi. Atha naṃ S.
 „apehi Ananda, mā me purato aṭṭhāsīti“ ā. „Bhante, ayaṃ hatthi 30

¹ Ck yo vitti-, Sdr -yo samāpajjivā. ² Bds -dhujane. ³ Bā Sdr -nena, B^s damena. ⁴ Bā Sdr adds hutvā. ⁵ Cks -ke. ⁶ Bā Sdr mahāvi-. ⁷ Bā Sdr add pi. ⁸ Bā Sdr -parivutto. ⁹ Sdr adds piṇḍāya. ¹⁰ Cks -ḍo, Sdr aha ha-. ¹¹ Cks paṭijaggiṃ. ¹² Sdr -sammānā. ¹³ Sdr buddhamahānā-. ¹⁴ Sdr adds saddhiṃ. ¹⁵ Bā anu-. ¹⁶ Sdr adds ayaṃ. ¹⁷ Bā Sdr adds manussagghātako. ¹⁸ Cks -titi. ¹⁹ Bā Sdr sarirain. ²⁰ Cks -itvā. ²¹ Sdr ajjeva. ²² Sdr rukkhapā-. ²³ Bā Sdr -ṭako. ²⁴ Bā Sdr -ittha. ²⁵ Ck Sdr -le. ²⁶ so Bds; Cks pitunnaṃ kicca, Sdr uppannakiccaṃ omittig pitu. ²⁷ Bds ahaṃ eva taṃ, Sdr ahaṃ meva. ²⁸ Cks e. ²⁹ Bā Sdr add gantvā

caṇḍo pharuso manussaghātako¹ kappuṭṭhānaggisadiso, paṭhamam māṃ
 māretvā pacchā tumhākaṃ santikaṃ āgacchatū² 'ti thero avaca,
 yāvattiyam vuccamāno pi ca tath' eva atthāsi³ na paṭikkamati⁴.
 Atha nam Bh.⁵ iddhibalena paṭikkamāpetvā bhikkhūnam antare ṭha-
 5 pesi⁶. Tasmim khane ekā itthi Nālāgiriṃ disvā maraṇabbayabhītā
 palāyamānā⁷ amkena gahitadārakam hatthino ca T-tassa ca antare
 chaḍḍetvā palāyi, hatthi tam anubandhitvā⁸ dārakassa santikaṃ āgami⁹.
 dārako mahāravam ravi. S. Nālāgiriṃ odissakamettāya¹⁰ pharivā
 sumadhuraṃ brahmassaraṃ nicchāretvā „ambho Nālāgiri, tam soḷasa-
 10 surāghaṭe¹¹ pāyetvā mattam karontā¹² na aṇṇam gaṇhissatīti ka-
 riṃsu, māṃ gaṇhissatīti¹³ kariṃsu, mā akāraṇena jaṃghāyo kilamento¹⁴
 vicari. ito ehīti¹⁵ pakkosi. So Satthu vacanam sutvā akkhīni ummī-
 letvā Bh-to rūpasiriṃ oloketvā paṭiladdhasamvego Buddhatejasa
 pacchinnasurāmado¹⁶ soḍḍam olambetvā¹⁷ kaṇṇe cāleno¹⁸ gantvā
 15 T-tassa pādesu pati. Atha nam S. „Nālāgiri, tvaṃ tiracchānahatthi,
 aham Buddhavāraṇo, ito paṭṭhāya mā caṇḍo mā¹⁹ pharuso mā ma-
 nussaghātako²⁰ bhava, mettacittam paṭilabbhā²¹ 'ti vatvā dakkhiṇa-
 hattham pasāretvā kumbham²² parāmasitvā²³

Mā kuṇjara nāgam āsado,
 20 dukkho hi kuṇjara nāgamāsado.
 na²⁴ hi nāgahatassa²⁵ kuṇjara
 sugatī hoti itoparāyano²⁶.
 Mā ca mado mā ca pamādo²⁷,
 na hi pamattā sugatim vajanti,
 25 tena tvaṃ ūeva tathā karissasi
 yena tvaṃ sugatim gamissasīti²⁸ dh. d.

Tassa sakalasariraṃ pītiyā nīrantararaṃ phuṭam²⁹ ahosi, sace³⁰
 tiracchānagato na³¹ bhavissa sotāpannaphalam adhigamissa³². Manussā
 tam pāṭihāriyam disvā unnadimsu appoṭhesum³³, sañjātasomanassā
 30 nānābharaṇāni khipimsu, tāni hatthissa sariraṃ paṭicchādayimsu, tato

¹ Bā Sdr -ṭako. ² Bā akāsi, Sdr thito. ³ Bā Sdr -mi. ⁴ Sdr satthā. ⁵ Bā Sdr tha-. ⁶ Cks -nam. ⁷ Bā Sdr add nivattitvā. ⁸ Bā Sdr agamāsi. ⁹ Bā udissatam me-, Sdr uddassa me-. ¹⁰ Cks -ṭesu. ¹¹ Bā -te. ¹² Cks -ssati, Bā Sdr add pana. ¹³ Bā Sdr -manto. ¹⁴ Cks paṭicchanna-. ¹⁵ Sdr olabanto. ¹⁶ Cks omit mā. ¹⁷ Bā Sdr -ṭako. ¹⁸ Bā -e, Sdr -bbambhe. ¹⁹ Sdr adds imam gāthamāha. ²⁰ Ck ti, Sdr ni. ²¹ so Ck Bā; Ck -hattassa. ²² Cks paramyato. ²³ read pamado. ²⁴ Sdr adds evaṃ. ²⁵ Sdr phuṭham. ²⁶ Bā add kira. ²⁷ Bā nā. ²⁸ Bā Sdr -ssati. ²⁹ Ck appoṭhesu, Bā appoṭesu, Sdr apphotayimsu.

paṭṭhāya Nālāgiri Dhanapālako nāma jāto. Tasmim kho pana Dhana-
pālakasamāgame caturāsitipāṇasahassāni amataṃ pivimsu¹. S. Dhana-
pālakaṃ pañcasu silesu paṭiṭṭhāpesi. Soṇḍāya Bh-to pādapaṃsūni
gahetvā upari muddhani ākirivā paṭikuṭito² paṭikkamitvā dassanūpacāre
ṭhito Dasabalaṃ vanditvā nivattitvā hatthisālaṃ pāvisi, tato paṭṭhāya 5
ca danto³ sudanto hutvā na kiñci viheṭheti⁴. S. nipanuamanoratho
„yehi yaṃ dhanam khittam tesam yeva⁵ tam hotū“⁶ 'ti adhiṭṭhāya „ajja
mayā mahantaṃ paṭihāriyaṃ kataṃ⁷, imasmim nagare piṇḍāya ca-
raṇaṃ appatirūpan“⁸ ti titthiye madditvā bhikkhusaṃghaparivuto ja-
yappatto khattiyo viya nagarā nikkhamitvā Veluvanaṃ eva gato. 10
Nagaravāsino bahuannaṇapānakhādaniyaṃ ādāya vihāraṃ gantvā mahā-
dānaṃ pavattayimsu. Tam divasaṃ sāyaṇhāsamaye dhammasabhaṃ
pūretvā nisinnā bhikkhū kathaṃsamutṭhāpesuṃ: „āvuso āyasmatā
Anandena⁹ 'T-tass' atthāya attano jīvitam pariccajantena dukkaraṃ
kataṃ, Nālāgiriṃ disvā S-rā tikkhattum paṭibāhiyaṃāno pi nāpagato¹⁰, 15
aho dukkarakārako āvuso therō¹⁰“ 'ti. S. „Ānandassa guṇakathā pa-
vattati, gantabbaṃ mayā etthā“¹¹ 'ti Gandhakuṭito nikkhamitvā āgantvā
„k. u. bh. e. k. s. ti p. i. n. ti v. na bh. i. p. p' Anando tiracchāna-
yoniyaṃ nibbato pi mam' atthāya jīvitam pariccajiti“¹² vatvā¹² a. ā.:

A.¹³ Mahimsakarattṭhe¹⁴ Sakulaṇagare¹⁵ Sakulo¹⁶ nāma 20
rājā dhammena r. kāresi. Tadā nagarato avidūre ekasmim
nesādagāmake aññataro nesādo pāsehi sakuṇe bandhitvā nagare
vikkinanto¹⁷ jīvikaṃ¹⁸ kappesi. Nagarato ca avidūre āvaṭṭato
dvādasayojano¹⁹ Mānusiyo²⁰ nāma padumasaro ahosi pañca-
vaṇṇapadumasañchanno, ta. nānappakāro sakūṇasaṃgho osari²¹, 25
so nesādo ta. aniyāmena pāse oḍḍeti²². Tasmim kāle dha-
taratṭha haṃsarājā channavutihaṃsasahassaparivuto²³ Citta-
kūṭapabbate Suvannaguḥāyaṃ vasati²⁴, Sumukho²⁵ nām' assa
senāpati ahosi. Ath' ekadivasam²⁶ tato haṃsayūthā kati-

¹ Cks pāyimsu. ² so Cks; B Sdr -iko, Bd patikuto. ³ B Sdr danta. ⁴ Bds Sdr -dhesi. ⁵ Bds űeva, Cks va. ⁶ Cks -tā. ⁷ Bd sannisinnā, Sdr sannipattitvā. ⁸ Cks āyasmā ānando. ⁹ Sdr anapagato. ¹⁰ Sdr āyasmā ānando. ¹¹ Sdr ti attha naṃ satthā dibbasotadhātuyā sutvā. ¹² Sdr adds tuṇhi ahosi tehi yāceto. ¹³ Sdr adds bhikkhave. ¹⁴ Cks mahisara-, Sdr mahisaka-. ¹⁵ Bds Sdr sūgala-. ¹⁶ Bd Sdr sūgalo. ¹⁷ Ck Bd Sdr viki-. ¹⁸ Bd Sdr -tam. ¹⁹ Sdr -niko. ²⁰ Bd Sdr -saiyo. ²¹ Sdr otari, Bd -ā otarimsu. ²² Bds Sdr -si. ²³ Bd C -parivāro. ²⁴ Sdr pariva-. ²⁵ Ck sukhumo. ²⁶ Bds Sdr ekadā.

payā suvaṇṇahaṃsā Mānusiyaśaraṃ¹ āgantvā² pahūtagocare
 tasmiṃ yathāsukhaṃ caritvā³ sucitra-Cittakūṭaṃ⁴ gantvā dhata-
 ratṭhassa ārocesuṃ: „mahārāja manussapathe Mānusiyo⁵ nāma
 padumasaro sampannagocaro, ta. gocaraṃ gaṇhituṃ gacchāmā⁶
 5 'ti. So „manussapatho nāma sāsaṃko⁷, mā vo ruccīti⁸“ pa-
 ṭikkhipitvāpi⁹ punappuna vuccamāno „sace tumhākaṃ ruccati
 gacchāmā¹⁰“ 'ti saparivāro taṃ saraṃ agamāsi. So ākāśa¹¹
 otaranto pādaṃ pāse pavesento¹² yeva otari, ath' assa pāso
 pādaṃ ayasatthakena¹³ bandhanto¹⁴ viya ābandhitvā gaṇhi,
 10 ath' assa „chindissāmi naṃ“ ti ākaḍḍhantassa paṭhamavāre
 cammaṃ chijji¹⁵ dutiyavāre maṃsaṃ¹⁶ tatiyavāre nahāruṃ¹⁷,
 pāso aṭṭhim āhacca aṭṭhāsi, lohitaṃ pagghari¹⁸, balavavedanā
 pavattiṃsu¹⁹. So cintesi: „sac' ahaṃ baddharāvaṃ²⁰ ravissāmi
 nātakā me uttara²¹ hutvā gocaraṃ agaṇhitvā chātajjhata²² va
 15 palāyanta²³ dubbalatāya samudde patissantīti²⁴ so vedanaṃ
 adhivāsetvā²⁵ nātinaṃ yāvadatthaṃ caritvā²⁶ haṃsakiḷaṃ²⁷ ki-
 ḷanakāle mahantena saddena²⁸ baddharāvaṃ²⁹ ravi, taṃ sutvā
 va te haṃsā maraṇabhayaṭajjita³⁰ Citrakūṭābhimukhā³¹ pakka-
 miṃsu³². Tesu³³ pakkantesu Sumukho haṃsasenaṇāpati „kacci
 20 nu kho idaṃ bhayaṃ mahārājassa uppannaṃ, jānissāmi naṃ“
 ti vegena pakkhanditvā purato gacchhantassa haṃsagaṇassa
 antare M-aṃ adisvā majjhimahaṃsagaṇaṃ vicini³⁴, ta. pi³⁵
 adisvā „nissamsayaṃ tass' ev' etaṃ³⁶ bhayaṃ uppannaṃ“ ti

¹ Bā -ssiyam-. ² Sā gantvā. ³ Bā Sā vica-. ⁴ Ck sucitrucitrakūṭaṃ, Bā su-
 hitaṃ citta-, Sā cittakūṭaṃ, omitting sucitra. ⁵ Bā manussī-. ⁶ Sā sa-
 patibhaya. ⁷ Sā ruccatīti, Bā ruccitthāti. ⁸ Bā Sā add tehi. ⁹ Sā -sato
¹⁰ Ck Bā Sā -santo ¹¹ Bā Sā -mattakena, Bā -patta-, cfr. 2.5.9 ¹² Bā kaḍḍha-,
 Bā kaḍḍhe-, Sā ghaṭe-. ¹³ Ck chundi. ¹⁴ Bā Sā add chijji ¹⁵ Ck omit
 mahāruṃ, Bā add chijji, Sā has nahāru chijji, adding catutthavare so. ¹⁶
 Sā -rati. ¹⁷ Bā Sā omit pa ¹⁸ Bā bandharavaṃ, Sā bandhanaravaṃ. ¹⁹
 Bā uttarāsa, Sā cittutrasā. ²⁰ Ck -ti. ²¹ Sā adds yāva. ²² Bā khāditvā,
 Sā gocaraṃ gaṇhitvā. ²³ Bā Sā haṃsānaṃ. ²⁴ Ck omit sa-. ²⁵ Bā bandhana-
 ravaṃ, Sā bandharavaṃ. ²⁶ Bā Sā add hutvā. ²⁷ Bā Sā citta- ²⁸ Sā
 pakkhandiṃsu. ²⁹ Ck pi. ³⁰ Sā -passa viciniṭvā. ³¹ Sā adds taṃ. ³²
 Sā tassevataṃ.

nivattitvā āgacchanto M-am pāse baddham¹ lohitamakkhitaṃ
dukkhāturaṃ paṃkapiṭṭhe nipannaṃ disvā „mā bhāyi mahārāja”,
aham mama jivitaṃ pariccajitvā tumhe pāsato mocessāmīti“
vadanto otaritvā M-am assāsento paṃkapiṭṭhe nisīdi. Atha
naṃ vīmaṃsento M. paṭhamam g. ā.: 5

1. Sumukha anupacinantā² pakkamanti vihaṅgamā,
gaccha tuvaṃ pi, mā kaṃkhi, n' atthi baddhe³ sahāyatā ti. 1.

Ta. anupacinantā⁴ ti sinehena ālayavasena⁵ anolokento⁶, pakka-
mantīti ete channavutthihamasahasā nātivihāgamā maṃ⁷ chaddetvā gacchanti
tvam pi gaccha mā idha thānaṃ⁸ ākaṃkhi evaṃ hi pāsena baddhe mayi sa- 10
hāyatā nāma n' atthi na hi te aham idāni kiñci sahāyakeccham kātuṃ sakkhis-
sāmi kin te mayā nirupakarena papañceti akatvā gacch evā 'ti vadati.

Tatoparam⁹:

2. Gacch' evāhaṃ na vā gacche na tena amaro siyaṃ,
sukkhitaṃ taṃ upāsītva dukkhitaṃ¹⁰ taṃ kathaṃ jahe. 2. 15
3. Maraṇaṃ vā tayā saddhiṃ jivitaṃ vā tayā vinā
tath' eva¹¹ maraṇaṃ seyyo yañce jive tayā vinā. 3.
4. N' esa dhammo mahārāja yaṃ taṃ¹² evaṃgataṃ jahe,
yā gati tuyhaṃ sā mayhaṃ ruccate vihaṅgādhipa¹³. 4.
5. Kā¹⁴ nu pāsena baddhassa¹⁵ gati aññā mahānasā,
sā kathaṃ cetayānassa¹⁶ muttassa tava¹⁷ ruccati. 5. 20
6. Kaṃ vā tvaṃ passase¹⁸ atthaṃ mama tuyhaṃ ca pakkhima
nātīnaṃ vāvasiṭṭhānam ubhinnaṃ jivitakkhaye. 6.
7. Yan na kañcanadepiccha¹⁹ andhena tamasā gataṃ²⁰
tādise sañcajaṃ²¹ pāṇaṃ kam atthaṃ abhijotaye²². 7. 30
8. Kathaṃ nu patataṃ seṭṭha dhamme atthaṃ na bujjhasi,
dhammo apacito santo atthaṃ dasseti²³ pāṇinaṃ. 8.

¹ Sdr bandhaṃ disvā. ² Sdr -jā ti vatvā. ³ Ck anapavinantā, Cc anapavinantā,
Sdr anuvi-. ⁴ Ck napavinantā, Cc napavin-, Sdr anuvi-. ⁵ Cks ālapanava-.
⁶ all four MSS. -to. ⁷ Cks omit maṃ. ⁸ Bds Sdr vāsanaṃ. ⁹ Sdr adds sumukho
āha. ¹⁰ Cks omit dukkhi. ¹¹ Bds Sdr tadeva. ¹² Cks etaṃ. ¹³ Sdr -pā ti
tato M. āha. ¹⁴ Bds kiṃ. ¹⁵ all four MSS. bandh-. ¹⁶ Cks cetasa-. ¹⁷
Cks ava. ¹⁸ Sdr -si. ¹⁹ Sdr dve piccha, Cks -de viñca. ²⁰ Sdr kataṃ, Bd
kathaṃ. ²¹ Sdr sañcaja, Bd sañcacaṃ. ²² Sdr adds ti sumukho āha ²³ Cks
dassati, Bd dassetiṃ.

9. So 'haṃ dhammaṃ apekkhāno¹
dhammā c' atthaṃ samuṭṭhitaṃ
bhattiṃ ca tayi sampassaṃ² nāvakaṃkhāmi³ jīvitaṃ. 9.
10. Addhā eso sataṃ dhammo yo mitto⁴ mittam āpade
na-ccaje jīvitaṃsāpi hetu dhammam anussaraṃ⁵. 10.
11. Sv-āyaṃ dhammo ca⁶ te ciṇṇo bhattī ca veditā mayi,
kāmaṃ⁷ karassu mayh' etaṃ, gacch' evānumato⁸ mayā. 11.
12. Api tv-evam⁹ gate kāle yaṃ bandhaṃ¹⁰ nātinam mayā
tayā taṃ buddhisampannam¹¹ assa paramasaṃvutaṃ. 12.
13. Icc-eva¹² mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavuttinaṃ
paccadissatha¹³ nesādo āturaṇaṃ iv' antako. 13.
14. Te sattum abhisamikkha¹⁴ dīgharattaṃ hitā dija
tuṇhīm āsittha ubhaya na ca sañcesum¹⁵ āsanā. 14.
15. Dhataratṭhe ca disvāna samuddente¹⁶ tato tato
abhikkamatha vegena dijasattu dijādhipe. 15.
16. So ca vegen' abhikkamma āsajja parame dije
paccakampittha¹⁷ nesādo¹⁸ baddhā iti vicintayaṃ 16.
17. Ekaṇ ca baddhaṃ āsīnaṃ abaddhaṇ ca punāparaṃ
āsajja baddham āsīnaṃ pekkhamānaṃ adīnavaṃ. 17.
18. Tato so vimato yeva paṇḍare ajjabbhāsatha
pavaddhakāye¹⁹ āsīne dijasamghagaṇādhipe: 18.
19. Yan nu pāsena mahatā baddho na kurute desaṃ —
atha kasmā abaddho tvaṃ bali pakkhī na gacchasi. 19.
20. Kin nu t' āyaṃ dijo hoti, mutto baddham upāsasi, (IV ⁴²⁶/₁₀)
ohāya sakunā yanti, kiṃ eko avahīyasi²⁰. 20.
21. Rājā me so dijamitta²¹ sakhā pāṇasamo ca me,
n' eva naṃ vijahissāmi yāva kālassa pariyāyaṃ²². 21.

¹ Ck ave-, C² avakkhāto, B² apekkhanto. ² C² S² sampassaṃ. ³ Cks -khāva, B² -khīpi. ⁴ Cks -e. ⁵ S² -ranti tato M. āha. ⁶ Cks kha. ⁷ S² kāyaṃ. ⁸ Cks gaccheva a-. ⁹ Ck -va. ¹⁰ so Ck; C² khandhaṃ, B² S² khaṇḍaṃ. ¹¹ B² vuddhi-. ¹² B² -vaṃ. ¹³ Cks pabbadi-, B² S² paccudi-. ¹⁴ B² abhisam-cikkhī, Cks abhisamcikkha. ¹⁵ Cks navasañcōpa, B² sañcalesum, B² sañcesum, S² sañcesu. ¹⁶ Cks -ddante, S² -ddente. ¹⁷ Cks paṇḍa-, B² pañca-, B² pacchā-, S² mañca-. ¹⁸ Cks -de. ¹⁹ Ck pavatthikāse, C² pavattakāye, B² pavadha-. ²⁰ S² -sīti sumukho āha. ²¹ B² dijamitto, Cks dijomitto, cfr. IV ⁴²⁶/₁₅. ²² S² -yanti nesādo āha.

22. Kathaṃ paṇāyaṃ vihaṅgo¹ nāddasa² pāsam oḍḍitaṃ,
padaṃ h'etaṃ mahantānaṃ, bodhum³ arahanti⁴ āpadaṃ⁵. 22.
23. Yadaṃ parābhavo hoti poso jīvitasaṃkhaye (IV ⁴²⁶/₂₇)
atha jālaṇ ca pāsāṇ ca āsajjāpi na bujjhati⁶. 23.
24. Api tv-eva mahāpuṇṇa⁷ pāsā bahuvidhā tatā⁸ 5
gūḷham āsajja bajjhanti⁹ ath' evaṃ jīvitakkhaye ti. 24.

Imāsaṃ gāthānaṃ sambandho Pāḷivasen' eva¹⁰ vedītabbo; ta. gacchevā
'ti mahārāja ahaṃ ito gaccheyyāṃ vā na vā nāhaṃ¹¹ tena gamanena¹² vā
agamana vā amaro siyaṃ, ahaṃ ito gato pi agato pi maraṇato¹³ amutto va,
ito pubbe pana sukhitaṃ taṃ upāsītva idāni dukkhitaṃ kathaṃ jaheyyan ti 10
vadati, maraṇaṃ vā ti mamaṃ hi āgacchantassa¹⁴ vā tayā saddhīm maraṇaṃ
bhaveyya gacchantassa vā tayā¹⁵ vinā jīvitaṃ, tesu dvīsu¹⁶ yaṃ tayā sad-
dhīm maraṇaṃ tad eva me varaṃ yaṃ pana tayā vinā jīveyyāṃ na me taṃ
varaṃ ti a., ruccate ti yā va tava gati nipphatti¹⁷ sā va¹⁸ mayhaṃ ruccati,
sā kathaṃ ti samma Sumukha mama¹⁹ tāva dāhena vālapāseṇa²⁰ baddhassa 15
parahattharatassa su gati ruccatu tava pana cetayānassa²¹ sacetanassa paṇṇā-
vato muttassa²² kathaṃ ruccati, pakkhimā 'ti pakkhasampanna²³, ubbhinnan
ti amhākaṃ dvīnaṃ jīvitakkhaye 'sati tvāṃ mama vā tava vā avasiṭṭhaṇāti-
naṃ²⁴ vā kam atthaṃ passaṃ²⁵, yaṃ nā 'ti ettha nakāro upamāṇe, kaṇ-
canadevīpicchā²⁶ 'ti kaṇcanadevīpicchā²⁷, ayam eva vā pāṭho kaṇcanasadi- 20
ubhayapakkhā 'ti a., tamasaṃ ti tamasi, gataṃ ti kataṃ²⁸, ayam eva vā pāṭho,
purimassa nakārassa iminā sambandho, na katan ti kataṃ viyā 'ti a., i v. b.:
tayaṃ pāṇaṃ cājante pi²⁹ acājante pi³⁰ mama jīvitassa abhāvā yaṃ tava pāṇa-
sañcajanam taṃ³¹ andhena tamasi katam viya kiñcid evarūpakammaṃ apaccak-
khagunaṃ, tādise tava apaccakkhagune pāṇasañcajane³² tvāṃ pāṇaṃ sañcajanto 25
kam atthaṃ joteyyāsīti³³, dhammo apacito santo ti kin nu dhammo pūjito
mānito³⁴ samāno, atthaṃ dassettīti³⁵ vuddhiṃ³⁶ dasseti, apekkhāno ti
apekkhanto, dhammā catthan³⁷ ti dhammato ca³⁷ atthaṃ samutṭhitāṃ

¹ Bā Sdr vihaṅgo. ² Cks -sā. ³ Cks buddhum. ⁴ Bds -hati. ⁵ Sdr -danti s. ā.
⁶ Sdr -titi nesādo ā. ⁷ Ck apitvevamaḥaṃ mañṇe, Ck apitthevamaḥaṃ mañṇe,
Bā apitvaṃ vaṃ mahāpuṇṇa. ⁸ Ck tathā, Bā katā, Sdr gatā? ⁹ Sdr va-, Bā
bu- ¹⁰ Bds Sdr -nayeveva. ¹¹ Cks haṃ. ¹² Cks maggena. ¹³ Cks -na. ¹⁴
Sdr ag-. ¹⁵ Cks add vā. ¹⁶ Cks omit dvī-. ¹⁷ Sdr omits tava gati. ¹⁸
Cks yā ca. ¹⁹ Cks khama, Bā omits mama. ²⁰ Sdr vālamayapāsana. ²¹ Sdr
metayānassa, Ck metanāyassa, Ck cetanāyassa. ²² Cks yu-. ²³ Bds -aṃ.
²⁴ Bā Sdr -tṭhānaṃ nā-. ²⁵ Cks passi. ²⁶ Cks depīpicchā. ²⁷ Cks .dopicchā
²⁸ Cks katā. ²⁹ Cks -tenāpi. ³⁰ Cks omit taṃ. ³¹ Bds Sdr sañcajanto, omitting
pāṇa. ³² Bā kimatthaṃ jāneyyāsīti, Sdr kimatthaṃ mahājoteyyosīti. ³³ Bds Sdr
add sammānito. ³⁴ Cks dassa-. ³⁵ Bā buddhi, Sdr vuddhi. ³⁶ Cks Bā vatthan.
³⁷ Ck va.

- passanto, bhattu ti sineham, satam dhammo ti paṇḍitānaṃ sabhāvo, yo mitto ti yo mitto āpadāsu mittam na¹ caje, tassa acarijantassa² esa sabhāvo nāma addhā satam dhammo vidito³ pākato jāto, kāmaṃ karassū 'ti etaṃ kāmam mayā icchitam mama karassu, api tvevaṃ gate kāle ti api tu evaṃ
- 5 gate kāle mayi imasmiṃ ṭhāne pāseṇa baddho⁴, paramasaṃvutaṃ ti parama-paripuṇṇam, icceva⁵ mantayantānaṃ ti gaccha na gacchāmi⁶ti evaṃ ka-the-tānaṃ, ariyānaṃ ti ācāriyānaṃ, paccadissathā 'ti kāsāvāni vasetvā rattamāle⁶ pilandhitvā muggaraṃ ādāya gacchanto⁷ va⁸ adiesatha, āturānaṃ ti gilānānaṃ maccu viya, abhisamikkhā⁹ 'ti bhikkhave ti ubho pi sattum
- 10 āyantaṃ passitvā, hitā ti dīgharattam aññamaññassa hitā muducittā, na ca sañcesu āsanā¹⁰ ti āsanato na calimsu yathā nisinnā va ahesum, Sumukho pana ayaṃ nesādo āgantvā paharanto¹¹ maṃ pathamaṃ¹¹ paharatū 'ti cintetvā M-aṃ pacchato katvā nisīdi. dhataratthe ti hamse, samuddente¹² ti marana-bhayena ito c' ito ca uppatante disvā, āsajjā 'ti itare dve jane upagantvā,
- 15 paccakampitthā 'ti baddhā na baddhā ti cintento upadhārento akampittha, vegaṃ hāpetvā sapikaṃ agamāsi, āsajja baddhaṃ ti nibaddhaṃ M-aṃ upagantvā nisinnaṃ Sumukhaṃ, ādinavaṃ ti ādinavaṃ eva hutvā M-aṃ olokentaṃ disvā, vimato 'ti kin nu kho abaddho baddhassa santike nisinnō kāraṇaṃ pucchissāmi¹³ti vimatijāto¹³ hutvā ti a., paṇḍare ti hamse athavā pari-suddhe nimmale sampahaṭṭhe kañcanavanne ti a., pavaddhakāye ti vaj-jhitakāye mahāsarīre, yannū 'ti yaṃ tāva eso mahāpāse baddho pi na kurute disaṃ ti palāyanatthāya ekaṃ disaṃ na vajati¹⁴ taṃ yuttan ti adhippāyo, balīti balasampanno hutvāpi, pakkhīti taṃ ālapati, ohāyā 'ti cbaḍḍetvā, yantīti sesasakunā gacchanti, avahīyasīti ohīyyasi, dijamittā 'ti dijanāṃ amittā
- 25 yāva kālassa pariyāyaṃ ti yāva maraṇassa varo āgacchati, katham paṇāyaṃ ti tvaṃ rājā me so ti vadasi rājāno ca nāma paṇḍitā honti, iti¹⁵ paṇḍito sam-māno kena kāraṇena odḍitaṃ pāsaṃ na¹⁶ addasa¹⁷, padaṃ betan ti yasama-hattaṃ vā nānamahattaṃ vā pattānaṃ attano āpadabujjhaṇaṃ¹⁸ nāma padaṃ kāraṇaṃ, tasmā te āpadaṃ¹⁹ bodhuṃ arshanti, parābhavo ti avaḍḍhi,
- 30 āsajjāpīti upagantvāpi na bujjhati, tatā ti vitatā odḍitā, gūlhamāsajjā²⁰ 'ti tesu pāsesu yo²¹ gūlho²⁰ paticchanno pāso tam²² āsajja bajjhanti, athenaṃ ti aha evaṃ jīvitaḥkhaṇe bajjhant' eva 'ti a.

Iti so tam²³ kathāsallāpena muduhadayaṃ katvā M-assa jīvitaṃ yācanto:

¹ Sār a. ² Bds Sār add mittassa. ³ Cks vijitāti, Bds tihividito. ⁴ so C; Ck Bd Sār bandho. ⁵ Bd Sār -vaṃ. ⁶ Bs Sār -laṃ. ⁷ Sār āg-. ⁸ Cks ca. ⁹ Bd abhicīṇakakkhā, Bs Sār abhisāñcikkhā. ¹⁰ Cks nañcasañcopā, Bd nasaccelesu-, Bs naca sañcetuin-, Sār nacalañcesunti. ¹¹ Sār omits pa-. ¹² Cks haṃsasamu-dente. ¹³ so Cks Bā; Sār mati-. ¹⁴ Bds Sār bhajati. ¹⁵ Bd Sār add pl. ¹⁶ Bd pāsanaṃ. Cks omit na. ¹⁷ Bd adassa, Sār addasaṃ. ¹⁸ so C; Ck ap-, Bd apadaṃ-. ¹⁹ Bds ap-. ²⁰ Sār guyh-. ²¹ Cks so. ²² Cks pā naṃ, Bs pācā tam. ²³ Ck saṃtānaṃ, Cs saṃaṃ so, Bd so, omitting tam.

25. Api n' āyaṃ tayā saddhiṃ sambhāsassa' sukhudrayo,
api no anumaññasi², api no jīvitaṃ dade ti g. ā. 25.

Ta. api nāyaṃ ti api nu ayaṃ, sukhudrayo ti sukhaphalo, anu-
maññasīti³ Cittakūtaṃ⁴ gantvā nātake passitum api no⁵ anujāneyyāsi, jīvi-
taṃ dade ti api no imāya kathāya⁶ uppannavissāso na māreyyāsīti. 5

So tassa madhurakathāya bajjhivā

26. Na c' eva me tvaṃ baddho si, na pi icchāmi te vadhaṃ,
kāmaṃ khippam ito gantvā jīva tvaṃ anigho ciraṇ ti g. ā. 26.
Tato Sumukho catasso gāthā abbāsi:
27. N' evāham⁷ etaṃ icchāmi aññatr' etassa jīvītā, 10
sace ekena tuṭṭho⁸ si muñc' etaṃ⁹ mañ ca bhakkhaya¹⁰. 27.
28. Ārohapariṇāhena¹¹ tuly' asmā vayasā ubho,
na te lābhena jīn' atthi¹², etena¹³ niminā tuvaṃ. 28.
29. Tad imgha samavekkhassu¹⁴, hotu giddhi tavāsmasu,
maṃ pubbe bandha pāsena pacchā muñca dijādhapaṃ. 29. 15
30. Tāvad eva ca te lābho katassā¹⁵ yācanāya ca
mettī ca dhataratṭhehi yāvajīvāya te siyā ti. 30.

Ta. etaṃ ti yaṃ aññatra etassa jīvītā mama jīvitaṃ etaṃ ahaṃ n' icchāmi,
tulyasmā ti samānā homa, niminā tuvaṃ ti paritattehi tvaṃ, tavāsmasū
ti tava ambesu giddhi hotu, kin te etena, mayi lobham uppādehīti vadati, 20
tāvadevā 'ti tattako yeva, yācanāya cā 'ti yā mama yācanā sā katā assā 'ti a.

Iti so tāya dhammadesanāya tele pakkhittakappāsapicu
viya mudukatahadayo M-aṃ tassa dāsaṃ katvā dadanto āha:

31. Passantu no mahāsamghā tayā muttam ito gataṃ
mittāmaccā ca bhaccā¹⁶ ca puttadārā ca bandhavā. 31. 25
32. Na ca¹⁷ te tādīsā mittā bahunnaṃ idha vijjati
yathā tvaṃ dhataratṭhassa pānasādhāraṇo sakhā. 32.
33. So¹⁸ te sahāyaṃ muñcāmi, hotu rājā tavānugo,
kāmaṃ khippam ito gantvā nātimajjhe virocathā 'ti. 33.

¹ Bds Sdr samvā-. ² Cks -esi, Bd Sdr -āsī. ³ Bd Sdr -āsīti. ⁴ Cks citra-. ⁵
Bds Sdr tvaṃ in the place of api no. ⁶ Bds Sdr gāthāya. ⁷ Sdr namevā-,
Cks navā-. ⁸ Ck ku-. ⁹ Cks mañ-. ¹⁰ Cs -yaṃ. ¹¹ Ck Sdr -nā. ¹² so Cks
Bds jirattī, Sdr onatā. ¹³ Cks add maṃ. ¹⁴ Bds Sdr -pe-. ¹⁵ Bd Sdr katassa
¹⁶ Cks bhattā. ¹⁷ Cks nā va. ¹⁸ Cks so.

Ta. no ti nipātamattaṃ, tayā muttan ti imaṃ hi tvaṃ nēva muñcasi
nāma tasmā imaṃ tayā muttam ito Citrakūṭapabbas-gataṃ¹ mahantā nātisaṃghā
ca² ete ca mittādayo passantu ettha, bandhavā ti ekalohitasambandhā³,
vijjatīti vijjanti, pāṇasādhāraṇo ti sādharāṇapaṇo avibhattajīvito⁴, yathā
5 tvaṃ etassa saḥkā etādisā aññesaṃ bahunnaṃ mittā⁵ nāma na vijjanti, tavā-
nugo ti etaṃ⁶ dukkhītaṃ ādāya purato gacchantassa tava ayaṃ anugo hotu.

Evaṃ vatvā pana nesādaputto pemacittena M-aṃ upasaṃ-
kamitvā bandhanam chinditvā ālīngitvā sarato nikkhāpetvā⁷ sara-
tīre taruṇadabbapiṭṭhe⁸ nisīdāpetvā pāde baddhapāsaṃ mudu-
10 cittena saṇikaṃ mocetvā⁹ dūre khipitvā M-e balavasinehaṃ
paccupaṭṭhāpetvā mettacittena udakaṃ ādāya lohitaṃ dhovitvā
punappuna parimajji, tassa mettacittānubhāvena B-assa pāde
sirā sirāhi¹⁰ maṃsaṃ maṃsena cammaṃ cammena ghaṭṭitaṃ¹¹,
tāvad eva pādo saṃrūḷho¹² sañjātachavi¹³ sañjātalomo ahosi,
15 abaddhapādena nibbiseso B. sukhito pakatibhāven¹⁴ eva nisīdi.
Atha Sumukho attānaṃ nissāya M-assa sukhitaḥbhāvaṃ disvā¹⁵
jātasomanasso¹⁶ nesādassa thutim akāsi.

Tam atthaṃ pakāseṇto Satthā āha:

34. So paṭīto pamuttēna bhaddhā bhaddhagāraṇo
20 ajjhabhāsatha vakkāṇṇo vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ: 34.
35. Evaṃ luddaka nandassu saha sabbehi nātibhi
yathāham aja nandāmi muttam disvā dijādhīpan ti. 35.

Tattha vakkāṇṇo ti vakkagīvo.

Evaṃ luddakā 'ti imaṃ¹⁶ thutim katvā Sumukho B-aṃ ā:
25 „mahārāja, iminā amhākaṃ mahāupakāro kato, ayaṃ hi am-
hākaṃ vacanaṃ akatvā kilāhaṃse no¹⁷ katvā issarānaṃ dento
bahum dhanam labheyya, māretvā¹⁸ maṃsaṃ vikkīṇanto pi
labhetha¹⁹, attano pana jīvitam anoloketvā amhākaṃ vacanaṃ

¹ Bds - tam gamtvā. ² Bd yeva, Sdr yeva. ³ Cks - tam-. ⁴ Bd -vako, Sdr -viko. ⁵ Cks -ānaṃ. ⁶ Cks ettha. ⁷ so Cks for -metvā? Bds Sdr nikkhami-. ⁸ Bds -dabbatīnapiṭṭhe, Sdr -dabbhatīṇa-. ⁹ Cks temetvā, Bds mocitvā. ¹⁰ so Cks, Bds -rehi, Sdr sirāsīrā. ¹¹ so Sdr; Bds -kaṃ, Ck sanikaṃ, Cs sanikaṃ. ¹² Bd sammārūḷho. ¹³ Bd Sdr suechavi. ¹⁴ Sdr viditvā. ¹⁵ Bd Sdr sañjāta-. ¹⁶ Bds Sdr omīti imaṃ, Rd has imaṃ pana. ¹⁷ Bds -so nā ¹⁸ Sdr addhā vā. ¹⁹ Ck labheta. Bd mūlaṃ pilaāheta, Sdr bahūdhanam labheteva.

kari, imaṃ raṇṇo santikaṃ netvā sukhajīvikaṃ karomā¹ 'ti. M. sampatīchi. Sumukho attano bhāsāya M-ena saddhim kathento puna manussabhāsāya luddaputtaṃ āmantetvā „samma tvaṃ kimatthaṃ pāse² odḍesīti“ pucchitvā „dhanatthan“ ti vutte „evaṃ sante tuvaṃ³ amhe ādāya nagaram pavisitvā raṇṇo 5 dassehi, bahuṃ⁴ te dhanam dāpessāmīti“⁵ ā.

36. Ehi⁶ taṃ anusikkhāmi yathā tvaṃ api⁷ lacchase lābham yathāyaṃ⁸ dhatarattho pāpaṃ kiñci na dakkhati⁹. 36.

37. Khippam antepuram netvā raṇṇo dassehi no ubho abaddhe pakatibhūte kāce¹⁰ ubhayato tthe 37. 10

38. Dhataratthā¹⁰ mahārāja hamsādhipatino ime, ayaṃ hi rājā hamsānam, ayaṃ senāpatitaro. 38.

39. Asamsayam imaṃ disvā hamsarājāṃ narādhipo patīto sumano vitto¹¹ bahuṃ dassati te dhanam ti. 39.

Ta. anusikkhāmiti anusāsami, pāpaṃ ti lamakaṃ, raṇṇo dassehi 15 no ti amhe ubho pi raṇṇo dassehi, B-assa pañhapabbhāvassanattam¹² attano mittadhammassa āvibhāvanattam luddassa dhanalābhattham raṇṇo sile patitthāpanattam cā 'ti catūhi kāraṇehi evaṃ ā., dhataratthā¹³ ti netvā ca pana raṇṇo evaṃ ācikkheyyāsi¹⁴: mahārāja ime dhataratthakule jātā dve hamsādhipatino¹⁵, etesu ayaṃ rājā itaro senāpatiti. iti nam sikkhāpesi. patīto ti ādini 20 tiṇi pi tuṭṭhākāravacanān' eva¹⁶.

Evaṃ vutte luddo „sāmi, mā vo rājadassanam¹⁷ ruccatu¹⁸, rājāno nāma calacittā, keḷihamse¹⁹ vā vo²⁰ kareyyum mārapeyyum vā“ ti vatvā „samma mā bhāyi, ahaṃ tādisaṃ kak-khalam luddam lohitapāṇim dhammakathāya mudukaṃ katvā 25 mama pādesu pātesim²¹, rājāno nāma puññavantā ca paññavantā ca subhāsita dubbhāsitaññū²² ca, khippam amhe raṇṇo dassehīti“ vutte „tena hi mā mayham kujjhittha, ahaṃ āvuso²³

¹ Bā Sdr -sam. ² Bā Sdr omīti tuvaṃ. ³ Bā bahuṃam. ⁴ Bā pessāmīti. ⁵ Cks add ca. ⁶ Cks tuvaṃ hi. ⁷ Bā Sdr tavāyaṃ. ⁸ Sdr rakkhati. ⁹ Ck kāve, Bā koje, Sdr kaje. ¹⁰ Cks Sdr -a, Bā -o. ¹¹ Bā Sdr citto, Ck vinto. ¹² Bā paññābhāva-, Sdr paññānubhāvaṃ-. ¹³ Cks -o. ¹⁴ Cks -sīti. ¹⁵ Cks jāto vehāsādhi-. ¹⁶ Bā tuṭṭha-. ¹⁷ Cks rājā-, Sdr raṇṇo evaṃ dassanam. ¹⁸ Bā -ti, Sdr rucci. ¹⁹ Bā kila- altered to kiḷa-, Sdr kila-. ²⁰ Cks omīti vo. ²¹ Sdr pādesi, Bā pātemi. ²² Sdr -tam dubbhāsitaṃ jānanti. ²³ Bā Sdr āvassam.

tumhākam ruciyā¹ nemīti² ubho pi kācam³ āropetvā rājakulam
gantvā rañño dassetvā raññā puttḥo yathābhūtam ārocesi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

40. Tassa tam vacanam sutvā kammanā upapādayi,
5 khippam antepuram gantvā rañño hamse adassayi
abaddhe pakatibhūte kāce³ ubhayato tḥite. 40.
41. Dhataratṭhā⁴ mahārāja hamsādhipatino ime,
ayam hi rājā hamsānam, ayam senāpatitaro⁴. 41.
42. Katham pan' ime vihagā⁶ tava hatthatham⁷ āgatā,
10 katham luddo mahantānam issare-m-idha-m-ajjhagā⁸. 42.
43. Vihitā sant' ime pāsā⁹ pallalesu janādhīpa
yam yadā yatanam māñe dijānam pāṇarodhanam. 43.
44. Tādisam pāsam āsajja hamsarājā abajjhatha,
tam abaddho upāsīno mamāyam ajjhabhāsatha: 44.
- 15 45. Sudukkaram anariyehi dahate bhāvam uttamam
bhattur atthe¹⁰ parakkanto dhamme yutto vihaṅgamo. 45.
46. Attan' āyam cajitvāna jīvitam jīvitāraho
anutthunanto āsīno bhattu yācittha jīvitam. 46.
47. Tassa tam vacanam sutvā pasādam¹¹ aham ajjhagam,
20 tato tam pāmuñcim pāsā anuññāsim sukhena ca. 47.
48. So patīto pamuttana bhattunā bhattugāravo
ajjhabhāsatha vakkaṅgo vācam kaṇṇasukkham bhaṇam. 48.
49. Evam luddaka nandassu saha sabbehi nātibhi
yathāham ajja nandāmi muttam disvā dijādhipam. 49.
- 25 50. Ehi¹² tam anusikkhāmi yathā tvam api lacchase
lābham yathāyam dhataratṭho pāpam kiñci na dakkhati¹³. 50.
51. Khippam antepuram gantvā rañño dassehi no ubho
abaddhe pakatibhūte kāce¹⁴ ubhayato tḥite. 51.
52. Dhataratṭhā¹⁵ mahārāja hamsādhipatino ime,
30 ayam hi rājā hamsānam, ayam senāpatitaro. 52.
53. Asamsayam imam disvā hamsarājā narādhipo
patīto sumano vitto¹⁶ bahum dassati te dhanam. 53.

¹ Bā rucayā. ² Bā Sā kājam. ³ Bā kaje, Sā kājam. ⁴ Bā -o, Sā -a.

⁵ Sā adds tam sutvā rājā āha. ⁶ Bā Sā vihaṅga. ⁷ Sā hatthatṭham. ⁸ Bā Sā -re idha a-. ⁹ Sā hamsā. ¹⁰ Bā Sā atthe. ¹¹ Cks pā-. ¹² Cks add ca. ¹³ Sā rakkhati. ¹⁴ Bā Sā kaje. ¹⁵ Cks Sā -o. ¹⁶ Cks citto.

54. Evam etassa vacanā ānitā 'me ubho mayā,
etth' eva hi ime assu ubho anumatā mayā. 54.
55. So 'yam evaṃgato pakkhī dijo paramadhammiko,
mādisassa hi luddassa janayeyyātha maddavaṃ. 55.
56. Upāyanam hi¹ te deva nānūnam passāmi edisaṃ
sabbasākunīkagāme², tam passa manujādhipā 'ti. 56.

5

Ta. kammanā³ upapādayīti yam so avaca tam karonto kāyakammena
sāmpādesi, gantvā ti hamsarājena nisinna-kācakoṭṭim⁴ uccataram senāpatinā⁵
nisiṇṇakoṭṭim⁴ thokam nīcam katvā ubho pi⁶ ukkhipitvā⁷ hamsarāja ca senā-
pati ca rājanam passitum gacchanti ussaratha ussarathā 'ti janam ussārento 10
evarūpā⁸ sobhagappattā suvaṇṇavannahamsarājāno⁹ na diṭṭhapubbā ti¹⁰ ma-
nussesu paṇisantesu¹¹ khippam antepuram gantvā, adassayīti hamsa-
rājāno tumhe dātṭhum āgatā ti rañño ārocāpetvā tena tuṭṭharittena āgacchantū¹²
'ti pakkosapite¹³ atiharitvā dassayi¹⁴, hatthattan¹⁵ ti hatthe attham¹⁶
pattan ti vuttam hoti, mahantānam ti yasamahantam pattānam suvaṇṇa-
vannānam dhataratṭhahamsānam issare¹⁷ sāmino katham tvaṃ luddo hutvā 15
adhigato ti pucchati, isseramidhamajjhagatā¹⁸ ti pi pātho, etesaṃ issariyam
tvaṃ¹⁹ katham ajjhagā ti a, vihitā ti yojitā, yam yadā yatanam maññe
ti mahārāja yam yam samosaraṇatṭhānam diṭṭhānam pānarodhanam jivitakkha-
yakaram maññāmi ta. ta. mayā pallalesu pāsā vihitā, tādisan ti mānusiya²⁰ 20
sare tathāvidham pānarodhanam mayā vihitam pāsam. tan ti tam etaṃ ta.
baddham, upāsīno ti attano jivitam agantvā upagantvā nisinno, mamāyan
ti mam ayaṃ senāpati abhāsatha²¹, mayā saddhim khesi, sudukkarān ti
tasmim khane esa amhādisesi anariyehi sudukkarān akāsi, kiṃ²² tan ti dahate
bhāvamuttaman ti attano uttamam ajjhasayam dahati vidahi pakāsaya²³, 25
attanāyan ti attano ayaṃ, anutthunanto ti bhattu guṇe vaṇṇento tassa
jīvitam²⁴ maṃ yāci, tassā 'ti tassa tathā²⁵ yācantassa, sukhena ca 'ti yathā-
sukham Citrakūṭam²⁶ gantvā nātisaṃgham passathā 'ti ca anujānim, etthevā
'ti mayā pana ime dve ettha²⁷ Mānusiyaṃ sare yeva Cittakūṭagamanāya anu-
matā abhesum, evaṃgato ti sattuhattagato, janayeyyātha maddavan ti 30
attani mettacittam janesi, upāyanan²⁸ ti paṇṇākaram. sabbasākunika-

¹ Bā upāyanañca, Sdr upāyanañca, Cks upāsanam hi. ² Cks sabbe - - kagāme.

³ Bā Sdr -unā. ⁴ Bā -kajā-, Sdr -kāpaṇkoṭṭim. ⁵ Bā Sdr -ti. ⁶ Bā Sdr pi te.

⁷ Sdr pa-. ⁸ Bā Sdr add nāma. ⁹ Sdr -ṇāh-. ¹⁰ Bā Sdr add muduhadayaena.

¹¹ Bā Sdr hisampattesu. ¹² Bā Sdr -atū. ¹³ Bā Sdr -to. ¹⁴ Ck dassasi,

Bā Sdr dassesi. ¹⁵ Cks hatthapattan, Bā hatthattan, Sdr hatthattan. ¹⁶

Bā Sdr hatthesu āgatam. ¹⁷ Bā Sdr -ra. ¹⁸ Bā Sdr issara - - gā. ¹⁹ Cks omit

tvaṃ. ²⁰ Bā mānussiya, Sdr mānussiya. ²¹ Bā Sdr ajjhabh-. ²² Sdr ka,

Bā omits kīmitanti. ²³ Bā -hati - - seti. ²⁴ Bā Sdr add muñcā ti. ²⁵ Cks

gassetassa yathā. ²⁶ Bā Sdr citta-. ²⁷ Cks ete in the place of dve ettha. ²⁸

Ck upāyan, Bā Sdr upāyanan.

gāme ti sabbasmim pi sākuṇikagāme ahaṃ aññāṃ tava evarūpaṃ kenaci
sākuṇikena ābhatapubbaṃ upāyanaṃ¹ na passāmi, taṃ passā 'ti taṃ mayā
ābhataṃ upāyanaṃ¹ passa manujādhipā 'ti.

Evam so t̥hitako va Sumukhassa guṇe kathesi. Tato
5 rājā haṃsarañño mahārahaṃ āsanam Sumukhassa ca suvaṇṇa-
bhaddapīṭhakaṃ dāpetvā tesam ta. nisinnānaṃ suvaṇṇabhā-
janehi lājamadhuphāṇitādīni² dāpetvā tiṭṭhite pana³ bhojanakicce
añjalim paggayha M-aṃ dhammakathaṃ yācitvā suvaṇṇapīṭhe
nisīdi. So tena yācito paṭisanthāraṃ tāva akāsi.

10 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

57. Disvā nisinnaṃ rājānaṃ piṭhe sovaṇṇaye subhe
ajjhabhāsatha vakkāṇo vācaṃ kaṇṇasukhaṃ bhaṇaṃ: 57.

58. Kacci⁴ nu bhoto kusalaṃ, kacci⁴ bhoto anāmayāṃ,
kacci⁴ raṭṭham idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁵. 58.

15 59. Kusalaṃ c' eva me haṃsa, atho haṃsa anāmayāṃ,
atho raṭṭham idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati⁶. 59.

60. Kacci⁴ bhoto amaccesu doso koci na vijjati,
kaccin⁴ nu te tav' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam⁷. 60.

61. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,

20 atho p' ime maṃ atthesu nāvakaṃkhanti jīvitam⁸. 61.

62. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava-cchandavasānugā⁹. 62.

63. Atho pi me sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā mama-cchandavasānugā ti. 63.

25 Ta rājānaṃ ti Sakulārājānaṃ¹⁰, vakkāṇo ti haṃsarājā, dhammena-
manusissatīti¹¹ dhammena anusissati¹², doso ti aparādhō, tavatthesū
'ti uppannesu tava yuddhādīsu atthesu, nāvakaṃkhanti¹³ uraṃ¹⁴ datvā
pariccajantā kacci⁴ attano jīvitam na patthenti jīvitam cajitvā tav' ev' atthaṃ karonti,
sādīsītīti samajātikā, assavā ti vācanaṃ¹⁵ sampatṭicchikā, puttarūpayasu-

¹ Bā Sār upāyanaṃ. ² Ck -pāṇiyādīni, C² -pāṇiyādīni, Bā -pāṇitādīni, Sār -pāṇitādīni, B² -phāṇitā-. ³ Ck² pāna. ⁴ Bā kiñci. ⁵ Bā -ssāsīsi, Sār -ssāsīti, adding rājā āha. ⁶ Bā -sāsahanti, Sār -ssāsahanti, adding m. āha. ⁷ Sār jīviteti, adding rājā āha. ⁸ Sār -tanti, adding m. āha. ⁹ Sār -gātī rājāha. ¹⁰ Ck² sakuna-, Bā Sār sāgalarā-. ¹¹ Ck² -sīti, Bā -ssāsāsīti, Sār -sāsāsīti. ¹² Ck² -sāsissati, Bā -sāsati, wanting in Sār. ¹³ Ck² udaraṃ, C² upadaraṃ. ¹⁴ Bā Sār -na

petā ti puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā, tavacchandavasānugā ti kacci¹ tav' ev' ajjhāsayaṃ tava vasaṃ anuvattati na attano cittavasenāvattatī² pucchati.

Evam B-ena paṭisanthāre kate puna rājā tena saddhim³ kathento ā.: 5

64. Bhavan tu kacci³ nu mahāsattuhatthathataṃ⁴ gato⁵
dukkham āpajji vipulaṃ tasmim paṭhamamāpade. 64.
65. Kacci¹ yan n' āpatitvāna daṇḍena samapothayi⁶,
evam etesaṃ jammānaṃ pākatikaṃ bhavati tāvade⁷. 65.
66. Khemam āsi mahārāja evam āpadi sāmsati⁸ 10
na cāyaṃ kiñci-r-asmāsu sattū va samapajjatha. 66.
67. Paccakampittha nesādo, pubbe va ajjhabhāsatha,
tadāyaṃ Sumukho yeva paṇḍito paccabhāsatha⁹. 67.
68. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā pasādam ayam ajjhagā,
tato maṃ pāmuñci pāsā anuññāsi sukhena ca. 68. 15
69. Idam pi¹⁰ Sumukhen' eva etadatthāya cintitaṃ
bhoto sakāse āgamaṇaṃ etassa dhanam¹¹ icchatā¹². 69.
70. Svāgataṃ c' ev' idam bhavataṃ patīto¹³ c' asmi dassanā,
eso api¹⁴ bahum vittaṃ¹⁵ labhataṃ yāvat' icchīti¹⁶. 70.

Ta. mahāsattuhatthathataṃ gato¹⁷ ti mahantassa sattuno hat- 20
thatthataṃ¹⁸ gato, āpatitvānā 'ti upadhāvitvā, pākatikaṃ ti pakatikam,
ayam eva vā pātho, i. v. h. etesaṃ hi jammānaṃ tāvad eva evam pakatikam
hoti sakūṇe daṇḍena pothetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā¹⁹ va dhanam²⁰ labhantīti²¹,
kiñcīrasasmāsu 'ti kiñci ambesu²², sattū vā 'ti sattū viya, paccakampitthā
'ti mahārāja esa amhe disvā baddhā²³ ti saññāya thokaṃ osakkittha²⁴, pubbe 25
vā 'ti ayam eva paṭhamam²⁵ ajjhabhāsi, tadā ti tasmim kāle, etadatthāya
ti etassa nesādaputtassa atthāya cintitaṃ, dhanamicchatā ti etassa dhanam

¹ Bā kiñci. ² Bā Sār -na-. ³ Ck bhavannu-. Bā bhavantaṃ kiñci, B² bhaga-
vantaṃ, Sār bhavanto-. ⁴ Ck² -kaṃ, Sār habhattha. ⁵ Ck² -ā. ⁶ Ck² -thayi.
⁷ read: pakati hoti -? Sār -evā ti hamsarājā āha. ⁸ so Ck²; Bā² evamāpari-
yāsati, Sār evamāriyāsati. ⁹ Sār ajjha-. ¹⁰ Bā² Sār idaṇca. ¹¹ Ck² vitt-. ¹²
Ck² -akā, Sār -tāti rājā āha. ¹³ Ck panito, C² pinito, Bā Sār patito. ¹⁴
Bā² Sār cāpi. ¹⁵ Bā Sār cittaṃ. ¹⁶ Bā² Sār yāvadi-. ¹⁷ Bā -kaṃgato, Sār
hatthathagatā. ¹⁸ Bā hatthatta, B² hatthatham, Sār hatthatta. ¹⁹ Bā Sār
pāpento. ²⁰ Bā vettanaṃ, B² Sār vetanaṃ. ²¹ Bā labhati, Sār labhissati. ²²
Sār adds idam vuttam hoti ete saba. ²³ Bā bandhanā, Sār bardhā. ²⁴ Bā
osakkatha, Sār usakkittha. ²⁵ Ck² vā pātho maṃ.

icchantena tena tava saṭṭikaṃ ambākaṃ āgamanam¹ cintitaṃ, svāgataṃ
cevidan² ti mā bhonto cintayantu bhavataṃ idaṃ idhāgamanam svāgataṃ eva,
labhatan ti labhatu.

Evañ ca pana vatvā rājā aññataram amaccaṃ oloketvā
5 „kiṃ karomi devā“³ 'ti vutte „imaṃ nesādaṃ kappitakesa-
massuṃ nahātānulittaṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ kāretvā
ānehīti“ vatvā tena tathā katvā añtassa tassa saṃvacchare⁴
satasahassuṭṭhānakaṃ⁵ gāmaṃ dve vithiyo⁶ gahetvā ṭhitaṃ⁷
gehaṃ rathavaram⁸ aññañ ca bahuṃ hiraññasuvannaṃ adāsi.

10 Tam atthaṃ āvikaronto Satthā:

71. Santappayitvā nesādaṃ bhogehi manujādhipo
ajjhabhāsatha vakkaṇṇaṃ vācam kaṇṇasukhaṃ bhaṇan ti g. ā. 71.

Atha M. rañño dh. d. So dhammakathaṃ sutvā tuṭṭha-
hadayo „dhammakathikassa sakkāraṃ karissāmīti“ setacchattaṃ
15 datvā r. paṭicchāpento ā.:

72. Yaṃ khalu dhammam ādhīnaṃ⁹ vaso⁹ vattati kiñcanaṃ¹⁰
sabb'atth'issariyaṃ bhavataṃ pasāsatha yad icchatha. 72.

73. Dānatthaṃ upabhotthum vā yaṃ c' aññaṃ upakappati
etaṃ dadāmi vo vittaṃ issaraṃ vissajjāmi vo ti āha. 73.

20 Ta. vaso vattatīti yattha ca mama vaso¹¹ vattati, kiñcanaṃ¹² ti
appamattakam pi, sabbatthissariyaṃ ti sabbam bhavataṃ yeva issariyaṃ
atthu, yaṃ caññaṃ upakappatīti puññakammātāya¹³ dānatthaṃ vā chattaṃ
ussāpetvā r. eva upabhotthum vā yaṃ vā aññaṃ tumhākaṃ ruccati taṃ karotha,
etaṃ¹⁴ dadāmi vo vittaṃ, saddhīm setacchattena mama santakaissariyaṃ
25 vissajjāmīti.

Atha M. raññā dinnam setacchattaṃ puna¹⁵ tass' eva
adāsi. Rājāpi cintesi: „hamsaraññā tāva me dhammakathā
sutā, luddaputtana pana ayaṃ Sumukho madhurakatho ti

¹ Sdr ga-. ² Sdr -tantevi-. ³ Bā repeats saṃ-. ⁴ Bā Sdr add katvā. ⁵
Bā itthiyo. ⁶ so Ck; Bā taṃmahantaṃ, Sdr mahantaṃ. ⁷ Bā Sdr -rañca. ⁸
so C; Ck -dinaṃ, Bā -dhiṇaṃ, Sdr -pākinaṃ. ⁹ so all four MSS. for vaso?
¹⁰ Bā Sdr kiñci-. ¹¹ Ck vā-. ¹² all three MSS. kiñci-. ¹³ Bā Sdr -kāmātāya.
¹⁴ Ck evaṃ. ¹⁵ Sdr pana.

ativiya vaṇṇito, imassāpi dhammakathaṃ sossāmīti“ so tena saddhiṃ sallapanto anantaraṃ g. ā.:

74. Yathā ca my-āyaṃ Sumukho ajjhabhāseyya¹ paṇḍito
kāmasā² buddhisampanno tam my-āssa paramappiyaṃ ti. 74.

Ta. yathā ti yadi³ i. v. h.: yadi ca me āyaṃ Sumukho paṇḍito buddhi- 5
sampanno kāmasā¹ attano ruciya² ajjhabhāseyya tam me paramappiyaṃ assā³ 'ti.

Tato Sumukho āha:

75. Ahaṃ khalu mahārāja nāgarājā-r-iv' antaraṃ
pativattum na sakkomi, na me so vinayo siyā. 75.
76. Amhākam eva⁴ yo seṭṭho tvaṇ' ca uttamasattavo 10
bhūmipālo manussindo pūjā⁵ bahūhi hetubhi. 76.
77. Tesā ubhinnaṃ bhaṇataṃ vattamāne vinicchaye
nāntaraṃ pativattabbaṃ pessena manuḍādhipā⁶ 'ti. 77.

Ta nāgarājāriwantaraṃ ti selāyabbhantaṃ pavitṭho nāgarājā viya,
pativattun ti tumhākaṃ dvinnāṃ antare vattum na sakkomi, na meso ti 15
sace vadeyyaṃ¹ na me so vinayo bhavēyya, amhākaṇ' cevā² 'ti³ channavuttiya⁴
hamissasahassānaṃ, uttamo sattavo ti uttamasatto, pūjā⁵ ti ubho tumhe
mayhaṇ' bahūhi kāraṇehi pūjārahā⁶ c' eva pasamsārahā⁷ ca, pessena⁸ 'ti pessa-
vacanakarena⁹ sevakena.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhahadayo jāto¹⁰, nesāda- 20
putto vaṇṇesi¹¹, „aṇṇena tumhādisena madhuradhammakathi-
kena nāma na bhavitabbaṃ“ ti vatvā ā.:

78. Dhammena kira nesādo¹²: paṇḍito aṇḍajo iti,
na h' eva akatattassa nayo¹³ etādiso siyā ti. 78.
79. Evaṃ aggapakatimā evaṃ uttamasattavo 25
yāvat' atthi mayā diṭṭhā nāṇṇaṃ passāmi edisaṃ¹⁴. 79.
80. Tuṭṭho 'smi vo pakatiyā vākyena madhurena ca,
eso cāpi mama chando: ciraṃ passeyya vo ubho ti. 80.

¹ so all four MSS. ² Cks -yā. ³ Cks yad, Sdr omits yadi. ⁴ C² B² Sdr
-kañceva. ⁵ so all four MSS. for pūjā? ⁶ B² Sdr add amhākañceva. ⁷
B² Sdr -ti. ⁸ B² peyenā. ⁹ B² veyyāvaccakarena, Sdr veyyāvaccakāraṇena,
Ck pessanavacanakarena. ¹⁰ Ck ṭhānetum, C² ṭhātum. ¹¹ B² Sdr -ti. ¹² Cks
te saddo. ¹³ Cks naso. ¹⁴ Sdr ī-.

Ta dhammena ti sabhāvena kāraṇena, akatattassā 'ti asampādita-
 attabhāvassa mittadubbhissa¹, nayo ti paññā, aggapakatimā ti aggasabbhavo,
 uttamattavo ti uttamasatto, yāvatatthi ti yavatā mayā diṭṭhā nāma atthi,
 nāññān ti tasmiṃ mayā diṭṭhatthāne aññam evarūpaṃ na passāmi, tuṭṭho
 5 smi² vo pakatiyā ti samma hamsarāja ahaṃ pakatiyā pathamam eva tum-
 hākaṃ dassanena tuṭṭho, vākyenā 'ti idāni³ vo madhuravacanena tuṭṭho smi,
 ciraṃ passeyya vo ti icc-eva vasāpetvā muhuttam pi avippavasanto ciraṃ
 tumhe passeyyan ti esa me chando ti vadati.

Tato M. rājānaṃ pasamsanto āha:

- 10 81. Yaṃ kiñci⁴ parame mitte katar⁵ asmāsu taṃ tayā,
 pattā nissamsayaṃ ty-āmhā bhattir asmāsu yā tava. 81.
 82. Aduṇ ca nūna sumahā nātisaṃghassa-m-antaraṃ,
 adassanena amhākaṃ dukkhaṃ bahūsu pakkhisu. 82.
 83. Tesāṃ sokavighātāya tayā anumatā mayāṃ
 15 taṃ padakkhinato katvā nāti passem' arindama⁶. 83.
 84. Addhāhaṃ vipulaṃ pītiṃ bhavataṃ vindāmi dassanā,
 eso cāpi⁷ mahā attho nātivissāsanaṃ siyā ti. 84.

Ta. katarasmāsu 'ti kataṃ⁸ amhesu, pattā nissamsayaṃ tyamhā
 ti mayāṃ nissamsayena tayā pattā yeva. bhattirasasmāsu yā tava 'ti yā tava
 20 amhesu bhatti tāya bhattiyā mayāṃ tayā asamsayena pattā yeva, na ca vip-
 yuttā vipavutthāpi sahaवासिno yeva nāma mayāṃ ti dipeti, aduṇ ca nūna
 sumahā ti etaṃ ca ekaṃsen⁹ eva sumahantaṃ, nātisaṃghassamantaraṃ
 ti amhehi dvīhi janehi rahitassa mama nātisaṃghassa antaraṃ chiddaṃ, asmā-
 kaṃ ti amhākaṃ dvīnnaṃ adassanena bahūsu pakkhisu dukkhaṃ uppannaṃ,
 25 passemarindama¹⁰ 'ti⁹ passeyyāma arindama, bhavataṃ ti bhoṭo dassanena,
 eso cāpi¹⁰ mahā attho ti yā esā¹¹ nātisaṃghasamkhātā¹² nātivissāsanaṃ
 siyā eso cāpi¹⁰ mahanto attho.

Evam vutte rājā tesāṃ gamanaṃ anujāni¹³. M. pi rañño
 pañcavidhe dussile ādīnavaṃ sīle ca ānisaṃsaṃ kathetvā¹⁴
 30 „imaṃ sīlaṃ rakkha¹⁵, dhammena r. kārehi¹⁶, catūhi saṃ-
 gahavatthūhi janaṃ¹⁷ saṃgaṇhā“ ti ovaditvā Cittakūṭaṃ agamāsi.

¹ Bā Sār -assa. ² all three MSS. smiṃ. ³ Bā Sār add pana. ⁴ Cks kicca.

⁵ so all four MSS. ⁶ all four MSS. nāti, Bā Sār -murin-. ⁷ Bā vāhi, Sār
 vāpi. ⁸ Sār kataṃ. ⁹ Bā Sār -murin-. ¹⁰ Bā Sār vāpi. ¹¹ Cks pi yam-
 pīsāsaṃ. ¹² Cks nātisaṃghasam-. ¹³ Sār -nāti. ¹⁴ Sār -esi. ¹⁵ Bā Sār
 rakkhatha. ¹⁶ Sār -etha, Bā -esi. ¹⁷ Sār maharājanam

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha :

95. Idam vatvā dhatarattho hamsarājā narādhipaṃ
uttamajavamattāya¹ nātisaṃgham upāgamuṃ. 85.
96. Te aroge anuppatte disvāna parame dije
kekā ti-m-akarum² hamsā, puthusaddo ajāyatha. 86. 5
97. Te patitā pamuttenua bhattunā bhattugāravā
samantā parikarimsu aṇḍajā laddhapaccayā ti. 87.

Ta upāgamun ti aruṇuggamanavelāyana eva madhupānādini³ pari-
bhuñjitvā raññā ca deviyā ca dvīhi suvaṇṇatālavaṇṇehi⁴ ukkhipitvā gandhamā-
lādīhi katasakkārā tālavaṇṇehi⁴ otaritvā rājānaṃ padakkhiṇaṃ katvā vehāsam 10
uppatitvā raññā anjalim paggayha gacchatha sāmīno ti vutte sīhapanjarena
nikkhamitvā⁵ uttamena javena gantvā nātigaṇaṃ upāgamimsu⁶. parame ti
uttame, kekā ti attano sabhāvaravena kekā⁷ ti saddam akāmsu, bhattugāravā ti
bhattari sagāravā, parikarimsū 'ti bhattuno muttabbhāvena tuṭṭhā taṃ bhattā-
raṃ samantā parivārayimsu, laddhapaccayā ti laddhapattitthā. 15

Evam parivāretvā pana te hamsā „kathaṃ mutto si ma-
hārājā“ 'ti pucchimsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabbhāvaṃ
Sakulārājaluḍḍaputtehi⁸ katakammaṇ ca kathesi. Tam sutvā
tuṭṭho⁹ hamsagaṇo⁹ „Sumukho senāpati ca rājā ca luḍḍaputto
ca sukhitā niddukkhā ciraṃ jīvantū“ 'ti thutim akāsi. 20

Tam atthaṃ pakāśento Satthā osānagātham ā. :

98. Evaṃ mittavataṃ atthā sabbe honti padakkhiṇā
hamsā yathā¹⁰ dhataratthā nātisaṃgham upāgamun ti. 88.

Ta mittavataṃ ti kalyāṇamittasampannaṃ, padakkhiṇā ti sukha-
nipphattino vuddhiyuttā, dhataratthā ti hamsarājā¹¹ Sumukho raññā c' eva 25
luḍḍaputtēna cā 'ti dvīhi evaṃ ubho¹¹ pi te dhataratthā kalyāṇamittasampannā,
yathā nātisaṃgham upāgamun nātisaṃghupagamanasamkhāto nesaṃ attho pa-
dakkhino jāto evaṃ aññesaṃ pi mittavataṃ atthā padakkhiṇā hontūti.

¹ Bā -manvāya, Sā -mandāya, Bc -maṇvāya. ² Cks -nim-. ³ Bā jālāmadhu-
pāpitādini, Sā madhulājapāpitādini. ⁴ Bā -tālapaṇṇehi, Sā -pattehi. ⁵
Bā Sā nikkhantā ⁶ Sā upasaṅkhamimsu. ⁷ Bā Sā keke. ⁸ Ck sakulārājā-,
Bā sāgalarājā-, Sā sāgalarāñña ca luḍḍakena ca ⁹ Sā -ā. ¹⁰ Cks add pi.
¹¹ so Bā; Cks add sumukhādīhi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Anando mami' atthāya jīvitam pariccajīti“ vatvā j. s.: „Tadā nesādo¹ Channo² ahoṣi, rājā³ Sāriputto, Sumukho Ānando⁴, navutihaṃsasahasasā⁵ Buddha-parisā, haṃsarājā aham evā“ 'ti. Culla haṃsajātakaṃ⁶.

5

2. Mahāhaṃsajātaka.

Ete haṃsā pakkamantīti. Idam S. Veluvane v. therassa⁷ jīvitapariccāgam eva ā. k. Vatthum vuttasadisam eva. idha pana S. atītam āharanto idam āhari:

A. Bārāṇasiyam Seyyassa⁸ nāma Bārāṇasirañño Khemā
 10 nāma aggamahesī ahoṣi. Tadā B. navutihaṃsasahasasaparivuto
 Cittakūṭe viḥāsi. Ath' ekadivasam Khemā devī paccūsa-
 samaye supinakam⁹ addasa: suvaṇṇavannaḥaṃsā āgantvā rāja-
 pallamke nisīditvā madhurassarena¹⁰ dhammakatham kathe-
 sum, deviyā¹¹ sādhu-kāram datvā dh. suṇantiyā¹² dhamma-
 15 savanena atittāya eva ratti vibhāyi¹³, haṃsā dhammakatham
 kathetvā sīhapañjarena nikkhamitvā agamaṃsu, sā vegen'
 utthāya „palāyamāne haṃse gaṇhatha gaṇhathā“ 'ti vatvā
 hattham pasārentī yeva pabujjhi. Tassā katham sutvā pari-
 cārikāyo „kuhiṃ haṃsā“ ti thokaṃ avahasimsu, sā tasmiṃ
 20 khaṇe supinakabhāvaṃ¹⁴ ūatvā cintesi: „aham abhūtam na
 passāmi, addhā imasmiṃ loke suvaṇṇahaṃsā bhavissanti, sace
 kho pana 'suvaṇṇahaṃsānam dh. sotukām' amhīti' rājānam
 vakkhāmi 'amhehi suvaṇṇahaṃsā nāma na diṭṭhapubbā, haṃ-
 sānam ca kathā nāma abhūtā yevā' 'ti vatvā nirussukko¹⁵
 25 bhavissati 'dohaḷo' ti vutte pana kenaci¹⁶ upāyena pariyesissati,
 evaṃ me manoratho ijjhissatīti“ sā gilānālayam dassetvā

¹ Sdr suddho. ² Sdr channatthero. ³ Sdr sāgalo rājā. ⁴ Sdr sumukhasenāpati
 ca ānandatthero ahoṣi ca. ⁵ Bd Sdr chana-. ⁶ Sdr -sā dhatarattho pana
 lokapātho evaṃ haretha jātakan ti iti jātakatthakathā asitini. 2. Su. = Sumukho.
⁷ Bd anandattherassa. ⁸ Bd samyamassa. ⁹ Bd -nam. ¹⁰ Bd -saddena. ¹¹
 Ck -vīm, Cs -vīyam, Bd -vīyā. ¹² Cks -tisā. ¹³ Cks viḥāyi. ¹⁴ Bd supinabh-.
¹⁵ Cks nirussako. ¹⁶ Bd yena ke-

paricārikānaṃ saññaṃ katvā nipajji. Rājā rājāsane nisinno
 tassā dassanavelāya taṃ adisvā „kahaṃ Khemā devitī“ puc-
 chitvā¹, „gilānā“ ti sutvā tassā santikaṃ gantvā sayanekadesa
 nisiditvā piṭṭhiyaṃ parimajjanto „aphāsukan“ ti pucchi. „Deva,
 aphāsukaṃ n' atthi, dohaḷo pana me uppanno“ ti. „Bhaṇa“² 5
 devi yaṃ icchasi, siṅhaṃ te upanāmessāmīti“. „Mahārāja
 aham ekassa suvaṇṇahaṃsassa setacchatte³ rājapallamaṃke ni-
 sinnassa gandhamālādīhi pūjaṃ katvā sādhu-kāraṃ dadamānā⁴
 dhammakathaṃ sotuṃ icchāmi, sace labhāmi icc-etaṃ kusalaṃ
 noce jīvitaṃ me n' atthīti“. Atha naṃ rājā „sace manussa- 10
 loke atthi labhissasi, mā cintayīti“ assāsetvā sirigabbhā⁵ nik-
 khamma amaccehi saddhiṃ mantesi: „hambho⁶, Khemā devī
 'suvaṇṇahaṃsassa dhammakathaṃ sotuṃ labhanti jīvissāmi,
 alabhantiyā me jīvitaṃ n' atthīti' vadati, atthi nu kho su-
 vaṇṇavaṇṇahaṃsā“ ti. „Deva amhehi n' eva diṭṭhapubbā na 15
 sutapubbā“ ti. „Ke pana jāneyyū“ ti. „Brāhmaṇā devā“
 ti. Rājā brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā⁷ pucchi: „honti nu kho
 ācariyasuvaṇṇahaṃsā“ ti. „Āma mahārāja amhakaṃ 'macchā
 kakkatākā kacchapā migā morā haṃsā ti ete tiracchānagatā
 suvaṇṇavaṇṇā' hontīti' āgataṃ⁸, 'ta. dhataratṭhakulahaṃsā'⁹ 20
 nāma paṇḍitā nāpasampannā' iti manussehi saddhiṃ satta su-
 vaṇṇavaṇṇā hontīti“. Rājā attamano hutvā „kahan nu kho
 ācariyadhataratṭhahaṃsā vasantīti“ pucchitvā „na jānāma
 mahārāja“ ti. Atha „ke jānissantīti“ „luddaputtā“ ti vutte
 sabbe attano vijite luddake sannipātetvā¹⁰ pucchi: „tātā¹¹ su- 25
 vaṇṇavaṇṇā dhataratṭhakule¹² haṃsā nāma kahaṃ vasantīti“.
 Ath' eko luddo „Himavante kira deva Cittakūṭapabbate ti¹³
 kulaparamparāya kathentīti“ ā. „Jānāsi pana tesaṃ gahaṇū-
 pāya“ ti. „Na jānāmi devā“ ti. So brāhmaṇapaṇḍite

¹ Bds pucchi. ² Bd tena hi bha-. ³ Bd samussitase-. ⁴ Bd -naṃ. ⁵ Bd
 -ato. ⁶ Bd am-. ⁷ Bd adds sakkāraṃ katvā ⁸ Bd -yā-. ⁹ Cks suvaṇṇā. ¹⁰
 Ck āha-. ¹¹ Bd āgatā. ¹² Cks dhataratṭhahaṃsakulā. ¹³ Bd -tāpetvā. ¹⁴ Bd -a.
¹⁵ Bd adds no.

- pakkosāpetvā Cittakūṭe suvaṇṇahaṃsānaṃ atthibhāvaṃ ārocetvā „jānātha nu kho tesaṃ gahaṇūpāyaṃ“ ti pucchi. „Mahārāja, kin tehi gantvā gahitehi, upāyena nagarasamīpaṃ ānetvā gahessāmā“¹ ti. „Ko pana upāyo“ ti. „Mahārāja nagarato
- 5 uttarena² tigāvutappamāṇaṃ khemaṃ³ nāma saraṃ khaṇāpetvā⁴ udakassa pūretvā nānādhāṇṇāni ropetvā pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ⁵ kāretvā ekaṃ paṇḍitaṃ⁶ nesādaṃ paṭicchāpetvā manussānaṃ upagantuṃ adatvā catūsu kaṇṇesu ṭhitehi⁷ abhayaṃ vatvā ghosāpetha, taṃ sutvā⁸ nānāsakunā⁹ otarissanti, te pi
- 10 haṃsā paramparāya tassa sarassa khemabhāvaṃ sutvā āgacchissanti, atha ne vālapāsehi bandhāpetvā gaṇhāpeyyāthā“ ti. Taṃ sutvā rājā tehi vuttappadesehi¹⁰ vuttappakāraṃ saraṃ kāretvā¹¹ chekaṃ nesādaṃ pakkosāpetvā tassa saḥassaṃ dāpetvā „tvam ito paṭṭhāya attano kammaṃ mā kari, puttadāraṃ te ahaṃ
- 15 posessāmi, tvam appamatto khemaṃ saraṃ rakkhanto manusse paṭikkamāpetvā catūsu kaṇṇesu abhayaṃ ghosāpetvā āgatāgatasakunē¹² mama ācikkheyyāsi, suvaṇṇahaṃsesu āgatesu mahantaṃ sakkāraṃ labhissasīti“ taṃ samassāsetvā khemaṃ saraṃ paṭicchāpesi. So tato paṭṭhāya raṇṇā vuttanayen¹³ eva
- 20 ta. paṭipajji¹⁴, „khemaṃ saraṃ rakkhatīti“ c’assa Khemaneśādo tv-eva¹⁵ nāmaṃ udapādi. Tato paṭṭhāya nānappakārā sakunā otarīṃsu, „khemaṃ nibbhayaṃ saraṃ“ ti paramparāghosena nānahaṃsā āgamīṃsu: paṭhamāṃ tāva tiṇahaṃsā āgamīṃsu¹⁶, tesaṃ ghosena paṇḍuhaṃsā¹⁷, tesaṃ gh. mano-
- 25 silāhaṃsā¹⁸, tesaṃ gh. setahaṃsā¹⁹, tesaṃ gh. pākahaṃsā²⁰. Tesu āgatesu Khemako raṇṇo ārocesi: „deva pañcavaṇṇahaṃsā āgantvā sare gocaraṃ gocaraṃ gaṇhanti, pākahaṃsānaṃ āgatattā idāni katipāheva suvaṇṇahaṃsā āgamiṃssanti,

¹ Iḍḍa avidūrena. ² C^k tigāvutamatte tigāvutappamāṇa-, B^d tigāvuttamattetiḍḍa-vuttappamāṇaṃ-. ³ B^d kārapetvā. ⁴ C^k -ā. ⁵ B^d -a. ⁶ C^k hi. ⁷ C^k omitt taṃ sutvā. ⁸ B^d adda dasadisā. ⁹ B^d -se. ¹⁰ Iḍḍa kārapetvā. ¹¹ Iḍḍa -tesa-. ¹² B^d paṭijajgi. ¹³ B^d tevassa. ¹⁴ B^d -aṃsu. ¹⁵ B^d adda āgamīṃsu. ¹⁶ C^k -lā vaṇṇā, B^d adda āgamīṃsu.

mā cintayittha devā“ 'ti. Tam sutvā rājā' „aññena ta. na gantabbhā, yo gacchissati' hatthapādacchedaṇ ca gharavilopaṇ ca pāpuṇissatīti“ nagare bheriṇ carāpesi, tato paṭṭhāya ta. koci na gacchati. Cittakūṭassa pana avidūre Kañcanaguḥāya pākahaṃsā vasanti, te mahabbalā, dhataratṭhakulena saddhim 5 tesāṃ¹ sarīravanno ca viseso, pākahaṃsarañño pana dhītā suvaṇṇavaṇṇā ahosi, so taṃ „dhataratṭhamahissarassa anurūpā“ ti tassa pādaparicārikāṃ katvā pesesi, sā tassa piyā ahosi manāpā, ten' eva kāraṇena tāni dve haṃsakulāni añña-maññaṃ viśāsikāni jātāni. Ath' ekadivasāṃ B-assa parivāra- 10 haṃsā pākahaṃse pucchimsu: „tumhe ime divase² kahaṃ gocaraṃ gaṇhathā“ 'ti. „Mayaṃ Bā-ito avidūre khemasare g. gaṇhāma, tumhe pana kuhiṃ āhiṇḍatha“, „asukaṃ nāmā“ 'ti vutte „kasmā khemaṃ saraṃ na gacchatha“, so hi saro ramaṇīyo nānāsakunaśamākīṇno pañcavaṇṇapadumasañchanno 15 nānādhaññaphalasampanno nānappakārabhamaragaṇanikūjito³ catūsu kaṇṇesu niccappavattaabhayaghosano, koci naṃ⁴ upasamkamitum samatto nāma n' atthi pag eva aññaṃ upaddavaṃ kātum, evarūpo so saro“ ti khemaṃ saraṃ vaṇṇayimsu. Te tesāṃ⁵ vacanaṃ sutvā „Bārāṇasīsamīpe kira evarūpo kemo 20 nāma saro atthi, pākahaṃsā ta. gantvā g. gaṇhanti, tumhe pi dhataratṭhamahissarassa ārocetha, sace⁶ anujānāti mayam pi ta. gantvā g. gaṇheyyāma“ 'ti Sumukhassa kathesum, Su. rañño ārocesi, so cintesi: „manussā nāma bahumāyā⁷ npāyakusalā, bhavitabbam ettha kāraṇena, ettakaṃ kālam esa⁸ saro 25 n' atthi, idāni amhākaṃ gahaṇatthāya kato bhavissatīti“ so Su-aṃ ā.: „mā te ta. gamaṇaṃ ruccatu⁹, na so saro tehi sudhammatāya kato, amhākaṃ gahaṇatthaṃ kato, manussā nāma¹⁰ kharamantā upāyakusalā, tumhe sake¹¹ yeva gocare

¹ Cks omit rā-. ² Bd adds tattha ³ Cks tesāṃ saddhim. ⁴ Bd -esu divasesu.

⁵ asukaṃ - - wanting in Cks ⁶ Cks -rarudatikujito. ⁷ Bd omits naṃ. ⁸ Cks te. ⁹ Cks omit sace ¹⁰ Bd adds kharamanto, Bk kharamantā. ¹¹ Bd eso.

¹² Bds -tha. ¹³ Bds add bahumāyā. ¹⁴ Cks omit sake.

carathā“ 'ti. Suvannahaṃsā „khemam saram gantukām'
 amhā“ 'ti dutiyam pi Su-assa ārocesum, so tesam ta. gantu-
 kāmataṃ M-assa ārocesi. Atha M. „mama nātakā maṃ'¹
 nissāya mā kilamantu, tena hi gacchāmā“ 'ti navutisahas-
 5 haṃsaparivuto ta. gantvā g. gahetvā haṃsakilaṃ kilītvā Citta-
 kūṭam eva paccāgami. Khemako tesam caritvā gatakāle gantvā
 tesam āgatabhāvaṃ rañño ārocesi. Rājā tuṭṭhacitto hutvā
 „samma Khemaka ekaṃ vā dve vā haṃso gaṇhitum vāyama“²,
 mahantaṃ te yasaṃ dassāmīti“ vatvā paribbayaṃ datvā tam'³
 10 uyyojesi. So ta. gantvā cāṭipañjare nisīditvā haṃsānaṃ ca-
 raṇaṭṭhānaṃ vīmaṃsi. B-ā nāma nilloluppacārino honti, tasmā
 M. otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya sapadānaṃ⁴ sālim khādanto āga-
 māsi, sesā ito c' ito ca khādantā vicariṃsu. Atha luddaputto
 „ayaṃ haṃso nilloluppacārī, imaṃ bandhitum vaṭṭatiti“ cin-
 15 tetvā punadivase haṃsesu saram anotiṇṇesu yeva cāṭipañjare
 nisinno tam thānaṃ gantvā avidūre pañjare⁵ attānaṃ paṭicchā-
 detvā chiddena olovento acchi. Tasmim khaṇe M. navuti-
 haṃsasahasaparivuto⁶ biyyo otiṇṇaṭṭhāne yeva otaritvā odhi-
 yaṃ nisīditvā khādanto pāyāsi, neṣādo pañjarachiddena⁷ olo-
 20 kento tassa rūpaggaṇṇapattāṃ⁸ attabhāvaṃ disvā „ayaṃ haṃso
 sakataṇṇapamānasarīro⁹ suvaṇṇavaṇṇo tīhi rattarājīhi gīvāya
 parikkhitto, tisso rājiyo galena otaritvā udarantarena gatā,
 tisso pacchābhāgena nibbijjhītvā¹⁰ gatā, rattakambalasutta-
 sikkāya ṭhapitakañcanakkhandho viya atirocati, iminā etesaṃ
 25 raññā bhavitabbaṃ, imaṃ eva gaṇhissāmīti“ cintesi. Haṃsarā-
 jāpi bahuṃ gocaraṃ caritvā jalakilaṃ kilītvā haṃsagaṇa-
 parivuto Cittakūṭam eva agamāsi, iminā niyāmena chadivase¹¹ g. gaṇhi.
 Sattame¹² divase Khemako kāḷaassavālamayaṃ¹³ dāhaṃ mahā-
 rajjūṃ vaṭṭetvā yaṭṭhiyā pāsaṃ katvā „sve haṃsarājā imasmim

¹ Cks nātakānaṃ. ² Bds -atha. ³ Cks omitt tam. ⁴ Bd sampadānacārī. ⁵ Bd pañcarena. ⁶ Bd parikkhitto. ⁷ Cks -re-. ⁸ Bds rūpasobhagga-. ⁹ Bds sakata-
 nābhi-. ¹⁰ so Cks; Bd nippajji-. ¹¹ Bd pañca. ¹² Bds chaṭṭhe. ¹³ Cks -vāla
 dāhaṃ.

okāse otarissatīti¹ tatvāto¹ ñatvā anto udake yatthipāsāṃ
 oḍḍi. Punadivase hamsarājā otaranto pādaṃ pāse pavesento yeva
 otari, ath' assa pāso pādaṃ ayapaṭṭakena bandhanto² viya
 ābandhitvā gaṇhi, so „chindissāmi nan“ ti vegāṃ janetvā kaḍ-
 dhitvā poṭhesi³, paṭhamavāre⁴ suvaṇṇavaṇṇaṃ cammaṃ chijji⁵,
 dutiyavāre kambalavaṇṇamaṃsaṃ⁶ chijji, tatiyavāre nahāruṃ
 chijji, catutthavāre pan' assa pādā chindeyyuṃ⁷, rañño pana
 hīnaṅgatā⁸ nāma ananucchavikā ti na vāyāmaṃ akāsi, balave-
 danā pavattimsu, so cintesi: „sac' āhaṃ baddharavaṃ ra-
 vissāmi ñātakā me utrastā⁹ hutvā g. agahetvā chātajjhata¹⁰ va
 palāyantā samudde patissantīti“ so vedanaṃ adhivāsetvā
 pāsavase¹⁰ vattetvā sāliṃ caranto¹¹ viya hutvā tesāṃ yāvad-
 atthaṃ caritvā hamsakīlaṃ kīlanakāle mahantena saddena
 baddharāvaṃ ravi, taṃ sutvā hamsā purimanayen' eva pakka-
 mimsu. Su. pi heṭṭhavuttanayen' eva cintetvā vicinitvā tisu¹⁵
 koṭṭhāsesu M-am adisvā „addhā tass' eva taṃ bhayaṃ uppan-
 nan“ ti nivattitvā „mā bhāyi mahārāja, ahaṃ mama jīvitāṃ
 pariccajitvā tumhe mocessāmiti“ vadanto otaritvā M-am assā-
 sento paṃkapitṭhe nisīdi. M. „navutiyā¹² hamsasahassesu
 maṃ chaḍḍetvā palātesu¹³ ayaṃ¹⁴ ekako va āgato, kin nu kho
 luddaputtassa āgatakāle maṃ chaḍḍetvā palāyissati udāhu no“
 ti vīmaṃsanavasena lohitamakkhito pāsalaṭṭhiyaṃ olambanto¹⁵
 yeva tisso gāthā abhāsi:

1. Ete hamsā pakkamanti vakkaṅgā bhayameritā, (IV ¹²⁴/₁₈)
 harittaca¹⁶ hemavaṇṇa¹⁷ kāmaṃ Sumukha pakkama. 89. 25
2. Ohāya maṃ ñātigaṇā ekaṃ pāsavasāṃ gataṃ
 anapekkhamānā gacchanti, kiṃ eko avahiyyasi. 90.
3. Pat' eva patataṃ seṭṭha, n' atthi baddhe sahāyatā,
 mā anīghāya hāpesi, kāmaṃ Sumukha pakkamā 'ti. 91.

¹ C^s B^d tattathato, B^s tattato. ² B^d kaḍḍhanto. ³ C^s poṭhesi, B^d pādesi, B^s pātesi. ⁴ C^s omīti pa-. ⁵ C^s chiddi. ⁶ B^d -vaṇṇaṃ-. ⁷ so C^s for chijjeyyūṃ? B^d pādo chijjeyya. ⁸ B^s hīnaṅgaṃ. ⁹ cittuttrastā. ¹⁰ C^s pāsāṃ-. ¹¹ B^d khād-. ¹² B^d -ti. ¹³ B^d palāyantesu. ¹⁴ B^d adda sumukho. ¹⁵ B^d -ento
¹⁶ C^s -ā. ¹⁷ B^d --o.

Ta. bhayameritā ti bhayena eritā bhayaṭṭitā bhayacālita¹, tatiyapade haritī pi hemaṇ ti pi suvaṇṇassa² eva nāmaṇ, so pi harittacatāya hemavaṇṇo, tena taṇ evaṇ ālapi, Sumukhā³ ti sundaramukha, anapekkhamānā ti tava⁴ nātayo⁵ anolokentā⁶ nirālayā hutvā, patevā⁷ ti uppatāhi yeva. mā anighāyā
5 'ti ito gantvā pattabbāya niddukkhabhāvāya viriyaṇ mā hāpesi.

Taṇ sutvā Su. „ayaṇ haṃsarājā mama bhāvaṇ⁸ na jānāti, anuppiyabhānimitto⁹ ti maṇ sallakkheti, sassinehabhāvaṇ⁷ assa dassessāmīti¹⁰“ catasso gāthā abhāsi:

4. Nāhaṇ dukkhapareto pi⁹ dhataratṭha tavaṇ¹⁰ jahe,
10 jīvitaṇ maraṇaṇ vā me tayā saddhiṇ bhavissati. 92.
5. Nāhaṇ dukkhapareto pi⁹ dhataratṭha tavaṇ¹⁰ jahe.
na maṇ anariyaśaṇyutte¹¹ kamme yojetum arahasi. 93.
6. Sakumāro sakhā ty-asmi sacitte samite ṭhito,
ñāto senāpati ty-āhaṇ haṃsānaṇ pavaruttama. 94.
- 15 7. Kathaṇ ahaṇ vikattissaṇ¹² nātimajje ito gato,
taṇ hitvā patataṇ seṭṭha kin te vakkhāṇ¹³ ito gato.
idha pāṇaṇ cajissāmi, na anariyaṇ kattum ussahe ti. 95.

Ta. nāhaṇ ti ahaṇ mahārāja kāyikacetāsikena dukkhena puṭṭho pi taṇ na jahāmi, anariyaśaṇyutte ti mittadūbhikehi ahirikehi kattabbatāya anariya-
20 bhāvena śaṇyutte, kamme ti taṇ jahitvā pakkamanakamme, sakumāro ti¹⁴ ekadivase yeva paṭisaṇdhiṇ gahetvā ekadivase andakosaṇ padāletvā ekato vadḍhitakumāro ti a., sakhā tyasmiti ahaṇ te dakkhiṇakkhisamo¹⁵ piyasa-
hāyo, sacitte ti tava saka citte ahaṇ ṭhito¹⁶ tava vase vattāmi tayi jīvante jivāmīti¹⁷ a., saṇcitte¹⁷ ti pi pātho, tava citte ahaṇ saṇṭhito sutṭhito ti a.,
25 nāto ti sabbahaṃsānaṇ antare saññāto, vikattissaṇ¹⁸ ti kubhiṇ haṃsarājā ti pucchito ahaṇ kin ti kathessāmi, kinte vakkhāmīti tava pavattim pucchante haṃsagane kin vakkhāmi.

Evāṇ Su-ena catūhi gāthāhi sīhanāde nadite tassa guṇaṇ pakāsento M. ā.:

- 30 a. Eso hi dhammo Sumukha yaṇ tvaṇ ariyapathe ṭhito
yo bhattāraṇ sakhāraṇ maṇ na paricattum ussahe. 96.

¹ C^s B^d ca-. ² C^s tena. ³ B^d nātakāyo. ⁴ B^d -o. ⁵ B^d sa mittabhāvaṇ. ⁶ C^s -e, B^d anukampiyabhāvaṇmitto. ⁷ B^d sineha-. ⁸ B^d adds clintento. ⁹ C^s ti. ¹⁰ B^d tavaṇ. ¹¹ all three MSS -yaṇsaṇ-. ¹² so C^s for vikattī-? B^d vikitti-. ¹³ B^d adds samānakumāro. ¹⁴ C^s -nakkhi-, B^d -ṇasmiṇ-. ¹⁵ B^d hito. ¹⁶ B^d -mi na jīvante na jivāmīti. ¹⁷ C^s sac-. ¹⁸ so all three MSS.

9. Tam hi me pekkhamānassa bhayaṃ na tv-eva¹ jāyati,
adhigacchasi tvaṃ mayhaṃ evaṃbhūtassa jīvitān ti. 97.

Ta. dhammo ti esa porānapaññānaṃ sabhāvo, bhaddāraṃ sa-
kharān² ti sāmikaṃ ca sahāyaṃ ca samānaṃ, bhayaṃ ti cittutrāso mayhaṃ
na jāyati, Cittakūṭapabbate haṃsaganamajjhe ṭhito viya homi, mayhaṃ ti mama 5
jīvitān maṃ labhāpessasi.

Evaṃ tesāṃ kathentānaṃ³ luddaputto sarapariyante ṭhito
haṃse tīhi khaṇḍehi palāyante disvā „kin nu kho“ ti pā-
saṭṭhānaṃ olokento B-aṃ pāsalaṭṭhiyaṃ olambantaṃ disvā
sañjātasomanasso kacchaṃ⁴ bandhitvā muggaraṃ gahetvā 10
kappuṭṭhānaggi viya avattharamāno paṇhiyā akkantakalale⁵
upari sīsena gantvā purato patante vegena⁶ upasaṃkami.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

10. Icc-eva⁷ mantayantānaṃ ariyānaṃ ariyavattinaṃ⁸
daṇḍam ādāya nesādo āpadī⁹ turito¹⁰ bhusaṃ. 98. 15
11. Tam āpatantaṃ disvāna Sumukho aparibṛūhayi¹¹,
atṭhāsi purato raṇṇo haṃso vissāsayāṃ vyathaṃ. 99.
12. Mā bhāyi patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādīsā.
ahaṃ yogāṃ payuñjissāṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ
tena pariyāpadānena khippam pāsā pamokkhasīti. 100. 20

Ta. ariyavattinaṃ¹² ti ariyācāre vattamānānaṃ, bhusaṃ ti dalhaṃ bala-
vaṃ, aparibṛūhayīti¹³ anantaragāthāyaṃ āgataṃ¹⁴ mā bhāyīti vacanaṃ bhaṇ-
anto¹⁵ atibṛūhesi¹⁶ mahāsaddam nicchāresi, atṭhāsīti sace nesādo rājānaṃ
paharissati ahaṃ pahāraṃ paṭicchissāmīti¹⁷ jīvitāṃ pariccajītvā purato atṭhāsi,
vissāsayāṃ ti vissāsento, vyathan ti vyathitaṃ bhītaṃ¹⁸ rājānaṃ, mā 25
bhāyīti iminā vacanena vissāsento, tādīsā ti tumhādisā nānaviriyassampannā,
yogaṃ ti viriyayogaṃ¹⁹ yuttaṃ ti anucchavikaṃ, dhammūpasamhitaṃ ti
kāraṇanissitaṃ, tena pariyāpadānenā²⁰ ti tena mayā payuttana²⁰ yogena
parisuddhena, pamokkhasīti mucchissasi.

Evaṃ Su. M-aṃ assāsetvā luddaputtassa santikaṃ gantvā 30
madhuraṃ mānusiṃ vācam nicchārento „samma tvaṃ konāmo“

¹ Bā teva. ² Bā -raṃman. ³ Ck omit evaṃ --. ⁴ Bā add dalhaṃ. ⁵ Bā
-lam. ⁶ so Ck; Bā omits gantvā -- na. ⁷ Bā evaṃ. ⁸ Bā -vu-. ⁹ Bā
āpatī. ¹⁰ Ck -tu. ¹¹ Ck -si. ¹² Bā -vu-. ¹³ Ck -sīti. ¹⁴ Ck āhata. ¹⁵
Bā vadanto. ¹⁶ Bā -si. ¹⁷ Bā sampa-. ¹⁸ Bā bhī-, Ck hi-. ¹⁹ Ck -ga,
Bā nānaviriyā-. ²⁰ Bā vuttana.

- ti pucchitvā „suvannaṇavannaṇaṃsarāja ahaṃ Khemako nāmā“
 'ti vutte „samma Khema tayā oḍḍitavāiapāse yo vā so vā haṃso
 baddho ti saññaṃ mā kari, navutiyā¹ haṃsasahassānaṃ pavaro
 dhataratṭhaṃsarājā te pāse baddho nāṇavā² silācārasampanno
 5 saṃgāhakapakkhe³ tṭhito, nāyaṃ māretum yutto, ahaṃ tava
 iminā⁴ kattabbakiccaṃ karissāmi, ayam pi suvaṇṇavaṇṇo ahaṃ
 pi⁵ etass' atthāya attano jīvitaṃ pariccajāmi⁶, sace tvam
 etassa pattāni gaṇhitukāmo⁷ mama pattāni gaṇha, atho pi
 cammamamaṃsanahāruatṭhīnaṃ aññataraṃ gaṇhitukāmo mam'
 10 eva sarīrato gaṇha, atha naṃ kilāhaṃsaṃ kātukāmo si mañ
 ñeva kara⁸ jīvantaṃ eva 'vikkiṇitvā, sace⁹ dhaṇaṃ uppādetu-
 kāmo mam¹⁰ vikkiṇitvā uppādehi, mā etaṃ nāṇadiguṇayuttaṃ¹¹
 avadhi, sace hi vadhissasi nirayādīhi na muccissasīti¹² taṃ
 nirayabhayena santajjetvā attano madhurakathaṃ gaṇhāpetvā
 15 puna B-assa santikaṃ gantvā taṃ assāsento atṭhāsi. Nesādo
 tassa kathaṃ sutvā „ayam tiracchānagato samāno manussehi
 pi kātum asakkarūpaṃ¹³ karoti, manussāpi hi evaṃ mitta-
 dhamme tṭhātum¹⁴ na sakkonti, aho esa nāṇasampanno ma-
 dburakatho dhammiko“ ti sakalasarīraṃ pītisomanassapunṇaṃ
 20 katvā pahaṭṭhalomo daṇḍaṃ chaḍḍetvā sirasi añjaliṃ patitṭhā-
 petvā suriyaṃ namassanto viya Su-assa guṇaṃ kittento
 atṭhāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

13. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā Sumukhassa subhāsitaṃ
 25 pahaṭṭhalomo nesādo añjali 'ssa paṇāmayi¹⁴. 101.
 14. Na me sutāṃ vā diṭṭhaṃ vā: bhāsanto¹⁰ mānusiṃ dijo
 ariyaṃ bruvāno⁶ vakkaṅgo cajanto mānusiṃ girāṃ. 102.
 15. Kin nu t' āyaṃ dijo hoti. mutto baddhaṃ upāsaya,
 ohāya sakunā yanti, kim eko avahiyasīti. 103.

¹ B^d -ti. ² B^d omīti vā. ³ B^d saṃbhavapekkhe, B^e saṃbhāvapakkhe. ⁴ B^d add sarīrena. ⁵ B^d add thatheva ahaṃ. ⁶ B^d -jissāmi. ⁷ B^d add sime. ⁸ B^d kilā. ⁹ C^k omīti sace. ¹⁰ B^d add jīvantaṃ. ¹¹ B^d add haṃsarājānaṃ. ¹² B^d asakkuṇeyyaṃ evarūpaṃ. ¹³ B^d kātum. ¹⁴ C^k ranāmayi, C^e raṇ-. ¹⁵ C^k -taṃ. ¹⁶ B^d brūhanto.

Ta. añjalissā 'ti añjalim assa, na me ti¹ gāthāy' assa thutim karoti, ta. mānusiñ ti manussavācam, ariyañ ti sundarañ niddosañ, cañanto ti vissajjento, i. v. h.: samma tvañ diño samāno ajja mayā² mānusiñ vācam bhāsanto niddosañ bruvāno³ mānusiñ girāñ cañanto paccakkhato dīṭṭho, ito pubbe pana idañ accchariyañ mayā n' eva sutam na dīṭṭhan ti, kiñnu tāyañ 5 ti yañ etañ⁴ tvañ upāsaya kiñ nu te ayañ hoti.

Evam dutṭhacittena⁵ puṭṭho Su. „ayañ muduko jāto, idānim assa bhiyyosomattāya mudubhāvatthañ mama guṇaṃ dassessāmīti“ cintetvā ā.:

16. Rājā me so dijāmitta⁶, sanāpacc' assa kārayim, 10
tam āpade pariccattum n' ussahe vihaṅgādhipaṃ⁷. 104.

17. Mahāgaṇāya⁸ bhattā me mā eko vyasanañ agā,
tathā tañ samma nesāda: bhattāyañ⁹, abhito¹⁰ rame ti. 105.

Ta. nussahe ti na samattho 'mi, mahāgaṇāyā¹¹ 'ti mahato haṃsa-gaṇassa¹², mā eko ti¹³ mādisse sevakke vijjamāne mā ekako¹⁴ vyasanañ agā, 15 tathā tañ ti yathāhañ vadāmi tath' eva tañ, sammā 'ti vayasā, bhattāyañ¹⁵ abhito rame ti bhattā ayañ mama, ahañ assa ca abhito rame santike ramāmi na ukkanthāmi

Taṃ¹⁶ tassa dhammanissitañ madhurakathañ sutvā so-manassappatto pahatṭhalomo „sac' āhañ etañ sīlādiguṇa- 20 yuttañ haṃsarājānañ vadhissāmi catūhi apāyehi na muñcissāmi, rājā mañ yad icchati tañ karotu, ahañ etañ Su-assa dāyañ katvā vissajjessāmīti“ cintetvā g. ā.:

19. Ariyavatt' asi¹⁷ vakkaṅga yo piṇḍam apacāyasi.

cajāmi te tañ bhattārañ, gacchatu¹⁸ bho yathāsukhañ ti. 106. 25

Ta. ariyavattasīti mittadhammarakkhanasamkhātena ācāraariyānañ vattena samannāgato, piṇḍamapacāyasīti bhattu santikā laddhañ piṇḍam¹⁹ pūjesi, gacchatu¹⁸ bho ti dve pi janā assumukhe nātisaṅghe²⁰ sahāyamānā²¹ yathāsukhañ gacchatha.

¹ Bds namassati. ² Bds adds saddhim. ³ Bds brūhanto. ⁴ Cks omit yañ. ⁵ so Cks; Bds ekañ dutṭhacittena so. ⁶ Cks dijom-. ⁷ Cks -pa, Bds vihaṅgādhipaṃ. ⁸ Bds -yañ. ⁹ Bds -rañ, Cks bhattāhañ. ¹⁰ Ck atihito, Cs ahito. ¹¹ Bds -yan. ¹² Bds add sāmi. ¹³ Cks ki. ¹⁴ Bds -to. ¹⁵ Cks bhattāhañ. ¹⁶ Bds nesādo tañ. ¹⁷ Bds -ttañsi. ¹⁸ Bds -antu. ¹⁹ Bds add senāpati. ²⁰ Cks nāti. ²¹ so Ck; Cs bhāyamānā, Bds sahāsayamānā.

Evam vatvā nesādo muducittena M-am upasamkamitvā
 yatthim nāmetvā pamkapitthe nisidāpetvā pāsayatthim¹ mocetvā
 ukkhipitvā sarato nīharitvā taruṇadabbatīnapitthe nisidāpetvā
 pāde baddhapāsaṃ saṇikaṃ mocetvā M-tte balavasinehaṃ
 5 paccupatthāpetvā mettena² cittena udakaṃ ādāya lohitaṃ puñ-
 jitvā³ punappuna parimajji, ath⁴ assa mettānubhāvena sirāya
 sirāṃ⁵ māmsena māmsaṃ cammena cammaṃ ghaṭitaṃ, pādo
 pākatiko ahosi, itarena nibbiseso B. sukhappatto hutvā pakati-
 bhāvena nisidi. Su. attānaṃ nissāya rañño sukhitaḥbhāvaṃ
 10 disvā sañjātasomanasso cintesi: „iminā amhākaṃ mahāupakāro
 kato. am⁶hehi etassa kataṃ⁷ nāma n⁸ atthi, sace h⁹ esa¹⁰ rāja-
 mahāmattānaṃ¹¹ atthāya amhe gaṇhi¹² tesāṃ santikaṃ netvā
 bahudhanaṃ labhissati, sace attano atthāya gaṇhi amhe
 vikkīṇitvā dhanāṃ labhissat¹³ eva, pucchissāmi tāva nan¹⁴ ti,
 15 atha naṃ upakāraṃ kātukāmatāya pucchanto ā.:

19. Sace attappayogena ohito hamsapakkhinaṃ
 patigaṇhāma te samma etaṃ abhayadakkhinaṃ. 107.

20. Noce attappayogena ohito hamsapakkhinaṃ
 anissaro muñcaṃ amhe theyyaṃ kayirāsi luddakā¹⁵ ti. 108.

20 Ta. sace ti samma nesāda sace tayā attano payogena attano atthāya
 hamsānaṃ¹⁶ c¹⁷ eva sesapakkhinaṃ ca pāso odḍito¹⁸, anissaro ti anissaro
 hutvā amhe muñcanto yenāsi āpatto¹⁹ tassa santakaṃ gaṇhanto theyyaṃ kayirāsi

Tam sutvā nesādo „nāhaṃ tumhe attano atthāya gaṇhim,
 Bā-rañño²⁰ pana saṃyamena gaṇhāpito 'mhiti²¹“ vatvā deviyā
 25 diṭṭhasupinato²² patthāya yāva rañṇā²³ tesāṃ āgatabhāvaṃ
 sutvā „samma Khemaka ekaṃ vā dve vā haṃse gaṇhitum
 vāyama, mahantaṃ te yasaṃ dassāmīti²⁴“ vatvā paribbayaṃ
 datvā uyyojitabhāvo tāva sabbaṃ pavattim ārocesi. Tam
 sutvā Su. „iminā nesādena attano jīvitaṃ agaṇetvā amhe

¹ Bds -iyā. ² Bā metta. ³ Bā dhovitvā. ⁴ Cks sirāṃ sirā. ⁵ Bā upakāraṃ, B² upakāro. ⁶ Bā pesa. ⁷ C² rājārāja-, C¹ rājārāja-. ⁸ Cks -hīnti. ⁹ C² na. ¹⁰ Bds ohito. ¹¹ C² ananto, C¹ ānanto. ¹² Bā -ā. ¹³ C² -tā, Bā diṭṭhasi-
 supinakālato. ¹⁴ Cks -o.

vissajjentena dukkaraṃ kataṃ, sace mayāṃ ito va Cittakūṭaṃ
gamiṣāma n' eva dhatarattharañño paññānubhāvo na¹ mayhaṃ
mittadhammo pākaṭo bhavissati na luddaputto mahantaṃ yasaṃ
lacchati na rājā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhahissati² na deviyā mano-
ratho matthakaṃ pāpuṇissatīti³ cintetvā „samma, evaṃ sante 5
amhe vissajjetuṃ na labhasi, rañño no³ dassehi, so amhe
yathārucim⁴ karissatīti⁵“.

Imam atthaṃ pakāseto:

21. Yassa tvaṃ bhatako rañño kāmaṃ tass' eva pāpaya.

tattha saṃyamāno⁶ rājā yathābhiññāṃ karissatīti g. ā. 109. 10

Ta. tassevā 'ti tass' eva santikaṃ nehi, tatthā 'ti tasmiṃ nivesane,
yathābhiññān ti yathāhippāyaṃ yathārucim.

Taṃ sutvā nesādo „mā vo bhante' rājadassanaṃ rucci⁸,
rājāno nāma sappatibhayā, keḷihamse vā vo kareyyuṃ mareyyuṃ
vā“ ti ā. Atha naṃ Su. „samma ludda, mā amhākaṃ cintayi, 15
ahaṃ tādissa kakkhaḷassa dhammakathāya maddavaṃ janesiṃ,
rañño kin nu na janessāmi, rājāno hi paṇḍitā subhāsitaññū⁹,
khippaṃ no rañño santikaṃ nehi, nayanto ca mā baddho¹⁰
nayi, pupphapañjare nisīdāpetvā nehi, pupphapañjaraṇ ca ka-
ronto dhataratthassa mahantaṃ setapadumasañchannaṃ mama 20
khuddakaṃ rattapadumasañchannaṃ katvā dhataratthaṃ¹¹ pu-
rato maṃ pacchato nicataraṃ katvā ādāya khippam netvā
rañño dassehīti¹² ā. So¹² tassa vacanaṃ sutvā „Sumukho rājā-
naṃ disvā mama mahantaṃ yasaṃ dātukāmo bhavissatīti“ sañ-
jātasomanasso mudūhi latāhi¹³ pañjare katvā padumehi chā- 25
detvā vuttanayena te gahetvā agamāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

22. Icc-eva¹⁴ vutto¹⁵ nesādo¹⁶ hemaṇṇe harittace

ubhohatthehi saṃgayha pañjare ajjhavodahi. 110.

¹ Cks omit na. ² Cks paṭiṭṭhātī. ³ Cks add na. ⁴ Cks rucim. ⁵ Cks -sīti.

⁶ Cks -mano. ⁷ Bā bhaddante. ⁸ Bā -itta. ⁹ Bā -tadubbhasitaññū. ¹⁰ so Cks
for -e; Bā bandhanaena. ¹¹ Cks add maṃ. ¹² so Cā l'ā; Ck to sū corr.
to sū for rāto? ¹³ Bā labhāhi. ¹⁴ Bā -vaṃ. ¹⁵ Cks -e.

23. Te pañjaragate¹ pakkhī ubho bhassaravaṇṇine
Sumukhaṃ dhataratthaṃ ca luddo ādāya pakkamīti. 111.

Ta. ajjhavodahīti odahi thapesi, bhassaravaṇṇine ti pabhāsam-
pannavanne.

- 5 Evaṃ luddassa te² ādāya pakkamanakāle dhatarattha-
haṃso pākarañjahaṃsadhītaraṃ³ attano bhariyaṃ saritvā Su-
amantetvā kilesavasena vilapi.

Tam atthaṃ āvikaronto Satthā āha:

24. Hariyyamāno dhatarattho Sumukhaṃ etad abravi:
10 bālhaṃ bhāyāmi Sumukha sāmāya lakkhaṇūruyā
asmākaṃ vadham aññāya ath' attānaṃ vadhissati. 112.
25. Pākahaṃsā ca Sumukha Suhemā hemasuttacā⁴
koñci⁵ samuddatīre va⁶ kapaṇā nūna rucchatīti⁷. 113.

- Ta. bhāyāmiti maraṇaṃ⁸ bhāyāmi, sāmāya 'ti suvaṇṇavaṇṇāya, lak-
15 khaṇūruyā ti lakkhaṇasampannaūruyā, vadhamaññāyā 'ti vadhaṃ jānitvā
maritā ti saññi⁹ hutvā, vadhissatīti kim me piyasāmi¹⁰ mate jīvitenā 'ti
marissati¹¹ pākahaṃsarājadhītā, Suhemā ti evaṃnāmikā, hemasuttacā¹² ti
hemasadisasundaratacā¹³, rucchatīti¹⁴ yathā loṇisaṃkhātāṃ¹⁵ samuddam
otaritva mate patimhi koñcisakuṇikā¹⁶ kapaṇa rodati evaṃ nūna sā rodissati.

- 20 Tam sutvā Su. „ayaṃ haṃso aññe¹⁷ ovadituṃ yutto mātu-
gāmaṃ nissāya kilesavasena vilapati, udakassa ādittakālo viya
vatiyā utthāya kedārakhādanakālo viya ca jāto, yaṃ nūnāhaṃ
attano balena mātugāmassa dosaṃ pakāsetvā etaṃ sañña-
peyyan“ ti cintetvā āha¹⁸:

- 25 26. Evaṃmahanto¹⁹ lokassa appameyyo mahāgaṇi
ekitthim anusoceyya, na idaṃ pañnavato-m-iva. 114.
27. Vāto va²⁰ gandham ādeti²¹ ubhayaṃ chekapāpakaṃ
bālo āmakapakkaṃ va lolo andho va āmisam. 115.

¹ Bā -re-. ² Cks tam. ³ Bā pākahaṃsarājā-. ⁴ Cks suvomaṃ hemasuttavā. ⁵
Ck koci, Cs koci, Bā koñci. ⁶ Cks ca. ⁷ Bā rucca-. ⁸ Ck -ā corr. to -am,
Bā -ato. ⁹ Cks -ā. ¹⁰ Cks -iye. ¹¹ Bā add pākahaṃsā ti. ¹² Cks -yuttavā
¹³ Cks -rakattacā. ¹⁴ Cks rucchiti, Bā rucca-. ¹⁵ Bā loṇa-. ¹⁶ Cks kuñca-.
¹⁷ Bā -am. ¹⁸ Cks omīti āha. ¹⁹ Bā mahāsatto. ²⁰ Cks ca. ²¹ Cks -hi.

28. Avinicchayaññū atthesu mando va paṭibhāsi¹ mañ, kiccākkiccaṃ na jānāsi sampatto kālapariyāyaṃ². 116.
29. Aḍḍhummatto udīresi yo seyyā³ maññas⁴ itthiyo, bahū sādharāṇā h' etā soṇḍānaṃ va surāgharaṃ. 117.
30. Māyā c' esā marīci ca⁵ soko rogo c' upaddavo. (II ³³⁰/₁₉) 5
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso⁶ guhāsayo⁷,
tāsu⁸ yo vissase poso so naresu narādhamo ti. 118.

Ta mahanto ti mahanto⁷ samāno, lokassā 'ti hamsalokassa, appameyyo ti gūnehi metum⁸ asakkameyyo, mahāganāti mahantena gaṇena samannāgato ganasatthā, ekitthiṃ ti yaṃ evarūpo bhavaṃ ekaṃ itthiṃ anuso- 10
ceyya idaṃ anusocanaṃ na paññāvato-m-iva, tenāhaṃ ajja taṃ bālo ti maññāmi⁹ adhippāyen' eva ā., ādetīti gaṇhāti, chekapāpakaṃ ti sundarā-sundaraṃ, āmakapakaṃ ti āmakāṃ ca pakkaṃ ca, lolo ti rasalolo, i. v. h : mahārāja yathā nāma vāto padumasarādini paharitvā sugandham pi samkāraṭṭhā-nādini paharitvā duggandham pīti ubhayaṃ chekapāpakaṃ gandhaṃ adiyati 15
yathā ca bālo kumārako ambajambūnaṃ hetthā nisīno hattham pasāretvā patita-patitaṃ āmaṃ pi pakkam pi phalaṃ gahetvā khādati yathā ca rasalolo andho bhatte upanīte yaṃ kiñci samakkhikam pi nimmakkhikam pi āmisam adiyati evaṃ itthiyo nāma kilesavasena aḍḍham pi dugḍḍatam pi kulinaṃ pi akulinaṃ 20
pi abhirūpaṃ pi virūpaṃ pi gaṇhanti bhajanti⁹, tādisānaṃ papadhammānaṃ 90
itthinaṃ kāraṇā¹⁰ vippalapati mahārājā 'ti, atthesū ti kāraṇakāraṇesu, mando ti andhabālo, paṭibhāsi¹¹ mañ ti mama upaṭṭhāsi, kālapariyā-
yaṃ¹² ti evarūpaṃ maraṇakālaṃ patto jīvasmim kāle idaṃ kattabbhaṃ idaṃ na kattabbhaṃ idaṃ vattabbhaṃ idaṃ na vattabbhaṃ ti na jānāsi devā 'ti, aḍ-
ḍhummatto ti aḍḍhamattako¹³ maññe hutvā, udīresīti yathā suraṃ pivi- 25
tvānā 'ti matto puriso yaṃ vā taṃ vā lapati evaṃ lapasīti ā., seyyā¹⁴ ti varā¹⁴ uttamā¹⁴, māyā esā ti ādisu deva itthiyo nāma¹⁵ etā vañcanaṭṭhena māsā agayhūpaḍḍhena marīci sokādīnaṃ paccayattā soko, rogo cupaddavo ti rogādi¹⁵ anekappakāro upaddavo, kodhādīhi thaddhabbhāvena kharā, tā hi¹⁶
nissāya andubandhanādīhi bandhanato¹⁷ bandhanā cetā, itthiyo¹⁸ nāma 30
sariraguhāyaṃ puna vasaṇakamaccu¹⁹ nāma etā devā ti²⁰ kāmāhetu kāmāni-
dānaṃ kāmādhikāraṇaṃ eva rājāno coraṃ gahetvā ti suttena p' esa attho
dipetabbo (—?).

¹ Bā -ti. ² so all three MSS. for -paryayaṃ. ³ Bā -o. ⁴ Bā C^o va. ⁵ Bā -ā. ⁶ Bā tyāsu ⁷ C^o mahantattā. ⁸ Bā pame. ⁹ C^o add kāsānaṃ vā. ¹⁰ C^o kiṃkāraṇā. ¹¹ Bā -ti. ¹² C^o -kiriyaṃ. ¹³ Bā aḍḍhuma-. ¹⁴ Bā -o. ¹⁵ Bā omits cupaddavo --. ¹⁶ so Bā; C^o tā, C^o ti ¹⁷ Bā bahjanato. ¹⁸ C^o -i, C^o -i. ¹⁹ C^o casaṇakam. ²⁰ C^o etadevāti.

Tato dhatarattho mātugāme paṭibaddhacittatāya „tvam mātugamasea guṇam na jānāsi, paṇḍitā etaṃ¹ jānanti, na etā² garahitabbā“ ti dipento ā.:

31. Yaṃ vuddhehi upaṇṇātaṃ³ ko taṃ ninditum arahati,
6 mahābhūt' itthiyo nāma lokasmiṃ upapajjisun. 119.
32. Khiddā paṇihitā tyāsu, ratī tyāsu paṭiṭṭhitā,
bijāni tyāsu rūhanti yadidaṃ sattā pajāyare,
tāsu ko nibbide⁴ poso paṇam āsajja paṇibhi. 120.
33. Tvam eva n' añño Sumukha thīnam atthesu yuñjasi,
10 tassa ty-ajja bhaye jāte bhītena jāyate mati. 121.
34. Sabbo hi saṃsayam patto bhayaṃ⁵ bhīru titikkhati,
paṇḍitā ca mahantā no⁶ atthe yuñjanti duyuyuje. 122.
35. Etadatthāya rājāno sūram icchanti mantinaṃ
paṭibāhati yaṃ sūro āpadaṃ attapariyāyam⁷. 123.
- 15 36. Mā no ajja vikantimsu⁸ rañño sūdā mahānase.
tathā hi vaṇṇo pattānam phalaṃ veḷum va taṃ vadhi. 124.
37. Mutto pi⁹ na icchi¹⁰ udḍetum¹¹, sayam bandham¹² upāgami,
so p' ajja¹³ saṃsayam patto
attham gaṇhāhi mā mukhan ti. 125.

- 20 Ta. yaṃ ti yaṃ mātugāmasamkhātāṃ vatthum paṇṇāvuddhehi¹⁴ nātāṃ
tesam eva pākataṃ na bālānaṃ, mahābhūtā ti mahāguṇā mahānisamsā, upa-
pajjisun¹⁵ 'ti pathamakappikakāle itthiliṅgassa pathamaṃ pātubhūtattā paṇa-
maṃ nibbattā ti a, tyāsū 'ti Su-a tāsu itthīsu kāyavacīkhiddā ca paṇihitā
ohitā tṭhapitā kāmāgūṇerati ca paṭiṭṭhitā, bijānīti Buddhapacceka-buddhaariya-
25 sāvaka-rakavattīdibijāni tāsu rūhanti, yadidaṃ ti ye ete sabbe pi sattā pajā-
yare ti sabbe tāsaṃ yeva kucchimhi saṃvaddhā ti dipeti, nibbide¹⁶ ti nib-
bindeyya, paṇam āsajja paṇibhīti attano paṇehi pi tāsaṃ paṇam āsādetvā
attano jīvitam cajanto pi tā labhivā ko nibbindeyyā 'ti a., nañño¹⁷ ti na
añño, Su-a 'mayā Cittakūṭatale haṃsaganamajjhe nisinnena¹⁸ taṃ adisvā
30 khaṃ Su. ti vutte esa mātugāmaṃ gahe tvā Kaṇṇanaguhāyaṃ uttamaratim¹⁹
„nubhotīti vadanti, evaṃ tvam eva thīnam atthesu yuñjasi yuttapayutto ahoṃ

¹ B^d eva. ² C^k netarū, B^d na hi tā, B^e na botā. ³ C^k saṃ vaddhehuṃ tva
paṇṇātaṃ, C^e saṃ vaddhehupamāṇātaṃ, B^d yaṃ bu-. ⁴ B^d nibbije. ⁵ B^d
sayam. ⁶ B^d camahātāno, C^k mahattāno. ⁷ B^d attha-. ⁸ C^k -katti-. ⁹
C^k si. ¹⁰ B^d icchasi. ¹¹ C^k oḍḍ-. ¹² C^k baddham. ¹³ C^k sajja. ¹⁴ C^e
-vudhehi. ¹⁵ B^d -je. ¹⁶ C^k nā-. ¹⁷ C^k -uno. ¹⁸ all three MSS. -ti.

na añño ti a, tassa tyajjā 'ti tassa te ajja marapabbhaye jāte iminā bhītena
 marapabbhayena¹ mañño ayaṃ mātugāmassa dosadassane nipuṇā matī jāyate
 ti adhippāyen' evaṃ āha, sabbo hīti yo koci, saṃsayappatto ti jīvitasāṃ-
 sayappatto, bhīrū 'ti bhīru hutvāpi bhayaṃ adhiṇvaseti², mahantā no ti ye
 pana paṇḍitā ca honti mahante³. ca thāne⁴ thitā mahantā no⁵ te duiyūjje 5
 atthe yuñjanti ghaṇanti⁶ vāyamanti, tasmā mā bhāyi dhiro bohīti taṃ usāhento
 evaṃ ā, āpadan ti sāmīno āgataṃ⁷ āpadan esa sūro paṭibāhati etadatthāya
 sūramantīnaṃ icchanti, attaparīyāyan ti attaparittāṇaṃ pi ca kātum sakko-
 sīti⁸ pi adhippāyo, vikantīmsū'ti⁹ chindīmsu i. v. h.: Sum ukhatvaṃ mayā
 attano anantare thāne thapito tasmā ajja yathā rañño sūdā amhe maṃsatthāya 10
 na kantanti¹⁰ tathā karohīti, tādīso hi ambhākaṃ pattavaṇṇo taṃ avadhīti
 sv-āyaṃ vaṇṇo yathā nāma veḷum nissāya jātaṃ phalaṃ veḷum eva vadhati
 tathā mā¹¹ taṃ vadhi taṃ ca mamaṃ ca mā vadhīti adhippāyen' evaṃ ā,
 muṭṭito pīti¹² yathāsukhaṃ Cittakūṭapabbataṃ gacchā 'ti evaṃ luddaputtena
 mayā saddhīm mutto vissajjito samāno pi uddītuṃ¹³ na techi, sayan ti rājā- 15
 naṃ daṭṭhukāmo hutvā sayam eva bandhaṃ¹⁴ upagato ti evaṃ idaṃ ambhākaṃ
 bhayaṃ taṃ¹⁵ nissāya āgataṃ, so pajjā¹⁶ 'ti so pi¹⁷ ajja jīvitasāmsayaṃ
 patto, atthaṃ gaṇhāhi mā mukhaṃ ti idāni ambhākaṃ muccanakāraṇaṃ¹⁸
 gaṇha yathā muccāma¹⁹ tathā vāyāma, vāto va²⁰ gandhamādetiti²⁰ ādini vadanto
 itthigarabhatthāya²¹ mā mukhaṃ pasārayi. 20

Evam M. mātugāmaṃ vaṇṇetvā Su-aṃ appaṭibhānaṃ
 katvā tassa anattamanabhāvaṃ viditvā idāni naṃ paggaṇ-
 hanto g. ā.:

ss. So tvaṃ²² yogaṃ payuñjassu yuttaṃ dhammūpasamhitam,
 tava pariyāpadānena mama pāṇesanaṃ carā²³ 'ti. 126. 25

Ta. so ti samma Su-a so tvaṃ, taṃ yogan ti yaṃ pubbe ahaṃ yogaṃ
 payuñjissam yuttaṃ dhammūpasamhitam ti avacāsi taṃ idāni payuñjassu,
 tava - - nenā 'ti tava tena payogena parisuddhena, pariyodātenā²⁴ 'ti pi pāṭho
 parittānenā 'ti a., tayā katattā tava santakena²⁵ parittānenā mama jīvita-
 yosanaṃ²⁶ carā 'ti adhippāyo. 30

¹ B^d add bhito. ² B^d -si. ³ C^k -tā. ⁴ C^k add ca. ⁵ B^d adds atthe yuñ-
 janti duiyūje ti. ⁶ B^d -enti. ⁷ C^k -ta. ⁸ B^d -titi. ⁹ C^k vikatt-. ¹⁰ C^k
 katt-, B^d vikantīmsu. ¹¹ B^d omits mā. ¹² C^k sīti. ¹³ C^k oḍ-. ¹⁴ B^d
 dham, C^k baddham, C^s vaddham corr. to baddham or baṃdham. ¹⁵ B^d kam.
¹⁶ C^k sajja. ¹⁷ C^k si. ¹⁸ B^d muñc-. ¹⁹ C^k ca. ²⁰ C^k -dediti, B^d -dehiti.
²¹ B^d -garahanat- ²² C^k taṃ. ²³ C^k caran. ²⁴ C^k -dhātenā. ²⁵ B^d santi-
²⁶ B^d -yosanaṃ

Atha¹ Su.² „atīviya maraṇabhayaḥhito, mama balaṃ na jānāti, rājānaṃ disvā thokaṃ kathaṃ labhītvā jānissāmi, assā-sessāmi tāva naṃ“ ti cintetvā g. ā.:

5. Mā bhāyi³ patataṃ seṭṭha, na hi bhāyanti tādisā,
 ahaṃ yogaṃ payuṇṇissaṃ yuttaṃ dhammūpasamhitaṃ,
 mama pariyāpapadānena khippaṃ pāsā⁴ pamokkhasīti. 127.

Ta. pāsā ti dukkhaḥpāsato.

Iti tesāṃ sakuṇabhāsāya kathentānaṃ luddaputto na kiñci aññāsi, kevalaṃ pana te kācenādāya Bā - iṃ pāvīsi accha-
 10 riyabbhutaajātena pañjalīnā mahājanena anugammamāno⁵, so rājadvāraṃ patvā attano āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

40. So luddo haṃsakācena rājadvāraṃ upāgami,
 paṭivedetha maṃ rañño: dhataratṭh' āyam āgato ti. 128.
 15 Ta. paṭi -- maṃ ti Khemako āgato ti evaṃ rañño maṃ vadetha⁶, dha-
 taratṭhāyaṃ ti ayaṃ dh-o āgato ti ca paṭivedetha.

Dovāriko gantvā paṭivedesi, rājā sañjātasomanasso „khip-
 paṃ āgacchatū“ 'ti vatvā amaccagaṇaparivuto samussitase-
 tacchatte rājaḥpallaṃke nisīno Khemakaṃ haṃsakākakaṃ
 20 ādāya mahātalaṃ abhirūḥhaṃ disvā suvaṇṇavaṇṇe haṃse olo-
 ketvā „sampaṇṇo me manoratho“ ti tassa⁷ kattabbakiccaṃ
 amacce añāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

41. Te disvā puññasamkāse ubho lakkhaṇāsammate⁸
 25 khalu saññamāno⁹ rājā amacce ajjhabhāsatha: 129.
 42. Detha luddassa vatthāni annapānaṃ ca bhojanaṃ,
 kāmaṃkaro hiraṇṇ' assa¹⁰ yāvanto eva¹¹ icchatīti¹². 130.

Ta. puññasamkāse ti attano puññasadise, lakkhaṇāsammate⁸ ti
 seṭṭhasammate abhiññāte, khalū 'ti nipāto, tassa te khalu disvā ti purīmapadena
 30 sambandho, dethā 'ti ādi rājā pasannākāraṃ karonto ā., ta. kāmaṃkaro

¹ Cks add naṃ. ² Bđ adds ayaṃ. ³ Cks -a. ⁴ Cks -se. ⁵ Ck -gammāno, Bđ -gacchamāno. ⁶ Bds nivedetha. ⁷ Bđ adds detha luddassa ti tassa. ⁸ Bds lakkhaṇa-. ⁹ Cks saññamāno, Bđ sañyamāno. ¹⁰ read: kāmaṃ karoḥi yaṃ assa? ¹¹ Cks esa. ¹² Cks -sīti.

hiraññassā 'ti hiraññam¹ assa kāmakiriya² atthu, yāvanto ti yattakam
eva icchati tattakam hiraññam assa dethā 'ti a.

Evam pasannākāram kāretvā pītisomanassasamussāhito³
„gacchatha, nam alamkaritvā ānethā“ 'ti ā. Atha nam
amaccā rājanivesanā otāretvā kappitakesamassum nahātānu- 5
littam sabbālamkārapatimaṇḍitam katvā rañño dassesum. Ath'
assa rājā samvacchare satasahassuṭṭhānake dvādasagāme
ājaññayuttam⁴ ratham alamkatamahāgehañ cā 'ti mahantam
yasaṁ dāpesi. So mahantam yasaṁ labhitvā attano kammaṁ⁵
pakāsetum „na te⁶ deva mayā yo vā so vā haṁso ānīto, 10
ayaṁ pana navutihamsasatasahassānam rājā dhataratṭho nāma,
ayaṁ pana senāpati Su. nāmā“ 'ti ā. Atha nam rājā „katham
te samma ete gahitā“ ti pucchi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

43. Divā luddam pasannattam⁷ Kāsirājā tadābravi⁸: 15
yad' āyam⁹ samma Khemaka puṇṇā haṁsehi tiṭṭhati 131.
44. Katham ruciṁ majjhagataṁ pāsahattho upāgami,
okiṇṇam nātisaṁghehi nimajjhimaṁ¹⁰ katham gahīti. 132.

Ta. pasannattan ti pasannabhāvaṁ somanassappattam, yadāyan¹¹ ti
vayassa¹² Khemaka yadi ayam ambhākaṁ pokkharanī navutihamsasahashehi puṇṇā 20
tiṭṭhati, katham ruciṁ majjhagataṁ ti evam sante tvaṁ tesam ruciṇaṁ
piyadassanānam hamsānam majjhagataṁ etaṁ¹³ nātisaṁghena okiṇṇam, ni-
majjhimaṁ ti n' eva majjhimaṁ n' eva¹⁴ kaniṭṭham uttamaṁ haṁsarājānaṁ
katham pāsahattho upāgami katham gahīti.

So tassa kathento āha:

45. Ajja me sattamā ratti ādānāni upāsato¹⁵,
padam etassa anvesaṁ appamatto bhavassito¹⁶. 133.
46. Ath' assa padam addakkhim carato ādanesanam¹⁷,
tatthāham odahim pāsaṁ, ev' etaṁ dijam aggahin ti. 134.

¹ Cks -o. ² so Bā; Cks kāmam. ³ Bā pīti-, Cks pisom-. ⁴ Bā -a. ⁵ Cks kāmam.
⁶ Bā kho ⁷ Cks -antam. ⁸ Bā tadabravi. ⁹ Bā yadyāyam. ¹⁰ so all three
MSS. for nimm-? ¹¹ Cks yantvāyan, Bā yadvāyan? Bā yadyāyan. ¹² Cks
cayassa, Bā samma. ¹³ Bā evam. ¹⁴ Cks omīti neva. ¹⁵ Bā upāga-. ¹⁶
Bā ghaṭa-. ¹⁷ Bā adānesaram.

Ta. ādānānīti ādānāni gocaragahaṇatthānānīti a., ayam eva vā pātho, upāsato¹ ti upagacchantassa, padan ti gocarabhiṇṇīyaṃ akkantapadāṃ, bhavassito² ti cātipaññānissito³, athassā⁴ ti atha chaṭṭhe divase⁵ ādānesanāṃ⁶ carantassa padam addakkhīm, evetan ti evaṃ etaṃ, dijaṃ aggahin ti sabbaṃ gahitopāyaṃ ācikkhi.

Taṃ sutvā rājā „ayam dvāre thatvā paṭivedento pi dhataratthassa⁷ evāgamanāṃ paṭivedesi, idāni pi ‘etaṃ ekam eva gaṇhin’ ti vadati, kinnu kho ettha kāraṇaṃ“ ti cintetvā g. ā.:

47. Ludda dve ime⁸ sakunā, atha eko ti bhāsasi,
10 cittan nu te vipariyattham⁹ ādu kin nu jigimsasīti¹⁰. 135.

Ta. vipariyatthan⁹ ti vipallattham, ādu kinnu jigimsasīti¹⁰ udāhu kin nu cintesi, kim itaraṃ gahetvā aññassa dātukāmo hutvā cintesīti pucchati.

Tato luddo „na me deva cittam vipallattham nāpi ahaṃ itaraṃ aññassa dātukāmo, api¹¹ kho pana mayā ohite pāse eko
15 baddho“ ti āvikaronto āha:

48. Yassa lohitakā tālā¹² tapāneyyanibhā¹³ subhā
uram saṃhacca¹⁴ tiṭṭhanti so me bandham¹⁵ upāgami. 136.

49. Athāyaṃ bhassaro pakkhī abaddho baddham āturaṃ
ariyaṃ bruvāno¹⁶ atthāsi cajanto¹⁷ mānusiṃ giran ti. 137.

20 Ta. lohitakā ti rattavannā. tālā ti rājīyo, uraṃsaṃhacca¹⁸ ti uraṃ āhacca, i. v. h.: mahārāja yass’ etā rattasuvannasappaṭibhāgā tisso lohitakā rājīyo gīvaṃ parikkhipitvā uraṃ āhacca tiṭṭhanti so eko va mama¹⁹ pāse bandham upagato²⁰ ti, bhassaro ti parisuddho pabbhāsaṃpanno, āturaṃ ti gilānaṃ dukkhitam atthāseṭi.

25 „Dhataratthassa baddhabhāvāṃ natvā nivattitvā etaṃ samassāsetvā mamāgamanakāle paccuggamanāṃ katvā ākāse yeva mayā saddhiṃ madhurapaṭisanthāraṃ katvā manussabhāsāya dhataratthassa guṇe kathento atthāsi, mama hadayaṃ mudu-

¹ Cks upāhatoso, Bđ upāgato. ² Bds bhavi-, Bds ghaṭa-. ³ Ck cādvi-, Bđ cāti-.

⁴ Bđ adda etassa. ⁵ Bđ ādānesaram, Cks -nesam. ⁶ Cks me. ⁷ Bđ -yattan, Ck -yatham, C -yatham.

⁸ Ck jihissiti, Cs chigimsa-, Bđ jigisa-. ⁹ Cks -yatan. Bđ -yattan. ¹⁰ Ck jihim-, Cs chig-, Bđ jigis-.

¹¹ Bđ api ca. ¹² Cks kalam. ¹³ Bds -nīyā. ¹⁴ Ck urasammā, Cs urasamvācca, Bđ urasamvācca, Bs urasamvācca.

¹⁵ Cks baddham. ¹⁶ Ck brumāno, Bđ brahmano. ¹⁷ Bds vadanto. ¹⁸ Ck urasamvācā, Cs urasam-.

¹⁹ Cks mam. ²⁰ Bđ upā-.

kaṃ katvā puna etass' eva purato atṭhāsi, athāhaṃ deva.
 Su-assa subhāsitaṃ sutvā pasannacitto dhataratṭhaṃ vis-
 sajjesiṃ, iti dhataratṭhassa pāsato makkho, ime haṃse ādāya
 mama idhāgamaṇā ca Sumukhen' eva katan' ti evaṃ so
 Su-assa guṇaṃ kathesi. Taṃ sutvā rājā Su-assa dhamma- 5
 kathaṃ sotukāmo ahoṣi, luddaputtassa sakkāraṃ karantass'
 eva suriyo atthagamito, dīpā pajjalitā, bahū khattiyādayo
 sannipatitā, Khemā devī pi vividhanāṭakaparivārā' rañño
 dakkhiṇapasse nisīdi, tasmiṃ khaṇe rājā Su-am kathāpetu-
 kāmo g. ā. : 10

50. Atha kin nu dāni Sumukha hanū saṃhacca tiṭṭhasi
 adu' me parisaṃ patto bhayā bhīto no bhāsasīti. 138.

Ta. saṃhaccā 'ti madhurakatho kira tvaṃ atha kasmā idāni mukhaṃ
 pidhāya tiṭṭhasi, ādū ti kacci³, bhayā bhīto ti parisasārajjabhayena bhīto hutvā

Taṃ sutvā Sumukho abhītabhāvaṃ dassento ā: 15

51. Nāhaṃ Kāsipati bhīto oḡayha parisaṇ tava,
 nāhaṃ bhayā na bhāsisāṃ vākyaṃ atthasmiṃ tādise ti. 139.

Ta. tādise ti api ca kho pana tathārūpe atthe uppanne vākyaṃ bhā-
 sisāmi¹ti vacanokāsaṃ oloken²to nesiṃno 'mbhīti a.

Taṃ sutvā rājā kathaṃ vaddhetukāmatāya paribhāsaṃ 20
 karonto ā.:

52. Na te abhisaraṃ passe na rathe nāpi⁴ pattike
 nāssa cammaṃ vā kīṭaṃ vā vammīna ca dhanuggahe 140.

53. Na hiraṇṇaṃ suvaṇṇaṃ vā nagaraṃ⁵ vā sumāpitaṃ
 otiṇṇaṃ⁶ parikhaṃ duggaṃ dāhaṃ atṭālakotṭhakaṃ 25
 yattha pavitṭho Sumukha bhāyitabbaṃ⁷ na bhāyasīti⁸. 141.

Ta. abhisaraṇaṃ ti rakkaṇatthāya⁹ parivāretvā ṭhitaṃ āvudhahatthaṃ
 parisaṇ te na passāmi, nāssa 'ti ettha assā 'ti nipātamattaṃ, cammaṇa ti sara-
 parittānacammaṇa¹⁰, kīṭaṇa ti kīṭakaṃ cātipālaṃ vuccati, cātipālahatthāpi te
 santike¹¹ n' atthīti dīpeti, vammīna ti vammāsannaddhe, na hiraṇṇaṇa ti 30
 yaṇaṇa nissāya na bhāyasī¹² taṃ hiraṇṇaṇa pi te na passāmi.

¹ Cks devī tividhā nāṭaka-. ² Cks adā. ³ Bā adu ti kiñci. ⁴ Bā nā. ⁵ Cks
 Cks nabharaṇaṃ. ⁶ so Cks; Bā okiṇṇaṃ. ⁷ Cks bhāsi-. ⁸ Cks bhāsa-. ⁹ Ck
 -ṇa-. ¹⁰ Cs -ṇa-. ¹¹ Cks santi. ¹² Cks bhāseyyāsīti.

Evam raññā „kiṃ te abhāyanakāraṇaṃ“ ti vutte taṃ
kathento ā.:

54. Na me abhisaren' attho nagarena dhanena vā,
apathena pathaṃ yāma antalikkhecarā mayaṃ. 142.
55. Sutā ca paṇḍitā ty-ambhā nipuṇā atthacintakā¹,
bhāsem' atthavatīm vācam sacce² c' assa patitṭhito. 143.
56. Kiṃ ca tuyhaṃ asaccassa anariyassa karissati
musāvadiṣṣa luddassa bhaṇitam pi subhāsitan ti. 144.

Ta. abhisarenā 'ti ārakkhaparivārena, attho ti etena mama kiccaṃ n'
10 atthi, kasmā yasmā aparena³ tumhādisānaṃ amaggena maggaṃ⁴ māpetvā yāma
ākāsacārino mayan⁵ ti, paṇḍitā tyambhā ti tayā sut' ambhā, 'ten' eva kāraṇena
ambhākaṃ santikā dhammasotukāmo kira no gābhāpesi, saccecassā 'ti sacce⁶
pana tvaṃ sacce patitṭhito assa atthavatīm kāraṇaṇissitaṃ vācam bhāseyyāma,
asaccassā 'ti vacīsaccarahitassa tava subhāsitaṃ muṇḍassa dantasucī⁷ viya
15 kiṃ karissati.

Taṃ sutvā rājā „kasmā maṃ musāvādī anariyo ti vadasi,
kiṃ mayā katan“ ti āha. Atha naṃ Sumukho tena hi suṇā-
hīti vatvā ā.:

57. Taṃ⁷ brāhmaṇānaṃ vācanā⁸ imaṃ Khemim' akārayi,
90 abhayaṃ ca tayā ghuṭṭhaṃ imāyo dasadhā disā. 145.
58. Ogayha te pokkharapaṇim vippasaunodakaṃ sucim
pahūtaṃ cādanam¹⁰ tattha ahimsā c' ettha pakkhinam. 146.
59. Idam sutvāna nigghosaṃ āgat' asmā¹¹ tav' antike,
te te baddh' asmā¹² pāsena, etaṃ¹³ te bhāsitaṃ musā. 147
60. Musāvādaṃ purakkhatvā icchālobhaṃ ca pāpakaṃ
25 ubho sandhim atikkamma asātaṃ upapajjati. 148.

Ta. tan ti tvaṃ, Khemin¹⁴ ti evaṃnāmikaṃ pokkharapaṇim, ghuṭṭhan
ti catūsu kanhesu ṭhatvā ghosāpitaṃ, dasadhā ti imā tā dasadhā ṭhitā ti¹⁵
disāsu tayā abhayaṃ ghuṭṭhaṃ, ogayhā 'ti ogahitvā āgatānaṃ santikā, pahū-
30 tañcādanam¹⁶ ti pahūtaṃ ca padumuppasāllādikaṃ adanam¹⁷, idam

¹ Ck atta-, Bc catta-. ² Cks sabbe. ³ Bds apathena. ⁴ Bds patham. ⁵ Cks
vayan. ⁶ Ck sacce, Cs sacce. ⁷ so all three MSS. ⁸ Cks -naṃ. ⁹ Bc -am.
¹⁰ Ck modanam, Bc khā-. ¹¹ Bc -tambhā. ¹² Bc bandhanasmā. ¹³ Bc ekan.
¹⁴ Bds -an. ¹⁵ so Cks; Bds dasadhā disā taṃ taṃ. ¹⁶ Cks -cādan-, Bds -khā-
danam. ¹⁷ Bds khādanam.

sutvānā ti tesam tava pokkharanīm ogahitvā āgatānaṃ santikā idam abhayaṃ
 sutvā tava santike tava samīpe tayā kārītapokkharanīm āgat' ambā ti a., te te
 ti te mayaṃ tava pāseṇa baddhā, purakkhatvā ti purato katvā, icchā-
 lobhan ti icchāsamkhātāṃ pāpakāṃ lobham, ubho sandhin ti ubhayam
 devaloke ca manussaloke ca paṭisandhīm, imam eva pāpadhamme¹ purato katvā 5
 caranto puggalo sugatipaṭisandhīm atikkamitvā, asātan ti nīrayam upapajjati.

Evam parisamajjhe yeva rājānaṃ lajjāpesi. Atha naṃ
 rājā „nāhaṃ Sumukha tumhe māretvā maṃsakhādītukāmo²
 gaṇhāpesiṃ, paṇḍitabhāvaṃ pana vo sutvā subhāsitaṃ sotukāmo
 gaṇhāpesiṃ ti“ pakāseṇto ā. : 10

61. Nāparajjhāma³ Sumukha, na pi lobhā vaṃ aggahīṃ,
 sutā ca paṇḍitā ty-attha nipuṇā atthacintakā⁴. 149.
 62. Appev' atthavatiṃ vācaṃ vyākareyyuṃ⁵ idhāgatā,
 tathā taṃ samma nesādo vutto Sumukha-m-aggahīti. 150.

Ta. nāparajjhāmā³ ti mārento avarajjhati⁶ nāma mayaṃ na mārema, 15
 lobhāvaṃaggahīṃ ti maṃsaṃ khādītukāmo hutvā lobhā vaṃ⁷ tumhe na pi⁸
 aggahīṃ, paṇḍitā tyatthā ti paṇḍitā ti sut' attha⁹, atthacintakā ti pa-
 ṭicchannānaṃ atthānaṃ cintakā, atthavatiṃ ti kārāṇaṇissitaṃ, tathā ti tena
 kārāṇeṇa, vutto ti mayā vutto hutvā, Sumukhamaggahīti ālapati, makāro
 sandhikaro, aggahīti dhammaṃ desessatīti¹⁰ tumhe gaṇhi. 20

Taṃ sutvā Sumukho¹¹ „ayuttaṃ te kataṃ mahārājā“ 'ti
 vatvā ā. :

63. N' eva bhītā¹² Kāsiṇḍipati upanītasmiṃ jīvite,
 bhāseṃ' atthavatiṃ vācaṃ sampattā kālāpariyāyaṃ¹³. 151.
 64. Yo¹⁴ migena migam hanti pakkhiṃ vā pana pakkhinā 25
 sutena vā sutam kiṇe¹⁵ ki anariyātaram tato. 152.
 65. Yo ca ariyarudam bhāse anariyadhamm' avassito
 ubho so dhamasate lokā idha c' eva parattha ca. 153.
 66. Na majjetha yasaṃ patto, na vyathe¹⁶ pattasamsayaṃ,
 vāyameth' eva kiccesu, samvare vivarāṇi ca. 154. 30

¹ so Cks; Bā imeva dhamme. ² C₂ Bā maṃsaṃ-. ³ Cks nāva-. ⁴ Bā tyattha-
⁵ so Cks; Bā byāhareyyuṃ. ⁶ so Cks; Bā avirajjhati, B² avirujjhati. ⁷ C₂ -vā.
 B² -va. ⁸ Bā nāhaṃ. ⁹ Bā sutā atthaṃ. ¹⁰ Bā desetuṃ. ¹¹ Bā add subhāsitaṃ
 sotukāmena. ¹² Bā bhū-. ¹³ read -pariyayam. ¹⁴ Cks ye. ¹⁵ Bā kilyā, B²
 kiṇyā. ¹⁶ Bā byādhe.

87. Ye vaddhā abbatikkantā¹ sampattā kālapariyāyan²
idha dhammaṃ caritvāna ev' ete tidiyaṃ gatā. 155.
88. Idam sutvā Kāshipati dhammam attani pālāya
dhataratṭhaṇ ca muñcāhi haṃsānaṃ pavaruttaman ti. 156.

- 5 Ta. upanītasmin ti maraṇasantikaṃ³ upanīte, kālapariyāyan ti
maraṇakālavāraṃ pattā samānā⁴ bhāsiṣsāma⁵ na hi dhammakathikaṃ bandhitvā
maraṇabbhayaena tajjetvā dhammaṃ supanti, ayuttan te kataṃ, migena⁶ ti
eṭṭhusikkhāpītena dīpakamigena, hantīti hanti pakkhinā ti dīpakapakkhinā
ca, sutenā⁷ ti khemaṃ nibbhayan ti visutena dīpakamigapakkhisadisena padu-
10 masarena, sutan ti paṇḍito cittakathīti eva sutam dhammakathikaṃ, kiṇe⁸
ti dhammaṃ sossāmīti⁹ pāsabandhanena vā yo¹⁰ kiṇeyya bādheyya, tato ti
tesaṃ kiriyato uttarim aññaṃ anariyatarāṃ nāma kim atthi, ariyarudan ti
mukhena ariyavacanaṃ suṇḍaravacanaṃ bhāsatī, dhammavassito ti kammena¹¹
anariyadhammaṃ¹² avassito, ubho ti devalokā ca manussalokā cā¹³ ti ubha-
15 yambhā, idha cevā¹⁴ ti idha upapanno¹⁵ pi parattha upapanno¹⁶ pi evarūpo
dvihi sugatilokehi dhammitvā nirayam eva upa;ajjati, pattasamāsayan ti jīvi-
tasamāsayapamāṇaṃ¹⁷ pi dukkhaṃ patvā na kilameyya, samvare - - cā¹⁸ ti attano
chiddāni randhāni¹⁹ samvareyya pidabheyya, vaddhā ti gunavaddhā paṇḍitā,
abbatikkantā ti imaṃ manussalokaṃ²⁰ atikkantā, pariyāyan ti maraṇa-
20 kālapariyāyapattā hutvā, evete ti evam ete, idan ti idam mayā vuttaṃ attha-
nissitaṃ vacanaṃ, dhamman ti pavēnidhammam²¹ pi sucaritadhammam pi.

Tam sutvā rājā āha:

69. Āharant' udakaṃ pajjaṃ²² āsanaṃ ca mahārahaṃ
pañjarato pamokkhāmi dhataratṭhaṇ yasassināṃ 157.
- 25 70. Taṇ ca senāpatim dhiram nipuṇam atthacintakam
yo sukhe sukhito²³ rañño dukkhite hoti dukkhito. 158.
71. Etādiso²⁴ kho arahati²⁵ piṇḍam asnātu²⁶ bhattuno
yathāyaṃ Sumukho rañño paṇasādhāraṇo sakhā ti. 159.

- Ta. udakan ti pādadhovanaṃ, pajjan ti pādabbhañjanaṃ, sukhe ti
30 sukhambhi sati.

Rañño vacanaṃ sutvā tesaṃ āsanāni haritvā ta. nisinnā-
naṃ gandhodakena pāde dhovitvā satapākatelena abbañjayimsu.

¹ Cks abbhā-. ² read -paryayam. ³ Cks -kā. ⁴ Bds add na. ⁵ Cks -mi. ⁶ Bds kilyā, Bs kiṇyā. ⁷ Bds desessā-. ⁸ Cks so. ⁹ Cks kammanam. ¹⁰ Bds -yamdhamma. ¹¹ Cks uppa-. ¹² Bds -sayamāpannam. ¹³ Bds dvārānāni. ¹⁴ Cks omī abba - -. ¹⁵ Bds -niya-. ¹⁶ Bds majjaṃ. ¹⁷ Cks -tā. ¹⁸ Cks -ā. ¹⁹ Cks -anti. ²⁰ Ck asanātu, Bds bhasmātu, Cs asmātu.

Satthā tam attham pakāsento āha :

72. Piṭṭhañ ca sabbasovannaṃ aṭṭhapādaṃ manoramaṃ
matṭhañ¹ kāsikavatthinaṃ² dhataratṭho upāvisi. 160.
73. Kocchañ ca sabbasovannaṃ veyyagghaparisibbitaṃ³
Sumukko ajja pāvekkhi dhataratṭhass' anantarā. 161. 5
74. Tesam kañcanapattehi⁴ puthū ādāya Kāsiyo
haṃsānaṃ abhihāreyyuṃ aggarañño pavāsitaṃ ti. 162.

Ta. matṭhan ti karaṇapariniṭṭhitaṃ, kāsikavatthinan⁵ ti kāsika-
vatthena atthataṃ, kocchan ti majjhe saṃkhiṭṭavyagghacammaparisisibbitaṃ⁶
maṅgaladivase aggamaheṣiṃ nīdānapīṭhakaṃ, kañcanapattehi⁷ suvaṇṇa- 10
bhājaṇehi, puthū ti bahujanā. Kāsiyo ti Kāsiraṭṭhavāsino, abhihāreyyuṃ
ti upanāmesuṃ, aggarañño pavāsitaṃ ti aṭṭhasatasuvannaṇapātiṃ⁸ pakkhiṭṭaṃ
haṃsarañño paṇṇākārattāya Kāsirañño pesitaṃ nānagarasabhojanaṃ.

Evam upanīte pana tasmim Kāsirājā tesam saṅghatthaṃ
sayam suvaṇṇapātiṃ gahetvā upanāmesi, te tato ca madhulāje 15
khādītva madhurodakaṃ⁹ pivimsu, atha M. rañño abhihāraṃ ca
pasādaṃ ca¹⁰ disvā paṭisanthāraṃ akāsi.

Taṃ pakāsento Satthā āha :

75. Disvā abhihaṭaṃ aggaṃ Kāsirājena pesitaṃ
kusalo khattadhammānaṃ tato pucchi anantarā : 163. 20
76. Kaccin¹⁰ nu bhoto kusalaṃ kacci¹⁰ bhoto anāmayaṃ, (IV $\frac{427}{264}$ V $\frac{348}{13}$)
kacci ratṭhaṃ idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati¹¹. 164.
77. Kusalaṃ c' eva me haṃsa atho haṃsa anāmayaṃ,
atho ratṭhaṃ idaṃ phītaṃ dhammena-m-anusissati¹². 165.
78. Kacci bhoto amaccesu doso koci na vijjati, 25
kaccin nu te tav' atthesu nāvakaṃkhanti jīvitaṃ. 166.
79. Atho pi me amaccesu doso koci na vijjati,
atho pi te maṃ atthesu nāvakaṃkhanti jīvitaṃ. 167.
80. Kacci te sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī
puttarūpayasūpetā tava chandavasānugā. 168.
81. Atho me sādīsī bhariyā assavā piyabhāṇinī 30
puttarūpayasūpetā mama chandavasānugā. 169.

¹ Cks matṭha, Bd patha, Bs mattham. ² Bd -vattinam, Bs -vatthinnam Cks
patthinnam for patṭinam? ³ Bd -parisuppitaṃ, Cks -sibbitā. ⁴ Bd -mattehi.
⁵ Ck -pattinam, C^s -patthinnam, Bd vattinnam. ⁶ Ck -ta. ⁷ Bd -satapalasu-,
Bs -vaṇṇapalapātiṃ. ⁸ Cks madhukaṃ. ⁹ Cks abhihārapasā. ¹⁰ Bd kiñci
throughout. ¹¹ Bd -sāsati, Bs -sāsasi. ¹² Bd -sāsāmi.

82. Kacci raṭṭhaṃ anuppīlaṃ¹ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati². 170.
83. Atho raṭṭhaṃ anuppīlaṃ akutociupaddavaṃ
asāhasena dhammena samena-m-anusissati³. 171.
- 5 84. Kacci santo apacitā asanto parivajjitā,
noce dhammaṃ niraṃkatvā adhammam anuvattasi⁴. 172.
85. Santo ca me apacitā asanto parivajjitā,
dhamme c' evānuvattāmi⁵, adhammo me niraṃkato. 173.
86. Kacci nānāgataṃ⁶ dīghaṃ samavekkhasi khattiya,
10 kacci matto madaniye paralokaṃ⁷ na santasi⁸. 174.
87. N' ahaṃ⁹ anāgataṃ dīghaṃ samavekkhāmi pakkhima¹⁰,
ṭhito dasasu dhammesu paralokaṃ na santase¹¹: 175.
88. Dānaṃ sīlaṃ pariccāgaṃ ajjavaṃ maddavaṃ tapaṃ
akkodhaṃ avihiṃsaṃ ca khantiṃ ca avirodhanaṃ 176.
- 15 89. Icc-ete kusale dhamme ṭhite passāmi attani,
tato me jāyate pīti somanassaṃ c' anappakaṃ. 177.
90. Sumukho ca acintetvā vissaji pharusaṃ girāṃ
bhāvadosam anaṇṇāya asmāk' āyaṃ vihaṅgamo. 178.
91. So kuddho pharusaṃ vācaṃ nicchāresi ayoniso
yān' asmāsu na vijjanti, na idaṃ¹² pañṇavatāṃ ivā 'ti. 179.
- 20

Ta disvā ti taṃ bahuaggapānabhojanam disvā, pesītan ti āharāpetvā
upanītam, khattadhammānaṃ ti paṭhamakārakesu paṭisanthāradhammānaṃ,
tato pucchi anantaraṃ ti tasmim kāle kacci nu bhoto ti anupaṭipāṭiyā puc-
chi, tā pana cha gāthā heṭṭhāvuttatthā yeva, anuppīlan¹³ ti kacci raṭṭhāvāsīno
25 yante ucchum viya na pīlesīti pucchati, akutociupaddavaṃ ti kutoci
anupaddavaṃ, samena-manusissatīti¹⁴ kacci tayā¹⁵ raṭṭhaṃ dhammena
samena anusāsīyati¹⁶, santo ti sīlādiguṇayuttā sappurisa, niraṃkatvā ti
chaḍḍetvā, nānāgataṃ¹⁷ dīghaṃ ti anāgataṃ attano jīvita-pavattim kacci
dīghaṃ ti na samavekkhasi āyusaṃkharānaṃ parittabhāvaṃ jānāsīti pucchati,
30 nadaniye ti madāve¹⁸ rūpādīrammaṇe, na santasīti¹⁹ na bhāyasi²⁰,
i. v. h. : kacci rūpādīsu kāraṇesu amatto²¹ appamatto hutvā dānādīnaṃ
kusalānaṃ katattā paralokaṃ na bhāyasīti, dasasu 'ti dasasu rāja-
dhammesu dānādīsu dasavattukācetanādānaṃ pañcasīladasasīlādīsilāṃ deyya-

¹ B^d anupī-. ² B^d -sāsati. ³ B^d -sāsāmi. ⁴ B^d -ti. ⁵ C^k mevā-, B^d dham-
menevamanu-. ⁶ B^d nunā. ⁷ B^d -ke. ⁸ so all three MSS. ⁹ C^k nāgam,
B^d aham. ¹⁰ B^d -mā. ¹¹ B^d santasi, C^k naccintase. ¹² B^d yidam. ¹³ all
three MSS. anupī-. ¹⁴ B^d -sasatīti. ¹⁵ B^d tava. ¹⁶ B^d -sāsasi. ¹⁷ C^k nāga-
tam, B^d anāgataṃ. ¹⁸ B^d madāra-. ¹⁹ C^k -taseti. ²⁰ so all three MSS. ²¹
B^d omits am-.

dhammaṃ cāgo pariccāgo ujubhāvo ajjavaṃ mudubbhāvo maddavaṃ uposatha-kammaṃ tapo mettāpubbabbhāgo akkodho¹ karuṇāpubbabbhāgo avihimsā adhi-vāsanaṃ khaṇṭi avirodho avirodhanam, acintetvā ti mama imaṃ guṇasampattiṃ² acintetvā, bhāvadosaṃ ti cittadosaṃ, anaññāyā³ 'ti ajānitvā, asmākaṃ pi cittadoso nāma n' atthi, yaṃ esa jāneyya taṃ ajānitvā pharusam kakkhalam⁵ giram vissajjesi, ayoniso ti anupāyena, yānasmāsū⁴ 'ti yāni vajjāni amhesu na santi⁵ tāni vadati, na idaṃ ti tasmāssa⁴ idaṃ vacanam paññavatāmiva na hoti ten' eva samma na paṇḍito viya upatthāti.

Taṃ sutvā Sumukho „mayā guṇasampanno va⁵ rājā apa-sādito, so me⁶ kuddho, khamāpessāmi nan“ ti cintetvā ā.: 10

92. Atthi me taṃ atisāraṃ vegena manujādhipa

dhataratṭhe ca baddhasmiṃ dukkham me vipulaṃ ahu. 180.

93. Tvam pitā viya⁷ puttānaṃ bhūtānaṃ dharapī-r-iva⁸

asmākaṃ adhipannānaṃ khamassu rājakuñjarā 'ti. 181.

Ta. atisāraṃ ti pakkhalitaṃ⁹, vegena⁸ 'ti ahaṃ etaṃ kathaṃ kathento¹⁵ vegena sahasā kathesiṃ, dukkhaṃ ti cetasikadukkhaṃ mama vipulaṃ ahoṣi, tasmā kodhavasena yaṃ¹⁰ mayā vuttaṃ taṃ me khamā¹¹ mahārājā 'ti, puttānaṃ ti tvaṃ ambhākaṃ puttānaṃ pitā viya, dharapīrivā⁸ 'ti pāṇabhūtānaṃ pathavi viya ca tvaṃ ambhākaṃ avassayo, adhipannānaṃ ti dosena aparādhena ajjhot-thaṭṭānaṃ, khamassū⁴ 'ti idaṃ so āsana oruyha pakkhehi añjalim katvā ā. 20

Atha naṃ rājā āliṅgitvā ādāya suvaṇṇapīṭhe¹² nisīdāpetvā accayena¹³ desanaṃ patigaṇhanto ā.:

94. Etaṃ te anumodāma yaṃ bhāvaṃ na nigūhasi,

khilaṃ pabhindasi pakkhi, ujuko si vihaṅgamā 'ti. 182.

Ta. anumodāma¹⁴ 'ti etaṃ te dosam khamāma, yaṃ ti yasmā tvaṃ attano²⁵ cittaṃ paṭicchannabhāvaṃ na gūhasi, khilaṃ ti cittaṭṭhānaṃ.

Idaṃ vatvā pana rājā M-assa dhammakathāya Sumukhassa ca ujubhāve pasāditvā „pasannena nāma pasannākāro kātabbo“ ti ubhinnaṃ pi tesam attano rajjasiriṃ niyyādento ā.:

95. Yaṃ kiñci ratanaṃ atthi Kāsirājanivesane

rajataṃ jātarūpaṇ ca muttā veluriyā bahū 183.

¹ Bds akodho, Cks adbhikkodho. ² Cks guṇaṃ-. ³ Bds vijjanti. ⁴ Bds tasmā mama. ⁵ Cks himayā. ⁶ Ck semeke, Cs seme. ⁷ Cks va. ⁸ Bds -ṇivya. ⁹ Bds adds kathaṃ. ¹⁰ Cks taṃ. ¹¹ Bds khamatha, Cks tasmā khamā. ¹² Ck puttapiṭhe. ¹³ Cs puṇṇapiṭhe. ¹⁴ Bds -ya.

96. Maṇayo¹ saṁkhamuttañ ca vatthakaṁ² haricandanam
ajinaṁ³ dantabhaṇḍaṇ ca lohaṁ kālāyasaṁ⁴ bahum⁵,
etaṁ dadāmi vo vittaṁ, issaraṁ vissajāmi vo ti. 184.

Ta. atthāti nidahitaṁ, muttā ti viddhāviddhamuttā, maṇayo⁵ ti
5 maṇibhaṇḍakāni, saṁkhamuttañcā 'ti dakkhiṇavaṭṭasaṁkharatanañ⁶ ca
āmalavaṭṭamuttaratanāñ⁷ ca, vatthakaṁ⁸ ti sukhumaḥāsavyavattāni, ajinaṁ ti
ajinamigacammaṁ, lohaṁ kālāyasaṁ⁹ ti tambaloḥaṇ ca kālaloḥaṇ ca, issaraṁ
ti kaṭṭhanamālena setacchattena saddhīm dvādasayojanike Bārāṇasinaḡare rājāṁ.

Evañ ca pana vatvā ubho pi te setacchattena pūjetvā r.
10 paṭicchāpesi. Atha M. raññā saddhīm sallapanto ā.:

97. Addhā apacitā ty-amhā sakkatā ca rathesabha,
dhammesu vattamānānaṁ¹⁰ tvaṁ no ācariyo bhava. 185.
98. Ācariya samanunñātā tayā anumatā mayam,
taṁ padakkhiṇato katvā ñātī passem' Arindamā¹¹ 'ti. 186.

15 Ta. dhammesū 'ti kusalakammaphadhammesu, ācariyo ti tvaṁ amhehi
vyattataro tasmā no¹² ācariyo hohi, api ca dasannaṁ rājadhammānaṁ aka-
thitattā¹³ Sumukhassa dosaṁ dassetvā accayapaṭiggahaṇassa¹⁴ katattāpi tvaṁ
amhākaṁ ācariyo va¹⁵, tasmā idāni pi no ācārasikkhāpadena¹⁶ ācariyo bhavā 'ti a.,
passemarindamā¹¹ 'ti passemu Arindama.

20 So tesam saṁgamaṇaṁ anujāni. B-ttassāpi dh. kathen-
tass' eva aruṇaṁ utṭhahi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

99. Sabbarattim cintayitvā mantayitvā yathātatham
Kāsirajā anuññāsi hamsānaṁ pavaruttaman¹⁷ ti g. ā. 187.

25 Ta. yathātathaṁ ti yaṁ kiñci attham¹⁸ tehi saddhīm cintetabbañ ca
mantetabbañ ca sabbaṁ taṁ cintetvā ca mantetvā cā 'ti a., anuññāsi
gacchathā 'ti anuññāsi.

Evaṁ tena anuññāto B. rājānaṁ „appamatto dhammena
r. kārehīti“ vatvā¹⁹ pañcasu sīlesu patitṭhāpesi. Rājāpi tesam

¹ Bā iyo ² Cks -ikam ³ Ck apitaṁ, Bā ajinnaṁ ⁴ Cks kālāṁ-, Bā kālā-
⁵ Ck Bā -u. ⁶ Bā -iyo. ⁷ Bā dakkhiṇāvattānaṁ-. ⁸ Bā āmalakavattāni-. ⁹ Cks
-iyan Bā ikaṇ. ¹⁰ Ck kālā-, Bā kālāyaṇ. ¹¹ Bā vu-. ¹² Bā -muriṇḍ-. ¹³ Cks sa-
māno tattha in the place of tasmā no. ¹⁴ Cks -mmākathī-. ¹⁵ Cks parigg-, C
periggaṇhassa, Bā paṭiggahaṇassa. ¹⁶ Cks ca. ¹⁷ Cks -patena, Bā ācariyaṁ-. ¹⁸
Cks -mo. ¹⁹ Cks atthi. ²⁰ Bā ovaditvā.

kañcanabhājanehi madhulāje madhurodakañ¹ ca upanetvā² niṭṭhitāhārakicce gandhamālādīhi pūjetvā B-am suvaṇṇa-caṇḍoṭakena sayam ukkhipi³, Khemā devī Sumukhaṃ ukkhipi, atha ne sīhapañjaram ugghātāpetvā suriyuggamanavelāya „gacchatha sāmīno“ ti vissajjesum. 5

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

100. Tato ratyā vivasane suriyuggamanam pati
pekkhato Kāsīrājassa bhavanā te² vigāhisun ti g. ā. 188.

Tattha vigāhisun ti ākāsaṃ pakkhandimsu.

Tesu M. suvaṇṇacaṇḍoṭakā⁵ uppatitvā ākāse ṭhatvā „mā 10
cintayi mahārāja, appamatto amhākaṃ ovāde vatteyyāsīti“
rājānaṃ samassāsetvā Sumukhaṃ ādāya Cittakūṭam eva gato,
tāni pi kho navutihaṃsasahassāni Kañcanaguḥhato nikkhamitvā
pabbatatale nisinnāni⁶ te āgacchante disvā paccuggantvā pari-
vāresum, te nātigaṇaparivutā Cittakūṭatalaṃ pavisimsu. 15

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

101. Te āroge anuppatte disvāna parame dije
keke ti-m-akarum⁷ hamsā, puthusaddo ajāyatha. 189.
102. Te patitā pamuttana bhattunā bhattugāravā
samantā parikarimsu⁸ aṇḍajā laddhapaccayā. 190. 20

Ta. parame ti uttame, akarun ti mahāsaddaṃ nicchāresum, keke ti
attano sabhāvena keke ti saddam akaṃsu, bhattugāravā parikarimsu⁸ 'ti
bhattuno pamut'abhāvena gantvā attānaṃ (bhattāraṃ?) samantā parivārayimsu,
laddhapaccayā ti laddhapatitṭhā

Evam parivāretvā ca pana te hamsā „kathaṃ mutto si 25
mahārājā“ 'ti pucchimsu. M. Sumukhaṃ nissāya muttabhāvaṃ
Saṃyamarājaputtehi katakammaṃ ca kathesi, taṃ sutvā tuṭṭhā
hamsagaṇā „Sumukho pana senāpati ca rājā ca luddo ca
sukhitā niddukkhā naciraṃ jīvantū“ 'ti āhaṃsu.

¹ Ck^s madhudakañ. ² B^s -nāmetvā. ³ B^d ukkhipetvā. ⁴ B^d bhavanato.
B^d -kato. ⁵ B^d -nnā, B^s nīpaṇā. ⁶ Ck^s -ti samakarum. ⁷ Ck^s -kiresum.

Tam attham pakāsento Satthā āha¹:

198. Evaṃ mittavataṃ atthā sabbe honti paḍakkhiṇā
hamsā yathā² dhataratthā nātisaṃgham upāgamun ti. 191.
Tam Cullahamsajātake vitthāritam³ eva.

S. i. d. ā. j. s.: „Tadā luddo Channo ahosi, Khemā devī
Khemā bhikkhunī, rājā Sāriputto, parisā Buddhaparisā, Sumukho
Anando, dhatarattho aham evā“ ti. Mahāhamsajātakaṃ.

3. Sudhābhojanajātaka.

Naguttame⁴ ti. Idam S. J. v. ekaṃ dānājḥāsayaṃ bhik-
10 khū ā. k. So kira Sāvatthiyaṃ eko kulaputto Satthu dhamma-
kathaṃ sutvā pasannacitto pabbajitvā silesu paripūrākārī⁵ dhutaṅga-
guṇasamannāgato sabrahmacārīsu pavattamettacitto divasassa tikkhat-
tum Buddhadhammasaṃghupaṭṭhāne appamatto ācārasampanno dānā-
jḥāsayo ahosi, sārāṇiyadhammapūrako attanā laddhaṃ paṭiggāhakesu
15 vijjamānesu chinnabhatto hutvā deti yeva, tassa⁶ so dānājḥāsayo
dānābhiratabhāvo bhikkhusaṃghe pākato ahosi. Ath' ekadivasaṃ dh.
k. s. „āvuso asuko nāma bhikkhu dānājḥāsayo dānābhirato attanā
laddhaṃ pasatamattaṃ⁷ paṇīyam pi lobhaṃ chinditvā sabrahmacārīnaṃ
deti, Bodhisattass' ev' assa ajḥāsayo“ ti. S. taṃ kathaṃ dibbāya
20 sotadhātuyā sutvā Gandhakuṭṭito nikkhamitvā āgantvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „ayaṃ bhikkhave bhikkhu pubbe adānasīlo
maccharī tiṇaggena telabindum pi adātā ahosi, atha taṃ ahaṃ dametvā
nibbisevanam katvā dānaphalaṃ vaṇṇetvā dāne paṭiṭṭhāpesiṃ, so
pasatamattaṃ udakam pi labhitvā 'adatvā na pivissāmīti' mama santike
25 varam aggahesi, tassa phalena dānājḥāsayo dānābhirato“ ti vatvā⁸ a. ā. :

A. B. Br. r. k. eko gahapati aḍḍho ahosi asītikoṭivibhavo.
Ath' assa rājā seṭṭhiṭṭhānaṃ adāsi. So rājapūjito nagara-
janapadapūjito hutvā ekadivasaṃ attano sampattiṃ oloketvā
cintesi: „ayaṃ yaso mayā atītabhaven' eva⁹ niddāyantena
30 kāyaduccaritādīni karontena¹⁰ (add: na) laddho sucaritāni pana

¹ tattha parame - - - āha wanting in Cks. ² Bds add pi. ³ Bds vuttattam.

⁴ so Cks; Bd neva nīṇami o: neva kiṇāmi, B² na guttame girivare. ⁵ Bd paripūri-, Cks paripūra-. ⁶ Bd tasmā ⁷ Bd pasaṭa-. ⁸ Bds add tuṇhi ahosi tehi yācito. ⁹ Ck atibhāveneva, Bd atitaveneva. ¹⁰ Cks -to na.

pūretvā laddho¹, anāgate pi mayā mama patiṭṭham kātuṃ
vattatīti² so rañño santikaṃ gantvā „deva mama ghare asīti-
koṭidhanam atthi, taṃ gaṇhā³“ 'ti vatvā „na mayham tava
dhanena attho, bahum me dhanam, tato⁴ pi yad icchasi gaṇhā⁵“
'ti vutte „kin nu deva mama dhanam dānam⁶ dātuṃ labhā- 5
mīti“ ā. Atha rañña „yathārucim karohīti“ vutte catūsu
nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cā 'ti cha dāna-
sālā⁷ kāretvā devasikaṃ chasatasahassapariccāgam karonto
mahādānam pavattesi. So yāvajīvam dānam datvā „imaṃ
mama dānavamsam mā ucchinditthā⁸“ 'ti putte anusāsivā⁹ 10
jīvitapariyosāne Sakko hutvā nibbatti. Putto pi 'ssa tath' eva
dānam datvā Cando hutvā nibbatti, tassa putto Suriyo hutvā⁷
tassa putto Mātali hutvā⁷ tassa putto Pañcasikho hutvā nib-
batti. Tassa pana putto chaṭṭho seṭṭhi⁸ Maccharikosiyo nāma
ahosi asītikoti vibhavo yeva, so „mama pitupitāmahā ñālā 15
ahesum, dukkheṇa sambhataṃ dhanam chaḍḍesum, aham pana
dhanam rakkhissāmi, kassaci kiñci na dassāmīti“ cintetvā
dānasālam viddhamsetvā agginā jhāpetvā thaddhamacchari
ahosi. Ath' assa gehadvāre yācakā sannipatitvā bāhā pag-
gayha „mahāseṭṭhi mā attano pitipitāmahanam vamsam nāsayi, 20
dānam dehīti“ mahāsaddena paridevimsu. Taṃ sutvā mahā-
jano „Maccharikosiyeṇa attano vamsa⁹ ucchinno“ ti naṃ
garahi. So lajjito vivesanadvāre yācakānam¹⁰ thānam nivāre-
tum ārakkham thapesi, te nippaccayā hutvā puna tassa geha-
dvāram na olokesum, so tato paṭṭhāya dhanam eva sam- 25
gharati¹¹, n' ev' attanā paribhuñjati na puttadārādīnam deti,
kañjikadutiyam¹² sakundakabhataṃ bhuñjati, mūlaphalamatta-
tantāni¹³ thullavatthāni nivāseti, pañnachattaṃ matthake kāretvā
jaragaṇāyuttajajjararathakena¹⁴ yāti, iti tassa asappurissa

¹ Cks -ā. ² Bđ ito. ³ Bđ omits dā-. ⁴ Bđ -āyo. ⁵ Bđ -dathā. ⁶ Cks
-sārisvā. ⁷ Bđ adds nibbatti. ⁸ Bđ laddho seṭṭhiṭṭham in the place of
seṭṭhi. ⁹ Cks -e, Bđ dānavamsa. ¹⁰ Bđ add āgatānam. ¹¹ Bđ sambari. ¹²
Bđ kiñciyam bilaṅgadutiyam. ¹³ so Cks; Bđ dhūlakapamatta-. ¹⁴ Bđ jaraggena
yuttana jajjara-.

tattakam dhanam sunakhena laddhanālikeraṃ viya ahosi. So ekadivasam rājupatṭhānam gacchanto „anuseṭṭhim ādāya gamissāmīti“ tassa geham agamāsi, tasmiṃ ca khaṇe anuseṭṭhi puttadhītāhi parivuto navasappipakkamadhurasakkharacunṇehi
 5 saṃkhataṃ pāyasaṃ bhuñjamāno nisinno ahosi¹, so Macchariyakosiyam disvā āsanā vuṭṭhāya „ehi mahāseṭṭhi imasmiṃ pallamke nisīda² pāyasaṃ bhuñjissāmā“ ‘ti³ ā. So⁴ tassa pāyasaṃ disvā va mukhe kheḷo uppajji, bhuñjitukāmo ahosi, evaṃ pana cintesi: „sac’ āham bhuñjissāmi seṭṭhino⁵ mama geham
 10 āgatakāle paṭisakkāro kātabbo bhavissati, evaṃ me dhanam nassissati, na bhuñjissāmīti“ ā., atha⁶ punappuna yāciyamāno pi „idāni me bhuttaṃ, suhito smīti“ na icchi, anuseṭṭhimhi⁷ bhuñjante pana⁸ olokeno mukhe sañjāyamānena⁹ kheḷena niseditvā tassa bhattakiccāvasāne tena saddhim rājanivesanaṃ
 15 gantvā¹⁰ puna¹² attano geham anuppatto pāyāsatanhāya piliyamāno cintesi: „sac’ āham ‘pāyasaṃ bhuñjitukāmo ‘mhīti’ vakkhāmi mahājano bhuñjitukāmo bhavissati bahutaṇḍulādayo nassissantī, na kassaci kathessāmīti“ so rattindivaṃ pāyasaṃ eva cintento vītināmetvāpi dhananāsanabhayena kassaci aka-
 20 thetvā va pipāsaṃ adhivāsesi, anukkamena adhivāsetum asak-konto uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahosi, evaṃ sante pi dhananāsa-bhayena akathento aparabhāge dubbalo hutvā seyyam¹² upagūhitvā nipajji. Atha naṃ bhariyā upasaṃkamitvā¹³ hatthena
 25 piṭṭhim parimajjānā „kin te sāmi aphāsukan“ ti pucchi, „tav’ eva sarīre aphāsukaṃ karohi“. „Mama aphāsukaṃ n’ atthīti“. „Sami, panduvaṇṇo si jato, kin nu te kaci cintā atthi, udāhu raja kupito, ādu¹⁴ puttehi avamāno kato, atha vāpi kāci tanhā uppanā“ ti. „Āma¹⁵ tanhā¹⁶ uppanā“ ti, „kathehi sāmi¹⁷, sakkhissasi nam rakkhitun“ ti. „Rakkhitabbayuttakāme rakkhissāmīti.“ Evam

¹ Bā hoti. ² Cks -di. ³ Bā -mīti. ⁴ Cks omit so. ⁵ Bā anuse-. ⁶ Bā adds naṃ. ⁷ Cks omit an-. ⁸ Bā puna. ⁹ Bā sajja-. ¹⁰ Bā adds rājanam rājanivesanato otaritvā. ¹¹ Bā omit puna. ¹² Bā sayanam. ¹³ Bā -gantvā. ¹⁴ Bā a-. ¹⁵ Bā kama. ¹⁶ Bā add me. ¹⁷ Cks omit ti kathehi sāmi.

pi dhananāsabhayena kathetum na ussahi, tāya pana punapuna pñijyamāno kathesi: „bhadde ahaṃ ekadivasaṃ anu-
 setthim sappimadhusakkharacunñehi saṃkhatam pāyāsaṃ bhuñ-
 jantaṃ disvā tato paṭṭhāya tādisaṃ pāyāsaṃ bhuñjitukāmo
 jāto“ ti. „Asappurisa, kiṃ tvaṃ duggato, sakala-Bārāṇasi-
 vāsinaṃ pahonakaṃ pāyāsaṃ pacissāmīti.“ Ath' assa sīse
 daḍḍena paharaṇakālo viya ahosi. So tassā kujjhivā „jānam'
 ahaṃ tava mahaddhanabhāvaṃ, sace te kulagharā ābhataṃ'
 atthi pāyāsaṃ pacitvā nāgarānaṃ dehīti“ ā. „Tena hi eka-
 vithivāsinaṃ pahonakaṃ katvā pacāmīti“. „Kin te tehi“, 10
 attano santakaṃ khādantū“ 'ti. „Tena hi ito c' ito ca satta-
 gharavāsinaṃ³ pahonakaṃ katvā“ ti. „Kin te tehīti“. „Tena
 hi imasmiṃ gehe pariḷhanassa“ 'ti. „Kin te tenā“ 'ti.
 „Tena hi bandhujanass' eva⁷ pacāmīti“. „Kin te etenā“ 'ti.
 „Tena hi tuyhaṇ ca mayhaṇ ca pacāmi sāmīti“. „Kāsi tvaṃ, 15
 tuyhaṃ na vaṭṭatīti“. „Ekakass' eva⁸ te pacāmi sāmīti“
 „Mayhaṇ ca mā paci, gehe¹⁰ pacante bahū paccāsiṃsanti,
 mayhaṃ pana patthaṃ¹¹ taṇḍulānaṃ ca catubhāgaṃ khīrassa
 accharaṃ sakkharāya karaṇḍakaṃ¹² madhussa ekaṃ ca pacana-
 bhājanaṃ¹³ dehi, araṇṇaṃ pavisitvā tattha pacitvā bhuñjissāmīti“. 20
 Sā tathā akāsi. So taṃ sabbaṃ ceṭakena¹⁴ gāhāpetvā gaccha¹⁵
 „asukatṭhāne tiṭṭhā“ 'ti¹⁶ taṃ purato pesetvā ekako va
 oḅṇṭhikaṃ katvā aññatakavesena¹⁷ tattha gantvā nadītīre
 ekasmiṃ gacchamūle uddhanaṃ kāretvā dārudakaṃ āharāpetvā
 „tvaṃ gantvā ekasmiṃ¹⁸ magge ṭhatvā kañcid¹⁹ eva disvā 25
 mama saññaṃ dadeyyāsi, mayā pakkositakāle āgaccheyyāsi“
 taṃ pesetvā aggim katvā pāyāsaṃ paci. Tasmiṃ khāṇe Sakko
 devarājā dasasahassayojanaṃ alamkatadevanagaraṃ²⁰ saṭṭhi-

¹ Ck Bā āha-. ² Bā kiṃte etehi. ³ Cks sattasatta-. ⁴ Bā adds pacāmi. ⁵ Bā ete-. ⁶ Bā et-. ⁷ Bds add pahonakaṃ katvā. ⁸ Bā tena hi ekasseva pahonakaṃ katvā. ⁹ Bā adds vutte. ¹⁰ Bā adds pana. ¹¹ Bā piṭṭhaṃ. ¹² Bds add sappissa karaṇḍikaṃ. ¹³ Cks panabhā-. ¹⁴ Cks -ke. ¹⁵ Cks omit gaccha. ¹⁶ Bā -naṃ tiṭṭhāhīti. ¹⁷ Cks aññatara-. ¹⁸ so all three MSS for etasmiṃ? ¹⁹ Bā ki-. ²⁰ Cks -taṇḍeva-.

yojanaṃ Suvannavīthim¹ yojanasahasussitam² Vejayaṇṇaṃ
 pañcayojanasatikāṃ Sudhammaṃ³ saṭṭhiyojanaṃ Paṇḍukambala-
 silāsaṇaṃ pañcayojanāvattaṃ⁴ Kañcanaṃ mālaśeṭṭhaṇṇaṃ aḍḍha-
 teyyakoṭṭisaṃkhādevaccharālaṃ katapaṭiyaṇṇaṃ⁵ attabhāvaṇṇaṃ ti
 5 imaṃ attanaṃ sirim oloketvā „kin nu kho katvā mayā ayaṃ
 yaso laddho“ ti cintetvā Bārāṇasīyaṃ seṭṭhibhūtena pavattita-
 dānaṃ addasa, tato „mama puttādayo kuhiṃ nibbattā“ ti
 oloketvā „putto me Cando devaputto hutvā nibbatti tassa
 putto Suriyo“ ti⁶ sabbesaṃ nibbattiṃ disvā „Pañcasikhassa
 10 putto kīdiso“ ti oloketvā attanaṃ vaṃsaṃ uccinnabhāvaṃ
 paṇṇaṃ, atha assa etad ahoṣi: „ayaṃ asappuriso maccharī hutvā
 n’ ev’ attanā paribhuñjati na paresaṃ deti, mama tena vaṃso
 uccinno, kālaṃ katvā nirayaṃ nibbattissati, ovādaṃ assa datvā
 mama vaṃsaṃ paṭiṭṭhāpetvā etassa imasmiṃ devanagare nib-
 15 battanākāraṃ karissāmi“ so Candādayo pakkosāpetvā „etha
 manussapathaṃ gacchissāma“, Maccharikosikena⁷ amhākaṃ
 vaṃso uccinno: dānasālā jhāpitā n’ ev’ attanā paribhuñjati na
 paresaṃ deti, idāni pana pāyāsaṃ paribhuñjitukāmo⁸ hutvā
 ghare paccante aññassāpi pāyāso⁹ dātabbo bhavissatīti araṇṇaṃ
 20 pavisitvā ekako va pacati, etaṃ dametvā dānaphalaṃ jānāpetvā
 āgamiṃsāma, api¹⁰ kho pana amhehi sabbehi¹¹ ekato yāciya-
 māno tatth’ eva mareyya¹², mama paṭhamāṃ gantvā pāyāsaṃ
 yācitvā nisinnakāle tumhe brāhmaṇavaṇṇena paṭipāṭiyaṃ āgantvā
 yāceyyātha“ ti vatvā sayāṃ tava brāhmaṇavesena¹³ taṃ upa-
 25 saṃkamitvā „bho kataro Bārāṇasigamamaggo“ ti pucchi. Atha
 naṃ Maccharikosiyo „kiṃ ummatto si¹⁴, Bā-maggaṃ pi na
 jānāsi, kiṃ¹⁵ ito esi etto yāhīti“ ā. Sakko tassa vacanaṃ¹⁶
 asuṇanto viya „kiṃ kathesi“ taṃ upagacchat’ eva. So pi

¹ Ck -vīthim, C -vīthī, Bā vittinṇaṃ. ² Bā -ssubbedhaṃ. ³ Bā -asabhaṃ. ⁴ Bā -ttaṃ. ⁵ Bā -khātā-. ⁶ Bā -etvā. ⁷ Bā adds tassa putto mātali tassa putto pañcasikhō ti. ⁸ Bā gami-. ⁹ Bā -yena. ¹⁰ Bā omits pari. ¹¹ Ck omits pāyāso. ¹² Bā api ca. ¹³ Ck savaṇhi, Bā omits sabbehi. ¹⁴ so Ck; Bā pareyya, read: vāreyya? ¹⁵ Bā -vaṇṇena. ¹⁶ Ck ti. Bā omits si. ¹⁷ Bā ti. ¹⁸ Bā adds sutvā.

„are badhirabrāhmaṇa kiṃ ito esi parato yāhīti“ viravi. Atha naṃ Sakko „bho kasmā viravasi, dhūmo paññāyati, aggi paññāyati, pāyāso paccati, brāhmaṇanimantanatṭhānena¹ bhavitabbaṃ², aham pi brāhmaṇānaṃ bhojanakāle thokaṃ labhis-sāmi³, kiṃ mam nicchubhasīti“⁴ vatvā „n' atth' ettha brāh-⁵ maṇanimantanam, parato⁶ yāhīti“ vutte „tena hi kasmā kujjhasi, tava bhojanakāle thokaṃ labhissāmīti“ ā. Atha naṃ so „aham te ekasittham⁷ pi na dassāmi, thokaṃ idam⁸ mama yāpanamattam eva, mayāpi c' etaṃ⁹ yācitvā va laddhakaṃ¹⁰, tvaṃ aññato¹⁰ tavābhāraṃ pariyesa“¹¹ 'ti¹¹ bhariyaṃ¹² yācitvā¹³ laddhabhāvaṃ sandhāy' evaṃ vatvā:

1. N' eva kiṇāmi na pi vikkiṇāmi,
na cāpi me sannicayo ca atthi,
sukiccharūpaṃ vat' idaṃ parittaṃ,
patthodano nālam ayaṃ duvindaṃ¹³ ti g. ā. 192. 15

Taṃ sutvā Sakko „aham pi te madhurasaddena ekaṃ silokaṃ kathessāmi¹⁴. suṇāhīti“ vatvā „na me tava silokena attho“ ti tassa¹⁵ vārentassa vārentassa

2. Appamhā appakaṃ dajjā anumajjhato majjhakaṃ,
bahumhā bahukaṃ dajjā, adānaṃ na upapajjati. 193. 20
3. Taṃ taṃ vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca¹⁴
ariyaṃ¹⁷ maggaṃ samāruha¹⁸,
n' ekāsī¹⁹ labhate sukhaṃ ti 194.

gāthadvayam āha.

Ta. anumajjhato majjhakānaṃ ti appakam pi majjhe chetvā dve koṭṭhāse karitvā ekakoṭṭhāsaṃ datvā tato avasesato anumajjhato pi puna majjhe chetvā eko koṭṭhāso dītabbo yeva, adānaṃ na - ti appaṇṇaṃ vā bahum vā dīnaṃ hotu²⁰, adānaṃ nāma na hoti, tam pi dānaṃ eva mahapphalaṃ evā 'ti.

¹ Bā -pānaṃ-. ² Bā -anti. ³ Bā -miti. ⁴ Bā niccharāyasīti. ⁵ Bā pū-. ⁶ Bā -sithaṃ. ⁷ Bā imaṃ. ⁸ Bā mayāpacitaṃ. ⁹ so Cks; Bā va me laddhaṃ kiṃ. ¹⁰ Bā aññāni. ¹¹ Bā adda vatvā. ¹² Cks yā. ¹³ so Bā for duvindaṃ? Cks vidunnaṃ. ¹⁴ Bā adda taṃ. ¹⁵ Cks omit tassa. ¹⁶ Bā tha. ¹⁷ Ck -yā, Cs -ya. ¹⁸ Bā -yha. ¹⁹ Cks -si, Bā nekālapī. ²⁰ Bā hoti.

So tassa vacanaṃ sutvā „manāpaṇ te brāhmaṇa kathitaṃ,
pāyāse pakke thokaṃ labhissasi, nisīdā“¹ ti ā. Sakko eka-
mante nisīdi. Tasmim nisinne Cando ten' eva nayena¹ upasaṃ-
kamtivā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vāren-
5 tass' eva

4. Moghañ c' assa hutam hoti moghañ cāpi samihitam
atithismim yo nisinnasmim² eko bhuñjati bhojanam. 195.

5. Tam tam vadāmi Kosiya: dehi dānāni bhuñja ca³,
ariyamaggaṃ samārūha⁴,

10 n' ekāsi⁵ labhate sukhan ti g. ā. 196.

Tattha samihitan ti dhanuppādanaviriyaṃ.

So tassa vacanaṃ sutvā⁶ kicchena kasirena „tena hi ni-
sīda, thokaṃ labhissasīti“⁷ ā. So gantvā Sakkassa santike
nisīdi. Tato Suriyo ten' eva nayena upasaṃkamtivā tath' eva
15 kathaṃ pavattetvā⁷ tassa⁸ vārentassa vārentass' eva

6. Saccaṃ tassa hutam hoti saccañ cāpi samihitam
atithismim yo nisinnasmim
n' eko bhuñjati bhojanam. 197.

7. Tam tam vadāmi etc. gāthadvayam⁹ āha. 198.

20 Tassa pi vacanaṃ sutvā kicchena kasirena „tena hi ni-
sīda, thokaṃ labhissasīti“⁷ ā. So gantvā Candassa santike
nisīdi. Atha naṃ Mātali ten' eva nayan' upasaṃkamtivā tath'
eva kathaṃ pavattetvā tassa vārentassa vārentass' eva

8. Sarasañ ca yo juhati¹⁰ bahukāya Gayāya ca

25 Doṇe Timbarutitthasmim sīghasote mahāvahe 199.

9-10. Atra c' assa hutam hoti atra c' assa samihitam
atithismim yo - - sukhan ti imā gāthā abhāsi. 200- 201

Tāsam attho: yo puriso nāgayakkhādīnam bālin¹¹ karomīti samuddaloṇi-
pokkharāṇiādisu¹² yaṃ kiñci saraṃ upagantvā juhati¹³ tattha balikammaṃ

¹ Bā niyāmena. ² Cks -amhi ³ Bā tha. ⁴ Bds -rūyha. ⁵ Cks -si, B -pi. ⁶
Bds add tatheva katham pavattetvā. ⁷ Cks kathetvā. ⁸ Cks omit tassa. ⁹ Bā
gātham. ¹⁰ Bds add poso. ¹¹ Bā phalikkammaṃ. ¹² Bā -ṇādisu. ¹³ Bā -tīti.

karotī tathā bahukāya nadiyā Gayāya¹ pokkharaniyā Doṇanāmake ca Tim-
barūnāmake ca titthe, sīghasote mahante vārivahe², atra cassā 'ti yadi atrāpi
etesu³ sarādīsu assa purisassa butān c' eva samihitān ca hoti saphalaṃ sukhu-
drayaṃ⁴ sampajjati, atthiṣimim yo nisinnasimim neko bhuñjati bhojanaṃ ettha
vattabbam eva n' atthi, tena taṃ vadāmi Kosiya dānāni ca dehi sayān ca⁵
bhuñja ariyānaṃ dānābhiraṭānaṃ Buddhādīnaṃ maggaṃ abhirūha na hi⁶
ekāsi⁷ eko va bhuñjamāno sukhaṃ nāma⁸ labhatī⁹

So tassāpi⁹ vacanaṃ sutvā pabbatakūṭena otthaṭo¹⁰ viya
kicchena¹¹ „tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. Mātali
gantvā Suriyassa santike nisīdi. Tato Pañcasikho ten' eva¹⁰
nayena upasaṃkamitvā tath' eva kathaṃ pavattetvā tassa
vārentassa vārentass' eva

11-12. Balisaṃ hi so niggilati¹² dīghasuttaṃ sabandhanaṃ
atthiṣimim yo nisinnasimim eko¹³ - - sukhaṃ ti 202-3.
gāthadvayam āha.

15

Maccharikosiyo taṃ sutvā dukkhayogena nitthunanto
„tena hi nisīda, thokaṃ labhissasīti“ ā. Pañcasikho gantvā
Mātaliṣṣa santike nisīdi. Iti tesu pañcasu brāhmaṇesu ni-
sinnamattessv-eva¹⁴ pāyāso pacci¹⁵. Atha naṃ Kosiyo ud-
dhanā otāretvā „tumhākaṃ pattāni āharathā“ 'ti ā. Te¹⁶
yathānisinnā¹⁶ va hatthe¹⁷ pasāretvā Himavantato māluva-
pattāni āharimṣu. Kosiyo tāni disvā „tumhākaṃ etesu pattesu
dātābbapāyāso n' atthi, khadirādīnaṃ pattāni āharathā“ 'ti.
Te tāni āharimṣu, ekekapattaṃ yodhaphalakappamānaṃ¹⁸ ahoṣi.
So sabbesam dabbīyā pāyāsaṃ adāsi, sabbantimassa dānakāle¹⁹
pi ukkhalīyā ūnaṃ¹⁹ na paññāyi²⁰. Pañcannam pi datvā
sayāṃ ukkhalīm gahetvā nisīdi. Tasmim khaṇe Pañcasikho
utthāya attabhāvaṃ jahitvā sunakho hutvā tesam purato pas-
sāvaṃ karonto āgamāsi²¹, brāhmaṇā attano pāyāsaṃ pattena
pidahimṣu, Kosiyaṣṣa hatthapiṭṭhe passāvabindu²² pati, brāh-²⁰

¹ Bā gatāya. ² Cks naḷivahe, B² vārasahe ³ Bā ekesu. ⁴ Bā sukhindriyaṃ.

⁵ Bā -rūhanti. ⁶ Bā ekāpīti, Cks ekāsi. ⁷ Bā add na. ⁸ Cks -sīti. ⁹ Bā

tassa. ¹⁰ C² ottharo, Bā ottako. ¹¹ Bā add kasirena. ¹² Cks yo, Bā nigī-

¹³ Cks neko. ¹⁴ Cks -ttheyeva. ¹⁵ Bā paḍi. ¹⁶ Cks tathā-. ¹⁷ Bā -am. ¹⁸ Bā

yāvapha-. ¹⁹ Bā talaṃ. ²⁰ Bā paññāpiyi, Cks paññāsi-. ²¹ Ck ag-. ²²

Cks -um.

maṇā kuṇḍikāhi udakaṃ gahetvā pāyāsaṃ abbhukkiritvā bhuñ-
 jamānā viya ahesuṃ. Kosiyo „mayhaṃ pi udakaṃ detha,
 hatthaṃ dhovitvā bhuñjissāmīti“ ā. „Tava udakaṃ āha-
 ritvā hatthaṃ dhovā“ 'ti. „Mayā tumhākaṃ pāyāso dinno,
 5 mayhaṃ thokaṃ udakaṃ dethā“ 'ti. „Mayaṃ piṇḍapatiṇḍa-
 kammaṃ nāma na karomā“ 'ti. „Tena hi imaṃ ukkhalim
 oloketha, hatthaṃ dhovitvā āgamissāmīti“ nadim otari. Tasmim
 khane sunakho ukkhalim passāvena¹ pūresi, so taṃ passāvaṃ
 karontaṃ disvā mahantaṃ daṇḍam ādāya tajjento āgacchi, so
 10 assājāniyamatto hutvā taṃ anubandhanto,² nānāvaṇṇo ahoṣi,
 kāḷo pi hoti seto pi suvaṇṇavaṇṇo pi kabaro pi ucco pi nīco
 pi, evaṃ nānāvaṇṇo hutvā Maccharikosiyaṃ anubandhi, so
 maraṇabhayaabhīto brāhmaṇe upasaṃkami, te pi uppatitvā ākāse
 ṭhitā. So tesam taṃ iddhiṃ disvā:

- 15 13. Uḷāravaṇṇā vata brāhmaṇā ime,
 ayaṃ ca vo sunakho kissa hetu
 uccāvacam vaṇṇanibham vikubbati,
 akkhātha no brāhmaṇā: ko nu tumhe ti. 204.
 Taṃ sutvā Sakko devarājā:
 20 14. Cando ca Suriyo ca ubho idhāgatā,
 ayaṃ pana Mātali devasārathi,
 Sakko 'ham asmi tidasānam indo,
 eso ca kho³ Pañcasikho ti vuccatīti g. vatvā 205.

tassa yasaṃ vaṇṇento:

- 25 15. Pāṇissarā mutiṅgā ca murajālambarāni ca
 suttam etaṃ pabodhenti, paṭibuddho ca⁴ nandatīti g. ā. 206.
 So tassa vacanaṃ sutvā⁵ „evarūpaṃ dibbasampattim kinti
 katvā labhantīti“ pucchi⁶. „Adānasilā tāva pāpadhammā mac-
 charino devalokaṃ na gacchanti, niraye nibbattantīti“ das-
 30 sento:

¹ B^d vassa. ² C^k ambandhato. ³ C^k so. ⁴ C^k va. ⁵ B^d add sakka. ⁶
 B^d adda sakko

16. Ye kec' ime maccharino kadariyā
paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ
idh' eva¹ nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajantīti 207.

imaṃ gāthaṃ vatvā dhamme t̥hitānaṃ devalokapaṭilābhaṃ s
dassetuṃ:

17. Ye kic' ime suggatiṃ āsasānā²
dhamme t̥hitā saṃyame saṃvibhāge
idh' eva nikkhippa sarīradehaṃ
kāyassa bhedaṃ sugatiṃ vajantīti g. ā. 208. 10

'Ta. āsasānā³ ti āsimsantā, ye keci sugatiṃ āsimsanti sabbe te saṃ-
yamasamkhātē dassasiladhamme saṃvibhāgasamkhātē dānadhamme ca t̥hitā
hutvā idha sarīrasamkhātānaṃ dehaṃ nikkhipitvā tassa kāyassa bhedaṃ sugatiṃ
vajantīti a

Evam vatvā ca „Kosiya, no mayaṃ tava santike pāyā- 15
satthāya āgatā, karuṇṇena pana taṃ anukampamānā āgat'
amhā“ 'ti tassa pakāsetuṃ:

18. Tvaṃ no si⁴ nātī purimāsu jātisu
so maccharī rosako⁵ pāpadhammo,
tav' eva atthāya idhāgat' amhā 20
mā pāpadhammo nirayaṃ apatthā 'ti āha. 209.

Ta. so ti so tvaṃ mā pāpadhammo ti ayaṃ amhākaṃ nātī pāpadhammo
mā nirayaṃ agamā ti etadatthaṃ āgat' amhā 'ti a.

Tam sutvā Kosiyo „atthakāmā kira me ete, maṃ niraya
uddharitvā sagge patiṭṭhāpetukāmaṃ“ ti tuṭṭhacitto: 25

19. Addhā [hi] maṃ vo⁶ hitakāmā yaṃ maṃ samanūsāsatha⁷,
so 'haṃ tathā karissāmi sabbam vuttaṃ⁸ hitesihi. 208.
20. Esāham⁹ ajj' eva upāramāmi¹⁰,
na cāp' ahaṃ¹¹ kiñci kareyya¹² pāpam

¹ Ck^s add te. ² Ck^s assānā, Bds^s āsiyamānā. ³ Ck^s assānā, C^s āssānā, Bds^s āsisa-
mānā, B^s āsimsamānā. ⁴ Ck^s omit si. ⁵ Bds^s kosiyo. ⁶ Ck^s te. ⁷ Bds^s samanū-
bhāsatha. ⁸ Ck^s utto, C^s vutto. ⁹ Bds^s eso-. ¹⁰ Bds^s upa-. ¹¹ Bds^s cāpā-. ¹²
Bds^s -yyam.

na cāpi me kiñci-m-adeyyam atthi
na cāpi datvā udakam p' aham piye¹. 211.

21. Evañ ca me dadato sabbakālam²
bhogā ime Vāsava khīyissanti³,
5 tato aham pabbajissāmi Sakka
hitvāna kāmāni yathodhikānīti āha. 212.

Ta. man ti mama, vo⁴ ti tumhe. yaṁ man ti yena maṁ samanūsāsatha
tena me tumhe hitakāmā, tathā ti⁵ yathā vadatha tath' eva karissāmi, upāra-
māmiti⁶ maccharibhāvato upāramāmi⁶, adeyyamatthīti ito paṭṭhāya mama
10 ālopato upaḍḍham pi adeyyaṁ nāma n' atthi, na cāpi datvā ti udakapasatam
pi cāham labhitvā adatva na pivissāmi, khīyissantīti vikhīyissanti⁷, yatho-
dhikānīti vatthukāmakilesakāmasasena yathāhitakotṭhāsāni yeve.

Sakko Maccharikosiyaṁ dametvā nibbisevanam katvā
dānaphalam jānāpetvā dhammadesanāya pañcasu sīlesu pa-
15 tiṭṭhāpetvā saddhim tehi devanagaram eva gato. Macchari-
kosiko pi nagaram pavisitvā rājānam anujānāpetvā gahita-
gahitabhājānāni pūretvā gaṇhantū ti yācakānam dhanam datvā
tasmim khaṇe nikkhamma Himavato⁸ dakkhiṇapasse Gaṅgāya
c' eva⁹ ekassa jātassarassa (add ca?) antare pañṇasālam katvā
20 pabbajitvā vanamūlaphalāhāro tattha ciram viḥāsi jaram pāpuṇi.
Tadā Sakkassa Āsā Saddhā Siri Hirīti catasso dhītaro honti, tā
bahudibbagandhamālam¹⁰ ādāya udakakīlanatthāya Anotatta-
dham gantvā tattha kilītvā Manosilātale nisīdimsu. Tasmim
khaṇe Nārado nāma brāhmaṇatāpaso Tāvatiṁsabhavanam
25 divāvihāratthāya gantvā Nandavana-Cittakūṭalatāvanesu¹¹ divā-
vihāram katvā pārīcchattakapuppham chattam viya chā-
yatthāya dhārayamāno Manosilātalamatthake¹² attano vasa-
natṭhānam¹³ Kañcanaguham gacchati. Atha tā tassa hatthe
tam puppham disvā yācimsu.

¹ Bds pivāmi in the place of pahānp'ye, Cs pahānp'ye. ² Bd -le ³ so all
three MSS. for -yisanti. ⁴ Cks te. ⁵ Cks -kāmattā ti. ⁶ Bds upa-. ⁷ Cks
omit vi. ⁸ Bds -vantato. ⁹ Cks -yameva. ¹⁰ Bds bahum-. ¹¹ Bds omit kūṭa.
¹² Bd -kena. ¹³ Cks omit thānam.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

22. Naguttame girivare¹ Gandhamādaṇe
modanti tā devavarābhipālita²,
athāgamā isivaro sabbalokagū³
supupphitaṃ dumavarasākham ādiya 213. 5
23. Sucim sugandham tidasehi sakkataṃ
pupphuttamaṃ amaravarehi sevitam
aladdha maccehi⁴ vā dānavehi vā
aṇṇatra devehi tadārahaṃ h' idam. 214.
24. Tato catasso kanakattacūpamā 10
utthāya nariyo⁵ pamadādhipā⁶ munim
Asā ca Saddhā ca tato Sirī Hirī
icc-abravum⁷ Nārada devabrāhmaṇam⁸ : 215.
25. Sace anuddiṭṭhaṃ tayā mahāmuni
pupphaṃ imaṃ pāricchattassa brahme 15
dadāhi no, sabbagatī te ijjhantu⁹,
tvam pi no hohi¹⁰ yath' eva Vāsavo. 216.
26. Tam yācamānābhisamekkha¹¹ Nārado
icc-abravī saṃkalahaṃ udīrayi:
na mayham atth' atthi imehi koci naṃ. 20
yā yeva vo seyyasi sā piḷayhathā¹² 'ti. 217.

Ta. girivare ti purimassa vevacanam, devavarābhipālita¹³ ti Sakkena
rakkhitā, sabbalokagū ti devaloke ca manussaloke ca sabbattha gamana-
samatto, dumavarasākhamādiyā 'ti sākhyā jātattā dumavarassa Sākhā ti
laddhanāmapupphaṃ¹⁴ gahetvā, sakkatan ti katasakkāraṃ, amaravarehīti 25
Sakkaṃ sandhāya vuttaṃ, aṇṇatra devehīti thapetvā deve ca iddhimante ca
aṇṇehi manussehi vā yakkhādīhi vā aladdham, tadārahaṃ hidan ti tesam
yeva hidam¹⁵ arahaṃ anucchavikaṃ, kanakattacūpamā ti kanakūpamattacā,
utthāya 'ti ayyo mūlāgandhavilepanādīpaṭivirato¹⁶ pupphaṃ na piḷandhissati
ekasmiṃ padese chaḍḍessati, etaṃ yācitvā pupphaṃ piḷandhissamā 'ti hatthe¹⁷ 30
pasāretvā yācamānā ekappahāren' eva utthahitvā, pamadādhipā¹⁸ ti pama-
dānaṃ uttamā, munin ti isiṇ, anuddiṭṭhaṃ ti asukassa nāma dassāmīti an-
uddiṭṭhaṃ¹⁹, sabbagatī te ijjhantū 'ti sabbā te cittagatī ijjhatu patthita-

¹ Ck hirivāre. ² Cks varāhi-. ³ Bā omits sabba-. ⁴ Bds maññehi. ⁵ Bā nā-

⁶ Bā pamudādhipā, Bs pamadāyipā, Cks -paṇi. ⁷ Ck -vaṃ, Bā -vu. ⁸ Bds
-daṇḍe-. ⁹ Cks ijjha. ¹⁰ Ck Bds hoti, Cs hosi. ¹¹ Cks -nāhisam-. ¹² Bā

piḷaddheyathā, Bs yā piḷandhetha. ¹³ Cks -rāhi-. ¹⁴ Bā -nāmaṇi-. ¹⁵ Ck hitam.

¹⁶ Ck -panābhavivirato. ¹⁷ vāyakkhā - - - hatthe wanting in Cs. ¹⁸ Bds pamu-

¹⁹ Bā -ā.

patthitassa lābhi hohitī¹ assa² maṅgalaṃ vadaṇṭi, yatheva vāsavo ti yathā
ambhākaṃ pitā Vāsavo icchiticcchitaṃ deti tath' eva so tvam pi hohitī, taṃ ti
taṃ pupphaṃ, abhisamekkhā 'ti diavā, saṃkalahaṃ ti nānāgāhaṃ kalaha-
vaddhanaṃ kathaṃ udīresi, imehiti imehi pupphehi nāma mayhaṃ attho n'
5 atthi, paṭivirato ahaṃ mālādhāraṇato ti dīpeti, yā yeva vo seyyasitī yā tumhākaṃ
antare jetthikkā, sā pi layhathā³ 'ti sā etaṃ pi landhatū 'ti a

Tā catasso pi tassa vacanaṃ sutvā gātham āhamasu⁴:

17. Tvam no 'ttamo vābbisamekkha⁵ Nārada
yass' icchasi tassam anuppavecchasu,
10 yassā hi no Nārada tvam padassasi
sā yeva no hohiti seṭṭhasammatā ti⁶. 218

Ta. tvam nottamo⁷ ti uttamamahāmuni tvam eva no upadhārehi

Tāsaṃ vacanaṃ sutvā Nārado tā ālapanto:

18. Akallaṃ etaṃ vacanaṃ sugatte,
15 ko brāhmaṇo ko⁸ kalahaṃ udīraye,
gantvāna bhūtādhipam eva pucchatha
sace na jānātha idh' uttamādhamaṃ ti g. a. 219.

T. a : bhaddhe⁹ sugatte, idaṃ tumhehi vuttam vacanaṃ mama ayuttam,
evaṃ hi satī mayā tumhesu ekaṃ seṭṭhaṃ sesā hīnā¹⁰ karontena¹¹ kalaho vaḍ-
30 dhito bhavissati, ko ca bāhitapāpo brāhmaṇo kalahaṃ udīreyya¹² vaḍḍheyya,
evarūpassa hi kalahavaḍḍhanaṃ nāma ayuttam, tasmā ito gantvā attano pitarāṃ
bhūtādhipaṃ Sakkam eva pucchatha sace attano uttamaṃ vā adhamam vā na
jānāthā 'ti.

Tato Satthā:

25 19. Tā Nāradena paramappakopitā
udīritā vaṇṇamadena mattā¹³
sakāse¹⁴ gantvāna Sahassacakkhuno
pucchimsu bhūtādhipaṃ: kā nu seyyasitī g. ā. 220.

Ta. paramappakopitā ti pupphaṃ adentena ativiya kopitā tassa kupitā
30 butvā, udīritā ti bhūtādhipam eva pucchathā 'ti vuttā, sahassa - - ti Sakkassa
santikaṃ gantvā, kā nū 'ti ambhākaṃ antare katarā uttamā ti pucchimsu.

¹ Cks alabhi hohi. ² Bds tassa thuti ³ Bd piladdheyyatā, B pilandeyyathā. ⁴
Cks omit g. ā. ⁵ Bds -mevā-. ⁶ Cks add g. ā. ⁷ Bds -mevā-. ⁸ Bds omit ko.
⁹ Bd sadde. ¹⁰ Ck hīnā, Cs bhīna, Bd hīnāti, B bhītā. ¹¹ Bd kathentena. ¹²
Bd uddiseyya, B udisseyya. ¹³ Bd pattā ¹⁴ Bds -saṃ.

Evam pucchitvā ñhitā:

30. Tā disvā¹ āyattamanā Purindado
icc-abravī devavaro katañjali:
sabbā va vo² hotha sugatte³ sādīsī,
ko n' eva⁴ bhadde kalahaṃ udīrayīti. 221.

5

Ta. tādīsivā ti bhikkhave catasso pi attano santikaṃ āgatā disvā, āyattamanā ti ussukkamanā⁵ vyāvaṇṇitā, katañjalitī namassamānāhi devatāhi pagghitañjali, sādīsīti sabbā va⁶ tumhe sādīsīyo, konevā⁷ 'ti ko nu eva kalahaṃ udīrayīti imaṃ nānāgāhaṃ viggahaṃ kathesi vaḍḍhesi.

Ath' assa tā kathayamānā:

10

31. Yo sabbalokaṃ carako⁸ mahāmuni
dhamme ñhito Nārado saccanikkamo⁹
so no bravī girivare Gandhamādane:
gantvāna bhūtādhipaṃ eva pucchatha
sace na jānātha idh' uttamādhamaṃ ti g. āhaṃsu. 222. 15

Tatha saccanikkamo¹⁰ ti tathaparakkamo

Tam sutvā Sakko „imā catasso pi mayhaṃ dhītaro, sac' āhaṃ etāsu ekā guṇasampannā uttamā ti vakkhāmi sesā kujjhisanti, na sakkā ayaṃ aṭṭo vinicchinitum, imā Himavante Kosiyatāpasassa santikaṃ pesessāmi, so etāsaṃ aṭṭaṃ vinicchī- 20
nissatīti“ cintetvā „ahaṃ tumhākaṃ aṭṭaṃ na vinicchīnāmi, Himavante Kosiyatāpaso nāma atthi, tassāhaṃ attano sudhābhojanaṃ pesessāmi, so parassa adatvā na bhuñjati dadanto¹¹
ca vicinitvā guṇavantānaṃ deti, yā tumhesu tatth' assa hatthato bhattaṃ labhissati sā uttamā bhavissatīti“ ācikkhanto: 25

32. Asu brahāraññacarō mahāmuni
nādatvā¹² bhattaṃ varagatte bhuñjati,
viceyya dānāni dadāti Kosiyo,
yassā hi so dassati sā va seyyasīti¹³ g. ā. 223.

¹ so all three MSS. for disva. ² Cks va co, Bds ca vo. ³ Cks -eṇa. ⁴ Bds nedha.

⁵ Ck ussukkamanā, Cs ussukkamanā. ⁶ Ck ca. ⁷ Bds nedhā. ⁸ Bds -lokarato.

⁹ Ck -tikka-. ¹⁰ Cks -tikka-. ¹¹ Cks bhuñjanto. ¹² so all three MSS. for

-tva. ¹³ Cks sā nu-.

Ta. brahāraṇṇācaro ti mahāraṇṇāvāsī.

Iti so tāpasassa santikaṃ pesetvā Mātaliṃ pakkosāpetvā
tassa santikaṃ pesento anantaram g. ā.:

33. Asū hi yo¹ sammati dakkhiṇaṃ disaṃ
Gaṅgāya tīre Himavantapasmani²
sa³ Kosiyo dullabhapānabhojano,
tassa sudham⁴ pāpaya devasārathīti. 224.

Ta. sammatī ti vasatī, dakkhiṇaṃ ti Himavantassa dakkhiṇāya disāya,
pasmanīti⁵ passe.

- 10 Tato Satthā āha:

34. Sa Mātali devavarena pesito
sahassayuttāṃ abhirūyha sandanaṃ
sa khippani eva upaganma assamaṃ
adissamāno munino sudham⁶ adā⁷ ti. 225.

- 15 Ta. adissamāno ti bhikkhave so Mātali devarājassa vacanaṃ sampañc-
chitvā taṃ assamaṃ gantvā adissamānakāyo hutvā tassa sudham⁸ adā, dadamāno
ca rattin padhānaṃ anuyūñjitvā paccūsasamaye aggim paricaritvā vibhātāya rattiyā
udentaṃ suriyaṃ namassamānassa thitassa tassa hatthe sudhābhojanaṃ patitthāpesī.

Kosiko taṃ gahetvā thitako va gāthadvayam ā.:

- 20 35. Udaggihuttam upatitthato⁹ hi me
pabhaṃkaraṃ lokatamonud' uttamaṃ
sabbāni bhūtāni aticca¹⁰ Vāsavo,
ko n' eva me paṇisu kiṃsudh' odahi. 226.
36. Saṃkhūpamaṃ setam atulyadassanaṃ
25 sucim sugandhaṃ piyarūpaṃ abbhutaṃ
aditthapubbaṃ mama jātacakkhuhi
kā devatā paṇisu kiṃsudh' odahīti. 227.

- Ta. udaggihuttan ti udaaggihuttaṃ paricaritvā udaaggisālato nik-
khamma paṇṇasāladvāre thātvā pabhaṃkaraṃ lokatamonudam uttamaṃ ādiccaṃ
30 upatitthato mama sabbāni bhūtāni aticca¹¹ atikkamitvā vattamāno Vāsavo nu
kho evaṃ[mama paṇisu kiṃsudham¹² kiṃ nām' etaṃ odahi, saṃkhūpamaṃ
ti ādīhi thitako sudham¹³ vanṇeti.

¹ Bds so. ² Bds -tupasmini, Bs -tapasmini. ³ Bds so. ⁴ Bds sukham, Cks sudam.

⁵ Bds pasmi-. ⁶ Cks padā. ⁷ Cks -tthito, Bds upatthato. ⁸ so Cks; Bds adhicca.

⁹ Bds adhicca. ¹⁰ Cks sudhāvā.

Tato Mātali āha:

27. Ahaṃ Mahindena mahesi pesito
sudh' ābhīhāsim¹ turito mahāmuni,
jānāsi maṃ Mātali² devasārathi³,
bhuñjassu bhattuttamaṃ, mā vicārayi⁴. 228. 5
28. Bhuttā ca sā dvādasa hanti pāpake:
khudaṃ pipāsaṃ aratiṃ duraklamaṃ⁵
kodhūpanāhaṃ ca vivādapesuṇaṃ
sītunhatandiṃ ca rasuttamaṃ idan ti. 229.

Ta. sudhābhīhāsin¹ ti idam sudhābhojanaṃ tuyhaṃ abhiharim, jānā- 10
sīti jānāsi maṃ tvaṃ, ahaṃ Mātali nāma devasārathīti a., mā vicārayīti⁶
na bhunjamī ti. 11 ukkhipitvā bhuñja, mā papañcaṃ kara⁷, pāpāke ti ayam
sudhā bhuttā dvādasa pāpadhamme hanti⁸, khudaṃ ti paṭhamaṃ tāva chāta-
bbhāvaṃ hanti⁹ dutiyaṃ pāṇīyapīpāsaṃ tatiyaṃ ukkanṭhitaṃ catutthaṃ kāya-
darathaṃ pañcamaṃ klamaṃ¹⁰ kilantabbhāvaṃ chaṭṭhaṃ kodhaṃ sattamaṃ upa- 15
nāhaṃ aṭṭhamaṃ vivādaṃ pesuṇaṃ¹¹ dasamaṃ sītaṃ ekādasamaṃ uṇhaṃ dvā-
dasamaṃ tandiṃ ālasiyabbhāvaṃ, idam rasuttamaṃ uttamaṃ rasam sudhābhojanaṃ
ime dvādasa pāpadhamme hanti.

Taṃ sutvā Kosiyo attano vatasamādānaṃ āvikaronto:

29. Na kappati¹² Mātali mayha bhuñjitum 20
pubbe adatvā iti me vatuttamaṃ,
na cāpi ekāsanam ariyapūjitaṃ,
asaṃvibhāgi ca sukhaṃ na vindatīti g. vatvā 230.
- „bhante tumhehi parassa adatvā bhojane kaṃ dosaṃ disvā
idaṃ vataṃ samādinnan“ ti Mātalinā puṭṭho āha: 25
30. Thīghātakā ye c' ime¹³ pārādārikā¹⁴
mittadduno ye ca sapanti¹⁵ subbate
sabbe ca¹⁶ te maccharipañcamādhama¹⁷,
tasmā adatvā udakam pi nāsmiye¹⁸. 231.

¹ Cks -bhāsim. ² so all three MSS for -im? ³ Bā mābhivārayi. ⁴ Bā dara-
thakkhamaṃ, Bā darathakkamaṃ. ⁵ Cks -bhāsin. ⁶ Ck piā-, Bā habbhivārayiti.
⁷ Bā -ri. ⁸ Bā hanati. ⁹ Bā omit klamaṃ. ¹⁰ Ck -naṃ. ¹¹ all three MSS.
-ti. ¹² Cks came. ¹³ all three MSS. pa-. ¹⁴ Cks savanti. ¹⁵ Bā va. ¹⁶
Bā -māgamā. ¹⁷ Bā nāsmi.

41. So' 'h' itthiyā vā purisassa vā pana
dassāmi dānaṃ vidusam pavaṇṇitaṃ,
sabbā vadaññū idha vītamaccharā
bhavanti h' ete sucisaccasammata ti. 232.

5 Ta. pubbe ti paṭhamam adavā², athavā iti me pubbe vatuttamam, idam
pubbe va mayā vataṃ³ samādinnaṃ ti dasseti, na cāpi ekāsaṇaṃ ti ekakassa
āsaṇam na ariyehi Buddhādihi pūjitaṃ, sukhaṃ ti dībbamānusaṇasukhaṃ na
labhati, thīghātakā ti itthighātakā⁴, ye cime⁵ ti ye ca ime, sapantīti⁶
akkosanti, subbate ti dhammikasamaṇabrāhmaṇe, maccharipaṇcamā ti
10 maccharipaṇcamo etesaṃ ti maccharipaṇcamā, adhamā ti ime pañca adhamā
nāma, tasmāti yasmā⁷ ahaṃ pañcamaadhammabhāvabhayena⁸ adavā udakam
pi nāsmiye⁹ na paribhuñjissāmi ti imaṃ vataṃ samādiyim¹⁰, so¹⁰ hitthiyā vā
ti so¹⁰ ahaṃ itthiyā vā, vidusampavaṇṇitaṃ ti vidūhi paṇḍitehi Buddhādihi
vaṇṇitaṃ, sucisaccasammata ti ete okappaniyasaddhāya samannāgata
15 vadaññū vigatamaccherā purisā suci c' eva¹¹ uttamasammata ca hontīti a.

Tam sutvā Mātali dissamānakāyena aṭṭhāsi. Tasmim khane
tā catasso devakaññā catuddisaṃ aṭṭhaṃsu: Siri pācīnadisāya
aṭṭhāsi, Āsā dakkhiṇadisāya aṭṭhāsi, Saddhā pacchimadisāya,
Hiri uttaradisāya.

20 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:
42. Ato mutā¹² devavarena pesitā
kaññā catasso kanakattacūpamā:
Asā ca Saddhā ca Sirī Hirī tato
taṃ assamaṃ āgamuṃ yattha Kosiyo. 233.
25 43. Tā disvā¹³ sabbo paramappamodito
subhena vaṇṇena sikhā-riv' aggino
kaññā catasso caturo¹⁴ catuddisa
icc-abravī Mātalino ca sammukhā: 234.
44. Purimaṃ disaṃ kā tvaṃ pabhāsi devate
30 alaṃkatā tāravarā va osadhī,
pucchāmi taṃ kañcanavelliviggahe¹⁵,
ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā. 235.

¹ Cks yo. ² Cks sutvā. ³ Bā tava in the place of vataṃ, Cks cataṃ. ⁴ Cks -ke.

⁵ Cks came. ⁶ Ck suvan-, Cs savan-. ⁷ Cks tasmā. ⁸ Cks -maṃ adhammi-,
Bā pañcamaadhamma-. ⁹ Bā -dayi. ¹⁰ Cks yo. ¹¹ Bā suci-, Cks sucimeva.

¹² Bā ma-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ Bā caturo. ¹⁵ so Cks; Bā -vella-.

45. Sir' āham¹ devī manujesu² pūjitā
 apāpasattūpanisevinī sadā
 sudhāvivādena tav' antim āgatā,
 tam māṃ sudhāya varapañña bhājaya. 236.
46. Yassāham icchāmi sukham mahāmuni 5
 sa³ sabbakāmehi naro pamodati,
 Sirīti māṃ jānāhi⁴ jūhat' uttama,
 tam māṃ sudhāya varapañña bhājayā 'ti. 237.

Ta. ato ti tato, mutā⁵ ti anumatā, atha devavarena anumatā c' eva
 pesitā cā 'ti a., sabbo- - to ti anavasseso⁶ hutvā atipamudito, sāman ti pi pāṭho, 10
 tā devatā sāman disvā ti a., caturo⁷ ti¹ caturā⁷, ayam eva vā pāṭho cāturiyena
 samannāgatā ti a., tāravarā ti tārānam varā, kañcana - - gahe ti kañcanarū-
 pakasaddisasarīre, Sirāhan ti Sirī aham, tavantimāgatā ti tava santikam
 āgatā, bhājayā 'ti yathā māṃ sudhā bhajati⁸ tathā karohi, sudham me dehīti
 a., jānāhīti jāna⁹, jūhatuttamā 'ti aggim jūhantānam uttama. 15

Tam sutvā Kosiyo āha:

47. Sippena vijjācaraṇena buddhiyā
 narā upetā paṇṇā sakammanā¹⁰
 tayā vihīnā na labhanti kiñcanam,
 tay-idaṃ na sādhu yadidaṃ tayā kataṃ. 238. 20
48. Passāmi posam alasaṃ mahagghasaṃ
 sudukkulinam pi arūpimam naram,
 tayānugutto Siri jātimam api
 peseti¹¹ dāsam viya bhogavā sukhī. 239.
49. Tan tam asaccaṃ avibhajjasevinim 25
 jānāmi mūlham vidurānupātinim¹²,
 na tādisī arahati āsanūdakam
 kuto sudhā¹, gaccha na mayha ruccasīti. 240.

Ta. sippenā 'ti hatthiassaraṭṭharusippādīnā¹³ vijjācaraṇenā 'ti vedattaya-
 samkhātāya vijjāya c' eva silena ca paṇṇā, sakammanā¹⁴ ti attano purisākāreṇa 30
 padhānagaṇasamannāgatā, kiñcanam ti kinci appamattakam pi yasaṃ vā sukham
 vā na labhanti, yadidaṃ ti yam etaṃ issariyattāya sippādīni uggahetvā¹⁵

¹ so all three MSS. ² Bds -ebhi. ³ Bds so. ⁴ Bds jānā-. ⁵ Bds ma-. ⁶ Cks
 -sā. ⁷ Bd cā-. ⁸ Ck bho-, C bhā-. ⁹ Bds jānātu. ¹⁰ Bd -unā. ¹¹ Bd -si.
¹² Cks -nipā-, Bd vidūrā-. ¹³ Bds dhanu in the place of tharu. ¹⁴ Bds -unā.
¹⁵ Bd uggahī-.

carantānaṃ tayā vekallaṃ kataṃ taṃ¹ te na sādhu, parūpīmaṃ ti virūpaṃ, tayānugutto ti tayā anurakkhito, jātimāma pīti jātisampannam pi sippavijjācaraṇa-buddhikammehi sampannam pi², pesetīti pesanakāraṃ³ karoti, taṃ taṃ ti tasmā taṃ, asaccan ti sabhāvasamākhāte sacce avattanatāya⁴ asaccaṃ uttama-
 5 bhāvarahitaṃ, avibhajjasevinin ti avibhajtvā yuttāyuttam ajānītvā sippādisampanne pi itare pi sevamānaṃ, vidurānupātīnin ti paṇḍitānupātīnin paṇḍite⁵ pātetvā⁶ pothetvā⁷ vīhethetvā caramānaṃ, kuto sudhā ti tādisāya niggunāya kuto sudhābhojanaṃ, na me ruccasi gaccha mā idha tīṭṭhā⁸ 'ti.

Sā tath' ev' antaradhāyi. Tato so Āsāya saddhim salla-
 10 panto ā.:

50. Kā sukkadāṭhā paṭimuttakunḍalā
 cittaṅgadā⁹ kambuvimaṭṭhadhārīnī,
 osittavaṇṇaṃ paridayha sobhasi⁹
 kusaggirattaṃ apiḷayha mañjarim. 241.

15 51. Miḡīva bhantā¹⁰ saracāpadhārīnā¹¹
 virādhitaṃ mandam iva udikkhasi.
 ko te dutiyo idha mandalocane,
 na bhāyasi ekikā kānane vane ti. 242.

Ta. cittaṅgadā¹² ti citrehi aṅgadehi samanāṅgatā, kambu--nīti karaṇa-
 20 parinīṭṭhānena¹³ vimaṭṭhasuvaṇṇālaṃkāradhārīnī, osittavaṇṇaṃ ti avasitta-
 udakadhāraṇaṃ dibbadukūlaṃ, paridayhā¹⁴ 'ti nivāsetvā ca parupitvā ca,
 kusaggirattaṃ ti kusatiṇaggiṣikhāvaṇṇaṃ, apiḷayha mañjarin ti sapallavaṃ
 asokakapnikem kaṇṇe piḷandhitvā ti vuttaṃ hoti, saracāpadhārīnā¹⁵ ti luddhena,
 virādhitaṃ ti virāddhapahārā, mandamivā¹⁶ 'ti yathāsā miḡī bhītā¹⁷ vanante¹⁸
 25 thatvā taṃ mandam oloketi evaṃ olokesi.

Tato sā:

52. Na me dutiyo idha-m-atthi Kosiya,
 Masakkasārappabbhav' amhi devatā,
 Āsā sudhāsāya tav' antim āgatā,
 30 taṃ maṃ sudhāya varapañña bhājayā¹⁹ 'ti g. ā. 243.

Ta. Masakkasārappabbhavamhīti²⁰ Tāvatinisabbhavane sambhavā.

¹ Cks -omit taṃ. ² Bā omits sippa - - - pi. ³ Ck -ṇa-, Bā -rakaṃ. ⁴ Cks avat-tāya. ⁵ Bā -ehi. ⁶ Ck pāpe - - ⁷ Bā omits po-. ⁸ Cks jā. ⁹ Bā -ti. ¹⁰ Ck hantā, Bā sandā. ¹¹ Bā -no. ¹² Cks -jā. ¹³ Bā -nīṭṭhena. ¹⁴ Cks -no. ¹⁵ Cks hitā, Bā bhī-. ¹⁶ Bā -tare. ¹⁷ Cks -vāti.

Tam sutvā Kosiyo „tvam kira yo te ruccati tassa āsā-phalanipphādanena āsam¹ desi, yo te na ruccati tassa na desi², n' atthi tayā samāpatti tattha vināsakārīti³“ dipento ā.

53. Āsāya yanti vānijā dhanesino,
nāvam samāruhya parenti añṇave, 5
te tattha sīdanti atho pi ekadā
jīnādhanā enti vīnatthapābhatā. 244.
54. Āsāya khettāni kasanti kassakā,
vapanti bījāni, karonti 'pāyaso,
itīnipātena avuṭṭhikāya vā 10
na kiñci vindanti tato phalāgamam. 245.
55. Ath' attakārāni karonti bhattusu
āsam purakkhatvā narā sukhesino,
te bhattur atthā atigāḥhitā puna
disā panassanti aladdha kiñcanam. 246. 15
56. Jahitva⁴ dhaññaṇ ca dhanāṇ ca ñātake
āsāya saggādhimanā sukhesino
tapanti lūkham pi tapam cīrantaram,
kummaggam āruhya parenti duggatim. 247.
57. Āsāvisamvādikasammatā ime, 20
Āse sudhāya⁵ vinayassu attani,
na tādisī arahati āsanūdakam
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 248.

Ta. parentīti pakkhandanti, jīnādhanā ti jīnadhanā, iti tava vasena eke sampajjanti eke vipajjanti n' atthi tayā sadisā pāpadhammā ti vadati. 25
karonti pāyaso ti tam tam kiccaṃ upāyena karonti, itīnipātenā 'ti visavā-
tamūsikasalabhasukapānakasetatthikarogādīnam sassupaddavānam aññataranipātena
vā, tato ti tato sassato te⁷ kiñci phalam na vindanti⁸, tesam pi āsacchedaka-
kammam tvam eva karosīti vadati, athattakārānīti yuddhabhūmisu purisākāre,
Āsam purakkhatvā ti issariyāsam⁹ purato katvā, bhatturatthā ti sāmīno 30
atthāya, atigāḥhitā ti paccatthikehi atipīḥitā viluttasāpateyyā viddhastavāhanā
hutvā, panassantīti¹⁰ palāyanti, aladdha kiñcanaan ti kiñci issariyam

¹ Cks āsā. ² Cks dehi. ³ Bds -sikāti. ⁴ Bds panayanti. ⁵ Bd -tvā. ⁶ Cks
sudhā sam. ⁷ Ck kena. ⁸ Cks vindati. ⁹ Bd -yā āsam, B -ya tāsam. ¹⁰
Bds panayantīti.

alabhitvā, iti etesam pi issariyālābham tvameva kerosīti vadati, saggādhimanā
ti saggaṃ adhigantumanā¹, lūkhan ti nirojāṃ pañcatapādikaṃ kāyakilla-
mathaṃ, cirantaran ti cirakīlaṃ, āsāvisamvādikasammata ime ti evaṃ ime
sattā saggāsayā² duggatīṃ gacchanti tasmā tvaṃ āsā nāma visamvādikasammata³
5 visamvādikā ti samkham gatā, āse ti taṃ ālapati.

Sāpi tena paṭikkhittā tatth' ev' antaradhāyi. Tato Sad-
dhāya saddhim sallapanto g. ā.:

ss. Daddallamānā yasaṃ yasassinī
dighaññanāmvahayanā⁴ disaṃ pati,
10 pucchāmi taṃ kañcanavelliviggahe
ācikkha me tvaṃ katamāsi devatā ti. 249.

Ta. daddallamānā ti jalamānā, dighaññanāmvahayanā⁴ ti aparā
ti ca pacchimā ti ca evaṃ dighaññena lāmakena nāmena vuccamānaṃ disaṃ
pati daddallamānā tiṭṭhasi⁵.

15 Tato sā gātham āha:

ss. Saddhāham⁶ devī manujesu pūjitā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
taṃ maṃ sudhāya varapañña bhājayā 'ti. 250.

20 Ta. Saddhā ti yassa kassaci vacanapattiyāyanā⁷ sā⁸ sāvajjāpi hoti ana-
vajjāpi, pūjitā ti anavajjakotṭhāsavasena⁹ pūjitā, apāpasattūpanisevi-
nīti anavajjasaddhāya¹⁰ ca ekantapattiyāyanasabhāvāya paresu pi pattiyāya-
navidahanasamattṭhāya devatāy' etaṃ nāmaṃ.

Atha nam Kosiyo „ime sattā tassa tassa¹¹ vacanaṃ
25 saddahitvā taṃ taṃ karontā¹² kattabbato akattabbam eva
bahutaraṃ karonti, taṃ sabbam tayā kāritaṃ nāma hotīti“
vaṭvā evaṃ āha¹³:

ss. Dānaṃ damaṇ cāgam aṭṭha pi samyamaṃ
ādāya saddhāya karonti h' ekadā,

¹ all three MSS. -tummanā. ² lds -sāya. ³ Cks dighaññā-; Bd disaññā-.

⁴ C^s jighaññā-, Bd dighaññā-. ⁵ Bds -ti. ⁶ so all three MSS. for -ha. ⁷

C^s -sayanā, C^s -sāyanā. Bd vacanumattiyāyanā. ⁸ Bd omits sā. ⁹ Bd -jjākoṭ-

ṭhāsa-, Cks -sevasena. ¹⁰ lds -ddhā. ¹¹ Bd yassa kassaci in the place of

tassa tassa. ¹² Bd -to. ¹³ in Bd imesatta - - evaṃ āha come after v. 62 and

before tattha dānanti

theyyaṃ musākūṭam atho pi pesuṇaṃ¹
karonti h' eke puna viccutā tayā. 451.

61. Bhariyāsu poso sadisīsu² pekhaṃ
sīlūpapannāsu patibbatāsu pi
vinetvā³ chandaṃ kuladhītiyāsu⁴ pi
karoti⁵ saddhaṃ pana kumbhadāsiyā. 252.

62. Tvam eva Saddhe paradārasevinī
pāpaṃ karosi kusalam pi riñcasi⁶,
na tādisi arahasi āsanūdakam
kuto sudhā, gaccha na mayha ruccasīti. 253. 10

Ta. dānaṃ⁷ ti savatthukam puññacetanaṃ, dāmaṃ ti indriyadamaṃ⁸,
cāgaṃ ti deyyapariccagaṃ⁹, saṃyamaṃ ti silaṃ, ādāya saddhāyā¹⁰ 'ti etāni
dānādini¹⁰ mahānisaṃsāni kātabbānti vadantaṃ vacanaṃ saddhāya ādiyitvā
karonti ekadā, kūṭaṃ ti tulākūṭādikam katvā¹¹ gāmakūṭādikam¹² vā karonti,
heke ti eke manussā evarūpesu nāma kālesu imesaṃ ca atthāya theyyādini 15
kātabbānti kesañci vacanaṃ saddahitvā etāni pi karonti, pana viccutā tayā
ti pana tayā viyuttā sāvajjadukkhavipākāṇ' etāni na kātabbānti vadantaṃ vacanaṃ
apattiyāyitvāpi¹³ karonti, iti tava vasena anavajjam pi sāvajjam pi kareyya, tava¹⁴
sadisīsu¹⁵ 'ti jātigottasīlādīhi sadisīsu, pekhaṃ vā ti pekhaṃ vuccati taṇhā, satanho¹⁵
ti a., chandaṃ ti chandarāgaṃ, saddhaṃ ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ 20
karonti tassā¹⁶ ahaṃ tumhākaṃ imaṃ nāma upakāraṃ karissāmīti vadantiyā¹⁷
pattiyāyitvā kulitthiyo pi chaḍḍetvā tam eva nisevanti¹⁸ asukā nāma tumhesu
paṭibaddhacittā ti kumbhadāsiyāpi vacane saddhaṃ katvā ca¹⁹ paradāraṃ sevanti,
tvam eva Saddhe²⁰ paradārasevinīti yasmā tam tam pattiyāyitvā tava
vasena paradāraṃ sevanti pāpaṃ karonti kusalam jahanti tasmā tvam eva para- 25
dārasevinī tvam pāpaṃ karosi kusalam riñcasi²¹, n' atthi tayā samānā lokavi-
nāsikā pāpadhammā, gaccha na me ruccasīti²².

Sā tatth' ev' antaradhāyi. Kosiyo pi uttarato tthitāya
Hiriya saddhim sallapanto gāthadvayam āha:

63. Dighaññarattiṃ aruṇasmi²³ ūhate
yā dissati uttamarūpavaṇṇinī 30

¹ Ck -naṃ. ² Cks sā- ³ so all three MSS. for -tva. ⁴ Bā kulitthiyāsu. ⁵
Bā -onti. ⁶ Bā ni riñcasi. ⁷ Cks jā-. ⁸ Bā -damaṇaṃ. ⁹ Bā deyyadhamma-.
¹⁰ Bā etāya ādānā-. ¹¹ Bā vā. ¹² Bā adds kammanā. ¹³ Bā āp-. ¹⁴ Cks teva.
¹⁵ Cks omīti satanho. ¹⁶ Bā tasmā. ¹⁷ Cks -isā. ¹⁸ Cs pati-, Bā paṭi-. ¹⁹ Bā
va. ²⁰ Cks -o. ²¹ Bā niriccasi. ²² Ck -titi. ²³ all three MSS. -im.

tathūpamā maṃ paṭibhāsi devate,
acikkha me tvaṃ katamāsi accharā. 254.

44. Kālā nidāghe-r-iva aggijāt' iva¹
anileritā lohitapattamālīnī
5 kā tiṭṭhasi mandam ivāvalokayaṃ²,
bhāsesamānā va' girāṃ na muñcasīti. 255.

Ta. diḥhaññarattin ti pacchimarattim, rattipariyosāne ti a., ūhate ti' aruṇe uggate, yā ti yā puratthimā disā rattasuvannaṭāya uttamarūpadharā hutvā
10 dissati, kālā nidāgherivā 'ti nidāghasamaye kālavallī viya, aggijāti va⁴ 'ti
aggijā⁵ iva sāpī navajjhāmakkhette⁶ pathamajātā viyā 'ti a., lohitapattamā-
linīti lohitavaṇṇehi patteni parivutā, kā tiṭṭhasīti yathā sā taruṇakālavallī
vāteritā vilāsamānā sobhamānā tiṭṭhati evaṃ kā nāma tvaṃ tiṭṭhasi, bhāse-
samānā vā⁷ 'ti mayā saddhim bhāsītukamā viya hosi⁸ na ca girāṃ muñcasi.

Tato sā gātham āha:

- 15 45. Hir' āha⁹ devī manujesu pūjītā
apāpasattūpanisevinī sadā
sudhāvivādena tav' antim āgatā,
sā taṃ¹⁰ na sakkomi sudham pi yācituṃ,
kopīnarūpā viya yācan' itthiyā¹¹ ti. 256.

20 Ta. hirāhan¹² ti Hiri ahaṃ, sudhampīti sā ahaṃ sudhābhojanaṃ taṃ
yācituṃ pi na sakkomi, kimkāraṇā¹³ ti, kopīnarūpā viya yācanitthiyā¹⁴
yaṃ¹⁵ itthiyā yācanā nāma kopīnarūpā viya rahassavivaraṇasadisā¹⁶ hoti,
nillajjā¹⁷ viya hotīti a.

Taṃ sutvā tāpaso dve gāthā abhāsi:

- 25 46. Dhammena nāyena sugatte lacchasi,
eso hi dhammo na hi yācanā sudhā,
taṃ taṃ yācantim¹⁸ ahan nimantaye,
sudhāya yam p' icchasi tam pi dammi te. 257.

¹ Bā aggijālāriva, B^o -jāriva. Cks -jānica? ² Bā igā-. ³ Bā bhāsesamānāriva, Cks bhāsesimātāva. ⁴ Cks agga-, Bā aggijālāriva, B^o -jāriva. ⁵ Cks agga-, Bā aggijālā, B^o -jāte. ⁶ Bā nijhāma-. ⁷ Ck bhāsesīmanācā, C^o bhāsesīmanāvā, Bā bhāsesamānāriva. ⁸ Bā ahosi. ⁹ C^o Bā -haṃ. ¹⁰ Bā haṃ. ¹¹ Bā -nitthiyā, Cks yācanatthikā. ¹² so all three MSS. ¹³ Cks -ṇan. ¹⁴ Cks -natthiyā, omitting ti. ¹⁵ Bā tasmā. ¹⁶ Bā rahassaṅgavi-. ¹⁷ Bā -jja-. ¹⁸ Bā nayā-.

67. Sā tvaṃ mayā ajja sakamhi assame
nimantitā kañcanavelliviggahe,
tvaṃ hi me sabbarasehi pūjīyā,
taṃ pūjayitvāna sudham pi asmiye¹ ti. 258.

Ta dhammenā² 'ti sabhāvena, nāyenā³ 'ti kāraṇena, na hi yācanā⁴ 5
sudhā ti na hi yācanāya sudhā labbhatī, ten⁵ eva kāraṇena itarā tisso na
labbhīsu, taṃ tan ti tasmā taṃ, yamicchasitī na kevaḷaṃ nimantemi⁶ yeva
yaṇi ca sudhaṃ icchasi taṃ pi dammi te, kañcanavelliviggahe ti kañca-
narāsissasirīkassarīre⁷, pūjīyā ti na kevaḷaṃ sudhāya aññehi pi sabbarasehi
tvaṃ mayā pūjetabbayuttikā⁸ va, asmiya¹ ti taṃ⁵ pūjetvā sace sudhāya⁶ 10
avasesaṃ bhavissati aham pi bhuñjissāmi.

Tato aparā abhisambuddhagāthā⁷:

68. Sā Kosiyenānumatā jutimatā
addhā Hirī rammaṃ pāvīsi-y-assamaṃ⁸
udaññavantam⁹ phalam ariyapūjitam
apāpasattūpanisevitam sadā. 259. 15
69. Rukkhaggahānā¹⁰ bahuk¹ ettha pupphitā
ambā piyālā panasā ca kiṃsukā
sobhañjanā lodda-m-atho pi padmakā
kekā ca bhaṅgā tilakā ca pupphitā. 260. 20
70. Sālā kareri bahuk¹ ettha jambuyo
assatthanigrodhamadhukā ca vedisā¹¹
uddālakā paṭali sindhuvāritā
supuññagandhā¹² mucalindaketakā. 261. 25
71. Hareṇukā veḷukā veṇutindukā
sāmākanivāra-m-atho pi cīnakā
mocā kadali bahuk¹ ettha sāliyo
pavīhaya ābhujino pi¹³ taṇḍulā. 262.
72. Tasse ca uttare passe jātā pokkharāṇi sivā
akakkasā apabbharā sādu appaṭigandhikā¹⁴. 263. 30
73. Tattha macchā sanniratā khemino bahubhojanā
siṅgusavaṃkā sakulā¹⁵ satavaṃkā ca rohitā
āligaggarakākiṇṇā pāthīnā¹⁶ kākamacchakā. 264.

¹ Cks -ise. ² Bd -esi. ³ Bds -sadiśe. ⁴ Cks pūjī-. ⁵ Cks tvaṃ. ⁶ Cks omit
su-. ⁷ Cks omit tato -. ⁸ Cks pāvīsiya as-, Bd pāvīsiyas-; read: pāvīsi
ramma assamaṃ? ⁹ Hd udakañvantam. ¹⁰ Ck -ggahānā, C^s -ggahanā, Bd
rukkhagahānā. ¹¹ so Bds; Cks -dhukacetasa. ¹² Bds manuṇṇa-. ¹³ Bds ca.
¹⁴ Bd sādumapp-. ¹⁵ Bd siṅgupavaṅgā vaṅkulā. ¹⁶ Ck pāthīnā, Bd pāthīnā.

74. Tattha pakkhī sanniratā kheminō bahubhojanā
bamsā koṇḍā mayūrā ca cakkavāḥkā ca kukkuhā
kuṇālakā bahucitrā sikhāṇḍijīvajīvākā. 265.
75. Tattha pānāya-m-āyanti nānāmigagaṇā bahū
sihā vyaggāhā varāhā ca acchakokataracchayo. 266.
76. Palāsādā¹ ca gavajā mahisā rohitā rurū
eṇeyyā varāhā c' eva gaṇino nikaṣūkarā²
kadalimigā bahū c' ettha bilārā sasakaṇṇikā³. 267.
77. Chamāgiri⁴ pupphavicitrasanthatā
dijābhigūṭṭhā dijasamghasevitā ti. 268.

Ta. jutimatā ti ānubhāvasampannena, pāvisiyassaman ti pāvisi assa-
man, yakāro vyaññanasandhikaro, udaññavantan⁴ 'ti tesu tesu ṭhānesu uda-
kasampannam, phalan ti anekaphalasampannam, ariya -- ti nīvarapaḍosa-
rahitehi jhānalābhihi ariyehi pūjitaṃ pasattham, rukkhaggahanā⁵ ti pup-
phūpagaphalūpagarukkhagahanā⁶, sobhaññanā⁷ 'ti siggurukkhā⁸, loddamatho
pi padmakā⁹ ti loddarukkhā ca padmarukkhā⁹ ca, kekā ca bhaṇḍā cā 'ti
evannāmakā rukkhā eva, kareṇīti¹⁰ kareṇirukkhā, uddālakā ti vātghatakā.
mucalindaketakā ti mucalindā ca pañcavidhaketakā ca, hareṇukā ti apa-
raṇṇajā ti, velukā ti vamsacorakā, veṇū¹¹ ti araṇṇamāsā timbarurukkhā, ci-
nakā ti khuddakarājamāsā, mocā ti aṭṭhikadali, sāliyo ti nānappakāra-
jātassaram upanissāya jātā nānāsāliyo, pavihayo ti nānappakārā vihayo,
ābhujino ti bhūjapattā, taṇḍulā ti nikkūṇḍakathusā sayāñ jātataṇḍulasīsāni,
tassa cā 'ti bhikkhave tassa ca assamassa uttaradisābhāge, pokkharaṇīti
pañcavidhapaḍumasañchannajātassaraṇḍapokkharaṇī, akakkasā ti macchapittasevā-
lādikkakasarahitā, apabbharā ti acchinnaṭṭhā¹² samatitthā¹³, appaṭigan-
dhiyā ti appaṭikkūlagandhena sugandhena udakena samannāgatā, tatthā 'ti
tassā pokkharaṇiyā, kheminō ti¹⁴ abhayā siṅgū ti ādini tesam macchānam
nāmāni, kuṇālakā ti kokilā, citrā ti citrapattā, sikhāṇḍīti utṭhitasikkā
morā aṇṇe pi vā matthake jātasikkā pakkhino, pānāyamāyanti ti pānāya
āyanti, palāsādā ti khaggā gavajā, gaṇino ti gokaṇṇā, kaṇṇikā¹⁵ ti
kaṇṇikamigā¹⁶, chamāgiriti¹⁷ bhūmiyam patthatā piṭṭhīpasāṇā, puppha --
kā ti vicītrapupphasanthatā, dijābhigūṭṭhā ti madhurassarehi dijehi abhi-
ghuṭṭhā, evarūpā yattha bhūmipabbatā¹⁸ ti

Evam Bh. Kosiyaṃ assamaṇi vaṇṇesi. Idāni¹⁹ Hirideviyā
35 ta. pavisanādini dassetum āha:

¹ C^s palāsājā, B^d palasādā, B^s pallasadā. ² so C^s; C^k nika-, B^d niṇḍa-. ³ C^s -akā. ⁴ B^d udakavantan. ⁵ C^s -nā. ⁶ C^k pupphāpagarukkhagahanā ti, C^s -gahanā ti. ⁷ C^s -a, B^d siṅgarukkhā. ⁸ B^d -padukā. ⁹ B^d paduru. ¹⁰ C^s karotīti. ¹¹ B^d keṇu. ¹² B^d -taṭṭhā. ¹³ B^s supatitthā. ¹⁴ C^s add kheminō. ¹⁵ C^s -akā. ¹⁶ C^s -aka-. ¹⁷ C^s ja-. ¹⁸ B^d tattha. ¹⁹ C^s imāni.

78. Sā suttacā nīladumābhilambitā
vijjumahāmegha-r-ivānupajjatha
tassā susambandhasiraṃ kusāmayam
sucim sugandham ajinūpasevitam
atricchakoccham, Hirim etad abravi: 5
nisīda kalyāṇi sukha-y-idam¹ āsanam. 269.
79. Tassā tadā kocchagatāyā Kosiyo
yad icchamānāya jaṭājinamdharo²
navehi pattehi sayam sahūdakam
sudh³ ābhihāsi turito mahāmuni. 270. 10
80. Sā tam patiggayha ubhoḥi pāpihi
icc-abravi attamanā jaṭādharam:
handāham etarahi pūjitā tayā
gaccheyya³ brahme tidivam⁴ jītāvinī. 271.
81. Sā Kosiyeṇānumatā jutīmātā 15
udīritā vaṇṇamadena mattā
sakāse gantvāna sahasacakkhuno:
ayam sudhā Vāsava, dehi me jayam. 272.
82. Tam ena⁵ Sakko pi tadā apūjayi
sahindā ca devā surakaññam uttamam 20
sā pañjalī devamanussapūjitā
navamhi kocchamhi yadā upāvisīti. 273.

Ta. suttacā ti suchavi, nīladumābhilambitā ti nilesu dumesu abhi-
lambitā htvā, tam tam⁶ nīladumasākham parāmasantīty-attho, mahāmegha-
rivā 'ti tena nīmantitā mahāmeghavijju viya tassa tam assamam pāvisi, tassā 25
ti tassā Hiriyā, susambandhasiran ti susambandhasiram⁷, kusāmayam
ti usīrādimissakakusatiṇamayam, sugandham ti usīrena c' eva aññena ca
sugandhatiṇena missakattā sugandham, ajinūpasevitam ti upari atthaṇena
ajinena upasevitam, atricchakocchan ti evarūpaṃ kocchāsanam pannaśā-
dvāre attharitvā, sukhayidam āsanam ti sukham nisīda idam āsanam, yaṃ ti 30
yāvadattham, icchamānāyā 'ti sudham icchantiyā, navehi pattehi ti tam
khanam űeva pokkharanito ābhatehi allapaduminiṇipattehi, sayam⁸ ti sahatthana.

¹ so all three MSS., read sukhedam. ² Bds -jutimdharo. ³ Bd -am. ⁴ Cks
te-. ⁵ Bds enam. ⁶ Cks ti. ⁷ Bd suṭhusampannasam. ⁸ Cks sayan.

sahūdakan ti dakkhinodakasahitaṃ, sudhābhibhāsīti sudham abhīhari,
turito ti somanassavegena turito, handā 'ti 'vavassaggaṭṭhe' nīpāto, jītāvi-
nīti jāyappattā hutvā, anumatā ti idāni yathārucim gacchā 'ti anuññatā, udī-
ritā ti tīdasapuram gantvā Sakkassa santike ayaṃ sudhā ti udīrayi, sura-
5 kaññān ti devadhītaram, uttaman ti pavaram. sāpañj - - tā ti pañjalihi²
devehi ca manussehi ca pūjitā, yadā ti yadā nisīdanatthāya Sakkena dāpīte
nave kañcanapīṭhasamkhāte kocche sā upāvisi tadā tam ta, nisinnam Sakko ca
sesadevatā ca paricchattakapupphādīhi pūjayiisu.

Evaṃ Sakko tam pūjetvā cintesi: kena nu kho kāraṇena
10 Kosiyo sesānam adatvā imissā va sudham adāsīti. So tassa
kāraṇassa jānanatthāya puna Mātaliṃ³ pesesi.

Tam attham āvikaronto Satthā:

83. Tam eva saṃsī punar⁴ eva Mātaliṃ
sahassanetto tīdasānam indo:
15 gantvāna vākyam mama brūhi Kosiyaṃ
[Asāya Saddha-Siriya ca Kosiyaṃ] (cfr. v. 89)
Hiri sudham kena-m-alattha⁵ hetunā ti g. ā. 274.

Ta. saṃsīti abhāsi⁶, vākyam mama 'ti mama vākyam Kosiyaṃ brūhi,
Āsāya Saddhā-Siriya cā 'ti Āsāto ca Saddhāto ca Sirito ca Hiri yeva
20 kena hetunā sudham alattha.

So tassa vacanam sampaticchitvā Vajayantaratham āruya
agamāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

94. Tam suplavattham⁷ udatārayī ratham
25 daddallamānam upakiriyasādisam
jambouadisaṃ tapaneyyasannibham
alamkataṃ kañcanacittasantikam⁸. 275.
95. Suvannacand⁹ ettha bahū nipātītā
hatthigavassā kikiyagghadīpiyo⁹
30 eṇeyyakā lamghamay⁹ ettha pakkhiyo
mig⁹ ettha veluriyamayā¹⁰ yudhāyutā. 276.
96. Tatth⁹ assarājaharayo ayojayaṃ
dasasatāni susunāgasādise¹¹

¹ Bā upasagga-. ² Cks añj-. ³ Cs -lī, Ck Bā -li. ⁴ Bā -nad. ⁵ Bā aladdhā.
⁶ Ck ahāsi. Ck ahāsi. ⁷ Bā sulabbhavatthum. ⁸ so Cks; Bā -sannibham. ⁹
Bā kimpurisa in the place of kiki. ¹⁰ Cks -yā-. ¹¹ Cks -sā.

alamkate kañcanajāluracchade
āveḷine saddagame¹ asaṃgite. 277.

97. Taṃ yānasetṭhaṃ abhiruyha Mātali
dasa diṣā imā abhinādayittha
nabhañ ca selañ ca vanaspatīni ca
sasāgarāṃ pavyathayittha mediniṃ. 278.

98. Sa khippam eva upagamma assamañ
pāvāramekaṃsakato katañjali
bahussutaṃ vaddhaṃ vinītavantaṃ
icc-abravī Mātali devabrāhmaṇaṃ: 279.

99. Indassa vākyam nisāmehi Kosiya,
dūto ahaṃ, pucchati taṃ puriudado:
Asāya Saddhā- Sīriyā ca Kosiya
Hiriṃ sudham kena-m-alattha hetunā ti. 280.

Ta. taṃ suplavatthan² ti taṃ Vejayanataratham sukheṇa plavanatthaṃ, 15
udatārayīti uttāresi, ukkhiptvā gamanasajjam akāsi, upakiriyasādīsaṃ
ti upakaraṇabhaṇḍehi sadīsaṃ, yathā tassa aggisikhāsamānavanṇāni³ jalanti tattha
eva jalitaṃ ti a., jambunadīsaṃ ti jambunadasaṃkhātaraṭṭasuvanṇamayāṃ
īsaṃ, kañcanacittasantikaṃ⁴ ti kañcanamayena sattaratanacittena atṭha-
maṅgalena samannāgataṃ, suvaṇṇacandettā⁵ 'ti suvaṇṇamayā caudakā 20
ettha rathe, batthīti suvaṇṇarajatamanimayā batthi⁶, gavādisu pi es' eva nayo,
laṃghimayettha pakkhiyo⁷ ti ettha rathe laṃghamayā nānāratanamayā
pakkhiyo⁷ paṭipāṭiyā ca ṭhitā, yudhāyutā ti attano attano yūdhena⁸ saddhiṃ
yuttā hutvā dassitā, assarājāharayo⁹ ti harivaṇṇamanomayaassarājāno, su-
sunāgasādise¹⁰ ti balasampattiya tarunanāgasādise⁹, kañcanajāluracchade 25
ti kañcanajālamayena uracchadālamkāreṇa samannāgate. āveḷine ti āveḷasaṃ-
khātehi¹¹ kaṇṇālamkārehi yutte, saddagame ti patodappahāraṃ vinā sadda-
matten' eva gamanasīle. asaṃgite ti nissaṅge sīghajave, evarūpe assarāje
tattha yojesaṃ ti a., abhinādayitthā¹² ti yānasaddena ekaninnādaṃ akāsi,
vanaspatīni ca 'ti vanaspatīni ca vanasaṇḍe ca 'ti a., pavyathayitthā¹² ti 30
kampayittha, ta. akāsaṭṭhaviṃśakampanena nabhakampanaṃ veditabbhaṃ, pā-
vāramekaṃsakato ti ekaṃsakatapavaradibbavattho, vaddhaṃ ti guṇavuddhaṃ,
vinītavantaṃ ti vinītena ācāravattena samannāgataṃ, iccābravīti rathaṃ
ākāse ṭhapetvā otarivā evaṃ abravī, devabrāhmaṇaṃ ti devasamaṃ¹²
brāhmaṇaṃ.

35

¹ Cks -hame. ² Bds -tthun. ³ Bd adds upakaraṇāni. ⁴ Bds -sannibhaṇ. ⁵
so all three MSS. ⁶ Bd -ino. ⁷ Bd pakkhigaṇāpi. ⁸ Cks Bd yu-. ⁹ Cks
rājā-. ¹⁰ Bds -sā. ¹¹ Cks -ḷi-. ¹² Bd seṭha.

So tassa vacanaṃ sutvā :

90. Addhā Sirī maṃ paṭibhāti Mātali

Saddhā aniccā pana devasārathi

Āsā visamvādikasammatā hi me

5 Hirī ca ariyamhi guṇe patiṭṭhitā ti g. ā. 281.

Ta. addhā ti sippādisampanne pi asampanne pi bhajānato addhā ti maṃ paṭibhāti, aniccā ti Saddhā pana taṃ taṃ p' ettha¹ [vatthum pahāya aññasmiṃ aññasmiṃ² uppajjamānato³ hutvā abhāvākārena⁴ aniccā ti maṃ paṭibhāti, visam- - matā ti Āsā pana yasmā dhanatthikā nāvāya samuddaṃ pakkhanditvā
10 vinatṭhapābhata⁵ enti tasmā visamvādikā ti maṃ paṭibhāti, ariyamhi guṇe ti Hirī pana hirōttappabhāvasamkhāte⁶ parisuddhe ariyaguṇe patiṭṭhitā ti.

Idāni tassā guṇaṃ vaṇṇento āha :

91. Kumāriyo yā c' imā gottarakkhitā

jinnā ca yā yā ca sabhattuitthiyo

15 tā chandarāgaṃ purisesu uggataṃ

hiriyaṃ nivārenti sacittam attano. 282.

92. Saṃgāmasīse sarasattisaṃyutte

parājītānaṃ patataṃ palāyinaṃ

hiriyaṃ nivattanti jahitva⁷ jīvitaṃ

20 te sampaṭicchanti punā hirīmanā. 283.

93. Velā yathā sāgaravegavārini⁸

hir' āyaṃ hi⁹ pāpajanaṃ nivāraṇī.

taṃ sabbaloke Hirim ariyapūjitaṃ

Indassa taṃ vedaya devasārathīti. 284.

25 Ta. jinnā ti vidhavā, sabhattū¹⁰ ti sassāmikā tarunittthiyo, attano ti tā sabbāpi parapurisesu attano chandarāgaṃ uggataṃ viditvā ayuttam etaṃ amhākaṃ ti hiriyaṃ sacittam nivārenti, hiri pāpakammaṃ na karoti¹⁰, patataṃ palāyinaṃ ti patantānaṃ ca palāyantānaṃ ca antare, jahitvā jivitaṃ ti ye hirīmanā [honti attano jivitaṃ cajitvā hiriyaṃ nivattanti, te ti evaṃ nivattā¹¹
30 ca pana te hirīmanā puna attano sāmikaṃ sampaṭicchanti amīttahatthato mocetvā gāhanti, pāpajanaṃ nivāraṇīti pāpato janaṃ nivāraṇī, āyaṃ eva vā

¹ Bds omit pettha. ² Bd only one aññ-. ³ Bds uppajjanato. ⁴ Bd -va-, Bs abhātā-. ⁵ Cks -ṭṭhā-. ⁶ Bds -ppasabhāva-. ⁷ Bd -tvā-. ⁸ Bd -dhārini. ⁹ so Cks; Bd omits hi; read -ya hi? ¹⁰ omits hiri, and reads karonti. ¹¹ Bd te hi evaṃ nivattā, Cks te ti evaṃ ti vatvā.

pāṭho, taṇ ti taṇ Hirin, ariyapūjitaṇ ti ariyehi Buddhādhihi pūjitaṇ.
Indassa taṇ vedayā 'ti yasmā evaṇ mahāguṇā ariyapūjita c' esā tasmā taṇ
evaṇ uttamā nāṃ' esā ti Indassa kathehi.

Taṇ sutvā Mātali.

94. Ko te imaṇ Kosiya diṭṭhim odahi

5

Brahmā Mahindo atha vā Pajāpati.

Hir' āyaṇ devesu hi seṭṭhasammatā

dhītā Mahindassa mahesi jāyathā 'ti g. ā. 285.

Ta. diṭṭhaṇ,¹ ti Hiri mahāguṇā ariyapūjita ti laddhiṇ, odaḥiti haday-
pavesesi, seṭṭhasammatā ti tava santike sudhāya laddhakālato paṭṭhāya 10
Indassa santike kañcanāsanaṇ labhitvā sabbadevatāhi pūjijamānā uttama-
sammatā jāyatha.

Evaṇ tasmim kathente yeva Kosiyaassa taṇ khaṇaṇ
ñeva cavanadhammo² jāto. Atha naṇ Mātali „Kosiya āyu-
samkhāro te³ ossaṭṭho dānadhammo⁴ pi samatto⁵, kin te ma- 15
nussalokena, devalokaṇ gacchāmā“ 'ti ta. netukāmo hutvā

95. Hand' ehi dāni tidivaṇ samakkama⁶

rathaṇ samāruyha mamāyitaṇ imaṇ'.

Indo ca taṇ Inda-sagotta kaṁkhati,

ajj' eva tvaṇ Indasahavyataṇ vajā 'ti g. ā. 286. 20

Ta. mamāyitaṇ ti piyaṇ maṇapaṇ, Indasagottaṇ ti purimabhava
Indena sagottaṇ⁷, kaṁkhati ti tavāgamaṇaṇ icchanto kaṁkhati.

Iti tasmim Kosiyaena saddhiṇ kathente yeva Kosiyo ca-
vitvā opapātiko devaputto hutvā āruyha dibbarathe atṭhāsi.
Atha naṇ Mātali Sakkassa santikaṇ nesi. Sakko taṇ disvā 25
tuṭṭhamānaso attano dhītaṇ Hirideviṇ tassa aggamahesiṇ
katvā adāsi, aparimāṇaṇ assa issariyaṇ ahoṣi.

Taṇ atthaṇ viditvā „anomasattānaṇ kammaṇ nāna evaṇ vi-
sujjhatī“ S. osānagātham āha:

96. Evaṇ samijjhanti apāpakammino,

30

atho suciṇṇassa phalaṇ na nassati,

¹ so all three MSS. ² B^d nassanadham-. ³ C^k no? B^d omits te. ⁴ B^d ca-
vanadham-. ⁵ B^d sampatto. ⁶ B^d apakkama. ⁷ B^d idaṇ. ⁸ B^d samānago-.

ye keci-m-addakkhu sudhāya bhojanam
sabbe va te Indasahavyatam gatā ti. 287.

Ta. apāpakammīno ti apāpakammā¹ sattā evaṃ visujjhanti, ye keci-m-addakkhun ti ye keci sattā tasmīṃ Himavānapadeso tadā Kosiyena Hiriyā
5 diyyamānāṃ sudhābhojanam addasamsu, sabbeva te ti sabbe pi taṃ dānam anumoditvā cittaṃ pasādetvā Indasahavyatam gatā ti.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe p' etam adānābhiratam
thaddhamacchariyaṃ² samānaṃ ahaṃ damesim evā“ 'ti vatvā j. s.:
„Tadā Hiridevatā Uppalavaṇṇā ahoṣi, Kosiyo dānapati bhikkhu,
10 Pañcasikho Anuruddho, Mātali Anando, Suriyo Kassapo, Cando Moggallāno, Nārado Sāriputto, Sakko ahaṃ evā“ 'ti. Sudhābhojanajātakaṃ³.

4. Kuṇālaajātaka.

Evamaṃ akkhāya tīti. Idam S. Kuṇāladahe v. anabhiratipīḷite
15 pañcasate bhikkhū ā. k. Tatrāyaṃ anupubbikathā: Sākiya-Koliyā*
kira Kapilavattunagarassa ca Koliyanagarassa ca antare Rohiṇīm
nāma nadiṃ eken' eva āvaraṇena bandhāpetvā sassāni karenti. Atha
Jetṭhamūlanāse sassesu milāyantesu ubhayānagaravāsīnaṃ⁴ pi kamma-
karā⁵ sannipatiṃsu. Tattha Ko-vāsīno vadimsu: „idam udakaṃ ubhato⁶
20 nīhariyamānaṃ⁷ n' eva tumhākaṃ na amhākaṃ pahossati⁸, amhākaṃ
pana sassaṃ ekaudaken' eva nippajjissati, idam udakaṃ amhākaṃ
dethā“ 'ti. Ka-vāsīno vadimsu: „tumhesu koṭṭhake pūretvā ṭhitesu
mayam rattasuvannanīlamanīkālakahāpāne gahetvā na sakkhissāma
pacchipasibbakādihatthā tumhākaṃ gharadvāre vicarituṃ, amhākaṃ pi
25 sassaṃ eken' eva udakena nippajjissati, idam udakaṃ amhākaṃ dethā“
'ti. „Na mayam dassānā“ 'ti. „Mayam pi na dassāma“ ti. Evaṃ
katham⁹ vadḍhetvā eko utṭhāya ekassa pahāraṃ adāsi so pi aṇṇassā
'ti evaṃ aṇṇamaṇṇāṃ paharitvā rājakulānaṃ jātīm ghaṭetvā¹⁰ kalahaṃ
vadḍhesuṃ¹¹. Koliyakammakarā vadanti: „tumhe Ka-vāsike¹² gahetvā

¹ Bā -a ² Bās -ti ³ Bā -kaṃ, asīti nipātavaṇṇanā nīthitā. 4. K. = Kuṇālo, s. = sakuno Ka = Kapilavattu. Ko. = Koliyanagara Bhi. = bhikkhave. P. = Punnamukho, ph. = phussakokilo. * cfr. Dhammapada p. 351. Weber's Ind. Studien Bd. 5 p. 412. Senart's Mahāvastu T. 1 p. 336. ⁴ Bā -vāsīkānaṃ. ⁵ Bā kasikamma-. ⁶ Bā -yato. ⁷ Ck nīha-, C tiha-, Bā har-. ⁸ Bā pahoti. ⁹ Bās kalahaṃ. ¹⁰ Bā ghaṭetvā ghaṭetvā. ¹¹ Bā pavatte-. ¹² Bā -vāsīno sūkiyadārake.

gacchatha, ye soṇasigālādayo viya attano bhaginīhi saddhiṃ vasimsu etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā amhākāṃ kiṃ karissantīti¹. Sākiyakammakarā vadanti: „tumhe dāni kuṭṭhino dārake gahetvā gacchatha, ye anāthā niggaṭikā² tiracchānā viya kolarukkhe vasimsu etesaṃ hatthiassādayo vā phalakāyudhāni vā amhākāṃ kiṃ karissantīti. Te gantvā tasmim kamme niyuttaamaccānaṃ kathesum, amaccā rājakulānaṃ kathesum, tato Sākiyā „bhaginīhi saddhiṃ samvāsikānaṃ³ thāmaṇ ca balaṇ ca dassessāmā⁴ ‘ti yuddhasajjā nikkhamimsu. Koliyāpi „kolarukkhavāsānaṃ⁵ thāmaṇ ca balaṇ ca dassessāmā⁶ ‘ti yuddhasajjā nikkhamimsu. Apare panācariyā: Sākiyā Koliyānaṃ dāsīsu udakathāya nadiṃ gantvā cumbaṭāni bhūmiyaṃ nikkhipitvā sukhakathāya⁷ nisinnāsu ekissā cumbaṭaṃ ekā saka-saṇṇāya gaṇhi, taṃ nissāya „tava cumbaṭaṃ mama cumbaṭaṃ⁸ ‘ti kalahe pavatte kamena ubhayanagaravāsino dāsakammakarā c⁹ eva sevakabhojakāmaccapārājāno¹⁰ cā ‘ti sabbe yuddhasajjā nikkhamimsu ‘ti vadanti, imamhā pana nayā purimanayo va bahūsu atthakathāsu āgato yuttarūpo cā ‘ti sv-eva¹¹ gahetabbo. Te pana sāyanhe yuddhasajjā nikkhamissantīti. Tasmim samaye Bh. Sāvattiyaṃ viharanto paccūsasamaye lokam volokento ime evaṃ yuddhasajje nikkhamante¹² addasa, disvā¹³ „mayi gate esa kalaho vūpanissati nu kho no¹⁴ ‘ti upadhārento „aham ettha gantvā kalahavūpasamattham tīpi jātakāni kathessāmi, tato kalaho vūpasamissati, atha sāmaggidīpanatthāya dve jātakāni kathetvā Attadaṇḍasuttaṃ dessessāmi¹⁵. desanaṃ sutvā ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni kumārasatāni dassessanti¹⁶, ahan te pabbajessāmi, mahanto samāgamo bhavissatīti¹⁷ san-

niṭṭhānaṃ katvā¹⁸ sarīrapaṭijaggaṇaṃ katvā Sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā piṇḍapātapaṭikkanto sāyaṇhasamaye Gandhakuṭito nikkhamitvā kassaci anārocetvā¹⁹ sayam eva pattacivaraṃ ādāya dvinnaṃ senānaṃ antare ākāse pallaṅkam ābhujitvā²⁰ tesam samvegajananattham disvā andhakāraṃ kātum kesaraṃsiyo vissajjento nisīdi, atha tesam samvigga-

mānasānaṃ attānaṃ dassento chabbannaṃ buddharasmiyo vissajjesi. Ka-vāsino Bh-taṃ disvā „amhākāṃ nātisettho S. āgato, diṭṭho nu kho amhākāṃ kalahakaraṇabhāro²¹ ‘ti cintetvā „na kho pana sakkā S-ri āgate amhehi parassa sarīre sattham pātetum, Ko-vāsino amhe

¹ B^d -thā ti niggaṭitā. ² C^k vasiṭakānaṃ. ³ B^d koliyarukkhanaṃ avāsīnaṃ

⁴ C^k sukhātāya ⁵ B^d sevakagāmahho-. ⁶ B^d so va. ⁷ B^d -hasamaye. ⁸ C^k -tthim. ⁹ B^d nikkhamante. ¹⁰ B^d adda ca. ¹¹ Suttanipāta p. 173, C^k dass-

¹² C^k dassanti. ¹³ B^d add pātova. ¹⁴ C^k -ci-. ¹⁵ B^d ābhujj-. ¹⁶ C^k -ham-

hanantu vā pacantu vā¹ ti āyudhāni chaḍḍesum. Ko-vāsino pi tath' eva akaṃsu. Atha Bh. otaritvā ramaṇiye padese vālikāpūline paṇṇattavarabuddhāsane nisīdi anopamāya Buddhasiriya virocamaṇo, te pi rājāno² Bh-taṃ vanditvā nisīdīmsu. Atha ne S. jānanto va „kasmā

5 āgat' attha mahārājā³ ti pucchitvā „n' eva bhante nadidassanattāya na² kīlanattāya³ imasmim pana ṭhāne saṃgāmaṃ paccupatthāpetvā āgat' amhā⁴ ti. „Kiṃ nissāya vo kalaho mahārājā⁴ ti. „Udakaṃ nissāya⁴ bhante⁴ ti. „Udakaṃ kiṃ agghati mahārājā⁴ ti. „Appaṃ⁵ bhante⁴ ti, „Paṭhavī nāma kiṃ agghati m.⁴ ti. „Anagghā bh.⁴ ti.

10 „Khattiyā kiṃ agghantīti⁴. „Khattiyā nāma anagghā bh.⁴ ti. „Appagghaṃ udakaṃ nissāya kasmā mahagghe khattiye nāsetha m.⁴ ti „kalahasmiṃ hi assādo nāma n' atthi, kalahavasena hi mahārāja ekāya rukkhadevatāya kālasīhena saddhim baddhāghāto⁶ sakalam pi imaṃ kappam anuppatto yevā⁷ ti vatvā Phandanajātakaṃ kathesi.

15 Tato „parapattiyena nāma mahārāja na bhavitabbaṃ, parapattiyā⁷ hutvāpi ekassa sasassa⁸ kathāya tiyojanasahassavittthate Himavante catuppadaṇaṃ⁹ mahāsamuddaṃ pakkhandino ahesum, tasmā parapattiyena na bhavitabbaṃ⁴ ti vatvā Daddabhaj. kathesi. Tato „kadāci mahārāja dubbalo pi mahabbalassa randhe¹⁰ passati, kadāci mahabbalo

20 pi dubbalassa¹¹, laṭukikāpi sakunīkā hatthināgaṃ ghātesitī⁴ vatvā Laṭukikaj. kathesi. Evaṃ kalahavūpasamanattāya tiṇi jātakāni kathetvā sāmaggiparidīpanattāya dve jātakāni kathesi: „sammaggānaṃ hi mahārāja koci otāraṃ¹² nāma passitum na sakkotīti⁴ vatvā Rukkhadhammaj. kathesi, tathā „sammaggānaṃ mahārāja koci vivaraṃ¹³ passitum nāsakkhi, yadā pana aññamaññaṃ vivādam akaṃsu atha ne eko¹⁴

25 nesādaputto jīvitakkhayaṃ pāpetvā ādāya gato, vivāde assādo nāma n' atthīti⁴ vatvā Vaṭṭakaj. kathesi. Evaṃ imāni pañca jātakāni kathetvā avasāne Attadaṇḍasuttaṃ kathesi. Rājāno pasannā „sace S. nāgamiṣṣa mayā aññamaññaṃ vadhitvā lohitanadim pavattayissāma,

30 S-ran nissāya no jīvitam laddhaṃ, sace pana S. āgāraṃ ajjhāvasissa dvīpasahassadvayaparivāraṃ¹⁵ catumahādīparajjaṃ¹⁶ hatthagataṃ abhavissa atirekasahassā¹⁷ kho pan' assa puttā abhavissāmsu¹⁸ tato khattiyaparivāro abhavissa¹⁹, taṃ kho pan' esa sampattim pahāya nikkha-

¹ Cks rājā. ² Cks omit na. ³ Bds add api ca kho pana ⁴ Cks omit ni. ⁵ Bds appaggham. ⁶ Bā bandhā-. ⁷ Bds -yo. ⁸ Bds sasakassa. ⁹ Bds -nādayo. ¹⁰ Bā anattu. ¹¹ Bā adds anattam passati. ¹² Bā okāraṃ. ¹³ Bā vivādam. ¹⁴ Cks omit ne eko. ¹⁵ Bā dipaparivāraṃ, Bds dvīpasahassadvīpa parivāraṃ. ¹⁶ Bā adds assa. ¹⁷ Bds -am. ¹⁸ Cks abhavissa. ¹⁹ Bā -ro ca ācāriṣṣa.

mitvā sambodhiṃ patto, idāni pi khattiya-parivāro va vicaratū¹ 'ti ubhayanagaravāsino adḍhateyyāni adḍhateyyāni² kumārasatāni adamsu, Bh. te pabbājetvā mahāvanam agamāsi, punadivasato paṭṭhāya tehi parivuto ekadā Kapilapure³ ekadā Koliyanagare ti dvīsu nagaresu piṇḍāya carati, ubhayanagaravāsino mahāsakkāram karimsu. Tesam⁴ garugāravena na attano ruciya pabbajitānam anabhirati uppajji, purāṇadutiyaikāyo pi tesam anabhiratijānanatthāya tam tam vatvā sāsanaṃ pesesi⁵, te atirekataram ukkaṇṭhimsu. Bh. āvajjanto tesam anabhiratibhāvaṃ natvā „ime bhikkhū mādisena Buddhena saddhiṃ ekato vasantā ukkaṇṭhanti, kathamrūpā nu kho tesam dhamma-¹⁰ kathā⁶ sappāya⁷“ ti upadhārento Kuṇḍaladhammadesanaṃ passi. Ath' assa etad ahoṣi: „ahaṃ⁸ ime bhikkhū Himavantaṃ netvā Kuṇḍala-kathāya tesam mātugāmaḍosaṃ pakāsetvā anabhiratiṃ haritvā⁹ sotā-pattimaggaṃ dassāmi¹⁰“ so pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacivaram ādāya Kapilavatthum piṇḍāya caritvā pācchābhataṃ piṇḍapāta-paṭi-¹⁵ kanto bhattakiccavēlayam eva te¹¹ pañcasate bhikkhū āmantetvā „ditṭhapubbo vo phi. ramaṇīyo Himavantapadeso“ ti pucchi. „No h' idam¹² bhante“ ti. „Gacchissatha pana Himavantacārikam¹³“ ti¹⁴. „Bhaute aniddhimantā¹⁵ mayam, katham gamissāma¹⁶“ ti. „Sace pana vo koci gahetvā gaccheyya gaccheyyāthā¹⁷“ ti. „Ama bhante“ ti.²⁰ S. sabbe pi ne attano iddhiyā gahetvā ākāse uppatitvā Himavantaṃ gantvā gaganatale ṭhito va ramaṇīye Himavantapadeso Kañcanapabbataṃ¹⁸ Mañip. Hīṅgulap. Añjanap. Sānup. Phalikapabbatan ti nānāvidhe pabbate pañca mahānadiyo¹⁹ Kaṇṇamuṇḍakam Rathakāram Sihappa-²⁵ pātam Chaddantaṃ Tiyaggalaṃ²⁰ Anotattaṃ Kuṇḍaladahan ti sattadahe dassesi, Himavanto nāma mahā²¹ pañcaṣojanasatubbedho tiyojanasa-hassavitthato, tassa imam ramaṇīyam ekadesaṃ²² attano ānubhāvena dassesi, ta. katanivāsāni²³ sihavyagghahatthikulādini catuppādāni pi ekadesato dassesi²⁴, ta. āramāraṇeyyakādini pupphaphalūpage ruk-³⁰ khe nānāvidhe sakuṇasaṅghe jalathalajapupphāni Himavantassa pu-ratthimapasse suvaṇṇatalaṃ pacchimapasse hīṅgulatalaṃ dassesi, inesam rāmaṇeyyakādinaṃ²⁵ ditṭhakālato paṭṭhāya tesam bhikkhūnam purāṇadutiyaikāsu chandarāgo pahīno²⁶. Atha S. te bhikkhū gahetvā

¹ Cks only one aḍ-. ² Bḍ -lavatthupure. ³ Cks -sum. ⁴ Bḍs dhammi-. ⁵ Cks omit aham. ⁶ Bḍs vinodetvā. ⁷ Cks omit te. ⁸ Bḍ hetam. ⁹ Bḍ adds vutte. ¹⁰ Bḍ -to. ¹¹ Bḍ adds ratanap. ¹² Bḍ adds satta mahāsārā. ¹³ Bḍ kiyāṅgalaṃ. ¹⁴ Bḍs add pathavito. ¹⁵ Bḍ ekam-. ¹⁶ Bḍ -vāsānāni. ¹⁷ Bḍ -ti. ¹⁸ Bḍ -ṇiyakānāni. ¹⁹ Bḍ bahino.

- ākāsato otarivā Himavantassa pacchimappaṣe saṭṭhiyojanike silātale¹ sattayojanikaṣṣa kappatṭhikasālarukkhassa heṭṭhā tiyojanāya² manosi-lāya³ tehi bhikkhūhi parivuto chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjento aṇṇavakucchiṃ khobhetvā jalamāno suriyo viya nisīditvā madhurassa-
- 5 ram nicchārento te bhikkhū āmantesi: „bhi, imasmiṃ Himavante tum-behi aditṭhapubbaṃ pucchathā“ ti. Tasmiṃ khaṇe dve citrakokilā ubhosu koṭṭisu daṇḍakam mukhena ḍasitvā⁴ majjhe attano sāmikam nisīdāpetvā aṭṭha cittakokilā purato aṭṭha pacchato aṭṭha dakkhiṇato aṭṭha vāmato aṭṭha heṭṭhato⁵ aṭṭha upari chāyāṃ katvā evaṃ taṃ
- 10 citrakokilam parivāretvā ākāsenāgacchanti. Te bhikkhū taṃ sakuna-saṃgham disvā S-ram pucchimsu: „ke nāṃ⁶ ete bhante sakunā“ ti. „Bhi, mama esa⁷ porāṇako vāṃso, mayā ṭhapitapaṇeṇi⁸ maṃ pubbe evaṃ parivāriṃsu⁹. tadā paṇi esa sakunagaṇo mahā ahoṣi. aḍḍhud-ḍhāni dijakāṇṇāsahassāni maṃ¹⁰ parivāriṃsu, anupubbena¹¹ parihāyitvā
- 15 idāni ettako jāto“ ti. „Kathamrūpe¹² pana bhante vanasaṇḍe etā dijakāṇṇā tumhe paricarimsu“ ti. Atha nesaṃ S. „tena hi bhi. su-nāthā“ ti satim upaṭṭhapāpetvā atītam āharitvā dassento āha:

- Evam akkhāyati evam anusūyati: sabbosadhadharanidhare nekapupphamalyavitare¹³ gajagavajamahisarurucamarapasada-
- 20 khaggagokanṇasīhavyagghadīpiacchakokataracchauddārakākada-limigabilārasasakaṇṇikānucarite¹⁴ ākinṇanelamaṇḍalamahāvarāhanāgakuḷakaṇerusaṃghādhivutthe¹⁵ issammigasākhammigasa-rabhammigaṇimigavātammigapasadammiḡapurisallukimpurisa-yakkharakkhasanisevite¹⁶ amajjamañjarīdharabrahātṭhapup-
- 25 phapuphitaggane kapādapagaṇavitare¹⁷ kuraracakoravārana-mayūraparabhuta jīvajīvakacelāvakabhimkāra karavīkamattavihaṇ-gasatasampaghuṭṭhe¹⁸ añjanamanosilaharitalahiṇḡgulakahemara-jatakanakadhātusatavinaddhapatimaṇḍitappadesa¹⁹ — evarūpe khalu kho ramme vanasaṇḍe Kuṇālo nāma sakuno paṭivasati

¹ Bḍ mano. ² Bḍs -nikāya. ³ Bḍ -silatalāya. ⁴ Bḍs gaheṭvā. ⁵ Bḍ heṭṭhā. ⁶ Ck eka, Bḍ esa mama. ⁷ Cks pameṇi. ⁸ Ck -cār-. ⁹ Cks mama. ¹⁰ Bḍ adds pana. ¹¹ Bḍ katham evarūpe. ¹² Ck -malyā-, Bḍ -malla-. ¹³ Bḍ -cāma-ri-taracchayo-udārikadali-, Cks kaṇṇakā-. ¹⁴ Bḍ -nāṇakulakareṇu-vuṭthe. ¹⁵ Bḍs -pūrisālū-. ¹⁶ Bḍ -pahāṭhapupphapussitaggā-vitāte. ¹⁷ Bḍ -kurura-, Cks -cakura-, Bḍs -sarabhūta-, Cks -karavīra-, Bḍ satatamsam-. ¹⁸ Bḍ -kanakāne-kadhātusata.

ativiya citto ativiya cittapattacchadano, tass' eva khalu bho
 K-assa s-assa addhuddhāni itthisahassāni paricārikā dijakaññāyo.
 Atha khalu bho dve dijakaññāyo kaṭṭhaṃ mukhena ḍasitvā
 taṃ K-aṃ s-aṃ majjhe nisīdāpetvā uddenti, „mā naṃ K-aṃ
 s-aṃ addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā“¹ 'ti. Pañ- 5
 casatadijakaññāyo² heṭṭhato heṭṭhato ḍenti³, „sac' āyaṃ K. s.
 āsanā paripatissati⁴ mayan taṃ pakkhehi paṭiggahessāmā“⁵ 'ti⁶.
 Pañcasatā dījakaññāyo uparūpari⁷ ḍenti, „mā naṃ K-aṃ s-aṃ
 ātapo paritāpīti“⁸. Pañcasatā dijakaññāyo ubhatopasse ḍenti⁹
 „mā naṃ K-aṃ s-aṃ sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā 10
 vāto vā ussāvo vā upapphusīti“¹⁰. Pañcasatā dijakaññāyo purato
 purato ḍenti¹¹. „mā naṃ K-aṃ s-aṃ gopālakā vā pasu-
 pālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā vā
 kaṭṭhena vā kaṭhalena¹² vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daḍḍena vā
 satthena vā sakkharāhi¹³ vā pahāraṃ adamsu¹⁴, māyaṃ K. s. 15
 gacchehi vā latāhi vā rukkhehi vā¹⁵ thambhehi vā pāsāṇehi vā
 balavantehi vā pakkhihi saṃgāmesīti¹⁶“¹⁶. Pañcasatā dijakaññāyo
 pacchato ḍenti¹⁷ saṇhāhi sakhilāhi mañjūhi¹⁸ madhurāhi vā-
 cāhi samudācarantiyo, „māyaṃ¹⁹ K. s. āsane pariyukkanthīti“²⁰.
 Pañcasatā dijakaññāyo²¹ disodisaṃ ḍenti²² nekarukkhavididha- 20
 vikatiphalam āharantiyo, „māyaṃ K. s. khudāya parikilamitthā“²³
 'ti. Atha khalu bho dijakaññāyo taṃ K-aṃ s-aṃ ārāmen'
 eva ārāmaṃ uyyānen' eva uyyānaṃ nadītittHEN' eva n-aṃ
 pabbatasikharen' eva p-aṃ ambavanen' eva a-aṃ jambuvanen'
 eva j-aṃ labujavanen' eva l-aṃ nāḷikerasaṇjādiyen' eva²⁴ 25
 n-iṃ²⁵ khippam eva abhisambhonti ratatthāya²⁶. Atha khalu
 bho K. s. tāhi dijakaññāhi divasaṃ²⁷ paribbūḷho²⁸ evam apa-

¹ Bds -ethā. ² Bds adds mukhe. ³ Ck uaccenti, Bds heṭṭhako ḍenti. ⁴ Cks -ṭis-
 sati. ⁵ Bds -mi, omitting ti. ⁶ Cks evarūpari ⁷ so Cks for -tāpayīti? Bds
 -tāpeti. ⁸ Cks naccenti, Bds naḍenti. ⁹ Ck naccenti ¹⁰ Bds kathalāya. ¹¹ Cks
 -āya. ¹² Cks addamsu. ¹³ Bds adds sākhehi vā. ¹⁴ Cks -messasīti. ¹⁵ Ck
 naccenti. ¹⁶ Bds maññāhi. ¹⁷ Cks mā eam, Bds yā maṇi. ¹⁸ Cks omit di-
¹⁹ so Cks; Bds -sañcāriyeneva. ²⁰ Bds -sañcāri. ²¹ Bds rati-. ²² Cks -se
²³ Ck -he.

sādeti: „nassatha tumhe vasaliyo, virassatha tumhe vasaliyo coriyo dhuttiyo asatiyo lahucittiyo katassa appatikārikāyo anilo viya yenakāmamganāyo“ ti.

Tatrāyam atthavannanā bhī yo vānnasando evam akkhayati evaṇ ca
 5 anusuyati kin ti kathiyati sabbosadhadharanidhare ti vitthāro, ta sabbosa-
 dhadharanidhare ti sabbosadhadharanīmhi mulatacapattapupphadisabbosa-
 dhadharaya¹ dharanīva samannagato ti a, sabbosadhayutto vā dharanidharo²,
 so hi padeso sabbosadhadharanidharo ti evam akkhāyati evaṇ ca anusuyati,
 tasmim vānasande ti vuttam hoti, sesapadaḍḍajanāya [i es eva nayo, neka-
 10 pupphamalyavitate ti nekehi³ pilandhanatthaya⁴ uppannapupphēhi c' eva
 pilandhanamalyehi ca vitate ruru ti suvaṇṇavanna miga, uddara ti upadra-
 miga⁵, bilara ti mahābilara nelamandalam vuccati taruna bhīmkaecchacamaṇḍa-
 lam⁶, mahavarahā ti mahahatthino, akinnanelamandalamahāvarahena gocarī-
 kadibhedena dasavidhena nagakulena c' eva kanerusaṃghena⁷ ca adhivutthe⁸ ti
 15 a, issamamiga⁹ ti kalasīha, vatammiga ti pasatammiga¹⁰ ti citramiga,
 purisallu¹¹ ti valavamukhayakkhimiyo, kimpurisa ti devakinnaracandakinnara-
 dumakim aradandamanavakontasakunakannapapuradibheda kinnara, amajja-
 māñjaridharabrahattapuppha; upphitagganekapadapaganavitate
 ti makuladharehi c' eva māñjaridharehi ca supupphitehi ca aggamattapupphēhi¹²
 20 c' anekehi padapaganehi ca vitate, varana nana hatthilingasakuna, celapaka
 ti¹³ pi eke¹⁴ sakuna yeva hemaṇ ca kañcanaṇ ca ti dve suvaṇṇajātīyo,
 etehi añjanadīhi nekadhatusatehi anekehi vānnadhaturajīhi¹⁵ vinaddhapatimandi-
 tappadese, bho ti dhammālanamattam etam, citto ti mukhatundake¹⁶ hettha-
 udarabhage pi¹⁷ citto¹⁸ va, addhuddhanīti¹⁹ tmi sahassam pancasatanīti a,
 25 addhanapariyayapathe ti addhanasamikhate gamanamagge, ubbahettha²⁰ ti
 badhayittha²¹, upapphusīti upagantva phusī, paharam adamsu 'ti ettha ma-
 nan ti padassa samivasen' attho veditabbo, saṃgasesīti saṃgama, saṇha-
 bhīti matthahi²², sakhilāhīti²³ piyahi, māñjuhīti sakhilāhi²⁴, madhura-
 hīti madhurassarahi, samudacarantiyo ti gandhakaranavasena paricarantiyo
 30 nekarukkhavividhaviḍḍakatiṭṭhalan ti nekehi rukkkhehi vidhaviḍḍakatiṭṭhalan,
 arameneva araman ti pupphamadisū añnatarena aramen' eva añṇam ara-
 mam nentīti a uyyanadisū pi es eva nayo, nālikirasañjādiyena²⁵ ti nāli-
 kiravanen eva annam nālikiravanam abhisambhotiti evam netva tattha nam

¹ Cks -rā. ² Cks -re. ³ Bā anek-. ⁴ Bā phalatthāya. ⁵ so C_s; Ck upadrañ-
 chā? Bā uddā. ⁶ so C_s; Ck bhīmjakacchāca-, Bā taruṇabhigacchāpa-, Bā
 bhīmjakacchāja-. ⁷ Bā karenu-. ⁸ Bā -vuṭṭhe. ⁹ Bā issamigā etc. ¹⁰ Bā
 pasada-. ¹¹ Cks -u, Bā -sālu. ¹² Bā -pupphitehi. ¹³ Cks -jhaḥā ti. ¹⁴ Bā
 ete. ¹⁵ Bā -rāsīhi. ¹⁶ Bā hi. ¹⁷ Bā uparibhogehi. ¹⁸ Cks -e. ¹⁹ Bā adda
 aḍḍhacattutthāni. ²⁰ Bā -ethā. ²¹ Bā bāhūttha. ²² Cks mayāhi, Bā matthāhi.
²³ Cks saddhīmābhīti. ²⁴ Cks sāliḥāhi. ²⁵ so Cks; Bā -sañjāriyenevā.

khippaṃ nēva ratattāyā¹ pāpuṇanti, divasaṃ² paribbūḷho ti sakalādivasaṃ
vūḷho³, apasādeti⁴ tā kira taṃ evaṃ divasaṃ pi paricaritvā nivāsaruḷḷhe
otāretvā parivāretvā rukkhāsākhāsu nīsīditvā app-eva nāma madhuravacanāṃ
labheyyamā⁵ 'ti patthayantiyo iminā uyyojitakāle attano vasaṇatthānaṃ gami-
sāmā⁶ 'ti vasaṇti, Kuṇḍalarājā pana tā uyyojento nassathā⁷ 'ti ādi vacanehi
apasādeti, ta.⁸ vinassathā⁹ 'ti sabbatobhāgena nassatha gehe dhanadhaññādīnaṃ
nāsanena coriyo bahumāyatāya dhuttiyo naṭṭhasatitāya¹⁰ asatiyo anavatthitacitta-
tāya lahucittāyo katavināsanena mittadūbhitāya appatikāriyo ti.

Evaṃ ca pana vatvā¹¹ 'iti kho bhi. ahaṃ tiracchānagato pi
itthinaṃ akataññutaṃ bahumāyataṃ anācāratam¹² dussilataṃ ca jānāmi.
tadā p' ahaṃ¹³ tāsāṃ vase avattitvā tā yeva attano vase vattemīti¹⁴
imāya kathāya¹⁵ tesāṃ bhikkhūnaṃ anabhiratiṃ haritvā S. tuṇhi ahoṣi.
Tasmim̐ khaṇe dve kālakokilā sāmikāṃ daṇḍakena ukkhipitvā hetthā-
bhāgādisu catasso catasso hutvā taṃ padesaṃ āgamiṃsu, tāpi disvā
te S-raṃ pucchīṃsu. S. „pubbe bhi. mama sahāyo Puṇṇamukho¹⁶
nāma phussakokilo¹⁷ ahoṣi, tassāyaṃ vāṃso¹⁸ 'ti vatvā purimanāyen'
eva tehi bhikkhūhi pucchito āha:

Tass' eva¹⁹ khalu bho Himavato pabbatarājassa puratthima-
disābhāge susukhumasunipunaḡirippabhavā²⁰ haritupayantiyo²¹ ti.

Ta. suttusukhumasanaḡasakhilatāya²² susukhumasunipunā²³ giri²⁴ etā-
saṃ pabhavā²⁵ ti ḡirippabhavā²⁶ Himavantato sandamānā, haritatinamissa-
oghatāya harita-Kuṇḍaladahaṃ upagamanena upayantiyo ti sukhumasunipuna-
ḡirippabhavā²⁷ haritupayantiyo²⁸ evarūpā nadiyo yasmim̐ santīti a. Idāni yaṃ
Kuṇḍaladahaṃ tā upayanti ta.²⁹ pupphāni vaṇṇento āha:

Uppalakumudapadumanaḡinasatapattasogandhikamandālaka-
sāmpattivirūḷhasucigandhamanuññapāvākappadese³⁰ ti.

Ta. uppalaṇ ti nīluppalaṇ, naḡinaṇ ti setapadumaṇ, satapattanaṇ ti
paripuṇṇasatapattapadumaṇ, sāmpattīti etehi sāmpattivirūḷhehi abhinavajātehi
sucigandhena c' eva manuññena ca hadayaḡandhanasamatthātāya pāvakena³¹ ca
padeseṇa samannāgato ti a. Idāni tasmim̐ dāhe rukkhādāyo vaṇṇento āha:

¹ Bā rati. ² Ck^s -sa. ³ I'd paribbūḷho. ⁴ Bā adda nassathā ti gacchatha. ⁵
Ck^s -ra. ⁶ Bā pāhami. ⁷ Bā gāthāya. ⁸ C^s Bā pu-. ⁹ Ck^s evaṃ. ¹⁰ Ck^s
-ppahāvā, I'd -patava. ¹¹ Ck^s bhari-, C^s bharitūpasantiyo, Bā tassa susukhuma-
sunipunā in the place of tattha. ¹² I'd -salilatāya. ¹³ Ck^s -ḡo. ¹⁴ Ck^s giri.
Bā giri. ¹⁵ Ck^s pabhavo, I'd pabhavo. ¹⁶ Ck^s -bhāvā. ¹⁷ Ck^s -bhāvā. ¹⁸ Ck^s
haritālayantiyo, C^s haritūlapayantiyo. ¹⁹ I'd -yantiyo tāni. ²⁰ Ck^s -dālava-.
²¹ I'd māva-.

Kuravakamucalindaketakacetasa vajjapunnāgavakulatilakapiyakahasanasālasalācampakāsokanāgarukkhatirīṭṭibhūjapattaloddacandanoghavane kālāgalupadmakapiyaṅgudevadārukacocagahane¹ kakudhakuta jaamkolakaccikārakannikārakana verako-
 5 raṇḍakoviḷārakimsukayodhivanamallikamanaṅgaṇamanavajjabhaṇḍisurucirabhaginimālādimalyadhare jātisumanamadhugandhikadhanukārikatālīsata garausīrakotṭhakacchavitate atimuttakasamkusumitalatāvitatapativamāṇḍitappadese hamsapilavakādambakāraṇḍavābhinadite vijjādhara siddhasamaṇatāpasagaṇādhivutthe
 10 varadevayakkharakkhasadānavagandhabbakiṇṇaramahoragānu-
 ciṇṇappadese² —

Evarūpe khalu bho ramme vanasaṇḍe Puṇṇamukho nāma phussakokilo pativasati ativiya madhuragiro vilasitanayanamattakkho, tass' eva khalu bho P-assa ph-assa aḍḍhuḍḍhāni
 15 itthisatāni paricārīkā dijakaṇṇāyo. Atha khalu bho dve dijakaṇṇāyo kaṭṭhaṃ mukhena ḍasitvā taṃ P-aṃ ph-aṃ majjhe nisidāpetvā uḍḍenti, „mā naṃ P-aṃ ph-laṃ addhānapariyāyapathe kilamatho ubbāhetthā“³ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo hetṭhato ḍenti,⁴ „sac' āyaṃ P. ph.⁵ āsanā paripatissati⁶ mayāṃ taṃ
 20 pakkhehi paṭiggaheṣṣāma⁷“ 'ti. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo uparūpari ḍenti,⁸ „mā naṃ P-aṃ ph-aṃ ātāpo paritāpīti“. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo ubhatopasse ḍenti,⁹ „mā naṃ P-aṃ ph-aṃ sītaṃ vā uṇhaṃ vā tiṇaṃ vā rajo vā vāto vā ussāvo vā upapphusīti“. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo purato¹⁰ ḍenti,¹¹ „mā naṃ P-aṃ
 25 ph-aṃ gopālakā vā pasupālakā vā tiṇahārakā vā kaṭṭhahārakā vā vanakammikā vā kaṭṭhena vā kaṭhalena¹² vā pāṇinā vā leḍḍunā vā daṇḍena vā satthena vā sakkharāhi vā pabhāraṃ adamsu, māyaṃ P. ph. gacchehi vā latāhi vā rukkhehi vā thambhehi vā pāsāṇehi vā halavantehi vā pakkhihi¹³ sam-
 30 gāmesīti“. Paṇṇāsa dijakaṇṇāyo pacchato¹⁴ ḍenti saṇhāhi sa-

¹ Bḍ kurā-ketakavidisamaṇṇulapunnāgagabūla-piyaṇkāhasanasarasalācampakāsokakālāgalupaduka-dāruṇatecagahane. ² Bḍ tatthevayakkha-. ³ Bḍ -ethā. ⁴ Cks naccenti. ⁵ Bḍ adds sakūṇo. ⁶ Cks -paṭi-. ⁷ Cks repeat pu-. ⁸ Ck naccenti. ⁹ Ck kalena, Bḍ kathalāya. ¹⁰ Cks -ehi, Bḍs -ihi. ¹¹ Cks repeat pa-.

khiḷāhi maññūhi¹ madhurāhi vācāhi samudācarantiyo, „māyaṃ
 P. ph. āsane pariyukkaṇṭhīti²“. Paññāsa dijakaññāyo diso-
 disaṃ ḍenti nekarukkhavividhaviakatiphalaṃ āharantiyo, „mā-
 yaṃ P. ph. khudāya parikilamitthā“³ 'ti. Atha khalu bho dija-
 kaññāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ ārāmen' eva ārāmaṃ uyyānen' eva⁴
 uyyānaṃ nadītitthen' eva n-aṃ pabbatasikharen' eva p-aṃ
 ambavanen' eva a-aṃ jambuvanen' eva j-aṃ lambujavanen'
 eva l-aṃ nālikerasañjādiyen' eva⁵ n-iṃ⁶ khippam eva abhi-
 sambhonti⁷ ratatthāya⁸. Atha khalu bho P. ph. tāhi dija-
 kaññāhi divasaṃ paribbūḷho⁹ evaṃ pasaṃsati: „sādhū sādhū¹⁰
 bhaginiyo, etaṃ kho bhaginiyo tumhākaṃ patirūpaṃ¹¹ kula-
 dhītānaṃ¹² yaṃ tumhe bhattāraṃ paricareyyāthā¹³“ 'ti. Atha
 khalu bho P. ph. yena Kuṇālo s. ten' upasaṃkami, addassuṃ¹⁴
 kho K-assa s-assa paricārikā dijakaññāyo taṃ P-aṃ ph-aṃ,
 dūrato āgacchantāṃ disvāna yena P. ph. ten' upasaṃkamimso¹⁵,
 upasaṃkamitvā taṃ P-aṃ ph-aṃ etad avocum: „ayaṃ samma
 P-kha Kuṇālo s. ativiya pharusō ativiya pharusavāco, app-eva
 nāma tavaṃ¹⁶ pi āgama piyavācam labheyyāma¹⁷“ 'ti. „App-
 eva nāma bhaginiyo“ ti vatvā yena K. s. ten' upasaṃkami,
 upasaṃkamitvā K-ena s-ena saddhiṃ paṭisammoditvā eka-
 mantaṃ nisinno kho P. ph. taṃ K-aṃ s-aṃ etad avoca:
 „kissa tvaṃ samma K-la itthīnaṃ sujātānaṃ kuladhītānaṃ
 sammāpaṭipannānaṃ micchāpaṭipanno¹⁸, amanāpabhāṇīnaṃ pi
 kira samma K-la itthīnaṃ manāpabhāṇinā bhavitabbaṃ ki-
 maṅga pana manāpabhāṇinan¹⁹“ ti. Evaṃ vutte²⁰ K. s. taṃ²¹
 P-aṃ ph-aṃ evaṃ apasādesi: „nassa tvaṃ samma jamma
 vasala, vinassa tvaṃ samma jamma vasala, ko nu tayā viyatto
 jāyāyācitenā²²“ 'ti, evaṃ apasādito va²³ pana P. ph. tato h'

¹ Bḍ maññūhi. ² Cks pari-. ³ Ck -jātadiyeneva, Cc -jādiy-, Bds -sañcāri-
 keneva. ⁴ Ck -sañjātādi, Bds -sañcāraṃ. ⁵ Bḍ -bhenti. ⁶ Bḍ rati. ⁷ Cks
 divasapari-, Bḍ divāsampi-. ⁸ Cks -pa. ⁹ Ck -dhitā. ¹⁰ Bḍ paṭi-. ¹¹ Ck
 addassu, Cc addasāsu, Bḍ addasāsum. ¹² Bḍ omits upa-. ¹³ Bḍ taṃ. ¹⁴ Bḍ
 adda sl. ¹⁵ Bḍ -o. ¹⁶ so Cks; Bḍ jāyājīnenā. ¹⁷ Bḍ ca.

eva¹ paṭinivatti. Atha khalu bho P-assa ph-assa aparena samayena nacirass' eva² kharo ābādhō uppajji lohitapakkhandikā pabālāhā vedanā vattanti³ maraṇantikā. Atha khalu bho P-assa kokiḷassa paricārikānaṃ dijakaññānaṃ etad ahoṣi:
 5 „ābādhiko ayaṃ P. ph., app-eva nāma imamahā ābādhā⁴ vuṭṭhaheyyā“ 'ti, ekaṃ adutiyaṃ ohāya yena K. s. ten' upasaṃkamimsu. Addasā⁵ kho K. s. tā dijakaññāyo dūrato va āgacchantiyo, disvāna tā dijakaññāyo etad avoca: „kahaṃ pana tumhākaṃ⁶ vasaliyo bhattā“ ti, „ābādhiko samma K-la P. ph.,
 10 app-eva nāma tamhā ābādhā⁷ vuṭṭhaheyyā“ 'ti⁸, evaṃ vutte K. s. tā dijakaññāyo evaṃ apasādesi: „nassatha tumhe vasaliyo, vinassatha tumhe vasaliyo coriyo dhuttiyo asatiyo labhucittiyo⁹ katassa appatikārikāyo auilo viya yena kāmamaṅgamāyo“ ti vatvā yena P. ph. ten' upasaṃkami upasaṃkamitvā taṃ
 15 P-aṃ ph-aṃ etad avoca: „haṃ¹⁰ samma P-khā“ 'ti, „haṃ samma K-lā“ 'ti. Atha khalu bho K. s. taṃ P-aṃ ph-aṃ pakkhehi ca tuṇḍakena ca pariggahetvā vuṭṭhāpetvā nānābhesajjāni pāyāpesi¹¹, atha khalu bho P-assa ph-assa so ābādhō paṭippassambhīti.

20 Ta. piyakā ti setapupphā, hasanā ti hakāro sandhikero, asanāyavā¹², tiriṭṭi ekarukkhaṭṭi, candanā ti rattasurabbhicandanā, oghavane ti etesaṃ oghena ghaṭṭāya¹³ samannāgate vane, devadārurukacocagahane¹⁴ ti devadārurukkhehi c' eva kadalihi ca gahane, kaccikārā ti ekā rukkhajāti, kaṇṭhikārā ti mahāpupphā, kaṇṭhikārā ti khuddakapupphā, kiṃsukā ti vi-
 25 ghātakā¹⁵, yodhikā ti yudhikā¹⁶, vanamallikamānaṅganamanavajja-bhaṇḍisurucirabhaginimālaṃ¹⁷ malyadhare ti mallikānaṃ ca anaṅgaṇānaṃ anavajjānaṃ ca bhaṇḍinaṃ surucirānaṃ ca bhaginīnaṃ pupphehi malyadhārayamāne, dhanukārīti dhanupātāji, tālīsa ti tālīsapattarukkha, kacchavitate¹⁸ ti etehi sumanādihi vitatanadikacchapabbatakacce¹⁹, saṃkusumitalatā²⁰ ti tesu tesu thānesu suṭṭhukusumitaatimuttakehi²¹ c' eva nānāvidhalatāhi ca²²
 30 vitatapattimaṇḍitappadese, tāpasasamaṇagaṇādhivutthe ti etesaṃ vijjā-dharādīnaṃ gaṇehi adhivutthe, P-mukho ti²³ mukhaparipuṇṇatāya P-kho²⁴,

¹ B^s yeva. ² B^d adds accayena. ³ B^d pav-. ⁴ B^d adds naṃ, B^s na ⁵ B^d -sa. ⁶ B^d tumhaṃ. ⁷ B^s add na. ⁸ B^d si. ⁹ B^d -āyo. ¹⁰ C^k haṃ. ¹¹ C^k yāyā-. ¹² so C^k for asano yeva? B^d āsanāyeva. ¹³ B^s satatagha-. ¹⁴ C^k -cova-. ¹⁵ B^d vātaghaṭṭakā. ¹⁶ C^k yutikā, C^s suyūthikā. ¹⁷ B^d gaccha-. ¹⁸ C^k -late. ¹⁹ B^d adhi-. ²⁰ C^k -latā omittitg ca. ²¹ C^k omitt p-mukho ti. ²² C^k -khā.

parehi puṭṭhatāya phussakokilo, vilasitanayano¹ 'ti vilasitanetto, mattak-
kho ti yathā mattānaṃ akkhīni rattāni honti evaṃ rattakkho pamāṇayuttanetto
vā, bhagīniyo ti ariyavohārena ālapanāṃ, paricareyyāthā² 'ti sakaladivasāṃ
gahetvā vicareyyātha, iti so piyakathāṃ kathetvā uyyojeti³, kadāci pana K. s.
saparivāro P-mukhaṃ dassanāya gacchati kadāci P. K-lassa santikaṃ gacchati, 5
tenāha: atha khalu bho ti, sammā 'ti vayassa, āgammā 'ti paṭicca upanissāya,
labheyyāma⁴ 'ti K-assa' santikaṃ piyavacanāṃ labheyyāma, appevanāma⁵ 'ti
apī nāma labheyyāma, vakkhāmi naṃ ti, sujātānaṃ ti samānajātikanāṃ, nassā
'ti palāya, jammā 'ti lāmaka, vyatto ti ko nu⁶ sadiso añño vyatto nāma
atthi, jāyāyācitenā⁷ 'ti jāyājitenā⁸, ayam vā pāṭho, evaṃ itthiparājītena tayā 10
sadiso ko nāma vyatto atthīti, taṃ puna evarūpassa vacanassa ābhaṇanattāya⁹
apasādeti, tato hevā⁷ 'ti kuddho m. K. ti cintetvā tato yeva paṭinivattī, so
nivattitvā saparivāro attano vasanatṭhānaṃ eva agamāsi, appeva nāma 'ti
saṃsayaparivitakko imamhā ābādhā vuṭṭhaheyya vā na vā ti evaṃ cintetvā taṃ
ohāya pakkamiṃsu, tumhaṃ⁸ ti tumhakaṃ, app-eva nāma 'ti tamhā ābādhā 15
vuṭṭhaheyya vā na vā, amhākaṃ āgatakāle mato bhavissati, mayam hi idāṃ⁹ esa
marissatīti natvā tumhakaṃ pādaparicārikā bhavitum āgatā ti, ten' upasaṃ-
kamīti imā itthiyo samikassa matakāle āgatā⁹ paṭikkulā bhavissāmā¹⁰ 'ti taṃ pahāya
āgatā⁹ gantvā mama sahāyam pupphaphalādīni nānābhesajjāni saṃharitvā āro-
gamā¹⁰ karissāmīti cintetvā nāgabalā M. ākāse¹¹ uppatitvā yena so ten' upa- 20
saṃkamī, haṃ ti nipāto, jīvāsi sammā 'ti pucchanto evam āha, itaro pi 'ssa
jīvāmīti vadanto haṃ sammā 'ti āha, pāyāpesīti pāyesi, paṭippassambhīti
vūpasanto.

Tāpi dijakaññāyo tasmim aroge jāte āgatā. K. pi P-khaṃ
katipāhaṃ phalāphalāni¹² khādāpetvā tassa balappattakāle 25
„samma tvaṃ idāni ārogo¹⁰, attano paricārikāhi saddhim vasa,
aham pi attano vasanatṭhānaṃ gamissāmīti“ ā. Atha naṃ so
„imā¹³ maṃ bālāhagilānaṃ pahāya palātā¹⁴, na me etāhi dhut-
tīhi¹⁵ attho“ ti ā. Taṃ sutvā M. „tena hi te samma itthīnaṃ
pāpabhāvaṃ ācikkhiṣāmīti“ P-aṃ gahetvā Himavantapasse 30
manosilātalaṃ netvā sattayojaniyasālamūle manosilāsane¹⁶ nisīdi,
ekasmiṃ passe P. saparivāro nisīdi. Sakala-Himavante deva-
ghosauācari¹⁷: „ajja K. sakunaṇarājā Himavati¹⁸ manosilāsane
nisīditvā Buddhalīlāhāya dh. desessati, taṃ suṇāthā“ 'ti param-

¹ Bḍ -nā. ² Bḍ -si. ³ Bḍ adds tayā. ⁴ Bḍ jāyājīnena. ⁵ Ck Bḍ jāyā-. ⁶
Ck āhanatthāya, C^o ābhanat-, Bḍ abhaṇat-, B^o abhaṇanat-. ⁷ Bḍ yevā. ⁸ Ck
tiyahan, C^o tuihan. ⁹ Bḍ adds ti ahaṃ, B^o ahaṃ. ¹⁰ Bḍ a-. ¹¹ Bḍ -ena.
¹² Bḍ -lena. ¹³ Bḍ adds samma. ¹⁴ Bḍ palāyanti. ¹⁵ Bḍ vasalīhi. ¹⁶ Bḍ
-lātale. ¹⁷ Bḍ devatā-. ¹⁸ Bḍ -vante.

parāghosena chakāmāvacarā devā nātvā¹ yebhuyyena² sannipatimsu, bahū nāgasupaṇṇagijjhā aṭaviyam pi³ devā⁴ taṃ atthaṃ ugghosimsu. Tadā Ānando nāma gijjharājā dasasahassagijjhaparivāro Gijjhapabbate paṭivasati, so pi taṃ kolā-
 5 hamaṃ sutvā „dh. suṇissāmīti“⁵ sapaṭivāro āgantvā ekamantaṃ nisīdi. Nārado pi pañcābhīṇṇātāpasasahassatāpasapari-
 vuto Himavantapadese viharanto taṃ devaghosanaṃ sutvā „sahāyo kira me K. itthīnaṃ agunaṃ kathessati“⁶, mayāpi taṃ desanaṃ sotuṃ vaṭṭatīti⁷ tāpasasahassena⁸ saddhim iddhiyā
 10 ta. gantvā ekamantaṃ nisīdi. Buddhānaṃ desanāsannipāta-
 sadiso mahāsamaḡamo ahosi. Atha M. jātissaraṇṇāṇena itthi-
 dosapaṭisamyuttaṃ atītabhave diṭṭhakāraṇaṃ P-aṃ⁹ kāya-
 sakkhim katvā kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

15 Atha khalu bho K. s. taṃ P-aṃ ph-aṃ gilānāvutṭhitaṃ acira-
 vutṭhitaṃ gelaṇṇā⁹ etad avoca : ‘,diṭṭhā mayā samma P-kha Kaṇḥā¹⁰
 dveṇṇikā¹¹ pañcapatikā ya¹² chaṭṭhe purise cittaṃ paṭibaddhaṃ ti¹³
 yā yadidāṃ kavandhe piṭhasappimhīti¹⁴. Bhavati ca paṇ’ uttar’
 ettha¹⁵ vākyam :

20 1. Ath’ Ajjuno Nakulo Bhīmaseno
 Yudhiṭṭhilo Sabadevo¹⁶ ca rājā
 ete paṭi pañca-m-aticca¹⁷ nārī
 akāsi¹⁸ khujjavāmanena pāpaṇ ti. 288.

„Diṭṭhā mayā samma P-kha Saccatapaṇvī nāma samaṇī su-
 25 sānamajjhe vasantī¹⁹ catutṭhabhattaṃ pariṇāmayamānā, sā²⁰ tulāputta-
 kena²¹ pāpaṇ akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kākāti²² nāma devī
 samuddamajjhe vasantī bhariyā Venateyyassa²³ Naṭakuverena²⁴ pāpaṇ
 akāsi. Diṭṭhā mayā s. P-kha Kuraṇḡavī²⁵ lomasundarī²⁶ Eḷa-

¹ Bā sutvā. ² Bā adds tattha. ³ Bā -ṇṇāvijjādharādīnaṃ pi, Bā -vijjhātāṭavisa-
 yampi. ⁴ Bā devatā. ⁵ Cks sūssāmīti. ⁶ Bā adds mahāsamaḡamo bhavissati.
⁷ Bā -dasasahassena. ⁸ Bā -khassa. ⁹ Bā gelaṇṇāṇāṃ, Cks gelaṇṇāṇāṃ. ¹⁰ Bā
 adds devī. ¹¹ Bā dvī-. ¹² so Cks for yassā? Bā yo, Bā raṇ. ¹³ so Cks;
 Bā -bandhi. ¹⁴ Bā pitha-, Cks piṭṭha-. ¹⁵ Cā pha-, Bā ma-. ¹⁶ Bā sīha-.
¹⁷ Bā paticca. ¹⁸ Bā akāri. ¹⁹ all three MSS. -ī. ²⁰ Cks omit sā. ²¹ so C;
 Ck tulāṇputtaṇkena, Bā sūravuttakena, Bā surādhū-. ²² Bā kākavanti; so III
 p. 90. ²³ Bā nevati-. ²⁴ -kupparena. ²⁵ Bā kurūḡadevī. ²⁶ Cks -sudarī.

kamāraṃ¹ kāmayaṃānā Chalaṅgakumāra - dhanantevāsina² pāpam akāsi, Evaṃ h' etaṃ³ mayā nātaṃ: Brahmadattassa mātaraṃ ohāya Kosalarājā⁴ Pañcālacaṇḍena pāpam akāsi. Etā ca aññā ca akāmsu pāpam, tasmāhaṃ itthinaṃ na vissase na-ppasaṃse, mahī yathā jagatīsamānarattā vasundharā itaritarāpatitṭhā sabbasahā⁵ aphananā⁶ 5 akuppā tath' itthiyo⁷, tāyo na vissase naro

2. Siho yathā lohitamaṃsabhojano
vālāṃmigo⁸ pañcahattho⁹ suruddho
pasayhakhādī parahimsane rato
tath' itthiyo¹⁰, tāyo na vissase naro. 289. 10

Na khalu¹¹ s. P-kha vesiyo nāriyo gamaniyo¹², na h' etā bandhakiyo¹³ nāma, vadhikāyo nāma etāyo yadidaṃ vesiyo nāriyo gamaniyo ti, corā viya veṇikatā madir' iva diddhā¹⁴ vāñijā¹⁵ viya vācāsanthutiyo¹⁶ issāsīṅgam iva parivattāyo uraga-m-iva dujjivhāyo sobbham iva paṭicchannā pātālam iva duppurā rakkhasī viya duttosā¹⁷ Yamo 15 v' ekantahāriyo sikhī-r-iva¹⁸ sabbabhakkhā nadī-r-iva sabbavāhī¹⁹ anilo viya yenakāmaṃcarā²⁰ Neru viya avisesakārā visarukkho²¹ viya nicca-phalitāyo²² ti. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyam:

3. Yathā coro yathā diddho²³ vāñijo va²⁴ vikatthanī²⁵
issāsīṅgam ivāvattā²⁶ dujjivhaurago yathā²⁷ 290. 20
4. Sobbham iva paṭicchannā pātālam iva duppurā
rakkhasī viya duttosā Yamo v' ekantahāriyo²⁸ 291.
5. Yathā sikhī nadī vāto Neru nāvasamākatā²⁹
visarukkho viya pañcadhā³⁰ nāsayanti ghare bhogaṃ
ratanān' antakaritthiyo³¹ ti. 292. 25

Ta. gilānāvutṭhitan ti paṭhamam gilānam paccāvutṭhitaṃ³², diṭṭhā mayā ti atite kira Brahmadatto Kāsirājā sampannabalavāhanatāya Kosalarajjam gahetvā Kosalarājānam māretvā tassa aggamahesiṃ sannisiṇṇagabbhaṃ gahetvā

¹ Cks elamārakaṃ, Bđ elakakumāraṃ. ² Cđ Bđ -raṃdha-. ³ Bđ evañhi-. ⁴ so Cks; Bđ -jam ⁵ Cđ sabbāsaha, Ck sabbāsahā. ⁶ Ck athanānā. ⁷ Ck tali-, tathī-, Bđ datī-. ⁸ Cđ valā-. ⁹ Bđ pañcāvuddho, Bđ -vudho, Ck pañcahatthe. ¹⁰ Ck ratthitthiyo, Cđ tthitthiyo, Bđ tattitthiyo. ¹¹ Bđ adda kho. ¹² so all three MSS. ¹³ Cks na hetāvakavandhakiyo. ¹⁴ so Cđ; Ck madirā viya visagiddhā, Bđ madirā varitṭhā. ¹⁵ Bđ -o. ¹⁶ Ck vācāyasatthutiyo. ¹⁷ Ck dutto, Cđ dhutto. ¹⁸ all three MSS. sikhī-. ¹⁹ all three MSS. -i. ²⁰ Cks -māvacarā. ²¹ Bđ -ā. ²² Cks -liniyo. ²³ Bđ riṭho. ²⁴ Bđ ti. ²⁵ Ck vitatthati, Bđ vikattani. ²⁶ Bđ isīṅgamiva parivattā. ²⁷ Bđ dujjivhā. ²⁸ avisesa - - - wanting in Cđ. ²⁹ so Cđ; Ck -samāpakā ti, Bđ -samāgatā. ³⁰ so Cđ; Ck pañcadā, Bds nīcaphalo. ³¹ Ck ratanattakaritthiyo, Bđ ratanānantaritthiyo. ³² Ck pañcā-, Bđ paccānuva-.

- Bārāṇasīm gantvā tam attano aggamahesiṃ akāsi, sā¹ aparabhāge dhītaraṃ vijāyi, rañño pana² pakatīyā dhītā vā putto vā n' atthi, so tussitvā: bhaddhe varasā gāṇhā³ 'ti ā., sā gahitakam katvā tḥapesi, tassā pana kumārīkāya Kaṇhā ti nāmaṃ karimsu, ath' assā vayappattāya mātā⁴: amma pītārā te varo dinno,
- 5 tam ahaṃ gahetvā tḥapesiṃ, tava ruccanakam varasā gāṇhā 'ti ā.⁵, sā: mayham⁶ avijjamānaṃ⁷ n' atthi, patim gahaṇatthāya⁸ me sayamvarasā karehiti kilesa-bahulatāya hirottappam bhinditvā mātaraṃ ā., sā rañño ārocesi, rājā: yathā-
- 10 sihaṇḍitā bahupurisā sannipatimsu. Kaṇhā pupphasamuggasā ādāya uttara-sihapañjare tḥitā olokenā ekam pi na rocesi, tadā Paṇḍurājagottato¹⁰ Ajjuno Nakulo Bhūnaseno Yudhiṭṭhilo Sahadevo¹¹ ti ime pañca Paṇḍurājaputtā¹² Takkaṣilāya disāpāṃmakkhassa ācariyassa santike sippam gahetvā¹³ desacārittam jānissamā 'ti vicarantā Bārāṇasīm pattā¹⁴ antonagare kolāhalaṃ sutvā pucchitvā tam attham nātvā mayam pi gamissamā 'ti kañcanarūpasamānarūpā pañca¹⁵
- 15 pi ta. gantvā paṭipāṭīyā aṭṭhamso, Kaṇhā te disva pañcasu tḥitesu paṭibaddha-cittā hutvā pañcannam pi sisesu mālācumbatākāni khipitvā: amma ime pañca jane vāreṃitī¹⁶ ā., sā rañño ārocesi, rājā varassa dinnattā na labhissasiti¹⁷ avatvā anattamano va kimjātikā kassa puttā ti pucchitvā Paṇḍurājaputtabhāvaṃ¹⁸ nātvā tesam sakkāraṃ katvā tam pādapariṇāṇikam adāsi, sā sattabhūmakapāsāde
- 20 te¹⁹ kilesavasena saṅgaṇhi, eko paṇ' assā pariṇāṇiko khujjo pīṭhasappi atthi, sā pañca rājaputte kilesavasena saṅgaṇhitvā tesam bahinikkhantakāle okāsaṃ labhitvā kilesena anuḍḍayhamānā khujjena saddhiṃ pāpam karoti, tena ca sad-dhimi kathanā: mayham tāyā sadiso piyo n' atthi rājaputte māretvā tesam galalohitena tava pāde makkhāpessāmi¹⁹ vadati, itaresu pi jeṭṭhabhātikena
- 25 missibhūtakāle: imehi catūhi janehi tvam eva mayham piyataro mayā jīvitaṃ pi tav' atthāya pariccattam mama pitu accayena tuyham yeva r. dāpessāmi²⁰ va-dati, itarehi saddhiṃ missibhūtakāle pi es' eva nayo, te ayam²¹ anhe piyāyatī issariyaṃ ca na etam nissāya jātaṃ ti tassā ativiya tussanti, sā ekadivasam ābadhikā ahoṣi, atha naṃ te parivāretvā eko sīsam sambāhanto nisīdi sesā
- 30 ekekaṃ hatthaṃ ca pādāṃ ca, khujjo pana pādāmūle nisīdi. sā sīsam sambāha-mānassa jeṭṭhabhātikassa Ajjunakumārassa: mayham tāyā piyataro n' atthi jīvamānā tuyham jivissāmi pitu accayena tuyham r. dāpessāmi sīseṇa saññaṃ dadamānā tam saṅgaṇhi, itaresam pi hatthapādehi tath' eva saññaṃ adāsi, khujjassa pana: tvam nēva mama piyo tav' atthāya ahaṃ jivissāmi jivhāya
- 35 saññaṃ adāsi, te sabbe pi pubbe kathitabhāvena tāyā saññāya tam attham jānimsu, tesu sesā attano dinnasaññāyo²² jānimsu, Ajjunakumāro pana tassā

¹ Bā tā, Cks omit sā. ² Cks omit pana. ³ Bā -hāhi. ⁴ Bā adds tam āha. ⁵ Bā omits āha. ⁶ Bā adds aññaṃ. ⁷ so Cks; Bā adds dhanam. ⁸ Bā ganbana-. ⁹ Bā -itani. ¹⁰ Ck paṇḍarājā bhoggano, Cs paṇḍarājā bho. ¹¹ Bā sīha-. ¹² Cks paṇḍa-. ¹³ Bā ugga-. ¹⁴ Bā patvā. ¹⁵ Bā adds paṇḍurājaputtā. ¹⁶ Bā jane va me dehiti. ¹⁷ Cks -titi. ¹⁸ Ck -da ti. ¹⁹ Bā -māti. ²⁰ Bā pāpessā-miti. ²¹ Cks te sam. ²² Bā -āyeva.

hatthapāḍajivhāvikāro disvā: yathā mayham evam sesānam pi imāya saññāya
 dinnam¹ bhavissati khujjena cāpi saddhim otissā santhavena² bhavitabban ti
 cintetvā bhātaro gahetvā bahi nikkhamitvā pucchi: diṭṭhā vo pañcapatikā mama
 sīsavikāram dassentīti, āma diṭṭhā ti, kāraṇam jānāthā 'ti, na jānāmā 'ti, idam
 nām' ettha kāraṇam: tumhākaṃ hatthapāḍehi dinnasaññāya kāraṇam jānāthā 'ti³ 5
 ambhākam pi ten' eva kāraṇena adāsīti, khujjaasa jivhāvikārena saññādānassa
 kāraṇam jānāthā 'ti, na jānāmā 'ti, aha nesam ācikkhitvā imināpi saddhim
 etāya pāpakammaṃ katan ti⁴, tesu asaddhabantesu khujjam pakkosītva pucchi,
 so sabbam pavattim katesi, te tassa vacanam sutvā tassā vigatachandarāgā: aho
 mātugāmo nāma pāpo dussilo, ambhādisse nāma jāṭisampanne sobhaggappatte pa- 10
 hāya evarūpena jeguechapaṭikkūlena khujjena saddhim pāpakammaṃ karoti, ko
 nāma paṇḍitajātiko evam nillajjahi pāpadhammāhi itthihi saddhim ramissatīti
 anekapariyāyena mātugāmaṃ garahitvā alam no gharāvāsena 'ti pañca janā
 Himavantam pavisitvā kaṣiṇaparikkammaṃ katvā āyupariyosāne yathākammaṃ
 gatā, K. saṇḍarājā Ajjunakumāro aho, tasmā⁵ attanā diṭṭhakāraṇam dassento 15
 diṭṭhā mayā ti ādim ā.

Ta. dveṭṭikā⁶ ti Kosalarāñño⁷ Kāsirañño ca vasen' etan vuttam,
 pañcapatikā yā 'ti pañcapatikā, yakāro nipātamatto, paṭibaddhantiyā⁸ ti
 paṭibaddhamanā⁹, kavandhe¹⁰ ti¹¹ tassa kira gīvāya¹² onamitva¹³ uram
 allinā tasmā chinnaśīso viya khāyati, pañcamaticcā¹⁴ 'ti ete pañca atikka- 20
 mitvā, khujjavāmanenā 'ti khujjena vāmanakena¹⁵, aparāni pi diṭṭhapubbāni
 dassento puna diṭṭhā ti ādim āha, ta. paṭhamavattusmim tava ayam vibhāvanā:
 atūte kira Bārāpasim nissāya Saccatapāvi¹⁶ nāma setasamaṇi susāne paṇṇa-
 sālam karetvā ta. vasamānā cattāri¹⁷ bhattāni atikkamitvā bhuñjati, sakalanā-
 gare Cando viya Suriyo viya ca pākāṭa aho, B-sīvasīno khipitvāpi¹⁸ khali- 25
 tvāpi namo Saccatapāviyā¹⁹ ti vadanti, ath' ekasmim chaṇakāle paṭhamadivase
 tava suvaṇṇakārā gaṇabandhane²⁰ ekasmim padese maṇḍapam karetvā²¹ maccha-
 mamsasurāgandhamālādini netvā²² surāpānam śrabhiṃsu, ath' eko suvaṇṇakāro
 surādhittako²³ chaḍḍento: namo Saccatapāviyā²⁴ ti vatvā ekena paṇḍitena: ambho
 andhabāla calacittāya itthiyā namo karosi aho bālo sīti vutte: samma mā evam 30
 avaca mā nirayasamvattanikaṃ kammaṃ²⁵ kariti ā., aha nam so: dubbuddhi
 tuṇhi hohi²⁶ sahasena abbhutam kara²⁷ ahan te²⁸ Saccatapāvim²⁹ ito sattame
 divase alamkatapaṭiyattam imasmim thāne nisinnō suravittam³⁰ gāhāpetvā suram

¹ so Bā; Ck -ā. ² Bā sandhavana. ³ Bā add āma jānāmā ti. ⁴ Bā adds
 vatvā. ⁵ Bā tattha. ⁶ Bā adds ca. ⁷ Bā dvi-. ⁸ so Ck; Bā paṭibandhiyā,
 Ck paṭibaddhantibaddhayā. ⁹ Ck paṭibaddhamanā, Bā -bandhamanā. ¹⁰ Ck
 tav-, Bā kaphante. ¹¹ Ck pi. ¹² Bā givā. ¹³ Bā -etvā. ¹⁴ Ck pañcapatima-
 ticcā, Ck pañcapatimaticcā, Bā pañcapaticcā. ¹⁵ Bā add idam vatvā. ¹⁶ Ck
 -pāpi, Ck -pāci, Bā -pāvi. ¹⁷ Bā adds divasāni. ¹⁸ Ck omit pi. ¹⁹ all
 three MSS. pāpiyā ²⁰ Bā gaṇābandhena. ²¹ Bā katvā. ²² Bā āharetvā. ²³
 Ck -vittako for vittako? ²⁴ Ck -pāciyā? Bā -pāpiyā. ²⁵ Ck omit kā-. ²⁶
 Bā adds ti. ²⁷ Bā karoti. ²⁸ Bā tam. ²⁹ Bā -pāpi. ³⁰ so Ck for -vittakarū?
 Bā -dhittakam.

- pivissāmi mātugāmo dhuvasilo n' atthīti ā., so¹ na sakkhissasīti vatvā tena saddhīm sahasseṇa abbhutaṃ akāsi, so¹ aññesaṃ suvaṇṇakārānaṃ ārocetvā punadivase pāto va tāpasavesena susānaṃ pavisitvā tassā vasaṇatthānassa avidūre suriyaṃ namassanto atthāsi, sā bhikkhāya gacchamānā taṃ dīvā: mahid-
- 5 dhiko tāpaso bhavissati ahan tāva susānapasse vasāmi ayaṃ majjhe susānassa bhavittabham ass' antarena² santadhammena vandissāmi nan ti upasaṃkamitvā vandī, so n' eva olokesi na pi ālapi, dutiyadivase pi tath' eva akāsi, tatiyadivase pana vanditakāle adhomukho va gacchā 'ti ā., catutthadivase kacci³ bhikkhāya na kilamasīti paṭisanthāraṃ akāsi, sā paṭisanthāro me laddho ti
- 10 tuṭṭhā pakkāmi, pañcamadivase bahutaraṃ paṭisanthāraṃ labhītvā thokaṃ nissīditvā gatā, chaṭṭhadivase pana taṃ āgantvā vanditvā nisinnaṃ: bhagini kin nu kho ajja Bārānasiyaṃ mahāgītavāditaśaddo ti vatvā: ayya tumhe na jānātha nagare chaṇo ghuṭṭho ta. kilantānaṃ esa saddo ti vutte: ettha nāṃ⁴ esa saddo ti ajānanto viya hutvā: bhagini katibhattāni atikkamasīti pucchi, cattāri ayya⁴
- 15 tumhe pana kati atikkamethā 'ti, satta bhaginīti, idaṃ so musā abhāsi⁵, devasikaṃ h' esa⁶ rattim bhuñjati, so⁷: kati te⁸ bhagini vassāni pabbajitāyā 'ti pucchitvā tāya dvādasā vassānīti vutte tumhākaṃ kati hīti vutto⁹ idaṃ¹⁰ chaṭṭhaṃ vassan ti ā., aha naṃ: atthi pana te bhagini santadhammādhigamo ti pucchitvā n' atthi ayyā 'ti¹¹ tumhākaṃ pana¹² atthīti vutte mayam pi n'
- 20 atthīti vatvā: bhagini mayam n' eva kāmasukhaṃ labhāma na nekkhammasukhaṃ kiṃ amhākaṃ yeva uḍḍo nirayo mahājanassa kiriyaṃ karoma ahaṃ gihī¹³ bhavissāmi atthi me¹⁴ mātu santakaṃ¹⁵ dhanānaṃ na sakkomi dukkhaṃ anubhavitun ti ā., sā tassa vacanānaṃ sutvā attano calacittatāyā¹⁶ tasmiṃ paṭibaddhacittā vatvā: ayya aham pi ukkanthitā sace maṃ na chaḍḍetha¹⁷ aham pi gihinī bhavissā-
- 25 mīti ā., aha naṃ so pi: ehi na taṃ chaḍḍessāmi bhariyā me bhavissasīti taṃ nagaraṃ pavesetvā samvasitvā surāpānamaṇḍapaṃ gantvā tāya surāvitthakaṃ¹⁸ gāhāpetvā surānaṃ pivi, itaro sahasasajito¹⁹, sā taṃ paṭceṇa puttadhītāhi vaḍḍhi, tadā K. putto²⁰ ahoṣi, so taṃ kuraṇaṃ āharitvā dassento diṭṭhā ti ādim ā.
- 30 Dutiyavatthusmīnī²¹ atitakathāya catukkanipāte Kākātijātakavaṇṇanāyā²² vitthāritā, tadā pana K. Garuḷo ahoṣi, tasmā attanā diṭṭhaṃ pakāseṇto diṭṭhā mayā ti ādim ā., tatiyavatthusmīnī²³ atīte Brahmaḍatto Kosalarājānaṃ vadhitvā r. gaḥetvā tassa aggamaheṣin gabbhinīṃ²⁴ ādāya Bārānasiṇi paccāgantvā tassā gabbhinibhāvaṃ jānanto pi taṃ aggamaheṣin akāsi, sā paṭipakkagabbhā²⁵ su-
- 35 vaṇṇarūpakasādisaṃ puttāṃ vijāyitvā: vuddhippattāni pi naṃ Bārānāsirajā esa

¹ Bā adds taṃ. ² C^s -tare, Bā^s -passabbhantare. ³ Bā kiñci. ⁴ Bā ayyāni.

⁵ C^s bhāsi. ⁶ Bā so sadā. ⁷ Bā adds taṃ. ⁸ C^s omit te. ⁹ Bā kati vassāni

ti vutte. ¹⁰ Bā adds me. ¹¹ C^s omit natthi and ti. ¹² Bā pi. ¹³ C^s -i,

Bā gihī. ¹⁴ Bā adds na. ¹⁵ C^s -ti-. ¹⁶ Bā bāla-. ¹⁷ Bā -essatha. ¹⁸ C^s

-cittakam, Bā -dhiṭṭhakam. ¹⁹ C^s -mjitto, Bā -ssena jito. ²⁰ Bā^s surādhuttako.

²¹ Bā^s tatiya-. ²² cfr. III p. 90, Bā kākavati-. ²³ Bā^s catukka-. ²⁴ Bā^s

sag-. ²⁵ Bā paripunṇa-.

me paccāmittassa putto kiṃ iminā ti mārāpessati mā me putto parahatthena
maratū 'ti cintetvā: amma imaṃ mama¹ dāraṃ pilotikaṃ attharitvā āmakasusāne²
nipajjāpetvā ehi ti ā, dhāti³ tathā katva nahātvā⁴ paccāgamī, Kosalarājāpi ma-
ritvā puttassa āraḁkhadevatā hutvā nibbatti, tassānubhāvena ekassa elapālassa
tasmiṃ padese elakā varentassa⁵ ekā elikā taṃ kumārāṃ disvā sinehaṃ uppā- 5
detvā khīraṃ pāyetvā thokaṃ caritvā puna gantvā dve tayo⁶ cattāro vāre pā-
yesi, elakapālo tassā kiriyāṃ disvā taṃ thānaṃ gantvā taṃ dāraṃ disvā
puttasinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā attano bhariyāya adāsi, sā pana aputtikā, ten'
assā thaṇṇaṃ n' atthi, aha naṃ elikā khīraṃ eva pāyesi, tato paṭṭhāya devasikaṃ
dve tisso elikā maranti, elakapālo: imasmiṃ paṭijaggiyamāne sabbā elikā marissanti 10
kiṃ no'iminā ti taṃ ekasmiṃ mattikabhājāne nipajjāpetvā aparena pidahitvā māsā-
cūṇṇena mukhaṃ nibbivaraṃ limpivā⁷ nadiyā vissajjesi, taṃ enaṃ vuyhamānaṃ
hetthātithhe rājanivesane jīṇapaṭisaṃkhārako eko caṇḍālo sapajjāpatiko mukhaṃ⁸
dhovanto disvā vegena gantvā āharitvā tīre ṭhapetvā kiṃ etthā 'ti vivaritvā
olokento dāraṃ passi, bhariyāpi 'ssa aputtikā, tassā⁹ tasmiṃ puttāsineho 15
nibbatti, aha naṃ gehaṃ netvā paṭijaggi. taṃ sattaṭṭhavassakālato paṭṭhāya
mātāpitaro rūjakulaṃ gacchantā ādāya gacchanti, soḷasavassakālato paṭṭhāya so
ca¹⁰ bahulaṃ gantvā jīṇapaṭisaṃkhāranaṃ¹¹ karoti, raṇṇo, ca aggamahesiya
Kuraṅgavī¹² nāma dhītā ahoṣi uttamarūpadharū, sā tassa diṭṭhakālato paṭ-
ṭhāya tasmiṃ paṭibaddhacittā hutvā aññattha anabhiratā tassa kammakaraṇaṭṭhā- 20
naṃ eva āgacchati, tesāṃ abhinhadassanena¹³ aññamaññaṃ paṭibaddhacittānaṃ
antorājakule yeva paticchannokāse ajjhācāro pavatti, gacchante kāle paricāri-
kāyo¹⁴ raṇṇo ārocesuṃ, rājā kujjhitvā amacce sannipādetvā: iminā caṇḍāla-
puttena imaṃ¹⁵ nāma kataṃ imassa kattabbaṃ jānāthā 'ti ā, amaccā: mahā-
parādho esa nānāvidhā¹⁶ kammakaraṇā¹⁷ karetvā paccā naṃ māretuṃ vaṭṭa- 25
titi vadimsu, tasmiṃ khaṇe kumārassa pitā āraḁkhadevatā tass' eva kumārassa
mātū sarīre adhimucci, sā devānubhāvena¹⁸ rājānaṃ upasaṃkamitvā: mahārāja
nāyaṃ kumāro caṇḍālo esa mama kucchismiṃ nibbatto Kosalarāṇṇo putto ahaṃ
putto me mato ti tumbhākaṃ musā avacaṃ ahaṃ etaṃ tumbhākaṃ paccāmittassa
putto ti dhātiyā¹⁹ datvā āmakasusāne chaḍḍāpesiṃ aha naṃ eko elapālako 30
paṭijaggi so attano elikāsu marantiṣu nadiyā pavāhesi aha naṃ vuyhamānaṃ
amhākaṃ²⁰ gehe jīṇapaṭisaṃkhārako caṇḍālo disvā posesi sace na saddahatha
te sabbe pakkosāpetvā pucchathā 'ti, rājā dhātīm²¹ ādiṃ katvā sabbe pakkosā-
petvā pucchitvā tath' eva taṃ pavattīṃ sutvā jātisampanno kumāro ti tuṭṭho
taṃ nahāpetvā alaṃkārapetvā tass' eva dhītaraṃ adāsi, tassa pana elakānaṃ 35

¹ C^o B^d omit mama. ² B^d āgamaka-. ³ C^k ccāti? C^o dhāti, B^d jāti. ⁴ B^d netvā.

⁵ B^d -ke carentassa. ⁶ C^k tatiye in the place of dve tayo. ⁷ B^d vili-. ⁸

B^d makaci. ⁹ B^d tasmi. ¹⁰ B^d sveva. ¹¹ B^d gehajīṇapaṭisaṃkhā. ¹² B^d

kuruṅgadevī. ¹³ B^d abhinnaṃvad-. ¹⁴ B^d adds sutvā, B^o natvā. ¹⁵ B^d idam.

¹⁶ B^d -a. ¹⁷ B^d -naṃ. ¹⁸ B^d devatā-. ¹⁹ B^d -yo. ²⁰ B^d tum-. ²¹ C^k

dhāti, B^d -tiyo.

māritattā Elakamāro¹ ti nāmaṃ karīṃsu², ath' assa rājā sasenavāhanam datvā: gaccha attano pitu santakam r. gaṇhā 'ti tam³ uyyojesi, so hi Kuraṅgaviṇ⁴ ādaya gantvā rajje patiṭṭhāsi, ath' assa Bārāpasirājā anuggahitasippo ayan ti sippasikkhāpanattam Chalaṅgakumāram nāma ācariyam⁵ katvā pesesi, so tassa

5 ācariyo me ti senāpatiṭṭhānam adāsi, aparabhāge Kuraṅgavi⁶ tena saddhim anācāram akāsi, senāpatino pi paricārako⁷. Dhanantevāsī nāma atthi, so tassa hatthe Kuraṅgaviyā⁷ vatthālāmkarādini pesesi, sā tenāpi saddhim pāpam akāsi, K. tam kārāṇam āharitvā dassento diṭṭhā mayā ti adim āha.

Ta. lomasundarīti romarājīyā maṇḍitandarā⁸, Chalaṅgakumāra-

10 dhanantevāsīnā ti Elakamārakam⁹ patthayamānāpi Chalaṅgakumārasenāpatinā¹⁰ ca tass' eva¹¹ paricārikena dhanantevāsīnā ca saddhim pāpam akāsi, evam anācārā¹² itthiyo dussilā pāpadhammā, tenāham tā¹³ na-ppasamsāmīti, idam M. atitam āharitvā dassesi, so hi tadā Chalaṅgakumāro ahoṣi, tasmā attanā diṭṭhakārāṇam āhari.

15 Pañcamavattusmim pi atite Kosalarājā Bārāpasirajjam gahetvā B-sirañño aggamahesiṃ gabbhinim pi aggamhesiṃ katvā sakanagaram eva gato, sā aparabhāge puttam vijāyi. rājā aputtakattā tam puttasiṇehena positvā¹⁴ sabbasippāni sikkhāpetvā vayappattam attano pitu santakam r. gaṇhā 'ti pesesi, so tattha gantvā r. kāresi, ath' assa mātā puttam passitukam¹⁵ amhīti Kosalarājānam

20 āpucchitvā mahāparivārā Bārāpasim gacchanti¹⁶ dvinnam ratṭhānam antare ekasmiṃ nigame nivāsam gaṇhi, ta. eko Pañcālacaṇḍo nāma brāhmaṇakumāro atthi abhirūpo, so tassā paṇḍakāram uṇanesi¹⁶, sā tam disvā va paṭibaddha-cittā tena saddhim pāpakammam¹⁷ katvā katipāham tatti¹⁷ eva vitināmetvā B-sim gantvā puttam disvā khippam nivattitvā puna tasmim yeva nigame nivāsam gahetvā katipāham tena saddhim anācāram caritvā Kosalanagaram gatā, sā tato patṭhāya nacirass' eva tam tam kārāṇam vatvā puttassa santikam gac-

25 chissāmīti¹⁸ rājānam āpucchitvā gacchanti ca āgacchanti ca tasmim nigame addhamāsamattam tena saddhim anācāram caritvā sampuṇṇamukhahitthiyo nāma¹⁹ dussilā musavādīniyo ti, idam pi atitam dassento²⁰ evam h' etan ti²¹

30 adim āha.

Ta. Brahmadattassa mātaram ti Bārāpasirajjam karentassa Brahmadattassa kumārassa mātaram, tadā kira K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi, tasmā tam attanā nātam kārāṇam dassento evam ā. Etācā 'ti samma Puṇṇamukha etā ca pañca itthiyo pāpam akāmsu, na aññā ti saññam mā kari, atha kho etā ca

35 aññā ca bahū pāpakammakārīkā ti, imasmiṃ ṭhāne ṭhatvā loke aticārīnīnam vatthūni kathetabbāni, jagatīti yathā jagatisamkhātā mahi samānarattā ti paṭigbhābhāvena sabbesu samarattā²² hutvā sā vasundharā itaritarāpatiṭṭhā

¹ Bds elakakumāro. ² Bd akāmsu. ³ Ck omīti tam. ⁴ Bds kuraṅgadevi. ⁵ Ck ācā. ⁶ Ck Ed -iko. ⁷ Ed kuraṅgadeviyā. ⁸ Cks -udārā. ⁹ Bds elakumārakam. ¹⁰ Cks -kumārāṇse-. ¹¹ Bd -sseva. ¹² Cks -ra. ¹³ Cks tam. ¹⁴ Bds -etvā. ¹⁵ Ck -ati, Ed -auto. ¹⁶ Bds -nāmesī. ¹⁷ Bd pāpam. ¹⁸ Bds gacchāmīti. ¹⁹ Bds nāmetā. ²⁰ Bds add mahāsatto. ²¹ Ck hetanattā, Cs hetananti. ²² Fds samāna-.

ti¹ uttamānaṃ ca adhamānaṃ ca paṭiṭṭhā hoti tathā² itthiyo pi kilesavasena
 sabbesam uttamādhamaṇaṃ paṭiṭṭhā honti, itthiyo hi okāsaṃ labhamānā³ ke-
 naci⁴ saddhiṃ pāpam⁵ karonti nāma, sabbasahā ti yathā ca sā⁶ sabbam eva
 sahati na phandati⁷ na kuppati⁸ tathā itthiyo sabbe pi purise⁹ lokassā-
 davasena¹⁰ sahati, sace tasmaṃ koci puriso citte paṭiṭṭhito va hoti tassa¹¹ rak- 5
 khanatthaṃ na phandanti¹² na kolābalaṃ karonti¹³ nāma, yathā ca sā na
 kuppati na calati evaṃ itthiyo methunadhammena na kuppanti na calanti na
 sakkā tena pūretuṃ, vālamigo ti dutṭhamigo, pañcahattho¹⁴ ti mukhassa
 c' eva catunnaṃ ca caraṇānaṃ vasaṇ' etaṃ vuttaṃ, suruddho ti suluddo su-
 pharuso, tath' itthiyo ti yathā sīhassa mukhaṃ c' eva¹⁵ cattāro hatthapādā 10
 ti pañcāvudhāni tathā itthīnaṃ rūpasaddagandharasapoṭṭhabbāni pañcāvudhāni,
 yathā so attano bhakkhaṃ gaṇhanto tehi pañcahi ji gaṇhāti tathāji¹⁶ kilesa-
 bhakkhaṃ gaṇhamānā rūpādīhi āvudhehi paharitvā gaṇhanti, yathā so kakkhaḷo
 pasayha khādati evaṃ etāpi kakkhaḷā pasayha khādikā¹⁷, tathā h' etā thirasīle
 pi purise attano balena pasayhakāraṃ katvā silavināsaṃ pāpeti, yathā so 15
 parahimsane rato evaṃ tāpi kilesavasena parahimsane¹⁸ ratā, tāyo¹⁹ ti tā
 evaṃ agūṇasamannāgatū, tāsū²⁰ na vissase naro, gamaniyo²¹ ti gaṇikāyo,
 i. v. h.: samma P-kha yān' etāni itthīnaṃ vesiyo ti ādīni nāmāni na etāni
 tasmaṃ sabhāvato vuttāni²², na h' etā vesiyo nāma nāriyo nāma na²³ gamaniyo
 nāma na vandhakiyo²⁴ nāma, sabhāvanāmato pana vadhiḷkāyo²⁵ nāma etāyo yā 20
 etā vesiyo nāriyo²⁶ gamaniyo ti vuccanti²⁷, vadhiḷkāyo ti²⁸ sāmikaghātikāyo,
 sv-āyam attho Mahābhimsajātakena dipetabbo, vuttāni h' etaṃ:

Māyā c' esā marīciva soko rogo c' upaddavo (supra p. 367)

kharū ca bandhanā c' etā maccupāso²⁹ guhāsayo³⁰

tāsū yo vissase poso so naresu narādhamo ti, 25

veṇikatā ti kataveniyo, yathā hi molinī bandhitvā aṭaviyaṃ thītacaro janāni
 vilumpati evaṃ etāpi kilesavasāni³⁰ netvā dhanāni³¹ vilumpanti, madiriva
 dīdḍhā³² ti visamissasurā viya, yathā sā³³ vikāraṃ dasseti evaṃ eva tāpi
 aññesu purisesu sārattā kiccākiccaṃ ajānantiyo aññasmiṃ kattabbe aññaṃ eva
 karonti vayoṇikāraṃ³⁴ dassenti, vācāsanthutiyo³⁵ ti yathā vāṇijo attano 30
 bhaṇḍassa vaṇṇam eva bhaṇati evaṃ etāpi attano agūṇaṃ paṭicehādetvā gūṇam
 eva pakāsetti, parivattāyo³⁶ ti yathā issāmīgassa³⁷ siṅgaṃ parivattitvā
 thītaṃ evaṃ lahucittatāya pi³⁸ parivattā yeva honti, uragamivā 'ti urago

¹ Cks omit ti. ² Bđ katham. ³ Cks -nam. ⁴ Cks na kenaci. ⁵ Cks add na.

⁶ Cks omit sā. ⁷ Ck pandati, Bđ omits ph-. ⁸ Bđ adds na calati. ⁹ Bđ

sabbesu purisesu. ¹⁰ Cks nalo-. ¹¹ Bđ tassā, Ck omits tassa. ¹² Bđs -ati.

¹³ Bđ -oti. ¹⁴ Bđ pañcāvudho. ¹⁵ Cks mukhe ceva. ¹⁶ Bđ tathā tāpi. ¹⁷

Bđ -itā. ¹⁸ Bđ -sāya. ¹⁹ Cks ta-. ²⁰ Bđ omits tā-. ²¹ so Bđ; Ck gamaṇi,

Cs gamatiyo. ²² Bđ sabhāvanāmāni. ²³ Cks vess-. ²⁴ Bđ ba-. ²⁵ Bđ vadhiṭtāyo.

²⁶ Ck adds na. ²⁷ Cks -antiti. ²⁸ Ck omits ti. ²⁹ Bđ -ā. ³⁰ Bđ -vanam. ³¹

Bđ janam. ³² Bđs -rāvaritṭhā. ³³ Bđ yathassā. ³⁴ Cs yovi-, Bđs vipariṭṭakāraṃ.

³⁵ Cks -satthu-, Bđ -saṇha-. ³⁶ Bđs vipa-. ³⁷ Bđ isimi-. ³⁸ Bđ vi.

viya musāvādītāya dujjivhā nāma, sobbhamivā¹ 'ti yathā paṭicchanno¹ gūthakūpo evaṃ vatthālāmākārapaṭicchannā hutvā vicaranti, yathā ca² kacavarādi-paṭicchanno āvāto akkanto pādadukkhān janeti evaṃ etāpi vissāseṇa upaseviamānā, pātālamivā³ 'ti yathā mahāsamudde pātālaṃ duppūrāṃ evaṃ etāpi methunena vijāyānena alāmkāreṇā⁴ 'ti tīhi duppūrā, ten⁵ evāha: tiṇṇaṃ bhī. dhammānaṃ atitto mātugāmo ti ādi, rakkhāsī viyā⁶ 'ti yathā rakkhāsī nāma māmsagiddhatāya dhanena na sakkā tosetum bahum pi dhanāṃ paṭikkhipitvā māmsam eva pattheti evaṃ etāpi methunagiddhatāya bahunāpi dhanena na tussanti dhanāṃ agapetvā methunam eva patthenti, Yamo vā⁷ 'ti yathā Yamo ekantaharo⁸ na kiñci pariharati evaṃ etāpi jātisampannādīsū na kiñci pariharanti sabbān kilesavasena silavināsaṃ pūpetvā dutiyacittavāre nirayaṃ upanenti, sikkhivā⁹ 'ti yathā sikkhī sucim pi asucim pi sabbān bhakkhayati tath¹⁰ eva tāpi hīnuttame sabbe sevanti, nādiupamāya pi es¹¹ eva nayo, yena kāmāmarāsa¹² ti bhummatthe karaṇavacanāṃ, yattha etāsaṃ kāmo hoti tatth¹³ eva dhāvanti, Nerū¹⁴ 'ti Himavati eko suvaṇṇapabbato tam upagatā¹⁵ kākāpi suvaṇṇavaṇṇāpi¹⁶ honti, yathā so evaṃ etāpi nibbisesakārā¹⁷ attānaṃ upagatāṃ ekasādisaṃ katvā passanti, visarukkho ti ambasadiso kimpakkarukkho, so niccam eva phalaṃ vaṇṇādisampanno ca¹⁸ hoti, tena tam nirāsaṃkā paribhuñjitvā maranti, evaṃ etāpi¹⁹ rūpādivasena²⁰ niccaphalitā²¹ ramanīyā viya khāyanti, seviyamānā pa-mādān uppādetvā²² apāyesu pātentī, tena vuttaṃ:

Āyatīm²³ dosaṃ nāññāya²⁴ yo kāme paṭisevati
vipākante hananti naṃ kimpakkam iva bhakkhītan ti

yathā vā visarukkho niccaphalitō²⁵ sadā anattā vā²⁶ hoti evaṃ etāpi silādivi-nāsavasena²⁷ yathā visarukkhaṃ mūlam pi²⁸ taso pi pattam pi puppham pi²⁹ phalam pi visam evā³⁰ 'ti niccaphalo tath³¹ etāsaṃ³² rūpam pi -pe- potṭhabbāṃ pi visam evā³³ 'ti visarukkho viya niccaphalitāyo ti, punaruttaran³⁴ ti gāthābandhanena tam atthaṃ pākātaram³⁵ kātum evaṃ āha, ta. ratanā nta-karittthiyo³⁶ ti sāmikehi dukkhasambhatānaṃ ratanānaṃ antarāyākārā itthiyo tāni paresaṃ datvā anācāraṃ caranti.

30 Itoparaṃ nānappakāreṇa attano dhammakathāvilāsaṃ dassento āha, cattār³⁷ imāni samma P-kha yāni kicce jāte anattaharāni³⁸ bhavanti tāni³⁹ parakule na vāsetabbāni: goṇaṃ dhenuṃ yānaṃ bhariyaṃ cattārī etāni paṇḍito yāni gharā vippavāsaya⁴⁰

¹ Bds padarapaṭi-. ² Cks omit ca. ³ Bd -māro. ⁴ Ck -a. ⁵ Bd -āva. ⁶ Bd -kārā. ⁷ Cks va. ⁸ Bd ekāpi, omitting evaṃ. ⁹ Bds -didassanavasena. ¹⁰ Bd -latāya. ¹¹ Cks apā-. ¹² Ck ayati, Bd āyati. ¹³ Cks na añ-. ¹⁴ Bds -lattā. ¹⁵ Ck anattā va, Cs anattā vaho, Bd an attā ca. ¹⁶ Bd -sanavasena. ¹⁷ Bd tatthavāsu. ¹⁸ Bds punamaru-. ¹⁹ Bd -taṃ. ²⁰ Bd -nantika-. ²¹ Bd anattaharāni. ²² Cks omit kicce jāte anattaharāni tāni. Cks gharāni nippa-.

«. Goṇaṃ dhenum ca yānaṃ ca¹
bhariyaṃ nātikule na vāsaya,
bhajanti² rathaṃ ajānakā³,
ativāhena hananti puṅgavaṃ, 293.

∴ Dohena hananti vacchakaṃ,
bhariyā nātikule padussatīti. 294.

Cha imāni samma P-kha yāni⁴ kicce jāte anattacarāni bhavanti:
aguṇaṃ dhanum nātikule⁵ ca bhariyā cāraṃ⁶ nāvā⁷ akkhabhaggaṃ
ca⁸ yānaṃ dūremitto pāpasahāyako⁹ ca kicce jāte anattacarāni¹⁰
bhavantīti. Aṭṭhahi khalu samma P-kha ṭhānehi itthi sāmikaṃ ava- 10
jānāti¹¹: daliddatā āturaṭā jīṇṇakatā surasoṇḍakatā muddhatā¹² pa-
mattatā sabbakiccesu anuvattanatā sabbadhammaṃ¹³ anuppādena¹⁴,
imehi khalu s. P-kha aṭṭhahi ṭhānehi itthi sāmikaṃ avajānāti. Bha-
vati ca pan' uttar' ettha¹⁵ vākyam:

«. Daliddaṃ āturaṃ cāpi jīṇṇakaṃ surasoṇḍakaṃ 15
pamattaṃ muddhapattaṃ ca¹⁶ rattaṃ¹⁷ kiccesu¹⁸ hāpanaṃ
sabbakāmapadāneha¹⁹ avajānanti sāmikaṃ ti. 295.

Navahi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi padosaṃ āharati²⁰: ārāmagu-
manasilā ca hoti uyyānasilā²¹ ca hoti nadititthagamanasilā ca hoti
nātikulagamanasilā ca hoti parakulagamanasilā ca hoti adāsadussa- 20
maṇḍanānuyogam²² anuyuttasilā ca hoti majjapāyini ca hoti nillokanasilā
ca hoti padvārathāyini²³ ca hoti, imehi khalu s. P-kha navahi ṭhānehi
itthi padosaṃ āharatīti. Bhavati ca pan' uttar' ettha²⁴ vākyam:

«. Arāmasilā²⁵ uyyānaṃ²⁶ nadī nātīparakulam²⁶
dussamaṇḍanam²⁷ anuyuttā yā c' itthi majjapāyini²⁸ 296. 25

10. yā ca nillokanasilā yā ca padvārathāyini²⁹
navahi etehi ṭhānehi padosaṃ āharat' itthiyo³⁰. 297.

Cattālīsāhi khalu s. P-kha ṭhānehi itthi purisaṃ accāvadati³¹ vijja-
bhati vinamati vilasati vilajjati nakhena nakhāṃ ghaṭṭeti pādena
pādaṃ akkamati³² kaṭṭhena paṭhaviṃ likhati dārakaṃ ullaṃgheti 30

¹ read: gavaṃ ca - - yāna ca? ² Bḍ bhuñjanti, Ck bhajanti for bhañj-? ³ Bḍ ayā. ⁴ Bḍ adds vatthūni. ⁵ Ck -lā. ⁶ so Ck for cāra? Bḍ vāraṃ, Cḥ pāraṃ. ⁷ Ck nāvāṃ. ⁸ Bḍ arikkha bhaṅgaṇa. ⁹ Cḥ pāpasahāyako. ¹⁰ Bḍ -karāni. ¹¹ Bḍ add bhavati ca manuttarettha vākyam. ¹² Bḍ muṭhatā, Bḥ muddatā. ¹³ Bḍ sabbadhane. ¹⁴ so Bḍ; Ck anuppādena, Cḥ anuppapāna. ¹⁵ Ck panu-. ¹⁶ Bḍ -ttaraṇa. ¹⁷ Ck rathanam. ¹⁸ Bḍ sabbaki-. ¹⁹ so Ck; Bḍ paṇidhānena. ²⁰ Bḍ -anti. ²¹ Bḍ -gamanasilā. ²² Bḍ ādāya-. ²³ Cḥ pañcadvā-, Bḍ padvārāyini. ²⁴ Bḍ ma-. ²⁵ Bḍ add ca hoti. ²⁶ so all three MSS. ²⁷ Bḍ ādāyadu-. Bḥ adā-sadu-. ²⁸ Bḍ -na- ²⁹ Ck -ṭṭhū-, ³⁰ Bḍ -rant- ³¹ Bḍ ajjhāreti. ³² Bḍ -mi.

- olaṃgheti¹ kilāti kilāpeti cumbati cumbāpeti bhuñjati bhuñjāpeti²
 dadāti³ āyācati⁴ katam anukaroti uccam bhāsati nīcam bhāsati avic-
 cam bhāsati viviccām bhāsati naccena gītena vāditenā roditenā vilasi-
 tena vibhūsitena jagghati pekkhati paṭicāleti guyhabhaṇḍakam sañ-
 5 cāleti ūrum vivarati ūrum pidahati thanam dasseti kaccham dasseti
 nābhīm dasseti akkhiṃ nikhanati⁵ bhamukam ukkhipati oṭṭham pali-
 khati⁶ jivham palikhati⁷ jivham nillāleti⁸ dussam muñcati dussam
 bandhati⁹ sirasam muñcati sirasam¹⁰ bandhati, imehi khalu s. P-kha
 cattālīsāhi¹¹ ṭhānehi itthi purisam accāvadati¹². Pañcavīsāhi khalu
 10 s. P-kha ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhavati: sāmikassa pavāsam
 vaṇṇeti pavuttham¹⁴ na-ssarati āgataṃ nābhinandati avaṇṇam tassa
 bhaṇati vaṇṇam¹¹ tassa na bhaṇati anattam tassa carati attham
 tassa na carati akiccam tassa karoti kiccam tassa na karoti parida-
 hitvā sayati parammukhī nipajjati parivattakajātā¹⁵ kho pana hoti
 15 kumkumiyajātā¹⁶ digham assasati dukkham vediyati uccārapassāvam
 abhiñham gacchati vilomam ācarati parapurisasaddam sutvā kaṇṇa-
 sotam vivarati tam odahati¹⁷ niḥatabhogā kho pana hoti paṭivissakehi
 santhavam karoti nikkhantapādā kho pana hoti visikhānucārīnī ati-
 cārīnī kho pana hoti sāmike agāravā paduṭṭhamanasamkappā¹⁸, imehi
 20 khalu s. P-kha pañcavīsāhi¹⁹ ṭhānehi itthi paduṭṭhā veditabbā bhava-
 tīti²⁰. Bhavati ca pan' uttar' ettha vākyam:
 11. Pavāsam assa [vaṇṇeti] gataṃ nānuscoti,
 disvā patim āgataṃ nābhinandati,
 bhattāra²¹ vaṇṇam na kadāci bhāsati,
 25 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 298.
 12. Anattam tassa²² carati²³ asaṇṇatā,
 atthaṃ ca hāpeti akiccakārīnī,
 paridahitvā sayati²⁴ parammukhī,
 ete paduṭṭhāya bhavanti lakkhaṇā. 299.

¹ B^d ulaṃghāpesu. ² C^k bhojā-, C^s bhujā-. ³ C^k dadati. ⁴ B^d yā-. ⁵ C^k -ṇati, B^d nikkhaṇati. ⁶ B^d upalikkhati. ⁷ B^d omits jivham pa-. ⁸ B^d nille-
 lati. ⁹ B^d paṭib-. ¹⁰ C^k sirasam. ¹¹ B^d -sehi. ¹² B^d aghācarati. ¹³ B^d -
 tṭham, C^s pavussam, C^k pavuccasam. ¹⁴ C^k omits tassa bh. v. ¹⁵ C^k parā-.
¹⁶ B^d kukupiya-, B^s kukammiya-. ¹⁷ C^k omits tita. ¹⁸ B^d adds abhiñham
 dvāre tiṭṭhati kacchāni aṅgāni ṭhānāni dasseti disodisam gaṃtvā pekkhati. ¹⁹
 B^d -vīsati. ²⁰ B^d -antīti. ²¹ so all three MSS. ²² so C^k for anattamassa,
 B^d anattam tasseva. ²³ all three MSS. -ti.

13. Parivattakājatā¹ ca bhuvati² kuṁkumī,
dīghaṇ ca assasati dukkha veditī³,
uccārapassāvaṁ abhiṇha⁴ gacchati, etc etc. 300.
14. Vilomam ācarati akiccekārinī⁵.
saddam nisāmeti parassa bhāsato.
nihatabhogā ca karoti santhavam, etc etc. 301. 5
15. Kicchena laddham kasirābhatam dhanam
vittam vināseti dukkhena sambhatam,
paṭivissakehi ca karoti santhavam, etc etc. 302.
16. Nikkhantapādā visikhānucarinī
niccam sasānimhi paduṭṭhamānasā
aticārinī hoti tath' ev' agāravā⁶. etc etc. 303. 10
17. Abhikkhaṇam tiṭṭhati dvāramūle
thanāni kacchāni ca⁷ dassayanti.
disodisam pekkhati bhantacittā, etc etc. 304. 15
18. Sabbā nadī vāṁkagatī⁸ sabbe kaṭṭhamayā vanā
sabbitthiyo kare pāpam labhamāne⁹ nivātake. 305.
19. Sace labhetha khaṇam vā raho vā
nivātakam¹⁰ vāpi labhetha tādissam
sabbā ca itthi kareyyum no¹¹ pāpam
aṇṇam aladdhā¹² piṭhasappināpi [saddhim]. 306. 20
20. Narānam āramakarāsu nārisu
anekacittāsu aniggahāsu ca,
sabb' attanā¹³ pītikarāpi vesiya¹⁴,
na vissase, titthasamā hi nāriyo ti. 307. 25

Ta. goṇam dhenun ti līṅgavipallāsena vuttam, nātikule padussatīti
ta. sā nibbhaya hutvā taruṇakālato paṭṭhāya vissāsikehi dāsādīhi saddhim anā-
cāram carati, nātakā nātavāpi niggaḥam na karonti attano akittim pariharamānā
ajānantā viya honti, anattacārinīti¹⁵ anāsimaittabbaatthā¹⁶, akiccekārinīti¹⁷ a.,
aguṇan ti jiyārahitam, pāpasahāyako ti dummitto, daliddatā ti dalidda- 30
tāya, sesapadesu pi es' eva nayo, ta. daliddo alamkāradīnam abhāvato kilesena
saṁgaṇhitum na sakkotīti tam avajānātīti¹⁸, gilāno pi¹⁹ vatthukāmakkilesakāme²⁰
saṁgaṇhitum na sakkotīti. jarājīṇṇo kāyikavācasikkhiddāratīsamatto na hoti,

¹ Ck parivattaka-. C parivattakā-. B parivattaka-. ² read: hoti. ³ Bds vedayati.

⁴ read: -ha. ⁵ Ck Bds atikicca-. ⁶ Bds apetagā. ⁷ Cks vi. ⁸ Ck -ta, Bds -natī.

⁹ Cks -nā. ¹⁰ Cks -kā. ¹¹ so Bds; Cks omit no. ¹² Cks alatttha. ¹³ Bds

-tthanā. ¹⁴ Bds cesiyā. ¹⁵ so all three MSS. for anattacārinī? ¹⁶ so Cks

for -attānī?; Ck -attānī. Bds anācaritabbāni anattānī. ¹⁷ so all three MSS.

for -karānīti? ¹⁸ Bds -nāti. ¹⁹ Bds ti, Cks piya. ²⁰ Bds adds hi

- surāsoṇḍo tassā hatthe¹ pilandhanādīni pi surāgharāṃ āeva paveseti, muddho² andhabālo ratikusalo³ na hoti, pamatto dāseisoṇḍo⁴ hutvā gharadāsīhi⁵ saddhīm samvasati, bhariyam pana akkosati paribhāsati tena tam⁶ avajānāti⁷ sabbakicceṣu anuvattantaṃ ayaṃ nittejo mam eva anuvattatīti tam akkosati paribhāsati, yo pana⁸
- 5 sabbadhamāṃ anuppādeti kuṭumbaṃ paṭicchāpeti tassa bhariyā sabbaddhana-sāram hatthe katvā tam dāsāṃ viya avajānāti icchamānā ko tayā attho ti gharato pi tam nikkadḍhissati⁹, muddhapattanti muddhabhāvappattaṃ, rattanti pamattaṃ, padosaṃhāratīti sāmīke padosaṃ āharatī dussati pāpakammaṃ karotīti a., ārāmagamanasīlā ti sāmīkaṃ¹⁰ anāpucchā va abhiṇṇaṃ pupphā-
- 10 rāmādīsu aññatarāṃ gantvā ta. anācārāṃ caritvā ajja mayā āramarukkhadeva-tāya¹¹ balikammaṃ katan ti ādīni vatvā bālasāmīkaṃ saññāpeti, paṇḍito pana addhā esā ta. anācārāṃ caratīti puna tassā gantum na deti, evaṃ sabbattha attho veditabbo, parakulan ti sandiṭṭhasambhattādīnaṃ gehaṃ, tam sā¹² asukakule me vadḍhi payojitā atthi tāvakālikāṃ dinnāṃ¹³ atthi tam sodhe-mīti ādīni vatvā gacchati, nillokanasīlā ti vātapānantarādīhi olokanasīlā¹⁴, padvāpattībhāyiniṇṇi attano aṅgapaccāṅgaṇi dassenti padvāre tiṭṭhati, accāva-
- 15 datīti¹⁵ atikkamma caratī atikkamma vadati¹⁶ sāmīkassa santike ṭhitā ca¹⁷ aññassa nimittaṃ dasseti ti a., vijambhatīti¹⁸ ahaṃ tam diavā vijambhissāmi¹⁹ tāya saññāya okāsassa atthitaṃ vā natthitaṃ vā¹⁹ jāneyyāsīti paṭhamam eva
- 20 katasamketā vā hutvā akatasamketā vāpi evaṃ esa mayi bājhiṇissatīti sāmīkassa passe ṭhitā vā vijambhatī²⁰ vijambhanaṃ²⁰ dasseti, vinamatīti kiñcid eva bhūmiyaṃ pādetvā tam ukkhipanti viya onamitvā piṭṭhiṃ dasseti, vilasatīti gamanādīhi iriyāpathehi alamkāreṇa vilāsaṃ dasseti, vilajjati ti vilajjanti viya vatthena sariraṃ chādeti kavātaṃ vā bhittaṃ vā alliyati, nakhēnā²¹ ti pādana-
- 25 khena pādanakhaṃ hatthanakhena hatthanakhaṃ²¹ ghaṭṭeti, kaṭṭhenā²¹ ti daṇḍakena, dārakan ti attano vā puttaṃ aññassa vā puttaṃ gabetvā ukkhi-pati vā ukkhipāpeti vā, kilāti ti sayam kilāti dārakaṃ kilāpeti, cumbanādīsu pi es²² eva nayo, dadātīti tassa kiñcid eva phalaṃ vā pupphaṃ vā deti, yāca-tīti tam eva paṭiyāceti, anukarotīti dārakena kataṃ anukaroti, uccanti ti
- 30 mahāsaddavasena vā thomanavasena²² vā uccāṃ, nīcanti ti mandasaddavasena²³ vā amanāpavacanena vā²⁴ paribhavavacanavasena²⁵ vā nīcāṃ, aviccanti ti bahujanamajjhe apāṭicchanne²⁶, viviccanti ti raho paṭicchannaṃ, naccenā²⁷ ti eteḥi naccādīhi nimittaṃ karoti, ta. roditena nimittakaraṇena²⁷ rattim deve vas-sante vātapānena hatthiṃ āropetvā setṭhiputtana nītāya purohitabrāhmaṇiṇyā
- 35 vatthum kathetabbāṃ, jagghatīti mahāhasitaṃ hasati²⁸, evaṃ pi nimittaṃ

¹ Bā -a. ² Ck -e, Bā adds ti. ³ Ck -le. ⁴ Bā -isu soṇḍo. ⁵ Cks ahi-. ⁶ Bā nam. ⁷ Bā -jānāni. ⁸ Cks so, omitting pana. ⁹ Bā nam nikkadḍhati. ¹⁰ Bā adds āpucchā vā. ¹¹ Bā -me-. ¹² Bā tassā. ¹³ Bā dvinnakam. ¹⁴ Bā ullo-. ¹⁵ Bā accācaratīti. ¹⁶ Bā omits a. vadati. ¹⁷ Bā va. ¹⁸ Cks vijamh-. ¹⁹ Bā atthi-bhāvam vā in the place of atthitaṃ -. ²⁰ Ck vijamh-. ²¹ Bā omits hattha -. ²² Ck thomasavanena. ²³ Ck mandasavanavasena. ²⁴ Cks omit amanāpa -. ²⁵ Cks -bhavanavasena, Bā -bhāsavacana-. ²⁶ Bā -ahi. ²⁷ Cks -karaṇe. ²⁸ Cks -anti.

karoti, kacchan ti upakacchakaṃ, palikhatitī¹ dantehi likhati sīrasaṃ ti
 kesavaṭṭim eva, kesānaṃ mocanabandhane pi² parapurisānaṃ nimittam karoti³
 aniyāmetvā⁴ vā⁵ kocid eva sārājjiessatīti pi karoti⁶ yeva⁷, veditabbā bhavati ti⁸
 ayaṃ mayi paduṭṭhā kuddhā kujjhivā pana micchā caratīti paṇḍitena veditabbā
 bhavati⁹, pavāsaṃ ti asukagāme payuttadhaṇaṃ nassati gaccha taṃ sādhehi
 vyavahāraṃ¹⁰ karohīti ādīni vatvā tasmiṃ gate anācāraṃ caritukāmā pavāsaṃ
 vaṇṇeti, anattān ti avaḍḍhiṃ, akiccan ti akattabbayuttakaṃ, paridāhitvā
 ti gāhaṃ nivāsetvā, parivattakajātā¹¹ ti ito c' ito ca parivattamānā, kuṃ-
 kuru yajātā ti kolāhalajātā pādamaḷe nīpanne upaṭṭhāpeti dīpaṃ jālāpeti nānappa-
 kāraṃ kolāhalaṃ karoti tassa kilesaratīti nāseti dukkhaṃ vedayatīti sīsaṃ
 me rujjatīti ādīni vadati, vilomamācaratīti āhāraṃ sītaṃ icchantassa uḥhaṃ
 detīti ādīnaṃ vasena paccanīkavutti hoti, nihatabhogā ti sāmikena dukkhaṃ¹²
 sambhatānaṃ bhogaṇāṃ surāolatādīhi vināsikā, santhavaṃ¹³ ti kilesavasena
 santhavaṃ¹⁴ karoti, nikkhanta-pādā ti jārassa upadhāraṇatthāya nikkhanta-
 pādā, sāmike patimhi agāraṇa¹⁵ eva ca paduṭṭhamānasatāya ca aticārīni hoti,
 sabbitthiyo ti ṭhapetvā vipassanāya tanukatakiḷesā sesā sabbā itthiyo pāpaṃ
 kareyyuṃ, labhamāne ti¹⁶ labhamāne saṃvijjamāne ti a, nivātake ti raho
 nantānake paribhedake khaṇaṃ¹⁷ vā raho vā ti pāpakaraṇatthāya okāsaṃ vā
 paṭicchannaṭṭhānaṃ vā kareyya¹⁸, no ti ettha no ti nipātamattaṃ, alattā¹⁹
 ti aladdhā ayaṃ eva vā pāṭho, aññaṃ sampannapurisāṃ²⁰ alabbhitvā pīṭhasappi-
 nāpi tato patikīṭṭhatarena pi²¹ pāpakāṃ kareyy' eva, ārāmakarāsū ti²² abhi-
 ratikārikāsū²³, aniggahāsū²⁴ ti niggahena vinetuṃ asakkuṇeyyasū, tīṭṭha-
 samā ti yathā tīṭṭhaṃ uttamādhamesu na kiñci²⁵ nahāyantaṃ vāreti tathā
 etāpi raho va khaṇe vā nivātake vā satī na kiñci²⁶ patikkhipanti.

Tathā hi: Atīte pana Bārāṇasiyaṃ Kaṇḍari²⁷ nāma rājā uttama-
 rūpadharo, tassa devasikāṃ amaccā²⁸ gandhakaraṇḍakasahassaṃ āha-
 ranti, ten' assa nivesane paribhaṇḍaṃ katvā gandhakaraṇḍake phāletvā
 gandhadārūni katvā āhāraṃ pacanti²⁹, bhariyā paṇ' assa³⁰ abhirūpā
 ahoṣi nāmena Kinnarā³¹ nāma, purohito pi 'ssa samavayo Pañcāla-
 caṇḍo nāma buddhisampanno³² ahoṣi, rañño pana pāsādaṃ nissāya
 antopākāre jamburukkho nibbatti, tassa sākā pākāramatthake olam-
 banti, tassa chāyāya jeguccho dussaṇṭhāno pīṭhasappi vasati, ath'
 ekadivasāṃ Kinnarā devī vātapānena oloketi taṃ disvā patibaddha-

¹ Bā upalikkh-. ² Bā hi. ³ Bā omīti niyāmetvā vā. ⁴ Ck piyakaroti. ⁵ Bā
 add paduṭṭhā. ⁶ Bā -antīti. ⁷ Bā -anti. ⁸ Bā voh-. ⁹ Ck parā-. ¹⁰ C Bā
 -a. ¹¹ Bā saṇṭha-. ¹² Ck -no pi, C -no ti. ¹³ Ck mattanakkhataṃ, C man-
 taṇakkhaṇa. ¹⁴ Bā -yyuṃ. ¹⁵ Bā aladdhā. ¹⁶ C Bā -nnaṃ. ¹⁷ Bā paṭi-
 kūlata-. ¹⁸ Ck add ārāmakarāsū, C -karāsū. ¹⁹ Bā anabhi-. ²⁰ so all three
 MSS. for kiñci? ²¹ Bā kinnaro. ²² Bā -ccasahassaṃ. ²³ Bā paccati. ²⁴ Bā
 piṣsa. ²⁵ Bā -rī. ²⁶ Ck vuddhi-.

- cittā hutvā rattim rājānaṃ ratiyā saṃgaṇhītvā tasmim niddaṃ okkante saṇikaṃ utthāya nānaggarasabhojanaṃ suvaṇṇasarake pakkipitvā ucchaṅge,¹ katvā sātakarajjuyā vātapānena otarivā jambuṃ āruyha sākkhāya oruyha pīṭhasappiṃ bhojetvā pāpaṃ katvā āgataṃ maggen'²
- 5 eva pāsādaṃ āruyha gandheli sarīraṃ ubbaṭṭetvā raññaṃ saddhiṃ nipajji, eten' upāyena nibaddhaṃ ten' eva saddhiṃ pāpaṃ karoti, rājāpi na jānāti. So ekadivasaṃ nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ pavisanto jambucchāyāya sayitaṃ paramakāruṇāppattaṃ pīṭhasappiṃ disvā purohitaṃ āha: „pass' etaṃ³ manussapetaṃ“ ti. „Āma devā“
- 10 'ti. „Api nu kho samma evarūpaṃ paṭikkūlaṃ kāci itthi chandara-gavasena upagaccheyyā“ 'ti. Taṃ kathaṃ sutvā pīṭhasappi mānaṃ janetvā „ayaṃ rājā kiṃ kathesi, attano deviyā mama santikaṃ āgamaṇaṃ na jānāti maññe“ ti jamburukkhasa aṇḍalim paggaḥetvā „suṇa sāmi jamburukkhe nibbattadevate, ṭhapetvā taṃ⁴ añño etaṃ
- 15 kāraṇaṃ na jānātīti“ ā. Purohito tassa kiriyāṃ disvā cintesi: „addhā rañño aggamaḥesi jamburukkhenāgantvā⁵ iminā saddhiṃ pāpaṃ karotīti“ so rājānaṃ pucchi: „mahārāja deviyā te rattibhāge sarīrasam-phasso kīdiso hotīti“. „Samma aññaṃ na passāmi, majjhimayāme paṇ' assā sarīraṃ sītaṃ hotīti“⁶. „Tena hi deva tiṭṭhatu añña
- 20 itthi, aggamaḥesi te Kinnarā devī iminā saddhiṃ pāpaṃ karotīti“. „Samma kiṃ vadesi, evarūpā paramavilāsappattā⁷ kiṃ iminā parama-jegucchena saddhiṃ abhiramissatīti“. „Tena hi naṃ deva parigaṇhāhīti“. So „sādhū“ 'ti rattim bhuttasāyamāso tāya saddhiṃ nipajjitvā „parigaṇhissāmi taṃ“ ti pakatiyā niddūpagamanavelāya niddupagato
- 25 viya ahosi, sāpi utthāya tath' eva akāsi, rājā tassā anupadaṃ yeva gantvā jambucchāyaṃ nissāya atthāsi. Pīṭhasappi deviyā kujjhivā „tvam⁸ aticirāyitvā āgatā“ ti⁹ hatthena kaṇṇasakkhaliyaṃ¹⁰ pahari, atha naṃ „mā¹¹ kujjhi sāmi, rañño niddūpagamaṇaṃ olokesiṃ“ ti vatvā tassa gehe pādapariṇāyikā viya ahosi, tena¹² paṇ' assā pahā-
- 30 rena sīhanukkhakuṇḍalaṃ kaṇṇato galitvā rañño pādamaṇḍale pati, rājā „vaṭṭissati¹³ ettakaṃ“ ti taṃ gaḥetvā gato, sāpi tena saddhiṃ aticaritvā purimaniyāmen' eva gantvā raññaṃ saddhiṃ nipajjitum ārabhi. Rājā paṭikkhipitvā punadivase „Kinnarā devī mayā dinnā¹⁴ sabbā-
- 35 kārassa santike“ ti vatvā nāgami, puna pesite pana ekakuṇḍalā va

¹ all three MSS. ucca-. ² Bā ekam. ³ Bā hitam. ⁴ Bā -na-. ⁵ Cks hoti. ⁶ Bā -sasampannā. ⁷ Bā adds ajja. ⁸ Bā āgacchati. ⁹ Bā -saṅkhā-. ¹⁰ Bā adds man. ¹¹ Cks te. ¹² Bā vatt-. ¹³ Cks -a.

āgamāsi, rājā pucchi „kahan te kuṇḍalan“ ti „suvanṇakārassa san-
 tike“ ti suvanṇakāraṃ pakkositvā¹ „kīmkāraṇā imassā² kuṇḍalaṃ na
 desīti“³ ā, „nāhaṃ gaṇhāmi devā“ ti, rājā kujjhivā „pāpe caṇḍālī⁴
 mādisena te suvanṇakārena bhavitabban“ ti vatvā „taṃ kuṇḍalaṃ
 purato khipitvā purohitaṃ ā: „samma saccaṃ tayā vuttaṃ, gaccha 5
 sīsam assā chedāpehīti“. So taṃ rājagehe yeva ekasmiṃ padese ṭha-
 petvā rājānaṃ upasaṃkamtivā „deva mā Kinnarādeviyā⁵ kujjhi⁶, sabbā
 itthiyo evarūpā yeva, sace pi itthīnaṃ dussīlabbhavaṃ passitukāmo⁷
 dassessāni te etāsaṃ pāpakaṃ c' eva bahumāyābhavaṃ ca, ehi aṇṇā-
 takavesena janapadaṃ carāma“⁸ 'ti. Rājā „sādhū“ 'ti mātaraṃ r. 10
 paṭicchāpetvā tena saddhīṃ cārikaṃ pakkāmi, te saṃyojanamaggaṃ
 gantvā mahāmagge nisinnānaṃ eko kuṭumbiko puttass' atthāya maṅ-
 galaṃ katvā ekaṃ kumārikaṃ paṭicchannayāne nisidāpetvā mahantena
 parivārena gacchati, taṃ disvā purohito⁹ ā: „sace icchasi imaṃ ku-
 mārikaṃ tayā saddhīṃ pāpaṃ karetuṃ sakkā“¹⁰ ti, „kīṃ kathesi, 15
 mahāparivārā na sakkā sammā“ 'ti, purohito „tena hi passa devā“
 'ti purato gantvā¹¹ maggaṭo avidūre sāniṃ¹² parikkhipitvā rājānaṃ anto-
 sāṇiyaṃ katvā sayāṃ maggapasse rodanto nisīdi, atha naṃ kuṭumbiko
 disvā „tāta kasmā rodasīti“ pucchi, „bhariyā me garubbhārā, taṃ kula-
 gharaṃ netuṃ maggapaṭipanno 'smi, tassā antarāmagge yeva gabbho 20
 cali, esā antosāṇiyaṃ kilamati, kāci 'ssa itthi santike n' atthi, mayāpi
 ta. gantuṃ na sakkā, na jānāmi kīṃ bhavissatīti“, „ekaṃ itthiṃ
 ladhuṃ vattatīti, mā rodi, bahū itthiyo, ekā gamissatīti“, „tena hi
 ayaṃ eva kumārikā gacchatu, etissāpi maṅgalaṃ bhavissatīti“, so
 cintesi: „saccaṃ vadati, suṇisāya pi maṅgalaṃ eva iminā nimittena, sā 25
 puttadhītāhi vaḍḍhissatīti“ taṃ eva pāpesi¹³, sā ta. pavisitvā rājānaṃ
 disvā paṭibaddhacittā hutvā pāpaṃ akāsi, rājāpi 'ssa aṅgulimuddikaṃ
 adāsi, atha naṃ katakiccaṃ nikkhamitvā āgataṃ pucchimsu: „kīṃ
 vijātā“ ti, „suvanṇavannaṃ puttan“ ti, kuṭumbiko taṃ ādāya pāyāsi,
 purohito pi raṇṇo santikaṃ gantvā „ditthā¹⁴ te deva kumārikāpi evaṃ 30
 pāpā kimaṅga pana aṇṇāpi, api pana te kiñci dinnan“ ti, „āma aṅguli-
 muddikā dinnā“ ti, „nāssa taṃ dassāmīti“ vegena gantvā yānakaṃ
 gaṇhitvā „kiṃ etan“ ti vutte „ayaṃ me¹⁵ brāhmaṇiyā ussisake
 ṭhapitanmuddikaṃ gaḥetvā āgatā“ ti „dehi amma muddikan“ ti, sā taṃ

¹ Bā -sāpetvā. ² Bā imissā. ³ Bā detīti. ⁴ Bā -le. ⁵ Cks -im. ⁶ Bā -ittha.

⁷ Bā nātukāmo. ⁸ Bā adds rājānaṃ. ⁹ Bā sakkonī. ¹⁰ Bā gantvā, Cks omit gantvā. ¹¹ Ck sāniṃ, Bā sādhaṇa. ¹² Bā pesesi. ¹³ Cks -an. ¹⁴ Bā ayameva.

dadamānā brāhmaṇaṃ hatthe¹ nakkena vijjhātvā „gaṇha corā“² 'ti adāsi. Evaṃ brāhmaṇo nānāvidhehi upāyehi aññā bahū aticāriniyo rañño dassetvā „idha tāva ettakaṃ hoti“³, aññattha gamissāma devā“⁴ 'ti ā. Rājā sakala-Jambudīpe cari, te pi „sabbā itthiyo evarūpā bhavissanti: kin no etāhi. nivattāmā“⁵ 'ti⁶ Bārāṇasim eva paccāgantvā „evaṃ“⁷ mahārāja itthiyo nāma, evaṃ pāpadhammā pakati etāsaṃ. khāma⁸ deva Kinnarādeviyā“⁹ ti purohitena yācito khamitvā rājanive-sanato naṃ¹⁰ nikkadḍhāpesi, tñānato pana taṃ¹¹ apanetvā aññāṃ aggamahesiṃ akāsi, taṃ ca pīṭhasappiṃ nikkadḍhāpetvā jambusākhaṃ¹² chedāpesi. Tadā K. Pañcālacaṇḍo ahoṣi, iti attanā ditṭhakāraṇaṃ eva¹³ āharitvā dassento

21. Yaṃ ve¹⁰ disvā Kaṇḍari-Kinnarānaṃ¹¹

sabbitthiyo na ramantī agāre

taṃ tādisaṃ maccaṃ cajitvā bhariyā¹²

15 aññāṃ disvā purisaṃ pīṭhasappin ti g. ā. 308.

T. a.: Yaṃ ve Kaṇḍarissa¹³ rañño Kinnarāya ca deviyā ti imesaṃ Kaṇḍari-Kinnarānaṃ virāgakāraṇaṃ ahoṣi taṃ disvā jānitabbaṃ sabbitthiyo attano sāmikānaṃ na ramanti agāre, tathā hi aññāṃ pīṭhasappipurisaṃ disvā taṃ rājānaṃ tādisaṃ ratikusalaṃ maccaṃ cajitvā¹⁴ bhariyā tena manussapetena
30 saddhiṃ pāpaṃ akāsi

Aparo: atīte Bako nāma Bārāṇasirājā dhammena r. kāresi, tadā Bārāṇasiyā pācīnadvāravāsino ekassa daliddassa Pañcapāpā nāma dhītā ahoṣi, sā kira pubbe pi ekā daliddadhītā mattikaṃ madditvā gehe bhittim limpiti, ath' eko paccekabuddho attano pabbhāraparibhaṇḍa-
35 karaṇatthaṃ „kahaṃ mattikaṃ labhissāmīti“ cintetvā „Bārāṇasiyaṃ laddhuṃ sakkā“¹⁵ ti¹⁶ pārupitvā pattahatto nagaraṃ pavisitvā tassā avidūre atṭhāsi, sā kujjhivā oloketi¹⁷ „samaṇa mattikaṃ pi na labhasīti“¹⁸ vatvā¹⁹ mahantaṃ mattikāpiṇḍaṃ āharitvā patte tñāpesi, so tāya mattikāya pabbhāre paribhaṇḍaṃ akāsi²⁰, tassā mattikāpiṇḍa-

¹ Bā - pahattham. ² Bā hotu. ³ Cks nivattitvā. ⁴ Cs imā, Bā omits evaṃ. ⁵ Bā - atha. ⁶ Cks omitt naṃ. ⁷ Cks omitt taṃ. ⁸ Cks add agge. ⁹ Ck - katheva, Cs - kameva, Bā - karaṇameva. ¹⁰ Bā yaṇca. ¹¹ Bā kinnari-. ¹² read: -ttha bhariyā. ¹³ Bā yaṇca kinnarikassa. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā adds cīvaram. ¹⁶ Bā add padutthena manasā mattikampi bhikkhatīti avoca paccekabuddho niccālo va ahoṣi atha sā paccekabuddhaṃ niccālitam disvā puna cittaṃ pasādetvā oloketvā. ¹⁷ Bā adds sukhumaṃ. ¹⁸ Bā add sā nacirasseva tato cavitvā tasmim yeva nagare bahidvāragāme duggatitthiyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi sā dasamāsaccayena mātukucchiṭo nikkhami.

phalena sarīraṃ phassasampannaṃ ahoṣi, kujjhitvā olokitattā paṇa
 hatthapādāmukhaakkhināsāni pāpāni virūpāni ahesuṃ, tena naṃ Pañ-
 capāpā t' eva' sañjānimsu. Ath' ekadivasam Bārāṇasirājā rattim
 aññatakavesena nagaraṃ parigaṇhanto taṃ padesaṃ gato, sāpi gāma-
 dārikāhi saddhim kilānti ajānitvā va rājānaṃ hatthe gaṇhi, so tassā
 hatthasamphassena sabhāvena saṇṭhātum' nāsakkhi, dibbaphassena
 puṭṭho viya ahoṣi, so phassarāgaratto tathārūpaṃ¹ pi taṃ hatthe ga-
 hetvā „kassa dhītāsīti“ pucchitvā „dvāravāsino“ ti vutte assāmika-
 bhāvaṃ pucchitvā „ahan te sāmiko bhavissāmi, gaccha mātāpitāro
 anujānāpehīti“ ā., sā mātāpitāro upagantvā „eko maṃ puriso iccha-
 tīti“ vatvā „so pi duggato bhavissati“ sace tādisaṃ pi icchati, sādhu
 'ti vutte gantvā mātāpitūhi anuññatabhāvaṃ ārocesi, so 'tasmim yeva
 gehe tāya saddhim vasitvā pāto va rājanivesanaṃ pāvīsi, tato paṭṭhāy'
 eva rājā aññatakavesena nibaddhaṃ ta. gacchati aññaṃ itthim olo-
 ketum na icchati. Ath' ekadivasam tassā pitu lohitaṃ pakkhandikā
 uppajji, asambhinnakhīrasappimadhusakkharāyutto pāyāso tassa² bhe-
 sajjam, taṃ te daliddatāya uppādetum na sakkonti, tato Pañcapāpāya
 mātā dhītaraṃ ā.: „kiṃ amma tava sāmiko pāyāsaṃ uppādetum
 sakkhissatīti“, „amma mama sāmikena amhehi pi duggatatarena bha-
 vitabbaṃ, evaṃ sante pi pucchissāmi naṃ, mā cintayīti“ vatvā tassā
 gamanavelāya dummanā³ hutvā nisīdi, atha naṃ rājā āgantvā „kiṃ
 dummanāsīti“ pucchitvā taṃ atthaṃ sutvā „bhādde idaṃ atīssara-
 bhesajjam kuto labhissāmīti“ vatvā cintesi: „na sakkā mayā nicca-
 kālaṃ evaṃ caritum, antarāmagge parissayo pi daṭṭhabbo, sace kho
 paṇa etaṃ antepuraṃ nessāmi etissā phassasampadaṃ ajānantā 'am-
 hākaṃ rājā yakkhinim gahetvā āgato' ti kelim karissanti, sakala-
 nagaravāsino etissā samphassaṃ jānāpetvā garaṃ mocessāmīti“,
 atha naṃ ā.: „bhādde mā cintayi, āharissāmi te pitu pāyāsaṃ“ ti
 vatvā tāya saddhim abhiraṃsitvā rājanivesanaṃ gantvā puṇadvase
 tādisaṃ pāyāsaṃ pacāpetvā paṇṇāni aggahetvā⁴ dve puṭe katvā ekas-
 miṃ⁵ pāyāsaṃ pakkhipitvā ekasmiṃ cūlāmaṇim ṭhapetvā bandhitvā
 rattibhāge gantvā „bhādde mayā daliddā, kicchena sampāditāṃ,
 tava pitaraṃ 'ajja imambā puṭā pāyāsaṃ bhuñja⁶ sve imambā' ti
 vadeyyāsīti“ ā.: sā tathā akāsi, ath' assā pitā ojasampannattā
 pāyāsassa thokaṃ eva bhuñjitvā titto jāto, sesaṃ mātu datvā sayam⁷

¹ Bḍ tveva-. ² Bḍ sandhāretum. ³ Bḍ -samphassena. ⁴ Bḍ tathāvirū-. ⁵ Bḍ
 -titi. ⁶ Bḍ va etassa. ⁷ Cks -no. ⁸ Bḍ āharāpetvā. ⁹ Cks omit ek-. ¹⁰
 Bḍ -atu.

- pi bhuñji, tayo pi sukhitā ahesum, cūlāmaṇiṭṭam punadivasatthāya
 5 ṭhapesum, rājā nivesanam gantvā mukham dhovitvā „cūlāmaṇim me
 āharathā“ 'ti vatvā „na passāma devā“ 'ti vutte „sakalanagaram
 vicinathā“ 'ti ā., vicinivā na passimsu, „tena hi bahinagare dalidda-
 10 gehesu bhattapaṇṇapute upādāya vicinathā“ 'ti vicinivā¹ tasnim
 ghare cūlāmaṇim disvā „tassā mātāpitāro corā“² ti bandhitvā na-
 yimsu, ath' assā pitā „sāmi na mayam corā, aññenāyaṃ maṇi ābhatō“
 ti vatvā „kenā“ 'ti vutte „jāmatarā me“³ ti ācikkhitvā „kham so“
 ti pucchite „dhītā me jānātīti ā., tato tāya saddhim kathesi: „amma
 15 sāmikan“⁴ te jānāsīti“, „na jānāmīti“, „evam sante amhākam jīvitaṃ
 n' atthīti“⁵, „tāta so andhakāre āgantvā“⁶ andhakāre yeva yāti, ten'
 assa rūpaṃ na jānāmi, hatthasamphassena pana naṃ jānitum sakko-
 mīti“. so rājapurisānam ārocesi, te pi raṇṇo ārocesum, rājā ajānanto
 viya hutvā „tena hi tam itthim rājaṅgaṇe" antosāṇiyam ṭhapetvā
 20 sāṇiyā hatthappaṇṇaṇam chiddam katvā nagaravāsino sannipātetvā
 hatthasamphassena coram gaṇhathā“ 'ti ā., rājapurisā tathā kātum
 tassā santikam gantvā rūpaṃ disvā va vippaṭisārino hutvā āhamsu“:
 „ayam“⁷ pisācīti⁸“ jigucchitvā phusitum⁹ na ussahimsu, ānetvā
 pana¹² rājaṅgaṇe antosāṇiyam ṭhapetvā sakalanagaravāsino sannipāte-
 25 sum, sā āgatāgatassa chiddena pasāritam hattham gahetvā va „no
 eso“ vadati, purisā tassā dibbaphassasādise phasse bajjhivā apu-
 gantum na sakkhimsu, „sac" āyam daṇḍārahā daṇḍam datvāpi dāsa-
 kanmakarabhāvaṃ upagantvāpi etaṃ ghare karissāma“ 'ti cintayimsu,
 atha te rājapurisā daṇḍehi koṭṭetvā pabbājesum³, uparājam ādikatvā
 30 sabbe ummattakā viya ahesum, atha¹¹ rājā: „kiñci“¹⁵ aham bha-
 veyyan“ ti hattham pasāresi, tam hatthe gahetvā va „coro me
 gahito“ ti mahāsaddam kari, rājā te purise pucchi: „tumhe etāya
 hatthe gahitā kim cintayitthā“ 'ti, te yathābhūtaṃ ārocesum, atha
 ne rājā ā.: „aham“¹⁶ attano geham ānetum evam kāresim¹⁷, etissā
 35 phassam¹⁸ ajānantā naṃ paribhaveyyun¹⁹“ ti vatvā²⁰ „tasmā“²¹ mayā
 sabbe tumhe jānāpitā, vadatha²² idāni kass' esā gehe bhavitum yuttā“
 ti, „tumhākam devā“ 'ti, atha naṃ abhisinēcitvā aggamahehim aññāsi²³,

¹ Bđ C* -nantā. ² Bđ -ro. ³ Cks -ro, Bđ me jānamātarā. ⁴ Cks yan. ⁵ Cks natthi. ⁶ Ck āgañjitvā, C* agañchitvā. ⁷ Ck adds sā, C* sa. ⁸ Cks abaddhi.
⁹ Bds dhidhi. ¹⁰ Ck jisā-, C* pisāmīti, Bđ phisācāti. ¹¹ Cks phusitāni, Bđ phassi-.
¹² Bds add naṃ. ¹³ Bds palāpesum. ¹⁴ Bđ adds naṃ. ¹⁵ Cks kañci.
¹⁶ Bds add etaṃ. ¹⁷ Bds evamakāsi. ¹⁸ C* -ā, Ck omits ph-. ¹⁹ Cks -bhā-.
²⁰ Bds cintetvā. ²¹ Cks tassa. ²² Bđ -etha. ²³ Bđ akāsi.

mātāpitunnaṃ pi 'ssā issariyaṃ dāpesi, tato paṭṭhāya pana' sammatto
 n' eva vinicchayaṃ paṭṭhapesi na aññaṃ itthiṃ oloketi, tā tassā²
 antaraṃ pariyesiṃsu, sā ekadivasaṃ dvinnam³ aggamahesibhāvassa
 supine nimittaṃ disvā rañño ārocesi, rājā supinapāthake pakko-
 sāpetvā „evarupe supine diṭṭhe kiṃ hotīti“ pucchi, te itarāsaṃ 5
 itthiṇaṃ santikā lañcaṃ gahetvā „mahārāja deviyā sabbasetahatthino
 khandhe nisinnabhāvo tumhākaṃ maraṇassa pubbanimittaṃ hatthik-
 khandhagatāya candaparāmasanaṃ tumhākaṃ paccāmittarājanaya-
 nassa⁴ pubbanimittan“ ti vatvā „idāni kiṃ katabban“ ti vutte
 „deva imaṃ māretuṃ na sakkā, nāvāya pana naṃ ṭhapetvā 10
 nadiyaṃ vissajjetuṃ vaṭṭatīti“ vadimsu, rājā āhāravatthālāmkārehi
 saddhiṃ rattibhāge⁵ naṃ nāvāyaṃ ṭhapetvā nadiyaṃ vissajjāpesi, sā
 nadiyā vuyhamānā heṭṭhānadiyā nāvāya udakakīlaṃ kīlantassa Pā-
 vāriyarañño abhimukhaṃ⁶ pattā, tassa senāpati nāvāṃ disvā „ayaṃ
 nāvā mayhan“ ti ā., rājā „nāvāya bhaṇḍaṃ mayhan“ ti vatvā āga- 15
 tāya nāvāya taṃ disvā „kā nāma tvaṃ piśācisadisā“ ti pucchi, sā
 sitaṃ katvā Bakassa rañño aggamahesibhāvaṃ kathetvā taṃ⁸ sabbāṃ
 pavattim tassa kathesi, sā pana Pañcapāpā ti sakala-Jambudīpe pā-
 kaṭā⁹, atha naṃ rājā hatthe gahetvā ukkhipi, saha gahaṇeṃ eva
 phassarāgaratto aññasu itthiṃsu¹⁰ itthisaññaṃ pi akatvā taṃ agga- 20
 mahesitthāne ṭhapesi, sā tassa pāṇasamā ahoṣi, Bako taṃ pavattim
 sutvā „nāhaṃ tassa aggamahesiṃ¹¹ kātuṃ dassāmiti“ senāṃ saṃ-
 kaddhivā¹² tassa paṭitithe¹³ nivesanaṃ katvā paṇṇaṃ pesesi: „bhari-
 yaṃ vā me detu yuddhaṃ vā“ ti, so¹⁴ yuddhasajjo ahoṣi, ubhinnaṃ
 amaccā „mātugāmaṃ nissāya maraṇakiccaṃ n' atthi, purimasāmikattā¹⁵
 esā Bakassa pāpuṇāti nāvāya laddhattā Pāvāriyassa¹⁶, tasmā eke-
 kassa gehe sattasattadivasaṇi hotū“ ti mantetvā dve pi rājāno saññā-
 pesuṃ, te ubho pi attamaṇā hutvā titthapaṭitithe¹⁷ nagarāni māpetvā
 vasiṃsu, sā dvinnam pi tesāṃ mahesittāṃ¹⁸ kāresi, dve pi tassā saṃ-
 mattā¹⁹ ahesuṃ, sā pana ekassa ghare sattāhaṃ vasitvā nāvāya 30
 itarassa gharaṃ gacchati¹⁹, nāvāṃ pājetvā nentena ekena mahallaka-
 khañjakena²⁰ vattena saddhiṃ nadimajjhe pāpaṃ karoti. Tadā K.

¹ Bds add tāya. ² Cc tātassam, Cks tā yassā. ³ Bds add rājūnaṃ. ⁴ Bd -rā-
 jassa. ⁵ Cks -gāya. ⁶ Bd -khathānaṃ. ⁷ Bd -ca-. ⁸ Cks omit taṃ. ⁹ Cks
 add ahesuṃ. ¹⁰ Cks omit itthiṃsu. ¹¹ all three MSS. -si. ¹² Bds -iddhi. ¹³
 Bds tassa pana naditithe. ¹⁴ Bds add yuddhaṃ dassāmi na bhariyaṃ ti vatvā.
¹⁵ Ck -riyayassa, Bds riyassāti. ¹⁶ Bds titthapaṭitthēna. ¹⁷ Bd aggamahesitaṃ.
¹⁸ Cks samaggā. ¹⁹ Bd ghare gacchanti. ²⁰ Cks -ke, Bds -khujjakena.

sakunārājā Bako ahosi, tasmā idam attanā dīṭṭhakam¹ āharitvā dassento ā.:

22. Bakassa ca² Pāvārikassa rañño

accantakāmānugatassa bhariyā

5 avācarī² baddhavasānugassa³.

kaṃ vā itthī⁴ nāticare tadanñan ti. 309.

Ta. accantakāmānugatassā 'ti accantam kāmam anugatassa, avācarī⁵ anācārī carī, baddhavasānugassā⁶ 'ti baddhassa⁶ attano vasānugatassa attano pesanakārassa santike ti a., karanatthe vā⁷ sāmivacanam. tena
10 saddhim pāpam akāsīti vuttam hoti, tadanñan ti katarām⁸ aññam purisam nāticareyyā 'ti a.

Aparam⁹ pi: atūte Brahmaddattassa bhariyā Pīṅgiyānī¹⁰ nāma¹¹ sīhapañjaram vivaritvā oloketi māṅgalassagopakam disvā rañño nidokkamanakāle¹² vātapānena oruyha tena saddhim aticaritvā puna
15 pāsādam abhiruya gandhehi sarīram ubbaṭṭetvā rañña saddhim nipajji, ath' ekadivasam rājā „kin nu kho deviyā aḍḍharattasamaye niccam sarīram sītalam hoti, parigaṇhissāmi nan“ ti ekadivasam niddupagato viya hutvā tam utthāya gacchantim anugantvā assabandhena saddhim aticarantim disvā nivattitvā sayanam abhirūhi¹³, sāpi aticaritvā
20 āgantvā cullasayane¹⁴ nipajji, punadvase rājāmaccamajjhe yeva tam pakkosāpetvā tam kiccam āvikaritvā „sabbā va itthiyo pāpadhammā“ ti tassā vadhabandhanachejjabhejjārahaṃ dosaṃ¹⁵ khamitvā ṭhānā cāvetvā aññam aggamaheṣim akāsi. Tadā Kuṇālarājā Brahmaddatto ahosi, tena tam attanā dīṭṭhakam āharitvā dassento pi:

23. Pīṅgiyānī¹⁶ sabbalokissarassa

rañño piyā Brahmaddattassa bhariyā

avācarī baddhavasānugassa¹⁷,

taṃ vāpi sā nājjhaga kāmakāminīti g. ā. 310.

Ta. tam ti sā evam aticaranti tam va assabandham tam vā¹⁸ aggamaheṣe
25 sīṭhānan ti ubhayam pi na ajjhaga¹⁹. ubhayato bhaṭṭhā ahosi, kāmakāminīti kāme patthayamānā, evam pāpadhammā itthiyo ti.

¹ Bā dīṭṭham. ² Bā anācārī. ³ Bā paṭhavasānugata-. ⁴ so C^s; C^k kaṃ vāsi itthi, Bā kaṃ vāpi itthi, read: kaṃ vāpi thī? ⁵ Bā anācārīti. ⁶ Bā paṭhassa. ⁷ Bā tam. ⁸ Bā adda tam. ⁹ Bā -rā. ¹⁰ C^s pīṅgiyāti, C^k pigiyāti, Bā piyaṅgiyānī. ¹¹ Bā adda aggamaheṣi. ¹² so C^s; Bā niddupagamana-. ¹³ Bā -rūyhi. ¹⁴ C^k tulla-, Bā cūlasayanake. ¹⁵ C^k -bandhanajje bhejjārahaṃnosaṃ, Bā -bandhachajjabhajjā-, C^s -raharam-. ¹⁶ Bā piyaṅgiyānī. ¹⁷ Bā anācārī paṭha vasānugatassa. ¹⁸ C^s omit assa -. ¹⁹ Bā nājjhagamā.

Atītavatthumhi itthinaṃ dosaṃ kathetvā aparena pi pariyāyena
tāsaṃ dosaṃ eva kathento āha:

24. Khuddānaṃ lahucittānaṃ akataññuna dūbbhiṇaṃ¹
nādevasatto puriso thīnaṃ saddhātum arahati. 311.
25. Na tā² pajānanti kataṃ na kiccaṃ
na mātaraṃ pītaraṃ bhātaraṃ vā,
anariyā samatikkantadhammā
sassa³ eva³ cittassa vasaṃ vajanti. 312. 5
26. Cirānuvuttham⁴ pi piyaṃ maṇāpaṃ
anukampakaṃ⁵ pāṇasamaṃ pi santam⁶
āvāsu⁷ kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmāham itthinaṃ na vissasāmi. 313. 10
27. Thīnaṃ hi cittaṃ yathā vānarassa⁸
kannappakannaṃ yathā rukkhachāyā,
calācalaṃ hadayaṃ itthiyānaṃ⁹
cakkassa¹⁰ nemi viya¹¹ parivattati. 314. 15
28. Yadā tā passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpaṃ¹³ purisassa vittaṃ¹⁴
saṇhāhi vācāhi nayanti-m-etaṃ¹⁵
kambojakā jalajenēva assaṃ. 315. 20
29. Yadā na passanti samekkhamānā¹²
ādeyyarūpaṃ¹⁶ purisassa vittaṃ¹⁴
samantato naṃ parivajjayanti
tiṇṇo nadīpāragato va kullaṃ. 316.
30. Silesūpamā sikhī-r-iva¹⁷ sabbabbhakkhā
tikkhāmayā¹⁸ nadi-r-iva¹⁹ siṅhasotā
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca²⁰
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 317. 25
31. Na tā²¹ ekassa na dvinnaṃ āpaṇo va²² pasārito,
yo tā mayhan ti maññeyya vātaṃ jālena bādha²³. 318. 30

¹ Bđ -naṃ mittadubbhiṇaṃ. ² Ck^s tañ. ³ Ck^s sassaṃ. ⁴ Ck^s -nnuttam,
Bđ -vuttham. ⁵ Bđ -kammaṃ. ⁶ Bđ bhattam, Ck^s santa, C^s santim. ⁷ C^s Bđ
avāsu. ⁸ Bđ bārāṇassa, B^s vāra-. ⁹ Bđ itthinaṃ. ¹⁰ Ck^s omit ca-. ¹¹ so
Bđ; Ck^s nevivara, C^s nemiva. ¹² Bds sapekkha-. ¹³ Ck^s a-. ¹⁴ Ck^s ci-. ¹⁵
C^s Bđ enaṃ. ¹⁶ C^s a-. ¹⁷ read: sikhīva? ¹⁸ so Ck^s; C^s tikkhāmayā, Bđ
tikkhāmānā. ¹⁹ C^s Bđ nadīriva; read: nadīva? ²⁰ so. C^s; Ck^s yamampiyāñca,
Bds yamappiyanti. ²¹ Bds etā. ²² Ck^s so. ²³ Bds bandhaye.

82. Yathā nadī ca pantho ca pānāgāraṃ sabhā papā
evaṃ lokitthiyo nāma. velā tāsāṃ na vijjati¹. 319.
38. Ghatāsanasaṃhā h' etā kaṇhasappasirūpamā,
gāvo bahitipassēva² omasanti varaṃ varaṃ. 320
- 5 31. Ghatāsanam kuṇḍaram kaṇhasappaṃ
muddhābhisittam pamadā ca sabbā
ete na so³ niccayatto bhajetha,
tesaṃ bhava⁴ dubbidu sabbabhāvo. 321.
36. Nāccantavaṇṇā na bahūna⁵ kantā
16 na dakkhiṇā pamadā sevittabbā,
na parassa bhariyā na dhanassa hetu
et' itthiyo pañca na sevittabbā ti. 322.

Ta. khuddānaṃ⁶ ti khuddānaṃ⁶, Kaṇaverajātake⁷ viya baddhacore pi
sārajjanaṃ sandhāy' etaṃ vuttam, lahuḍḍittānaṃ ti taṃ muhuttam eva pari-
15 vattanacittānaṃ, Culladhaṇuggabajātaken' etaṃ kathetabbam⁸, akatuññutā pana
etāsāṃ Ekanipāte Takkāriyajātakena dīpetabbā, nādevasatto ti na adevasatto
devena asatto anāsatto⁹ ayakkhugahitako abhūtāvattito¹⁰ puriso thīnaṃ sīla-
vantataṃ¹¹ saddhātum¹² nārahati¹³ bhūtāvatto¹⁴ pana saddaheyya, katan ti
attano kataṃ upakāraṃ, kiccaṃ ti attanā kātabbakiccaṃ, na mātarān¹⁵ ti
20 sabbe pi nātake chaḍḍetvā yasmim patibaddhacittā honti taṃ nēva anubandha-
nato ete mātādayo na jānanti¹⁵ nēma mahāpanthakamātā¹⁶ viya, anarya ti
nillajjā, sassa¹⁷ ti sakassa, avāsū¹⁸ ti āpadāsu¹⁷, kiccesū¹⁷ ti tesu tesu karaṇi-
yesu, kannappakannaṃ ti otinnotinnaṃ, yathā hi visame padese rukkhac-
chāyā ninnam pi orohati thalam pi abhirūhati¹⁸ tathā etāsaṃ pi cittaṃ na
25 kiñci uttamādhamaṃ vajjeti, calācalaṃ ti ekasmiṃ yeva apatiṭṭhitam, nemiti
sakaṭassa gacchato cakkaneṃ viya. ādeyyarūpan¹⁹ ti gahetabbajātikam,
vittan ti dhanam, nayanānti attano vasaṃ nenti, jalajenā²⁰ ti jalajāta-
sevālena, kammaṃ karaṇāṭṭha-vāsino kira yadā āvāto asse gaṇhitukāmā honti tadā
ekasmiṃ thāne vatiṃ parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā assānaṃ udakapānatitthe
30 sevālaṃ madhunā makkhetvā sevālasambaddhāni²⁰ tīre²¹ tiṇāni ādīm katvā yāva
parikkhepadvārā makkhenti, assā pāṇiyam pivitvā rasagedhena madhumakkhitāni
tiṇāni carantā²² anukkamaṃ taṃ thānaṃ pavasanti, iti te²³ yathā jalajena

¹ in *It* the second hemistich comes before the first. ² *Ck* bahu-. ³ *Ck* *Bd* ro, *Bs* yo. ⁴ *Bds* have. ⁵ *Ck* bahunā, *Bd* bahuṇa. ⁶ *Bds* luddā-. ⁷ *Ck* -ru-, *Bs* kajavedā-. ⁸ *Bd* dīpetabbam. ⁹ so *Ck*; *Bds* na devasattoti na devasatto devena anāsatto. ¹⁰ so *Cs*; *Ck* abhūtāvattito, *Bd* abhūtapavattito. ¹¹ *Bds* -vantatavādāni. ¹² *Bd* sandhā-. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ *Ck* -e, *Bd* bhūta vitto. ¹⁵ *Bds* -āti. ¹⁶ *Ck* -patthaka-? *Bd* -paṇhaka. ¹⁷ *Ck* *Bd* apa-. ¹⁸ *Bds* -rūyhati. ¹⁹ *Ck* a-. ²⁰ *Ck* -savaddhāni, *Cs* -saṃvaddhāni, *Bd* sambandhāni, *It* -saṃbandhanā. ²¹ *Bd* omits tīre. ²² *Bds* khādantā. ²³ *Ck* se, *Bd* yathā te.

palobhetvā asse¹ vasaṃ² nenti tathā etāpi dhanam disvā tassa gahanatthāya
 saṇḍhī vācchi purisaṃ vasaṃ nentitī a., kullaṇaṃ ti taraṇatthāya gahitaṃ yaṃ
 kiñci, silesūpamā ti purisaṇaṃ cittabandhanena silesasadisā, tikkhāmāyā
 ti tikkhāmāyā³, sīghasotā nadīrivā 'ti yathā pabbateyyā nadī sīghasotā⁴
 ti a., āpaṇo ti yathā ca pasāritāpaṇo yesaṃ mūlaṃ atthi tesam yeva upakāro 5
 tath' etāpi, yo tā ti yo puriso tā itthiyo, bādha⁵ ti yo vātaṃ pi jālena
 bādheyya⁶, velā tūsaṃ na vījja⁷ti yathā etāsaṃ nadīnaṃ asukavelāyā ev'
 ettha gantabbā ti velā n' atthi rattim pi divāpi icchiticchitakkhaṇe upagantabbā
 n' eva asuken' evā⁷ 'ti pi mariyādā n' atthi atthikattikkena upagantabbā n' eva
 (- ?) tathā etāpiti a., ghatāsaṇasamā ti yathā aggi indhanena tappati etāpi 10
 kilesaratīyā, kaṇha -- ti kodhanatāya upanāhitāya ghoravisatāya dūjivhatāya
 mittadūbbhitāya 'ti pañcahi kāraṇehi kanhasappasirasadisā, tattha bahulārāgātāya
 ghoravisatā pisunatāya dūjivhatā⁸ aticāritāya mittadūbbhitā veditabbā, gāvo
 bahitipassa⁹ 'ti yathā gāvo khāditaṭṭhānaṃ chaḍḍetvā bahimanāpassa¹⁰
 tiṇassa varaṇaṃ varaṇaṃ omasanti khādanti evam etāpi niddhanam chaḍḍetvā 15
 aññaṃ sadhanam eva gacchantīti¹¹ a., muddhābhisittan ti rājānaṃ, pa-
 madā ca sabbā ti sabbā tā itthiyo, ete¹² ti ete pañca jane, niccayatto¹³
 ti niccam samānato upaṭṭhitasati, appamatto va hutvā ti a., dubbidū 'ti dūjjāno,
 sabbabhaṇḍo ti ajjhāsayo, cirapariciṇṇo pi hi aggi dahati ciravissāsiko pi
 kuñjaro ghāteti ciraparicito pi sappo ḍasati ciravissāsiko pi rājā anatthakāro¹⁴ 20
 hoti, evam cirapariciṇṇāpi itthiyo vikāraṃ dassenti, naccantavaṇṇā ti
 abhirūpavatī, na bahūna¹⁵ kantā ti aḍḍhakāsigaṇikā viya na bahunnaṃ piyā
 manāpā, na dakkhiṇā ti naccagītakusalā, tathārūpā hi¹⁶ bahumittā honti
 tasmā na sevittabbā, na dhanassa hetū 'ti yā dhanahetu yeva bhajati sā
 apariggahāpi na sevittabbā, sū hi dhanam alabhamānā kujjhati. 25

Evam vutte mahājano M-assa „aho sukathitaṇ“ ti sādhu-
 kāram adāsi, so etehi kāraṇehi itthīnaṃ agunam kathetvā
 tuṇhi ahosi.

Tam sutvā Ānando gijjharājā „samma Kuṇālarājā aham
 pi attano nāṇabalena itthīnaṃ agunam kathessāmīti“ vatvā 30
 agunakatham ārabhi.

Tam dassento Bhagavā¹⁷ āha: Atha khalu bho A. gijjharājā
 K-ssa sakuṇassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ¹⁸ viditvā tāyaṃ velāyaṃ
 imā gāthāyo abhāsi:

¹ Ck -ā, Cs -a, Bd -am. ² Bd -e. ³ all three MSS. tikkhāmāyā ti tikkhiṇa-
 māmāyā. ⁴ Ck sīghamāyā, Bd Cs add evam sīghamāyā. ⁵ Bds bandh-. ⁶ Ck
 baddh-, Bds bandh-. ⁷ Cks -kenavā. ⁸ Cs -tāya. ⁹ Cks bahu-. ¹⁰ Cks -manā-
 pamanāpassa. ¹¹ Bds bhaj-. ¹² Cks etā. ¹³ Cs -yanto, Ck niccam yatto, Bd
 -yato. ¹⁴ Cs Bd -karo. ¹⁵ Ck bahu, Bd bahunnaṃ. ¹⁶ Cs Bd add bahūhi pat-
 thitā. ¹⁷ Bds satthā. ¹⁸ Bd -gāthā pari-.

36. Puṇṇam pi ce 'maṃ paṭhaviṃ dhanena
dajj' itthiyā puriso sammatāya
laddhā khaṇaṃ atimaññeyya taṃ pi,
tāsaṃ vasaṃ asatīnaṃ na gacche. 323.
- 5 37. Utthāhakaṇ ce pi alīnavuttim
komārabhattāraṃ piyaṃ manāpaṃ
āvāsu¹ kiccesu ca naṃ jahanti,
tasmā hi itthinaṃ na vissasāmi. 324.
38. Na vissase icchatī man ti poso,
10 na vissase rodatī me sakāse,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 325.
39. Na vissase sākhaṇurāṇasanthataṃ,
na vissase mittapurāṇacoraṃ,
15 na vissase rājā sakha² mamaṃ ti,
na vissase itthi dasanna mātaraṃ. 326.
40. Na vissase rāmakarāsu nārisu
accantasīlāsu asaṇṇatāsu,
accantapemānugat' assa bhariyā
20 na vissase, titthasamā hi nāriyo. 327.
41. Haneyyu³ chindeyyuṃ pi chedayeyyuṃ⁴
kaṇṭham⁵ pi chetvā⁶ rudhiraṃ pipeyyuṃ⁷,
mā dīnakāmāsu⁸ asaṇṇatāsu
bhāvaṃ kare Gaṅgatiṭṭhūpaṃāsu. 328.
- 25 42. Musā tāsaṃ yathā saccaṃ saccaṃ tāsaṃ tathā⁹ musā,
gāvo bahitiṇassēva¹⁰ omasanti varaṃ varaṃ. 329.
43. Gaten' etā palobhenti pekkhitena mihitena¹¹ ca
atho pi dunnivatthena mañjunā bhaṇitena ca. 330.
44. Coriyo kaṭṭhinā h' etā vālā ca lapasakkharā¹²,
30 na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vaṇcanaṃ. 331.
45. Asā lokitthiyo nāma, velā tāsaṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā. 332.
46. N' atth' itthinaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
sevanti h' etā piyaṃ appiyaṃ ca
35 nāvā yathā orakūlaṃ paraṃ ca. 333.

¹ Cks apassu. ² Cks rāja-, Bā rājā sukhā. ³ Cks -um, Bds -umpi. ⁴ Bds chindā-peyyumpi. ⁵ Bds -e. ⁶ Ck jatvā. ⁷ Bds piveyyuṃ. ⁸ Bds dīnna-. ⁹ Bds yāthā. ¹⁰ Cks bahu-. ¹¹ Bā mitena, read: smitena or mihitena. ¹² B capala.

47. N' atth' itthīnaṃ piyo nāma appiyo pi na vijjati,
dhanattā pativellanti latā va dumanissitā. 334.
48. Hatthibandhaṃ assabandhaṃ gopurisaṃ ca caṇḍālaṃ¹
chavaḍābhakaṃ [pupphachaḍḍakaṃ]
sadhanam anupatanti nāriyo. 335.
49. Kulaputtam pi jahanti akiñcanaṃ chavakasamaṃ²
sadisam api³ gacchanti [anupatanti] dhanahetu⁴ nāriyo ti. 336.

5

Ta, ādimajjhakathūpariyosānaṃ⁵ ti kathāya⁶ ādimajjhapariyosānaṃ,
laddhā khaṇaṃ ti okāsaṃ labhivā, icchatī man ti maṃ esā icchatīti pi
puriso itthīnaṃ na vissaseyya, sākha purāṇasanthataṃ ti hiyyo vā pare vā 10
santhataṃ purāṇapaṇṇasanthataṃ⁷ na vissase, appoṭhetvā⁸ apaccavekkhitvā na
paribhuñjeyya, tatra hi dīghajāṭiko vā parivattitvā tiṭṭheyya paccāmito vā satthaṃ
nikkhiṭṭheyya, mittapurāṇacoraṃ ti panthadūbhanatthāne ṭhitam coraṃ
purāṇamitto me ti⁹ na vissaseyya, corā¹⁰ hi ye¹¹ saṃjānanti te yeva mārenti,
sakkā manāṃ ti so hi khippam eva kujjhati, tasmā rājānaṃ sakkā me ti na 15
vissase, dasannamātaraṃ ti ayaṃ mahallikā idāni maṃ na aticarissati attā-
naṃ rakkhissatīti¹² na vissasitabbā, rāmakarāsū 'ti bālānaṃ ratikarāsū,
accantasīlāsū 'ti atikkantasīlāsū, accanta--gatassāpīti sace pi accanta-
anugatapemā assa tathāpi naṃ na vissase, kinkāraṇa: titthasamā hi nāriyo
ti sambandho, titthaṃ viya sabbasādhāraṇa ti a., haneyyūṇ ti kuddhā vā 20
aṇṇapurisasārattā vā hutvā sabbesaṃ taṃ hananādikaṃ kareyyūṇ, mā dīna-
kāmaśū¹³ 'ti bhūmajjhāsāyāsu¹⁴ kiliṭṭhaśāyāsu, bhāvaṃ ti evarūpāsu sinehaṃ
mā kari¹⁵, Gaṅgātittūpamāsū 'ti sabbasādhāraṇatthena Gaṅgātittasādisāsu,
musā ti musāvādo tasmaṃ saccasādiso va, gatenā 'ti ādisu pekkhitena palo-
bhanena¹⁶ Ummadantijātakaṃ dunnivattitthena Naṇijātakaṃ mañjunā bhaṇitena 25
'tuvaṭṭam kho ayyaputta āgaccheyyāsīti' Nandattherassa vatthum katthetabbam,
coriyo ti sambhatassa¹⁷ vināsanena coriyo, kaṭṭhinā ti thaddhabadaya, vāḷā
ti duṭṭhā appaken' eva kujjhanasīlā, lapasakkharā¹⁸ ti nīratthakalapānena
sakkharā viya madhurā, aśā ti asatiyo lāmikā, sārattā ti sabbasārattā¹⁹, pa-
gabbhā ti kāyapagabbhiyādīhi pagabbhā, yathā ti yathā sikkhi sabbaghaso evaṃ 30
tāpi sabbaghasā, pativellanti ti parissajanti upagūhanti veṭṭenti, latā vā 'ti
yathā latā rukkhaniṭṭā rukkhāṃ veṭṭeti evaṃ etā purisaṃ parissajantiyo pi
dhanam²⁰ parissajanti nāma, hatthibandhādisu gopuriso ti vuccati gopālako,
chavaḍābhakaṃ ti chavānaṃ ḍābhakaṃ susānagopānaṃ²¹ ti vuttaṃ hoti, puppha-
chaḍḍakaṃ ti vaccaṭṭhānasodhakam, sadhanam ti etesu pi sadhanam anu- 35

¹ so all three MSS. ² so B^s; B^d chavakasama, C^ks caṭaka. ³ read: abhi? ⁴ add va? ⁵ B^ds -gāthāpari-. ⁶ B^ds gāthāya. ⁷ B^d sakkā in the place of paṇṇa.
⁸ so C^ks; B^d -ṭetvā. ⁹ B^ds add taṃ. ¹⁰ B^d -o. ¹¹ C^ks yene, B^s yeye? ¹² C^ks -sīti. ¹³ C^k B^d dīna-. ¹⁴ C^k lita-, C^s lina-, B^d hina-. ¹⁵ C^ks tare. ¹⁶ C^ks -no. ¹⁷ B^d adds dhanassa. ¹⁸ B^ds lapanasa-. ¹⁹ C^ks -dārattā. ²⁰ B^d omits pari -. ²¹ B^ds susānapālan.

gacchanti yeva, akiñcanan ti adhanam, chavakasaman¹ ti sunakhamam-
sakhāḍakapaṇḍālena samam sadisaṃ tena nibbiseṣam pi purisaṃ bhajanti gac-
chanti², kasmā³: yasmā anupatanti dhanahetu nāriyo.

Evaṃ attano nāṇe ṭhatvā Ānando gijjharājā itthinaṃ
5 agunam kathetvā tuṇhi ahosi. Tassa vacanam sutvā Nārado
pi attano nāṇe ṭhatvā tāsam agunam kathesi.

Tam dassento Satthā āha: Atha khalu bho Nārado deva-
brāhmaṇo Ānandassa g-assa ādimajjhakathāpariyosānam⁴ veditvā tāyam
velāyam imā gāthāyo abhāsi:

- 10 50. Cattāro 'me na pūrenti, te me suṇātha⁵ bhāsato:
samuddo brāhmaṇo rājā itthi cāpi dijampati. 337.
51. Saritā sāgaram yanti yā kāci pathaviṃ sitā⁶
tā samuddam na pūrenti, ūnattā⁷ hi na pūراتي. 338.
52. Brāhmaṇo ca adhiyānam vedam akkhānapaṇḍamam⁸
15 bhiyyo pi sutam iccheyya, ūnattā hi na pūراتي. 339.
53. Rājā ca pathaviṃ sabbam sasamuddam sapabbatam
ajjhāvase vijinitvā anantaratanocitam,
pāram samuddam pattheti, ūnattā hi na pūراتي. 340.
54. Ekamekāya itthiyā aṭṭhaṭṭha patino siyā
20 sūrā ca balavantā⁹ ca sabbakāmarasāharā,
kareyya navame chandam, ūnattā hi na pūراتي. 341.
55. Sabbitthiyo sikhi-r-iva sabbabhakkhā,
sabbitthiyo nadi-r-iva sabbavāhī,
sabbitthiyo kaṇṭhakānam¹⁰ pasākhā,
25 sabbitthiyo dhanahetū vajanti. 342.
56. Vātam jalena¹¹ paro¹² parāmase
osiñciyā¹³ sāgaram ekaṇḍānā
sukena tālena¹⁴ haneyya ghoṣanam
yo sabbabhāvam pamadāsu ossajeyya¹⁵. 343.
30 57. Corīnam bahubuddhīnam yāsu saccam sudullabham⁽²⁴⁾
thīnam bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṃ. 344.

¹ Ck caṭakasan, C^s vaṭakasasidan, B^d chavakasama sadisaṃ. ² Ck bhaga-, read: abhig-? ³ Ck^s tasamā. ⁴ B^d^s gāthāpariyosāne. ⁵ B^d suṇātha mama. ⁶ B^d -vissitā. ⁷ Ck^s ūnantā. ⁸ B^d^s -ānam-, Ck^s -kkhāma-. ⁹ B^d -to. ¹⁰ C^s kaṇṭa-
¹¹ B^d jā-; read: jaleneva? ¹² B^d^s paro. ¹³ B^d^s -ceyya, Ck^s -ciyasa. ¹⁴ B^d^s hatthena. ¹⁵ Ck^s bbassajeyya. B^d uyujje; read ossaje.

59. Analā mudusambhāsā duppūrā tā nadīsamā (II $\frac{826}{18}$, IV $\frac{471}{21}$)
sīdanti, nam viditvāna ārakā parivajjaye. 345.
60. Avaṭṭanī mahāmāyā brahmacariyavikopanā (II $\frac{820}{10}$, IV $\frac{471}{10}$)
sīdanti, nam viditvāna ārakā parivajjaye. 346.
61. Yam etā upasevanti chandasā vā dhanena vā 5
jātavedo va saṇ ṭhānam khippam anuḍahanti nau ti. 347.

Ta. dijam patitī dijaseṭṭhakam¹ Kuṇḍalam ālapati, saritā ti ādi ṭha-
pitamāṭikāya bhājanattam vuttam, ūnattā ti udakapattitṭhānassa hi mahantattā
ūnā yeva, adhiyāhan ti sajjhāyitvā, vedamakkhānapaṇḍaman² ti
itihāsapaṇḍaman vedacatukkam, ūnattā ti so hi ajjhāsāyamahantatāya sikkhi- 10
tabbassa na pūrati, ratanocitan ti nānāratanehi citam paripunnam, ūnattā
ti so hi taṇhāmahanatāya na pūrati, siyā ti siyūm, ayam eva vā pāṭho,
sabbakāmarasāharā ti sabbesam kāmarasānam āharanākā, navame ti aṭṭhahi
atittibhāvadassanattam vuttam, sā pana dasame pi³ tato uttaritare pi chandan
karot' eva, ūnattā ti sā hi kāmataṇhāmahanatāya na pūrati, kaṇṭakānam 15
pāsākhā ti sambādhamagge⁴ kaṇṭakasākhāsadsā, yathā hi sākhā laggitvā ākaḍ-
ḍhati evam etāpi rūpādīhi kaḍḍhanti, yathā sākhā hatthādīsū vijjhītvā dukkham
uppādeti evam etāpi putṭhamattā va sarīrasamphassena vijjhītvā mahāvīnāsam pā-
pentī, vajantīti parapurisam vajanti, parāmase ti ganheyya, osiñciyā ti
nahāyitum otiṇṇo ekena pāṇinā sakalasamudde⁵ udakam osiñceyya⁶ gaheṭvā chaḍ- 20
ḍeyya, sakenā 'ti ekena attano hatthena tam eva hattham hanitvā⁷ ghoṣam
uppādeyya, sabbabhāvan ti tvam me⁸ iṭṭho kanto piyo manāpo ti vucca-
māno yo⁹ puriso evam ev¹⁰ etan ti saddahanto attano ajjhāsāyam pamadāsu
ossajjeyya¹⁰ so jālādīhi vātagaṇḍādīni kareyyā 'ti a., gatan ti gamanāni,
analā ti tihi dhammehi alan ti vacanarahitā, duppūrā ti yathā mahānadi 25
udakena evam kilesaratiyā duppūrā, sīdanti nam -- nā ti tattha¹¹ nan ti
nīpātamattam, itthiyo allinā catūsū apāyesu sīdantīti viditvā, āvaṭṭanīti yathā
āvaṭṭanī mahājanassa hadayaṃ mohetvā attano vase vatteti evam etāpīti¹² a..
vikopanā ti nāsanatṭhena ca garahanatṭhena ca brahmacariyassa kopikā,
chandasā vā¹³ ti piyasamvāsavasena vā, dhanena vā ti dhanahetu vā. 30
saṇṭhānan ti yathā jātavedo attano ṭhānam yam yam padesaṃ allīyati tam
tam¹⁴ ḍahati tathā etāpi yam yam purisaṃ kilesavasena allīyanti tam tam
anuḍahanti mahāvīnāsam pāpentī.

Evam Nāradena itthīnam aguṇe pakāsīte puna M. vise-
setvā tāsam aguṇam pakāsesi. 35

¹ Bā -jeṭṭhakam. ² Bā bedamakkhāna-, Ck devakkhāmanap-. ³ Bā add vīsa-
time pi. ⁴ Ck sakhādha-, Bā sampāva-. ⁵ Bā -a. ⁶ Ck -eyyā, Bā -eyyūm. ⁷
Bā haritvā. ⁸ Bā tvam eva. ⁹ Bā so. ¹⁰ Bā uss-. ¹¹ Bā ettha. ¹² Ck
-pi attho. ¹³ Ck chandavāsāvā. ¹⁴ Ck only one tam.

Tam dassetuṃ Satthā āha: Atha khalu bho K. s. Nāraddassa devabrāhmaṇassa ādimajjhakathāpariyosānaṃ¹ vīditvā tāyaṃ velāyaṃ imā gāthāyo abbhāsi:

81. Sallape nisitakhaggapāṇinā
paṇḍito api piṣācadosinā.
uggatejauragam¹ pi āside,
eko ekapamadam² hi nālape³. 348.
82. Lokacittamathanā hi nāriyo
naccagītābhaṇitamihitāvudhā⁴,
bādhayanti anupatthitāsati
dīpe rakkhasigaṇo va⁵ vāṇije. 349.
83. N' atthi tāsāṃ vinayo na saṃvaro.
majjamaṃsaniratā asaṇṇatā
tā gilanti purisassa pābhataṃ
sāgare va makaraṇaṃ timiṅgilo. 350.
84. Pañcakāmaguṇasātagocarā
uddhatā aniyatā asaṇṇatā
osaranti pamadā pamādināṃ
loṇatoyavatiyaṃ va āpakā⁶. 351.
85. Yaṃ naraṃ uparamanti⁷ nāriyo
chandasā ca⁸ ratiyā dhanena vā
jātavedasadisam pi tādisaṃ
rāgadosavatiyo⁹ ḍahanti naṃ. 352.
86. Addham¹⁰ ṇatvā purisaṃ mahaddhanam
osaranti sadhamaṃ sahi¹¹ attanā,
rattacittaṃ ativeṭṭhayanti naṃ¹²
sāla¹³ māluvalatā kāṇane. 353.
87. Tā upenti vividhena chandasā
citrabimbamukhiyo alaṃkatā.
ūhasanti pahasanti nāriyo
Saṃvaro va sati¹⁴ māyakovidā. 354.
88. Jātarūpamaṇimuttabhūsitā
sakkatā patikulesu nāriyo

¹ Bđ -aṃ ura-. ² Cks ekam-, Bds ekāya-. ³ Cks pamadā hi-, Bđ ekāya pamudāya
nālape, Bs ekāya pamadā hi-. ⁴ so C for -tami- or -tasmi-, Ck -haṇṭami-
hita udhā, Bđ -tapita-. ⁵ Ck gaṇeva? Bđ gaṇāva. ⁶ Bđ āpagaṇ, Bs āpagā. ⁷
Bđ upalāpentī. ⁸ Bds vā. ⁹ Bđ -vadhīyo. ¹⁰ Bđ uddham, read: aḍḍha ṇatva?
¹¹ Cks nā. ¹² Bđ -aṃ. ¹³ so Ck; C e sati? Bđ va saṃtataṇi

rakkhitā aticaranti sāmikam
dānavam va hadayanantarassitā¹. 355.

69. Tejavāpi hi naro vicakkhaṇo
sakkato bahujaṇassa pūjito
nārinam vasagato na bhāsati 5
Rāhunā upagato va candimā. 356.

70. Yam kareyya kupito diso disam
duṭṭhacitto vasam āgataṃ ari
tena bhiyyo vyasanam nigacchati
nārinam vasagato apekkhavā. 357. 10

71. Kesalūnanakhachinnatajjitā
pādapāṇikasadaṇḍatālītā²
hīnam eva³ upagatā hi nāriyo
tā ramanti kuṇape va makkhikā. 358.

72. Tā kulesu visikhantaṛesu vā 15
rājadhāninigamesu vā puna
oḍḍitam Namucipāsavākaram
cakkhumā parivajje sukhattiyo⁴. 359.

73. Ossajitva⁵ kusalam tapogūṇam
yo anariyacaritāni-m-ācari⁶ 20
devatāhi nirayam nimissati
chedagāmimaniyam va vāṇijo. 360.

74. So idha⁷ garahito parattha ca
dummati⁸ upagato sakammunā
gacchati aniyato gaḷāgaḷam 25
duṭṭhagadrabharatho va uppathe. 361.

75. So upeti nirayam Patāpanam
sattisimbalivanaṃ ca-m-āyasam⁹
āvasitvā[na] tiracchānayoniyam¹⁰
petarājavisayam na muṇcati¹¹. 362. 30

76. Dibbakhiddharatiyo ca¹² Nandane
cakkavatticaritaṃ ca mānuse
nāsayanti pamadā pamādinam
duggatiṃ ca paṭipādayanti nam. 363.

¹ Bds -yantaniṣṣitā. ² all three MSS. -kaṣā-. ³ read: ev'. ⁴ Bds -jjeyya su-
khattiko, C^s -jje sukhanayo. ⁵ all three MSS. ossajjitvā. ⁶ C^s omit yo, Bds
have yo anariyesu ca-. ⁷ read: idhā. ⁸ Bd dummedho. ⁹ Bd āyasam, B^s
āyasaṃ, C^k mānasayam, C^s māsayam. ¹⁰ C^k -yo. ¹¹ C^s muccati. ¹² C^s va

77. Dibbakhidḍaratiyo na dullabhā
cakkuvatticaritañ ca mānuse
sovaṇṇavyamhanilayā¹ va² accharā.
ye caranti pamadāh' anattikā. 364.
78. Kāmadhātusamatikkamā gati
rūpadhātuyā bhāvo na dullabho
vītarāgavisayūpapattiya
ye caranti pamadāh' anattikā. 365.
79. Sabbadukkkhasamatikkamam sivam
accantañ acalitañ asaṃkhatañ
nibbutehi sucihī³ na dullabham⁴
ye caranti pamadāh' anattikā ti. 366.

- Ta sallape ti sace maya saddhim sallapessasi sisan te pātesāmiti⁵
vatvā khaggañ ādāya thitenāpi⁶ sallapītamatte yeva tañ khāditvā jīvitavināsañ
15 pāpessāmiti dosinā hutvā thitena piṣācenāpi saddhim sallape, upagatañ dāsi-
tvā⁷ nāpessāmiti thitāñ⁸ uggatejañ uragañ⁹ āside va, eko pana hutvā raho
ekāya¹⁰ pamadāya na hi sallape¹¹, lokacittamathanā ti lokassa cittaghā-
tikā¹², dipe rakkhāsigaṇo¹³ ti yathā yakkhadīpe rakkhāsigaṇo¹³ manussena¹⁴
vesena¹⁵ vānīje palobhetvā¹⁷ attano vasagata katvā khādanti evaṃ imāpi kāma-
20 guṇehi attano vase katvā satte mahāvināsañ pāpentīti a., vinayo ti ācāro,
saṃvaro ti mariyādā, pābhatañ ti dukkhasambhatañ dhanam gilanti nāsenti,
aniyatā ti aniyatacittā, loṇatoyavatiyañ ti loṇatoyavantañ samuddan¹⁷
ti a., āpakā¹⁸ ti āpagā, ayam eva vā pāṭho, yathā samuddan nadiyo osar-
anti evaṃ pamādinam pamadā ti a., chandasā ti pemena, ratiyā ti pañca-
25 kāmaganaratiyā, dhanena vā ti dhanahetu vā, jātuvedasadisā ti guṇa-
sappattiya aggim iva jalantam¹⁹ pi, rāgadosavatiyo ti rāgadosahi vadhikā.
rāgadosagatiyo²⁰ ti pi pāṭho, osarantīti madhuravacanena tañ bandhantiyo
upagacchanti, sadhanañ²¹ ti sadhanā²², ayam eva vā pāṭho, vatthālamkāratthāya
kiñci attano dhanam datvāpi otarantīti a., sahattanā²³ 'ti attabhāvena sad-
30 dhim attano²⁴ bhāvam pi tass' eva paricajantiyo viya honti, ativeṭṭha-
yanti ti dhanagabhaṭṭhāya ativiya veṭṭenti piṇenti, vividhena chandasā ti
nānāvīdheṇa ākāreṇa, citrabimbamukhiyo ti alambkāraṇavasena citrasarirā
vicitramukhiyo va hutvā, ūhasantīti mahāhasitañ hasanti, pahasantīti
mandahasitañ hasanti, Saṃvaro vā²⁴ 'ti māyākārapuriso viya asurindo viya

¹ Ck -vyamhi-, Bḍ suvaṇṇavyamhi-. ² Bḍ ca ³ Cks -hihi, Bḍ -ibbi, Bḍ -īhi. ⁴ Cks -ā. ⁵ Bḍ phāle-, Ck pāthe-. ⁶ Bḍ adda sallape. ⁷ Ck tadāyitvā. ⁸ Bḍ tañ. ⁹ Cks omit uragañ. ¹⁰ Cks ekāya. ¹¹ Cks ālape. ¹² Bḍ lokacittassā-ghāṭakā. ¹³ Bḍ -ā. ¹⁴ Cks manumñena. ¹⁵ Bḍ veseva, Cks omit vesena. ¹⁶ Bḍ upalāpetvā. ¹⁷ Ck vatta-. ¹⁸ Bḍ āpagā, Cks -kan. ¹⁹ Bḍ jalitam. ²⁰ Cks -dosavā. ²¹ Cks -nā. ²² Cks -nañ. ²³ Bḍ Cḥ atta. ²⁴ Cks cā.

ca¹, dānavam va hadayantarassitā² ti yathā kuto nu āgacchatha bho tayo
 janā ti Karaṇḍakajāṭake³ hadayantarassitā² antoudaragatāpi⁴ dānavam aticāri
 evam aticaranti, arakkhiyo⁵ h' etā ti dīpeti, na bhāsati ti na virocati Hārīta-
 Lomasakassapa-Kusa-rājāno viya, tenā⁶ ti tato⁶ amittena katavyasanā atirekatara-
 vyanan ti a., apekkhāvā ti satanho, kesa -- tajjitā ti ākaḍḍhivā lūna- 5
 kesā⁷ nakhehi chinuagattā⁸ tajjitā pādādihi ca tālitā va hutvā yo⁹ kelivasena¹⁰
 ete pi vippekāre karoti¹¹ tādīsam hīnam eva upagatā nāriyo ramanti na¹² ete
 vippekāre pariharanti madhurasamācāre¹³, kiṃkāraṇā: ramanti kuṇape va
 makkhikā ti yasmā jegucche batthikuṇapādīmhi makkhikā viya tā hīne yeva
 ramantīti a., oḍḍitan ti na etā itthiyo nāma atha kho imesu thānesu Na- 10
 mucino Kilesamārassa migapakkhigahaṇattham luddakehi oḍḍitam pāsā ca vā-
 karaṇā cā¹⁴ ti¹⁴ maññamāno paññācakkhunā ca¹⁵ cakkhumā¹⁶ dibbamānusakena¹⁷
 sukkena atthiko parivajjeyya, ossajjivā ti devamanussesu mahāsampattidā-
 yakaṃ tapogūṇaṃ chaḍḍetvā¹⁸ yo puriso anariyesu¹⁹ pañcasu kāmāgūṇesu
 kāmaraticaritāni ācarati, devatāhi nirayaṃ nimissatīti²⁰ so sadevalokena 15
 parivattetvā²¹ nirayaṃ gaṇhissati, chedagāmimaṇiyam va vāṇijo ti yathā
 bālavāṇijo mahagghabhaṇḍam datvā chedagāmīlāmakaṃ maṇikaṃ gaṇhati tathā-
 rūpo ayaṃ hotti ti a., so ti so itthīnam vasaṃ gato, aniyato ti ettakaṃ kālaṃ
 apāyesu paccissati, gaḷāgaḷan ti devalokā ca²² manussalokā ca²² galitvā apā-
 yam eva gacchatīti²³ a., yathā kiṃ: duṭṭha -- uppathe ti yathā kūtagadra- 20
 bhayuttaratho maggā okkamitvā uppathe yeva gacchati tathā, sattisimbali-
 vanan ti sattisadisēhi kaṇṭakehi yuttam āyasaśimbaliṇam, petarājavisayan
 ti petavisayaṃ ca kākakaṇṭhakaasuravisayaṃ ca²⁴, pamādinan ti pamattānam.
 te hi pamadāsu pamattā tāsā sampattīnam mūlabhūtaṃ kusalaṃ na karonti,
 iti tesā pamadā sabbā tā nāsanti nāma, paṭipādayanti nan ti tathā- 25
 vidham purisaṃ tā pamadāvasen' eva akusalaṃ karetvā duggatiṃ paṭipādentī
 nāma, sovaṇṇavyamhanīlayā ti suvaṇṇamayavimānavāsiniyo, pamadā-
 hanatthikā ti ye²⁵ purisā pamadāhi anattikā hutvā brahmacariyaṃ caranti, sa-
 matikkamā ti kāmādhātusamatikkamena yā gati, rūpadhātuyā bhāvo ti
 yo kāmādhātusamatikkamagatisamkhāto rūpadhātusambhavo²⁶ tesā na dullabho, 30
 vitarāgavisayūpapattiya²⁷ ti yā²⁷ vitarāgavisaye suddhāvāsaloke uppatti
 āpi tesā na dullabhā ti a., accantan ti anattāna²⁸ avināśadhammakaṃ²⁹,
 acalitan ti kilesēhi akampitaṃ, nibbutēhi nibbutakilesēhi, sucīhi
 parisuddhehi evarūpaṃ nibbānaṃ pi na dullabham.

¹ Cks yeva vā. ² Bā -yantaniissitā. ³ = Samugga- Vol. III p. 527. ⁴ Cks attano.

⁵ Bā -itā. ⁶ Bā tamhā. ⁷ Cks -sa. ⁸ Ck jinna-. ⁹ Cks ye. ¹⁰ Bā kilesa-.

¹¹ Cks -ontī. ¹² so Cks; Bā nam. ¹³ Bā add ti. ¹⁴ Cks vākarajjañcāti, Bā

vākūñce. ¹⁵ Ck ma, Bā omits paññā-. ¹⁶ Bā adds puriso. ¹⁷ Bā omits dibba

¹⁸ Bā adds yo ti. ¹⁹ Bā add aparisuddhesu. ²⁰ Cks -atia. ²¹ Bā niva-. ²² Bā

vā. ²³ Bā -issatīti. ²⁴ Bā asurā ca petañca. ²⁵ Cks yo. ²⁶ Bā -tuyā bhāvo.

²⁷ Ck sā, Bā omits yā. ²⁸ Cks antātīti. ²⁹ Bā -tañ.

Evam M. amatamahānibbānam pāpetvā desanam niṭṭha-
pesi. Himavante kinnaramahoragādayo ākāse ṭhitadevatā ca
„aho Buddhalīlāhāya kathitan“ ti sādhu-kāram adamsu. Ānando
gijjharājā Nārado devabrāhmaṇo Puṇṇamukho ca phussakokilo
6 attano attano parisam ādāya yathāṭṭhānam eva gamimsu. M.
sakatṭhānam eva gato. Itare pana antarantarā¹ āgantvā² Ma-
hāsattassa santike ovādam gahetvā tasmim ovāde ṭhatvā sagga-
parāyanā ahesum.

S. i. d. ā. j. samodhānento osānagāthā abhāsi:

- 10 80. Kuṇālo 'ham tadā āsim, Udāyi phussakokilo,
Ānando gijjharājāsi, Sāriputto ca Nārado,
evam dhāretha jātakaṃ ti. 367.

Te pana bhikkhū gamanakāle Satthu ānubhāvena gantvā āgamana-
kāle attano attano ānubhāvena āgatā, tesam S. mahāvane kammaṭṭhānam
15 kathesi, te tam divasam eva arahattam pāpuṇimsu. Mahā devatā-
samāgamo ahosi, atha³ Bh. Mahāsamayasuttam kathesi. Kuṇāla-
jātakaṃ. Asītinipātam⁴.

5. Mahāsutasomajātaka.

Kasmā tuvan ti. Idam S. J. v. Aṅgulimālattheram
20 ā. k. Tassa uppatti ca pabbajjā ca⁵ Aṅgulimālasuttavaṇṇanāya vutta-
nāyena vitthārato veditabbā. So pana saccakiriyaṃ mūlhagabbhāya
itthiyā sotthibhāvam katvā tato paṭṭhāya sulabhapiṇḍo hutvā vivekam
anubrūhanto aparabhāge arahattam patvā abhiññāto asītimahātherānam
abbhantaro⁶ ahosi. Tasmim kāle dh. k. s.: „āvuso aho Bhagavatā
25 tathārūpaṃ luddam lohita-pāṇim mahācoraṃ Aṅgulimālaṃ adaṇḍena
asatthena dametvā nibbisevanam karontena dukkaraṃ kataṃ, aho
Buddhā nāma dukkarakārikā“ ti. S. Gandhakuṭiyam nisinnō⁷ va
dibbāsotena katham sutvā „ajja mama gamanam bahūpakāraṃ bha-
vissati, mahādharmadesanā pavattissatīti“ nātvā anopamāya Buddha-
30 līlāya dhammasabham⁸ gantvā paññattāsane nisīditvā „k. n. bh. e.
k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „anacchariyam bhi. idāni paramābhisam-

¹ Bā anantarantā. ² Bā gantvā. ³ Bā athassa. ⁴ Ck^s omīti asīti-. 5. Cfr. Morris, B. & Cariyā-Piṭaka p. 100. ⁵ Bā add upasampadā ca. ⁶ Bā -re yeva. ⁷ Bā ṭhito. ⁸ Bā -bhāyam.

bedhiṃ pattaṇa mayā etassa vinayanam, sv-āhaṃ pubbacariyaṃ ca-
ranto padesañāṇe t̥hito pi etaṃ dāmesin¹ ti vatvā¹ a. ā.:

A. Kururaṭṭhe Indapattanagare Koravyo nāma rājā
dhammena r. kāresi². B. tassa aggamahesiyā kucchismim
nibbatti³, sutavittakatāya⁴ pana taṃ Sutasomo ti sañjānimsu, ⁵
tam enaṃ rājā vayappattaṃ⁵ disāpāmokkhācariyassa santike
sippaṃ gahaṇatthāya Takkaṣilaṃ pesesi, so ācariyabhāgaṃ
ādāya nikkhamitvā maggaṃ paṭipajji. Bārāṇasiyaṃ⁶ Kāsirañño
putto Brahmaḍattakumāro pi tath' eva vatvā pitarā pesito, nik-
khamitvā tam eva maggaṃ paṭipajji. Sutasomo⁷ maggaṃ ¹⁰
gantvā nagaradvāre sālāya phalake vissamanatthāya nisīdi.
Brahmaḍattakumāro pi gantvā tena saddhiṃ ekaphalake nisīdi.
Atha naṃ Sutasomo paṭisanthāraṃ karonto „samma magga-
kilanto kuto āgacchasīti“ pucchitvā „Bārāṇasito“ ti vutte
„kassa putto“ ti⁸ „Brahmaḍattassā“ ti⁹ „konāmo“ ti⁸ „Brah- ¹⁵
maḍattakumāro nāma“ ti¹⁰ „kena kāraṇena āgato sīti“ pucchi.
So „sippagahaṇāya“¹¹ ti vatvā tam pi maggakilanto ti ten'
eva nayena itaraṃ pucchi. So pi sabbaṃ ācikkhi. Te ubho pi
„mayāṃ khattiyā ekācariyass' eva santike sippagahaṇāya“¹²
gacchāma¹³ ti aññamaññaṃ mittabhāvaṃ katvā nagaraṃ pavi- ²⁰
sitvā ācariyakulaṃ gantvā ācariyaṃ abhivādetvā attano jātīm
āvikatvā sippagahaṇāya¹³ āgatabhāvaṃ kathesuṃ. So „sādhū“
ti sampatīcchi. Te ācariyabhāgaṃ datvā sippaṃ paṭṭha-
pesuṃ, na kevalaṃ ca te yeva aññe pi tadā Jambudīpe eka-
satamattā rājaṇṇatā tassa santike sippaṃ gaṇhanti¹⁴. Suta- ²⁵
somo tesāṃ jeṭṭhantevāsiko¹⁴ hutvā sippaṃ upadisanto nacirass'
eva nipphattiṃ pāpuṇi, so aññesaṃ¹⁵ santikaṃ agantvā¹⁶ „sa-

¹ Bds add tuṇhi ahoṣi tehi yacito. ² Bds add tadā amhākaṃ. ³ Bds add
dasamāse atikkante suvaṇṇavaṇṇaṃ puttāṃ vijāyi. ⁴ Bds -vittatāya. ⁵ Bds
add disvā nikkhasabhaṃ datvā. ⁶ Bds tadā Bā-. ⁷ Bds aṭṭha Su-. ⁸ Bds
sīdi. ⁹ Cks -assa, omitting ti. Bds read: kāsirañño putto ti. ¹⁰ Bds nāma,
omitting ti. ¹¹ Cks -ayā, Bds sippagahaṇatthāya. ¹² Bds sippagahaṇatthāya.
¹³ Bds -tā āgacchanti. ¹⁴ Cks jeṭṭhācariyo. ¹⁵ Bds -assa. ¹⁶ Cks āg-.

hāyo me¹ ti vatvā Brahmaḍattakumāraṃ eva gantvā² tassa
 piṭṭhiācariyo hutvā khippaṃ sikkhāpesi, itaresaṃ pi kameṇa³
 sippaṃ niṭṭhitaṃ. Te anuyogaṃ datvā ācariyaṃ vanditvā
 Sutasomaṃ parivāretvā nikkhamiṃsu, atha ne Sutasoma mag-
 5 gadhure⁴ ṭhatvā uyyojento „tumhe attano attano pitunnaṃ sip-
 paṃ dassetvā rajjesu patitṭhaḥessatha⁵, patitṭhitā pana maṃ⁶
 ovādaṃ kareyyāthā⁷“ ti ā. „Kiṃ ācariyā⁸“ ti. „Pakkha-
 divasesu uposathikā hutvā mā ghātaṃ⁹ kareyyāthā¹⁰“ ti. Te
 „sādhū¹¹“ ti sampatiṇṇiṃsu. B. hi aṅgavijjāpāṭhakattā¹² „anā-
 10 gate Bārāṇasikumāraṃ¹³ nissāya mahābhayaṃ uppajjissatīti¹⁴
 ṇatvā ca te evaṃ¹⁵ ovaditvā uyyojesi. Te sabbe pi attano
 attano janapadaṃ gantvā pitunnaṃ sippaṃ dassetvā rajje
 patitṭhāya patitṭhitabhāvaṃ c’ eva ovāde vattanabhāvaṃ ca
 jānāpetuṃ paṇṇākāreṇa saddhiṃ paṇṇāni paṇiṃsu. M. taṃ
 15 pavattiṃ ṇatvā „appamattā hoṭhā¹⁶“ ti paṇṇāni paṇiṃ. Tesu
 Bārāṇasirājā maṃsaṇa vinā bhattaṃ na bhuñjati, uposatha-
 divasatthāya pi ‘ssa maṃsaṃ gaḥetvā ṭhapenti¹⁷, ath’ ekadiva-
 saṃ evaṃ ṭhapitamāsaṃ bhattachārakassaṃ pamādena rāja-
 gehe koleyyasunakhā khādiṃsu, bhattachārako maṃsaṃ adisvā
 20 kahāpaṇamuṭṭhiṃ ādāya caranto maṃsaṃ uppādetuṃ asak-
 konto „sace amaṃsakabhattaṃ upanāmessāmi jīvitaṃ me n’
 atthi, kiṃ nu kho karissāmīti¹⁸“ cintetvā „atth’ eso upāyo¹⁹“ ti
 vikāle²⁰ āmakasusāṇaṃ gantvā taṃmuhuttamatassa²¹ purisassa
 ūrumaṃsaṃ āharitvā supakkaṃ pacitvā bhattaṃ upanāmesi,
 25 rañño maṃsakhaṇḍaṃ jivhagge ṭhapimattam eva sattarasaharaṇi-
 saḥassāni phari, sakalasariraṃ khobhetvā atṭhāsi, kiṃkāraṇā:
 pubbe²² sevitatāya²³, so kira atitānantare attabhāve yakkho
 hutvā bahuṃ manussamaṃsaṃ khādi²⁴, ten’ assa taṃ piyaṃ

¹ Cks omit gantvā, Bds read brahmaḍattassa kumārasseva santikaṃ gantvā. ²
 Bds anukka-. ³ Bds maggantare. ⁴ Bd patitṭhaḥessanti. ⁵ Bd ghātaṇaṃ. ⁶
 Bd -pātakusalattā, Bs -pākaṭattā ⁷ Bds -ṇasiyaṃ brahmaḍattakumāraṇi.
 so Cks; Bds tessaṃ in the place of ca te evaṃ. ⁸ Cks hontū. ⁹ Bds -eti. ¹⁰
 Bd kāle. ¹¹ Cks -mattassa, Bds muhuttaṃ matassa. ¹² Cks -ā. ¹³ Bd sevana-
 tāya. ¹⁴ Bd khāditapubbo.

ahosi, so „sac’ āhaṃ tuṇhi yeva paribhuñjissāmi na me ayaṃ
 imaṃ maṃsaṃ kathessatīti“ cintetvā saha khelena bhūmiyaṃ
 pātesi¹, „niddosaṃ deva khādāhīti“ ca vutte manusse paṭikka-
 māpetvā „aham etassa niddosabhāvaṃ jānāmi, kiṃ maṃsam
 etan“ ti „purimadivasesu paribhogamaṃsam eva devā“ ti 5
 „nanu aññasmiṃ kāle ayaṃ raso n’ atthīti“ „ajja supakkaṃ
 devā“ ti „nanu pubbe pi evam eva pacasīti“, atha naṃ tuṇhi-
 bhūtaṃ ūtvā „sabhāvaṃ vā kathehi² jīvitaṃ vā te n’ atthīti“
 ā., so abhayaṃ yācitvā yathābhūtaṃ kathesi, rājā „mā saddam
 akāsi, pakatiyā pacanamāsaṃ tvaṃ³ khādītva mayhaṃ manussa- 10
 maṃsam eva pacāhīti“ ā., „nanu dukkaraṃ devā“ ti, „mā bhāyi.
 na dukkaran“ ti, „nibaddhaṃ⁴ kuto labhissāmīti“, „nanu ban-
 dhanāgāre bahumanussa“ ti, so tato paṭṭhāya tathā akāsi, aparā-
 bhāge bandhanāgāre manussesu khīṇesu „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „antarāmagge saḥassabhaṇḍikaṃ khipitvā yo taṃ gaṇhati⁵ 15
 taṃ ‘coro’ ti gaḥetvā mārehīti“, so tathā katvā⁶ aparabhāge
 saḥassabhaṇḍikaṃ olokontaṃ pi adisvā „idāni kiṃ karomīti“
 ā., „yāmaḥherivelāya⁷ nagaraṃ ākulaṃ hoti, tvaṃ ekasmiṃ
 gharasandhimhi vā⁸ catukke vā ṭhatvā manussaṃ paharitvā⁹
 maṃsaṃ gaṇhā“ ti, so tato paṭṭhāya thūlamaṃsaṃ ādāya 20
 gacchati, tesu tesu ṭhānesu kaḷebarāni dissanti, „mama mātā
 na paññāyati, pitā na paññāyati, bhātā bhaginī na paññāyatīti“
 manussānaṃ paridevanasaddo suyyati, nāgarā bhītatasiṭā hutvā
 „ime manusse sīho nu kho khādati vyaggho nu kho yakkho
 nu kho“ ti olokontā pahāramukhaṃ disvā „eko manusso khā- 25
 dati maññe“ ti¹⁰ mahājano rājaṅgane sannipatitvā upakkosi¹¹,
 rājā „kiṃ tātā“ ti pucchi, „deva imasmiṃ nagare manussa-
 khādako coro atthi, gaṇhāpethā“ ti, „aham kathaṃ jānissāmi,
 kiṃ ahaṃ nagaraṃ rakkhanto carāmīti“, mahājano „rājā

¹ Bā pādesi. ² Bds add no ce kathesi. ³ Cks taṃ. ⁴ Ck khaṇḍaṃ, Bā uibandhaṃ. ⁵ Bā -hissati. ⁶ Bds akāsi. ⁷ Bds paṭhamapacchimayāme yadā majhimayāme-. ⁸ Bds add vīthiyaṃ vā. ⁹ Bds -sse māretvā. ¹⁰ Bā -tīti paññanti. ¹¹ Bā -sisu.

nagarena anattthiko, Kālahatthisenāpatissa ācikkhissāmā“ 'ti
 vatvā¹ tassa kathetvā „coraṃ pariyesitum vaṭṭatīti“ vadimsu,
 so „sattāhaṃ āgametha, pariyesitvā coraṃ dassāmīti“ mahā-
 5 janam uyyojetvā purise ānāpesi „tātā nagare kira manussa-
 khādako coro atthi, tumhe tesu tesu ṭhānesu niliyitvā taṃ
 gaṇhathā“ 'ti, te „sādhū“ 'ti vatvā tato paṭṭhāya nagaram
 parigaṇhanti, bhattakārako pi ekasmiṃ gharasandhimhi paṭi-
 channo hutvā ekaṃ itthiṃ māretvā ghanaghanamaṃsaṃ ādāya
 pacchiṃ pūretum ārabhi, atha naṃ te purisā gahetvā pothetvā²
 10 pacchābāhaṃ bandhitvā „gahito manussakhādako coro“ ti
 mahāsaddaṃ karimsu, mahājano³ parivāresi, atha naṃ suṭṭhu
 vadhitvā⁴ maṃsapacchiṃ gīvāya bandhitvā senāpatissa dasse-
 sum, senāpati⁵ disvā „kin nu kho esa imaṃ maṃsaṃ khādati
 udāhu aññena maṃsena missetvā vikkiṇāti udāhu aññassa
 15 vacanena māretīti“⁶ cintetvā taṃ atthaṃ pucchanto⁷ paṭha-
 maṃ gātham āha:

1. Kasmā tuvaṃ rasaka edisāni
 karosi kammāni sudāruṇāni,
 hanāsi⁸ itthi purise ca mūlho
 20 maṃsassa hetu adu⁹ dhanassa kāraṇā ti. 368.

Ta. ra'sakā 'ti bhattakārakaṃ ālapati, itoparaṃ uttānasambandhāni va-
 canapaṭivacanāni Pālivasen' eva vedittabbāni¹⁰.

2. Na attahetu na dhanassa kāraṇā
 na puttadārassa sahāyañātinam,
 25 bhattā ca me bhagavā bhūmipālo
 so khādati¹¹ maṃsaṃ bhadante¹² edisaṃ¹³. 369.
3. Sace tuvaṃ bhattur atthe payutto
 karosi kammāni sudāruṇāni

¹ Bā gamtvā. ² Ck poth-. ³ Bā atha naṃ mahā-. ⁴ Ck vadi-, Bā bandhi.

⁵ Bā add tani. ⁶ Bā -sīti. ⁷ Bā add sutasomajūtake. ⁸ Ck hanāti, Bā hanasi. ⁹ Ck ā-. ¹⁰ Bā add bhattakārako āha. ¹¹ all three MSS. -ti. ¹² Ck bhante, Bā bhaddante. ¹³ Bā -santi atha naṃ senāpati āha.

pāto va antepuraṃ pāpuṇitvā
lapeyyāsi me rājino sammukhe taṃ'. 370.

4. Tathā karissāmi ahaṃ bhadante²

yathā³ tuvaṃ bhāsasi Kālahatthi,

pāto va antepuraṃ pāpuṇitvā

vakkhāmi te rājino sammukhe taṃ ti. 371.

Ta. bhagavā ti gāravādivacanam etaṃ, sace tuvaṃ ti saccaṃ nu kho
bhapaṭi⁴ udāhu maraṇamukhe⁵ musā ti⁶ vīmaṃsanto evaṃ ā, ta. su-
dāruṇānīti manussagāṭakammāni, sam mukhetan ti sammukhe ṭhatvā evaṃ
vadeyyāsīti so sampaticchanto g. ā.

10

Atha naṃ senāpati gāḥabandhanam eva sayāpetvā vi-
bhātāya rattiyā amaccehi ca saddhiṃ mantetvā sabbesu eka-
vādesu⁷ jātesu sabbaṭṭhānesu ārakkhaṃ ṭhapetvā nagaram
hatthagataṃ katvā rasakassa pi gīvāya maṃsapacchiṃ ban-
dhitvā ādāya rājanivesanaṃ pāyāsi, sakalanagaraṃ viravi⁸, 15
rājā hiyyo⁹ bhuttaṭātarāso sāyamāsaṃ pi alabhitvā „rasako
idāni āgacchissati idāni āgacchissatīti“ nisinno va rattim viti-
nāmetvā „ajjāpi rasako nāgacchati¹⁰, nāgarānaṃ ca mahāsaddo
suyyati, kin nu kho etan“ ti vātapānena olokento taṃ tathā-
rūpaṃ āṇiyamānaṃ disvā „pākaṭaṃ idaṃ kāraṇaṃ jātan“ ti 20
cintetvā dhitim¹¹ upaṭṭhapetvā pallaṃke nisīdi, Kālahatthi pi
naṃ upasaṃkamitvā anuyuñji, so pi 'ssa kathesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

a. Tato ratyā vivasane¹² suriyass' uggamanam pati

Kālo rasakam ādāya rājānaṃ upasaṃkami,

upasaṃkamitvā rājānaṃ idaṃ vacanam abravi¹³: 372.

25

a. Saccaṃ kira mahārāja rasako pesito tayā

hanāti¹⁴ itthi purise tuvaṃ maṃsāni khādasi¹⁵. 373.

¹ Bds tanti aha naṃ rasako āha. ² Bd bhadd-. ³ Ck yameva, C' yame. ⁴
Ck bhaneti, C' bhati, Bd bhaṇasi. ⁵ Bds -bhayena. ⁶ Bd musā bhaṇasīti. ⁷
Bds -chandesu. ⁸ Bd vivari. ⁹ Bds hiyo, C' bhiyo. ¹⁰ Bd -tīti. ¹¹ Bd sati.
¹² Ck rattā-. ¹³ Bd -viti tattha bhikkhave tato tadā kāle ratyāvivassāne suriyugga-
manam pati kālo rassakaṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā idaṃ vacanaṃ abravi
avoca. ¹⁴ Bd hanati. ¹⁵ Bd -sīti tattha mahārāja kira rassako tayā pesito
saccaṃ ayaṃ rassako itthi ca purise ca hanati tvaṃ maṃsāni manussamaṃsāni
khādasi saccaṃ kira tato rājā āha.

7. Evam evaṃ¹ tathā Kāla rassako pesito mayā.
mama atthaṃ karontassa kim etaṃ paribhāsasīti. 374.

Ta. Kālā 'ti Kālahatthi, evamevaṃ ti tejavantena senāpatinū anuyutto²
musā vattum asakkonto evam āha, ta. tathā ti idaṃ purimass' eva vevacanāṃ,
5 mamatthaṃ ti mama vadḍhīm, karontassā 'ti karontaṃ, kimetaṃ ti kasmā
evaṃ paribhāsasi aho dukkaraṃ karosi tvaṃ nāma aññaṃ coraṃ agahetvā mama
pesanākārakaṃ³ gaṇhāsīti tassa bhayaṃ janento kathesi⁴.

- Taṃ sutvā senāpati „ayaṃ saken' eva mukhena paṭijānāti,
aho sāhasiko, ettakaṃ nāma kālaṃ manussā⁴ etena khādītā⁵,
10 vāressāmi nan⁶ ti cintetvā āha: „mahārāja mā evaṃ kari,
mā⁷ manussamaṃsaṃ khādīti⁸“. „Kālahatthi kim kathesi,
nāhaṃ ito viramituṃ sakkomīti⁹“. „Mahārāja¹⁰ sace na vira-
missasi attānaṃ ca raṭṭhaṃ ca nāsessasīti¹¹“. „Evaṃ nassante¹²
pi ahaṃ n' eva viramituṃ sakkomīti¹³“. Tato senāpati tassa
15 saññāpanāya¹³ vatthum āharitvā dassesi¹⁴: atītasmiṃ hi mahā-
samudde cha mahāmacchā ahesuṃ, tesu Ānando Timando¹⁵
Ajjhohāro¹⁶ ti ime tayo janā¹⁷ pañcayojanasatikā, Tītimīti¹⁸
Miṅgalo Timirapiṅgalo¹⁹ ti ime²⁰ saḥassayojanikā²¹, te sabbe
pi pāsāṇasevālabhakkhā²² ahesuṃ, tesu Ānando samuddassa
20 ekapasse vasati, taṃ²³ bahū macchā dassanāya upasaṃ-
kamanti, ekadivasam „sabbesaṃ dipadacatuppadānaṃ rājā
paññāyati, amhākaṃ rājā²⁴ n' atthi, mayam p' etaṃ²⁵ rājā-
naṃ karissāmā²⁶ 'ti cintetvā sabbe ekacchandā hutvā Ānandaṃ
rājānaṃ karimsu. macchā tato paṭṭhāya tassa sāyapātaṃ²⁶
25 upaṭṭhānaṃ gacchanti. Ath' ekadivasam Ānando ekasmiṃ pab-
bate pāsāṇasevālaṃ khādanto ajānitvā sevālo²⁷ ti saññāya eka-

¹ Bā eva. ² Cs -ē. ³ Cs -ṇa-. ⁴ Bā tattha bho kālahatthi evameva tathā
rassako me mayā pesito mama atthaṃ karontassa rassakassa etaṃ rassakaṃ
kim paribhāsasi in the place of tattha - - kathesi. ⁵ Bā -ssamaṃsaṃ. ⁶ Bā
-taṃ. ⁷ Cks omit mā. ⁸ Bā khādasīti. ⁹ Cks -mi. ¹⁰ Cks omit ma-. ¹¹
Cks -tīti, Bā nassissasīti. ¹² Bā -o. ¹³ Bā -natthāya. ¹⁴ Bā add mahārāja
¹⁵ Bā panando. ¹⁶ C ajjhoro, Ck ajjhāro. ¹⁷ Bā macchā. ¹⁸ Ck timiti. ¹⁹
Bā piṅgalo timirapiṅgalo mahātimirapiṅgalo. ²⁰ Bā adds tayo macchā ²¹
Bā add honti. ²² Ck -na-. ²³ Cks omit taṃ. ²⁴ Cks omit rājā. ²⁵ Cks
pekaṃ. ²⁶ Bā sāyapāto. ²⁷ Bā -lani.

macchaṃ¹ khādi, tassa taṃ maṃsaṃ chādesi, so² „kin nu kho idam ativiya madhuran“ ti nīharitvā olokeno macchakhaṇḍaṃ disvā „ettakaṃ kālāṃ ajānitvā na khādin“,“ ti cintetvā „sāyam pi pāto pi macchānaṃ upatṭhānaṃ katvā⁴ gamanakālā ekadve⁵ macche khādissāmi, pākaṭaṃ katvā khādiyamānesu⁶ hi⁶ eko pi maṃ na upasaṃkamissati, sabbe palāyissantīti“⁷ paṭicchanno hutvā pacchā⁷ osakkito sakkitāṃ paharitvā⁸ khādi, macchā parikkhayaṃ gacchantā⁹ cintayīṃsu: „kuto nu kho nātināṃ bhayaṃ uppajjissatīti“, ath⁹ eko paṇḍitamaccho¹⁰ „mayhaṃ Ānandassa kiriyāṃ¹¹ na rūceti, parigaṇhissāmi¹² 10 nan“ ti macchesu upatṭhānaṃ gatesu Ānandassa kaṇṇapattena paṭicchanno atṭhāsi, Ānando macche uyyojetvā pacchato gacchante¹³ khādi, so maccho taṃ disvā itaresaṃ ārocesi, te sabbe pi bhītā¹⁴ palāyīṃsu, Ānando tato paṭṭhāya maccharasalobhena¹⁵ aññāṃ gocaṃ na gaṇhāti, so jighacchāya¹⁶ kila- 15 manto¹⁷ „kahaṃ nu kho gatā“ ti¹⁸ te macche pariyesanto ekaṃ pabbataṃ disvā „mama bhayena imaṃ pabbataṃ nissāya vasanti maññe¹⁹, pabbataṃ parikkhipitvā upadhāressāmi²⁰ naṅguṭṭhena sīsena ca ubho passāni²¹ parikkhipitvā gaṇhi, „sace idha vasissanti²² palāyissantīti“ pabbataṃ parikkhipantaṃ²³ 20 attano naṅguṭṭhaṃ disvā „ayaṃ maccho maṃ vañcetvā pabbataṃ nissāya vasatīti“ kuddho paṇṇāsajojanamattaṃ naṅguṭṭhaṃ gaṇhi²⁴, aññāṃ macchan ti²⁵ saññāya²⁶ gahetvā murumurāyanto²⁷ khādi, dukkhā²⁸ vedanā uppajji, lohitagandhena macchā sannipatitvā luñcitvā luñcitvā²⁹ khādantā³⁰ yavasīsam āgamīṃsu, 25

¹ Bds ekam-. ² Bds khādanatassa in the place of ch. so. ³ Bds khādāmi. ⁴ Bds āgantvā. ⁵ Bds ekam-. ⁶ Bds -ne, omitting hi. ⁷ Bds macchaṃ. ⁸ Bds add khādissāmi tathā katvā. ⁹ Bds viditvā. ¹⁰ Bds -to-. ¹¹ Bds kārāṇaṃ, Bds karaṇaṃ. ¹² Cks omit pari. ¹³ Bds -taṃ. ¹⁴ Bds bhītasitā. ¹⁵ Bds -rassagiddhena. ¹⁶ Ck tigacchāsāyaṃ, Cs jigacchāsāyaṃ. ¹⁷ Ck kilento, Cs kilanto. ¹⁸ Bds adds jigacchāya piṭito. ¹⁹ Bds adds ti taṃ. ²⁰ Bds passesu, Bds ubhosu passesu. ²¹ Bds vasanti. ²² Bds khaṇḍaṃ. ²³ Cks maccha, omitting ti. ²⁴ Bds adds dāhaṃ. ²⁵ Bds murumurāpento. ²⁶ Bds dukkha. ²⁷ Bds omits l. l. ²⁸ Bds adds bhuñjetvā.

Taṃ sutvā rājā „Kālahatthi tvam eva upamaṃ jānāsi aham pi jānāmi” manussamaṃsagiddhatāya porāṇakavatthum āharitvā dassento āha:

11. Sujāto nāma nāmena tassa atrajaoraso¹

jambupesim aladdhāna mato so tassa² saṃkhaye. 378. 5

12. Evam eva ahaṃ Kāla bhuttā³ bhakkhaṃ rasuttamaṃ

aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ maññe hassāmi⁴ jīvitān ti. 379.

Ta. tassā 'ti tassa Sujātassa⁵; atīte kira Bārāṇasīyaṃ Sujāto nāma kuṭumbiko loṇambilasevanatthāya Himavanta⁶ āgatāni pañca isisatāni attano uyyāne vasāpetvā upaṭṭhahi⁷, ghare niccapaññattā⁸ va bhikkhā abhosi, te pana 10 tāpasā kadāci janapade pi bhikkhāya caranti⁹, mahājambupesī pi āharitvā khādanti, tesāṃ jambupesim āharitvā khādanakāle Sujāto cintesi: ajja bhadantānaṃ tayo cattāro divasā anāgacchantānaṃ kahaṃ nu kho gatā ti so puttakaṃ aṅguḷiyā¹⁰ gāhāpetvā tesāṃ bhattakiccekāle tattha agamāsi, tasmim samaye mahallakānaṃ mukhavikkhālanaudakam¹¹ datvā sabbanavako¹² jambupesim khādati, Sujāto tāpase 15 vanditvā nisinnō: kiṃ bhaṇte khādathā 'ti pucchī, mahājambupesim āvuso ti, taṃ sutvā kumāro pipāsaṃ uppādesi, ath' assa gaṇajetthako¹³ thokaṃ dāpesi, so tam khādītva vararase bajjhītva: pesim me detha pesim me dethā 'ti punappuna yāci, kuṭumbiko dhammaṃ supanto¹⁴: mā viravi¹⁵ gehaṃ gantvā khādisattī¹⁶ naṃ vañcetvā imaṃ nissāya bhadantā ukkaṇṭhēyyuṃ ti taṃ samassāsento 20 taṃ isgaṇaṃ āpucchitvā¹⁷ va gehaṃ gato, gatakalato paṭṭhāy' eva c' assa putto: pesim me dethā 'ti paridevi, isayo pi¹⁸ ciraṃ vutth' amhā¹⁹ 'ti vatvā Himavantaṃ eva gatā, ārāme isayo apassantā²⁰ tassa ambajambupanasamocādināṃ pesiyo sakkharācuṇṇasamuyuttā²¹ adamsu, tā tassa jivhagge ṭhapitamattā halāhalavisassadiṣā honti, so sattāhaṃ nirābhāro hutvā²² jīvitakkhayaṃ pāpuṇi; rājā idaṃ 25

maṃsaṃ khādanachando, vigetū ti vigacchatu vīramatu, mā bhakkhayitī mahārāja manussamaṃsaṃ mā bhakkhayi mā khādi, mā tvam imaṃ kevalanti mahāsamuddaṃ suññaṃ karonto vārījo ānando maccho idha, dvipadādhipā ti bho dhīpadādhipa dvipadānaṃ manussānaṃ issara mā tvam kevalaṃ saccato imaṃ tvam kāsikaraṭhaṃ nagaraṃ suññaṃ mā akāsitī attho. ¹ Bds oraso tassa atrajo. ² Bds -ā. ³ so Cks; Bds bhuttaṃ. ⁴ Bds hissāmi. ⁵ Bds tattha kālahatthi kuṭumpiko nāmena sujāto nāma tassa atrajo putto oraso jampupesi aladdhā na alabhetvāna, mato ti tassā jampupesiya saṃkhayo so kutumpikaputto mato yathā ahaṃ evameva rasuttamaṃ aññarasānaṇca uttamaṃ manussānaṃ maṃsaṃ bhutvā bhuñcetvā aladdhā manussamaṃsaṃ jīvitāṃ hissāmiti maññe maññāmi. ⁶ Bds -tato. ⁷ Bds upaṭṭhāsi. ⁸ Bds niccampaññasatamattā. ⁹ Bds adds kadāci. ¹⁰ Bds -yaṃ. ¹¹ Bds -nakāle u-. ¹² Bds saṃghana-. ¹³ Bds adds tāpaso. ¹⁴ Bds adds putta. ¹⁵ Bds vivari. ¹⁶ so all three MSS. for -sīti? ¹⁷ Bds anāp-. ¹⁸ Bds add idha. ¹⁹ Cks vutthāya, Oks vatthumhā, Bds vatthamhā. ²⁰ Bds -o. ²¹ Bds -e. ²² Oks omīti hu-.

kāraṇaṃ āharitvā dassento evam āha, tassa saṃkhaye ti tassa jambupesiya khaye aññaṃ āhāraṃ anāharitvā mato, bhakkhaṇaṃ ti khādanīyaṃ, rasuttamaṃ ti uttamaṃ rasaṃ, haṣṣāmīti jahissāmi, haṣṣāmīti pi pāṭho¹.

Tato Kālahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, aparāṇi”
 5 udāharaṇāni āharissāmīti“ cintetvā „mahārāja viramā”² ‘ti ā.,
 „na sakkomīti”³, „sace na viramissasi nātimaṇḍalato c’ eva
 rajjasirito ca parihāyissasi”⁴; — atītasmiṃ pi⁵ idh’ eva Bārā-
 ṇasiyaṃ pañcasīlarakkhakaṃ sotthiyakulaṃ⁶ ahosi, tassa ku-
 lassa eko puttako ahosi, so mātāpitunnaṃ piyo manāpo paṇ-
 10 dīto⁷ tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū, so samavayehi taruṇehi saddhiṃ
 gaṇabandhanena vicari, sesagaṇabandhā macchamaṃsādīni khā-
 dantā suraṃ pivanti, māṇavo maṃsādīni na khādanti suraṃ pi
 na pivati, te cintayimṣu⁸: „ayaṃ surāya apivanato ambhakaṃ
 mūlaṃ na deti, upāyena naṃ suraṃ pāyessāmā”⁹ ‘ti⁹ te sanni-
 15 patitvā „samma chaṇaṃ kilissāmā”¹⁰ ‘ti āhaṃsu, „tumhe”¹⁰ su-
 raṃ pivatha ahaṃ. na pivāmi, tumhe va gacchathā”¹¹ ‘ti,
 „samma tava pānatthāya”¹¹ khīraṃ gaṇhāpessāmā”¹² ‘ti, so
 „sādhū”¹² ‘ti sampatīcchi, dhuttā uyyānaṃ gantvā padumini-
 pāñnesu tikkhiṇaṃ suraṃ bandhāpetvā ṭhapayimṣu, atha nesaṃ
 20 pānakāle māṇavassa khīraṃ upanayimṣu¹³, eko dhutto „pok-
 kharamadhuṃ bho āharā”¹⁴ ‘ti āharāpetvā padumini-patte puṭaṃ
 heṭṭhā¹⁴ chiddaṃ katvā¹⁵ mukhe ṭhapetvā ākaḍḍhi, evaṃ itare
 pi āharāpetvā pivimṣu, māṇavo „kim etan”¹⁶ ti pucchi, „pok-
 kharamadhusaññāya suraṃ pivi, ath’ assa aṅgāre pakkamaṃsaṃ
 25 adaṃsu, tam pi khādi”¹⁶, evam assa punappunaṃ pivantassa
 mattakāle „na etaṃ pokkharamadhu, surā esā”¹⁷ ti vadimṣu, so
 „ettakaṃ kālaṃ”¹⁷ madhurarasaṃ na jānīm¹⁸, āharatha bho
 suraṃ”¹⁸ ti ā., āharitvā¹⁹ puna pi adaṃsu, pipāsā mahatī ahosi,

¹ Ck jahessumi, C^o jahessāmi, tassa saṃkhaye - - pāṭho wanting in B^d. ² B^d add pissa. ³ B^d -māhi. ⁴ B^d adds so maṇussamaṃsaṃ viramitumina. ⁵ B^d -m hi. ⁶ Cks sotthi-. ⁷ B^d adds byatto. ⁸ B^d mantayisu. ⁹ B^d adds vatvā.

¹⁰ samma tu-. ¹¹ B^d pivana-. ¹² Ck -pesahī, C^o -pehī, B^o -pemā. ¹³ B^d add atha. ¹⁴ so Cks; B^d -pattapuṭaṃ gahetvā. ¹⁵ B^d adds aṅgulī, B^o aggaiṃ? ¹⁶ B^d -dati. ¹⁷ B^d add evaṃ. ¹⁸ B^d jānāmi. ¹⁹ Cks omit ā-.

ath' assa puna yācentassa¹ „khīṇā“ ti vadimsu, so „handā
 taṃ bho' āharāpethā“ 'ti aṅgulimuddikaṃ adāsi, tato' sakala-
 divasaṃ tehi saddhiṃ pivtvā matto rattakkho kampanto'
 vippalapanto gehaṃ gantvā nipajji, ath' assa pitā surāya
 pītabhāvaṃ² nātvā vigate made³ „tāta ayuttan te kataṃ 5
 sotthiyakule jātena suraṃ pivantena', mā puna evaṃ akāsi'
 ā., „tāta ko mayhaṃ doso“ ti, „surāya pītabhāvo“⁴, „tāta kiṃ
 kathesi, mayā evarūpaṃ madhurarasaṃ ettakaṃ kālaṃ aladdha-
 pubbaṃ“ ti, brāhmaṇo punappuna yāci, so pi „nā sakkā'
 viramitun“ ti ā., atha brāhmaṇo „evaṃ sante amhākaṃ kula- 10
 vaṃso ca ucchijjissati dhanaṃ ca nassissatī“ cintetvā:

18. Mānava abhirūpo si, kule jāto si sotthiye,
 na tvam arahasi tāta abhakkhaṃ bhakkhayaṭave ti g. ā. 380.

Ta. abhakkhaṃ -- ti abhakkhitabbayuttakaṃ bhakkhituṃ¹⁰.

Evaṃ ca pana vatvā „tāta virama sace na viramasi 15
 ahaṃ vā“¹¹ ito gehā nikkhamissāmi tava vā¹² ratthā pabbā-
 janiyakammaṃ karissāmi' ti ā., mānava „evaṃ sante pi ahaṃ
 suraṃ jahitūṃ na sakkomīti“ vatvā gāthādvayam ā.:

14. Rasānaṃ aññataraṃ etaṃ yasmā¹³ maṃ tvaṃ nivāraye,
 so 'haṃ tattha gamissāmi yattha lacchāmi edisaṃ. 381. 20
 15. So vāhaṃ nippatissāmi, na te vacchāmi santike
 yassa me dassanena tvaṃ nābhinandasi brāhmaṇā 'ti. 382.

Ta. rasānaṃ ti lonambilatittakaṭukakhārikamadhurakasāvaṇaṃ¹⁴ sattana-
 naṃ¹⁵ aññataraṃ, uttamarasabhūtaṃ etaṃ majjaṇa nāma, so vāhaṃ ti so
 ahaṃ eva, nippatissāmi ti nikkhamissāmi. 25

Evaṃ ca pana vatvā „nāhaṃ surāpānā viramissāmi, yaṇ
 te ruccati taṃ karohīti“ ā., atha brāhmaṇo „tayaṃ amhe
 pariccajante mayam pi taṃ pariccajissāmā“ 'ti vatvā

¹ Bā yāca-. ² Cks tha, omitting bho. ³ Bā so. ⁴ Cks -ento. ⁵ Bā pivita-.
⁶ Bā matte. ⁷ Bā add na vaṭṭati. ⁸ Bā pivitabhāvenāti. ⁹ Cā Bā -o. ¹⁰
 Bā -ayitūṃ. ¹¹ Bā tāta. ¹² Bā taṃ ca. ¹³ Bā kasmā. ¹⁴ Bā -kasāva-
 saṅkhātānaṃ. ¹⁵ Bā add rasānaṃ.

16. Addhā aññe¹ pi dāyāde putte lacchāma māṇava,
tvañ ca jamma vinassasu
yattha pattaṃ na [taṃ] suṇomā² ti g. ā. 383.

Ta, yattha pattan ti yattha gataṃ taṃ³ asukaṭṭhāne nāma vasatīti na
5 suṇāma tattha gacchā⁴ ti a.

- Atha naṃ vinicchayaṃ netvā aputtabhāvaṃ katvā nīharā-
pesi, so aparabhāge nippaccayo kapaṇo pilotikaṃ⁵ nivāsetvā
kapālahattho piṇḍāya caranto aññataram kuḍḍaṃ nissāya
kālam akāsi. — Idaṃ kāraṇaṃ āharitvā Kālahatthi rañño dassetvā
10 „mahārāja sace tvaṃ amhākaṃ vacanaṃ na karissasi pabbā-
janiyakamman te karissantīti“ vatvā g. ā.:

17. Evam eva tuvaṃ rāja⁶ dipadinda suṇohi me:
pabbājessanti taṃ raṭṭhā soṇḍamāṇavakaṃ yathā ti. 384.
Evam Kālahatthinā upamāya ābhatāya pi rājā tato viramituṃ
15 asakkonto aparam pi udāharaṇaṃ dassetuṃ ā.:
18. Sujāto nāma nāmena bhāvitattāna sāvako
accharaṃ kāmayaṇto va na so bhuñji na so pivi. 385.
19. Kusagge udakam⁷ ādāya samudde udakam mine
evaṃ mānusakā kāmā dibbakāmāna santike. 386.
20. 20. Evam eva ahaṃ Kāla bhutvā bhakkhaṃ rasuttamaṃ
aladdhā mānusaṃ maṃsaṃ maññe hessāmi jīvitan ti. 387.
Vatthuṃ heṭṭhāvuttanayen⁸ eva.

- Ta. bhāvitattānaṃ ti bhāvitacittānaṃ tesaṃ pañcannaṃ isisatānaṃ,
accharaṃ kāmayaṇto ti, so kira⁹ isīnaṃ mahājambupesikhādanakāle⁷ anāga-
25 manāṃ viditvā⁸ kena nu kho kāraṇena na⁹ āgacchanti sace katthaci gatā jānissāmi
noce atha nesaṃ santike dhammaṃ suṇissāmiti uyyānaṃ gantvā¹⁰ gaṇajettha-
kassa santikā dhammaṃ suṇanto¹¹ suriye atthaṃgate uyyojyamāno pi ajja idh⁸
eva vasissāmiti vatvā isigaṇaṃ vanditvā paṇṇasālaṃ pavisitvā nīpajji, rattibhāge
Sakko devarājā devasaṃghaparivuto saddhīm attano paricārīkāhi isigaṇaṃ van-
30 dituṃ āgato, sakalārāmo ekobhāso ahoṣi, Sujāto kin nu kho etan ti utṭhāya
paṇṇasālacchiddena oloketvā Sakkam isigaṇaṃ vandituṃ āgataṃ devaccharā-

¹ Cks -am. ² Bā omits taṃ. ³ Bds jīṇṇapi-. ⁴ Bds mahārāja, Cks tuvaṃ rājā.
⁵ so Cks for dakaṃ, Bds kusaggenudakaṃ. ⁶ Bds add tesaṃ. ⁷ Cs -sīm-, Bā
-siyā-. ⁸ Bā diāvā. ⁹ Bds kinnu kāraṇaṃ na, Cks omit na. ¹⁰ Bds add isayo
vanditvā. ¹¹ Bds add nisīnno va.

parivutaṃ dīsvā accharāṇaṃ sahadassanen' eva rāgaratto ahoṣi, Sakko nisīditvā dhammakathaṃ sutvā sakaṭṭhānam eva gato, kuṭṭimbiko punadivase isigaṇaṃ vanditvā pucchi: bhante ko nāṃ' esa rattibhāge tumhākaṃ vandanatthāya āgato ti, Sakko āvuso ti, taṃ parivāretvā nisinnā katamā¹ ti, devaccharā nāṃ' etā ti, so isigaṇaṃ vanditvā gehaṃ gantvā gatakālo paṭṭhāya accharaṃ me detha accharaṃ me⁵ dethā ti vilapi, ātakā parivāretvā bhūtapaviṭṭho² nu kho ti accharaṃ paharīṃsu, so nāhaṃ etaṃ³ accharaṃ kathaṃ devaccharaṃ kathaṃti vatvā ayaṃ accharā ti alaṃkaritvā ānīṃsaṃ bhariyaṃ pi gaṇikaṃ pi oloketvā⁴ nāyaṃ accharā yakkhīṃ esā ti devaccharaṃ me dethā ti vippalapananto nīrahāro⁵ jīvitaṃ khaṇḍiyaṃ pāpuṇi, tena vuttaṃ: accharaṃ kāmayanto va na so bhuñji na so pivīti, samudde¹⁰ udakaṃ mine ti samma Kālahatthi yo kusaggena udakaṃ gahetvā ettakaṃ siyā⁶ samudde udakaṃ ti tena saddhiṃ upamāya mineyya so kevalaṃ mineyy' eva kusagge⁷ udakaṃ pana jātiya parittam eva yathā taṃ evaṃ mānussa kā kāmā dibbakāmānaṃ santike, tasmā so Sujāto aññaṃ itthiṃ na olokesi, accharaṃ eva patthento mato, evamevā⁸ ti yathā so dibbakāmānaṃ alabhanto jīvitaṃ jahi¹⁵ evaṃ ahaṃ pi uttamarasaṃ manussamaṃsaṃ alabhanto jīvitaṃ⁹ jahissā-mīti vadati.

Taṃ sutvā Kālahatthi „ayaṃ rājā ativiya rasagiddho, saññāpessāmi naṃ“ ti, „saka-jātimaṃsaṃ⁹ khāditvā ākāsacara-suvannaḥaṃsāpi tāva naṭṭhā“ ti dassetuṃ gāthādvayaṃ āha: 20

21. Yathāpi te dhataratṭhā haṃsā vehāsayaṃgamā¹⁰

avuttiparibhogena¹¹ sabbe abbatthataṃ gatā 388.

22. Evaṃ eva tuvaṃ rāja dipadinda suṇohi me:

abbakkhaṃ rāja bhakkhesi tasmā pabbajayanti taṃ ti. 389.

Ta. avuttiparibhogenā¹² 'ti attano anājivabhūtena¹³ paribhogena, 25
abbhatthataṃ ti sabbe maraṇaṃ eva pattā: attā kira Cittakūṭe Suvanna-guhāya navutthaṃsaṃsaṃsaṃ vasaṃti, te vassike cattāro māse na nikkhamanti, sace nikkhameyyuṃ udakapūṇṇehi pakkhehi¹⁴ āhiṇḍetuṃ¹⁵ asakkontā samudde yeva pateyyuṃ¹⁶, tasmā na nikkhamanti, upakaṭṭhe pana vassakāle jātassaro sayañjātasālīṃ āharitvā guhaṃ¹⁷ pūretvā sālīṃ khādatā vasaṃti, tesāṃ pana 30
guhaṃ pavīṭṭhakāle gubhāvāre eko rathacakkapaṃṇo uṇṇanābhimakkaṭṭako¹⁸ ekekaṃsālīṃ māse ekekaṃ jālaṃ¹⁹ bandhati²⁰, tassa ekekaṃ suttaṃ gorajjuppa-māṇaṃ²¹, haṃsā naṃ²² jālaṃ chindissatīti²³ ekassa taruṇaḥaṃsassa dve

¹ Cks nisinnō, Bds nisinnā kā nāmetā. ² Ck bhūtāvattṭho, B -āvattṭho. ³ Bd evaṃ. ⁴ Bds -ento. ⁵ Bds add hutvā tattheva. ⁶ Bds mahā. ⁷ Bd -ena. ⁸ Cks omīti jī-. ⁹ Bds -jātikānaṃ maṃsaṃ. ¹⁰ Bd vehāyasaṃ-. ¹¹ Ck ā-, Bd atutta-, B abhutta-. ¹² Bds abhutta-. ¹³ Bds sajātibhū-. ¹⁴ Ck sapattehi. ¹⁵ Bds uppatitūṃ. ¹⁶ Cks pā-. ¹⁷ Bds guhāyaṃ. ¹⁸ Bds uṇṇā-. ¹⁹ Bd adda na. ²⁰ Cks vinati for vinamati?. ²¹ Bds add hoti. ²² Bd taṃ. ²³ Bds -ssantīti.

koṭṭhāse denti, so vigate deve purato hutvā¹ jālaṃ chindati, ten' eva maggena
 seṣā gacchanti, ath' ekasmiṃ kāle pañca māse vassāratto² ahoṣi, haṃsā khīṇa-
 gocarā kiṃ nu kho kattabban ti mantetvā³ jīvaṃtā aṇḍāni labhiṣṣamā⁴ 'ti paṭha-
 maṃ aṇḍāni khādīṃsu tato potake tato jīṇṇamaṃse, pañcamāśaccayena vassaṃ
 5 apagataṃ, makkaṭako pañcajālāni vibandhati⁵, haṃsā sakaṇṭhikānaṃ maṃsaṃ
 khādītva appatthamā jāta, dviguṇakoṭṭhāsalābhitaruṇamaṃso⁶ jālaṃ⁷ paharitvā
 cattāri bhindī⁸, pañcamam bhinditum nāsakkhi, tatth' eva laggi, ath' assa sīsaṃ
 chinditvā⁹ makkaṭo lohitaṃ pivi, añño pi añño pi āgantvā jālaṃ pahari, so pi
 tatth' eva laggo ti evaṃ sabbesaṃ makkaṭako lohitaṃ pivi, tadā dhatarattha-
 10 kulaṃ ucchinnaṃ ti vadanti¹⁰, tena vuttaṃ: sabbe abbatthataṃ gatā ti, evaṃ-
 evaṃ¹¹ ti yathā te haṃsā abhakkaṃ saṇṭatimāsaṃ khādīṃsu tathā tvam pi
 khādaṣi sakalanagaraṃ bhayappattaṃ virama mahārāja 'ti, tasmā pabbā-
 jayanti taṃ ti yasmā abhakkaṃ saṇṭatimāsaṃ bhakkesi tasmā¹¹ nagara-
 vāsīno taṃ ratthā pabbājenti.

15 Rājā aparam pi upamaṃ vattukāmo ahoṣi, nāgarā pana
 utthāya „sāmi senāpati kiṃ karosi¹², kiṃ manussamaṃsa-
 khādakacoram gahetvā carasi¹³, sace na viramati ratthato
 naṃ pabbājehiti¹⁴“ nāssa kathetum adamsu, rājā ba-
 hunnaṃ katham sutvā bhūto pana¹⁵ vattum nāsakkhi, puna
 20 pi naṃ senāpati „kiṃ mahārāja viramitum sakkhissasīti“ va-
 tvā „na sakkomīti“ vutte sabbaṃ¹⁶ orodhajanaṃ ca¹⁷ putta-
 dhītaro ca sabbālaṃkārapaṭimaṇḍitaṃ¹⁸ passe ṭhapetvā „ma-
 hārāja imaṃ nāṭimaṇḍalam eva amaccaganaṃ ca rajjasiriṃ ca
 olokehi, mā nassi, virama manussamaṃsato“ ti ā., rājā „na
 25 mayhaṃ etaṃ¹⁹ manussamaṃsato piyataran²⁰“ ti vatvā „tena
 hi mahārāja imamhā nagarā ca ratthā ca nikkhamatha“ 'ti
 vutte²¹ „Kāḷaḥatthi, na me rajjen' attho²², nikkhamāmi, ekaṃ
 pana²³ khaggaṃ ca rasakaṃ ca²⁴ dehīti“ ā., ath' assa khaggaṃ
 ca manussamaṃsapacanabhājanaṃ ca pacchiṃ ca ukkhipāpetvā
 30 rasakaṃ ca datvā ratthā pabbājaniyakammaṃ karīṃsu. So²⁵

¹ Bds gantvā. ² B -vuttho, Bd -vuṭho. ³ Bds add mayam. ⁴ B vinandhati, Ck vini. ⁵ Bd -paṃkoṭṭhāsaṃ. ⁶ Bds -le. ⁷ Bd -ati. ⁸ Bd vijhitvā. ⁹ Bd omits va-. ¹⁰ Ck -etan. ¹¹ Bds add ime. ¹² Bds -oma. ¹³ Bd vicarissasi. ¹⁴ Bds add vutte. ¹⁵ C Bd pu-. ¹⁶ Bds sabbesaṃ. ¹⁷ Bds -dhānaṇṇa. ¹⁸ so Ck; Bd -te, B -to. ¹⁹ Bds etc. ²⁰ Bd -rā. ²¹ Bds add rājā āha. ²² Bds add nagarā. ²³ Bds add me. ²⁴ Bds add bhājanaṇṇa. ²⁵ Bds add khaggaṇṇa.

rasakam¹ ādāya nagarā nikkhamitvā araṇṇam pavisitvā ekas-
 miṃ nigrodhamūle vasanaṭṭhānam katvā ta. vasanto aṭavimagge
 ṭhatvā manusse māretvā āharitvā rasakassa deti, so pi 'ssa
 maṃsam pacitvā² upanāmeti, evaṃ ubbo pi jīvanti³, „aḥam
 are⁴ coro porisādo“ ti vatvā tasmiṃ pakkhante koci saka- 5
 bhāvena saṇṭhātum⁵ na sakkoti, sabbe bhūmiyaṃ patanti, tesu
 yaṃ icchati taṃ uddhapādam vā⁶ adhopādam⁷ vā katvā⁸ rasa-
 kassa deti, so ekadivasaṃ araṇṇe kañci manussaṃ alabhitvā
 āgato rasakena „kiṃ devā“ 'ti vutte „uddhane ukkhalim ārope-
 hīti“ ā., „maṃsam kahaṃ devā“ 'ti, „labhissāṃ' ahaṃ maṃ- 10
 san“ ti, so „n' atthi dāni me jīvitān“ ti kampamāno uddhane
 aggiṃ katvā ukkhalim āropesi, atha naṃ porisādo asinā pa-
 haritvā māretvā maṃsam pacitvā khādi. Tato paṭṭhāya ekako
 jāto sayam eva pacitvā khādi⁹. „Porisādo maggaṃ paṭipanne¹⁰
 hanatīti“ sakala-Jambudīpe pākataṃ¹¹ ahosi. Tada eko sam- 15
 pannaṃ vibhavo brāhmaṇo pañcahi sakaṭasatehi vohāraṃ karonto
 pubbantato aparantaṃ sañcarati, so cintesi: „porisādo nāma
 kira coro magge¹² manusse māreti, dhanam datvā¹³ aṭaviṃ
 atikkamissāmīti“ so aṭavimukhavāsinaṃ manussānam¹⁴ „maṃ
 aṭaviṃ¹⁵ atikkamethā“ 'ti saḥassaṃ datvā tehi saddhiṃ mag- 20
 gaṃ paṭipajji, gacchanto ca¹⁶ sabbasatthaṃ¹⁷ purato katvā
 nahātānulitto sabbālaṃkārapatimaṇḍito setagonayutte sukha-
 yānake nisinno tehi ativāhikapurisehi parivuto¹⁸ sabbapacchato
 agamāsi¹⁹, porisādo rukkhaṃ āruya purise upadhārento „se-
 samanussesu kim imesu²⁰ khāditabbaṃ atthīti²¹“ vigatacchando 25
 hutvā brāhmaṇaḍiṭṭhakālato²² paṭṭhāya taṃ khāditukāmatāya
 upaḷaṭitakhelo²³ ahosi, so tasmiṃ attano santikaṃ āgate²⁴

¹ Bds -añca. ² Bds add rājānam. ³ Bds add manussagahaṇakāle. ⁴ Ck māre, Bds araṇṇa, Bds araṇṇam. ⁵ Bds sandhāretum. ⁶ Bds omit vā. ⁷ Bds adhosisari, Bds -siraṃ. ⁸ Bds add āharitvāva. ⁹ Bds -ati. ¹⁰ Cks omit pa-, Bds reads magge maggaṃ paṭipanne, Bds maggapanne. ¹¹ Bds -o. ¹² Bds antarāmagge. ¹³ Bds adds taṃ. ¹⁴ Bds add āha tumhe. ¹⁵ Bds -ito. ¹⁶ Bds add brahmaṇo. ¹⁷ Bds -sakaṭam. ¹⁸ Bds add sayam. ¹⁹ Ck Bds ā-. ²⁰ Bds add mayā. ²¹ Bds add sabbesu. ²² Cks omit brāhmaṇa. ²³ Bds paggharita-. ²⁴ Bds add rukkato oruya.

„aham are¹ coro porisādo“ ti nāmaṃ² sāvetvā khaggaṃ parivattento vālukāya akkhini pūrento viya pakkhandi, eko pi utthātum³ samatto nāma nāhosi, sabbe urena bhūmiyaṃ nipajjimsu, so sukhayānake nisinnam brāhmaṇaṃ pāde gāhetvā
 5 piṭṭhiyaṃ adhosāsakaṃ olambetvā sīsaṃ gopphakehi paharanto ukkhipitvā pāyāsi⁴, purisā utthāya „bho purisa cara⁵, mayam brāhmaṇassa hatthato sahassaṃ⁶ gaṇhima, ko nāma amhākaṃ purisākāro⁷ sakkonto vā asakkonto vā, thokaṃ anubandhāmā⁸ ‘ti⁹ anubandhimsu, porisādo pi nivattitvā olokento kiñci adisvā
 10 saṇikaṃ pāyāsi, tasmim khaṇe eko sūrapuriso vegena taṃ pāpuṇi, so taṃ disvā ekaṃ vatim laṃghento⁹ khadirakhānukaṃ akkamitvā khānum piṭṭhipādena nikkhami, so¹⁰ lohiteṇa gaḷan-tena¹¹ laṃghamāno yāti, atha naṃ so puriso disvā „kho mayā esa viddho, kevalaṃ tumhe pacchato etha, gaṇhissāmi nan“
 15 ti ā., te dubbalabhāvaṃ nātvā taṃ anubandhimsu, so tehi anubandhanabhāvaṃ nātvā brāhmaṇaṃ vissajjetvā attānaṃ sotthim akāsi, ativāhikā¹² brāhmaṇassa laddhakālato paṭṭhāya „kim amhākaṃ coreṇā“ ‘ti tato nivattimsu, porisādo pi attano nigrodhamulāṃ gantvā pārohanataraṃ¹³ pavisitvā nipanno „ayyo
 20 rukkhadevate, sace me sattāhabbhantare yeva vaṇaṃ phāsukaṃ kātum sakkhissasi sakala-Jambudīpe ekasatakhattiyānaṃ gala-lohiteṇa te khandhaṃ dhovitvā¹⁴ antehi parikkhipitvā¹⁵ pañca-madhuramaṃsena balikammaṃ karissāmīti“ āyācanaṃ akāsi¹⁶, tassa pana annapānaṃ alabhanatassa sarīraṃ sukkhi¹⁷, anto-
 25 sattāhe yeva vaṇo phāsuko ahosi, devatānubhāvena¹⁸ tassa phāsukabhāvaṃ sallakkhesi, so katipāhaṃ manussamaṃsaṃ khāditvā bale¹⁹ gahetvā cintesi: „bahūpakārā me devatā, āyācanā²⁰ muccissāmīti²¹“ so khaggaṃ ādāya rukkhamulato

¹ C^k aham māre, C^s āmare, B^d aham hare. ² B^d add tikkhāttum. ³ B^d utthātum. ⁴ B^d add tadā. ⁵ so B^d; C^k bho tissa pussa. ⁶ B^d kahāpaṇa-
⁷ so C^k; B^d asappurisa-karo. ⁸ B^d add vatvā. ⁹ B^d -anto. ¹⁰ C^k omīti so.
¹¹ B^d paggharantena. ¹² B^d -kapurisa. ¹³ so C^s; C^k pa-, B^d po-. ¹⁴ B^d dhovissāmi. ¹⁵ B^d -pāpetvā. ¹⁶ B^d karī. ¹⁷ B^d sussetva. ¹⁸ B^d so deva-
¹⁹ B^d -am. ²⁰ B^d -namassā. ²¹ B^d muñc-.

nikkhamitvā „rājāno ānessāmīti“ pāyāsi, atha naṃ purimabhavē
 yakkhakāle ekato manussamaṃsakhādako sahāyako yakkho
 anuvicaranto taṃ disvā „ayaṃ mama atitabhavē sahāyo“ ti
 fiatvā „samma maṃ sañjānāsīti“ pucchi, „na jānāmīti“, ath'
 āssa purimabhavē katakāraṇaṃ¹ kathesi, so² sañjānitvā paṭi-
 santhāram akāsi, „kuhiṃ³ nibbatto sīti“ puṭṭho nibbattaṭṭhānaṃ
 ca raṭṭhato⁴ pabbājita-kāraṇaṃ ca idāni vasanaṭṭhānaṃ ca⁵
 khānuviddhakāraṇaṃ ca⁶ devatāya āyācanamocanattamaṃ⁷ ga-
 manakāraṇaṃ ca ārocetvā⁸ „tayāpi 'mama taṃ⁹ kiccaṃ
 nittharitabbaṃ, ubho pi gacchāma sammā“ 'ti ā., „samma“¹⁰
 gaccheyyāma¹¹, ekaṃ pana me kammaṃ atthi, ahaṃ kho pana
 agghapadalakkhaṇaṃ¹² nāma mantaṃ jānāmi, so balaṃ ca
 javaṃ ca tejussattaṃ ca¹³ karoti¹⁴, taṃ mantaṃ gaṇhā“ 'ti ā.,
 so „sādhū“ 'ti sampaṭicchi, yakkho pi 'ssa taṃ datvā pak-
 kāmi, porisādo mantaṃ uggahetvā tato paṭṭhāya vātajavo
 atisūro ahosi, so sattāhabbhantare yeva ekasatarājāno uyyānā-
 dīni gacchante disvā vātavegena pakkhanditvā¹⁵ nāmaṃ sāveta-
 vā vagganto nadanto bhayappatte katvā pāde gahetvā adhosire¹⁶
 katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto vātavegena netvā hatthatalesu
 chiddāni katvā rajjuyā¹⁷ nigrodharukkhe olambesi, aggapādaṃ-
 gulhi bhūmiyaṃ phusamānāhi¹⁸ vāte paharante milātakaranda-
 kadāmāni¹⁹ viya parivattanta²⁰ olambimsu, Sutasomaṃ pana
 „piṭṭhiācariyo me“ ti ca „Jambudīpo mā tuccho ahoṣīti“ pi nāṇesi,
 so²¹ „balikammaṃ karissāmīti“ aggaṃ katvā sūlaṃ tacchento²²
 nisīdi, rukkhadevatā²³ disvā „mayhaṃ kir' esa balikammaṃ
 karoti, vaṇo pi 'ssa mayā²⁴ phāsukaṃ kataṃ n' atthi, idāni

¹ Bā sañjā-, Bc mayam jānāmīti. ² Bā kataṃ-. ³ Bds add taṃ. ⁴ Bds ka-

⁵ Bā raṭṭhā. ⁶ Ck adds devatānaṃ. ⁷ Bds khānūnā-. ⁸ Bā āyācanā-. ⁹ Bds add

samma. ¹⁰ Bds mametaṃ. ¹¹ Bds add na. ¹² Bds -mahaṃ. ¹³ Bds Cc anag-

ghaṃ-. ¹⁴ so Ck; Bā tejussadattaṃ. ¹⁵ Bā -hi. ¹⁶ Bds add ahaṃ are porisādo ti.

¹⁷ Bā -sise. ¹⁸ Bā adds ānuṇetvā, Bc ādhunetvā. ¹⁹ Ck Bds -nehi; Bds add

te. ²⁰ Bā -kor-. ²¹ Ck -antā. ²² Bā sutasoma pana mama piṭṭhi ācariyo

hoti sace gaṇhiṣṣāmi sakala-jambudīpe tuccho bhavissatīti taṃ nāṇesīti so imehi.

²³ Bā sūle tacchanto. ²⁴ Bds add taṃ kiriyam. ²⁵ Bds add kiñci.

mahāvināsaṃ karissati, kin nu kho kattabban¹ ti cintetvā „aḥam
 etam vāretum na sakkhissāmīti“ cātummahārājikānam santikaṃ
 gantvā² kathetvā „nivāretha nan“ ti ā., tehi³ „na mayam⁴
 sakkhissāmā“ ti vutte⁵ Sakkaṃ upasaṃkamitvā tam atthaṃ
 5 kathetvā „nivarehi nan“ ti ā., so pi „nāhaṃ sakkomi nivāre-
 tum, samatthaṃ pana ācikkhissāmīti“ vatvā „ko nāmā“ ti
 vutte „sadevake loke⁶ añño n’ atthi, Kururaṭṭhe pana Inda-
 pattanagare Korabyarājaputto Sutasomo nāma, taṃ nibbiseva-
 naṃ damessati rājūnaṃ ca jīvitam dassati, taṃ ca manussa-
 10 maṃsā⁷ oramāpessati, sakala-Jambudīpe amataṃ⁸ abhisin-
 cissati, sace pi rājūnaṃ⁹ jīvitam dātukāmo Sutasomaṃ ānetvā
 balikammaṃ kātum vadehīti¹⁰, so „sādhū“ ti¹⁰ khippaṃ
 āgantvā pabbajitavesena tassa avidūre pāyāsi, so padasaddena
 „rājā nu kho koci palāto“ ti¹¹ olovento taṃ disvā „pabbajitā
 15 nāma khattiyā va, imam gahetvā ekasataṃ pūretvā balikammaṃ
 karissāmīti“ utthāya asihattho¹² anubandhi, tiyojanaṃ anu-
 bandhitvāpi pāpūnitum nāsakkhi, gattehi¹³ sedā muccimsu¹⁴,
 so cintesi: „aḥam pubbe hatthim pi assam pi ratham pi dhā-
 vantaṃ anubandhitvā gaṇhāmi, ajj’ imam pabbajitaṃ sakāya
 20 gatiyā¹⁵ gacchantam sabbatthāmena dhāvanto pi gaṇhitum na
 sakkomi, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti, tato „pabbajitā¹⁶ nāma va-
 canakārakā hontīti¹⁷ tiṭṭhā“ ti nam¹⁸ vatvā „ṭhitam gahessā-
 mīti“ cintetvā „tiṭṭha samaṇā“ ti ā., „aḥam tāva ṭhito, tvaṃ
 pana ṭhātum vāyamā ti ā.¹⁹, atha nam „bho pabbajitā²⁰ nāma
 25 jīvitahetu pi alikaṃ na bhaṇanti²¹, tvaṃ pana musā kathe-
 sīti“ vatvā g. ā.:

¹ Bds add tamatthaṃ. ² Cks te. ³ Bds add porisādassa kammaṃ nivāretum.

⁴ Bds add ko sakkhissasīti pucchitvā sakko devarājā ti sutvā. ⁵ Bds add sadiso.

⁶ Cks -sam. ⁷ Bds add viya dhammaṃ. ⁸ Cks -ānaṃ. ⁹ Bds vaṭṭatīti vadehīti

āha. ¹⁰ Bds add sampaññehitvā. ¹¹ Bds bhavissatīti. ¹² Bds āvudha-. ¹³ Cks

gatte. ¹⁴ Bds muñc-. ¹⁵ Bds pakatiyā. ¹⁶ Bds so p-to. ¹⁷ Bds -karo hoti. ¹⁸ Bds

Bds vacanaṃ. ¹⁹ Bds dhāvitum vāyamamakāsaṃ. ²⁰ Bds -to. ²¹ Bds -ati.

23. Tīṭṭhāhīti mayā vutto so tvaṃ gacchasi yammukho¹,
 aṭṭhito ṭhito 'mhīti' lapasi
 brahmacāri² idaṃ te samaṇa ayuttaṃ,
 asiṃ ca me maññasi kaṃkapattan ti⁴. 390.

Tattha sammukho ti parammukho⁵.

5

Tato devatā gāthadvayaṃ āha:

24. Ṭhito 'ham asmi saddhammesu rāja,
 na nāmagottaṃ parivattayāmi,
 coraṇ ca loke aṭṭhitaṃ vadanti
 apāyikaṃ nerayikaṃ ito cutaṃ⁶. 391. 10
25. Sace pi sahasi⁷ rāja sutāṃ gaṇhāhi khattiya,
 tena yaññaṃ yajitvāna evaṃ saggaṃ gamissasīti. 392.

Ta. saddhammesū 'ti sakesu kusalakammāpathesu⁸, na nāmagottaṃ
 ti yathā tvaṃ pubbe⁹ Brahmaḍatto hutvā¹⁰ taṃ nāmaṃ jahitvā porisādo hutvā
 idāni kammāsapādo jāto khattiyakule¹¹ jāto¹² abhakkhaṃ¹³ bhakkhesi nāhaṃ 15
 tathā nāmagottaṃ parivattayāmi, coraṇcā 'ti akusalakammāpathesu ṭhitaṃ
 coraṇ aṭṭhitaṃ nāma vadanti, ito cutaṃ ti ito cutaṃ hutvā apāye nīraye
 nibbattamānaṃ, so hi nīraye patauto na paṭiṭṭhānaṃ laḍhati nāma, sutāṃ ti¹⁴
 bho porisādo musāvādi tayā mayhaṃ sakala-Jambudīpe rājāno ānetvā bali-
 kammaṃ karissāmiṃti paṭissutaṃ idāni ye vā te vā dubbalarājāno ānesi Jambudī- 20
 patale jeṭṭhakaṃ Sutasomārājānaṃ sace tvaṃ nānessasi vacanaṃ te musā nāma
 hoti tasmā Sutasomaṃ gaṇhāhīti.

Evaṃ vatvā devatā pabbajitavesaṃ antaradhāpetvā sakena
 vaṇṇena ākāse suriyo viya jalamānā aṭṭhāsi, so tassā kathaṃ
 sutvā rūpaṃ ca oloketvā „kāsi tvaṃ“ ti ā., „imaṃ sūciṃ rukkhe 25
 nibbattadevatā“ ti, so „dīṭṭhā me attano devatā“ ti tussitvā
 „sāmi devarāja, mā Sutasomaṃ kārāṇā cintayi, attano ruk-

¹ Bds pammū-. ² so Cks; Bds aṭṭhito tvaṃ ṭhito sūti. ³ so Cks; Bds -rini. ⁴ Cks asiṃca
 me vaññaṃsi-, Bds kaṇkha-. ⁵ Bds tattha samaṇa tīṭṭhāhīti tīṭṭhāhīti idaṃ vacanaṃ
 mayā vutto so tvaṃ pammukho, parammukho hutvā gacchasi brahmacarinī aṭṭhito
 tvaṃ ṭhito aṃhi itī lapasi me asiṃca kaṇkhaṃ pattaṃ maññasi. ⁶ Bds -o. ⁷ Bds
 sace tvaṃ saddhāsi. ⁸ Bds dasaku-, adding ṭhito asmi bhavāmi. ⁹ Bds add
 daharakāle. ¹⁰ Bds adds pitari kālaṇkate bārāṇasīrajāṃ labhitvā bārāṇasīrajā
 jāto. ¹¹ Cks omīti khattiya. ¹² Bds adds pi. ¹³ Bds manussamaṃsaṃ. ¹⁴ the
 wording of the previous passages is quite different in Bds.

- khaṃ pavisā“ 'ti ā., devatā tassa passantass' eva rukkhaṃ pāvisi, tasmim̐ khaṇe suriyo atthaṃgamito cando uggato, porisādo vedavedaṇḅakusalo nakkhattacārāṃ jānāti, so nabhaṃ oloketvā „sve Phussanakkhattaṃ bhavissati, Sutasomo nahā-
- 5 yitum̐ uyyānaṃ gamissati, tattha taṃ gaṇhissāmi, ārakkho pana' mahā bhavissati, samantā tiyojanaṃ sakala-Jambudīpavāsino rakkhantā carissanti, asaṃvihite ārakkhe paṭhama-yāme yeva Migāciruyyānaṃ² gantvā maṅgalapokkharaniṃ ota-
- 10 ritvā ṭhassāmīti³“ cintetvā⁴ gantvā pokkharaniṃ oruyha paduminipattena⁵ sīsaṃ paṭicchādetvā atṭhāsi, tassa tejena macchakacchapādayo osakkitvā udakapariyante vaggavaggā hutvā vicarimsu, „kuto pan' assāyaṃ tejo“ ti pubbayogato, so hi Kassapadasabalassa kāle khīrasalākabbattaṃ upatṭhāpesi⁶, tena mahāthāmo ahosi, aggisālaṃ kāretvā bhikkhusaṃghaṃ
- 15 sītavinodanatthaṃ aggiṇ ca dārūni ca dāruccchedanavāsīpharasuṇ ca adāsi, tena tejavā ahosi, evaṃ tasmim̐ antouyyānaṃ⁷ gate yeva balavapaccūse⁸ samantā tiyojane ārakkhaṃ gaṇhimsu, rājāpi pāto va bhuttaṭpātarāso alaṃkatahatthikkhandhagato caturaṅginīyā senāya⁹ nagarā nikkhami, tasmim̐ khaṇe¹⁰
- 20 Takkasilato Nando nāma brāhmaṇo catasso satārahagāthā¹¹ ādāya vīsaṃyojanasataṃ¹² maggaṃ atikkamma taṃ nagaraṃ patvā dvāragāme vasitvā suriye uggate nagaraṃ pavisanto rājānaṃ pācīnadvārena nikkhamantaṃ disvā hatthaṃ ussāpetvā¹³ jayāpesi, rājā disācakkhuko hutvā gacchanto unna-
- 25 tappadese ṭhitassa brāhmaṇassa pasāritahatthaṃ disvā hatthinā taṃ¹⁴ upasaṃkamitvā evaṃ āha¹⁵:

26. Kasmin nu ratṭhe tava jātibhūmi,

atha kena atthena idhānupatto,

¹ Bds panassa. ² Bds migājīnaṃ-. ³ Bds vasissāmīti. ⁴ Bds adda tattha. ⁵ Bds paduma-. ⁶ Bds pathapesi. ⁷ Bds -ne. ⁸ Bds -sasamaye. ⁹ Bds add pari-vuto. ¹⁰ Bds tadā in the place of t. kh. ¹¹ Bds -āyo. ¹² Bds vīsati-, Bds vīsaṃti-. ¹³ Bds pasāretvā. ¹⁴ Bds hatthināgam. ¹⁵ Bds pucchi, omitting evaṃ.

akkhāhi me brāhmaṇa etam atthaṃ,
kim icchasī demi tay-ajja patthitan ti¹. 393.

Atha naṃ so² āha:

27. Gāthā catasso dharaṇīmahessara³
sugambhiratthā varasāgarūpamā,
tav' eva⁴ atthāya idhāgato 'smi,
suṇohi gāthā paramatthasamhitā ti⁵ 394.

vatvā⁶ „mahārāja imā Kassapadasabalena desitā catasso satā-
rahā gāthā⁷, tumhe sutavittakā ti sutvā tumhākaṃ desetum
āgato mhitī“ āha, rājā tuṭṭhamānaso hutvā „ācariya sutṭhu te 10
kataṃ⁸, mayā pana nivattitum na sakkā⁹, ajja Phussayogena
sīsaṃ nahāyituvivo¹⁰, āgantvā sossāmi, tvaṃ mā ukkaṇ-
ṭhīti“ vatvā „gacchatha brāhmaṇassa asuke gehe sayanaṃ
paṇṇāpetvā ghāsacchādanam saṃvidahathā“ 'ti amacce āṇā-
petvā uyyānaṃ pāvīsi, taṃ atṭhārasahatthena pākārena pa- 15
rikkhitaṃ ahosi, taṃ aṇṇamaṇṇaṃ ghaṃsantā¹¹ hatthī pa-
rikkhipimsu, tato assā tato rathā tato dhanuggahādayo pattīti
khubhitamahāsamuddo¹² viya uttiṇṇabalakāyo¹³ ahosi, rājā
oḷārikāni ābharaṇāni muñcitvā¹⁴ massukammaṃ kāretvā ubbaṭṭi-
tasarīro pokkharāṇiyā¹⁵ rājavibhavena nahātvā paccuttaritvā 20
udakagahaṇasāṭake¹⁶ nivāsetvā atṭhāsi, ath' assa gandhamālā-
laṃkāre¹⁷ upaharimsu¹⁸, so porisādo cintesi: „rājā alaṃkātā-
kāle bhāriko bhavissati, sallahukakāle yeva naṃ gaṇhissāmīti“

¹ B^d adds tattha bho brahmaṇa tava jātibhūmi kismi raṭhe atthi, yena atthena
tvaṃ payojanena hetubbhūtena idha imasmim nagare anupatto bho brahmaṇa
mayā pucchito so tvaṃ etamatthaṃ etam payojanam me mayham akkhāhi,
kathēhi tayā paṭhitaṃ vatthum te tuyham dadāmi kim vatthum icchasīti taṃ
bhagavantaṃ pucchāmi. ² B^d adds gātham. ³ B^d C^s mahi-. ⁴ C^s tameva ⁵
B^d add tattha dharaṇī mahissara bhūmipāla kassapadasabalena desitā catassatā-
rahā catasso gāthā kimbhūtā sugambhīratthavarā saṅgarūpamā tava eva atthāya
idha tñāṇe anupatto asmi bhavāmi suṇohīti kassapadasabalena desitā para-
matthasamhitā imā satārahā gāthāyo suṇohīti attho. ⁶ B^d adds ca pana. ⁷
B^d -āyo. ⁸ B^d āgataṃ. ⁹ B^d sakkomi. ¹⁰ B^d nhāyitum āgatombhīti ahaṃ
punadivase. ¹¹ B^d saṃghaṭṭantā samantā. ¹² B^d saṃkh-. ¹³ B^d unnā-
detvā ba-. ¹⁴ B^d om-. ¹⁵ B^d add auto. ¹⁶ B^d -ena. ¹⁷ B^d upanayimsu.

- so nadanto vagganto vijju¹ viya matthakupari khaggaṃ parivattento² „aḥam are³ coro porisādo“ ti nāmaṃ sāvettvā aṅgulim nālāṭe ṭhapetvā udakā nikkhami⁴, tassa saddaṃ sutvā va hatthārohā hatthīhi assārohā assehi rathikā⁵ rathehi⁶ bhas-
 5 siṃsu, balakāyo gahitāni⁷ āvudhāni chaḍḍetvā udarena⁸ nipajji, porisādo Sutasomaṃ ukkhipitvā gaṇhi, sesarājāno pāde ga-
 hetvā adhosiraṃ⁹ katvā paṇhiyā sīsaṃ paharanto gacchati, Bodhisattaṃ pana upagantvā onato ukkhipitvā khandhe nisi-
 dāpesi¹⁰, so „dvārena gamanaṃ papañco“ ti¹¹ sammukhaṭṭhā-
 10 nen' eva¹² atṭhārasaḥatthaṃ pākāraṃ laṃghitvā purato pi gaḷitamadamattavāraṇakumbhe¹³ okkamitvā¹⁴ pabbatakūṭāni pātento viya vātajavāni¹⁵ assaratanāni¹⁶ piṭṭhe akkamanto pātetvā rathavare¹⁶ rathasīse¹⁷ akkamitvā bhamarikam bha-
 manto viya nīlaphalakāni¹⁸ nigrodhapattāni maddanto viya
 15 ekavegen' eva¹⁹ tiyojanamattaṃ²⁰ gantvā „atthi nu kho koci Sutasomass' atthāya pacchato āgacchanto“ ti avaloketvā kañci²¹ adisvā saṇikaṃ gacchanto Sutasomassa kesehi uda-
 bindūni attano upari patantāni²² disvā „maraṇassa abhāyanto nāma n' atthi, Sutasomo pi maraṇabhayena rodati maññe“²³
 20 ti cintetvā āha:

28. Na ve rudanti matimanto sapaññā
 bahussutā ye bahuṭṭhānacintino, (cfr. IV ⁴⁶⁷/₉₁₃)
 dīpaṃ hi etaṃ paramaṃ narānaṃ
 yaṃ paṇḍitā sokaṇudā bhavanti. 395.

29. Attānaṃ nāti²⁴ uda²⁵ puttadāraṃ
 dhaññaṃ²⁵ dhanam rajataṃ jātārūpaṃ

¹ Cks macchaṃ. ² Bā matthake khaggaṃ paribhamanto. ³ Bā hare. ⁴ Bā uttari. ⁵ Bā rathārohā. ⁶ Bā adds sabbe. ⁷ Bā gahitaḡahitāni. ⁸ Bā urena, adding bhūmiyaṃ. ⁹ Bā -sisakaṃ. ¹⁰ Cks -petvā. ¹¹ Bā bhavissatīti. ¹² Bā -neyeva. ¹³ Bā paggalitapāde matta-. ¹⁴ Bā ak-. ¹⁵ Bā -naṃ. ¹⁶ Bā -dhure. ¹⁷ Bā -sesu. ¹⁸ Cks -kā. ¹⁹ Bā ekaṃ-. ²⁰ Bā adds maggaṃ. ²¹ Bā ki-. ²² Bā ure patitāni. ²³ Bā omits maññe. ²⁴ so all three MSS. for attāna nāti? ²⁵ Bā udāhu.

kimo nu¹ tvaṃ Sutasomānutappe,
Koravyasetṭha vacanaṃ suṇoma te² ti. 396.

Ta. yaṃ paṇḍitā ti yaṃ tumhādisā paṇḍitā aññesam pi sokanudā
bhavanti evaṃ sokavinodanaṃ aññesam pi dīpaṃ samudde bhinnanāvānaṃ dīpo
viya paṭiṭṭhā hoti tasmā tumhādisā matimantā (add na) rudantitī a., kimo nu 5
tvaṃ ti samma Sutasoma tumhādisa maraṇabhayaṇa rodante aññe andhabālā kiṃ
karissanti api ca taṃ pucchāmi imesu puttādīsu kimo nu tvaṃ Sutasomānu-
tappe ti kim eva anusocasi kiṃ cintesīti a.³

Sutasoma āha:

30. Na⁴ vāham attānaṃ anutthunāmi⁵ 10
na puttadāraṃ na dhaṇaṃ na raṭṭhaṃ,
sataṇ ca dhaṇiṃ carito purāṇo,
taṃ saṃgaram⁶ brāhmaṇassānutappe. 397.

31. Kato mayā saṃgaro brāhmaṇena
raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa, 15
taṃ saṃgaram brāhmaṇassa-ppadāya⁷ (supra p. 24, 15.)
saccānurakkhī punar āvajjissan ti. 398.

Ta. anutthunāmiṃ ahaṃ na⁸ te⁹ rudāmi, imesaṃ pi puttādīnaṃ
attāya na anutthunāmi na socāmi, api ca kho sataṃ paṇḍitānaṃ carito purāṇa-
dhammo atthi, saṃgaram katvā saddhānuppattāṃ nāma¹⁰ etaṃ saṃgaram brāh- 20
maṇassa ahaṃ anusocāmi a., saccānurakkhīti saccāṃ anurakkhanto¹⁰, so
brāhmaṇo Takkaṣilato Kāssapadasabalena¹¹ desitā catasso gāthāyo ādāya āgato,
tassāhaṃ āgantukavattaṃ kāretvā nahātvā āgato suṇissāmi, yāva mamāgamanā
āgamehīti saṃgaram katvā āgato, tvaṃ tā gāthā sotuṃ adavā va maṃ gaṇhi,
sace maṃ vissajjesi taṃ dhammaṃ sutvā saccānurakkhī punar āvajjissan 25
ti vadati.

Atha porisādo āha:

32. Na vāham¹² etaṃ abhisaddahāmi:
sukhī naro maccumukhā pamutto
amittahatthaṃ punar āvajeyya¹³, 30
Koravyasetṭha na hi maṃ upehi. 399.

¹ Bā kimiva. ² Bā -metan. ³ so Ck; the comment in Bā is more diffuse and quite different from the above. ⁴ Bā nevā-, Ck tāvā-. ⁵ Bā anuttarāmi. ⁶ Bā saṃkaram. ⁷ Bā -ṇaṃ sampadāya. ⁸ C tā va. ⁹ C ne. ¹⁰ The comment in Bā is quite different. ¹¹ Bā -lassa. ¹² Bā nevā-. ¹³ Ck -deyya.

33. Mutto tuvaṃ porisādassa hatthā (cfr. supra p. 25, 27.)
gantvā sakam mandiraṃ kāmakāmi
madhuraṃ piyaṃ jīvitam laddha rāja
kuto tuvaṃ ehisi me sakāsaṃ ti. 400.

5 Ta. sukhīti sukhappatto hutvā, maceumukhā pamutto ti mādisassa
corassa hatthato muttatāya maraṇamukhā pamutto nāma hutvā, na hi maṃ
upehīti¹ na hi maṃ upagamissasi, mandiraṃ ti rājadhānigehaṃ gantvā,
kāmakāmiti ālapanam etaṃ, kāmam kāmayaṃāno ti a, kuto ti kena nāma
kāraṇena².

10 Taṃ sutvā Mahāsatto siho viya asambhīto āha:

34. Mataṃ vareyya³ parisuddhasīlo
na⁴ jīvitam garahito pāpadhammo,
na hi taṃ naraṃ tāyate duggatīhi⁵
yassāpi hetū alikaṃ bhaṇeyya. 401.

15 35. Sace pi vāto girim āvaheyya (IV $\frac{462}{16}$)
cando ca suriyo ca chamā pateyyum
sabbā va najjo paṭisotaṃ vajeyyum
na tv-ev' ahaṃ rāja musā bhaṇeyyan ti. 402.

Ta. mataṃ vareyyā 'ti maraṇam iccheyya, icchatu⁶ patthetū 'ti a, na
30 hi jīvitam ti pāpadhammo pana garahito jīvitam na vareyya mā icchatu,
jīvitam hi tassa anāyatabhadrakattā⁷ dujjīvitam nāma, yassā 'ti yassa attādīno
atthāya dussilo alikaṃ bhaṇeyya etaṃ attādivatthum na taṃ purisaṃ duggatīhi
na tāyate⁸ na rakkhati, girimāvaheyyā 'ti samma porisāda mayā saddhīna
ekācariyakule sikkhito evarūpo sahāyako hutvā ayam⁹ jīvitahetu musā na ka-
35 thetīti¹⁰, kim pana na saddhasi: sace hi puratthimādibhedo vāto utthāya ma-
hantaṃ pabbataṃ tulapicu viya ākāse āvaheyya taṃ saddhātappaṃ ahaṃ ca
musā na bhaṇeyyan ti idaṃ pana na tv-eva saddhātappaṃ¹¹.

Evam vutte pi so na saddhahi yeva, atha¹² Bodhisatto
„ayam mayham na saddahati¹³, sapathena¹⁴ pi naṃ saddahā-
30 pessāmīti“ cintetvā „samma porisāda, khandhato tāva maṃ
otārehi, sapatham pi katvā taṃ saddahāpessāmīti“ vutte tena¹⁵
otāretvā bhūmiyaṃ tṭhapito sapatham karonto āha:

¹ Ck^o upesīti. ² The comment in B^d very different. ³ Ck^o -yyam. ⁴ Ck^o add hi. ⁵ B^d -tibhi. ⁶ Ck^o icchetu. ⁷ C^o -ti-. ⁸ Ck^o nānārayate, C^o natārayate. ⁹ B^d ahaṃ. ¹⁰ B^d emīti. ¹¹ The comment quite different in B^d. ¹² B^d add kho. ¹³ B^d -hi. ¹⁴ Ck^o -the. ¹⁵ B^d adds taṃ.

86. Asin̄ ca sattin̄ ca parāmasāmi,
 sapatham pi te samma ahaṃ karomi,
 tayā pamutto anaṇo¹ bhavitvā
 saccānurakkhī punar āvajissan ti. 403.

Tass' attho: sace icchasi evarūpehi āvudhehi susanivihitārakkhe khatti- 5
 yakule nibbatti nāma mā hotū 'ti asin̄ vā sattin̄ vā parāmasāmi aññam vā yaṃ
 icchasi taṃ sapatham pi te samma ahaṃ karomi yathā ahaṃ tayā mutto gantvā
 brāhmaṇassa anaṇo hutvā saccam anurakkhanto punāgamiṣṣan² ti.

Tato porisādo „ayaṃ Sutasomo khattiyehi akattabbaṃ
 sapathaṃ karoti, kim me iminā, etamhā³ ahaṃ pi khattiya- 10
 rājā, mam' eva bāhulohitaṃ⁴ gahetvā devatāya balikammaṃ
 karissāmi, ayaṃ ativiya kilamatīti“ cintetvā āha:

87. Yo⁵ te kato saṅgaro⁶ brāhmaṇena
 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa
 taṃ saṅgaram⁶ brāhmaṇassa-ppadāya⁷ 15
 saccānurakkhī punar āvajassū 'ti g. ā. 404.

Ta. punarāvajassū 'ti puna āgaccheyyāsī.

Atha naṃ Mahāsatto „samna mā cintayi, catasso satā-
 rahā gāthā sutvā dhammakathikassa pūjaṃ katvā pāto vāga-
 missan⁸“ ti vatvā g. ā.: 20

88. Yo⁹ me kato saṅgaro⁶ brāhmaṇena
 raṭṭhe sake issariye ṭhiteṇa
 taṃ saṅgaram brāhmaṇassa-ppadāya
 saccānurakkhī punar āvajissan ti. 405.

Atha naṃ porisādo „mahārāja tumhe⁹ khattiyehi akattab- 25
 baṃ sapathaṃ karittha, taṃ¹⁰ anusareyyāthā“ 'ti vatvā „samma
 porisāda, tvaṃ maṃ daharakālato paṭṭhāya jānāsi¹¹, hassena¹²
 pi me musā na kathitapubbaṃ, sv-āhaṃ¹³ idāni rajje ṭhito¹⁴
 dhammādhammaṃ jānanto kiṃ musā kathessāmi, saddaha

¹ all three MSS. an-. ² Bđ -ssāmi. ³ so Cks; Bđ esa etu gāmā, B⁹ esa etu
 vā mā vā. ⁴ so Cks; Bđ bahu-. ⁵ Ck so. ⁶ Bđ saṅka-. ⁷ Bđ -naṃ sap-.
⁸ C⁹ so. ⁹ Cks tvaṃ. ¹⁰ Cks -ritvā tvaṃ. ¹¹ Ck Bđ ja-. ¹² Bđ⁹ hāsena.
¹³ Ck suvāhaṃ, Bđ sohaṃ. ¹⁴ Bđ⁹ pati-.

- mayhaṃ, ahaṃ te balikammaṃ pāpuṇissāmi¹“ saddahāpito
 „tena hi gaccha mahārāja, tumhesu aṇāgatesu balikammaṃ na
 bhavissati, devatāpi tumhehi vinā na sampatiṇṇhati, mā me
 balikammassa jantārāyaṃ karitthā“ 'ti M-am uyyojesi, so
 5 Rāhumukhā pamuttacando viya nāgabalo thāmasampanno
 khippam eva nagaraṃ pāpuṇi, senāpi 'ssa „Sutasomarājā paṇḍito
 madhuradhammakathiko ekadvēkathā kathetuṃ labhanto porī-
 sādāṃ dametvā sihamukhā muttamattavāraṇo¹ viya āgamissa-
 tīti“ ca² „rājānaṃ porisādassa datvā āgatā ti no³ garahissatīti“
 10 ca cintetvā bahinagare yeva niviṭṭhā⁴ naṃ⁵ dūrato va āgacchan-
 taṃ disvā paccuggantvā vanditvā „kiñcittha⁶ mahārāja porī-
 sādēna na kilamitthā“ 'ti paṭisanthāraṃ katvā „porisādēna
 mayhaṃ mātāpitūhi pi dukkarataraṃ kataṃ, tathārupo nāma
 caṇḍo sāhasiko mama dhammakathaṃ sutvā maṃ vissajjesīti“
 15 vutte rājānaṃ alaṃkaritvā hatthikkandhaṃ āropetvā pari-
 vāretvā⁸ nagaraṃ pavisiṃsu⁹, taṃ disvā sabbe nāgarā tus-
 siṃsu, so pi dhammasoṇḍatāya mātāpitāro adisvā va „pacchāpi
 ne¹⁰ passissāmi“ rājanivesanaṃ pavisitvā rājāsane nisajja¹¹
 brāhmaṇaṃ pakkosāpetvā massukammāni 'ssa āṇāpetvā taṃ
 20 kappitakesamassuṃ nahātānulittāṃ vatthālāṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā ānetvā dassitakāle¹² sayāṃ pacchā nahātvā tassa attano
 bhojanaṃ dāpetvā tasmiṃ bhutte sayāṃ bhuñjitvā taṃ mahā-
 rahe pallāṃke nisīdāpetvā dhammagarukatāy' assa¹³ gandha-
 mālādīhi pūjāṃ katvā sayāṃ nīcāsane¹⁴ nisīditvā „tumhehi
 25 mayhaṃ ābhatā gāthā suṇāma¹⁵ ācariyā“ 'ti yāci.

Tam atthaṃ dīpento Satthā āha:

39. Mutto ca so porisādassa hatthā

gantvāna taṃ brāhmaṇaṃ etad āvoca¹⁶:

¹ B² -pattani vā-. ² B²s ime. ³ B²s mahājano. ⁴ B²s yeva khandhavāraṃ

katvā aṭṭhāsi. ⁵ B²s taṃ. ⁶ so C²s; B² kiñci. ⁷ B² -ito. ⁸ B² omits pari-

⁹ B² pavīsi. ¹⁰ B²s nesaṃ. ¹¹ B² nisīditvā. ¹² so C²; C² assita-, B²

desita-. ¹³ B² -gurutā. ¹⁴ B² nivesane. ¹⁵ B² suṇo-. ¹⁶ so all three MSS.

for et' avoca?

suṇoma gāthāyo satārahāyo

yā me sutā assu hitāya brahme ti. 406.

Ta. etadavocā 'ti etaṃ avoca.

Brāhmaṇo Bodhisattena yācitakāle gandhehi hatthe ub-
baṭṭetvā pasibbakā manoramam potthakam niharitvā ubhohi 5
hatthehi gahetvā „tena hi mahārāja Kassapadasabalena desitā
rāgamadādinimmadanā¹ ālayasamugghātavattupacchedatanhak-
khayatthāya² virāgaṇirodhaamatamahānibbānasampāpikā³ ca-
tasso satārahā gāthā suṇāhīti⁴“ vatvā potthakam olokento āha:

40. Sakid eva⁵ Sutasoma sabbhi hotu⁶ samāgamo, 10

sā nam⁷ saṃgati pāleti nāsabbhi bahusamāgamo. 407.

11. Sabbhir eva samāsetha

sabbhi kubbetha santhavam, (Samyutta-N. I p. 17.)

sataṃ saddhammam aṇṇāya seyyo hoti na pāpiyo. 408.

12. Jīranti ve rājarathā sucittā, (Dhp. v. 151, Samyutta-N. I. p. 71.) 15

atho sarīram pi jaram upeti,

sataṃ ca dhammo na jaram upeti,

santo have sabbhi pavedayanti. 409.

13. Nabhā⁸ ca dūre paṭhavī ca dūre,

pāram samuddassa tad āhu dūre,

tato have dūrataram vadanti

sataṃ ca dhammam⁹ asataṃ ca rājā 'ti. 410. 20

Ta. sakideva⁵ 'ti ekavāram eva, sabbhīti sappurisehi, sā nan ti sā
sabbhi saṃgati samāgamo ekavāram¹⁰ pavatto¹¹ pi taṃ puggalam pāleti rak-
khatl, nāsabbhīti asappurisehi pana bahum¹² suciram pi kato samāgamo 25
-kattāne nivāso¹³ na pāleti, na thāvaro hotīti a., samāsethā 'ti saddhim
nisīdeyya, sabbe pi iriyāpathe paṇḍiten¹⁴ eva saddhim pavatteyyā 'ti a., san-
thavan ti mittasanthavam, sataṃ saddhamman ti paṇḍitānaṃ Buddhā-
-līnaṃ sattatīmsabodhapakkhiyadhammasaṃkhātānaṃ saddhammam seyyo hoti¹⁵,
etaṃ dhammaṃ natvā vadāhi yeva hotīti, hāni nāma n' atthīti a., rājarathā 30

¹ so Ck B^s; C^s -nimadanā, B^d -nippidanā. ² C^s omits tthāya. ³ ālaya -
nirodha wantān in B^d. ⁴ B^d -no-. ⁵ B^d sakim deva. ⁶ B^d -ti. ⁷ Ck sa
taṃ. ⁸ B^d -an. ⁹ B^d -o. ¹⁰ Ck -ra. ¹¹ B^d pavattento. ¹² Ck -u. ¹³ B^d
-e. ¹⁴ B^d ti.

ti rājūnaṃ ārohaniyarathā, sucittā ti¹ suparikammakatā, sabbhi pave-
dayāntīti Buddhādayo santo sabbhīti saṃkhaṃ gataṃ sobhanaṃ uttamaṃ
nibbānaṃ pavedenti², so nibbānasamkhāto santadhammo³ jaraṃ na upeti na
jīrati, nabhā⁴ ti ākāso, dūre ti paṭhavi hi sappatitṭhā⁵ saṅgahaṇā⁶ ākāso
5 nirālambo appatitṭho, iti ubho ete ekā baddhāpi⁷ visamyogaṭṭhena anupalittat-
ṭhena ca⁸ dūre nāma honti, pāraṇ ti orimatīrato paratīraṃ, tadāhū ti
taṃ āhu.

Iti brāhmaṇo catasso satārahā gāthā Kassapadasabalena
desitaniyāmena desetvā tuṇhi ahosi, tā⁹ sutvā M. „saphalaṃ
10 me āgamanan“ ti tuṭṭhacitto „imā gāthā n' eva sāvaka-
bhāsītā na isibhāsītā na ikavikatā¹⁰, sabbaññunā va bhāsītā,
kin nu kho agghantīti¹¹“ cintetvā „imāsaṃ sakalam pi cakka-
vālaṃ yāva Brahmaloḷkā sattaratanapunnāṃ katvā dadamāno
n' eva anucchavikaṃ kātuṃ sakkoti, ahaṃ kho paṇ' assa tiyo-
15 janasate Kururaṭṭhe sattayojanike Indapattanagare rajjam
dātuṃ pahomi, atthi¹² khv. assa rajjam kāretum bhāgyaṃ“ ti
aṅgaviññānubhāvena olokeno nāddasa, tato senāpatiṭṭhānādini¹³
cintetvā¹⁴ ekagāmabhojanam pi tassa¹⁵ bhāgyaṃ adisvā dhana-
lābhassa olokeno koṭidhanato paṭṭhāya oloketvā catunnaṃ
20 kahāpanasahasānaṃ bhāgyaṃ disvā „ettakena naṃ pūjessā-
mīti“ catasso sahasatthavikā dāpetvā „ācariya tumhe aññe-
saṃ khattiyānaṃ imā gāthā desetvā kiṃ¹⁶ labhathā“ ti pucchi,
„ekekāya¹⁷ sataṃ sataṃ mahārāja, ten' eva¹⁸ satārahā nāma
jātā“ ti āha, atha naṃ Mahāsatto „ācariya tvaṃ attanā¹⁹ ga-
25 hetvā vicaraṇabhaṇḍassa²⁰ anagghaṃ²¹ na jānāsi, ito paṭṭhāya
tā²² sahasārāhā nāma hontū“ ti vatvā gātham āha:

44. Sahassiyō imā gāthā na imā gāthā satārahā,
cattāri tvaṃ sahasāni hippaṃ gaṇhāhi brāhmaṇa' ti²³. 411.
Ath' assa ekaṃ sukhayānakaṃ datvā „brāhmaṇaṃ sotthinā

¹ Ck^s omit ti. ² B^d adds thomentī. ³ B^ds sataṃdh-. ⁴ B^ds -an. ⁵ B^d sampa-. ⁶ so B^ds; Ck^s yagaganāṃ, C^s yagahaṇāṃ. ⁷ B^d bandh-. ⁸ Ck^s vi.
⁹ B^d taṃ. ¹⁰ B^d na kenaci bhāsītā. ¹¹ B^d agghantī, Ck^s agghatīti. ¹² B^ds
add nu. ¹³ Ck^s -dinaṃ. ¹⁴ B^ds olokeno. ¹⁵ B^d -bhojanassāpi. ¹⁶ B^d kitta-
kaṃ dhanāṃ. ¹⁷ B^d adds gāthāya. ¹⁸ B^d add tā. ¹⁹ so Ck^s; B^d -no dhanāṃ
²⁰ so Ck^s; B^d vikiṇṭabha-. ²¹ so Ck^s; B^d agghaṃ. ²² B^d ekekā gāthā. ²³
B^ds add an explanation of this verse.

gehaṃ pavesethā¹ ‘ti purise āṇāpetvā taṃ uyyojesi, tasmim̐
 khaṇe Sutasomena raññā satārahā yathā sahaṣṣārahā katvā
 pūjitā’, sādhu sādhu ‘ti mahāsādhukārasaddo ahosi, tassa
 mātāpitaro taṃ saddaṃ sutvā „kiṃsaddo nāma’ eso“ ti puc-
 chitvā yathābhūtaṃ sutvā² dhanalolatāya³ Mahāsattassa⁴ kuj-
 jhimsu, so pi brāhmaṇaṃ uyyojetvā tesāṃ santikaṃ gantvā
 vanditvā aṭṭhāsi, atha’ assa pitā⁵ „tāta evarūpassa sāhasika-
 corassa hatthato mutto sīti“ paṭisanthāraṃ pi akatvā attano
 dhanalolatāya⁴ „saccaṃ kira tāta tayo catasso gāthā sutvā
 cattāri sahaṣṣāni dinnānīti“ pucchitvā „saccan“ ti vutte 10

45. Asītiyā⁷ navutiya⁸ ca gāthā,
 satārahā cāpi bhavēyyu⁹ gāthā,
 paccattam eva Suttasoma jānāhi
 sahaṣṣiyo nāma kuth’ atthi¹⁰ gāthā ti āha. 412.

Ta. paccattamevā ‘ti attanā jānāhi, kudhāttathīri kuhim̐ atthi¹⁰. 15

Atha naṃ Mahāsatto „nāhaṃ tāta dhanena vaddhim̐
 icchāmi sutena icchāmīti“ saññāpento āha:

46. Icchāmi vo ‘haṃ sutavuddhim̐ attano,
 santo ca maṃ suppurisā bhajeyyūṃ,
 ahaṃ savantīhi mahodadhiva 20
 na hi tāta tappāmi subhāsitena. 413.

47. Aggi yathā tinakatṭhaṃ dahanto
 na tappatī sāgaro vā nadihi¹¹
 evaṃ pi te paṇḍitā rājasetṭha
 sutvā na tappanti subhāsitena 414. 25

48. Sakassa dāsassa yadā suṇomi
 gāthā ahaṃ atthavatī janinda

¹ B^d sampādetthā, C^s sampāpethā. ² B^d add ti nagaravāsīno. ³ B^d adds attano.

⁴ B^d -lobhatāya. ⁵ C^k mahāsaddantassa. ⁶ B^d adds katham̐. ⁷ C^k add vā.

⁸ C^k -um̐, B^d -yya. ⁹ C^k kuthāthi, B^d kā atthi. ¹⁰ C^k hatthi; B^d tattha

tāta sutasoma gāthā asitārahā navutārahā satārahā cāpi gāthā bhavēyya, tāta
 sutasoma paccattameva attanā va jānāhi, sahaṣṣārāhā nāma gāthā kā kassa
 puggalassa santike atthīti. ¹¹ C^k nadihi, B^d nadibhi.

tam eva sakkacca nisāmayāmi,
na hi tāta dhammesu mam' atthi tittīti. 415.

Ta. vo ti nipātamattāṃ, santo ti ete ca mañ bhajeyyū ti icchāmi,
savantīhīti nadīhi, sakassā 'ti tiṭṭhatu Nandabrāhmaṇo yadā ahañ attano
5 dāsassāpi¹ suṇomi².

Evañ ca pana vatvā „inā mañ tāva³ dhanahetu pari-
bhāsi⁴, ahañ 'dhammam sutvā āgamiśśāmiti' sapatham katvā
āgato, idān' ahañ porisādassa santikaṃ gamiśśāmi⁵. idaṃ vo
rajjam gaṇhathā⁶“ 'ti niyyādentō

- 10 40. Idaṃ te raṭṭhaṃ sadhanaṃ saṃyoggaṃ ($\frac{28}{16}$)
sakāyuraṃ sabbakāmūpapannaṃ.
kiṃ kāmahetu paribhāsase mañ,
gacchāṃ' ahañ porisādassa kante⁶ ti g. ā. 416.

Ta. kante⁶ ti santike.

- 15 Tasmiñ samaye pitu rañño hadayaṃ uṇham ahosi, so
„tāta Sutasoma kin nām' etaṃ kathesi, caturaṅgiṇiyā senāya
coraṃ gaḥessāmiti“ vatvā g. āha:

50. Attānurakkhāya bhavanti h' ete
hatthārohā rathikā pattikā ca
20 assārohā yeva dhanuggahāse,
senam payuñjāma, hanāma sattun ti. 417.

Ta. hanāmā 'ti sace evaṃ payojitā⁷ senā taṃ gaḥetuṃ na sakkonti
atha nañ sakalaratthavāsino gaḥetvā gantvā hanāma sattun māreṇa⁸ tañ.
attano⁹ paccāmittan ti a

- 25 Atha nañ mātāpitaro assupunṇamukhā „tāta mā¹⁰ gan-
tuṃ¹¹ labbhā“ ti yāciṃsu, soḷasasahassā nāṭakitthiyo pi sesa-
parijano pi „amhe anāthe katvā kuhiṃ gacchasi devā“ 'ti
parideviṃsu, sakalanagare koci sakabhāvena saṇṭhātuṃ¹²
asakkonto „porisādassa kira¹³ paṭiññāṃ datvā, āgato, idāni

¹ Bds add santike. ² Bds add tāta dhammesu mama titti na hi atthiti. ³ Bds
tāta. ⁴ Bds -sasi. ⁵ Ck -iti. ⁶ so Cks for nāte? cfr. p. 26.6; Bds ante, Bs
ante? ⁷ Ck -kañ, Cs -kā. ⁸ Bds hanema. ⁹ Bds amhākañ. ¹⁰ Bds adds gaccha.
¹¹ Bds add na. ¹² Bds sandhāretuṃ. ¹³ Bds pana kira ahañ.

catasso satārahā¹ gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ
katvā mātāpitāro vanditvā puna kira corassa santikaṃ ga-
missatīti² sakalanagaraṃ ekakolāhalaṃ ahosi, so mātāpitunnāṃ
vacanaṃ sutvā

51. Sudukkaraṃ porisādo akāsi:

5

jīvaṃ gahetvāna avassajī maṃ,
taṃ tādisaṃ pubbakiccaṃ saranto
dubbe ahaṃ tassa kathaṃ janindā 'ti g. ā. 418.

Ta. jīvaṃ gahetvānā 'ti jīvagāhaṃ² gahetvā, taṃ tādisaṃ ti taṃ
tena kataṃ tathārūpaṃ³. pubbakicceṇ ti purīmaupakāraṃ, janindā 'ti 10
pitaraṃ ālapati.

So mātāpitāro assāsetvā⁴ „amma tāta tumhe mayhaṃ mā
cintayittha, katakalyāṇo ahaṃ, chakāmaggiṣariyaṃ⁵ na dulla-
bhan“ ti mātāpitāro vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā pakkāmi.

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā gātham āha:

15

52. Vanditvā⁶ so pitaraṃ mātaraṃ ca
anusāsetvā negamaṃ [ca] balaṃ ca
saccavādī saccānurakkhamāno⁷
agamāsi so yena⁸ so porisādo ti. 419.

Ta. saccānurakkhamāno ti saccaṃ anurakkhamāno, agamāsi ti taṃ 20
rattinā nivesane yeva sayitvā⁹ punadivase arunuggamanavelāya mātāpitāro
vanditvā sesajanaṃ anusāsetvā assamukheṇa nānappakāraṃ paridevanta itthā-
gārādījanena anugato nagarā nikkhamma taṃ janaṃ nivattetuṃ asakko
mahāmagge daḍḍakena tiriyaṃ lekhaṃ katvā „imaṃ¹⁰ mayi sasneha¹¹ mā¹²
atikkamīnaṃ“ 'ti āha, mahājano tejavato silavantaṃ ānaṃ atikkamituṃ asak- 25
ko mahāsaddena paridevamāno taṃ sīhaviḍambhītena gacchantaṃ oloko¹³
tathā tasmiṃ dassanūpacāraṃ atikkamanta ekaṃvāṃ ravanto nagaraṃ pāvisi,
so pi āgataṃ eva tassa santikaṃ gato, tena vuttaṃ: agamāsi so yattha
so porisādo ti.

Tato porisādo cintesi¹⁴: „sace mama sahāyo Sutasomo 30
āgantukāmo āgacchatu vā mā vā¹⁵ rukkhadevatā me yaṃ¹⁶

¹ Bā sahasārahā. ² Bā jīvamānaṃ. ³ Cks tathānurū-. ⁴ Bā anusāsetvā. ⁵

Bā -masaggiṣariyaṃ. ⁶ so all three MSS. ⁷ read: saccānurakkhamāno saccavādī?

⁸ Bā yattha. ⁹ Bā vasitvā. ¹⁰ Bā adds sace. ¹¹ Bā sineho atthi. ¹² Ck

maṃ. ¹³ Bā -etvā. ¹⁴ Cks gacchantaṃ pana in the place of tato porisādo cintesi.

¹⁵ Bā omits vā mā vā. ¹⁶ Bā yaṃ mayhaṃ.

icchatu taṃ karotu, ime rājāno māretvā pañca madhuramaṃsena
 balikammaṃ karissāmīti“ citakaṃ kaṭvā aggim jāletvā „am-
 gāraṃ tāva hotū“ 'ti tassa sūlaṃ tacchantassa nisinnakāle¹
 āgato², atha naṃ porisādo disvā tuṭṭhacitto „samma gantvā
 5 kattabbakiccaṃ te katan“ ti pucchi, Mahāsatto „āma mahārāja
 Kassapadasabalena desitā me gāthā sutā³, dhammakathikassa
 sakkāro ca kato, tasmā gantvā kattabbakiccaṃ nāma hotīti“
 dassetuṃ gātham āha:

53. Kato mayā saṃgaro brāhmaṇena
 10 raṭṭhe sake issariye ṭhitenā,
 taṃ saṃgaram brāhmaṇassa-ppadāya⁴
 saccānurakkhī punar āgato 'smi,
 yajassu yaññaṃ hantvāna mama maṃsaṃ⁵
 khādāhi vā maṃ samma porisādā⁶ 'ti. 420.

15 Ta. yajassu 'ti maṃ māretvā devatāya vā yaññaṃ yajassu maṃsaṃ vā
 me khādāhi a.

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ rājā na bhāyati, vigatama-
 raṇabhayo hutvā katheti, kissa nu kho esa ānubhāvo“ ti
 cintetvā „aññaṃ n' atthi: ayaṃ 'Kassapadasabalena desitā
 20 me gāthā sutā' ti vadati, tasmaṃ etenānubhāvena bhavitabbaṃ,
 aham p' etaṃ kathāpetvā tā gāthā soṇṇāmi, evaṃ aham pi
 nibbhayo bhavissāmīti“ sannitṭhānaṃ katvā gātham āha:

54. Na hāyate khādituṃ⁷ mayhaṃ pacchā,
 citakā ayaṃ tāva sadhūmikā va⁸,
 25 niddhūmake pacitaṃ sādhu pakkāṃ,
 suṇāma⁹ gāthāyo satārahāyo ti. 421.

Ta. khādituṃ¹⁰ ti khādanam, tava khādanam¹¹ mayhaṃ pacchā vā
 pure vā na parihāyati, pacchāpi¹² hi tvaṃ mayā khāditabbo va, pacitan ti
 niddhūmake nijjāle aggimhi pakkamaṃsaṃ sādhu pakkāṃ nāma hoti.

¹ Bds add sutasomo. ² Cks gato. ³ Bd sutvā. ⁴ Bd -nasampadāya. ⁵ so Bds;
 Cks omit hantvāna mama maṃsaṃ; read: hantvāna me maṃsaṃ yajassu yaññaṃ?

⁶ Cks khāda maṃ porisādā. ⁷ Bd -tan. ⁸ Bd ca. ⁹ Bd -ṇo. ¹⁰ Bd -tan.

¹¹ Bd tāva khādeyyam. ¹² Ck paccāya pl.

Taṃ sutvā Mahāsatto „ayaṃ porisādo pāpadhammo, imaṃ thokaṃ niggahetvā lajjāpetvā kathessāmīti“ cintetvā āha:

55. Adhammiko tvaṃ porisādak' āsi

raṭṭhāto bhaṭṭho udarassa hetu,

dhammañ c' imā abhivadanti gāthā,

5

dhammo adhammo ca kuhiṃ sameti. 422.

56. Adhammikassa luddassa niccaṃ lohitapāṇino

n' atthi saccaṃ kuto dhammañ¹, kiṃ sutena karissasīti. 423.

Ta. dhammañcā 'ti imā ca gāthā navalokuttaradhammaṃ abhivadanti, kuhiṃ sametīti kattha samāgacchati², dhammo hi sugatīṃ vā agatīṃ³ vā 10 pāpeti adhammo duggatīṃ, kuto dhammañ¹ ti vacīsacchamattam⁴ pi n' atthi kuto dhammo, kiṃ sutena⁵ 'ti tvaṃ etena sutena kiṃ karissasi, mattikābhājanam viya sihavaśāya abhājanam tvaṃ dhammassa.

So evaṃ kathite n' eva kujjhi, kasmā: Mahāsattassa mettānubhāvena⁵ mahantena, atha naṃ „kiṃ puna samma 15 Sutasoma aham eva adhammiko“ ti vatvā gātham āha:

57. Yo maṃsahetu migavaṃ careyya

yo cāhane⁶ purisaṃ attahetu

ubho pi te pecca samā bhavanti,

kasmā no adhammikaṃ brūsi⁷ maṃ tvaṃ ti. 424.

20

Ta. kasmā no ti ye Jambudīpatale rājāno alaṃkatapaṭṭiyattā mahābala-parivārā rathavaragatā migavaṃ carantā tikkiṇehi sarehi mige vijjhittvā mārenti te avatvā kasmā tvaṃ maṃ yeva adhammikaṃ vadasi⁸, yadi te niddosā aham pi niddoso yevā 'ti dīpeti.

Taṃ sutvā Mahāsatto laddhiṃ bhindanto gātham āha: 25

58. Pañca pañca na khā⁹ bhakkhā khattiyena pajānatā,

abhakkhaṃ rāja bhakkhesi, tasmā adhammiko tuvaṃ ti. 425.

Tass' attho: samma porisāda¹⁰ khattiyadhammaṃ jānanta pañca pañca 'ti hatthiādayo das' eva sattā maṃsamayena¹¹ na kho¹² bhakkhā na kho¹³ 30 khādītabbayuttakā, na kho t' eva vā pāṭho, aparo nayo: khattiyena khattiya-dhammaṃ jānanta pañcanakhesu sattesu sasako sallako godho¹³ sāmi¹⁴ kummo

¹ Bā -o. ² Cks -si. ³ Bds nibbānam. ⁴ Ck -saccaṃ tampi. ⁵ Bds mettā-bhāvanāya. ⁶ Bā gāhane. ⁷ Cks brūhi. ⁸ Bā -asi. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bds add khattiyena nāma. ¹¹ so Cks; Bā maṃsavaṣaṇa. ¹² Bā omits kho. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ so Cks; Bds sāci.

ti ime pañc' eva sattā bhakkhitabbayuttakā na aññe, tvaṃ pana abbakkhānū purisamañsaṃ bhakkhesi, tenāpi adhammiko ti.

Iti so niggahaṃ patvā aññaṃ nissaraṇaṃ adisvā attano pāpaṃ paṭicchādentō gātham āha:

- 5 59. Mutto tuvaṃ porisādassa hatthā
gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmakāmī
amittahatthaṃ punar āgato si,
nakkhattadhamme kusalo si rājā 'ti. 426.

10 Ta. nakkhattadh'amme ti tvaṃ nakkhattadhammasaṃkhāte nīti-
satthe¹ na kusalo si², attano atthānatthaṃ na jānāsi, akāraṇe' eva te loke
paṇḍito ti kitti patthaṭṭā³, ahaṃ pana te paṇḍitabhāvaṃ na passāmi⁴, atibālo
sīti vadati.

Atha naṃ Mahāsatto „samma khattadhamme kusalena
nāma mādiseṇ' eva bhavitabbaṃ, ahaṃ taṃ jānāmi, na puna
15 tathattāya⁵ paṭipajjāmīti“ vatvā gātham āha:

- 20 60. Ye khattadhamme kusalā bhavanti
pāyena⁶ te nerayikā bhavanti,
tasmā ahaṃ khattadhammaṃ pahāya
saccānurakkhī punar āgato 'smi,
yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā⁷ 'ti. 427.

Ta. kusalā ti tathattāya paṭipajjanakusalā, pāyena⁶ 'ti yebhuyyena nera-
yikā, ye pana tattha na nibbattanti te sesāpāyesu nibbattanti.

Porisādo āha:

- 25 61. Pāsādavāsā paṭhavīgavāssaṃ⁸
kāmitthiyo kāsikacandanaṃ ca
sabbam taṃ labbhati sāmitāya⁹,
saccena kiṃ passasi ānisaṃsaṇ ti. 428.

30 Ta. pāsādavāsā ti samma Sutasoma tava tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikā
dibbavimānakappā tayo nivāsapāsādā, paṭhavīgavāssaṃ¹⁰ ti paṭhavī ca gāvo
ca assā ca bahū, kāmitthiyo ti kāmavattubhūta itthiyo, kāsikacandanaṃ

¹ Bḍ natti-. ² Bḍs yo. ³ Cks -patthavā, Bḍ patthaṭṭo. ⁴ Bḍ adds na jānāmi.

⁵ Cks only tāya. ⁶ Cks pāse. ⁷ read: maṃ khāda posāda yajassu yaññaṃ?

⁸ Bḍs -ā. ⁹ Bḍ labhasi sāmikāya. ¹⁰ Bḍ -ssā.

cā 'ti kāsikavattḥaṇ ca lohitacandanaṇ ca. sabbaṇ taḥiṇ ti etaṇ¹ ca aññaṇ
ca upabhogaparibhogaṇ sabbaṇ taḥiṇ² attano nagare sāmītāya labhasi. sāmī
hutvā yathā icchasi tathā paribhuñjituṇ labhasi, so tvaṇ sabbaṇ etaṇ pahāya
saccānurakkhī idhāgacchanto saccena kim ānisaṃsaṇ³ passasi.

Bodhisatto āha:

62. Ye kec' ime atthi rasā pathavyā
saccaṇ tesāṇ sādhutaraṇ rasānaṇ,
sacce tṭhitā samaṇabrāhmaṇā ca
taranti jātimaṇassa pāraṇ ti. 429.

Ta. sādhutaraṇ ti yasmā sabbe pi rasā sattānaṇ saccakāle yeva paṇitā 10
honti tasmā saccāṇ tesāṇ sādhutaraṇ⁴, yasmā vā viratisaccavacīsacce tṭhitā
jātimaṇassaṇkhātassa tebhūmakavaṭṭassa pāraṇ amatamahānibbānaṇ taranti
pāpapaṇti tasmā taṇ sādhutaraṇ ti.

Evam assa Mahāsatto sacce ānisaṃsaṇ kathesi, tato
porisādo vikaṣitapadumapupṇṇacandasassirīkam ev' assa mu- 15
khaṇ oloketvā „ayaṇ Sutasomo⁵ aṇṇāracitakaṇ maṇ sasūlaṇ⁶
tacchantaṇ passati, cittutrāsamattam pi 'ssa n' atthi, kin nu
kho esa⁷ satārahānaṇ gāthānaṇ ānubhāvo udāhu saccassa
aññaṇ⁸ eva vā kassacīti⁹ cintetvā „pucchissāmi tāva naṇ“
ti pucchanto gātham āha: 20

63. Mutto tvaṇ porisādassa hatthā
gantvā sakaṇ mandiraṇ kāmakāmi
amittahatthaṇ punar āgato si,
na ha¹⁰ nūna te maraṇabhayaṇ janinda,
alīnacitto c' asi¹¹ saccavādīti. 430. 25

Mahāsatto pi 'ssa ācikkhanto āha:

64. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññaṇ yitṭhā¹² ye vipulā pasatthā,
visodhito paralokassa maggo,
dhamme tṭhito ko maraṇassa bhāye. 431. 30

65. Katā me kalyāṇā anekarūpā,
yaññaṇ yitṭhā ye vipulā pasatthā,

¹ Ck^s evañ. ² Ck^s taṇhi, B^d hi. ³ Ck^s -anusāsaṇ. ⁴ Bds add rasānaṇ. ⁵
Ck^s omit oloketvā ayaṇ sutasomo. ⁶ B^d maṇsasulaṇ. ⁷ B^d assa. ⁸ B^d hi.
⁹ B^d asi. ¹⁰ B^d dīṭhā.

anānutappaṃ paralokaṃ¹ gamissaṃ,
yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisāda. 432.

66. Pitā ca mātā ca upaṭṭhitā me,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
5 viṣodhito paralokassa maggo,
dhamme ṭhito ko maraṇassa bhāye. 433.

67. Pitā ca mātā ca upaṭṭhitā me,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
10 yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādo. 434.

68. Nātisu mittesu katā me kārā²,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ -pe-. 435.

69. Nātisu mittesu katā me kārā²,
dhammena me issariyaṃ pasatthaṃ,
15 anānutappaṃ -pe- 436.

70. Dinnaṃ me dānaṃ bahudhā bahunnaṃ,
santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
viṣodhito paralokassa maggo -pe- 437.

71. Dinnaṃ me dānaṃ bahudhā bahunnaṃ,
20 santappitā samaṇā brāhmaṇā ca,
anānutappaṃ paralokaṃ gamissaṃ,
yajassu yaññaṃ khāda maṃ porisādā 'ti. 438.

Ta. kalyāṇā ti kalyāṇakammā, anekarūpā ti dānādivasena³ neka-
vidhā, yaññaṃ ti dasavidhadānavatthupariccāgavasena ativipulā paṇḍitapasatthā
25 yaññaṇi yitṭhā pavattitā, dhamme ṭhito ti evaṃ dhamme paṭiṭṭhito mādiso ko
nāma maraṇassa bhāyeyya, anānutappaṃ ti ananutappamāno, dhammena me
issariyaṃ pasatthan ti dasavidharājadhammaṃ akopevā dhamme⁴ eva mayā
rajjam pasamsitaṃ⁴, kārā⁵ ti nātisu nātikiccāni mittesu ca mittakiccāni,
dānaṃ ti savatthukacetanā, bahudhā ti bahūhi ākārehi, bahunnaṃ ti na
30 pañcannaṃ na dasannaṃ satassa pi saḥassassa pi⁶, dinnaṃ eva, santappitā
ti gahitagahitabhājanāni pūretvā suṭṭhu tappitā⁷.

¹ so all three MSS. ² Bds katūpakārā. ³ Bd annādi-. ⁴ Bds pasāsi-. ⁵ Bds
katūpakārā, C^s karo. ⁶ C^s saḥassam pi, Bd adds satasahassassa pi. ⁷ Bd santa-.

Taṃ sutvā porisādo „ayaṃ Sutasomarājā sappuriso nāṇa-sampanno¹, sac' āhaṃ' etaṃ khādeyyaṃ muddhā me sattadhā phaleyya paṭhavi vā pana me vivaraṃ dadeyyā“ 'ti bhittasito „samma na tvaṃ mayā khādittabbayuttarūpo“ ti vatvā gātham āha:

5

71. Visaṃ pajānaṃ puriso adeyya
 āsīvisaṃ jalitaṃ uggatejaṃ,
 muddhāpi tassa vipateyya sattadhā
 yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā 'ti. 439.

Ta. visaṃ ti tatth' eva māraṇasamattham² halāhalavisaṃ, jalitaṃ ti 10
 attano visatejen' eva jalitaṃ tena uggatejaṃ aggikkhandhaṃ viya vicarantaṃ
 āsīvisaṃ vā pana so gīvāya gaṇheyya.

Iti so Mahāsattaṃ „halāhalavisasadiso me tvaṃ, ko taṃ khādissatīti“ vatvā tā gāthāyo sotukāmo taṃ yācivā tena dhammagāravajananattham „evarūpānaṃ anavajjadhammānaṃ⁴ 15
 gāthānaṃ tvaṃ abhājanan“ ti paṭikkhitto pi „sakala-Jambudīpe iminā sadiso paṇḍito n' atthi, ayaṃ nāma mama hatthā muñcitvā gantvā tā gāthā sutvā dhammakathikassa sakkāraṃ katvā nalāṭena maccuṃ ādāya punāgato, ativiya sādthurūpā gāthā bhavissantīti“ suṭṭhutamaṃ saṅjātasavanādaro hutvā yācanto 20
 gātham āha:

73. Sutvā dhammaṃ⁵ vijānanti narā kalyāṇapāpakam,
 api gāthā suṇitvāna dhamme me ramatī mano ti. 440.

Tass' attho: samma Sutasoma narā nāma dhammaṃ sutvā kalyāṇam pi 25
 pāpam pi jānanti, app-eva⁶ tā gāthā sutvā mama pi kusalapathadhamme⁷ mano
 rameyyā 'ti.

Atha Mahāsatto „sotukāmo dāni porisādo, kathessāmi 'ssa nan“ ti cintetvā „tena hi samma sādhuṃ suṇāhīti“ taṃ ohitasotaṃ katvā Nandabrāhmaṇena kathitaniyāmen' eva gāthānaṃ thutiṃ katvā chakāmāvacaradevesu⁸ ekakolāhalaṃ 30

¹ Bds add medhuradhammakathiko. ² Cks svāhaṃ. ³ Cks Bd ma-. ⁴ Bd omits dhammānaṃ. ⁵ Cks -a. ⁶ Bds add nāma. ⁷ Bd kusalakammappatha. ⁸ Bd chasu - - vesu.

katvā devatāsu sādhu-kārām dadamanāsu¹ Mahāsatto porisā-
dassa dhammāṃ kathesi:

74. Sakideva Sutasoma sabbhi hotu² samāgamo,
sā naṃ saṃgati pāleti nāsabbhi bahusaṃgamo. 441.
- 5 75. Sabbhir eva samāsetha sabbhi kubbetha santhavaṃ,
sataṃ saddhammam aññāya seyyo hoti na pāpiyo. 442.
76. Jīranti ve rājarathā sucittā,
atho sarīram pi jaraṃ upeti,
sataṃ ca dhammo na jaraṃ upeti,
10 santo have sabbhi pavedayanti. 443.
77. Nabhā³ ca dūre paṭhavi ca dūre,
pāraṃ samuddassa tad āhu dūre,
tato have⁴ dūratarāṃ vadanti
sataṃ ca dhammāṃ asataṃ ca rājā 'ti. 444.
- 15 Tassa tena sukathitattā c' eva attano paṇḍitabhāvena ca
„gāthā sabbaññūbuddhakathitā viyā“ 'ti cintentassa sakala-
sarīram pañcavaṇṇāya pītiyā phari⁵, Bodhisatte muducittāṃ
ahosi, setacchattadāyakaṃ pitaram viya naṃ amaññi, so „ahaṃ
Sutasomassa“⁶ dātabbahiraññasuvanṇe⁷ na passāmi, ekekāya
20 paṇ' assa⁸ gāthāya ekekaṃ⁹ varaṃ dassamīti“ cintetvā
gātham āha:
78. Gāthā imā atthavatī suvyañjanā ($\frac{151}{10}$)
subhāsītā tuyhaṃ janinda sutvā
ānandicitto¹⁰ sumano patīto,
25 cattāri te samma vare dadāmīti. 445.

Ta. ānandīti ānandajāto¹¹, sesāni tass' eva vevacanāni, cattāro pi h'
ete tuṭṭhākārā yeva.

Atha naṃ Mahāsatto „kiṃ nāma tvaṃ varaṃ dassasīti“
apasādentō āha:

¹ C^s Bā - deve. ² Bāḥ hoti. ³ Bāḥ - aṃ. ⁴ C^s bhave. ⁵ C^s pūri, Bāḥ pari-
pūri. ⁶ C^s sutasomo massa. ⁷ Bāḥ dātabbaṃ kiñci hivaṇṇaṃ. ⁸ Bā pana.
⁹ C^s -kā. ¹⁰ Bā ānautivitto, C^s ānandacitto. ¹¹ C^s -di-.

79. Yo n' attano maraṇaṃ bujḥasi tvaṃ
hitāhitaṃ vinipātāṇ ca saggaṃ
giddho rase duccharite nivittḥo
kiṃ tvaṃ¹ varaṃ passasi pāpadhamma². 446.

80. Ahañ ca taṃ dehi varan ti vajjaṃ
tvañ cāpi datvāna avākareyya,
sandittḥikaṃ kalaham imaṃ vivādaṃ
ko paṇḍito jānam upabbajeyyā³ 'ti. 447.

Ta. yo ti yo tvaṃ maraṇadhammo aham asmīti attano maraṇaṃ na
jānāsi⁴ na bujḥasi⁵ pāpadhammam eva karosi, hitāhitaṃ ti idaṃ me kam- 10
maṃ hitaṃ idaṃ ahitaṃ idaṃ vinipātāṇaṃ nessati⁶ idaṃ saggaṃ ti na jānāsi,
rase ti manussamaṃsarase, vajjan ti vadeyyaṃ⁷, avākareyyā⁸ 'ti vācāya
datvā dehi me varan ti vuccamāno⁹ avākareyyāsi na daḍḍeyyāsi¹⁰, upabba-
jeyyā¹¹ 'ti ko imaṃ kalaham paṇḍito upagaccheyya.

Tato porisādo „nāyaṃ mayhaṃ saddahati, saddahāpessāmi¹²
nan¹³“ ti gātham āha:

81. Na taṃ varaṃ arahati jantu dātum
yaṃ vāpi datvāna avākareyya,
varassu samma avikampamāno,
paṇaṃ cajitvāna pi dassam evā¹⁴ 'ti. 448. 20

Ta. avikampamāno ti anoliyamāno

Atha Mahāsatto „ayaṃ ativiya sūro hutvā kathesi¹⁵, ka-
rissati me vacanaṃ gaṇhissāmi¹⁶, sace pana 'manussamaṃsaṃ
na khāditabban¹⁷ ti paṭhamam eva varaṃ varissaṃ¹⁸ ativiya
kilamissati, paṭhamam aññe tayo vare gahetvā pacchā etaṃ¹⁹
gaṇhissāmīti²⁰“ cintetvā āha:

82. Ariyassa ariyena sameti sakkhi²¹
paññassa paññāṇavatā²² sameti,
passeyya taṃ vassasataṃ arogaṃ,
etaṃ varānaṃ paṭhamam varāmīti. 449. 30

¹ Bā tani. ² Bā -o, B^s -e. ³ Ck omits na, Bā omits jānāsi. ⁴ Bā adds na
jānā. ⁵ Bā omits nessati. ⁶ Bā^s add na. ⁷ Bā adds na. ⁸ Bā omits na da-
⁹ Bā -eti. ¹⁰ Bā -miti. ¹¹ Bā^s vārayissam. ¹² Bā sakkhi. ¹³ Ck^s -navatā.

Ta. ariyassā 'ti ācāraariyassa, sakkhīti¹ sakkhīdhammo ti² mitta-
dhammo, paññāṇavatā³ ti ṇāpasampanne⁴, sametīti Gaṇḍodakam viya
Yamunodakena saṃsaudati dhātuso⁵ hi sattā saṃsundanti, passeyya tan ti
porisādaṃ ciraṃ jīvitam icchanto⁶ paṭhamam attano jīvitavaram yācati paṇḍi-
5 tassa hi pana⁷ mama jīvitam dehīti vattum ayuttam api ca so mayham eva⁸
ārogyam icchatīti cintetvā tussissatīti⁹ pi evam āha.

So tam sutvā va „ayam issariyā dhammetvā⁹ idāni mam-
sam khāditukāmassa evam mahāanattakārassa mahācorassa
mayham eva jīvitam icchati, aho mama hitakāmo“ ti tuṭṭha-
10 mānaso tam¹⁰ vañcetvā varassa gahitabhāvam ajānitvā va tam
varam dadamāno gātham āha:

es. Ariyassa ariyena sameti sakkhi¹¹
paññassa paññāṇavatā sameti,
passe pi¹² mam vassasatam arogam¹³,
15 etam varānam paṭhamam dadāmīti. 450.

Ta. varānam ti catunnaṃ varānam paṭhamam.

Tato Bodhisatto āha:

es. Ye khattiyā ye¹⁴ idha bhūmipālā
muddhābhisittā katanāmadheyyā
20 na tādise bhūmipatī adesi,
etam varānam dutiyam varāmīti. 451.

Ta. katanāmadheyyā ti muddhani abhisittatā¹⁵ va muddhābhisittā
katanāmadheyyā ti, na tādise ti tādise khattiye na adesi mā khādīti.

Iti so dutiyam varam gaṇhanto parosatānam khattiyānam
25 jīvitavaram gaṇhi, porisādo pi 'ssa dadamāno āha:

es. Ye khattiyā ye¹⁶ idha bhūmipālā
muddhābhisittā katanāmadheyyā
na tādise bhūmipatī ademi¹⁷,
etam varānam dutiyam dadāmīti. 452.

¹ Bā sakkhīti. ² Bā omīti. ³ Bā ṇāna-. ⁴ Bā -yo. ⁵ Bā adda viya. ⁶ Ck
pi, Bā omīti pana. ⁷ Bā adda esa. ⁸ Ck -sīti. ⁹ Bā -yam ṭhapetvā. ¹⁰
Ck omīti tam. ¹¹ Bā sakkhi. ¹² Bā passapi. ¹³ Bā ārogyam. ¹⁴ Bā se. ¹⁵
Ck -ttatā. ¹⁶ Bā se. ¹⁷ Ck adesi.

Kim pana te tesam saddam suṇanti na¹ suṇantīti na² sabbam suṇanti, porisādena hi rukkhassa dhūmajālupaddabhayena³ paṭikkamitvā aggi kato, aggino ca rukkhassa ca antare nisiditvā Mahāsatto tena saddhim kathesi, tasmā sabham asutva upadḍhupaḍḍham suṇimso, te „idāni Sutasomo 5 porisādam damessati, mā bhāyathā“⁴ 'ti aññamaññaṃ samassāsesum, tasmim khaṇe Mahāsatto imam gātham āha:

86. Parosataṃ khattiyā te gahitā
talāvutā assumukhā rudantā,
sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāhi, 10
etaṃ varānaṃ tatiyaṃ varāmīti. 453.

Ta, parosatan ti atirekasataṃ, te gahitā ti tayā gahitā, talāvutā ti hatthatalesu āvutā.

Iti Mahāsatto tatiyaṃ⁵ varaṃ gaṇhanto tesam khattiyānaṃ sakaraṭṭham⁶ niyyātanavaraṃ gaṇhi, kimkāraṇā: so 15 akhādanto pi verabhayena⁷ sabbe te dāse katva araṇṇe yeva vāsāpeyya⁸ māretvā vā chaḍḍeyya paccantaṃ vā netvā vikkinneyya, tasmā tesam sakaraṭṭhaniyyātanavaraṃ gaṇhi, itaro pi 'ssa⁹ dadamāno imam¹⁰ gātham āha:

87. Parosataṃ khattiyā me gahitā 20
talāvutā assumukhā rudantā,
sake te⁴ raṭṭhe paṭipādayāmi,
etaṃ varānaṃ tatiyaṃ dadāmīti. 454.

Catuttham pana gaṇhanto Bodhisatto imam gātham āha:

88. Chiddan te raṭṭham vyādhitaṃ¹¹ bhayāhi, 25
puthū narā lenam anuppaviṭṭhā,
manussamaṃsaṃ viramehi rāja¹²,
etaṃ varānaṃ catuttham varāmīti. 455.

¹ Ck omits suṇanti na. ² Ck taṃ. ³ Cks -lā-. ⁴ Cks na. ⁵ Bđ -ya. ⁶ Bđ -e.
⁷ Bđ verī-. ⁸ Bđ vāseyya. ⁹ Cks omits ssa. ¹⁰ Cks idam. ¹¹ C vya-, Bđ byādhikāya. ¹² Ck Bđ -jā.

Ta. chiddan ti na¹ ghanāvāsāṃ², tattha gāmādināṃ utṭhitattā savivaraṃ, vyādhitaṃ³ bhayāhīti porisādo idāni āgamiṣsatīti tava bhayena kampamānā⁴, lenamanuppaviṭṭhā ti dārake hatthesu gaheṇvā ṭṭhagabanādinilīyanaṭṭhānaṃ⁵ paviṭṭhā, manussamaṃsaṃ ti duggandhajaḡucchapaṭikkūlaṃ manussamaṃsaṃ⁶ 5 pajaba nissakkatthe⁶ vā upayogaṃ, manussamaṃsato viramāhīti attho.

Evam vutte porisādo pānīm paharivā hasanto „samma Sutasoma, kin nām' etaṃ kathesi, kath' āhaṃ tuyhaṃ' etaṃ varam dadeyyāmi⁸, sace pi gaṇhitukāmo aññaṃ gaṇhā“ 'ti vatvā⁹ gātham āha:

- 10 99. Addhā hi so bhakkho mamaṃ manāpo,
etassa hetum pi¹⁰ vanaṃ paviṭṭho,
so 'haṃ kathaṃ etto upārameyyaṃ,
aññaṃ varānaṃ catutthaṃ varassū 'ti. 456.

Ta. vanaṃ ti rajjaṃ pahāya imāni vanaṃ paviṭṭho.

- 15 Atha naṃ Mahāsatto „tvaṃ manussamaṃsassa piyattā¹¹
'tato viramitum na sakkomīti' vadasi, yo hi piyaṃ nissāya
pāpaṃ karoti ayaṃ bālo“ ti vatvā gātham āha:

- 20 99. Na ve piyaṃ¹² me ti janinda tādiso (III ²⁵⁰/₃)
attaṃ¹³ niraṃkatvā piyāni sevati,
attā va seyyo paramā va seyyo,
labbhā piyā ocitatthena pacchā ti. 457.

- 25 Ta. tādiso ti janinda tādiso yuvā abhirūpo mahāyaso idāni nāma me
piyaṃ ti piyavatthūh' ālago¹⁴ attānaṃ niraṃkatvā sabbasugatihi c' eva sukha-
visesehi ca nuditvā¹⁵ niraye pātetvā na ve piyāni sevati, paramā va seyyo
25 ti purisassa hi paramhā¹⁶ piyavatthumhā attā va varataro¹⁷, labbhā piyā ti
piyā nāma visayavasena¹⁸ c' eva puññena ca ocitatthena vadḡbitatthena diṭṭha-
dhamme c' eva parattha ca devamanussasampattiṃ patvā sakkā laddhum.

Evam vutte porisādo bhayappatto hutvā „ahaṃ¹⁹ Suta-
somena gahitavaram vissajjāpetum pi manussamaṃsato vira-

¹ Bds omīti na. ² Bds gharā-. ³ Bḡ byādhitā, Cks vyadhitāṃ. ⁴ Bḡ kampitā.

⁵ all three MSS. gahaṇā-. ⁶ Cks nissakkanatthe. ⁷ Bḡ tumhākaṃ. ⁸ Bds dassāmi.

⁹ Ck pavatvā, Bḡ gaṇhāhi ti vatvā. ¹⁰ Bds hetumhi. ¹¹ Bds piyatarattā. ¹²

Ck naveṣiyaṃ. ¹³ Bds attānaṃ. ¹⁴ C' -ūhi lago, Bḡ -vatthulo tena tattha. ¹⁵

Bḡ cavetvā. ¹⁶ Bḡ omīti pa-. ¹⁷ Bds add. kimkāraṇā. ¹⁸ Cks visayāyasena.

¹⁹ C' Bḡ add. hi.

mitum pi na sakkomi, kin nu kho karissāmīti“ assupunnehi nettehi gātham āha:

91. Piyaṃ me mānusaṃ maṃsaṃ
Sutasoma vijānāhi¹,
n' amhi sakko nivāretuṃ
aññaṃ tuvaṃ² samma varaṃ varassū 'ti. 458. 5

Ta. vijānāhīti tvam pi jānāhi³

Tato Bodhisatto āha:

92. Yo ve piyaṃ me ti piyānukaṃkhī⁴
attaṃ niraṃkatvā piyāni sevati
soṇḍo va pītvāna visassa⁵ thālaṃ
ten' eva so hoti dukkhī parattha. 459. 10
93. Yo c' īdha saṃkhāya piyāni hitvā
kicchena pi⁶ sevati ariyadhammaṃ
dukkhito va pītvāna yathosadhāni
ten' eva so hoti sukhī paratthā 'ti. 460. 15

Ta. yo ve ti samma porisāda yo idam me piyaṃ ti pāpakiriyāya attānaṃ niraṃkatvā yāni vatthūni sevati so surāpemeṇa visamissaṃ suraṃ pītvā⁷ soṇḍo viya tena pāpakammaṇa parattha nirayādisu dukkhī hoti, saṃkhāyā 'ti jānitvā tuletva piyāni hitvāpi⁸ adhammapaṭisaṃyuttāni piyāni chaḍḍetvā. 20

Evam vutte porisādo kapaṇaṃ paridevanto⁹ gātham āha:

94. Ohāy' ahaṃ pitaraṃ mātaraṃ ca
manāpīke kāmagaṇe ca pañca
etassa hetumhi vanaṃ pavīṭṭho,
tan te varaṃ kin ti-m-ahaṃ dadāmi. 461. 25

Ta. etassā 'ti manussamaṃsaṃ dasseti¹⁰, kintimahan ti kiṃ katvā¹¹ ahaṃ taṃ varaṃ demī.

Tato Mahāsatto imaṃ gātham āha:

95. Na paṇḍitā diguṇaṃ¹² āhu vākyam,
saccappaṭiñṇā ca¹³ bhavanti santo, 30

¹ B^d -nāhi. ² C^k tuvaṃ. ³ C^k jānāsi. ⁴ B^d -nurakkhī. ⁵ B^d visamissa. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^k pītvā, B^e pīvitvā. ⁸ B^d hitvāti. ⁹ B^d kalunaṃ. ¹⁰ C^k dassa, B^d manussamaṃsassa. ¹¹ B^d kinti vatvā. ¹² B^d dvi-. ¹³ C^k -ññāya.

varassu samma iti mañ avoca,
icc-abravī tvañ na hi te sametīti. 462.

Ta. diguṇaṇ¹ ti samma porisāda paṇḍitā nāma ekam vātvā puna tañ
visamvādentu dutiyañ vacanañ na vadanti², iti mañ avocā 'ti samma Suta-
5 soma varassu varañ ti evañ mañ avocā 'ti³, iccabravīti tañmā⁴ yañ tvañ
iti abravī te idāñi na sameti.

Puna so rodanto yeva gātham āha:

96. Apuññalābhañ ayasañ akittim
pāpañ bahuñ duccharitañ kilesañ
10 manussamañsassa kate⁵ upāgā,
tan te varañ kin ti-m-ahañ dadeyyan ti. 463.

Ta. pāpañ ti kammaṭṭhañ apattañ⁶, duccharitañ ti kammaṭṭha-
pattañ, kilesañ ti dukkhañ, manussamañsassa kate⁵ ti manussamañ-
sassa hetu, upāgā ti upagato 'mhi, tan te ti tañ tuyhañ, kath' āhañ varañ
15 demi, mā mañ mārayi, anukampañ kāruññañ mayi karohi, aññañ varañ
gañhā 'ti āha.

Atha Mahāsatto āha:

97. Na tañ varañ arahati jantu dātum
yañ vāpi datvāna avākareyya,
20 varassu samma avikampamāno,
pāṇañ jahitvāna⁷ pi dassam evā 'ti. 464.

Evañ tena paṭhamañ vuttagātham āharitvā dassetvā vara-
dāne ussāhañ janento⁸ gātham āha:

98. Pāṇañ cājanti santo nāpi dhammañ⁹,
25 saccappaṭiññā ca¹⁰ bhavanti santo,
datvā varañ khippam avākarohi¹¹
etena sampajja surājasetṭha. 465.
99. Caje dhanam yo para aṅgahetu¹²
aṅgañ caje jīvitam rakkhamāno,

¹ Bḍ dvi-. ² Bḍ kathenti. ³ Bḍ abhāsi, Bḍ abhāsasi. ⁴ Bḍ kasmā. ⁵ Bḍ
bhavo. ⁶ so Cks; Bḍ appattañ. ⁷ Cks jahe-, Bḍ cajitvāna. ⁸ Bḍ ussāhento.
⁹ Cks sata nesa dhammo. ¹⁰ Bḍ va. ¹¹ Bḍ khippamevā-. ¹² Bḍ dhanam
aṅgavarassa hotu, C omits yo pana.

aṅgadhanam¹ jīvitam cāpi sabbaṃ
caje nara dhammam anussaranto ti. 466.

Ta. pāṇan ti jīvitam, santo tañ ca² api jīvitam cajanti, na dhammam
khippamavākarohīti idha khippam mayham dehīti attho, etenā 'ti etena
dhammena c' eva saccena ca sampajja sampanno upapanno hohi, surāja-
seṭṭhā 'ti tam saṃgaṇhanto³ ālapati, caje dhanan ti samma porisāda paṇ- 5
ḍito puriso hatthapādādīmhi aṅge chejjamāne⁴ tassa rakkhanatthāya⁵ bahum
pi dhanam cajeyya, dhammam anussaranto ti aṅgadhanajīvitam pariccajanto
pi satam dhammam na vitikkamissāmīti evaṃ dhammam anussaranto.

Evam Mahāsatto imehi kāraṇehi tam sacce patitṭhāpento
idāni attano garubhāvaṃ dassetum 10

100. Yassāpi⁶ dhammam puriso vijaññā
ye c' assa kaṃkham vinayanti santo
tam hi 'ssa dīpaṇ ca parāyanaṇ ca
na tena mittim jarayetha⁷ pañño ti gātham āha. 467.

Ta. yassā 'ti yambā purisā, dhammam ti kusalākusalajotakam kāraṇam, 15
vijaññā ti jāneyya⁸, tam hissā 'ti tam ācariyakulaṇ etassa puggalassa
patitṭhānatthēna⁹ dīpaṇ uppaṇne bhaye gantabbatthānatthēna¹⁰ parāyanaṇ ca,
na tena mittim ti tena ācariyapuggaleṇa saha¹¹ paṇḍito kenaci kāraṇena
mettim na jarayetha¹² na vināseyya.

Evā ca pana vatvā „samma porisāda gūṇavantassa 20
ācariyassa vacanaṃ nāma bhinditum na vaṭṭati, ahañ ca ta-
runakāle pi tava piṭṭhiācariyo hutvā bahum¹³ sikkhāpesim,
idāni Buddhaliḥhāya satārahā gāthā kathesim, tena me va-
canaṃ kātum arahasīti“ āha, tam sutvā porisādo¹⁴ „Sutasomo
mayham ācariyo c' eva paṇḍito ca¹⁵, varo c' assa mayā dinno, 25
kim sakkā kātum, ekasmiṃ attabhāve maraṇam nāma dhuvam,
manussamaṃsaṃ na khādissāmi, dassāmi 'ssa varan“ ti assu-
dhārāhi pavattamānāhi utṭhāya Sutasomanarinidassa pādesu
patitvā varaṃ dadamāno imam gātham āha:

¹ Ck aham dhanam. ² Bds nāma in the place of tañca. ³ Bd paggaṇhanto.
⁴ Bd chijj-. ⁵ Ck -natthāya. ⁶ Cks yassāhi. ⁷ Bds ji-. ⁸ Bd vijā-. ⁹ Cks
-tṭhatthēna. ¹⁰ Cks gantabbatthēna, Bd gaudhappathāna-. ¹¹ Ck sahasāha, Bds
sahasā. ¹² Bd jiyaretha, Bs jīrayetha. ¹³ Bd adda sikkhā, Bs sikkham. ¹⁴
Bd adda ayaṃ. ¹⁵ Cks omit paṇḍito ca.

101. Addhā hi so bhakkho mamaṃ manāpo,
etassa hetum pi vanaṃ pavittṭho,
sace va' maṃ yācasi etam atthaṃ
etam pi te samma varaṃ dadāmi. 468.

- 5 Atha naṃ Mahāsatto „evam atthu' samma, sile patitṭhi-
tassa maraṇam pi nāma varaṃ, gaṇhāmi mahārāja tayā din-
naṃ varaṃ, ajja³ patṭhāya ācariyapathe⁴ patitṭhito 'si, evaṃ
sante pi taṃ yācāmi: sace te mayi sineho atthi pañcasīlāni
gaṇha mahārājā“ 'ti āha, „sādhū samma dehi me sīlānīti“,
10 „gaṇha mahārājā“ 'ti, so Mahāsattaṃ pañcapatitṭhitena van-
ditvā ekamantaṃ nisīdi, Mahāsatto pi taṃ sile⁵ patitṭhāpesi,
tasmiṃ khaṇe tattha sannipatitā bhummadevā „Mahāsatte
pītiṃ janento⁶ Avīcito yāva bhavaggā añño porisādaṃ ma-
nussamaṃsato nivāretuṃ samatto nāma n' atthi, aho Suta-
15 somena dukkaraṃ⁷ katan“ ti mahantena saddena vanaghaṭaṃ
unnādentō sādhuṭṭhāraṃ adāmsu, tesāṃ saddaṃ sutvā cātumma-
hārājikā ti evaṃ yāva Brahmaloṇā ekakoḷāhalaṃ ahosi, rukkhe
laggitārājāno pi taṃ devatānaṃ sādhuṭṭhārasaddaṃ suṇiṃsu,
rukkadevatāpi vimāne⁸ tṭhitā va sādhuṭṭhāraṃ adāsi, iti deva-
20 tānaṃ saddo sūyati rūpaṃ na dissati, devatānaṃ sādhuṭṭhāra-
saddaṃ sutvā rājāno cintayiṃsu: „Sutasomaṃ nissāya⁹ jīvi-
taṃ laddhaṃ, dukkaraṃ kataṃ Sutasomena porisādaṃ da-
mento“ ti Bodhisattassa thutiṃ karīṃsu, porisādo Mahāsat-
tassa pāde vanditvā ekamantaṃ atṭhāsi, atha naṃ Mahāsatto
25 „samma khattiye mocehīti“ āha, so cintesi: „ahaṃ etesaṃ
paccāmitto, ete mayā mocitā 'gaṇhatha no paccāmittan' ti
maṃ himseyyum pi, mayā jīvitaṃ cajantenāpi na sakkā Su-
tasomassa hatthato gaṇitaṃ sīlaṃ bhindituṃ, iminā saddhiṃ
yeva gantvā mocessāmi, evaṃ me abhayaṃ bhavissatīti“, atha
30 Bodhisattaṃ vanditvā „Sutasoma ubho pi gantvā khattiye
mocessāmā“ ti¹⁰ gātham āha:

¹ Bā Cā ca. ² Bā āha. ³ Bā ajjato. ⁴ Bā bhariya. ⁵ Bā naṃ sīlesu. ⁶ Bā
-etvā. ⁷ Bā -rataraṃ. ⁸ Bā sukavi-. ⁹ Bā add no. ¹⁰ Bā add vatvā.

103. Satthā ca me hosi sakhā ca me si,
vacanam pi te samma ahaṃ akāsiṃ,
tuvam¹ pi me samma karohi vākyam,
ubho pi gantvāna pamocayāmā² 'ti. 469.

Ta. satthā ti saggamaggassa desitattā satthā, taruṇakālato paṭṭhāya 5
sakhā³ ca.

Atha naṃ Bodhisatto

103. Satthā ca te homi sakhā ca ty-amhi,
vacanam pi me samma tuvaṃ akāsi,
aham pi te samma karomi vākyam, 10
ubho pi gantvāna pamocayāmā⁴ 'ti⁵ vatvā 470.

te upasaṃkamitvā āha:

104. Kammāsapādena viheṭhitattā⁶
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhetha imassa rañño, 15
saccappaṭiññāṃ me paṭissuṇāthā⁷ 'ti. 471.

Ta. kammāsapādenā 'ti idaṃ Mahāsatto ubho pi gantvāna pamoca-
yūmā ti sampatichitvā khattiyā nāma mānathaddhā honti muttamattā iminā
viheṭhit⁸ amhā 'ti porisādaṃ potheyyum pi haneyyum pi na kho pan' esa tesu
dubbhissati ahaṃ ekako va gantvā paṭiññāṃ tāva nesaṃ gaṇhāmiti cintetvā 20
tattha gantvā te hatthatale āvūṇitvā aggapādaṅgulihī⁹ bhūmiyaṃ¹⁰ phusaṃnāsu
rukksasākhāsu olambite¹¹ vātappahāraṇakāle nāgadantesu¹² olambitakaraṇḍakadu-
māni¹³ viya samparivattante addasa, te pi taṃ disvā idāni 'mha arogā ti ekappa-
hāren' eva mahāraṇaṃ raviṃsu, aha te Mahāsatto mā bhāyathā¹⁴ ti assaṇṇetvā
mayā porisādato¹⁵ tumhākaṃ abhayaṃ gahitaṃ tumhe pana me vacanaṃ karoṭhā 25
'ti vatvā evam āha, tattha na¹⁶ jātū 'ti ekaṃsen' eva na dubbhetha.

Tato te āhaṃsu:

105. Kammāsapādena viheṭhit¹⁷ amhā
talāvutā assumukhā rudantā,
na jātu dubbhema imassa rañño, 30
saccappaṭiññāṃ te paṭissuṇāmā¹⁸ 'ti. 472.

¹ all three MSS. tvaṃ. ² Cks -āya. ³ Bds add evaṃ. ⁴ so Cks for viheṭhit⁸
attha? Bds viheḍhitambhā, B² viheṭhayittambhā. ⁵ Bds -lisu. ⁶ Bds bhūmi. ⁷ Cks
-tesu, Bds olaggite. ⁸ Bds -dante. ⁹ Bds olaggitakor-. ¹⁰ Bds -yitthā. ¹¹ Bds
-do damito. ¹² Ck pana. ¹³ Bds paṭissuṇomā.

Ta. paṭissuṇāmā¹ 'ti evaṃ paṭiññāṃ adbhāsema sampaticchāma apī
ca kho pana mayā kilantā kathetum na sakkoma tumhe sabbasattānaṃ sara-
naṃ tumhe va kathetha mayā vo vacanaṃ sūtvā paṭiññāṃ dassāmā 'ti.

Atha naṃ² Bodhisatto „tena hi me³ paṭiññāṃ dethā“
5 'ti vatvā⁴

106. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no⁵ hotu ayaṃ ca rājā,
tumhe ca vo hotha yath' eva puttā⁶ ti. 473.

10 Te pi sampaticchamānā imaṃ gātham āhaṃsu:

107. Yathā pitā vā athavāpi mātā
anukampakā atthakāmā pajānaṃ
evam eva no hotu ayaṃ ca rājā,
mayam pi heṣṣāma tath' eva puttā ti. 474.

15 Ta. tumhe ca vo ti vokāro nipātamattaṃ.

Iti Mahāsatto tesāṃ paṭiññāṃ gahetvā porisādaṃ pakko-
sitvā „ehi⁷, khattiye mocehīti“ āha, so khaggaṃ gahetvā ekassa
rañño bandhanaṃ chindi, rājā sattāhaṃ nirāhāro vedanāmatto⁸
sahabandhanacchedā mucchito bhūmiyaṃ pati, taṃ disvā Ma-
20 hāsatto kārūññaṃ katvā „samma porisāda, mā evaṃ chindīti“
ekaṃ rājānaṃ ubho hi hatthehi dāhaṃ gahetvā ure katvā
„idāni bandhanaṃ chindā“ 'ti āha, atha porisādo khaggena
chindi, Mahāsatto pi thāmasampannatāya taṃ ure nipajjāpetvā
orasaputtaṃ viya muducittena otāretvā bhūmiyaṃ nipajjāpesi,
25 evaṃ sabbe pi te bhūmiyaṃ nipajjāpetvā vaṇe dhovitvā dāra-
kānaṃ kaṇṇato suttaṃ viya saṇikaṃ rajjuyo nikkadḍhitvā
pubbalohitaṃ dhovitvā vaṇe niddose katvā „samma porisāda,
ekaṃ rukkhatacaṃ pāsāṇe ghaṃsitvā āharā“ 'ti āharāpetvā
saccakiriyaṃ katvā tesāṃ hatthatalāni makkhesi, taṃ khaṇaṃ
30 yeva vaṇo phāsukaṃ⁹ ahosi, porisādo taṇḍule¹⁰ gahetvā vāra-

¹ Bḍ paṭissuṇomā. ² Bḍ ne. ³ Bḍ omits me. ⁴ Bḍ adds gāthamāha. ⁵ Bḍ no.

⁶ Bḍ mayam pi heṣṣāma yatheyatva puttā in the place of tumhe - -. ⁷ Bḍs
add samma. ⁸ Bḍs -patto. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bḍs -lanā.

ṇaṃ¹ paci, ubho janā parosataṃ khattiye vāraṇaṃ² pāyesuṃ³,
 iti te sabbe santappitā, suriyo pi atthaṃgato, punadivase pi pāto
 ca majjhantike ca sāyaṇ ca vāraṇaṃ⁴ eva pāyevā tātīyādivase
 sasitthakaṃ yāguṃ pāyesuṃ, tāvatā⁵ arogā⁶ ahesuṃ, atha te
 Mahāsatto „gantūṃ sakkhissathā“⁷ 'ti pucchitvā „gacchāmā“⁸ 5
 'ti vutte „ehi samma porisāda, sakaraṭṭhaṃ gacchāmā“⁹ 'ti
 āha, so rodamaṇo tassa pādesu patitvā „tvaṃ samma rājāno
 gahetvā gaccha, ahaṃ idh' eva mūlaphalāni khādanto vasissā-
 mīti“ āha, „samma idha kiṃ karissasi, ramaṇiyan te raṭṭhaṃ,
 Bārāṇasiyaṃ rajjaṃ karohīti“¹⁰, „samma kiṃ kathesi, na sakkā 10
 mayā tattha gantūṃ, sakalanagaravāsino pi¹¹ me verikā¹², te
 'mayhaṃ iminā mātā khādītā mayhaṃ pitā' ti maṃ paribhā-
 sissanti, 'gaṇhath' imaṃ coran' ti ekaleḍḍunā¹³ va¹⁴ maṃ jīvita
 voropessanti, ahaṃ ca tumhākaṃ santike sīle patiṭṭhito, jīvita-
 hetum pi na sakkā mayā paraṃ māretūṃ, nāhaṃ gacchāmi, 15
 ahaṃ manussamaṃsato viratattā¹⁵ kittakaṃ jivissāmi, idāni
 mama tumhākaṃ dassanaṃ n' atthīti“ roditvā „gacchatha
 tumhe“ ti āha, ath' assa Mahāsatto piṭṭhiṃ parimajjitvā¹⁶
 „samma¹⁷ Sutasomo nāmāhaṃ, mayā hi tādiso kakkhaḷo¹⁸ vi-
 nūto, Bārāṇasivāsikesu kiṃ vattabbaṃ¹⁹ atthi, ahaṃ taṃ tattha 20
 patiṭṭhāpessāmi²⁰, attano rajjaṃ dvidhā bhinditvā dassāmīti“,
 „tumhākaṃ pi nagare mama verino atthi yevā“ 'ti vutte „iminā
 mama vacanaṃ karontena dukkaraṃ kataṃ, yena ten' upāyena
 porāṇakayase patiṭṭhāpetabbo esa mayā“ ti cintetvā tassa palo-
 bhanatthāya nagarasampattiṃ vaṇṇento āha: 25

108. Catuppadaṃ sakunaṃ cāpi maṃsaṃ
 sūdehi randhaṃ sukataṃ suniṭṭhitaṃ
 sudhaṃ va Indo paribhuñjīyāna²¹
 hitvā kath' eko ramaṇī araṇṇe. 475.

¹ Ck^o taraṇaṃ. ² so Ck^o; B^d pāhesuṃ. ³ B^d yāvatā. ⁴ Ck^o -ā. ⁵ Ck^o kare-,
 B^d kare-. ⁶ B^d hī. ⁷ B^d verino. ⁸ B^d ekeka-. ⁹ C^o B^d vā. ¹⁰ B^d -maṃ-
 sassa viramitattā. ¹¹ Ck^o -mauditvā, C^o -madditvā. ¹² B^d add porisāda mā
 cintayī. ¹³ B^d add pharuso. ¹⁴ Ck^o omīti vattabbaṃ. ¹⁵ B^d add sace. ¹⁶
 Ck^o -sāna, B^o -yāni.

109. Tā khattiyā vellivilākamajjhā¹
alamkatā samparivārayitvā
Indaṃ va devesu pamodayiṃsu
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 476.
- 5 110. Tambūpadhāne² bahugonakamhi
sucimhi³ sabbasayanamhi saṇṇate⁴
sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 477.
- 10 111. Pāṇissaraṃ kumbhathūnaṃ nisīthe
atho pi ve⁵ nippurisam hi turiyaṃ
bahuṃ sugītaṃ ca suvāditaṃ ca
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 478.
112. Uyyānasampannaṃ⁶ pahūtamalyaṃ⁷
migācirūpetapuraṃ⁸ surammaṃ
15 hayehi nāgehi ratheh' upetaṃ
hitvā kath' eko ramaṣī araṇṇe. 479.

Ta. sukatan ti nānappakārehi suṭṭhukataṃ, suniṭṭhitaṃ ti sambhāra-
yojanena⁹ taṃ¹⁰ suṭṭhuyojitaṃ, katheko ti kathaṃ eko, ramaṣīti mūla-
phalāni khādanto kathaṃ ramissasi, ehi mahārāja gamissamā 'ti, vellivilāka-
20 majjhā¹¹ ti ettha vellīti¹² rāsi¹³ vilākamajjhā ti vilaggamajjhā uttattaghana-
suvanṇarāsippabbā c' eva¹⁴ tanudīghamajjhā ca¹⁵ 'ti dasseti, devesū 'ti
devaloke accharā Indaṃ va ramaṣīye Bārāṇasīnagare pubbe taṃ pamodayiṃsu
'ti, tā hitvā idha kiṃ karissasi, ehi samma gacchāmā 'ti, tambūpadhāne¹⁶
ti rattūpadhāne sabbasayanamhīti sabbattharaṇatthate sayane, saṇṇate¹⁷
25 ti anekabhūmike¹⁸ dassetvā attharattālamkayatutte¹⁹ tuvaṃ²⁰ pubbe sayīti atho,
sukhaṃ ti tādīsassa sayanassa majjhamhi sukhaṃ sayitvā idāni kathaṃ araṇṇe
ramissasi, ehi gacchāma sammā 'ti, nisīthe ti rattibhāge²¹, hitvā ti eva-
rūpaṃ sampattīṃ chaḍḍetvā, uyyānasampannaṃ pahūtamalyaṃ²² ti
mahārāja tava uyyānasampannaṃ nānāvidhapupphaṃ²³, migācirūpetapuraṃ²⁴

¹ Bā veli-. ² Bā kambupadāne. ³ Bā subhamhi. ⁴ Bā saṃgo. ⁵ Bā atho
nisīve, Bē nīsiṭṭe. ⁶ Ckē -nna. ⁷ Ck pahuta-, Cē bahūta-, Bā bahuta-. ⁸ Bā
Bā migājīnūpetam-. ⁹ Bā nānāsambh-. ¹⁰ Bā omīti taṃ. ¹¹ Bā veli-. ¹²
so Bā; Ckē ramaṣi. ¹³ Ckē -bhāvova, Bā -suvanṇarāsīvanṇarāsīpabbā ceva. ¹⁴
Ckē vā. ¹⁵ Bā kampu-. ¹⁶ Bā saṃgo. ¹⁷ Ckē -kā. ¹⁸ so Bē; Cē atthabhattā-
amkayatutte, Ck attharantāamkayatutte, Bā addharatālaṅkata-. ¹⁹ Bā tatthatuvaṃ.
20 Bā add nīsiṭṭe ti pi pāṭho. ²¹ Bā bahuta-, Bē uyyānaṃ-. ²² Ckē nānā-
vidhehi pupphaṃ.

suramman ti taṃ uyyānaṃ Migāciraṇ¹ nāma nāmena upetaṃ puram pi te
suṭṭhu rammaṃ hitvā ti evarūpaṃ manoramaṃ chaḍḍetvā.

Iti Mahāsatto „app-eva nāma esa pubbe upabhuttaupa-
bhogarasaṃ² saritvā gantukāmo bhaveyyā“ ‘ti paṭhamam bho-
janena palobhesi dutiyaṃ kilesena³ tatiyaṃ sayanena catutthaṃ 5
naccagītavāditena pañcamaṃ uyyānena c’ eva nagarena cā ‘ti
imehi ettakehi palobhetvā „ehi mahārāja, ahaṃ taṃ ādāya
gantvā Bārāṇasiyaṃ patiṭṭhāpetvā pacchā sakaraṭṭhaṃ gac-
chāmi⁴, sace Bārāṇasirajjaṃ na labhissāma⁵ upaḍḍharajjan te
dassāmi, kiṃ te araṇṇavāsena, mama vacanaṃ karohīti“ āha, 10
so tassa kathaṃ⁶ sutvā gantukāmo hutvā „Sutasoma’ mayhaṃ
atthakāmo anukampako paṭhamam kalyāṇe patiṭṭhāpetvā ‘idāni
porāṇakayase⁸ patiṭṭhāpessāmiti’ vadati, sakkhissati c’ esa
patiṭṭhāpetum, iminā saddhiṃ yeva gantum vaṭṭati, kiṃ me
araṇṇenā⁹“ ‘ti cintetvā tuṭṭhacitto tassa guṇam nissāya vaṇṇam 15
kathetukāmo „samma Sutasoma kalyāṇamittasaṃsaggato sādhu-
taram pāpamittasaṃsaggato ca pāpataram nāma n’ atthīti“
vatvā āha:

113. Kālapakkhe yathā cando hāyat’ eva suve suve
kālapakkkhūpamo rāja asataṃ hoti samāgamo. 480. 20
114. Yathāhaṃ rasakam āgamma¹⁰ sūdakaṃ¹¹ purisādhamaṃ¹²
akāsiṃ pāpakaṃ kammaṃ yena gacchāmi duggatiṃ. 481.
115. Sukkapakkhe yathā cando vadḍhat’ eva suve suve
sukkapakkkhūpamo rāja sataṃ hoti samāgamo. 482.
116. Yathāhaṃ tavam āgamma Sutasoma vijānāhi¹³ 25
kāhāmi kusalaṃ kammaṃ yena gacchāmi suggatiṃ. 483.
117. Thale yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹⁴
anaddhaneyyaṃ aciraṭṭhitikaṃ¹⁵

¹ Bds migājīnaṃ. ² Bd -paribhoga-. ³ Bd -savaṇa. ⁴ Bds gamissāmi. ⁵
Bd labhissasi. ⁶ Bd vacanaṃ. ⁷ Ck -ma. ⁸ Bds add ca. ⁹ Bds -avāsena. ¹⁰
Ck yathā bhārasmā gamma, Bd yathā harassakam-. ¹¹ Bd suddhamkā. ¹² Ck
purisāda-. ¹³ Bd pajānāhi. ¹⁴ Bds vuṭṭhaṃ. ¹⁵ Ck Bd -itikaṃ, Cs -itikaṃ.

evam pi ce hoti asataṃ samāgamo
anaddhaneyyo udakaṃ thale, va. 484.

118. Sare yathā vārijanindavaṭṭaṃ¹
ciraṭṭhitikaṃ² naraviriyaseṭṭha

5 evam pi ce hoti sataṃ samāgamo
ciraṭṭhitiko udakaṃ sare va. 485.

119. Avyāyiko hoti sataṃ samāgamo,
yāvaṃ pi tiṭṭheyya tath' eva hoti,
khippaṃ hi veti asataṃ samāgamo,

10 tasmā sataṃ dhammo asabbhi ārakā ti. 486.

Ta. suve suve ti divase divase, anaddhaneyyan ti naaddhānakkamaṇi,
sare ti samudde, naraviriyaseṭṭhā 'ti naresu viriyena seṭṭha, udakaṃ
sare vā 'ti samudde vaṭṭaudakaṃ vīya, avyāyiko ti avigacchanako, yāvaṃ
pi tiṭṭheyyā 'ti yattakaṃ kālaṃ jīvitaṃ tiṭṭheyya tattakaṃ kālaṃ tath' eva
15 hoti, na jīrati sappurisehi mittabhāvo.

Iti so porisādo sattahi gāthāhi Mahāsattass' eva vaṇṇaṃ
kathesi, so porisādaṇ ca te rājāno ca gahetvā paccanta-
gāmaṃ agamāsi, paccantavāsino Mahāsattaṃ disvā nagaraṃ
gantvā³ ācikkhimsu, amaccā balakāyaṃ ādāya gantvā parivāra-
20 yimsu, Mahāsatto tena parivārena Bārāṇasirajjaṃ agamāsi,
antarāmagge janapadavāsino⁴ paṇṇākāraṃ datvā anugamaṃsu⁵,
mahanto parivāro ahosi, tena saddhiṃ Bārāṇasim sampāpuṇi,
tadā porisādassa putto rājā hoti, senāpati Kālahatthi yeva,
nāgarā raṇṇo ārocayimsu: „mahārāja Sutasomo kira porisādaṃ
25 dametvā ādāya idhāgacchati, nagaram assa⁶ pavisitum na
dassāmā“ 'ti siḥhaṃ nagaradvārāni pidahitvā āvudhahatthā
aṭṭhaṃsu, Mahāsatto dvārapidahitabhāvaṃ ñatvā porisādaṇ ca
parosataṇ ca rājāno ohāya katīhi ca amaccehi saddhiṃ āgantvā
„aham Sutasomo⁷ rājā, dvāraṃ vivarathā“ 'ti āha, purisā
30 gantvā raṇṇo ārocesum, so „khippaṃ vivarathā“ 'ti vivarā-
pesi, Mahāsatto nagaraṃ pāvisi, rājā ca Kālahatthi ca⁸ paccug-

¹ Bds vuṭṭhaṇ. ² Ck Bd -ikaṃ ³ Bds add amaccānaṃ. ⁴ Bd adds bodhisattassa.

⁵ C^s -mimsu, Bd gacchimsu. ⁶ Cks nagarassa. ⁷ Bd -ma. ⁸ Bd cassa.

gamanam katvā ādāya pāsādam āropayimsu, so rājāsane nisi-
 ditvā porisādassa aggamahesiñ ca sesāmacce ca pakkosāpetvā
 Kālahaṭṭhim āha: „Kālahaṭṭhi kasmā rañño nagaram pavisitum
 na dethā“¹ 'ti, „so rajjam karonto imasmim nagare bahumanusse
 khādi, khattiyehi akattabham kari, sakala-Jambudīpaṃ chiddam
 'akāsi evarūpo pāpadhammo, tena kāraṇenā 'ti, idāni so eva-
 rūpaṃ karissatīti“², „mā cintayittha, ahaṃ tam dametvā sīlesu
 patitthāpesim, jīvitahetu pi kañci³ na vihetthessati, n' atthi
 vo tato bhayaṃ, evaṃ mā karittha, puttehi nāma mātāpitāro
 patijaggitabbā, mātāpitiposakā⁴ hi saggaṃ gacchanti, itare
 nirayaṃ“⁵, evaṃ so nīcāsane nisinnassa puttārājassa ovādaṃ
 datvā „Kālahaṭṭhi tvaṃ rañño sahāyo c' eva sevako ca, rañ-
 ñāsi⁶ mahante issariye patitthāpito, tayāpi rañño atthaṃ cari-
 tum vaṭṭatīti“⁷ senāpatim pi anusāsivā „devi tuvaṃ pi kula-
 gehā āgantvā tassa santikā⁸ mahesiṭṭhānaṃ⁹ patvā puttadhītāhi
 vuddhippattā, tayāpi tassa atthaṃ caritum vaṭṭatīti“¹⁰ deviyā
 ovādaṃ datvā tam eva vatthum matthakaṃ pāpetum dham-
 maṃ desento āha:

190. Na so rājā¹ yo ajeyyaṃ jināti,
 na so sakhā yo sakhāraṃ² jināti, 20
 na sā bhariyā³ yā patino vibhetti⁴,
 na te puttā⁵ ye na bharanti jinnāṃ. 487.
191. Na sā sabhā yattha na santi santo,
 na te santo⁶ ye na bhaṇanti dhammaṃ,
 rāgaṃ ca dosaṃ ca pahāya mohaṃ 25
 dhammaṃ bhaṇantā va bhavanti santo. 488.
192. Nābhāsamānaṃ⁷ jānanti missaṃ bālehi paṇḍitaṃ,
 bhāsamānaṃ ca jānanti desentaṃ amataṃ padaṃ. 489.
193. Bhāsaye jotaye dhammaṃ, paggaṇhe isinaṃ dhajaṃ,
 subhāsitadhajā isayo, dhammo hi isinaṃ dhajo ti. 30 490.

¹ Bā kīñci. ² Bā -tuposakā. ³ Bā raññāpi. ⁴ Bā -ke. ⁵ Bā aggama-.
 read: rājā na so? ⁶ Bā sakhāna. ⁷ read: bhariyā na sā? ⁸ Bā viroti, Ck
 pihoti. ¹⁰ read: puttā na te? ¹¹ read: santo na te? ¹² Ck nabh-.

Ta. ajeyyan ti ajeyyā nāma mātāpitaro, te jinanto rājā nāma na hoti, sace tvaṃ pitu santakaṃ rajjaṃ labhivā tassa paṭisattu hosi¹ akiccekāri nāma bhavissasi, sakhāraṃ² jinātīti kuṭṭhena jināti, sace tvaṃ Kālahaṭṭhi rañña saddhīm mittadhammaṃ na pūresi adhamme hutvā niraye nibbattissasi, na
 5 vibhetīti³ na bhāyati⁴, sace tvaṃ rañño na bhāyasi ariyadhamme⁵ tīti nāma na hosi⁶, jīṇaṇ ti mahallakaṃ, tasmīm kāle abharantā⁷ puttā nāma na honti, santo ti paṇḍitā, ye na bhaṇanti dhammaṃ ti ye pucchitā sabhāvaṃ na vadanti na te paṇḍitā nāma, dhammaṃ bhaṇantā ti ete rāgādayo pabāya parassa hitānukampakā hutvā sabhāvaṃ bhaṇantā paṇḍitā nāma honti,
 10 nābhāsamānaṃ⁷ ti na abhāsamānaṃ, amataṃ padan ti amatamabhā-nibbānaṃ desentaṃ paṇḍitaṃ ti jānanti, ten' eva porisādo maṃ űatvā pasanno⁸ cattāro vare datvā pañcasu silesu paṭiṭṭhito, bhāsaye ti paṇḍito puriso dhammaṃ bhāseyya joteyya⁹, Buddhādayo hi isayo, yasmā dhammo tesari dhaḷo subhāsitaḷhajā nāma, subhāsitaṃ gaṇhanti¹⁰, bālā pana subhāsitaṃ gaṇhantā
 15 nāma n' atthīti.

Imassa dhammakathaṃ sutvā rājā ca senāpati ca tuṭṭhā „gacchāma mahārājānaṃ¹¹ ānessāmā¹²“ 'ti¹³ nagare bheriṇ cārāpetvā nāgare sannipādetvā „tumhe mā bhāyathā¹⁴, rājā kira dhamme paṭiṭṭhito, etha¹⁵ naṃ ānemā¹⁶“ 'ti mahājānaṃ
 20 ādāya Mahāsattaṃ purakkhatvā¹⁶ rañño santikaṃ gantvā vanditvā kappake upaṭṭhāpetvā kappitakesamassuṃ nahātapasā-dhitaṃ¹⁷ rājānaṃ ratanarāsīmhi paṭiṭṭhāpetvā abhisīñcitvā na-garaṃ pavesesuṃ, porisādarājā parosatānaṃ khattiyānaṃ Ma-hāsattassa ca mahāsakkāraṃ kāresi, „Sutasomanarindena kira
 25 porisādo¹⁸ dametvā rajje paṭiṭṭhāpito¹⁹“ ti sakale-Jambudīpe mahakolāhalaṃ udapādi, Indapattanagaravāsino „rājāno āgacchantū²⁰“ 'ti dūtaṃ paṇiṃsu, so tattha māsamattaṃ vasitvā „samma gacchāma mayaṃ, tvaṃ appamatto hohi²⁰, nagara-dvāre²¹ ca nivesanadvāre²² cā 'ti pañca dānasālā²³ kārehi²⁴,
 30 daśarājadhamme²⁵ akopetvā agatigamaṇaṃ pariharā²⁶“ 'ti porisādam ovadi, parosatahi rājadhānihi balakāyo yebhuyyena

¹ Bā ahoṣi. ² Bā nakhānaṃ. ³ Cks viheti. ⁴ Cks bhāsatī. ⁵ Cks bhari-. ⁶ Bā hoti, adding akiccekāri nāma bhavissasi. ⁷ Ck arahantā, Cc aharantā. ⁸ Bā -acitto. ⁹ Bā kathyeyya. ¹⁰ Bā paggaṇhanti. ¹¹ Bā -ja, omitting naṃ. ¹² Bā ānemā. ¹³ Bā adda vatvā. ¹⁴ Bā -ittha. ¹⁵ Bā atha. ¹⁶ Bā purato katvā. ¹⁷ Ck -ditaṃ, Bā nhātānulitā pasobhitaṃ. ¹⁸ Bā -dam. ¹⁹ Bā -atū. ²⁰ Bā hohiti. ²¹ Bā -resu. ²² Ck nivāsana-. ²³ Bā -lāyo. ²⁴ Cks -esi. ²⁵ Bā -esu.

sannipati, so tena balakāyena parivuto Bārāṇasito nikkhami, porisādo pi nikkhamitvā upaḍḍhapathā nivatti, Mahāsatto avāhanānaṃ rājūnaṃ vāhanāni datvā sabbe uyyojesi, te pi¹ tena saddhim sammoditvā yathārahaṃ² vandanāliṅganādīni katvā attano attano janapadaṃ³ gamiṃsu, Mahāsatto pi nagaraṃ⁵ patvā mahantena issariyena Indapattavāsīhi devanagaraṃ viya alaṃkatanagaraṃ pavisitvā mātāpitāro vanditvā paṭisanthāraṃ⁴ katvā mahātalaṃ abhirūhi⁵, so dhammena rajjaṃ kārento⁶ cintesi: „rukkhadevatā mayhaṃ bahūpakārā, balikammalābham assā⁷ karissāmīti“ so tassa nigrodhassa avidūre mahantaṃ taḷā-¹⁰ kaṃ kāretvā bahūni kulāni pesetvā gāmaṃ nivesesi, gāmo mahā ahosi asītimattaāpaṇasahassapatimaṇḍito, tam pi rukkhamaḷaṃ sākhaṇṭatato paṭṭhāya samatalaṃ kāretvā parikkhittaṃ vedikaṃ toraṇadvārayuttaṃ akāsi, devatā pasīdi⁸, kammāsapādassa damitattḥāne nivṛṭṭhattā pana so gāmo Kammāsadammanigamo⁹ ¹⁵ nāma jāto, sabbe¹⁰ pi rājāno Mahāsattassa ovāde ṭhatvā dānādīni puññāni katvā saggapadaṃ¹⁰ pūrayiṃsu.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā „nāhaṃ bhikkhave idān¹ eva Aṅgulimālaṃ damemi, pubbe p² esa mayā damito yevā“ 'ti vatvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā porisādarājā Aṅgulimālo ahosi, Kāḷaḥatthi²⁰ Sāriputto, Nandabrāhmaṇo Ānando, rukkhadevatā Kassapo, Sakko Anuruddho, sesarājāno Buddhaparisā, mātāpitāro mahārājakulāni, Sutasomaraājā kira ahaṃ evā“ 'ti. Mahāsutasomajātakaṃ¹¹. Asītinipāta vaṇṇanā niṭṭhitā¹².

¹ B^d adds rājāno. ² B^ds mahāsattaṃ. ³ B^ds -de. ⁴ B^ds madhurapa-. ⁵ B^d -rūyhi. ⁶ B^d karonto. ⁷ C^ks assa. ⁸ B^ds abhippasīdati. ⁹ C^k -dhamma-.
¹⁰ B^d saggapūraṃ. ¹¹ B^d omits mahā and adds niṭṭhitaṃ. ¹² C^k adds paṭi-
 sandhimānusiho bhogavāsānāpiṭakattaye dānasilamayā puññā mama hotu bhavū-
 bhava, iminā puññakammena yāva Buddho bhavāmahaṃ mahosadho va ṇāpeṇa
 jotisetthiva bhoginā vassantaro va dānena hotu mayhaṃ bhāvabhava. B^d adds
 an index of all the Jātakas contained in Visatīnipāta — Asītinipāta.

